OPERELE

PRINCIPELUĬ

DIMITRIE CANTEMIR

PUBLICATE DE ACADEMIA ROMÂNA

TOMUL VIII

PRINCIPELE DIMITRIE CANTEMIR

HRONICUL

VECHIMEI A

ROMANO-MOLDO-VLAHILOR

PUBLICAT

SUB AUSPICIILE ACADEMIEĬ ROMÂNE

DE PRE

ORIGINALUL MANUSCRIPT AL AUTORULUI, PĂSTRAT ÎN ARCHIVELE PRINCIPALE DIN MOSCVA ALE MINISTERULUĬ DE EXTERNE

DE

GR. G. TOCILESCU
MEMBRU AL ACADEMIEĬ ROMÂNE.

CU UN PORTRET ŞI DOUĔ FACSIMILE

BUCURESCI
INST. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL" STRADA DÓMNEI, 16
S-SOR ION ST. RASIDESCU
1901.

Joannes Demetrius, C.H.P.T.M.D.

PRECUVÎNTARE.

§ 1.

Una din cele d'întâiŭ şi maĭ statornice preocupărĭ ale Academieĭ Române a fost adunarea şi tipărirea operelor Principeluĭ Dimitrie Cantemir.

Incă din anul 1869, ilustriĭ de fericită memorie Alexandru Hasdeŭ (1) şi Episcopul Melchisedec (2) atrăgeaŭ atenţiunea învĕţateĭ companiĭ: că în biblioteca Academieĭ de Teologie din lavra Sf. Sergiŭ de lângă Moscva se află manuscriptul în limba latină al opereĭ *Descriptio Moldaviae* a luĭ Dim. Cantemir. In anul următor, Academia de Sciinţe din St. Petersburg trimiteà Consulatuluĭ rusesc din Bucurescĭ, după intervenirea Guvernuluĭ român, douĕ manuscripte ale aceleiaşĭ scrierĭ, după care în 1872 regretatul A. Papiu Ilarian publică primul tom al operelor luĭ Cantemir sub titlu : *Descriptio Moldaviae* (3). Treĭ anĭ după aceea apăreà tomul al doilea cu traducerea în românesce a *Descriereĭ Moldavieĭ* făcută de rĕposatul Dr. Iosif Hodosiu, după textul ori-

(1) *Annalele Societatii Academice Romane,* seria I, tomul I, p. 203.

(2) Operele Principelui Demetriu Cantemiru, tomu I, *Descriptio Moldaviae,* ed. A. Papiu Ilarianu, Bucuresci 1872, pag. VIII.

(3) Vedĭ nota precedentă.

ginal (1); apoĭ în aniĭ următorĭ: tomul al treilea şi al patrulea cuprin̦ḑênd *Istoria Imperiuluĭ Otoman:* partea I, *crescerea luĭ*, partea II, *scăderea luĭ*, tradusă după ediţiunile englesă, francesă şi germană, de acelaşĭ regretat membru al Academieĭ nóstre (2); şi, în fine, tomul al cincilea, partea I: *Evenimentele Cantacuzenilor şi Brâncovenilor;* partea II, *Divanul lumeĭ*, dat la lumină prin îngrijirea rĕposatuluĭ G. Sion (3).

In şedinţa de la 25 August 1877, Societatea Academică Română, după propunerea Secţiuniĭ sale Istorice, a decis a-mĭ încredinţà o misiune în Rusia pentru cercetarea, decopiarea şi colaţionarea manuscriptelor Principeluĭ Dim. Cantemir, şi altor acte şi manuscripte încă necunoscute privitóre la istoria naţională (4). Acésta erà prima misiune sciinţifică în străinătate organisată de Academia nóstră, şi m'am silit

(1) Operele Principelui Demetriu Cantemiru, tomu II. *Descrierea Moldaviei*, Bucuresci 1875.

(2) *Istoria Imperiului ottomanu, crescerea si scaderea lui, cu note fórte instructive de Demetriu Cantemiru, Principe de Moldavia*, traducere romana de Dr. Ios. Hodosiu, Bucuresci 1876.

(3) Operele Principelui Demetriu Cantemiru, tiparite de Societatea Academica Romana, tomu V, Partea I. *Evenimentele Cantacuzinilor si Brancovenilor*. Partea II. *Divanul*, publicate si insotite cu ua prefatia si unu glossariu de G. Sion, Bucurescĭ 1878. — *Divanul*, retipărit după prima ediţiune din Iaşĭ, anul 1698, s'a dat numaĭ în redacţiune românéscă, iar nu şi în textul grecesc. Transcripţiunea s'a făcut cu ortografia saŭ modul de scriere provisoriŭ adoptat pe atuncĭ de Societatea Academică, cu sistema adică etimologică, în caractere lipsite de semne diacritice, ceea-ce, după cum recunosceà editorul însuşĭ, «e cu neputinţă ca o transcripţiune să se pótă face exact şi lectorul nu va puté cetì unele cuvinte după rostul original al opereĭ.»

(4) *Annalele Societatii Academice Romane*, tom. X, secţ. I. p. 29—30, 40; tom. XI, p. 26, p. 43: *Instrucţiunile date de Delegaţiune d-luĭ Gr. G. Tocilescu pentru misiunea sa în Rusia.* — Cf. *Annalele Societatii Academice*, t. IX, p. 21, 25; t. X, p. 15—18.

a o îndeplinì, timp de patru lunĭ de ḑile, ast-fel cum mĭ-a stat prin putinţă (1).

Voiŭ amintì acì numaĭ resultatele obţinute cu privire la Cantemir.

In *Biblioteca Archivelor principale din Moscva ale Ministeruluĭ de Externe* am găsit şése manuscripte Cantemiriane. Din acestea, manuscriptul *Hroniculuĭ vechimeĭ a Romano-Moldo-Vlahilor* l-am colaţionat cu ediţiunea tipărită în Iaşĭ la 1837; manuscriptele *Istoria Ieroglifică*, 661 foĭ, şi *Compendiolum universae Logices institutiones*, 88 foĭ, le-am copiat singur, primul chiar cu literele cirilice şi cu semnele originaluluĭ, lăsând ca manuscriptele *Curanus* şi *Historia Moldo-Vlahica* să fie în urmă copiate. Cel d'al şéselea manuscript: *Dell'acrescimento e decadendza del' Impero Othomano osia epitome dell' Istoria Turca, tradotta in Italiano da Antioco Principe Cantemir, figlio dell'autore*, cu *annotazioni* la dînsa, este traducţiunea în italienesce a originaluluĭ latinesc păstrat în Biblioteca Museuluĭ asiatic din St. Petersburg şi intitulat: *Demetrii Cantemiri historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othomanicae*, cu *annotationes*

(1) Despre resultatele cercetărilor nóstre la Odessa, Kiew, Moscva cu împrejurimĭ şi St. Petersburg, a se vedé cele două raporturĭ ce am presentat Academieĭ în t. XI, 45—74. In acelaşĭ tom, p. 5, raportul Delegaţiuniĭ: «Cu mulţămire venim a vĕ aduce la cunoscinţă că d-l Gr. Tocilescu. . . s'a întors de acolo (din Rusia), cu un succes ce a întrecut aşteptările nóstre.» Cf. *Raport asupra activităţiĭ Academieĭ Române cu ocasiunea serbăriĭ de 25 anĭ a existenţeĭ sale, 1866—1891, de D. A. Sturdza, Secretarul general al Academieĭ Române*, în *Serbarea aniversară de la 1/13 Aprilie 1891*, Bucurescĭ 1891, p. 33: «Cercetările d-luĭ Tocilescu aŭ fost rĕsplătite cu cel maĭ deplin succes. D-sa a descoperit un numĕr însemnat de manuscripte autografe ale luĭ Cantemir, cuprinḑênd scrierĭ cu totul necunoscute până atuncĭ şi documente preţióse despre viéţa luĭ în Rusia. O parte din aceste descoperirĭ aŭ fost publicate în *Operele* luĭ Cantemir editate de Academie.»

ad (incrementa et decrementa) Historiae othomanicae, sub Nr. 51, 52 și 53.

In *Biblioteca Academieĭ teologice din lavra Sf. Sergiŭ*, am descoperit alte patru opere ale Principeluĭ Dimitrie Cantemir. Din acestea: *Loca obscura in Catechisi*, *quae ab Anonymo Authore slaveno idiomate edita et Pervoe ucenie otrokom intitulata est, dilucidata autore Principe Demetrio Cantemirio*, un volum in-4°, sub Nr. 227/568, pagine 247, și *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago, tomus primus, quo comprehenduntur Theologophysices principia sacra authore Demetrio Principe Moldavo,* un vol. in-4° sub Nr. 256/569, pagine 338, le-am copiat în întregime. Din *Ioannis Baptistae Van-Helmont physices universalis doctrina et Christianae fidei congrua, et necessaria philosophia*, un vol. in-4°, pagine 820, am reprodus numaĭ părțile proprii ale autoruluĭ român. Cel d'al patrulea manuscript: *Institutio Logices, id est de philosophiae instrumentali arte habitus*, un volum in-4°, sub Nr. 308/567, pagine 293, conține de la pag. 1—74 textul aceluiașĭ mic tractat de logică al luĭ Cantemir, de care am vorbit maĭ sus; iar de la pag. 74 până la fine, tractatul de logică al dascăluluĭ sĕŭ Ieremia Cacavella sub titlu: *Institutio logices ad mentem neotericorum philosophorum,* care a rĕmas necopiat.

In *Biblioteca Museuluĭ Asiatic din Petersburg* aflarăm, pe lângă manuscriptele dejà amintite (*Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othomanicae,* și *Descriptio Moldaviae)*, alte două manuscripte Cantemiriane, pe carĭ le-am copiat: *Vita Constantini Cantemirii cognomento senis Mold. P. P. autore Demetrio Cantemiro Principe Moldaviae,* 179 pag. in-folio, și *Collectanea Orientalia* saŭ *Principis De-*

metrii Cantemiri, Variae schedae et excerpta e autographo descripta, 54 foĭ, in-4°.

In fine, deosebit de alte micĭ scrierĭ compuse probabil ocasional de Cantemir, ca: *Panegiricul luĭ Petru cel Mare*, și *Panegiricul Sf. mucenic Dimitrie Thesalonichianul*, deosebit încă de *Planul Constantinopoluluĭ* ridicat de același Principe, precum și de portretele familieĭ Cantemirescĭ, am descoperit și copiat în Archivele Ministeruluĭ de Externe din Moscva și din Petersburg, precum și în Archivele Senatuluĭ și Sf. Sinod din Petersburg, un numĕr însemnat de documente conținênd corespondența luĭ Dimitrie Cantemir și alte acte privitóre la dînsul și la epoca luĭ (1).

Dintr'acest material așà de prețios, pus în întregime la disposițiunea Academieĭ nóstre, mult regretatul Al. Odobescu a dat la lumină în a. 1883, sub titlu: *Operele Principelui Demetriu Cantemiru publicate de Academia Romana*, tomul al VI, *Istoria Ieroglifica, operă originală inedită, scrisă in limba romanéscă la 1704*. Tipărirea s'a făcut însă în transcriere cu litere latine și după ortografia de atuncĭ a Academieĭ, ortografie provisorie și care nu puteà da o transcripțiune pe deplin exactă a textuluĭ original. De asemenea în același tom s'a publicat: *Compendiolum Universae Logices institutionis, auctore Principe Demetrio Cantemirio* și *Encomiun in I. B. Van-Helmont et virtutem physices universalis doctrinae eius*.

Tot în a. 1883 a apărut tomul al VII-lea: «*Vita Constantini Cantemyrii cognomento senis, Moldaviae Principis, auctore Demetrio Cantemiro Principe Moldavo, ex autographo*

(1) A se vedé inventariul documentelor, manuscriptelor, facsimilelor și cărților depuse la Academie odată cu raportul despre misiunea mea în Rusia, în *Annalele Societatii Academice*, t. XI, p. 65—74.

auctoris» și *‹Collectanea Orientalia, Principis Demetrii Cantemiri variae schedae et excerpta e autographo descripta.»*

In fine, astădĭ, în urma însărcinăriĭ primite din partea Academieĭ (1), publicăm ca tomul al VIII-lea al operelor luĭ Cantemir manuscriptul *Hroniculuĭ vechimeĭ a Romano-Moldo-Vlahilor.*

§ 2.

Acest manuscript, care se păstréză în Biblioteca Archivelor principale din Moscva ale Ministeruluĭ de Externe, sub Nr. 807 (Nr. 103 vechiŭ), este un volum in-folio pe hârtie grósă, de 343 foĭ, câte 29 rîndurĭ pe o pagină. Este scris de două mânĭ și anume: prefața română și latină (fóia 3—24), însciințare cătră cititoriŭ și catastihul istoricilor, gheografilor, etc. (fóia 25—30), apoĭ textul Hroniculuĭ de la fóia 293 până la fine (adică cartea X și cea din urmă, *Tabla hronologhicéscă* și *Scara a lucrurilor și a cuvintelor, carile sint maĭ de însămnat într'acest Hronic)*, precum și tóte notele marginale cu indicațiunea autorilor consultațĭ, îndreptările și adaosele posterióre, tóte acestea sunt scrise de mâna autoruluĭ însuși (2); iar restul manuscriptuluĭ este copiat «de pe izvodu» luĭ Cantemir de un diac al sĕŭ «nedeplin știutor ortografiiĭ româneștĭ», cum ne asigură Dim. Cantemir într'o însciințare autografă (3). Lipsesc din manuscript patru foĭ, treĭ după pag. 407 (pag. 408—413), și una după pag. 423 (pag. 424 și 425). Legătura este în

(1) *Annalele Academiei Romane,* Seria II, tom. XVI, p. 207.
(2) Vedĭ facsimilul Nr. 1.
(3) Vedĭ facsimilul Nr. 2.

piele, cu scórțe gróse, avênd pe una din ele armele Principeluĭ imprese în aur (1).

Manuscriptul pórtă următorul titlu (fila I):

HRONICUL
VECHIMEĬ A
ROMANO-MOLDO-VLAHILOR
ÎNTÂĬ PRE LIMBA LĂTINĬASCĂ IZVODIT,
ĬARĂ ACMŬ PRE LIMBA ROMÂNĬASCĂ SCOS
CU TRUDA ȘI OSTENINȚA LUĬ
DIMITRIE CANTEMIR
VOEVODUL ȘI DE MOȘIE DOMN A MOLDOVIĬ,
ȘI A SVINTEĬ ROSSIEȘTIĬ ÎNPĂRĂȚIĬ CNĬAZ
In Sanct Peterburg
ANNUL 7225
1717

Acesta este probabil însușĭ titlu ce autorul voià ca opera sa să pórte, în casul când se va tipărì, și de aceea l-a și dispus ca atare (2). Data însă de 7225/1717 nu póte fi decât anul când s'a început traducerea Hroniculuĭ din latinesce în românesce, iar nu anul când ea s'a finit și s'a prescris, pentru că în textul Hroniculuĭ ne întîmpină, cum vom vedé maĭ la vale, indicațiunĭ posterióre aceleĭ date.

(1) Vedĭ armele reproduse în josul portretuluĭ luĭ Dim. Cantemir din fruntea cărțiĭ de față.

(2) Pe pagina 1 se cetesce următórea însemnare în limba ruséscă făcută de sigur maĭ târḑiŭ de către bibliotecarul Archivelor din Moscva: «Хроника Молдавіи и Валлахіи сочиненная Кнеземъ Д. Кантемиромъ на Молдавскомъ языкѣ въ 1717 году», adecă «Chronica Moldoveĭ și Țĕriĭ-Românescĭ compusă de Principele Dimitrie Cantemir în limba românéscă în anul 1717». Apoĭ cu altă mână și tot rusesce se arată că manuscriptul a fost dăruit de către Consilierul aulic Bantiș-Kamenski.

In «precuvântarea», care urméză «prolegomenelor», autorul arată maĭ întâiŭ motivele ce l-aŭ îndemnat de a compune acéstă operă, ca și *Descriptio Moldaviae*, și pentru ce pe amândouě le-a scris el maĭ întâiŭ în limba latină (1).

«Intr'acesta chip și noĭ firĭ-am lăsat Pragmatia (lucraré) acasta, supt maĭ lungă tăcére; *însă împinșĭ, și pofțițĭ fiind de la uniĭ priĭatinĭ streinĭ, și maĭ cu dédins, de la însoțiré noastră caré ĭaste Academia științelor de Berolin, nu numaĭ odată sau de doaă orĭ, ce de multe orĭ îndemnațĭ, și rugațĭ fiind, pentru ca de începătura, némul, și vechimé Moldovénilor, precât adevărul pofteéște, macar cât de prescurt, să-ĭ înștiințăm. Așijderé de lucrurile, carile în vremile stăpânitorilor, din descălecatul țărâĭ Moldoveĭ, cel vechiŭ, până la vremile noastre s'or fi tâmplat, de staré și pusul loculuĭ eĭ; de așezământul aeruluĭ, bișugul pământuluĭ, ocolitul hotarâlor, și de altele, carile spre folosul viețiĭ omeneștĭ caută; și încă și obicéele, légé, țerămoniile politiceștĭ și bisericeștĭ, și de alte carile spre orânduĭala și cinstcșiĭa omenéscă stăruesc, pre cât în putința slabeĭ noastre științĭ va fi, să-ĭ adeverim. Cu a pomeniților dară priĭatinĭ îndemnare, și cu a Academiiĭ în învățăturĭ luminată, zic, a Berolinuluĭ poftire,* căutatu-nĭ aŭ a plinì pravila, și învățătura luĭ Platon, care poruncéște: Non solum nobis, sed et Patriae et amicis vivendum, adecă: nu numaĭ pentru folosul nostru, ce și pentru a Patriiĭ ceva să slujim, și pofta priĭatinilor ğos a lăsà, să nu ne arătăm».

Tot acolo maĭ departe Cantemir arată timpul când a scris latinesce cele douě opere ale sale, și când a început să prefacă Hronicul din latinesce în românesce (2):

„**Cu doĭ anĭ maĭ denainte,** *toată hotărâré țărâĭ Moldoviĭ, cu tablă gheografică, cu câtă osirdie și trudă s'au putut, de plin, precum ni să pare, s'au șiruit. Așijderé* **în anul de curând trecut,** *hronicul vechimeĭ némuluĭ Moldovenesc* (în carileș tot numele Vlahilor să cuprinde), de la vremile luĭ Avgust Chesarĭ, și maĭ pre urmă

(1) Edițiunea de față, pag. 178—179.
(2) Edițiunea de față, pag. 179—180.

de la Traïan până la înturnaré luï Dragoș Vodă din Ardïal, la locul și la moșiïa sa, pre cât mâna și vrémé nï-au dat, *desăvârșit l-am istorisit. Iară într'acest an*, puind nedéjde în Dumnezăïasca agïutorință, *cules-am hronicul Moldoviï de la pomenitul Dragoș Vod, până la domnia luï Ștefăniță Vod, fečorul luï Vasilie Vod... Însă acésté tóte, fiind de noï în limba lătinïască scrise, și alcătuite, socotit-am, că cu strâmbătate, încă și cu păcat va fi, de lucrurile noastre, deciïa innainte, maï mult streiniï, de cât aï noștri să știe. De care lucru* acmu *de iznoavă osteninţă luând, din limba lătinïască ïarăși pre cé a noastră românïască le prefacem.*»

Prin «acmu» din frasa de maï sus credem că autorul înțelege anul 1717, când de sigur el a început traducerea Hroniculuï din latinesce în românesce, traducerea făcênd-o în Petersburg.

Cuvintele pe carï întemeiem aceste afirmărï ale nóstre sunt cele următóre:

I). «Annul 1717» și «Sanct Peterburg» figuréză, cum vĕdurăm maï sus, în titlu chiar al opereï manuscripte a Hroniculuï.

II). Aceeașï dată 1717 resultă și din următorul pasagiŭ aflător în «pridoslovie» și în «praefatio» a cărțiï:

«Așijderé vor arătà, precum aniï nïamuluï lor, de cât a altor nïamurï Evropeștï, cu multul maï mulțï, și vîrsta lor, de cât a multora maï matoră, și maï véche să fie, *ca ceïa ce începutul annilor lor ïaste de la acesta înnapoï, cu o mie șése sute și zéce annï* (1).»

Iar în textul latinesc (2):

«Etenim declarabunt, Moldovlachicae nationis annos, reliquis multo numerosiores, et aetatem illius multo provectiorem, caeterisque antiquiorem esse: *utpote quae epochae suae, ab hinc retro, supra mille sexcentis, decemque annis*, initium agnoscat.»

---

(1) Edițiunea de față, pag. 24—25.

(2) Idem, pag. 46.

Cantemir punênd colonisarea Dacieĭ de către împĕratul Traian în anul 107 după Chr. (1), dacă la 107 adăogim ceĭ 1.610 anĭ de maĭ sus, avem 1717, adecă tocmaĭ anul care figurézā în titlul manuscriptuluĭ.

III). Avem dovedĭ procurate de însuşĭ Cantemir, că primul volum al Chroniculuĭ latinesc «desăvîrşit istorisit» el îl compusese la Moscva, iar traducerea în românesce o făcuse în Petersburg.

Intr'adevĕr, iată ce ne spune autorul la începutul cap. IV din cartea IX:

«*Mărturisesc cititoriuluĭ, că când scriĭam Hronicul nostru la Mosc, unde cărţile de trĭabă încă tot sint rarĭ, aflându-ne*, pe Bonfin Istoricul (carile între toţĭ scriitoriĭ, pentru lucrurile Ungureştĭ maĭ curat, şi maĭ credincos să are) la mână a avé n'am putut;... *Iară acmu când de iznoavă din Lătinesc, în limba Romanéscă l am prefăcut,* nu numaĭ Bonfin, ce şi alţiĭ câţĭ-va Istoricĭ la mână viindu-ne, lĭ-am înfăţoşétu cu Hronologhiĭa luĭ Ricţiol, etc.» (2).

Ast-fel Cantemir dicênd: «când scriĭam Hronicul nostru la Mosc», însemnéză că acum când scrie aceste cuvinte el nu maĭ este la Moscva, ci la Petersburg, şi acì chronicul «de iznoavă din Lătinesc în limba Romanéscă l-a prefăcut».

IV) şi în fine, genealogia luĭ Cantemir (3), ne spune că Hro-

(1) Ediţiunea de faţă, pag. 13: «ĭară a Romano-Moldo-Vlahilor nĭam, de vom vré crédem adeverinţiĭ caré în Hronice mărturiséşte, de-ĭ vom căută cé maĭ de pre urmă vârstă (de când adecă Traĭan înpăratul, din Roma înpărătĭasa cetăţilor, alegând cetăţénĭ Romanĭ, în Dachiĭa ĭ-au trecut), îl *vom află de pe la anul tocmiriĭ firiĭ omeneştĭ 107»;* idem în textul latinesc, p. 36.

(2) Ediţiunea de faţă, pag. 443—444

(3) Родословіе Князей Кантемировъ, in Исторія о жизни и дѣлахъ молдавскаго господаря Князя Константина Кантемира, сочиненая С. Петербургской Академіи наукъ покойнымъ профессоромъ Беером съ россійскимъ переводомъ и съ приложеніемъ Родословія Князей Кантемировъ, въ Москвѣ 1733, p. 313: «*Хроникъ Романо-молдо-влахскій,* или *Древняя и новая Исторія о Дакіи*, на *Молдавскомъ* языкѣ съ пространнымъ *Латинскимъ* предисловіемъ сочиненная въ *С. Петербургѣ* въ на-

nicul Romano-Moldo-Vlachilor a fost scris în *limba românéscă* la începutul anuluĭ 1717 în Petersburg.

Prin urmare admiţênd că traducerea în românesce a Hroniculuĭ a început a se face în a. 1717, urméză din pasagiul citat maĭ sus al luĭ Cantemir (1): *a)* că opera sa *Descriptio Moldaviae*, saŭ cum o numesce el «hotărârea ţărâĭ Moldoviĭ cu tablă gheografică», a fost scrisă de autor «cu doĭ anĭ, maĭ denainte», decĭ în anul 1715, un an adecă după alegerea sa de membru al Academieĭ de Sciinţe din Berlin (2); *b)* că «hronicul vechimeĭ némuluĭ Moldovenesc (în carileş tot numele Vlachilor să cuprinde), de la vremile luĭ Avgust Chesarĭ, şi maĭ pre urmă de la Traĭan până la înturnaré luĭ Dragoş Vodă din Ardĭal la locul şi la moşiĭa sa», adecă maĭ pe scurt *Hronicul Romano-Moldo-Vlahilor*, a fost «desăvîrşit istorisit» tot latinesce «în anul de curând trecut», decĭ în a. 1716; *c)* culegerea «hroniculuĭ Moldoveĭ de la pomenitul Dragoş Vod, până la domniĭa luĭ Ştefăniţă Vod, fiórul luĭ Vasilie Vod», a fost făcută tot în limba latină «într'acest an», adecă în a. 1717; şi în fine, *d)* că tot în a. 1717 aceste lucrărĭ aŭ început să fie traduse din limba latină în cea românéscă: «aceste toate... acmu de iznoavă osteninţă luând din limba lătinĭască iarăşĭ pre cé a noastră românĭască le prefacem».

чалѣ 1717 года рукописная въ лист», adecă «*Chronicul Romano-Moldo-Vlach* saŭ *Antica şi noua istorie a Dacieĭ*, pe limba românéscă cu o mare prefaţă în latinesce, făcută în St. Petersburg la începutul anuluĭ 1717, scrisóre de mână infolio». Cf. Словарь достопамятныхъ людей Русской земли составленныи Димитр. Бантышъ — Каменскимъ, часть третья, Москва 1836; idem Словарь Русскихъ свѣтскихъ писателей, сочинение митрополита Евгенія, t. I (Moscva 1845).

(1) Ediţiunea de faţă, p. 179—180.

(2) Principele Dimitrie Cantemir a fost ales membru în a. 1714. Diploma sa de membru pórtă data de 11 Iulie 1714. Vedĭ textul eĭ în Исторія о жизни и дѣлахъ Князя Константина Кантемира, etc, p. 315 şi în ms. *Collectanea Orientalia* (Cf. Operele luĭ Cantemir, tom. VII, p. 5).

§ 3.

Dacă însă traducerea Hroniculuĭ a început a se face în a. 1717, nu urméză că tot în acest an ea a şi fost terminată. Din contra, găsim dovedĭ chiar în Hronic că autorul a lucrat la dînsa în curs de maĭ mulţĭ anĭ şi a completat-o cu note marginale până la finele vieţiĭ sale.

Ast-fel, în «Prolegomena» din cartea I, cap. III, cetim cele următóre : (1)

«... în scurt atâta ţară cuprindé Dachiĭa măluroasa, *cât la anul trecut* la pacé între Nemţĭ şi între Turcĭ la Pazarovţĭ, făcută, au luat Chesarul, de la Sultanul turcesc».

Pacea de la Pasarovit încheiându-se la 21 Iulie s. n. 1718, urméză că pasagiul de maĭ sus n'a putut fi scris de Cantemir decât în anul 1719. Cel puţin el nu figuréză în manuscript ca notă marginală, ci face parte din însuşĭ cuprinsul textuluĭ. Acésta ne autorisă a admite că diacul, transcriind conceptul saŭ izvodul luĭ Cantemir, a întrodus chiar în text frasa menţionată, dacă presupunem că în acel concept ea figurà ca însemnare marginală făcută în anul 1719, iar nu că făceà parte din însuşĭ textul conceptuluĭ.

Maĭ departe : Insciinţarea «către cititoriŭ» ce vine imediat după «Praefatio» şi înaintea «Catastihuluĭ istoricilor, gheografilor, poeticilor,» etc. a fost scrisă după ce primul volum al opereĭ fusese deja terminat şi gata de a fi dat la tipar. Acésta resultă în chipul cel maĭ neîndoios din cuprinsul aceleĭ însciinţărĭ, care se află în manuscript scrisă cu mâna proprie a autoruluĭ şi sună ast-fel (2).

(1) Ediţiunea de faţă, p. 69.
(2) Ediţiunea de faţă, p. 49—52.

«Fost-au dară gândul, și nevoința noastră, *ca tot trupul Hronicului acestuïa, în doaâ tomurĭ* (adecă cărţĭ marĭ) *să-l înpărţim. Decĭ tomul dintăĭ (pe carile în ćastă dată vi-l dăruim)* să se numască *Hronicul a Vechimiĭ-Romano-Modovlachiiĭ*, carile începând de la descălecatul Dachiiĭ cu Romanĭ, adecă de la Traïan Marele înpărat, și de la annul Domnuluĭ și Mântuitorĭuluĭ nostru Is. Hs. 107, cursul istoriiĭ, până dăpă prada luĭ Batie Hanul tătărăsc și până la înturnaré luĭ Dragoș Vodă în țara Moldoviĭ, și luĭ Radul Vodă Negrul în țara Munteniască, caré s'au tâmplat, pre la annul de la Hs. 1274 duce, *ĭară al doilé tom* ĭaste să încépă de când curăţindu-să locurile acésté de Tătarĭ, și de toate năpăzile altor varvarĭ, și precum zisăm, pomeniţiĭ Domnĭ întorcându-să pre la locurile lor din bejeniile Ardĭaluluĭ, cu deosăbite titlurĭ a Domnilor de Moldova, și a Domnilor Munteneștĭ, a să vesti au început, și să tragă rândul annilor, și pȯvésté Domnilor, până la vremile noastre; *și așa înpreună pe amândoaâ părţile Istoriiĭ, la typariŭ să le dăm.* Ce aćasta după gândul nostru a săvârși, precum zisăm, câte-va înpiedecăturĭ înnainte eșindu-ne, cătră carile *acmù și slujba senatoriiĭ numaĭ ĭușuré adăogându-să* (căcĭ nevoile de casă și private, așéșĭ nicĭ le maĭ pomenim), nĭ-au căutat vrémé lucruluĭ a mutà ca când Dumnăzău ar învoi, și slabe puterile cu gândul ni s'ar potrivi, și acéia a istoriiĭ parte, la doritul săvârșit să ducem... *In ćastă dată dară tomul al doilé încă nesăvîrșit fiind, socotit-am, ca cu așteptaré aceiĭ părţĭ, așteptaré științiĭ lucrurilor, carile într'ać asta să cuprind, maĭ mult să nu prelungim.* Așé omeniţilor, și ĭubiţilor sympatrioţĭ, și fiete carile, a adeverinţiĭ istoriceștĭ ĭubitorĭŭ, de aćastă dată, cu *acest dintâĭ a Istoriiĭ noastre tomos*, în vréme de odihnă (pre caré dé-o cel ce pre Heruvimĭ, și Serafimĭ să odihnéște) zăbovindu-vă, cu noĭ netrébniciĭ înpreună, pre cela carile toate darurile céle de săvârșit de sus, de la Părintele luminilor a purcéde pricinéște, rugaţĭ pentru ca să bineînvoĭască, și pre *celalalt tomos* a istoriiĭ a săvârșì, să ne învrednicim, *și maĭ curând cu mijlocul halcotypuluĭ tuturor să se obștĭască*»

In ce an a scris Cantemir acéstă însciinţare către cetitorĭ, se vede din cuvintele sale: «acmù și slujba senatoriiĭ

numaĭ ĭuşuré adăogându-să». Principele român a fost înălţat de Impĕratul Petru cel Mare la rangul de Consilier intim şi la funcţiunea de Senator în ḑiŭa de 22 Ianuarie 1721 (1). Decĭ numaĭ în acest an textul românesc al *Hronicului vechimeĭ a Romano-Moldo-Vlahilor* fusese definitiv încheiat şi prescris.

In cartea IX, capul II, adecă în penultima carte a opereĭ, găsim confirmarea acesteĭ conclusiunĭ: anume acolo unde, în dreptul cuvîntuluĭ *Pórta de fier* saŭ *Derbend*, se află scrise la margine cu cernélă diferită de cum e scris textul şi cu propria mână tremurândă a autoruluĭ următórele (2): «*pe care la anul 1722* cu închinăciune, Inpăratul Peter Alexievicĭ cu câte-va alte cetăţĭ pe marginé măriĭ Caspiĭ până la ţara Ghilianuluĭ supt stăpâniré sa o au adus.» De asemenea, puţin maĭ jos, unde se menţionéză în text *Câmpiĭ Capcĭacului*, se citesce altă notă pe margine scrisă de aceeaşĭ mână tremurândă şi cu aceeaşĭ cernélă, decĭ în acelaşĭ timp cu cea de sus: «Tragu-să câmpiĭ aceşté din apa Donuluĭ până la Hina, trecând peste apa Volgăĭ alăturé cu Uzbecul, *pe care câmpiĭ dusu-ni-au vrémé şi pe noĭ a-ĭ vidé.*» (3) Acì neapĕrat Cantemir se referă la expediţiunea luĭ Petru cel Mare întreprinsă în Persia de la 5 Maiŭ până la 5 Noemvrie 1722. In cursul acesteĭ expediţiunĭ Principele român, bolnăvindu-se fórte greŭ, erà aprópe să móră. Numaĭ cu mare greutate a putut el a se întórce acasă la moşia sa Dumitrovca, la 19 Martie 1723, unde, la 21 August acelaşĭ an, şĭ-a şi dat obştescul sfîrşit în vîrstă abia de 49 anĭ (4).

---

(1) Родословіе Князей Кантемировъ, pag. 298.—Iliinski, *Notationes quotidianae*, mss. în copie în Biblioteca Academieĭ Române.

(2) Ediţiunea de faţă, p. 438 corespunḑĕtóre fileĭ 277 r. din originalul manuscript.

(3) Ediţiunea de faţă, pag. 438.

(4) Родословіе Князей Кантемировъ, p. 311.—Iliinski, *Notationes quotidianae*;— L. N. Maikow, in *Russkaja Starina*, 1897, pag. 68.

Prin urmare cele douĕ note marginale n'aŭ putut fi scrise decât după luna Martie 1723 (1), când manuscriptul Hroniculuĭ fiind dejà prescris și póte și legat, ele nu-șĭ puteaŭ găsì loc în textul opereĭ, și de aceea a trebuit să fie scrise pe marginĭ.

O dovadă în fine că manuscriptul nostru a fost copiat cel puțin în parte, (de la fila 25—292), de pe «izvodul» luĭ Cantemir de către «un diac nedeplin știutor orthografiiĭ românescĭ», că autorul revisuise, îndreptase și completase în patru rîndurĭ acest manuscript și că el nu perduse încă speranța de a-l vedé tipărit, este următórea însciințare autografă a luĭ Cantemir scrisă pe o fóie deosebită ce am găsit-o în manuscript și pe care o reproducem și în facsimile (2):

«Omenite cititorĭule de al patrulea rând ĭaste acmu cu acest de pre urmă, de am cercat greșélelé aceștiĭ trude a noastre, unele ale noastre ĭară altele și maĭ multe ale diaculuĭ carile au scris-o de pe izvodu nostru; diacu dară fiind nedeplin știutorĭu orthografiiĭ româneștĭ, multă trudă ni-aŭ dat cum să cade a o îndreptà, și pote încă în multe locurĭ să o fim trecut cu vidéré, ce nedejduim că la îndreptaré typografieĭ (de va vré Dumnăzău pănă la acéĭa vréme să ne lase cu suflare) toate să s(ă) îndreptéze. Asijderé în multe locurĭ va vidé cititorĭul că la une mărturiĭ pomenim de numele istoriculuĭ, ĭară la ce carte, sau la ce cap anume nu însămnăm, ce și aćasta cu graba silindu-ne, când culegém mărturiile din scriitorĭ uĭtam a însămna și capetele în carile să scriu acéle mărturiĭ; însă în bună credință îl adeverim, că la acel autor acéle mărturiĭ, precum le însămnăm, negreșit așé le va aflà. Ĭară maĭ mult ce vom fi greșit, te poftim ca cu lină, și blândă inimă să îndreptéze, și să tocmască. Iară maĭ mult să adaugă, sau să scadă poftim să nu îndrăznéscă».

(1) De asemenea probabil tot atuncĭ s'a scris și nota marginală de la pag. 466 din edit. de față, în dreptul cuvintelor «Tatarâĭ ce le dicé Comanĭ: «*aceşté sânt acmu Tătarâĭ cariĭ să chĭamă Cobanĭ* .

(2) Facsimilul II.

Acéstă însciințare de sigur c'a fost scrisă de Cantemir în ultimele lunĭ ale vieţiĭ sale, când pare-se că presimţià desnodămîntul fatal, căcĭ ḑice nefericitul Principe «de va vré Dumnăzău până la acéĭa vréme (adecă a tipăririĭ opereĭ) să ne lase cu suflare.»

§ 4.

După mórtea luĭ Dimitrie Cantemir scrierile sale manuscripte s'aŭ împrăştiat. O parte a rĕmas în mânile fiuluĭ sĕŭ Antioch, de la care profesorul şi academicianul Bayer le-a împrumutat spre a le copià: sunt copiile manuscripte ce se păstréză în Biblioteca Museuluĭ Asiatic din Petersburg şi despre carĭ am amintit maĭ sus. Altă parte a trecut în posesiunea luĭ Şerban (Serghie) Cantemir, fiul luĭ Dimitrie, care Şerban murind în 1780 şi biblioteca sa vînḑêndu-se prin licitaţiune publică, Nicolae Bantiş-Kamenskiĭ, un strănepot despre mamă al luĭ Dim. Cantemir, a cumpĕrat şése opere manuscripte ale luĭ Cantemir şi le-a dăruit în a. 1783 Archivelor principale din Moscva ale Ministeruluĭ de Externe, unde se vĕd până astăḑĭ (1). Intre aceste manuscripte figuréză şi *Hronicul vechimeĭ a Romano-Moldo-Vlahilor*, despre care Ban-

(1) Pe fie-care din cele şése manuscripte aflăm însemnat cu mâna proprie a luĭ Bantiş-Kamenskiĭ anul 1783, când s'a făcut donaţiunea. Aşà pe prima filă în josul titulaturiĭ manuscriptuluĭ Hroniculuĭ Romano-Moldo-Vlahilor se cetesce următórea însemnare în limba ruséscă: «Книга сія подарена въ Московской иностранный Коллегій архивъ от надворнаго Совѣтника Николая Бантыша — Каменскаго 1783 года,» adecă «Cartea acésta s'a dăruit Archiveĭ Colegiuluĭ Trebilor din afară din Moscva de către Consilierul aulic Nicolae Bantîş-Kamenskiĭ, în a. 1783». Veḑĭ Исторія о жизни и дѣлахъ Князя Константина Кантемира, Moscva 1783, pag. IV şi p. 313 cu nota; cf. şi жизни Николаіе Ніколаевичѣ Бантыша Каменскаго, p. 58—59, Moscva 1818.

tiș-Kamenskiĭ ḍice (1) că l-a dăruit cu speranța că póte cine-và cu timpul se va găsì ca să-l traducă și să-l publice în limba ruséscă. Kamenskiĭ reproduce în cartea sa (2) numaĭ prefața scrisă latinesce din Chronicul luĭ Cantemir, pe care o dă și în traducere ruséscă. Acéstă prefață este tot ce vĕḍuse lumina, din însemnata operă a strălucituluĭ Principe, până la ediţiunea Ieșană din a. 1837.

§ 5.

Cât despre manuscriptul latinesc al Chroniculuĭ se crede că a perit în marea Caspică cu prilejul expediţiuniĭ de la Derbent, în anul 1722, odată cu multe acte și scrisorĭ de ale Principeluĭ și cu douĕ opere ale sale: una intitulată: *De statu politico aulae Othomanicae* saŭ *Istoria Mahomedanilor din vremea mincinosuluĭ proorоc Mahomet până la primul Impĕrat al Turcieĭ*. scriere latinéscă începută la Constantinopole și terminată la St. Petersburg în anul 1716 (3), și a doua: *Catechism compus de Cantemir în limba persană*, și din care se tipărise dejà în cursul expediţiuniĭ prima cólă și se trimisese Stîntuluĭ Sinod din Petersburg, spre aprobare (4).

Este adevĕrat că în Biblioteca Archivelor principale din

---

(1) Исторія о жизни и дѣлахъ Князя Константина Кантемира, p. IV: .... «Но самая оная на Молдавскомъ языкѣ рукопись осталась, и отдана на сохраненіе въ Московской Архивъ коллегіи Иностранныхъ Дѣлъ съ тѣмъ, что можетъ быть со временемъ и на нашемъ издастся языкѣ».

(2) Исторія о жизни и дѣлахъ Князя Константина Кантемира, p. XXXI. Reproducerea se face cu omisiunea pagineĭ 29 și a celor 27 rîndurĭ din pagina următóre a edițiuniĭ de față, cum și a ultimelor 8 rîndurĭ din pag. 48.

(3) Mitropolitul Eugenie, Словарь русскихъ свѣтскихъ писателей, tom. I, Moscva 1845, p. 264; Dimitrie Bantiș-Kamenskiĭ, op. cit., p. 313, 314. — Idem, Словарь достопамятных людей Русской земли. часть третья, Moscva 1836, p. 34—42. — Nota biografică din *Collectanea Orientalia* (Op. Cantem., t. VII, p. 4).

4) Nota de la 1725 în ms. *Collectanea Orientalia.*

Moscva se păstrézâ, sub No. 205, un manuscript in-folio, 96 foĭ, scris curent cu propria mână a luĭ Cantemir şi intitulat *Historia Moldo-Vlachica.* Acest manuscript, dacă nu este însuşĭ originalul latinesc care servise luĭ Cantemir la prefacerea în romănesce a Hroniculuĭ, dar de sigur este conceptul aceluĭ original (1).«

Spre a ne face o ideie sumară despre conţinutul manuscriptuluĭ, reproducem maĭ jos titlurile capitolelor carĭ compun întrégа operă:

HISTORIA MOLDO-VLACHICA.

Praefatio.

Cap. 1. De antiquis Daciae limitibus.

Cap. 2. De antiquis Daciae regionibus.

Cap. 3. De nomine et origine Dacorum.

Cap. 4. De Dacico regno antequam a Romanis delerentur (sic !).

Cap. 5. De expeditione Ulpii Traiani Imperatoris contra Decebalum regem Dacorum et Dacorum extirpatione.

Cap. 6. Proponuntur diverse authorum (sic !) opiniones de hodierna communi Valachorum gente.

Cap. 7. Authorum testimonia de coloniis Romanis a Traiano in tota Dacia locatis proferuntur.

Cap. 8. De secunda opinione eorum, qui volunt Valachos a duce Flacco ita fuisse vocatos.

(1) Bantiş-Kamenskiĭ, deşĭ admite că originalul latinesc al Hroniculuĭ Cantemirian perise în marea Caspică la 1722 cu ocasiunea uneĭ furtunĭ, însă observă (op. cit., p. IV) că la vinderea biblioteciĭ Principeluĭ Serghie Cantemir, s'aŭ găsit câte-va caiete concepte (ciorne) ale luĭ Dimitrie Cantemir scrise în limba latină cu mâna proprie a autoruluĭ «şi carĭ compun traducerea moldovenéscă a aceleĭ istoriĭ. Aceste caiete sunt date spre păstrare la Archiva Ministeruluĭ Afacerilor Străine din Moscva.» Acì de sigur este vorba de manuscriptul *Historia Moldo-Vlachica.*

Cap. 9. De eorum opinione, qui prorsus negant Valachos esse a Romanis oriundos.

Cap. 10. De opinione illorum, qui Valachos Italos aut Romanos esse consentiunt quidem, sed quomodo in Daciam pereraverint, se nescire fatentur.

Cap. 11. De opinione illorum, qui volunt Valacham gentem neque a Flacco neque a Trai[a]no in Daciam introductam, sed multis seculis postea ex Italia primum in Transylvaniam ac inde in utramque Valachiam accessisse.

Cap. 12. Ex quo fonte tam putidus fabule emanavit (sic) latex.

Cap. 13. Quomodo ex vera historia de Ladislao et Bela regibus Hungariae Symeonis fabula de latronibus Romanis in auxilium regi Ladislao missis fuit conflata.

Cap. 14. De opinione illorum, qui concedunt quidem colonias Romanas in Dacia collocatas, sed easdem alios imperatores iterum revocasse.

Finis primi libri.

Proponuntur due propositiones cap. 2. (sic!).

Cap. 1. Prooemium.

Cap. 2. Proferuntur testimonia authorum chronologice Traianum imperatorem Romanas legiones et cives Romanos per totam Daciam collocasse.

Cap. 3. Confirmatur Traiani colonias ab illo tempore usque ad Aurelium Aurelianum Daciam incoluisse.

Cap. 4. Monitorium authoris.

Cap. 5. Confirmantur coloniae Traiani in Dacia ab Aureliano usque ad Constantinum Magnum.

Cap. 6. Confirmantur coloniae Traiani in Dacia sub Constantino Magno.

Cap. 7. Idem confirmatur sub imperio filiorum Constantini Magni.

Cap. 8. Confirmatur idem ab Iuliano Apostata usque ad Theodosium seniorem.

Cap. 9. Proponuntur quaedam res Gotthicae ad rem Dacicam pertinentes.

Cap. 10. Idem confirmatur a Theodosio seniori (sic !) usque ad Attilae irruptionem.

Cap. 11. Proponuntur quaedam res Hunnicae, quae ad Dacicas pertinent.

Cap. 12. Confirmatur Daciam sub Romano imperio fuisse sub Attila et usque ad Iustinianum imperatorem.

Cap. 13. Confirmatur sub Iustiniano Romanos Daciam incoluisse.

Cap. 14. Iustinus.

Cap. 15. Confirmatur idem a Constantino Pogonato, ubi meta Dacia mentionis apud Graecos scriptores (sic !).

Cap. 16. Seculum quo de Daciae rebus multa fit apud Graecos scriptores mentio.

Cap. 17. Exemplaris opinio authoris super silentium et narrationem historicorum (rupt).

Cap. 18. Confirmatur Romano-Dacos sive Valachos post silentii seculum sub Constantino et Irene in Dacia extitisse.

Cap. 19. Confirmatur Romanos in Dacia vixisse sub hisce tempestatibus ex aliis scriptoribus.

Cap. 20. Idem confirmatur a Romano Constantini Porphyrogeniti filio usque ad (sic !).

Finis libri secundi.

Cap. 1. Prooemium.

Cap. 2. Confirmatur Dacoromanos sive Valachos in Dacia vixisse sub Isacio Angelo.

Cap. 3. Idem continuatur ex primo Isacii cum Blachis bello.

Cap. 4. Idem confirmatur ex secundo Isacii cum Valachis bello.

Cap. 5. Idem confirmatur.

Cap. 6. Idem continuatur sub imperio Alexii Angeli.

Cap. 7. Initium dominii Ioannis, a quo descendit familia principum utriusque Valachiae unde omnes principes tam Moldaviae quam Transalpinae in suis titulis semper Ioannes scribi solent.

Cap. 8. Idem confirmatur ex foelicibus Ioannis proeliis contra Latinos.

Cap. 8. (sic). Idem continuatur sub sub (sic !) Theodoro Lascari imperatore Graecorum.

Cap. 9. Dubia quorundam authorum de Ioannis Bulgariae principis relatio (sic), qua confundere videntur Ioannem principem Valachorum et Ioannem principem Bulgarorum.

Cap. 10. Idem confirmatur de transmigratione Valachorum ad suos populares in Transylvania (sic).

Cap. 11. Idem confirmatur usque ad annum 1266, a quo Moldavorum Muntanorumque annales Valachorum dominium in Dac. principatus distinctos de rebus his fusius scribunt.

Cap. 12. De separatione Valachorum dominii, quod sub Ioanne Alexio uno corpore constabat, in duos Moldaviae et Montaniae principatus.

Cap. 12 (sic). De antiquis et hodiernis Moldaviae et Montaniae nominibus.

Cap. 13. De provinciis Valachicae gentis, in quibus hodie habitant.

Finis libri 3.

Comparând titlurile acestor capitole cu cele corespunḑĕtóre din Hronicul Romano-Moldo-Vlahilor ajungem la conclusiunea că textul românesc, departe de a fi o simplă traducere a originalului latinesc, este o compunere nouă, cu mult maĭ completă şi cu totul alt-fel împărţită decât textul sumaric ce ni s'a păstrat în *Historia Moldo-Vlachica* (1).

---

(1) O comparaţiune cu tabla de materie a Hroniculuĭ învederéză şi maĭ bine acésta. Ast-fel să se compare:

liber I:	cap.	1	textul latinesc	cu ediţiunea	de faţă.	pag.	62
	»	2	»	»	»	»	66
	»	3	»	»	»	»	70
	»	4	»	»	»	»	75
	»	5	»	»	»	»	80
	»	6	»	»	»	»	109
	»	8	»		»		118
	»	10	»		»		126
	»	11	»		»		135
		12	»		»	»	139
	»	13	»	»	»	»	144
	»	14	»	»	»	»	150

§ 6

Vine acum cestiunea despre manuscriptele existente ale Hroniculuĭ vechimeĭ Romano-Moldo-Vlahilor.

Este sigur că afară de manuscriptul românesc al Hroniculuĭ ce se păstréză în Archivele de la Moscva, a maĭ existat un alt manuscript al aceluiașĭ Hronic, pe care istoricul Engel îl vĕḑuse pe la a. 1800 în biblioteca Seminariuluĭ din Blaj bine conservat. Despre acest codex vorbesce Samuel Clain în treĭ scrisorĭ ale sale adresate luĭ Engel. In prima (din 14 Maiŭ 1801) ḑice că manuscriptul fusese cumpĕrat cu vre-o 70 anĭ maĭ înnainte, adecă pe la 1730, de

liber II:	cap.	2	textul latinesc	cu edițiunea	de față.	pag.	153
	»	3		»	»	»	181
	»	4	»	»		»	181
	»	5	»			»	220
	»	6		»	»		237
	»	7		»	»	»	247
		8	»		»	»	251
		9	»				259
	»	10	»	»		»	275
	»	11	»	»	»		277
	»	12	»			»	279
	»	13	»	»		›	314
		14	»	»	»	›	326
	»	15	»		»	»	336
		18	»	»	»	»	348
	»	19	»	»	»	»	359
		20	»	»	»	»	368
liber III:	»	2	»	»	»		395
	»	3	,	»	»	»	402
		4	»		»	»	404
	»	6	»	»	»	»	410
		7		»	»		412
	»	8	»	»	»	»	423
	»	8	»	»	»	»	433
	»	10			»	»	435
	»	11	»	»	»	»	461

către Ioan Clain, Episcopul de Făgăraş (1729—1751), de la un neguţător din Viena, care-l adusese dintr'o călĕtorie a sa la Petersburg. In a doua scrisóre (din 4 August 1801) el afirmă, de sigur greşit, că opera a fost scrisă maĭ ântâiŭ românesce şi apoĭ a fost tradusă în latinesce; în a treia scrisóre în fine (din 12 Martie 1802), Clain comunică conţinutul manuscriptuluĭ, despre care dice că este opera luĭ Cantemir şi că-a fost scris în Petersburg (1). Manuscriptul nu se scie însă astădĭ ce a devenit; dar în proprietatea «Biblio-

(1) Johann Christian von Engel, Geschichte der Moldau und Walachei, I Th., pag. 26—27: «*Alte und neue Geschichte von Dacien*, ein grosses Buch in-folio in moldauischer Sprache. Eben dieses Buch in lateinischer Sprache — meldet der Biograph — sey in dem Kaspischen Meere verloren gegangen. Von dieser Handschrift, *welche ich selbst in Blasendorf im J. 1800, in der dortigen Kloster-und Seminarialbibliothek gesehen habe*, meldet mir Herr Samuel Klein, Basilik aus Blasendorf, von dessen Verdiensten um die walachische Sprachkultur und Geschichte weiter unten die Rede mit mehrerm seyn wird: «Continet limites antiquae Daciae; item gentes, quae inhabitarunt Daciam; deinde bella Romanorum cum Dacis, et Romanorum ibi continuam habitationem; tandem Valachos modernos ostendit esse reliquias antiquorum Romanorum. Ad tempora vero Principum Moldaviae aut Valachiae non pervenit. Ideo de Radu Negro specifice nil habet; suum namque opus in Joannitio rege Bulgarorum et Vlachorum finit.» (*Schreiben vom 12 März 1802*»).

«Ueber den Blasendorfer wohlbehaltenen Codex selbst äussert sich Hr. Klein folgendergestalt: «Significo, opus Cantemirianum de Dacia scriptum fuisse lingua Moldavica, et ideo non versionem, sed originale ipsum me habere puto; hoc autem inde colligo, quod scriptum, quod prae manibus habeo, ante 70 annos Viennae acquisivit Patruus meus Episcopus Fogarasiensis Joannes L, B. Klein de Szád, a quodam Negotiatore, qui Petropoli fuerat, ubi ipsum opus est scriptum. Deinde totus in eo est auctor, ut probet, Romanos a tempore Traiani permansisse in Dacia, modernosque Valachos Romanorum esse reliquias et hoc opus pro Valachorum instructione scripsisse testatur: ergo debuit lingua ipsis nota scripsisse.»—(*Schreiben* vom. 14 May 1801.) «Hoc opus Cantemir lingua Moldavica scripsit, postea vertit in latinam; sed latinum exemplar in Mari Caspio periit. Ergo bene dixi, dum scripsi, me ipsum autographum non versionem habere, maxime cum hoc m(anu)s(crip)tum habeam ab homine, qui illud Petropoli attulit, ubi etiam scriptum est, ut in ipso opere afferitur.» — (*Schreiben vom 4 Aug. 1801.*)»

tecii̯ şcólelor din Blaj» — unde sunt adunate rĕmăşiţele bibliotecii̯ fosteĭ mânăstiriĭ Sf. Treime din acel oraş, — se află sub Nr. 861 un foliant legat încă din secolul trecut în table de lemn îmbrăcate cu piele, avênd pe cotor inscripţiunea impresă cu litere de tipar: HISTORIA SEV RES GESTAE NATIONIS VALACHICAE, iar în lăuntru este scris cu litere latine de rînduitorul bibliotecii̯ de la 1850, pe a doua filă: «Fragmentu dein Istoria lui Cantemiru». Puţin maĭ jos pe aceeaşĭ pagină, cu alt-fel de cernélă şi cu altă mână: «Veḑĭ Iarcu la 1835». Acéstă notare provine cu siguranţă de la venerabilul Canonic din Blaj, I. M. Moldovanu, care într'o scrisóre din 24 Martie 1870, adresată luĭ Papiŭ Ilarian (1) cu privire la acest manuscript, ĭĭ comunică: «D. Cipariu mi-a spusu, cumu cà l'a vediut odiniora tiparitu si se fia ocurendu si in repertoriulu d-lui Iarcu. Nu dau in pripa de acesta carte, si dein acesta causa nece potu notà anulu, la care ocure». Găsind probabil în urmă cartea luĭ Iarcu, profesorul Moldovanu a notat anul.

După fila pe care se află aceste însemnărĭ urméză 20 file albe, iar după ele vine textul care are drept primă numerotaţie de pagină 7, şi merge ast-fel până la 608, după care urméză alte 48 file albe.

Motivul acestuĭ fel de numerotare este că manuscriptul începe la acea pagină 7 direct cu următórele cuvinte şi fără nicĭ un titlu, ba începe cu treĭ sferturĭ de cuvînt: «[ţi]nuturĭ, înguste le socotim ale Dachiiĭ, cu condeiulŭ trecându-le lăsămŭ pre cititor să cerce la Bonfinio carele toate noroadele ce mai nainte lăcuïa în Dachiïa pre anume le ḑice» etc., adecă începe cu parte din cap. III al prolegomenelor, care

(1) Păstrată în Biblioteca Academieĭ Române.

în mss. de la Moscva sună ast-fel,— luând frasa de la început: «Intr'acesta dară tract a tot trupuluĭ Dachiiĭ multe nároade la istoricĭ să pomenesc lăcuitorĭ, aşé în multe ţărĭ să să fie fost despărţit putem socotì, însă noiĭ pe céle maĭ micĭ ţărĭ, carile ca nişte *ţinuturĭ le socotim a Dàchiiĭ, cu condeiul trecând, lăsăm să cerce cititoriul nostru la Bonfin, carile toate nărodele în Dachiĭa de demult lăcuitoare, pre anume le ḑice»*, etc (1).

Lipsesc deci din manuscriptul Blăjan: titlul opereĭ, dedicaţia către Sf. Treime, Pridoslovia, Praefatio, Insciinţarea către cititoriŭ, Catastihul Istoricilor, Gheografilor, etc., şi capitolele 1 şi 2, cum şi începutul celuĭ d'al 3-lea ale prolegomenelor. Aceste lipsurĭ de sigur nu existaŭ şi în manuscriptul original de pe care s'a făcut copia, de óre-ce, cum arătarăm maĭ sus, Engel ne spune că acel manuscript, ce-l vĕḑuse în 1800 la Blaj, erà bine conservat (wohlbehaltene), iar Samuel Clain asigură că în el se cetià loculŭ unde fusese scris, deci aveà titlul, care lipsesce în manuscriptul Blăjan.

Paginaţiunea de la 7 până la 260 este maĭ vechie şi de aceeaşĭ mână care a notat în josul primeĭ şi ultimeĭ pagine scrise: Monast[erium] Balasf[alvense] S[anctis]s[i]mae Triados (2); iar de la 260 până la fine este făcută de Canonicul I. M. Moldovan, după cum singur spune în scrisórea maĭ sus citată. E de observat că numerotarea este peste tot făcută cu cifre arabe, afară de paginele 251—260 carĭ aŭ o numerotare cirilică.

Tot autorul primeĭ părţĭ a paginaţiuniĭ are în josul urmă-

(1) Edit. de faţă, pag. 67.

(2) Pe recto primeĭ file, adecă al fileĭ anterióre celeĭ cu notările bibliotecaruluĭ de la 1850 şi a Canoniculuĭ I M. Moldovan, se cetesce, cu litere de tipar roşiĭ aceeaşĭ indicaţiune: M. B. SS. T., iar maĭ sus, scris cu creionul, 861, nr. mss.

tórelor pagine signaturile ce vor urmà, dar carĭ nu corespund nicĭ filelor, nicĭ uneĭ împărţirĭ regulate. In adevĕr avem pe:

pag.	signatura	pag.	signatura
7	1ma	96	24
9	2da	102	25ta
15	3^{tia}	104	26ta
17	4	110	27ma
23	5ta	112	28
25	6ta	118	29
31	7ma	120	30
33	8va	126	31
39	9na	128	32
41	10ma	134	33
47	11ma	136	34
49	12ma	142	35
54	13^{tia}	146	36
56	14ta	152	37
62	15ta	154	38
64	17ta	160	39
70	16ma	162	40
72	18va	168	41
78	19na	170	42
80	20ma	176	43
86	21ma	178	44
88	22da	184	45
94	23^{tia}	186	46

Cu p. 186 se sfîrşesce acest fel de numerotare făcută în mod neregulat dar tot·deauna pe recto fileĭ. Pe verso fileĭ numerotate cu 46, adecă pe pag. 187, se sfîrşesc prolegomenele. De aceeaşĭ mână, care a făcut acéstă numero-

tare, sunt însemnărĭ şi pe alte cărţĭ din acea bibliotecă, după cum asigură Canonicul I. M. Moldovanu, în maĭ sus menţionata scrisóre, când dice «era cumu cà ordinariulu acestu-a a traitu in secl. trecutu, o sciu securu, cà-í vediu mân'a mai pre tote cărţile dein bibliot.»

Numele celuĭ care a scris acest manuscript îl aflăm indicat în maĭ multe locurĭ (1), dar maĭ complet pe ultima pagină la sfîrşitul Hroniculuĭ (pag. 607—608), unde se cetesc următórele:

«Acest hronic prefăcându-l dupe altul l-am scris precum să véde, eu Costandin robul luĭ Dumnezeu, şi dascăl al şcoliĭ rumăneştĭ din Blaj, născut şi venit din Ţara Românéscă, din judeţul Romănaţilor din satul Arceştiĭ şi l-am scris î[n] dilele Chesaro Crăĭaseĭ M[aria] Th[ereza] purtând toĭagul Arhierii Vl[ă]d[i]ca P[etru] P[avel] A[ron], vicareş fiind pré c[institul] Părintele Gherontie de Totoi, şi Prefactor[e] şcolilor fiind Părintele Athanazie Rednic.

«Inceputu-s'au a să scrie î[n] anul 1756 sept. 8, şi s'au săvărşit î[n] anul 1757 martie 31».

(1) Aşà, în josul pagineĭ a 19-a, într'un ornament citim: «s'au scris în Blaj de Costantin 1756, Avgust 2.» La pag. 141 de asemenea stă scris în flórea unuĭ A: Costantin Dimitrievicĭ Dascăl Plaj în dile Vlădicăĭ Pavel 1756, Octom. 6.» La pag. 221 sub o figură cu inscripţiunea «Turnul Vavilonuluĭ: «Scris-am eu smeritul între mişei Costantin dascalu Blajuluĭ în anul 1757.» La pag. 328, într'un ornament aninat de códa unuĭ şérpe: «1756 dechem. 10 s'au scris pe aici.» La pag. 361, într'un triunghiŭ cu treĭ crucĭ: «1757 ghen. 20: s'au scris acest hronic de mine nevrédnicul Dascăl Costandin în dile Vlădicăĭ Petru P. Aaron. La pag. 402: «Pe aici s'au scris în luna lui ghenarie în 24 de dile 1757. Eu Costantin Dascal, al Episcopii Blajuluĭ.» Pe pag. 508 într'o flóre marginală e scris perpendicular faţă de text data în felul următor: «1757] ȝацѵнз, Fev. 24.» La pag. 522 în ornamentica litereĭ A: «P[etru] P[avel] A[ron, Vla[di]ca Făg[ăra]ş 1757 ; la pag. 526 în ornamentica litereĭ L: î[n] dilele crăesii M[arieĭ] Th[erezeĭ] 1757 C[ostantin].» La pag. 588, în lăuntrul litereĭ м, din care es douĕ mânĭ, una cu suliţă: 1757 Costantin Dascalul. Paşca Crăsnicu.»

Manuscriptul este scris întreg de una şi aceeaşĭ mână; dar citaţiunile grecescĭ şi latinescĭ, precum şi unele cuvinte ce nu putuse să le descifreze dascălul Costandin Dimitrievicĭ se vĕd scrise de altă persónă cu iniţialele I. C., în anul 1827, precum se cetesce într'o notă de pe ultima pagină: «Lacunae graecae et latinae suppletae sunt ex veteri originali a[nn]o 827, 27 iun. seu 9 iul. per I. C. m[anu] p[ropria] (1).»

Se pare că autorul numerotăriĭ până la 260 şi al celeĭ făcute în josul paginelor este acelaşĭ cu completatorul notelor latine şi grece. El nu scià, pare-se, franţusesce, căcĭ nedescifrând bine mss. anterior scrie, pe marginea pagineĭ 462, la cap. 1 al cărţiĭ a VII-a [în mss. Blăjan a VI-a]: *Le grand Dixioner istoriq* (2).

---

(1) Maĭ sunt şi alte observaţiunĭ marginale ale aceluiaşĭ I. C.: la pag. 248: «NB. deest aliquid initium imperii Gordiani»; pag. 385: «non usu sed abusu»; acéstă notă figuréză şi în manuscriptul de la Moscva şi este scrisă cu mâna proprie a luĭ Cantemir; pag. 538 la margine în dreptul fraseĭ cuvîntul poetuluĭ ce zice: fericit ĭaste cela ce primejdiile altora îl fac să să păzască» se notéză la margine adagiul latin: «Felix quem faciunt aliena pericula cautum»; pag. 592: «Vedĭ bine de Dragoş Vodă», etc., etc.

(2) Cu privire la împodobirea începuturilor de capitole din acest mss., avem de observat că, începĕnd de la p. 89 până la 225, maĭ tóte ornamentările sunt colorate, verdele şi roşu fiind singurele culorĭ carĭ se amestecă cu negrul de cernélă în aceste ilustrărĭ marginale.

Ilustratorul manuscriptuluĭ are predilecţie pentru şerpĭ şi balaurĭ. Aşà la începutul cap. IV al cărţiĭ a III-a a prolegomenelor (p. 89) e un mare balaur, iar la pag. 97 (cap. VI al aceleiaşĭ cărţĭ) unul cu coróna pe cap; la începutul cap. VIII, aceeaşĭ carte, este un şérpe (p. 105); la cap. 15, tot cartea a III-a (p. 159), un şérpe îşĭ vîră capul între nisce florĭ ce atârnă în josul uneĭ mitre episcopale. In mijlocul florilor este data: 1756, cu cifre arabe. La p. 149 [cap. 17, cartea III-a proleg.] sunt 2 şerpĭ încolăciţĭ, terminaţĭ într'o parte printr'un singur cap, iar de alta prin două capete, cu limbile împletite.

Tot dintre ilustraţiile colorate maĭ sunt: La p. 108 [cap. 9, cartea a III-a a proleg.] o corónă între florĭ; la p. 244 o corónă asemĕnătóre coróneĭ regale române [cap. 12, cartea III-a, în textul nostru după mss. de la Moscva cartea I a Hroniculuĭ].

In privința împărțirii în cărți a manuscriptului, copia Romănățénului Constantin Dimitrievici diferă puțin de originalul manuscript din Moscva. Intr'adevĕr, la p. 187, unde se dice «Sfârșitul Prolegomenelorŭ» și care corespunde p. 167 din textul nostru tipărit, se maĭ dice alăturĭ: «*A părțiĭ dinŭ tăĭ*». Precuvîntarea ce urméză e intitulată: Carte a 2; iar cartea I-ĭ din Hronic e intitulată: Carte a 3, parté 1 [p. 204; în textul nostru tipărit: p. 181], iar la finele eĭ este scris (p. 257): «Sfârșitul cărțiĭ a treia [șters: *a doua]* și a părțiĭ dinŭ tăĭ»; iar maĭ jos, transcriitorul adaogă: «După socotéla nóstră cumŭ trebue adecă despărțită în tomurĭ [șters: *cuvântŭ înainte]*. Parté a doao, carte **Prima**. Cuvântŭ înainte spre înștiințaré cetitoriuluĭ». De acì înainte cartea a II-a a Hroniculuĭ devine (p. 262): Parté 2. Carté întăĭ; cartea a III-a devine a II-a și așà maĭ departe.

Cap. 9 al cărțiĭ a VII din mss. de la Moscva lipsind (vedĭ ediția de față, p. 380), dascălul Constantin, care de sigur copià după un manuscript la fel cu cel de la Moscva, cum vom arătà îndată, n'are nicĭ el de unde să-l pună, dar urméză cu numerotația maĭ departe, numind (p.

In fine ca ilustrațiĭ colorate, afară de unele litere inițiale ale capitolelor, colorate în roșu închis și cuprinse tot între p. 89—225, avem la p. 111 [cap. 10 cartea III-a a proleg.]: Un turn, avênd în vîrf un stég pe care este scris, cu cifre arabe, 1756; un altul la începutul cap. 16 al aceleiașĭ cărțĭ [p. 164]; o barză cu aripile întinse alăturĭ de un п încoronat de o mitră episcopală la începutul cap. 18, aceeașĭ carte [p. 185]; la p. 219 [cap. 4, cartea a III-a, adecă I-a a Hroniculuĭ din ediția nóstră] un fel de vultur; și în fine la p. 225 «turnul Vavilonuluĭ» sub care este însemnarea maĭ sus pomenită.

Dintre ilustrațiile necolorate observăm: la p 59 [cap. 9, cartea a II-a a prolegomenelor] o corónă; o alta d'asupra unuĭ п, pe ale căruĭ base este încolăcit un șérpe [p. 41, cap. 2, aceeașĭ carte]. Un șérpe la începutul cap. 2 din cartea a III-a [la noĭ a IV-a], p. 328, sub care e scrisă data: «1756, Dechem. 10 s'au scris pe aicĭ;» un altul la cap. 16, cartea aceeașĭ, p. 362; și în fine două capete de șerpĭ la p. 358 [cap. 14, cartea a III-a (mss. nostru a IV-a)].

488) cap. al 9-a pe cel de al 10; capitolul însă imediat următor devine 11, adecă așà cum erà și în manuscriptul după care copià.

La începutul cărții a IX-a [la noi a X-a] se lasă afară cap. I care la Cantemir este: «Inștiințare cătră cititoriŭ» și începe direct cu cap. II (p. 580) devenit I; cap. al III-lea devine al II-lea și așà maĭ departe, ast-fel în cât la Dimitrievicĭ în acéstă carte avem 8 capitole în loc de 9. Acéstă omisiune, ca și deosebirile arătate maĭ sus, nu e de admis a fi existat în manuscriptul după care s'a făcut copia, ci sunt de atribuit transcriitoruluĭ Romănățén, care a făcut și alte schimbărĭ la textul original. Așà luĭ nu-ĭ place vorba lungă, frasele pompóse, exclamațiunile și explicările prea pe larg din manuscriptul pe care-l copià, ci caută a le simplificà, atuncĭ când nu le suprimă cu totul. Pe el îl interesézǎ absolut numaĭ faptele istorice.

La pag. 508 a manuscriptuluĭ Blăjan, imediat după titlul cap. 2, cartea a VII-a (adecă a VIII în realitate), urmézǎ o notiță scrisă fórte mărunt, în care se dice: «Despre cumplită; vezĭ înainte. De la acest semn: <°>», semn care este pus apoĭ în partea stângă a mijloculuĭ pagineĭ a 509. Intre acea întrerupere însă a textuluĭ și continuarea luĭ se află transcrisă următórea bucată intitulată «Memoriĭ» și care este un fragment de la finele Pridoslovieĭ, cum resultă din apropiarea texturilor:

Manuscriptul din Mosceva	**Manuscriptul Blăjan**
(Edit. de față, pag. 25—26)	*Memoriĭ!*
«Multe de toată stepena, multe de bun nĭam și încă înpărăteștĭ, crăeștĭ, și domneștĭ streine familiĭ, în sinul său au priimit	«In țara rumănéscă și Moldovenéscă, au venitŭ acéste familiĭ marĭ, adecă a Cantacuzinilorŭ înpărătésca familie, a Paleolo-

Moldova și țara Munteniască, precum sint a Cantacuzinilor, a Paleologhilor, a Sevastosilor, a Grililor, a Asanilor, a Hrisoverghilor, a Petralifilor, a Hrisosculeilor, a Russetilor, a Evpraiotilor, și altele multe a blagorodieĭ greceștĭ florĭ, în țara sa au sădit cé cu singele Românesc evghenisită Dachia. Către aceșté de la megiĭașiĭ Léșĭ Potoțchiĭaștiĭ, de la Litvanĭ Razivilіĭ, de la Ungurĭ Batoriĭ, (din cariĭ să trăgé Stefan Vodă ce-ĭ zic Burdujé) și încă maĭ de demult, de la Corvinĭ să trăgé Urecheștiĭ. De la Domniĭ, sau cum îșĭ zic ĭeĭ Mârziĭ Crâmeștĭ, Cantemireștiĭ,și din CerchéșiĭKabartaĭ câte va chipurĭ de frunte, (între carile au fost și Doamna luĭ Vasilie Vodă, din caré i s'au născut Stefăniță Vodă. După ce au vinit supt stĭagul luĭ Hs. între céle a boerimiĭ vechĭ familiĭ, ĭ-au priimit, și ĭ-au numărat Moldova. Așé craiĭ Sirbeștĭ au dat, ș-au luat fétele, și ficoriĭ săĭ după fétele, și ficoriĭ Domnilor de Țara Munteniască. Așé Brâncovéniĭ de la Bulgarĭ să să tragă să povestéște; așé vechiĭ Băsărăbeștĭ, din Basarabiĭa, (căriĭa acmù ĭĭ zicem Bugĭac), au trecut la Olt. Așijderé Domniĭ și boĭeriĭ moldoghiloră, a Sevastosiloră, a Griliioră, a Asaniloră, a Hrisoverghiloră, a Petralifiloră, a Rusetiloră, a Evpraotiloră, și alte multe dină blagorodia Grecéscă, Pentru a lor odihnă au venită în țărĭ; Dină țara Leșască, Potoțkiești, din Litfania, Razivilіĭ, de la Ungurĭ, Batoriĭ, (dină cariĭ să trăgé Stefană Vodă, de-ĭ zică Burdúja): dină Corvinĭ maĭ nainte să trăgé Urechéștĭ, de la Tătarĭ din Mirzale, Crămeștĭ; Cantemireștĭ și dină Cerchejĭ Cabartanĭ câte-va persoane de frunte între cariĭ au fost și Doamna lui Vasilie Vodă, din caré s'aŭ născută Ștefăniță Vodă.

«Craiĭ sărbeștĭ au dată și au luată fétele, și fećoriĭ loră după fétele și fećoriĭ Domniloră munténeștĭ:

«Brăncovéniĭ zică că să trag dină Bulgarĭ. Băsărăbeștiĭ ceĭ vechĭ dină Basarabia ce-ĭ zice acum Bugiacul, au trecut la Olt în țara Rumănéscă.

«Ilĭașĭ fećorul luĭ Alixándru Vodă dină Moldova, au luată doamnă pe Maria sora Sofieĭ crăieseĭ luĭ Vladislav craiulă Leșăscu (Dlugoș carté 11); Stefană Vodă celă mare și bună, au dată pe fie-sa Iléna după Ivană Vasilievicĭ înpăratul Mosculuĭ: Vasilie Vodă Moldovénu au dată

venești pre fétele sale Domnilor, și crailor streinĭ, (luând sama bunătățiĭ nĭamuluĭ) a le da nu s'au apărat, precum la istoricĭ citim (Dlugoș, carté 1·1). Iliaș, fićorul luĭ Alexandru Vodă, să fie luat Doamnă pre Mariĭa sora Sofiiĭ crăĭasiĭ luĭ Vladislav craiuluĭ Leșesc; Stefan cel Mare și bun, să fie dat pre fie-sa Ilĭana după Ioan Vasilivić înpăratul Mosculuĭ. Vasilie Vodă o fiică după Razivil ducul de Litvaniĭa, și pe alta după Timuș Hmelinskie Hatmanul căzăcesc să fie măritat, știut ĭaste. Trécem aicé pentru lungimé, a maĭ pomeni a Bogdanilor, Moghileștilor, Constantinilor.........»

o fată și după Razivil duca de Litfania, și alta după Hmenlinschiĭ hatmanulŭ cătrăcescŭ (sic). Familiĭ ĭară în Moldova, Bogdaniĭ, Moghileștiĭ, Costantineștiĭ.»

Ce caută óre acest fragment intercalat la începutul unuĭ capitol, cu care nu stă în nicĭ o legătură? Să fi fost o fóie rătăcită, pe care dascălul Constantin, găsind-o în manuscriptul ce aveà înainte, a reprodus-o, saŭ póte că fragmentul este scos din pridoslovia aceluĭ manuscript? Nu putem sci.

§ 7.

Ast-fel, din cele până acì arătate resultă:

1) că episcopul de maĭ târdiŭ Ioan Clain cumpĕrase la Viena de la un neguțător care fusese la Petersburg un manuscript Cantemirian pe la a. 1730 și-l dăruise apoĭ bibliotecii mânăstireĭ Sf. Treimĭ din Blaj;

2) că în a. 1756 și 1757, a scos o copie după acest manuscript Constantin Dimitrievicĭ, «dascălul școliĭ rumă-

neştĭ din Blaj», adecă al şcóleĭ de obşte pe care cu doĭ anĭ maĭ înainte o înfiinţase în Blaj odată cu gimnasiul de acolo Episcopul Petru Pavel Aron (1); şi, în fine

3) că în a. 1827 un învěţat român cu iniţialele I. C. revěḑuse şi completase lacunele, maĭ ales texturile grecescĭ şi latinescĭ, dintr'acea copie cu ajutorul manuscriptuluĭ vechiŭ cumpěrat de Clain, şi care până în 1827 se păstrase în biblioteca seminaruluĭ din Blaj.

Ce a devenit astăḑĭ acel manuscript, nu se scie, dar din comparaţiunea copieĭ făcute după dînsul cu manuscriptul original din Moscva, precum şi din scrisorile luĭ Samuel Clain şi arătările luĭ Engel, putem stabilì următórele puncte sigure :

I. Că în 1756, când a fost copiat de către dascălul Constantin, manuscriptul aveà la început: titlul opereĭ, dedicaţiunea, prefaţa română şi latină, lista autorilor citaţĭ, capitolele 1 şi 2, şi începutul capitoluluĭ al 3-lea, adecă tot ce vědurăm maĭ sus că lipsesce în manuscriptul dascăluluĭ Constantin. Cu ocasiunea legăturiĭ acestuĭ din urmă manuscript probabil s'a fost lăsat la început maĭ multe foĭ albe nescrise, cu speranţa dóră că maĭ târḑiŭ, regăsindu-se foile perdute saŭ recurgêndu-se la ajutorul vre-unuĭ alt manuscript, acele lipsurĭ vor puté fi împlinite.

II. Manuscriptul copiat de către dascălul Constantin erà şi el o copie făcută la Petersburg după manuscriptul original păstrat astăḑĭ în Archivele din Moscva, şi anume o copie făcută după mórtea luĭ Dimitrie Cantemir.

Dovadă despre acésta este maĭ întâiŭ faptul, imposibil

(1) Constantin Dimitrievicĭ e numit ca dascăl al şcóleĭ de obşte în a treia ordinaţiune a Episcopuluĭ Aron. Veḑĭ *Acte şi Fragmente* de Timoteiŭ Cipariŭ, pag. 217—229.

alt-fel de explicat, că lacunele existente în manuscriptul din Moscva și provenite din causa perderiĭ unor foĭ dintr'însul în urma morțiĭ luĭ Cantemir, ne întîmpină și în manuscriptul Blăjan al luĭ Constantin, prin urmare ele trebue să fi fost și în manuscriptul cumpĕrat de Clain.

Ast-fel în mss. din Moscva, lipsind paginele 408—413, unde se finià capul al V și începeà capul al VI din cartea VII, precum și paginele 424—425, carĭ conțineaŭ capul al IX-lea din aceeașĭ carte (1), aceste lipsurĭ se constată și în mss. Blăjan, unde capul al VI lipsesce cu totul (2), iar drept cap

(1) Edit. de fată, pag. 373 și 380.

(2) *Mss. din Moscva (edit. de fată, p. 372—373).*

«Apoĭ așé stăpâniré acésta, supt stăpâniré sa din rodul Slovénilor, au supus, a cărora numere sint acesté: Cĭudiĭ, Mériĭ, Muriĭ, Ceremișiĭ, Mordviĭ, Permiĭ, Peceriĭ, Emiĭ, Litfaniĭ, Zimholiĭ, Corsiĭ, Neroviĭ, Lĭubiĭ, Cozariĭ (cariĭ sint Bulgariĭ din Schythie pre lângă Don) Uhrebéliĭ (adecă Unguriĭ albĭ), Cehiĭ, Léhiĭ, Lutéciĭ, Mozovșaniĭ, Polianiĭ, Drevléniĭ, Dregovicĭciĭ, Volințiĭ Dvinéniĭ, și alte multe părțĭ și cetățĭ, și némurĭ carile cu toatele supt un nume de obște, Slavénĭ să chemà. Iară după ce au vinit Ruric și au stătut a stăpânì...» (restul lipsesce, fiind rupte 3 foĭ).

Mss. Blăjan, pag. 476.

«Și multe némurĭ supt stăpăniré sa din némul Slovénilor au supus, a cărora nume sănt acésté, Cĭudiĭ, Meriĭ, Muriĭ, Ceremișiĭ, Mordviĭ, Pirmiĭ, Peceriĭ, Eșiĭ, Litvaniĭ, Zimhochii, Corsii, Neroviĭ, Lĭubiĭ, Kozariĭ, cariĭ sănt Bulgariĭ din Schithia pre lăngă Don, Uhrebeliĭ, adecă Unguriĭ albĭ, Cehiĭ, Leșiĭ, Luteciĭ, Mozovșaniĭ, Poléniĭ, Drevléniĭ, Dregoviciciĭ, Luțințiĭ, Dvinéniĭ și alte multe părțĭ, și cetățĭ și némurĭ, carele cu toate supt un nume de obște Slavénĭ să chiamă : Iar după ce au venit Ruric, și aŭ stătut a stăpăni *Novogradiĭ de-aciĭ au început a să numi Rușĭ, cariĭ cursul vremilor încă maĭ mult lățindu-să, și multe némurĭ de Tătarĭ peste Volga pănă la Kitai, și pănă în Okean, despre crivățĭ, supt puteré înpărățiiĭ lor, au adus, din carele maĭ vestile sănt, Sibirul, Astrahanul, Kazanul, și toată țara Căzăcéscă, și pănă la Crăm, și acésté pentru înpărăția pre curte li să ajungu.*»

al IX ni se dă conținutul capuluĭ al X din mss. de la Moscva (1).

Apoĭ notele, ce vĕḑurăm maĭ sus că aŭ fost scrise de Cantemir pe margine în urma expedițiunii persane din 1722 a luĭ Petru cel Mare, le găsim în copia dascăluluĭ Constantin figurând chiar în text (2), și tot ast-fel ele trebue să fi fost și în mss. cumpĕrat la Viena, ceea-ce este o dovadă că acest din urmă manuscript fusese copiat după textul original al luĭ Cantemir, ast-fel cum el îl lăsase definitiv încheiat și revĕḑut la mórtea luĭ.

De altmintrelea, atât primul cât și al doilea copiator al manuscriptuluĭ Cantemirian se feresc de a face vre-un adaos însemnat la textul original. Din potrivă, se observă, cel puțin la dascălul Constantin, unele lipsurĭ, cum este atuncĭ când copistul n'a înțeles vre-un cuvînt, d. ex. la pag. 452 (ms. Blăjan — pag. 352, edit. de față), unde cetim: «Balbul (ce va să zică)» omițênd astfel pe «fâicavul», adecă *gângavul*, cum se cetesce în textul original din Moscva: «Balbul (ce va să zică fâicavul).»

Pe când în manuscriptul din Moscva lipsesc rîndurile subliniate de maĭ sus ce figurézá în mss. Blăjan, la acesta nu figurézá cele 43 rîndurĭ din edițiunea de față (pag. 373—374), cu care se finià capul al VI, ast-fel că de la capul al V, manuscriptul Blăjan sare d'a-dreptul la capul al VII. Este acum întrebarea: De unde luat-a scriitorul manuscriptuluĭ din Blaj rîndurile subliniate? Figuraŭ óre ele în mss. cumpĕrat la Viena, și în acest cas nu trebue óre să admitem că atuncĭ când s'a făcut copia după mss. Moscovit, din acesta încă nu lipsià fóia 408—409? Saŭ póte că cel care a copiat manuscriptul la Petersburg a completat singur lacuna pe care apoĭ a reprodus-o Dimitrievicĭ? Cuvintele din urmă: «și acéste pentru împărăția pre curte (— pre scurt) li să ajungu» vorbesc pentru prima, ca și pentru ultima părere.

(1) In mss. din Moscva (edit. de față, pag. 380) se cetesce: *capul IX, Doaă...* (și apoĭ lipsesc pag. 424 și 425). In mss. Blăjan (pag. 484) cuvîntele acestea sunt omise, trecêndu-se d'a dreptul la textul capuluĭ X pe care-l reproduce drept capul IX.

(2) Mss. din Blaj, pag. 554 și 555.

După cum am maĭ spus, acelașĭ copist Constantin sare frasele poetice și comparațiunile, ca de pildă următórea frasă: «Grecii, ca un om când trage de moarte, tând leșinând, tând ĭarășĭ maĭ răzsuflând, și ca cum țărna mormântuluĭ și-ar fi scuturat de pe umere (1).»

El urasce inversiunile, dovadă exemplele aduse până acum și cele următóre puse în comparațiune cu mss. de la Moscva, exemple din carĭ se pot vedé și alte schimbărĭ și înlocuirĭ făcute de scriitorul Romănățén, care se află la Blaj pe la jumătatea seculuĭ al XVIII-lea:

Mss. din Moscva (Ediț. de față, pag. 70.)

«De vréme ce precum din ceĭ vechĭ *așé* din *ceștĭ* maĭ noĭ scriitorĭ, *țărâle* și hotarăle Dachiiĭ, precum au fost *stând* în vremile vechĭ, *precât* într'a noastră puțință au fost, *lĭ-am* arătat. *Decița înnainte nu fără trébă a fi socotim, de ne vom sfătui* ĭarăș cu *acéĭașĭ* scriitorĭ, și *dela dânșiĭ să ne înștiințăm* și pentru *hireș* numele Dachilor, *și pentru începătura* nĭamuluĭ lor, adecă din cine *și de pre ce locurĭ eșind, au vinit, ș'au stăpănit aceste* locurĭ, *de carile* maĭ sus am pomenit. Precum dară pentru hotarăle Dachiiĭ, *așé* și pentru numele și nĭamul Dachilor nu puțină *tulburare între scriitorĭ videm a să face.* Căcĭ uniĭ Ghetiĭ,

Mss. din Blaj.

«De vréme ce precum din ceĭ veichi *așa* din *cei* maĭ noi scriitori *țărăle* și hotarăle Dachii precum au fost *stănd* în vremile veichi, *cât* într'a noastră putință au fost *lé-m* arătat; *însă și de aici înainte nu fără cale socotim a fi a ne sfătui*, ĭarășĭ cu *acela* scriitorĭ, *pentru ca să ne înștiințăm* și pentru *însușĭ* numele Dachilor *cum și pentru începătura* némuluĭ lor, adecă din cine, *și din ce locuri au eșit de au stăpânit acéste* locurĭ, *ce* maĭ sus am pomenit. Precum dară pentru hotarăle Dachiei, *așa* și pentru numele și némul Dachilor nu puțină *turburare vedem între scriitorĭ a fi;* căcĭ uniĭ, Getii, Dachii, și Daii tot un ném, și tot un nume vor să fie, ĭară

(1) Ms. Blăjan, p. 536 = p. 422 din ediț. de față.

Dachiĭ și Daii, tot un nĭam, și tot un nume vor să fie, ĭară alțiĭ și în nĭam, și în nume vor să-ĭ *deosăbască. Deci din cariĭ țin* socotéla cé dintăiu, *maĭ de frunte* ĭaste Stravon, și Dionysie Periighitul, **amândoĭ vechĭ** *gheografĭ; ce a luĭ Dionysie câtă ĭ-au fost păréré pentru Dachi*, deplin o au pomenit la cap. 1: Așijderé o *parte de a luĭ Stravon, acoloș* pomenind, aicé de plin *o vom poftori-o,* carile după ce zice la locul pomenit, *precum Ghetiĭ,* stau spre maré nĭagră, ĭară Dachiĭ spre izvoarăle Dunăriĭ, apoĭ adaoge și aćasta.»

alțiĭ, și în ném, și în nume, vor să-i *osăbéscă, din cariĭ ceĭ ce țin* socotéla cé din tăĭ *cel maĭ din tăĭ* ĭaste Stravon, și Dionisie Periighitul. *Dar a luĭ Dionisie păréré căt au fost pentru Dachi*, de plin o au pomenit la cap. 1. Așijderé *dintr'a luĭ Stravon acolo* pomenind aicé deplină *o vom poftori*, carele după ce zice la locul pomenit *că Ghetii* stau spre Maré Négră, ĭară Dachii spre izvoarăle Dunării, adaoge și acésta.»

De asemenea, un exemplu de prescurtare:

Mss. din Moscva (Edițiunea de față, p. 75.)

«Vrând, ca pentru cé dinceput a Dachilor stăpânire să scriem, și grămăzĭ de cărțĭ a maĭ vechĭ și maĭ noĭ istoricĭ întorcând și răsturnând, nu altă, ce ca cum într'un lavyrinth, (căruĭa nicĭ intratul nicĭ eșitul i să poate afla) să fim întrat, ni să pare.»

Mss. Blăjan, p. 21.

«Vrănd pentru cé din început a Dachilor stăpânire să scriem multe cărțĭ ale veichilor, și ale nöilor istorici cetind în multă comfuzie am întrat.»

Afară de prescurtărĭ, de înlocuirea unor cuvinte prin altele întrebuințate în Téra-Românéscă, ca d. ex. *mirare* și *minune* în loc de *divă, a mânjì,* în loc de a *muruì*, etc., maĭ e de observat că în unele părțĭ dascălul Constantin, saŭ póte chiar primul transcriitor, pe care-l va fi copiat dînsul,

a făcut greşelĭ de transcriere neînţelegênd sau nedescifrând bine textul; aşà la pag. 428 se scrie: «s'aŭ sculat cu *domnul Mafra*», în loc de «s'au sculat cu *Donaimaoa*», adecă cu *flota;* iar la pag. 10, *măcroasa* în loc de *măluroasa,* ca să tăcem alte multe asemenea erorĭ de cetire saŭ de transcriere strecurate în manuscript.

In ce privesce neologismele, în special latinismele limbiĭ luĭ Cantemir, dascălul Constantin nu numaĭ că nu le înlătură, dar maĭ adaogă şi el altele acolo unde nu le întrebuinţase Cantemir, ca bună-óră: *surnumit* (mss. p. 158), în loc de *poreclit* (edit. de faţă, p. 150, rîndul al 4), iar pe unele le maĭ accentuéză, ca de ex.: «*pozĭtura* loculuĭ» (mss. p. 10), în loc de «*pusătura* loculuĭ» (edit. de faţă, p. 69).

In resumat, dascălul Constantin Dimitrievicĭ, un Română-ţén trecut în Ardél, transcrie, prescurtând une-orĭ pe icĭ pe colo şi muntenisând, pe cât e posibil, textul original, avut la îndemână prin o copie.

Despre alte copiĭ ale Hronicululuĭ Romano-Moldo-Vlahilor făcute sub îngrijirea saŭ după mórtea luĭ Cantemir nu avem sciinţă. Dar cele două manuscripte aflate în biblioteca şcólelor din Blaj aŭ trebuit de sigur să fie cunoscute şi utilisate de bărbaţiĭ învĕţaţĭ carĭ aŭ eşit din acel focar al culturiĭ naţionale: de Samuil Clain, de George Şincai, de Petru Maior şi de alţĭ lucéferĭ aĭ némuluĭ. Rĕspândirea în Transilvania a acesteĭ opere pline de neologisme, în special de latinisme, va fi contribuit nu puţin la mişcarea de redeşteptare a Românilor de peste munţĭ, mişcare care le îndreptă ochiĭ către originea lor latină. Sufletele amintiţilor bărbaţĭ a trebuit să se încăldéscă la flacăra iubiriĭ de ném, care rĕsare la fie-ce pas în opera părinteluĭ istoriografieĭ române Cantemir. Sub înrîurirea ideilor acestuia, a chipuluĭ sĕŭ de a concepe ori-

ginea întreg némuluĭ românesc, din Nordul ca şi din Sudul Dunăreĭ, ca dintr'unul şi acelaşĭ trunchiŭ sădit de Traian, patriarchul naţionalităţiĭ române, — aŭ scris istoriciĭ românĭ de peste Carpaţĭ, şi mulţămită lor ideia românismuluĭ s'a înfiripat şi a dobândit cu timpul stăpânire asupra tutulor sufletelor românescĭ.

Până la ce punct însă şi în ce chip manuscriptele Hroniculuĭ luĭ Dim. Cantemir aŭ influenţat pe amintiţiĭ scriitorĭ din şcóla Blăjană, nu găsim că este locul de a cercetà acì, şi trecem la ultimele douĕ cestiunĭ ce ne-aŭ maĭ rĕmas să atingem: despre ediţiunea din 1837 a Hroniculuĭ, şi despre ediţiunea de faţă.

§ 8.

Este curios şi semnificativ tot de odată pentru istoria nóstră culturală, că operele însemnate ale luĭ Dimitrie Cantemir, una din gloriile literaturiĭ române şi sciinţeĭ istorice, aŭ fost cunoscute şi date la lumină aşà de târḑiŭ la noĭ în ţéră, atuncĭ când unele din ele cu ḑecimĭ de deceniĭ maĭ înainte eraŭ traduse şi tipărite în englesesce, franţusesce, nemţesce, italienesce, grecesce şi rusesce, şi când numele autoruluĭ lor figurà d'atâta timp printre învĕţaţiĭ de frunte şi cu autoritate în literatura popórelor occidentale.

Ast-fel *Istoria Imperiuluĭ Otoman* scrisă latinesce de Principele Moldovén, tradusă în italienesce de fiul sĕŭ Antioch, a vĕḑut lumina tiparuluĭ în traducere englesă în a. 1734, francesă în a. 1743, germană în a. 1745, «ca o carte ce nu-şĭ are pereche» —pe când abià în 1876 ea s'a redat Românilor şi pe limba lor, pe când textul latin al originaluluĭ stă încă netipărit. De asemenea *Descriptio Moldaviae* a ace-

luiașĭ fericit Principe, tradusă și tipărită în nemțesce pentru prima óră la 1769, publicată în a doua edițiune germană maĭ corectă la 1771, împreună cu portretul și viéța autoruluĭ, iar în limba ruséscă la 1789, o asemenea însemnată operă, ḑic, deșì tradusă românesce în 1806, dar acea traducere română n'a putut fi tipărită decât abià la 1825 în mânăstirea Némțu prin îndemnul și cu ajutorul neuitatuluĭ Mitropolit Veniamin Costachi, pe când textul original latin nu s'a tipărit decât în a. 1872.

Operele luĭ Cantemir scrise în limba românéscă de la sine eraŭ menite ca să vaḑă lumina maĭ târḑiŭ, căcĭ eraŭ într'o limbă necunoscută învĕțaților din Apus, și împrejurările nenorocite din țéră nu îngăduiaŭ îndeletnicirĭ literare saŭ sciințifice de acest fel.

Dar mulțămită inițiativeĭ și sîrguințeĭ aceluiașĭ Veniamin, vrednic archipăstor și părinte al literaturiĭ românescĭ și al școlelor din prima jumătate a seculuĭ trecut, se datoresce îndeplinirea uneĭ ultime și viĭ dorințe a luĭ Dimitrie Cantemir: aceea «de a se obștì cu mijlocul halcotypuluĭ» primul tom al *Hroniculuĭ a vechimiĭ Romano-Moldovlahiiĭ*, adecă manuscriptul Hroniculuĭ păstrat în archivele din Moscva.

Rĕposatul Gheorghie Seulescul, «profesorul de filologhie și de istorie în școlele publice,» pe care Mitropolitul Veniamin l-a însărcinat cu supraveghierea copieriĭ și tipăririĭ manuscriptuluĭ în cestiune, iată ce ne spune despre modul aflăriĭ și tipăririĭ luĭ (1):

‹După ce la anul 1825: tălmăcindu-să din limba ghermană în romănéscă să tipărì la mănăstirea Némțuluĭ descrierea Moldoveĭ

(1) Prefață. Din partea redactoruluĭ Istorieĭ către bine-voitoriul cetitoriŭ, în Hronicul Romăno-Moldo-Vlahilor, Iașiĭ 1835, t. I, p. V.

Gheografico-Istorică, alcătuită de Domnul Cantemir și din catalogul adaos la Précuvîntarea acéleĭ cărțĭ să încunoscu numĕrul și felĭul cărților alcătuite de fericitul Domn, tot odată să vĕdŭ însĕmnată între cele perdute și cea maĭ prețiósă visterie pentru nația românéscă și lumea istorică adecă manuscriptul Istorieĭ vechĭ și nouă a Dachieĭ înecat în marea Caspică. Decĭ când patrioțiĭ tânguià perdirea uneĭ aseminea neprețuite comorĭ și dorea împreună cu multe alte națiĭ asăminea păgubașe de ar fi cu putință să se discopere afundurile mărilor și a Caspiceĭ pentru a să vindecà niște atâtea de marĭ daune cu neputință a să pune la loc almintrilea, la 1833 după întâmplare agiungĕnd la mâna iscălituluĭ următórea carte scrisă în limba latină și rosiană sup titlu: «Istoria séu viața și faptele Domnuluĭ Moldoveĭ Prințipul Costandin Cantemir», de Ber Profesorul de Istorie în Academia Petreburguluĭ tradusă în limba rosiană de pe orighinalul latin, conscris de Domnul Dimitrie Cantemir au de fiul sĕŭ Antioh și de curatoria Academieĭ de Moscva typărită latinesce și rusesce la 1783.

«In întâiul period al precuvîntăreĭ acesteĭ cărțĭ aflăĭ următórele: Dând la lumină Istoria Biografieĭ Prințipilor Moldoveĭ Cantemirescĭ, nu de prisos ar fi să înștiințăz pe cetitorĭu de însașĭ Istoria prințipatuluĭ Moldoveĭ, carea fiind de triĭ orĭ ocupată de armile Rosieĭ este vrednică a fi discrisă Gheografic și Istoric maĭ cu de amănuntul, de cât este noă până acuma cunoscută. Insă o asăminea descriere are trebuințe nu numaĭ de destulă ostenélă, și carea nu este cu putință după mărimea obiectuluĭ a fi aice încăpută, dar cere pe lângă acésta a ave scriitorul nŭ puțină știință de acest popor, a căruia fapte măcar de au și fost descrisă de óre-cariĭ streinĭ Istoriografĭ, însă nu cu acea amănunțime și sîrguință, cu care am așteptat de la însușĭ Prințepul Moldavieĭ Dimitrie Constantin Cantemir. — Acest bărbat spre mărirea numeluĭ și a națieĭ séle, pre carea fórte mult aŭ iubit-o și drept acésta aŭ cercetat vechimele eĭ și pe Istoriciĭ cariĭ au scris despre întâmplările patrieĭ luĭ, pré învățatul bărbat între cele multe și felĭurite ale séle îndeletnicirĭ au afierosit destule tempurĭ și pentru culegirea Istorieĭ Moldovenilor. El au alcătuit în limba moldovenéscă Istoria veche și noă a Dachieĭ seu Hronicul Romano-Moldo-Vlachilor, și începĕnd de la cele

maĭ depărtate timpurĭ au adus-o până la anul 1283. Póte că au scris-o și maĭ departe, însă aceea n'au agiuns în mânule nóstre, și macar că din nenorocire cartea acésta tradusă fiind în limba latină s'au perdut în expediția anuluĭ 1722, la împregiurările fortuneĭ tâmplată pe mare Caspică, însă manuscriptul Moldovinesc în-folio de 587 fețe au rĕmas și s'au dat spre păstrare în arhiva Colleghieĭ interesurilor streine din Moscva, cu scopos că póte după vreme să se tipăréscă și în limba nóstră. În acéstă carte să află întroducerea scrisă de însușĭ Prințipul Cantemir în limba latină, care fiind-că dă óre-care știință de nația Moldovenilor și maĭ vârtos fiind o alcătuire a însuluĭ Mărit bărbat, apoĭ s'au socotit Interesantă a se împărtășì aice în tótă a eĭ cuprindere.

«De aice încredințându-se iscălitul că pronia au iconomisit a nu să perde Istoria Românilor, de s'au și înecat orighinalul latin în Caspia, asăminea discoperire de sârg aducêndu-o la cunoștința Inalt pré sfințituluĭ meŭ patron D. D. Veniamin Costachi, Arhiepiscopul Suceveĭ și Mitropolitul Moldaveĭ, Pré Sfinția sa (din a căruia înorînduire traducêndu-să s'au fost tipărit și sus însĕmnata descriere Gheografico-Istorică a Domnuluĭ Cantemir, cu acea patriotică bucurie, de carea înfocat virtuosul sĕŭ suflet la tóte înbunătățitele întreprindere, agiunse a să face fundatorul Literatureĭ româneștĭ și a învĕțăturilor în patria sa), cu âmbe mânĭ îmbrățoșind și acéstă ivită ocazie de a rădicà un monument istoric patrieĭ și națieĭ, prin următorul adres să îndreptă cu cerire cătră ecselenția sa prezidentul plenipotent al prințipatuluĭ D: Gheneral Pavel de Kiselev.»

In adresa sa cu data de 5 Fevr. 1833, vrednicul Mitropolit rugà pe Chísselef «a mijloci la înaltele locurĭ învoirea a să prescrie o copie de pe orighinalul sus arătatuluĭ manuscript». Prin stăruințele luĭ Chisselef se trimise Consulatuluĭ rusesc din Iașĭ nu o copie, ci chiar originalul manuscript al Hroniculuĭ împreună cu originalul latinesc *Historia Moldo-Vlachica* al aceluiașĭ autor, spre a se luà copiĭ după ele. Ultimul manuscript pare a nu se fi copiat din causă că nu s'a găsit la Iașĭ o persónă aptă a transcrie textul

scris repede și cu multe prescurtărî de către Cantemir. Dar cu transcrierea Hroniculuï s'a însărcinat o persónă «a da pe tótă ḑiua câte triï cóle curate și corect scrisă», Seulescul avênd îndatorirea «a colaționa cólele prescrisă, *de a să face întocma după orighinalul autorĭuluĭ, atât în privire sıntacsuluĭ, cât şi a cuvintelor.*» Odată cólele prescrise și colaționate, numitul profesor fu însărcinat «și cu punerea la cale a se tipări acele cóle în stampa Mitropolieĭ *fără cât de puțină schimbare.*» O insciințare a luĭ Seulescu puneà publicul în cunoscință despre «aflarea și tipărirea» manuscriptuluĭ «*întocmaĭ după stılul autoriuluĭ, atât în privirea sintacsuluĭ, ce este destul de figurat, cât şi a cuvintelor, ce pórtă în sine nu puține anticvităţĭ ale românizmuluĭ*» (1). Astfel în 1835 apăreà : *Hronicul Romano-Moldo-Vlahilor alcătuit de Domnul Moldavieĭ Dimĭtrie Cantemir la aniĭ 1710. Iară acum de pe orighinalul manuscript depozitat de fericitul autoriŭ în împărătésca Arhivă a Moscveĭ scozîndu-se, cu învoiré pré înălțatuluĭ nostru Domn Mihail Grigoriu Sturza Vvd. și din orînduirea Înalt pré sfințituluĭ Arhiepiscop al Suceviĭ şi Mitropolit Moldavieĭ DD. Veniamin Costache s'au typărit. Tomul I. Iaşiĭ. In Typografia S. Mitropoliĭ 1835,* un vol. in-8°, pg. 365+81, cu portretul luĭ Cantemir și cu un «fac-simile séŭ icoana scrisóreĭ prințuluĭ D. Cantemir», și cu o «prefață din parté redactoruluĭ Istorieĭ cătră bine-voitorul cetitoriŭ», adecă din partea luĭ G. Seulescu.

In anul următor vedeà lumină tomul al II-lea al publicațiuniĭ sub un titlu maĭ simplu : *Al Hroniculuĭ Romano-Moldo-Vlahilor, compus de Domnul Moldavieĭ Dimitrie Cantemir,*

(1) Prefația, l. c., p. XVII.

tomul II, Iaşĭ în typografia S. Mitropolieĭ 1836, 1 vol. in-8°, pg. 402+117, cu o «prefăţie din parté redactoriuluĭ la tomul al II-lea al Hroniculuĭ Romano-Moldo-Vlahilor», şi la fine cu un registru de «cuvinte vechĭ româneştĭ întrebuinţate de Domnul Moldavieĭ Dimitrie Cántemir în Hronicul Romano-Moldo-Vlahilor.»

Se înţelege de la sine, că o ediţiune care să îndeplinéscă tóte cerinţele criticeĭ moderne, să reproducă textul cu ortografia şi particularităţile fonetice ale limbiĭ autoruluĭ, nu erà de aşteptat în acel timp, date fiind atât cunoscinţele paleografice ale celor însărcinaţĭ cu copiarea şi colaţionarea manuscriptuluĭ, cât şi puţinele mijlóce de carĭ dispuneà arta tipografică pe atuncĭ la noĭ în ţéră. De aceea nu atât lipse de acest fel constatate în ediţiunea Ieşană cată să ne surprindă, cât faptul ciudat, că deşi editorul Seulescul primise sarcina din partea Mitropolituluĭ Veniamin de a «pune la cale tipărirea fără cât de puţină schimbare», şi deşi însuşĭ editorul încredinţéză nu odată că textul l-a tipărit «întocmaĭ după stilul autoriuluĭ, atât în privirea sintacsuluĭ, cât şi a cuvintelor», totuşĭ de la început şi până la fine se procedéză în chip diametral opus.

Deosebirile între textul tipărit de Seulescu şi originalul manuscript sunt nenumĕrate, şi aceste deosebirĭ nu consistă numaĭ în: ortografie, punctuaţiune, modernisare saŭ dialectisare a cuvintelor, dar chiar şi în lungĭ omisiunĭ, unele din nebăgare de sémă, cele maĭ multe însă făcute intenţionat. Astfel mĭ-a trebuit maĭ bine de şése sĕptĕmânĭ, lucrând în tóte dilele de diminéţă şi până târdiŭ nóptea, pentru ca să notez pe contrapagina fie-căreĭ file lăsate în alb între foile tipărite tóte aceste deosebirĭ, aşà în cât de sigur cu mult maĭ uşor mĭ-ar fi fost să transcriŭ din noŭ în între-

gime manuscriptul, decât să-l colaţionez cu textul imprimat.

Omisiunile intenţionate sunt de tot curióse, afară numaĭ dacă ele nu vor fi fost probabil impuse de censură: tóte pasagiile în care Principele autor vorbesce ca un haìn al prea puternicii împĕrăţiĭ de la Constantinopole, orĭ-unde pana luĭ se revoltă contra tiranieĭ otomane şi deplânge jugul robieĭ sub care zăceaŭ ţĕrile creştine, orĭ-ce cuvînt nefavorabil cu privire la religiunea mahomedană, chiar cea maĭ uşóră alusiune la lăcomia de banĭ saŭ la corupţiunea Guvernuluĭ turcesc, sunt lăsate la o parte saŭ sunt înlocuite cu alte cuvinte, carĭ une-orĭ schimbă chiar înţelesul textuluĭ Cantemirian.

Iată bună-óră câte-và exemple :

Paharnicul Gheorghie Seulescul pune să se tipăréscă la pag. XLI, rîndul 27, vorbele: «pré puternicul Monarh al Turcilor» în loc de «zmăul cu şépte capete Turcul» [p. 19, r. 14, ed. de faţă]; tot aşà înlocuesce aceste cuvinte în tom. I, pag. 91, r. 16 şi în tom. II, p. 313, r. 2 [ediţ. de faţă, p. 106, r. 20 şi 437, r. 30] cu «puternica împărăţie a Turculuĭ»; iar în tom. I, pag. XLII, r. 2, după omiterea cuvintelor «zmău cu şépte capete», următórea proposiţiune «ce au început *cu larg şi nesăturat gîrlan a înghiţi*» [p. 19, r. 15 – 16] este înlocuită prin cuvîntul «a supune», care nu există în manuscript. Frica de censură, probabil îl face de asemenea pe Seulescul ca să pună «i-aŭ căutat *Monarhuluĭ*» [p. XLVII, r. 15] în loc de «ĭ-aŭ căutat *Tiranuluĭ*» [p. 23, r. 21] ; «ascultătóre sînt *monarhii* Turceştĭ (p. 92, r. 7) în loc de «ascultătoare sint *tirănii* Turceştĭ»; «şi maĭ apoĭ şi cu Turciĭ» (p. 92, r. 11) în loc de «şi maĭ apoĭ şi cu *vrăjmaşiĭ Lupĭ* Turciĭ»; «deşì împărăţieĭ Turculuĭ banĭ a da obligate sînt» (p. 92, r. 17) în loc de «deşì *groazeĭ Lumiĭ,*

înpărăţieĭ Turculuĭ banĭ a da obligate sint»; «Copiiĭ Românilor zăčuĭală a fi n'au suferit» (p. 92, r. 26) în loc de:« Copiiĭ Românilor zăčuĭală *păgânilor* a fi n'au suferit,» etc., etc.

Seulescu a şters chiar din textul latin al prefeţeĭ vorbele pe carĭ le înlocuise la t. I, p. XLI, r. 27 cu «préputernicul Monarh al Turcilor» în predoslovia corespundĕtóre românéscă, aşà în cât în loc de a avé: «Hi ipsi sunt Romano-Moldovlachi, qui, cum *septices draco*, *nefandissimus*, inquam, Turca... etc. [p. 41, r. 25—26] găsim în ediţ. Seulescu: «Hi ipsi sunt Romano-Moldo-Vlachi, qui, cum *Turca*» [p. LXV, r. 11—12]. La p. XLV, r. 25, trebuià să încépă următórele: «Aşé din ḍi în ḍi bălaurul acest vavylonesc îngrăşindu-să, şi îngroşindu-să, deciĭa toată lumé, ca cum pré strămptă peşteră să-ĭ fie socotind, nicĭ care loc să-l încapă având, schizmitus'au, ca cum chipul, şi firé cé de şérpe bălaur învininat, ş'ar fi lepădat, însă alta de scorpie au îmbrăcat, pentru-ca ce cu colţiĭ a muşcă şi cu fălcile a îndupăcă n'au putut, coada cu venin şi toapsăc întrarmându-şĭ, cu cel de moarte purtătoriu ac a împunge, şi a pătrunde s'au apucat, spurcatul; şi ce ca un vrăjmaşĭ leŭ a spintecă n'au avut cum, ca o pré vicliană vulpe, cu amăgéle şi vicleşugurĭ a isprăvi s'au căznit.» [p. 22, r. 4—14]. Eĭ bine, aceste rîndurĭ sunt cu desăvîrşire suprimate de Seulescu în pridoslovia românéscă, dar textul corespunḍĕtor din redacţiunea latinéscă, cuprins în rîndurile 22—31 din p LXVII, e păstrat [Cf. ediţ. de faţă, p. 44, r. 9—17].

La p. XLVII, r. 6, se suprimă cuvîntul *căscată* acolo unde se vorbesce de darurile carĭ se făceaŭ «la căscata pórta luĭ» prin tractatul luĭ Bogdan Vodă cu Turciĭ [p. 23, r. 11]. In textul latin al prefeţiĭ, de acì înainte nu se maĭ face vre-o schimbare. Urméză însă schimbările şi suprimările în textul

românesc al pridoslovieĭ. Așà la p. XLVII, r. 12, ed. Seulescu, se cetesce: «Cinstea bisericéscă, credința creștinéscă, și legea orthodoxieĭ neimată și nespurcată șĭ-aŭ ferit», pe când în manuscriptul original avem: «Cinsté bisericéscă: credința creștinĭască, și légé orthodocsiiĭ *de turbată și lunatecă bunguĭtura muhammedinĭască* neimată și nespurcată șĭ-aŭ ferit» [p. 23, r. 16]. Și apoĭ imediat după acésta, editorul a lăsat la o parte frasa următóre: «Nicĭ viĭ fiind (Româniĭ) au putut sufferi ca vre-odată stéoa cé cornorată, de asupra a pré svânt sămnuluĭ crucíĭ să să râdice» [p. 23, r. 17—19]. Și tot așà la pag. 93, r. 3 se șterg cuvintele «nesățioasă lăcomia păgânéscă» [p. 107 r. 13]; la aceeașĭ pagină, r. 7, se ḑice: «în voĭa Porțiĭ» în loc de «în voĭa tirannuluĭ»; se șterg cuvintele «mincĭunos Prorocul» (t. 2, p. 315) înainte de Muhamed (cf. p. 436, r. 10 [comp. t. II, LXIX, r. 71, ed. Seulescu cu p. 537, r. 13, ed. de față); în t. 2 p. 130 către fine se tipăresce: «prin întroduceré învățăturiĭ luĭ Muhamed» în loc de: «cu spurcată descălié luĭ Muhammed Psevdoprofituluĭ»; etc., etc. In fine încă un exemplu de omisiune găsim în tom. II, pag. 115, unde se cetesce: «lét 570 născutu-s'aŭ Muhamed, carele aŭ alcătuit legea și cartea Curanuluĭ, născutu-s'aŭ în luna...», pe când în manuscriptul original se ḑice: «Lét 570, născutu-s'au *puiul viperiĭ, părintele mincĭuniĭ, fiĭul întunérecul̆uĭ, înpelițat chipul Dĭavoluluĭ, Silța Sataniĭ, Gura Tartaruluĭ, ucigașul Sufletelor, vrăjmașul adevăruluĭ, ocara Lumiĭ, Cinsté musulmanilor, Psevdoprofitul Muhammed, carile din suflaré, și șopta Sataniĭ, au scornit légé, și carte Curanuluĭ, căzut-au di[n] pântecile mâne-sa în luna..*» [p. 326, r. 16—22].

Tendința de a modernisà limba luĭ Cantemir este ce-và maĭ pre sus de puterile luĭ Seulescu. De pildă, Cantemir scrie:

caré poftéşte [p. 5, r. 10), iar Seulescu îl corectéză: *care pofteşte* (t. I, p. XXI, r. 15); *vréme* [p. 5, r. 12] el o corectéză in *vremé* (t. I, p. XXI, r. 17); *vădéşte* [t. I, p. 5, r. 17) în *vădeşte* [t. I, p. XXI, 23); *azvârléşte* (t. I, p. 6, r. 4) în *azvârleşte* (t. I, p. XXII, r. 17); *odihnéşte* [t. I, p. 6, r. 5] în *odihneşte; izbélişte* [t. I, p. 6, r. 25] în *izbelişte* (t. I, p. XXIII, r. 17), şi aşà maĭ departe în tot cursul opereĭ, schimbând pe *é* (ѣ) în *e* (є) orĭ-unde adĭ se pronunţă *e* în locul diftonguluĭ. Tot aşà cu *ĭa* (ѧ), pe care îl înlocuesce în unele părţĭ cu *e* (є). De exemplu: *ĭaste* [(ѧсте), p. 10, r. 2, 11 şi 12] schimbat în *este* [(єсте) t. I, XXVIII, r. 7, 18 şi 19)]; aceeaşĭ modificare la p. 17, r. 17, la ed. Seulescu, t. I, p. XXIX, r. 7, etc.; apoĭ *trebuĭa* [(требȣѧ), p. 18, r. 18] schimbat în *trebue* [(требȣє), t. I, p. XL, r. 21], şi aşà maĭ departe. Nu maĭ vorbim de schimbările făcute în ediţiunea luĭ, care este tipărită cu cirilice, aşà în cât acolo unde în manuscript este ѣ orĭ ѧ el pune ꙗ, є orĭ invers; acolo unde după o şuerătóre (j, s, ş, ţ, z) vine regulat la Cantemir un *ĭ*: ex. *sĭntem* (= sîntem), *sĭnge* (= sînge), *aşezĭnd* (= aşezînd), *trimiţĭnd* (= trimiţînd) etc., la Seulescu se pune *î* în loc de *ĭ*.

In prefaţa la tomul al II-lea editorul crede necesar a observà: «Cu acéstă ocazie socot de cuviinţă a mă apologhi către binevoitoriĭ cetitorĭ că atât stilul cât şi cuvintele latine, iar maĭ chĭar vechile Românescĭ aflătóre în acéstă carte, nu sînt Latinizaţiĭ séŭ neologhismurĭ, după cum s'ar puté păré unora întrodusă cu prilejul tipăririĭ ca nişte falsificaţiĭ în locul altor cuvinte, ce ar fi întrebuinţat în adevĕr autoriul, *nice de cum să se prepună o asămĭné culezare, care ar fi împrotiva chĭar celeĭ cu dinadinsul pretenţeĭ a autorĭuluĭ, rostită în declăraţia sa, ce să înfăţoşază prin fac-*

similul adaos la începutul tomuluĭ întâiŭ, unde dice: «Că maĭ multe să adaogă, séŭ să scază poftim să nu îndrăsnéscă cineva». Dară să crédă că sînt curate ale autoruluĭ și ale graiuluĭ Românesc vorbite de Moldovenĭ în acea epohă...» Eĭ bine, cu tóte aceste asigurărĭ, Paharnicul Seulescu preface cuvintele: *pridoslovia* în *prefatiă* (t. I, p. XXI), *slujitoreștĭ* în *ostășeștĭ* (I, 203, r. 22), *vremĭ* în *timpurĭ* (I, 206, r. 18), *lét* în *an* (I, 240, r. 4), *odihnă* in *răpaos* (I, 156 către fine), *slujitorĭ vechĭ* în *oștenĭ vechĭ* (I, 177, r. 12), *năroade* în *popoară* (I, 177, r. 19), *dumnăzéele* în *zinele* (I, 58), *dumnăzăul* în *zinul* (I, 58), etc.; ba schimbă însușĭ titlul cărțiĭ, căcĭ cetim:

In manuscript:	*In edit. Seulescu:*
Hronicul vechimeĭ a Romano-Moldo-Vlahilor întâĭ pre limba Lătinĭască izvodit, ĭară acmù pre limba românĭască scos cu truda și osteninṭa luĭ Dimitrie Cantemir voevodul și de moșie Domn a Moldoviĭ, și a svinteĭ Rossieștiĭ înpărățiĭ Knĭaz, in Sanct Peterburg annul 7225 = 1717.	Hronicul Romano-Moldo-Vlahilor alcătuit de Domnul Moldavieĭ Dimitrie Cantemir la aniĭ 1710.

Prin acéstă alterare și prescurtare a titluluĭ se înlătură: mărturia luĭ însușĭ Cantemir că Hronicul e «*scos* cu truda și osteninṭa» sa; se lasă afară titulatura autoruluĭ: «voevodul și de moșie Domn a Moldoviĭ, și a svinteĭ Rossieștiĭ înpărățiĭ Knĭaz»; de asemenea se omite forma genetivală «Hronicul vechimeĭ *a* Romano-Moldo-Vlahilor,» etc. In fine se schimbă chiar și anul indicat de Cantemir, căcĭ pe când în manuscript se vede lămurit 7225 adică 1717, Seulescu pune 1710. De unde va fi scos el acéstă dată, care este tocmaĭ

anul suiriĭ pe tron a luĭ Dimitrie Cantemir, și când numaĭ la îndeletniciri literare n'ar fi gândit el, nu putem sci; dar vedem pe uniĭ învěțațĭ că s'aŭ credut în drept să presupună că «manuscriptul ce a fost trimis la Iașĭ în anul 1834 spre decopiare, tot din Archiva Ministeruluĭ de Externe din Moscva, samĕnă *a fi purtat pe titlul săŭ alt an* [decât 1717], pentru că G. Seulescul, carele a fost însărcinat cu copiarea și cu tipărirea acestuĭ op, dice în titlul luĭ tipărit că «Hronicul Romano-Moldo-Vlahilor este alcătuit de Domnul Moldavieĭ Dimitrie Cantemir la aniĭ 1710 (1)».

Cele până acì arătate sunt alterărĭ voite de editorul însușĭ. Cele carĭ provin însă din cetirea greșită a manuscriptuluĭ, ca și din erorile de tipar, trec orĭ-ce proporțiune (2),

(1) Dr. I. G. Sbiera, *Mișcărĭ culturale și literare la Româniĭ din stînga Dunăriĭ în rĕstimpul de la 1504—1714*, Cernăuț 1897, p. 233. A se vedé maĭ departe în amintita operă părerile deosebite de ale nóstre emise de către învĕțatul autor asupra timpuluĭ compuneriĭ în latinesce și traduceriĭ în românesce a Hroniculuĭ (p. 232—236), părerĭ asupra cărora găsim de cuviință a nu stăruì.

(2) Vom indicà acì numaĭ vr'o câte-và din ele, și maĭ întâiŭ erorĭ de cifre: t. 1, p. XXX : pre la *unul* de la nascerea Fecĭoareĭ *Iis*», în loc de «pre la *anul* de la naștere Fičoariĭ *420*»; t. 1, p. XXXI : *668*, în loc de *568*; t. I, p. XXXII: *699*, în loc de *499*; t. I, p. XLI, nota: cap. 13 ,*19* în loc de cap. 13 și *16*; t. I, p. 4; *1206*, în loc de *1026*; id., p. 12 : carte *15* în loc de *5*; 286, r. 1 : *32 de miĭ*, în loc de *320.000*; t. I, p. 310, r. 10 : *opt miĭ*, în loc de *400.000*; tot acolo, r. 11: *șépte miĭ* în loc de *700.000*; t. II, p. 8, r. 7: cap. *14*, în loc de *41*; p. 32: cap. *76*, în loc de *96*; p. 90, r. 5 : *6 miĭ*, în loc de *60.000*; p. 98, r. 3 : *551*, în loc de *548*; p. 153: *76*, în loc de *763*; p. 168, r. 18: *820*, în loc de *320*; p. 222, r. 18 : *1061*, în loc de *1065*; p. 331, r. 14: *1026*, în loc de *1206*; ib., r. 19 : *1027*, în loc de *1207*; t. II, Tabla hronologhicéscă p. I : *1449*, în loc de *5449*; p. II jos : *74*, în loc de *94*; p. IX jos: *573*, în loc de *527*; p. XI jos: *6869*, în loc de *6469*; p. XXIII fine : *7 miĭ*, în loc de *700.000*, etc., etc. Apoĭ cetirĭ greșite, omisiunĭ saŭ erorĭ de tipar : e destul a comparà textul latinesc al prefețiĭ care furnică de erorì, de la început până la fine; din acestea citām: d. ex., p. LIV: paulo ornatius a *Lucceio*, în loc de *ab alio*; I, p. LXII : *Constantini filio*, în loc de *Constanti* filio ; ib.: Constans a *parte*, în loc de Constans a *patre*; I, p. LXXI: *codento postula tordo*, în loc de *postulat ordo*

așà în cât cu drept cuvînt d-l D. A. Sturdza (1), ca și re-

---

parte majori cedente. Maĭ departe în Insciințarea ce o face Cantemir Românilor cetitorĭ — și căreia Seulescu îĭ păstréză titlul ce nu-l pusese la începutul cărțiĭ — ḑice între altele: «Nu cu multe avem aicé pre Dumnévoastră iubiților, a vă supăra, devréme ce că de célé ce ar trebui pentru luminaré, *și luminaré* adeverințiĭ Istoriiĭ nóstre»... (p. 49, r. 7—9). Partea subliniată e înlăturată de Seulescu socotind-o ca o repetare de prisos. Maĭ departe: t. I, p. 21: «să fie lăcuit *prin Davizii*, Alvokéniĭ *sau Denii*, în loc de «să fie lăcuit *Prindavizii*, Alvochéniĭ, *Saldénii*»; t. I, p. 34: «carele maĭ curat și maĭ pre *curat* avum de ḑis» în loc de: «carile maĭ curat, și maĭ pre *scurt* avum de zis;» t. I, p. 81, r. 9: «nicĭ de rĕspuns a fi», în loc de «nicĭ de rĕspuns *vrédnicĭ* a fi»; t. I, p. 87 «arată-să pre scurt némul», în loc de «arată-să pre scurt *precum* nĭamul»; t. I, p. 113, r. 14: *Dachia tot Ghetia s'au chemat*», în loc de: «Dachia tot *Dachia*, și *Ghetia* tot Ghetia s'au chemat»; t. I, p. 156, r. 6: să-l *litroséscă*, în loc de: «să-l *izbăvască*»; t. I, p. 173, r. 1: o *facem*, în loc de o *aflăm*; t. I, p. 175 r. 17: pomenindu-ș, în loc de *tocmindu-ș*; t. I p. 176 către fine: «Hic labor hoc opus», în loc de «Hoc opus hic labor»; t. I, p. 203, r. 11: *medén*, în loc de *meĭdian*; t. I, p. 235, r. 18: «Turciĭ au luat Țarigradul» în loc de «Turciĭ au luat *și țin* Țarigradul»; t. I, p. 319, r. 24: *Armenilor*, în loc de *Alemanilor*; t. I, p. 360, r. 19: cu multul maĭ *mult* ar fi fost, în loc de: cu multul maĭ *plăcut* ar fi fost; t. II, p. 22. r. 9: *locurile*, în loc de *lucrurile*; II, p. 82, r. 20: oare-ce *scriind*, în loc de oare-ce *stricând*; II, p. 19, r. 12: *inruit*, în loc de *inquit*; II, p. 110, r. 13 și 14: *Tutla*, în loc de *Tu.la*; p. 114 către fine: nepot de *frate*, în loc de nepot de *fată*; 127, r. 9: a le *pomeni*, în loc de *a le tocmi*; p. 166, r. 13: *anĭ 7*, în loc de anĭ 7 *lunĭ 7*; p. 202, r. 11: *Doinénii* în loc de *Dvinénii*; p. 210, r. 22: să *aducă*, în loc de să *audă*; p. 244, r. 3: *sămănătoriŭ*, în loc de *sămăluitoriŭ*; ib, r. 9: *scriitoriŭ*, în loc de *a secretăriĭ*»; ib., r. 24: *dezbătut*, în loc de *dezlupit*; p. 265 către fine: *cuprins*, în loc de cu *prepus*; p. 314, r. 3: *a lor* crăii, în loc de *altor* crăiĭ. In Tabla Hronologicéscă, p. XIV: *Mihail*, în loc de *Manuil*; p. LII: *îndémnă*, în loc de *îndemână*; *Iude un* turn, în loc de *Iudeul* turn; LVI: *Câmpuluĭ* în loc de *Krâmuluĭ*; LXIV, r. 3: *Leon* Kesarĭul, în loc de *Leopold* Kesarĭul; LXV: *Mappa cetate*, în loc de mappa *ce ĭaste?*; LXXXV, r. 2: *stă*, în loc de *sat*, etc., etc., pentru a nu maĭ înșirà acì atâtea omisiunĭ de autorĭ citațĭ pe marginĭ (de ex. t. I, p. 5, 16, 86; t. II, p. LXXXIII, etc.), cum și multe alte erorĭ strecurate în transcrierea cuvintelor grecescĭ, latinescĭ, rusescĭ, etc., etc.

(1) *Annalele Societatii Academice Romane*, tom. X, Secția I, pag. 29 30, discuțiunea urmată în sînul Secțiuniĭ Istorice cu ocasiunea trimiteriĭ misiuniĭ Cantemiriane în Rusia. Rĕposatul Laurian combăteà propunerea ḑicênd că colaționarea Hroniculuĭ «nu e de necesitate absolută. Edițiunea Hroniculuĭ făcută la Iașĭ sub privigherea rĕposatuluĭ Seulescu, este convins că s'a făcut în vederea minuțiósă a originaluluĭ, și că trimisul nostru nu va puté aflà diferențe decât

gretatul Al. Odobescu (1) bănuiaŭ dejà în 1877, înainte de a se fi făcut colaţionarea cu originalul, că ediţiunea Ieşană trebue să conţină multe greşelĭ şi chiar schimbărĭ de text, ceea-ce cu prisosinţă vĕḑurăm că s'a şi confirmat.

prea micĭ, cel mult póte în privirea ortografieĭ.› Maĭ departe ḑiceà: Cuprinsu Hroniculuĭ astăḑĭ noĭ îl cunóscem maĭ bine din alte sorginţĭ; apoĭ confruntarea cu manuscriptul din Moscva, *a căruia autenticitate este dubie*, i se pare inutilă şi prea costătóre; în care cas d-luĭ crede că ar fi prea scump plătită pietatea nóstră, întrebuinţând astăḑĭ, în misiunĭ, fondurĭ carĭ pot avé destinaţiunĭ maĭ ponderóse . D. Dim. Sturdza întîmpină că despre importanţa colaţionăriĭ nu póte fi de opiniunea d-luĭ Laurian. Este de mare necesitate că, dacă am decis a se face o ediţiune completă şi corectă a luĭ Cantemir, să o facem pe siguranţă că este exactă. *Orĭ-cât am venerà seriositatea lucrăriĭ de priveghiare a regretatuluĭ filolog şi profesor G. Seulescu, nu trebue şi nu putem să admitem lucrarea luĭ ca infailibilă: aŭ putut să se strecóre chiar erorĭ, căcĭ dacă tipografiile nóstre de astăḑĭ, cu tot personalul la care aŭ ajuns, şi încă fac multe erorĭ, cu cât maĭ vîrtos tipografia Mitropolieĭ din Iaşĭ cu 42 anĭ înapoĭ.* D-luĭ insistă a se observà de aprópe manuscriptul spre a se îndreptà erorile ce se vor fi strecurat. Prin urmare susţine misiunea propusă de Secţiunea Istorică». In acelaşĭ înţeles aŭ vorbit şi d-niĭ Odobescu, N. Ionescu şi V. A. Urechiă.

(1) *Annalele Societatii Academice Romane*, t. X, secţ. I, pag. 30: «D-l Odobescu amintesce cum că misiunea nu ar avé numaĭ scopul de a ne procurà *un text corect al Chroniculuĭ, care şi acesta este necesar, de óre-ce nu i se pare că putem pune mare temeiŭ pe scrupulositatea luĭ Seulescu, carele nu se da în lăturĭ de la exageraţiunĭ istorice,* precum *este Isvodul luĭ Clanăŭ, ce i se atribue.* Trimisul nostru va avé încă sarcina de a ne aduce relaţiunĭ şi chiar copie de pe acele diferite manuscripte inedite, de un mare interes, despre carĭ menţionéză notele primite de la Consulatul rusesc . Părerea că G. Seulescu a compus falsificatul cunoscut sub numele de *Chronica* luĭ *Huru* şi că Antohie Sion a prescris acel falsificat luând ca model chiar facsimilele autografuluĭ luĭ Cantemir din tomul I al Hroniculuĭ Romano-Moldovlahilor, am dovedit-o în maĭ multe conferinţe publice ţinute în anul 1882 la Universitatea din Bucurescĭ. Tot atuncĭ am arătat că acelaşĭ Sion este autorul uneĭ seriĭ întregĭ de documente ce mi se comunicase de tînĕrul d. G. Sion-Gherei, ca şi al faimosuluĭ chrisov atribuit luĭ Ştefăniţă-Vodă şi privitor la drepturile de proprietate ale oraşuluĭ Vasluiŭ. Cf. despre falsificatul Huru studiul nostru din *Revista pentru Istorie, Archeologie şi filologie*, vol. IV, pp. 464—500.

§ 9.

Ast-fel o nouă ediţiune a Hroniculuĭ luĭ Cantemir, publicată după manuscriptul original fără nicĭ o abatere în fond saŭ în formă, se impuneà de la sine ca absolută necesitate.

Urmând ca ediţiunea să se facă cu litere latinescì, şi opera luĭ Cantemir fiind tot într'un timp o scriere literară însemnată şi din punctul de vedere filologic, am căutat printr'o transcripţiune sistematică şi minuţiósă a caracterelor cirilice, ca textul să fie nu numaĭ exact reprodus, dar să păstreze intacte ortografia şi tóte particularităţile fonetice ale limbiĭ autoruluĭ, spre a nu se perde ce-và din valórea luĭ.

In reproducere s'a urmat modul de transcriere adoptat prin publicaţiunile anterióre de acelaşĭ fel.

Aşà, s'a transcris:

a) dintre vocale:

ѫ	prin	â
ъ	»	ă
ь	»	ă
·ѧ	»	î saŭ în
ѣ	»	é
ꙗ şi ѧ	»	ĭa
ю	»	ĭu
ȣ, оу şi ѵ	»	u
о şi ѡ	»	o
и şi і saŭ ї	»	i
й	»	ĭ
ѵ	»	y

b) dintre consóne :

г prin g (— a, — o, — u), gh (— e, — i);
џ » g (— e, —i), ğ (— a, — o, — u)
к » c (— a, — o, — u, — â), ch (— e, — i)
ч » c (— e, — i,), č saŭ ć (— a, — o, — u)

ѕ, з prin z
ж » j
ц » ţ
ш » ş
щ » şt
ѳ » th

Locurile lăsate alb în manuscript, ca și lacunele din text, aŭ rĕmas necompletate, iar citațiunile din autoriĭ grecĭ, latinĭ, rușĭ și alte citațiunĭ, s'aŭ reprodus întocmaĭ ca în manuscript fără nicĭ o schimbare.

Glosarul de la finele volumuluĭ, întocmit de d-l Aureliŭ Candrea, conține pe lângă cuvintele și formele dispărute din limbă, și vorbele acelea, a căror semnificațiune a încercat modificărĭ în cursul acestor douĕ vécurĭ carĭ ne despart de Cantemir. Multe din cuvintele intrate în glosar se păstréză încă—deși în mod isolat — în unele localitățĭ din Moldova și chiar din Ţéra-Românéscă; ele s'aŭ menționat însă în glosar din causa interesuluĭ filologic ce presintă.

S'a dat etimologia numaĭ a cuvintelor cu totul dispărute din graiŭ, și pe cât acésta a fost cu putință. Nu s'a întrodus în glosar forme ca *singe* (= sînge), *sintem* (— sîntem), *așezind* (așezînd), *lăsind* (= lăsînd), *trimițind* (— trimițînd), etc., evitându-se ast-fel o îngrămădire inutilă de cuvinte. Credem suficient de a atrage acì atențiunea asupra schim-

bării regulate la Cantemir a sunetuluĭ *î* în *ĭ* după o șuerătóre (j, s, ș, ț, z). Nu s'a stăruit de asemenea asupra numeróselor neologisme, cele maĭ multe împrumutate de autor d'a dreptul din latinesce, nicĭ asupra încercărilor luĭ de a creà termenĭ noĭ din tulpine curat românescĭ, fiind că nicĭ unele, nicĭ altele, n'aŭ pătruns vr'o dată în graiul de tóte ḑilele. In fine, spre a înlesnì cercetările ulteriόre asupra limbiĭ așà de interesante a luĭ Cantemir, s'a indicat în glosar, alăturĭ de cuvintele tâlmăcite din Hronic, și locul unde aceste cuvinte ne maĭ întîmpină în cele-lalte scrierĭ românescĭ ale autoruluĭ și anume: în *Divanul Lumiĭ* și în *Istoria Ieroglifică*.

Un indice general, care ocupă aprópe 300 paginĭ, ne dă resumatul întregiĭ materiĭ rînduită în ordine alfabetică și este menit, ca și tabla de materiĭ ce urméză după prefață, ca să înlesnéscă consultarea opereĭ. Indicele, lucrat de doĭ tinerĭ elevĭ, a fost revisuit de d-l profesor N. I. Apostolescu, căruia țin să-ĭ aduc acì viuele mele mulțumirĭ.

Portretul Principeluĭ Dim. Cantemir, așezat în fruntea volumuluĭ, este o reproducere a fotografieĭ luată cu ocasiunea misiuniĭ nóstre la Moscva după originalul în uleiŭ care se păstréză, împreună cu alte portrete ale familieĭ Cantemirescĭ, în Archivele principale din Moscva ale Ministeruluĭ de Externe. Fac-similul I s'a reprodus după cel făcut de noĭ, iar facsimilul II după o fotografie datorită amabilitățiĭ d-luĭ Ulanitzki, Gerantul de afacerĭ al numitelor Archive.

Cât despre însemnata valóre sciințifică a opereĭ luĭ Cantemir, despre metoda luĭ de investigațiune, despre critica isvórelor cu carĭ s'a servit și resultatele la carĭ a ajuns patriarchul criticeĭ și al erudițiuniĭ istorice în România, aceste

cestiunĭ îşĭ vor găsì locul lor maĭ potrivit într'un studiŭ special ce cugetăm a publicà în curînd asupra vieţiĭ şi scrierilor Principeluĭ Dimitrie Cantemir.

De aceea încheiăm acì prefaţa, ce a devenit puţin cam lungă, cu dorinţa ca generaţiunile tinere să se adape cât maĭ mult din izvórele nesecate ale învĕţăturiĭ şi minţiĭ înalte a nemuritoruluĭ Cantemir, să se încăldéscă la radele patriotismuluĭ luĭ ferbinte şi luminat, şi cetind şi recetind măréţa opera de faţă, să-şĭ întărésca cugetul şi să ieà aminte vorbele nemuritoruluĭ eĭ autor: «Slujéscă-să dară cu osteninţăle noastre, nĭamul moldovenesc, şi ca într'o oglindă curată, chipul, şi statul, bătrânéţele, şi cinsté némuluĭ său privindu-ş, îl sfătuesc, ca nu în trudele, şi singele moşilor strămoşilor săĭ, să să măndrĭască; ce în ce au scăzut din calé vredniciiĭ, chĭar înţelegând, urma şi bărbăţia lor răvnind, lipsele să-şĭ plinĭască, şi să-şĭ aducă amente, că precum odată, aşé acum, tot aciĭa bărbaţĭ sint, cariĭ cu multul maĭ cu fericire au ţinut cinsteşĭ a murì, de cât cu chip de cinsté, şi de bărbăţia lor, nevrednic a trăĭ.»

Gr. G. Tocilescu.

1 Octomvrie 1901.

TABLA DE MATERIĬ (*)

---

*) Precuvîntarea, tabla de materiĭ, precum și indicele general și glosarul sunt făcute cu ocasiunea publicăriĭ edițiuniĭ de față.

HRONICUL

VECHIMEI A

ROMANO-MOLDO-VLAHILOR

ÎNTÂÏ PRE LIMBA LĂTINÏASCĂ IZVODIT, ÏARĂ ACMÙ PRE LIMBA ROMÂNÏASCĂ SCOS CU TRUDA ŞI OSTENINŢA LUÏ

DIMITRIE CANTEMIR

VOEVODUL ŞI DE MOŞIE DOMN A MOLDOVIÏ, ŞI A SVINTEÏ ROSSIEŞTIÏ ÎNPĂRĂŢIÏ KNAÏZ

În Sanct Peterburg

ANNUL (7225) 1717

Luĭ Dumnăzău unuĭa, în Troiță închinatuluĭ și slăvituluĭ Λατρείαν, în vécĭ.

Lucrurile vechĭ și a annilor bătrânéțe, altuĭa nu așé cu cuviință să cad, fără numaĭ unuĭa, carile ĭaste Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν. Adeverința cuvântuluĭ, nu alt maĭ gata scutitorĭu saŭ maĭ înțelept otcârmuitorĭu a afla poate, fără numaĭ pre cel véĉnic cuvânt, carile singur ĭaste adevărul, cu părintele născătorĭul său de o ființă. Dragosté către cel de aproape nu să poate plini, fără numaĭ în temeliĭa și izvorul dragosti duhuluĭ, carile ne învață toată adeverința, și toată dreptaté; carile dela Părintele veĉnicéște purcéde și pre fiĭul maĭ denainte și după toată vrémé să odihnéște. Pentru aĉasta dară Ție, cerescule Părinte, căruĭa anniĭ nu să scad; Ție a Anarhuluĭ Părinte fiĭu, a căruĭa naștere ĭaste maĭ denainte și peste toțĭ véciĭ: și Ție Sfântule Duh, a căruĭa purcédere covârșéște toate vremile trecute și viitoare și încă Ție unuĭa, Sfântuluĭ și Mareluĭ Dumnăzău, sudorile osteninților méle în loc de jirtvă de laudă aduc și închin, supt scutul nebiruitelor Tale puterĭ, slabe și lângede osirdiile mele să acĭuâz și să le scutesc, alerg. Pre Tine, bunule Doamne, pricina cé dintâĭ și pricinitorĭul a tuturor bunătăților crezind, și cunoscând, în binele frateluĭ, și în folosul de aproapeluĭ, (pentru carile tare poruncindu-ne, după Tine, în dragosté luĭ, toată légé și prorociĭ a să cuprinde, și voĭa ta a să înplé, arățĭ) lucrușorul acesta cu tine l'am început; și cu nenumărate, și nemăsurate milostivirile tale, ĭată că l'am și săvârșit. Pentru caré Ție, Α și Ω, începutuluĭ și sfârșituluĭ, cu umilit suflet și cu înfrântă inimă plecându-l și suplecându-l rogu-mă, nu-l lepăda, nu-l tréce: ce ca un bun și milostiv ce ĭeștĭ, de ochĭul zavistnic și de limba simceloasă păzindu-l și ocrotindu-l; Ție, căruĭa unuĭa să cuvine toată slava și închinăcĭuné mărire dă, de acmù și pără în vécĭ, Amin.

PRIDOSLOVIE

Țițeron, maréle acela a Romanilor Dimosthenis, a limbii lătineştĭ părinte, a ritoricăĭ canon, a cuvântuluĭ îndreptarĭu, a voroviĭ frumoasă neapotrivită pildă, și maĭ a tuturor științelor domn, în toate orațiile scrise și zise, verĭ lăudătoare ar fi fost, verĭ hulitoare, și într'alte maĭ fără număr epistolii și scrisorĭ, cu toată a mințiĭ istecĭune, pre caré firé n'o dedése, și meșteșugul cu multul înnainte i o ascuțisă, precum puțin să să fie ostenit, puțin să fie asudat să véde; ĭară pănă a scrie o carte, cu caré pofteşte de la un Lucține, pentru ca să-ĭ scrie viĭața, sau maĭ cu dédins, lucrurile, carile pre vrémé consulatuluĭ luĭ să tâmplasă, și celor maĭ pre urmă pentru lauda, în pomenire să lasă, (precum de pe cuvintele luĭ chĭar să cunoaște) nu numaĭ căcĭ în toate părțile vétrelele socotéliĭ deșchizind, minté mult îșĭ zbătusă; ce încă sudorĭ de singe să fie vărsat, singur să vădéște. Cu ce mijloc adecă, și cu ce măestrie, laudele sale altora lĭ-ar ivi, și lucrurile de sine făcute, verĭ de lăudat ar fi, verĭ amintrilé cu condeĭul strein șiruindu-să, și înpodobindu-să, fără nicĭ un sămn de ambiție, să le poftĭască. Așijderé încă ĭel trăind, precum alțiĭ le citesc și le prăznuesc auzind, o nespusă a voiĭ bucurie, și a poftiĭ desfătare a apuca să poată. De lucru ca acesta dară vrând să să apuce, toate coardele mințiĭ îșĭ întinde; nicĭ uniĭ ostenéle cruță, nicĭ a sudorilor

pohoae simpte ; și ca cum asupra ritoricăĭ s'ar urgisi, și ca cum de povijiĭa aflăriĭ săracă ar probozi-o, toate săcriile cu fundul în sus îĭ răstoarnă, toate avțiile cuvântuluĭ, ca alt cheltuitorĭu, îĭ răsipă, îĭ azvârléște; și nicĭ să odihnéște, până când fundamentul Pridosloviiĭ sale află, pune, și întăréște: Deciĭa aceștiĭa pofte doaâ maĭ aléso temeliĭ așază; decĭ una ĭaste, ca când cine-va vrând laudele sale în credința altuĭa să le dé, nu cu gura, nicĭ cu condeĭul, *ce*(1) cu hârtiĭa trebue să să slujască. A doa, stidiré (caré amintrilé pre fiete cine laudele sale a-ș dori, opréște,) cu mijlocul scrisoriĭ, trebue a nu să băga în samă; sau așéșĭ de tot a să râdica. Acéste dară puind, apoĭ scrisoaré, zice, nu să rușinĭază. De aicé înnainte pré bogată, cu caré să să poată dezvăli materie dobândind, nu maĭ puțin îndrăznețĭ de cât sĭobozĭ, a sprintinii péne dălogĭ sloboade; caré lațĭ câmpiĭ ritoricăĭ cutreerând, atâta să rășchiră, și să răpéde, cât nu slujba condeĭuluĭ scriitorĭu, ce chipul lopățiĭ a omuluĭ vânturătorĭu, să véde a face: și cu atâta arsură a poftiĭ cinstiĭ să înfocază, cât și scrumul, și cenușé inimăĭ în aerul deșértiĭ slave să fie vânturat slujitoriĭ cuvântuluĭ, a gĭudeca nu să siesc. Cariĭ, macar că chipul dulce a grăi, frumos a scrie, și aburii slavăĭ cu meșteșug a vâna, îĭ laudă, și să miră; însă nicĭ cum a să cumpăta nu pot, ca să nu-ĭ ĭasă înnainte cu un chip oare care de glumă, și oare-ce lucru de izbéliște și de obrăznicie într'ânsul, să nu însămnéze. De vréme dară ce Țițeron, (și care Țițeron, ca carile adică nicĭ maĭ de nainte au văzut Roma, nicĭ pre urmă ĭ-a sta să maĭ vază) poftind lucrurile, carile pre vrémé dregătoriiĭ luĭ s'au lucrat, cu

(1) In manuscript *și*.

mâna altuĭa să să scrie, într'atâta de ascuţit şi îndrâpt gĭudeţ cade; fără prepus ĭaste, că altul orĭ-cine ar fi acela, carile faptele Moşiiĭ sale, cu cât de prost condeĭu scriind, şi următorilor săĭ, pre urmă a le lăsa s'ar ispiti, ca moĭmâţa luĭ Ţiţeron socotindu-l, poate-fi nicĭ de râs vrédnic îl vor ţiné.

Însă acéste toate, precum să cade căutându-să şi socotindu-să, tot neclătită şi nemutată rĕmâne acé vestită a bătrânilor zisă: μάχου ὑπέρ πατρίδος, luptă-te pentru moşie; într'acăriĭa cé după lége plinire, pre lângă stidire încă şi frica ĭaste de râdicat. Cătră aćasta adaog, toţĭ cariĭ lucrurile moşiiĭ ale sale şi ale sale, (orĭ-cum şi în ce fél ar fi ĭale) ale moşiiĭ a să socoti vor, căcĭ nu maĭ puţin trebue a să osteni, nicĭ maĭ puţine sudorĭ sint de vărsat pentru apăraré sa, de cât pentru apăraré moşiiĭ, încă caré şi în maĭ de cinste să socotéşte în lupta pentru moşie priĭmită, zis-au ceĭ bătrânĭ înţelepţĭ, precum îndrăznĭala (caré între răutăţĭ să numără) ĭa schiptrul, şi poartă epitropiĭa vitejiiĭ, caré doamna a tuturor vredniciilor ĭaste. Şi aćasta adevărat că bine au zis: că unde moarté ĭaste maĭ cinstită, şi maĭ plăcută de cât viaţa; acolo răutaté cu dé-sila, în bunătate să schimbă. Cu care mijloc de multe orĭ s'au tâmplat, îndrăznéla cu pintiniĭ deznedejduiriĭ boldită fiind, precum celor biruiţĭ nene(dej)duită a biruinţii pohfală. Aşé celor ce ĭera biruitorĭ, neaşteptată a prăpădeniiĭ plânsoare, să fie adus. Aşé dară învăţătura aćasta: μάχου ὑπέρ πατρίδος, luptă-te pentru moşie, şi stidiré, înpreună cu frica afară scoate, căcĭ şi dragosté, toate biruĭaşte. Pre caré noĭ, ca pre un vârtos şi tare scut înbrăţăşind, drépte arme, pe dreptul vor apuca; şi în câmpul istoriilor ĭeşind, cu înfipţĭ paşĭ şi cu neîntoarsă faţă, pre

vrăjmașé a de demult uĭtăriĭ tirănie la lupta monomahiiĭ vor chema; și pentru izbândiré laudelor și slaviĭ moșiiĭ, pănă la vărsaré acei maĭ de pre urmă a singeluĭ picătură, lupta vor sufferi: și încă svânta agĭutorindu-ne adeverință, precum ca a vulturuluĭ, (supt a căruĭa chezĭ s'au și născut), cé din fire, și din naștere tineréțe să-ĭ întoarcem, tare nedejduim. Ce poate cine-va să zică; Cine, și de unde ĭeștĭ tu, o omănașule? din mijlocul vanvarilor ĭerĭ alaltaerĭ ĭeșind, de năprasnă (1) nemérnic te iveștĭ? Ce caută la tine arme ca acélé? de unde, și în lupta monomahiiĭ când țĭ-aĭ învățat? unde, și carile îțĭ sint puterile și alalte, cătră acéste trântiturĭ trébnice măestriĭ, cu carile înnainté putérnice tirannii ca aceștia macar a te ivi, necum biruința a nedejdui să poțĭ? La acéste îndămână ne ĭaste răspunsul. Adecă precum noĭ sintem să facem ca Helvetul cel tânăr, și de la bătrâniĭ săĭ, în samă nebăgat, cariĭ văzind primejdiĭa caré de la nepriĭatinĭ fără véste li viniĭa asupră, așijderea pre sine de arme, și de alte ostenești cinii lipsițĭ știindu-să, oare cu mânule goale fortuna bătăiĭ să ispitéscă, au urgiiĭ vrăjmașuluĭ cale să dé ar fi maĭ cu folos, mult sfătuind, și nemică stătătorĭu alegând, - tânărul răspunde, precum pentru lipsa armelor nu lĭ-ar trebui să poarte atâta grijă, căcĭ ĭel foarte bine știe, precum nepriĭatiniĭ vin cu tot félĭul de arme încărcațĭ; pre carile din mânule lor răstorcându-le, nu numaĭ maĭ pre lesne, ce încă cu multul maĭ fericit, și maĭ lăudat, pre nepriĭatinĭ cu ale lor arme a bate, și a birui vor puté; și așé făcând, spun istoriciĭ că nu s'au amăgit.

Așé dară și noĭ, asémené acestora făcând, înpotriva ti-

(1) în manuscript: *năprască.*

răniiĭ uĭtăriĭ lucrurilor, nu numai stâbla biruinţiĭ, (pre caré ĭubiteĭ moşiĭ cu tot dédinsul poftim,) nedejduim: Ce încă ca şi marele acela întemeliitorĭul nostru Traĭan vom face, carile avuţiile céle din jacurile Romanilor Dechebal domnul Dachilor, strânse şi ascunse le avé, tocma din fundul apiĭ Sargheţiĭ la ivală lĭ-au scos, şi visteriiĭ Romanilor, adecă a cuĭ au fost, lĭ-au dat. Într'acestaşĭ chip, ĭarăşĭ zicem, şi noĭ făcând, pre céle cu vechimé vremilor îngropate a vechilor istoriĭ comoare, la lumină a le scoate, şi la trĭaba de obşte a le arăta ne vom sili, şi céle româneştĭ, precum Romanilor să cuvin vom dovedi.

Cândailé părésă-va cui-va, precum acéste, carile noĭ acmù făgăduim şi înnainte slobozim, că nu buhnete de puşcĭ omeneştĭ, ce lătrăturĭ de Ţerberi, şi de micĭ ţincşorĭ şi fricoşĭ; nu platoşe şi scuturĭ, ce beşicurĭ de vânt înflate şi pe apă înnotând; nicĭ deciĭa arme de biruinţă purtătoare, ce cuvinte în samă nebăgate, şi nevoinţă pentru deşartă slava, în zădar cheltuită, să fie, îĭ va păré? crédem, şi ştim. Insă către aćasta încă maĭ ştim, precum că păréré scaunul adevăruluĭ a răsturna, sau locul a-ĭ cuprinde, nicĭ cum nu poate. Pentru care lucru, nu adevărata a lucrurilor ştiinţă, îndoiteĭ părerĭ: ce păréré negreşitiĭ ştiinţe, pururé a să înduplica, şi ĭeĭ a să pleca, să cade. Aşijderé şi noaâ a ni să păré slobod va fi; că cu acest al nostru, pentru vechimea Romano-Moldo-Vlachiiĭ hronic, ca nu cum-va de la veciniĭ de prin pregĭur vre o vrajbă neînblânzită să ne scornim: să nu cum-va în loc de glumă, şi de râs să ne luâm, şi ca cum de dulce dragosté Patriiĭ nebunițĭ a fi socotindu-ne, să zică, că célé ce să cad credinţiĭ istoriceştĭ hotare am sărit. Că acéstă macar cevaşĭ înpotriva noastă nefăcând, cu întrĭagă con-

ştienţie mărturisim, (însă deosăbĭ de lunecaré neştiinţiĭ caré tuturor oamenilor aproape, şi de casă ĭaste) că nu aşé după a noastră şi a Patriiĭ voe să fim umblat; cu caré cé de demult potolită, şi supt răcită cenuşé zavistiiĭ învălită scântĭae, într'a urâĭ şi clevetiĭ pojar, să o aţiţăm, şi să o ijdărâm. Că cine mă rog, ar fi acela, carile să gândĭască, ca cu crierĭ de aramă, precum cu hulele altora (nu dé Dumnăzău,) adaogeré laudelor sale, c'ar puté dobândi? Plăcut, şi încă cu fericire nĭ-ar fi fost, nicĭ nărocul acestuĭ câmp să fim ispitit, nicĭ cununa aceĭ după pravilă luptă să fim aşteptat. Ce cine ĭaste aşé de nărocit cetăţan? Cine ĭaste atăta de fericit Ţiţeron, carile nu unul, ce o mie de Lucţiĭ să poată avé? şi pin osteninţele streine lăudându-să, prin céle în patru părţĭ a lumiĭ, deşchise a Romi porţĭ să între pohfălindu-să. Din potrivă: cine atâta slab de minte ar fi acela, carile ş-ar pofti aşé de groznice, şi atâta de straşnice meniturĭ şi urĭ să ispitéscă, şi atâtĭa înpotrivnice chitéle a auzi să învoĭască?

Însă pre fiete care rătăcită voe stăpâni-o-va zisa înţelepţilor: Φίλος ὁ Πλάτων, φίλος ὁ Σωκράτης, ἄλλα μᾶλλον φιλή ἡ ἀλήθεια, priĭatinu ĭ Platon, priĭatinu-ĭ Socrat, însă maĭ priĭatinu-ĭ adevărul. Cu care lége şi povaţă, orĭ-ce acru ar fi, cu dulce vom gusta; şi orĭ cât de ascuţite ar fi a chitélelor dosedirĭ, véselĭ le vom sufferi, numaĭ a neimatiĭ conştienţii întregĭune să păzim; de vréme ce ĭa singură, adeverinţa istoriiĭ maĭ luminat va arăta, decât razele soarelui ŭmbra ćasornicului de soare; şi fără nicĭ o încâlcitură va învăţa, precum toate némurile şi a nĭamurilor late înpărăţiĭ, câte astăzĭ Evropa în sinul său încălzéşte, şi ţine, cu nĭamul Romano-Moldo-Vlahilor alăturându-să, nu pot să nu-şĭ cunoască ale sale începăturĭ pré proas-

pete; și înnainté vechimeĭ bătrânéțelor lor, ca niște brudiĭ, și tineréle de vrâstă (sau maĭ adevăr să zicem) ca niște strânsurĭ, fără nicĭ o dreptate, între ceĭ de loc vârâte, să nu mărturisască. Căcĭ toate céle despre apus a Evropiĭ nĭamurĭ (nu dé Dumnăzău trufie cuvântuluĭ) macar că astăzĭ marĭ, tarĭ și evghenisite sint; însă alțĭ părințĭ nu-șĭ pot cunoaște, fără numaĭ pe Gotthĭ, Vandalĭ, Unnĭ, Sclavonĭ; adecă, a Schythii înghețate rumpturĭ, și maĭ cu dédins, pre singură Italia atâta zămintitură și amestecătură de varvarĭ au cuprins-o, cât precum odânăoară kynicul Dioghenis cu făcliĭa aprinsă amĭazăzĭ pe uliță, așé astăzĭ în mijlocul Romii pre cel hiriș Roman cine-va a-l cerca mult să să ostenĭască, și de abiĭa să-l nemerĭască, ca din varvarĭ să-l poată alége. Una numaĭ și singură ĭaste naștere Ghermanilor, caré precum curată, și chĭară sămințiĭa sa să fie păzit, la scriitorĭ aflăm; ĭară alalte toate din sine răscuțĭ să și chĭamă; ĭară alalte toate zămisliré climatelor friguroase, a cerĭuluĭ și a pământuluĭ vrăjmășie fugând, și șederile părinteștĭ și lăcașurile de naștere părăsindu-șĭ, și ca niște stérpe, și vieţiĭ omeneștĭ netrébnice lepădându-le, în părțile Evropiĭ despre apus să fie năpădit; deciĭa, cu frumséțĭa și bivșugul țărâlor Romanilor îndulcindu-să, întâĭ, ca pardoșii de Ircania, dintr'ânsele câte-va părțĭ să fie înghițit, apoĭ ca stăpânitoriĭ cuprinzindu-le, într'ânsele pićorul și scaunul să-șĭ fie înfipt. Și așé deciĭa cu cursul vremilor crăiĭa Franțuzască, (caré acmù după puteré chesărĭască locul al doilé ține) crăie, zic, pré de bună naștere, înflorită, pre uscat și pre mare foarte putérnică, pre la annul de la naștere Fićoariĭ 420 * în Franția au început a fi; și macar că pentru némul Franțozilor, cine, și de unde să fie, istoriciĭ pănă acmù încă să cĭartă, însă Pe- Petavie, de sămăluirea vremilor, parté I, carté 6, cap. 13.

tavie, om de nïamul său Franțoz, a vremilor și a istoriilor curat și ascuțit socotitorïu, cum să cade mărturiséște, de vréme ce zice : Pre aćastă vréme, (pre la annul de la noï însămnat) aceii în toată lumé de bună naștere crăii franțozeștï, temeliile s'au aruncat, a căruïa ném începătura necunoscută ïaste, nicï cu slovele vechilor deplin să arată. Așijderé gïudecă, precum greșițï să fie aceiïa, carii socotesc, precum Franțoziï să fie luat începătură din rămășita Troadénilor. Apoï alége precum din adunaré a multe nïamurï varvareștï, carile pe acéïa vréme Evropa prăda, atâta de cinstită, și de vestită crăiïa să să fie scornit, și aruncând gïugul Romanilor, să fie cuprins Gallia, adecă țara Franțozască. Așé Ispanii ce sint? fără numaï Gotthï? cariï pe la anul 414 în Ispania intrând, pre aćastă de acmù a Ispaniiï crăie au întemeïat. Așé Longobardii pre la annul Domnuluï Hs: 568 din Scandia coborându-să, (de unde și Gotthii, Vandaliï, Heruliï și Gurțilinghiï ïeșiso) cât de multe crăiï, carile acmù în Italia înflorit trăesc, au pus. Așé Sacsoniï în annul de la Hs: 449 la ostroavele Britaniiï trecând, Crăiïa Anglicană și Scotică au așezat. Așé Léșiï rudeniïa Schithilor Sarmaticï, (aceïașï sint și Slovéniï) pre la annul mântuiriï 465 cu voevodul lor Leh, Vistla trecând, a desfătateï Crăiï leșeștï, nărocite începăturï au dat. Așé Unniï, rod de Tătarï asiaticï, pe la annul ștérgeriï păcatuluï 432, crăiï Ungureștï și nume ï-au dat, și corona ï-aŭ pus. Așé Bolgariï, și cariï după dânșiï au urmat Sclavéniï, și Sirbiï, la annul întrupării vécniculuï cuvânt, 499, din cé maï din fund a crivățuluï varvarime, ca cum năsipurile apiï Volgăï ar fi năbușit, afară vărsindu-să, și cu ïute pićor undele bivșugoaseï Dunărï trecând, Misia, Thrachia, Illiria, Trivalia (caré acmù ïaste Sclavonia) și câtă-va parte din Mache-

donia, și pănă la Dalmatia, cu dése prăzĭ au lovit; și deciĭa vecinilor groznice a Bohemiiĭ, a Bulgariiĭ, a Sclavoniiĭ și a Sirbiiĭ crăiĭ, au descălecat. Ce în scurt, maĭ toate ale Evropiĭ și a Evropénilor nĭamurĭ, odânăoară pré varvarĭ, ĭară acmù pré de bună naștere să fie fost aĭavé ĭaste. Carile într'ânsa, întâĭ ca niște vrăjmașĭ prădătorĭ să fie intrat, apoĭ (minté cé de sus toate așé despuind) osirdnicĭ tocmitorĭ, și bine cumpătațĭ domnitorĭ să fie ĭeșit, cum acelor vechĭ, așé acestor noĭ Hronice ne povestesc.

Acésté dară așé; ĭară a Romano-Moldo-Vlahilor nĭam, de vom vré să crédem adeverințiĭ, caré în Hronice mărturiséște, de-ĭ vom căuta cé maĭ de pre urmă vârstă, (de când adecă Traĭan înpăratul, din Roma înpărătĭasa cetăților, alegând cetățénĭ Romanĭ, în Dachiĭa ĭ-au trecut,) îl vom afla de pe la annul tocmiriĭ firiĭ omeneștĭ 107, să fie început. De-ĭ vom cerca cé de pre mijloc vârstă, o vom găsi de odată cu Romulus, Roma, și cu numele Roman, adecâ cu șépte sute cincĭ zăcĭ și triĭ de anĭ maĭ de nainte, de cât a să naște Domnul Hs. De-ĭ vom iscodi cé d'inceput naștere, precum de la răzsipa Troadiĭ, și de la înstreinaré luĭ Eneas la Lațium, adecă în țara lătinéscă, a vechilor sémne și scrisorĭ mărturisesc. De-ĭ vom întreba a evgheniĭ catastih, și a ghenealoghiiĭ rând; precum Romanĭ în Roma, de cetățénĭ Romanĭ, și oșténĭ veteranĭ născuțĭ, a Ellinilor nepoțĭ strănepoțĭ, de la Troada să să fie trăgând, a Grecilor, și a Latinilor scriitorĭ mărturisesc. De vom lua sama faptelor maĭ marilor lor: nu prădătorĭ, nu năpăditorĭ, nu adăosăturĭ; ce înmulțitorĭ, ce lățitorĭ; ce maĭ din luntru, și maĭ de trĭabă mădulare a înpărățiiĭ Romanilor, a fi îĭ vom găsi. De le vom căuta firé, inima,

și cé iroicéscă vitejie; aïave ïaste, că a hotarâlor lumiï româneștï, în potriva sirépelor nïamurï Tătărăștï, ca niște zidïurï de aramă pușï, și nebiruițï apărătorï, s'au socotit: și într'ânșiï numaï să să fie păzit și plinit acel adevărat cuvânt pentru ceï hirișï Romanï de la Seneca zis: Unde aŭ biruit Romanul, acolo au și trăit. Căcï denafara hotarâlor înpărățiiï româneștï: pănă adecă la fundurile Indiiï; pănă la pustiile Arabiiï; pănă la necunoscutele locurï a Africăï, și să zicem, așéșï pănă la marginele lumiï cunoscute, poporul românesc, prin multe vremï, și pre la multe părțï, precum să-șï fie scos, și așezat sloboziile sale, nime poate fi, carile să nu știe. Insă macar o alégere de oaste, cu alégeré luï Traïan înpărat (carile și oștïan ales, și hatman iscusit ïera) a să potrivi n'au putut, nicï a altor consulï, sau înpărațï coloniï, (adecă sloboziï) la vârvul a atâta, să-ï zic, maï vécnică fericire, a să urca s'au învrednicit, ca după pomenit cuvântul Senecăï, unde au biruit, acolo să și trăïască. Cu acéstă dară socotélă afară din tot prepusul ïaste, ce de la istoricï se pomenéște, precum Traïan, pănă a omorâ pe Dechebal, pănă a sfărâma pe Dachï, și pănă a suppune Dachia, cu atâta vărsare de singe s'au nevoit: cât svârșindu-să acmù, pline de pănzăturï chichițele hirurghilor, pentru ca să lége căscate ranele slujitorilor, nicï năfrămile sinuluï său, nicï pânzele mésiï sale orânduite, să nu fie cruțat, pentru caré precum céle trecute vacurï, așé ceste de acmù nu de sațiu să pot mira, socotind adecă Traïan, ca un nărocit hultuitorïu, și ca un înțelept înpărat, că la răsad ca acesta, adăpătură cu puhoïu de singe ca acela să să fie cuvenit. Așijderé, pentru ca țarină mănoasă ca aćasta să să străjuïască, și numeluï său slavă nemuritoare să lasă, nu cu

strein și nemernic, ce cu romănesc ochĭu și inimă a o priveghé, și cu Romăneștĭ arme a o păzi, și cu cetățénĭ de Roma a o lucra, pre următoriĭ săĭ cu necălcat gĭurământ, au legat. Pentru care lucru Adrian, carile nu numaĭ a înpăraților, ce încă și a celor cât de proștĭ istecĭunĭ neostenit răvnitorĭu fiind; de vréme ce la vredniciile luĭ Traĭan, a agĭunge nu poate, cu blăstămățiile sale, laudele luĭ a călca și a le micșura, precât poate a să sili, nu să rușinĭază. Și cu acesta mijloc, Parthia, Assyria, Armenia și toată Mesopotamia (céle a luĭ Traĭan în vécĭ de pomenit trofee,) Parthilor și altor asiĭaticĭ varvarĭ, pre lesne lĭ-au lăsat, și slujitoriĭ Romăneștĭ, ca cum peste țircălamul lumiĭ, de Traĭan în mijlocul varvarilor ar fi fost pușĭ, și ca cum a să păzi nu s'ar puté înnainte senatuluĭ pricinind, nu atâta copilăréște, pre cât blăstămățéște, îndată înnapoĭ ĭ-au chemat. Insă aćastaș Romanilor, cariĭ în Dachia noastră ĭera așezațĭ, a face foarte s'au rușinat. Cu care pricină s'au tâmplat, ca Dachia, caré ĭera ca un fericit proimiu, a biruințelor următoare, deciĭa în vécĭ vrédnică de înpărat ca acela coronă să rămâe, și să să ție.

Într'acesta chip dară, pre Romano-Moldo-Vlahiĭ noștriĭ, Roma maĭca, din lăuntrurile sale născându-ĭ ĭ-au aplecat, și ĭ-au crescut; Traĭan părintele, cu obicéele și armele romăneștĭ învățindu-ĭ, a Dachiĭ adevărațĭ moștenitorĭ ĭ-au pus și cu curat singele fiilor săĭ, pre Dachia, caré maĭ denainte varvară ĭera, au evghenisit-o. Acéĭașĭ după acéĭa, cu prilejul a fericitelor vremĭ, la atâta a puterilor și a vredniciilor înnălțime s'au înnălțat, cât marele Constantin, către dânsa Thrachia și Machedonia alăturând, a lumiĭ romăneștĭ a patra parte să plinĭască, o au socotit. Aćasta, de

pe una numaĭ pre lesne poate să să dovedéscă. Că de vréme ce Constantin cu puțin maĭ denainte de pristăviré sa, toată înpărăția în patru părțĭ despărțind, și fiilor săĭ, cineșĭ parté sa să înpărțască vrând; ca un de lége părinte, și pré bun domn, aŭ socotit: că macar că Dachia, înpreună cu alalte maĭ sus pomenite țărĭ, cu încungĭuraré hotarâlor, decât alalte părțĭ, cu multul maĭ îngustă: și maĭ strâmptă ĭera; însă cu bunătaté ceriuluĭ, cu temperamentul aeruluĭ, cu curgeré apelor; cu ploada pământuluĭ, cu frumséțé câmpilor, cu desimé pădurilor, cu mulțimea cetăților, cu slava cetățénilor, cu cinstesiĭa năroadelor, cu vârtuté și vitejia slujitorilor și cu mulțimé a altor lăcuitorĭ, de cât alalte părțĭ nu numaĭ nu maĭ ğos: ce încă cu multul a le covârși poate. Și pentru acésta luĭ Constans, celuĭ maĭ mic între frațĭ, și maĭ mare în dragosté sa fiĭu, dréptă moștenire o au însămnat-o: nicĭ luĭ Constans de soartă ca acésta rău ĭ-au părut, ce încă ca céĭa ce părintele său i o orânduisă, ca pre o pré plăcută moșie, cu dragă inimă înbrățășind-o, după răposaré luĭ Constantin, așéșĭ și scaunul înpărățiiĭ în Dachia ș'au pus. După acéĭa frate-său Constantin, cu zavistiĭa pornit, cu a sa parte neîndestulindu-să, și cu mână vrăjmășască asupra luĭ Constans viind, ĭel cu oasté din Dachia, și biruindu-l, și omorându-l; deciĭa cătră Dachia toată înpărățiĭa apusuluĭ ș-au adaos. Decĭ după depărtaré luĭ Constans de la Dachia spre Italia până pre la vremile luĭ Grațian înpărat, Dachia noastră înpreună cu Thrachia și Machedonia, tot supt un deregătorĭu au fost; ĭară supt acest înpărat năpădirile Gotthilor maĭ mult îngreuindu-să, Grațian au chemat de la Ispania pre Theodosie marele, și singur apărătorĭu și stăpânitorĭu acestor țărĭ să fie l'au poftit. Socotind adecă Grațian foarte

înțelepțéște, precum că osteninţele şi laudele luĭ Traĭan, nu poate altul să le ţie, şi să le poarte, fără numaĭ altul ca Traĭan, adecă-te Theodosie.

Theodosie dară luând grijé părţilor acestora, nu numaĭ căcĭ pre Dachiĭa cum să cade au apărat-o: ce încă şi pre Gotthĭ, cariĭ din Thrachia până la Don să răvărsasă, cu armele atâta ĭ-au îngrozit, şi cu pacé, atâta ĭ-au înduplecat, cât Athanaric, şi Fritighernis hatmaniĭ lor, lepădând cé vărvărĭască sălbătăcie, cu prietinesc piĉor, prin Dachia trecând, cetățiĭ luĭ Constantin, caré înpărăţiĭa la răzsărit, cu plecăcĭune i s'au închinat. Ĭară după acest al doilé Traĭan, (pre marele şi creştinul Theodosie înţăleg) cu lenevіré, (precum ni să pare) înpăraţilor, cariĭ după dânsul au urmat, sau poate fi aşé vrând cel dintru 'nnalturĭ Dumnăzău, puterile Romanilor nu puţin veştezindu-să, Unniĭ, Bolgariĭ, Sclavoniĭ, Sirbiĭ, şi Heruliĭ, prin câtă-va vréme câte-va provinţiĭ româneştĭ apucând, pănă maĭ pre urmă în Pannoniĭa (caré ĭaste Unguriĭa cé mare), în Thrachia, în Misia, în Illyria, în Machedonia, şi aşéşĭ în slăvită Greţia, piĉorul, şi scaunele ş'au înfipt; ĭară în Dachia noastră aĉastaşĭ desăvârşit a face, nicĭ cum n'au putut; încă cu vârtuté acelora ce o stăpâniĭa Romanĭ, tot-déuna bătuţĭ, tot-déuna goniţĭ, şi biruiţĭ să fie fost, şi pre moşiĭa sa pururé păzită, şi de a Varvarilor îndelungată înpresurare slobodă, să o fie ţinut, vestiţĭ scriitorĭ ne povestesc, (pre cariĭ în textul istoriiĭ pre la locul şi vrémé sa iĭ vom arăta) căcĭ aceşté, aceiĭaşĭ Romanĭ sint, cariĭ (precum singure Létopiseţele Sclavonilor spun) pre niamul Slovenesc, în scurtă vréme, de pe malurile Dunăriĭ gonindu-ĭ, pănă la apa Vistliĭ ĭ-au înpins, şi acolo boţindu-ĭ, începăturile stăpâniriĭ lor, pre acelaş loc a-ş da ĭ-au asuprit. Aceşté, aceiĭaşĭ Romanĭ sint, cariĭ pe Polovţiĭ, şi pe

Picinighĭ, vrăjmaşĭ a înpărăţiiĭ Romanilor nepriĭatinĭ ĭ-au făcut să-şĭ cunoască hotarăle, pustiile céle de peste Nistru; Aşijderé cu cursul vremilor, (precum la Striikovskie să află,) orĭ ca pre nişte suppuşĭ ĭ-au domolit, orĭ ca pre nişte soţiĭ ĭ-au avut, (căcĭ acestuĭ lucru curată ştiiţă nu avem)
Cantă innainte mărturiile acestora. pre cât putem cunoaşte, cu îndelungată a lor slujbă, atâta s'au slujit, cât şi din limba românĭască, căt va să să fie înprumutat, şi cé vărvărĭască a lor cu dânsa nu puţin să o fie tocmit* Aceşté aceiĭaşĭ Romanĭ sint, cariĭ pre vré(mé)
*Carté 6, cap. 16. înpăraţilor luĭ Constantin şi maĭcă-sa Irina, când Carolus Marele schiptrul înpărăţiiĭ apusuluĭ de a răzsărituluĭ au despărţit şi până la Dachia coborându-să, prin soliĭ săĭ,
Carté 7, cap. 15. cu dânsul, lucrurile stăpâniriĭ lor ş-au aşezat. Aceşté, aceiĭaşĭ Romanĭ sint, cariĭ luĭ Conrat al triilé înpăratuluĭ apusuluĭ, când la svânta oaste Ierusalimască, prin Poloniĭa, şi de acolo prin Moldovlahia mergé, la doaâ sute de miĭ de oamenĭ, cu sine ducând, de toată hrana, şi altele carile
Carté 8, peste tot. la calé a atâta oaste trebuĭa, îndestul au dat Aceşté aceiĭaşĭ Romano-Moldo-Vlahĭ sint, cariĭ pe Alexie Comneno, şi pe Isachie Anghel înpăraţiĭ Ţarigraduluĭ, vrând cu tirănie asupra lor să să ispitéscă, maĭ mult de cincĭ orĭ, cu vrăjmaşe războae ĭ-au biruit, şi precum Românul slobod pré bună soţie, aşé întărâtat, războĭnic fără protivnic să
Carté 8, cap. 13, 14, 15, 16. fie lĭ-au arătat. Aceşté aceiĭaşĭ Romanĭ sint, cariĭ după ce Latiniĭ cu amăgĭală apucasă Ţarigradul de la Grecĭ, în potriva năvrăpitorĭuluĭ Balduin, biruitoare arme au purtat, şi Grecilor, cariĭ acmù pentru înpărăţie fără nicĭ o nedéjde rămăsése, ca înpotriva a amăgeu ca acesta, îndrăznĭală, şi arme să apuce, şi pănă maĭ pre urmă şi înpărăţiĭa să-şĭ răscumpere, foarte cu îndămână prilej, şi

agĭutorĭu lĭ-au dat*. Aceşté, ĭarăşĭ zic, aceiĭaşĭ Romanĭ sint, cariĭ singurĭ numaĭ cu Secuiĭ puterile, şi armele înpreunându-şĭ, între atâté asiaticeştĭ, şi evropeştĭ vestite némurĭ, ĭeĭ numaĭ pe a luĭ Batie cumplecĭune şi a Tătarâlor luĭ vrăjmăşie, bărbătéşte au tâmpit, şi locurile sale, de prada vărvărĭască maĭ nebetejite ferind, prin moşiile lor trecătoare a le da, adevărat românéşte lĭ-au tăgăduit. Şi pentru ca pe strâmpt să zicem aicé, carile în ţăsătura Hroniculuĭ pre larg sint să să pomenĭască, unu numaĭ, şi maĭ de pre urmă, însă decât alalte cu multul maĭ alĭasă faptă vom maĭ adaoge, caré cum cu mare laudă s'au isprăvit, aşé minunat şi până astăzĭ să trăgănĭază. Aceşté, adecă sint aceiĭa Romano-Moldo-Vlahĭ, cariĭ după ce au început zmăul cu şépte capete Turcul, atâté înpărăţiĭ, şi crăiĭ a răzsărituluĭ, şi a apusuluĭ, cu larg şi nesăturat gârtan a înghiţi, şi ales maĭ toată lumé a părţilor creştineştĭ, maĭ la cé de pe urmă mişelie lĭ-au adus, cât stăpânirile, carile odânăoară ĭera pré înflorite, astăzĭ de abiĭa, şi maĭ nicĭ de abiĭa, macar ca a unuĭ trup de demult mort, şi cu putregaĭul vremilor mistuit, nicĭ oasele înşirate îşĭ pot arăta; ĭeĭ, ĭeĭ, zic, numaĭ singurĭ, cu minunat a fieruluĭ, şi a auruluĭ meşterşug, cum vrăjmăşiiĭ, aşé lăcomiiĭ lor înnainte ĭeşind, vii a luĭ Ahilevs, şi a luĭ Ulisis strămoşilor săĭ icoane să fie s'au arătat. In véciĭ lor slăvite, şi pré putérnice au fost înpărăţiile Grecilor, a Persilor, a Eghipténilor, şi a Vavylonuluĭ; pre carile puterniciĭa sultănĭască atâta lĭ-au schimosit, şi lĭ-au micşurat, cât în zilele noastre lucrurile lor, pre carile minté omuluĭ să le cuprindă nu puté, să par că nu fapte, ce vise, nu istorie, ce basne fac. Aravia fericită, pietroasă, şi cé pustie, nefericiré şi pustietaté caré armele turceştĭ ĭ-au mestit,

* Marinus, parté 2., Carté 3., cap: 18 şi 19 si înainte in hronic, parté 9., cap. 12.

nu numaĭ au gustat-o, ce aşéşĭ, pănă la beţie, şi ameţală au sorbit-o. Africa, cu a Romiĭ pururé răvnitoare Karthaghiné, dintele vieruluĭ omenesc atâta l'au simţit, cât în luntrurile sale rana, caré au luat, în vécĭ nevindicată ĭ-au rămas. Bulgariĭ, Sirbiĭ, Sclavoniĭ, (între cariĭ să numără şi Bosnéniĭ) Albaniĭ, Bohemiĭ, şi Dalmatiĭ, némurĭ carile cu mâna, şi cu fierul, maĭ toată Evropa îngrozisă, atâta lĭ-au înblânzit şi lĭ-au domolit Agarénul, cât din cé véche, şi de fire a lor sirepie, macar o picătură nu lĭ-au rămas: nicĭ cu altă maĭ cunoscută faptă, sau zisă, fără numaĭ cu una, şi acéĭa foarte întunecată, a numeluĭ adecă însămnare, între alalte a muritorilor nĭamurĭ, a să număra pot. Préputérnică lungă, şi lată stăpâniré ungurĭască, la atâta strâmptoare o adusése: cât a crăiĭ sale hotare, nu aĭuré puté să cunoască, fără numaĭ între căzuţĭ şi răsipiţĭ păreţiĭ săĭ. Pre Ghermanĭ, rod amintrilé nebiruit, atâta ĭ-au înspăĭmat, cât până la porţile Becĭuluĭ de doaâ orĭ, ĭară prin pregĭurul lor, de nenumărate orĭ, cu moarte, şi răzsipă, fulgerile şi tunetele armelor sale au adus. Ce, pentru ca aicé să numaĭ pomenim câte răutăţĭ şi cumplirĭ au făcut Publicăĭ Veneţieneştĭ, de câte slăvite ostroave, şi de câte vârtoase cetăţĭ pre mare, şi pre uscat au sărăcit-o, socotim, că cé maĭ din luntru Italie, într'adins, pentru cé maĭ vrăjmaşă, şi maĭ de pre urmă a tirănniiĭ sale mânie neatinsă a o lăsa să fie vrut, şi pentra aćasta armele spre crivăţ să-şĭ fie întors, adecă asupra Léşilor, Rusilor, şi Căzacilor: pentru ca şi pe aceste Creştine ţărĭ, într'o sughiţitură să le înghiţă, spurcata-şĭ şi a saţiuluĭ neştiitoare gură ş'au căscat. Carile macar că aşé de tot biruite n'au fost, nicĭ aspru gĭuguluĭ luĭ grumaziĭ ş'au plecat: însă fără nemăsurată vărsare de singe creştinesc,

şi fără nenumărate suflete în robie prăpădite, a scăpa n'au putut ca cari răutăţĭ câte, şi câte au fost, şi de câte orĭ s'au făcut, şi încă să fac, de am vré pe amănuntul să le pomenim, nu numaĭ puterile nu nĭ-ar agĭunge: ce încă şi vrémé nĭ-ar lipsi. Însă din céle multe una numaĭ vrédnică de însămnat, de la istoriciĭ Leşeştĭ adése pomenită de vom însămna nu fără trĭabă a fi socotim. Zic dară eĭ, precum acé de sus pronie, purtând de grijé mântuinţiĭ acestor crivăţéne năroade, cu nĭamul Romano-Moldo-Vlahilor, ca cu un zid pré vârtos, şi nebiruit să să fie slujit: pre carile înpotriva a vrăjmaşe săriturile păgânilor puindu-l, cu pieptul lor, întregĭ încă pănă acmù, şi în scaunele sale înfipţĭ, şi odihniţĭ să-ĭ fie păzit.

Maĭ uĭtasem a zice, caré maĭ denainte de toate s'au căzut să fim zis: nĭamul tătărăsc, pre carile înpărăţiĭa Persiiască, Grećască, Românĭască nu l'au biruit: nicĭ altul, fără numaĭ Dumnăzău, sau căruĭa Dumnăzău putinţele, cu un deosăbit chip a Dumnăzăeştii sale voĭ, îĭ va adaoge, a să puté birui, pănă acmù s'au crezut: pre acestaşĭ zic, tătărăsc nĭam, Poarta osmănĭască atâta l'au domolit, cât nu într'alt chip, ce tocma ca pre un vânătorĭu la vânat gata, pre un ogar în prohaz gata ţiind, după voĭa sa, când va atuncé şi încotro, într'acolo cé din fire turbată vrăjmăşie a-şĭ plini îl sloboade. Aşijderé de multe orĭ ca de o jiganie mursăcătoare, şi necredinćoasă ferindu-să, cu primenirile, schimbările, nu rarĭ orĭ şi cu omorârele Hanilor lor, (căcĭ toate acéste în voĭa sultanuluĭ stau,) îl umiléşte, şi prilejurile, capul a-ş râdica, îĭ trage. Acéste toate precum aşé să fie, pare-ni-să că nu va fi cela ce nu ştie. Căcĭ atâté, şi atâté înpărăţiĭ supt stăpâniré sa au suppus, au călcat, au prăpădit, şi ca cum n'ar fi maĭ fost, lĭ-au

întors; cât cu multul maĭ pre lesne ar fi cuĭ-và, neogoit a le plânge, decât peste tot, așé cum sint, din catalog a le număra. Și maĭ vârtos vrémé plânsoriĭ, de cât a scrisoriĭ să fie ar alége. Așé din zi în zi bălaurul acest vavylonesc îngrășindu-să, și îngroșindu-să, deciĭa toată lumé, ca cum pré strâmptă peșteră să-ĭ fie socotind, nicĭ care loc să-l maĭ încapă având, schizmitu-s'au, ca cum chipul, și firé cé de șérpe bălaur învininat, ș'ar fi lepădat, însă alta de scorpie au înbrăcat, pentru ca ce cu colțiĭ a mușca și cu fălcile a îndupăcà n'au putut, coada cu venin, și toapsăc întrarmându-șĭ, cu cel de moarte purtătorĭu ac a înpunge, și a pătrunde s'au apucat, spurcatul: și ce ca un vrăjmașĭ leŭ a spintecà n'au avut cum, ca o pré viclĭană vulpe, cu amăgéle și vicleșugurĭ a isprăvi s'au căznit. Suleĭman acela, a Ghermaniiĭ groază, a Ungariiĭ domolitorĭu, a Sirbilor și a Bulgarilor suppuitorĭu, a Turcilor Ulisis, și a Osmanilor Licurgos. Carile cum din scrisele, așé din zisele bătrânilor săĭ înțelegând, precum înpotriva Romano-Moldo-Vlahilor, cu neprietinie a mérge, ĭaste-cé maĭ de săvârșit nebunie, (căcĭ înțelepcĭuné șérpeluĭ aceluĭa, mulțĭ din istoriciĭ creștineștĭ* sint, cariĭ cum să cade o mărturisesc,) și asupra a nĭam ca acesta cu armele nebiruit fiind, cu arme și cu războiu maĭ mult, a ispiti, altă să nu fie fără numaĭ lucru de batğocura, și de primejdiĭa slaviĭ Aliosmăneștĭ. Așé, ca unul foarte bine știind socotiĭa, de câte orĭ, și câțĭ Muhamedĭ, câțĭ Baezițĭ, câțĭ Murațĭ, în câmpiĭ moldoveneștĭ sfărâmase, și miĭ de miĭ de Turciĭ săĭ valurile Dunăriĭ, a Prutuluĭ, a Sirétĭuluĭ, a Bârladuluĭ, și a Nistruluĭ, înghițisă. Așé dară, și într'acesta chip, cu patemele și primejdiile altora, și ale sale învățindu-să, legătura și pacé, caré Bogdan ficorul luĭ Stefan

* Caută Epistoliile luĭ Busbecvie.

Vodă Marele, îĭ aducé, foarte cu drag au îmbrățășét-o, și supt chipul adăriĭ pre an (fără caré pacé Creștinilor cu Turciĭ, totdéuna moartă ĭaste) cu darurĭ a patru miĭ de galbenĭ, a doaâzăcĭ de șoĭmĭ, și a patru zăcĭ de épe frumoase, carile pământul Moldoviĭ le naște, îndestulit a fi priĭméște, acela ce a lăcomiiĭ în vécĭ nedespărțit tovarăș, și închinătorĭu ĭera. Într'acesta chip dară părințiĭ nĭamuluĭ moldovenesc, cariĭ pre acélé vremĭ de grijé patriiĭ sale, precum să cade, purta, macar că darurĭ au făgăduit, șĭ aur, argint, dobitoace, și păsărĭ, ca pominocul pământuluĭ lor în toțĭ anniĭ la căscată poarta luĭ prin soliĭ lor s'au obliguit: însă cu întreg sfat, și și cu bună socotélă slujindu-să, și vrémé răscumpărând, cu vârtoase, și tarĭ legământurĭ, putéré stăpâniriĭ sale cé monarhicască, bine ș'au așezat. Cinsté besericască: credința creștinĭască, și légé orthodocsiiĭ de turbată și lunatecă bunguitura muhammedinĭască, neimată, și nespurcată șĭ-au ferit. Nicĭ, viĭ fiind au putut sufferí ca vre odată stéoa cé cornorată, de asupra a pré svânt sămnuluĭ cruciĭ să să râdice. Acésté dară toate nu numaĭ șie, ce încă și porunciĭ Curanuluĭ, cu totuluĭ tot înpotrivnice fiind, ĭ-au căutat tirannuluĭ, și peste voĭa luĭ a le priimi, și a le sufferi. A căruĭa lucru altă maĭ aĭavé pricină nu să poate da, fără numaĭ, macar că cu amăgélnice tocméle, și cu chip de înpăcăluire; însă șie pre unul, și singur nĭamul Moldo-Vlahilor a-șĭ pleca, numaĭ cu puțină slavă să fie înpărățiiĭ Othmanilor, au socotit, decât c'au suppus cu armele atâta mulțime de altele. Acésté dară, și altele de cât acésté cu multul maĭ minunate, carile în Hronic innainte să vor arăta. Uniĭ* din vecinĭ, ca Ioan Zamoischie și Stanislav Sarniție.
dintr'o innaltă strajă oglindindu-le, adevărat că nu fără oare care chip de cinsteș și arătos a zavistiiĭ veșmânt, pre

numele Romano-Moldo-Vlahilor, cel ce supt slova a vechilor scriitorĭ de greu zăcé, şi de demult din luntrul inimiĭ gemé, încă maĭ cu înpletecite, şi maĭ cu încurcate mrejuliţe a-l înfăşura, şi cu poala odejdiiĭ vechimiĭ vremilor aşéşĭ de tot a-l ascunde, şi din catastivul ceiĭ maĭ ştiute, şi maĭ cunoscute istoriĭ, cu totuluĭ tot a l rade, şi a-l ştérge s'au nevoit. Ce nu ştim cu ce chip frunté atâta de nesiită ş'au ivit socotind, precum vor puté soarele cu tină să lipască, şi cerĭul cu palma să căptuşască! Însă către aceşté gata ne sint apărătoriĭ, atâţé adecă, Greceştĭ, Lătineştĭ, Nemţeştĭ, Franţuzeştĭ, Italieneştĭ, Ungureştĭ, Leşeştĭ, Ruseştĭ, Sloveneştĭ, şi aşéşĭ şi Tur-Arăpeştĭ, şi Turceştĭ scriitorĭ. Cariĭ cu toţiĭ într'un sufflet armele a dréptiĭ rătuirĭ apucând, înpotriva Blojeritorilor, cu adevărată, şi aĭave a biruinţiĭ nedéjde, de drept răsboĭu, pentru noĭ să apucă, aşé ca noĭ tăcând şi odihnindu-ne, ĭeĭ din vechĭ armăturile lor, cu tot félĭul de arme întrarmându-să, pre uniĭ cutreerătorĭ, şi a laudelor streine fără vréme, şi fără socotĭală pizmăluitorĭ la meidanul luptiĭ îĭ strigă. Aceşté zic, scriitorĭ, fiete-carile a vremilor sale însămnătorĭ vor arăta, precum că în mréjé painguluĭ alte lighioĭ nu să pot prinde, fără numaĭ musculiţe, şi altele asémené acestora neputincoase, şi neîntrarmate muşiţe. Iară când să tâmplă a cădé într'ânsele nescarĭ-va păsăruĭce, şi la fire maĭ vârtoasă jigăniuţe, ĭale îndată să rump, şi nevoinţele luĭ îndeşert să fac. Aceştéşĭ cu tarĭ dovéde vor vinci, (căcĭ noĭ de la noĭ câtu-ĭ negrul supt unghe nu vom zice,) precum cé d'intâĭ a Romano-Moldo-Vlahilor în Dachia descălecătură, să fie fost de la Traĭan Marele înpărat. Aşijderé vor arăta, precum anniĭ nĭamuluĭ lor, de cât a altor nĭamurĭ Evropeştĭ, cu multul maĭ mulţĭ, şi vârsta lor, de

cât a multora maĭ matoră, şi maĭ véche să fie, ca ceiĭa ce începutul annilor lor ĭaste de la acesta înnapoĭ, cu o mie şése sute şi zéce annĭ, şi aşé nicĭ unul dintre nĭamurĭ (alegând pre cariĭ maĭ sus am pomenit - Ghermanĭ) cu bătrânéţele, şi cu vechimé lor să poate alătura. Deciĭa vor mărturisi, precum poporul Romano-Moldo-Vlahilor, nu din glogozala a naşterĭ de strânsură să fie scornit, ce din cetăţénĭ Romanĭ, din oştaşĭ veteranĭ, şi din marĭ familiĭ să să fie ales. Apoĭ din bunĭ şi tarĭ Romano-Moldo-Vlahiĭ, din bunĭ şi tarĭ părinţĭ Romanĭ născându-să, a singeluĭ curăţenie, şi a nĭamuluĭ evghenie, nestricată, şi nebetejită să fie ferit, precum şi până astăzĭ tot aşé o feresc. * Nicĭ să gândĭască cine-va că doară într'atâta a lucrurilor necunoştinţă sintem căzuţĭ, (fie aćasta aşé puţin maĭ slobod să grăim) nicĭ să-şĭ prepue, că doară pretenduim, precum adecă nĭamul Romano-Moldo-Vlahilor, nicĭ un singe de a streinilor, în singele său să nu fie amestecat, că aćasta nu numaĭ a zice şi a gândi fără socotélă ar fi, de vréme ce precum maĭ dedumult cu multe năpădirile a multe nĭamurĭ, aşé maĭ pre urmă, şi maĭ vârtos, după răzsipa înpărăţiiĭ Constantinopolitĭană, şi a altor megiĭaşe crăiĭ, prin turbătura turcĭască răzsipĭ, şi răsturnărĭ, multe de toată stepena, multe de bun nĭam şi încă înpărăteştĭ, crăeştĭ, şi domneştĭ streine familiĭ, în sinul său au priimit Moldova şi ţara Muntenĭască, precum sint a Cantacuzinilor, a Paleologhilor, a Sevastosilor, a Grililor, a Asanilor, a Hrisoverghilor, a Petralifilor, a Hrisosculeilor, a Russetilor, a Evpraiotilor, şi altele multe a blagorodieĭ greceştĭ florĭ, în ţara sa au sădit cé cu singele Românesc evghenisită Dachia. Către aceşté de la megiĭaşiĭ Léşĭ Potoţchiĭaştiĭ, de la Litvanĭ Raziviliĭ, de la Ungurĭ Batoriĭ, (din cariĭ să trăgé

* Lavnic Halcocondilas.

Stefan Vodă ce-ĭ zic Burdujé.) şi încă maĭ de demult, de la Corvinĭ să trăgé Urecheştiĭ. De la Domniĭ, saŭ cum îşĭ zic ĭeĭ Mârziĭ Crâmeştĭ, Cantemireştiĭ, şi din Cerchéşiĭ Kabartaĭ câte-va chipurĭ de frunte, (între carile au fost şi Dómna luĭ Vasílie Vodă, din caré i s'au născut Stefăniţă Vodă.) După ce au vinit supt stĭagul luĭ Hs. între céle a boerimiĭ vechĭ familiĭ, ĭ-aŭ priimit, şi ĭ-au numărat Moldova. Aşé craiĭ Sirbeştĭ au dat, ş-au luat fétele, şi fićoriĭ săĭ după fétele, şi fićoriĭ Domnilor de Ţara Munteniască. Aşé Brâncovéniĭ de la Bulgarĭ să să tragă să povestéşte; aşé vechiĭ Băsărăbeştĭ, din Basarabiĭa, (căriĭa acmù îĭ zicem Bugĭac), au trecut la Olt. Aşijderé Domniĭ şi boĭeriĭ moldoveneştĭ pre fétele sale Domnilor, şi crailor streinĭ, (luând sama bunătăţiĭ nĭamuluĭ) a le da nu s'au
Dlugoş, carté 11. apărat, precum la istoricĭ citim. Iliaş, fićorul luĭ Alecsandru Vodă, să fie luat Doamnă pre Mariĭa sora Sofiiĭ crăĭasii luĭ Vladislav craĭuluĭ Leşesc; Stefan cel mare şi bun, să fie dat pre fie-sa Ilĭana după Ioan Vasilivić înpăratul Mosculuĭ. Vasilie vodă o fiică după Razivil ducul de Litvaniĭa, şi pe alta după Timuş Hmenlinskie hatmanul căzăcesc să fie măritat, ştiut ĭaste. Trécem aicé pentru lungimé, a maĭ pomeni, a Bogdanilor, Moghileştilor, Constantinilor, şi a altor Domnĭ, cu a Palatinilor, şi a Voevozilor şi a Caştelénilor leşeştĭ, după lége a singeluĭ amestecare; căcĭ pentru toate acéste, vrând Dumnăzău, în tomosul al doĭlé a Hroniculuĭ nostru, la locul şi vrémé sa anume să va zice, precum şi în carté ghenealoghiiĭ nĭamurilor boerimiĭ moldoveneştĭ, (pre caré cu limba lătinĭască am scris-o) pre larg am arătat. Însă cu toate acéste a însuratuluĭ, şi a măritatuluĭ legătură, părtnićască fiind, şi numaĭ a unor maĭ de nĭam case înpreunare, nu să va cădé a

să socoti, că doară cu acesta mijloc, cel de Roman singe să să fie stricat, precum și singură orânduïala firïască poftéște.

Parté cé maï mică, ceiï marï lăsindu-să, ce pentru ca să nu trécem chipul, și forma pridosloviiï, pentru alalte a Romano-Moldo-Vlahilor vredniciï, pre cititorïu la trupul istoriiï îl invităm.

PRAEFATIO

Cicero, eximius ille Romanorum Demosthenes, latinitatis parens, rhetorices canon, sermonis norma, eloquentiae inimitabile exemplar, ac omnium ferè artium atque scientiarum facilè princeps: cum toto, quod illi ipsa donaverat natura, nec non plus ultra, acuerat ars, ingenii acumine, in omnibus singulisve, sive laudantibus, sive vituperantibus scriptis, peroratisque orationibus, atque aliis innumeris penè epistolis scribendis atque dictandis, parum laborasse, parum sudasse videtur; at in epistola quadam (qua a Lucceio vitam, sive potius res sub ejus consulatu gestas exarari, et posteris celebrandas tradi postulat) perscribenda (ut ex ipsis illius verbis animi effigiem exprimentibus clarissimè patet) non diu solum ac undique explicatis, ingenii velis, mentem agitasse, sed sanguineos etiam effudisse sudore, se semet prodit: quo nimirum modo atque methodo, suas aliis exponeret laudes, et res a se praeclarè sive minus ita gestas, alieno calamo depingi atque exornari, absque ulla affectationis nota cuperet; et illo superstite, ab exteris lectitari, ac celebrari audiret, nec non inde ineffabilem quandam animi hilaritatem et

desiderii fruitionem capere posset. Tale igitur opus aggressurus omnes ingenii intendit nervos, nullis parcet laboribus, nullos sudoris sentit imbres, et in eloquentiae artem quasi indignabundus, ac si in inventionis supellectili defectu laborantem deprehendens, omnes ejus loculos funditus evertit, et totas sermonis opes ut prodigus alter dissipat, dilapidat, neque quiescit, antequam proemii fundamentum nanciscatur, ponat atque stabiliat. Tandem hujus desiderii duas praecipuè fundat bases, et una quidem est, ad proprias demandandas laudes, non ore et verbo, sed calamo et charta opus esse. Secunda vero verecundiam, (quae alias cuique proprias afflagitare laudes maximoperè interdicit) epistola methodum suppeditante, spernendam, sive prorsus tollendam esse, quibus positis, *epistolam* ait, *non erupescere.* Hinc deinceps praedivitem sese explicandi materiam nactus, non minus audaces, quam liberas, velocis pennae laxat habenas, quae amplissimos eloquentiae campos percurrens, ita resolvitur ac incitatur, ut non scripturientis calami, sed agricolae ventilabri, vices tenere videatur; et tanto ambitionis exardescit flagrore, ut combusti jam animi cineres quoque in auras vanae gloriolae ventilasse, a sermonis cultoribus judicari non dubitetur. Qui modum quidem ejus eloquenter dicendi, eleganter scribendi, et ambitionis auras artificiosè capiendi laudant, atque ut par est, admirantur, non tamen sibi moderari possunt, quin eum jucunda quadam satyrici specie excipiant, et scaenicum aliquod in eo reprehendant. Ita igitur Cicero (et qualis Cicero? qualem nempe neque ante vidit, neque post visura est Roma) dum res sub tempus regiminis sui expeditas, paulo ornatius, ab alio scribi percupiens, in tale acre et sinistrum incidit judicium; procul dubio alter, quis-

quis ille fuerit, qui res patriae suae vel simplicissimo calamo, posteris tradendas tentaverit, ut Ciceronis simia existimatus, neque risui dignus habebitur. Caeterum his omnibus ritè perspectis, atque consideratis, nihilominus immobilis et inconcussa manet illa majorum decantata sententia: Μάχου ὑπὲρ πατρίδος. In cujus legitima executione, praeter erubescentiam, timorem quoque tollendum, merito adjicient illi, qui patrias res, (quales quales illae essent) sibi, et vicissim suas patriae computabunt. Non enim minus laborandum, neque minus est sudandum, in propriae, quam in Patriae justa, ac debita defensione: imo quod maius pondus requirit, in agone pro patria suscepto, audaciam (alioquin inter deformissima vitia connumeratam) fortitudinis cunctarum virtutum reginae, sceptrum atque vices gerere, sapientissimi arbitrari sunt veteres; et merito quidem, ubi enim mors charior est vita, ibi necessarium quoque vitium, in virtutem transit. Quo facto, non raro contigisse constat audaciam desperationis calcaribus concitatam, tam victis insperatae victoriae triumphum, quam victoribus inexpectatae stragis deploratum conciliasse. Μάχου igitur ὑπὲρ πατρίδος. Spernit ruborem, spernit timorem; (quia et amor omnia vincit) quo a nobis loco munitissimi ac firmissimi thoracis, amplexo, justa arma, justè arripiemus, et in historiarum campum prodeuntes, fixo passu, et immota facie, saevam, saevae vetustae oblivionis tyrannidem, ad monomachicum certamen intrepidè provocabimus, ac in vendicanda charae Patriae laude, atque gloria, usque ad ultimae sanguinis guttulae effusionem, luctam perferemus: nec non sacra coadjuvante veritate illi, ut Aquilae (cujus auspiciis et nata fuit) genuinam et nativam juventutem restituere, firmiter speramus.

At dicet fortasse quispiam, quis, cujasque tu homuncio, media ex Barbaria imtempestivus et nuperrimus advena? Unde tibi tot πανοπλία? Unde armorum usus? Unde monomachiae disciplina? Unde et quae vires, et alia ad hunc athleticum agonem necessaria praeparamenta, quibus in conspectum immanissimae hujus tyrannidis apparere saltem, ne dum victoriam sperare possis? In promptu erit responsio; nos videlicet facturos ut juvenis ille et senioribus despectus fecisse Helvetus, perhibetur. Illi enim cum ab improviso hoste imminens, viderent periculum, et se armis, aliisque bellicis instrumentis destitutos scirent; et utrum nudis manibus pugnam tentare, an furioso hosti cedere, conducibilius esset, diu consulantes, et nihil firmi decernentes; hic, illos inquit, non debere ob armorum defectum sollicitos esse, se enim exactè exploratum habere, hostes omni armorum genere onustos venire, quibus ex illorum manibus extorsis, illos illorum armis non facilius tantum, sed multo quoque felicius atque laudabilius oppugnare, et profligare posse; quo facto, eos eventum haud fefellisse, historiae tradunt.

Hos itaque nos, quantum licebit, imitantes, adversus oblivionis rerum tyrannidem, non modo victoriae desideratissimum (quod charissimae patriae unicè optamus) brabium speramus; sed insuper faciemus, ut magnus quoque ille noster fundator, fecit Trajanus, qui ex profundo Sargetiae amnis sabulo, abditas, quas ex Romanorum rapinis congesserat Decebalus opes eruens, Romano adjunxit fisco. Hujus instar, inquam, nos, vetustate obrutos praedivites antiquarum historiarum thesauros in lucem edere, et usui communi exponere conabimur, ac Romana, Romanis deberi probabimus. Opinabitur fortean non nemo,

haec a nobis praemissa atque promissa, non tormentorum bellicorum boatum, sed Cerberis, aut pavidi potius catuli latratum; non thoraces et scuta, sed aquae supernatantes et aere conflatas bullas; nec denique arma τὸ ἐπινίκιον reportantia; sed dicteriola, et vanae gloriolae studentia esse molimina. Opinabitur? credimus et scimus. Nihilotamen minus scimus praeterea opinionem, veritatis sedem subvertere, aut occupare minimè posse, ac proinde non certam rerum scientiam unquam, dubiae opinioni: sed e contra, opinionem, semper infallibili scientiae obedire, ac illi sese subiicere, teneri: pari etenim ratione nobis quoque opinari licebit, hocce nostro, *Antiquitatis Romano-Moldo-Vlachiae chronico*, edito, fore fortè a circumspectantibus vicinis, nos nobis ipsis implacabilia parituros odia, multis scomatibus impetitos iri, et ut dulci amore Patriae dementato, debitos historicae fidei limites transgresso exprobraturos. Hisce tamen, nihil obstantibus, salva conscientia (excepto ignorantiae, cuilibet mortalium praesentissimo ac familiarissimo impedimento) profitemur, nos neque nobis neque Patriae amori ita studuisse, ut dudum jam sopitam et tepentibus cineribus tectam invidiae scintillam, in odii incendium, aut alienum, ulla sine causa, animum in nos excitare vellemus. Quis enim tanti aenei esset cerebri, qui per alienas, apage! detractiones, propriarum laudum incrementum nancisci arbitraretur? Gratum, imo faustissimum haberemus, nos neque fortunam hujus campi tentasse, neque legitimi certaminis coronam expectasse. At quis tam fortunatus cives, tam felix Cicero; qui illius instar, non unum, sed sexcentos Lucceios habere possit, et per alienos labores, ovans, triumphansque Romanas, versus quatuor mundi cardines, apertas ingrediatur portas?

et e contra: quis tam rudis esset Minervae, qui ipse sibi tam horribile, atque terribile omen, ac numen experiri, tamque sinistras de se conjecturas audire optaret?

At cuique vago, dictum illud, moderabitur affectui: φίλος ὁ Πλάτων, φίλος ὁ Σωκράτης, ἀλλὰ μᾶλλον φίλη ἡ ἀλήθεια. Qua lege et rege, quodcunque acerbum suaviter gustabimus, et quascunque acerrimas conjecturarum lacessiones, libenter perferemus, dummodo intaminatae conscientiae illaesa conservetur integritas. Equidem ea ipsa clarius, quam in gnomone solares radii, umbram, historicam veritatem, indicante, demonstrabitur, et absque ullo naevo docebitur, omnes nationes, nationumque amplissima regna atque dominia, quotquot Europa hodie suo capacissimo fovet, favetque gremio, genti Romano-Moldo-Vlachorum comparata, non posse non agnoscere sua primordia, ut recentissima, et ejus antiquitatis et senectutis respectu, ut tenerae aetatis juvenculam vel potius adscititiam, per fas nefasque inter indigenas localesque habitatores intrusam. Cunctae namque occiduae Europae nationes, (absit jactantia verbo) licet hodie amplissimae sint, potentissimae atque nobilissimae; non tamen alios, nisi Gotthos, Vandalos, Hunnos, Sclavos, hoc est gelidae Scythiae fragmenta suos agnoscunt parentes, ac ipsam praecipuè Italiam, tanta barbarorum, tamque promiscuè occupavit colluvies, ut merito quis hodie, veluti olim Cynicus Diogenes, accensa meridiano sub sole face, Romanum in ipsa Roma disquirere laboret, at vix invenire, aut a barbaris discernere possit: unica et sola est Germanica gens, quam puram putamque suam conservasse prosapiam, ideoque haud immerito Germanos Autochthones, a scriptoribus appellari audimus: caeteras vero progenies, rigidorum climatum,

coeli et telluris inclementiam fugientes, et paternas sedes ac nativa loca ceu sterilia, et humanae vitae inutilia deserentes, in Europae partes occidentales erupisse, et Romanarum provinciarum amoenitate atque ubertate allectas, primum quidem ut Hyrcanicas Tigrides, earum non nullas devorasse partes : postea vero ut dominatores tenuisse, atque in illis pedem, sedemque fixisse.

Itaque temporum decursu, regnum Galliae post Caesareum modo fecundas tenens, regnum inquam, nobilissimum, florentissimum, ac terra marique potentissimum, circa annum a virginis partu 420 in Francia esse incepit: quamvis de ipsa Gallica gente, quae, cuiasque sit, historicis etiamnum digladiantibus, Petavius tamen, Gallus ipse, et temporum, historiarumque accuratissimus aequè ac acutissimus censor, ingenuè fatetur. Dum nobilissimi, ait, toto orbe Francorum regni jacta sunt intervallo isto (anno nimirum a nobis notato) primordia, cujus gentis incerta est origo, neque veterum satis expressa literis. Praeterea errasse illos judicat, qui Gallos ex fragmentis Trojae, initia sumpsisse autumant. Decernit tandem ipse, ex multis unitis, illo tempore Europam incursantibus, barbarorum gentibus tam nobile ac percelebre, conflatum fuisse regnum; et Romano discusso jugo, Gallias occupasse. Ita Hispani quid, nisi Gotthi? qui circa annum Salvatoris 414 Hispaniam invadentes, hodiernum fundarunt Hispaniae regnum. Ita Longobardi circa annum Domini 568 ex Scandia, (unde et Gotthi, Vandali, Rugi, Heruli, Turcilingi, exiverant) descendentes, quam plurima, nunc florentissimè vigentia, in Italia posuerunt dominia Ita Saxones anno Christi 449 ad Britannicas transfretantes insulas, Anglicana et Scotica stabilivere regna. Ita Poloni, Tartariae Sarmaticae proles,

(iidem sunt et Slaveni) circa annum salutis 465 cum Lecho duce, Vistulam transeuntes, tam amplissimo Poloniae regno faustissima dedere initia. Ita Hunni Tartariae Asiaticae natio, praeter propter annum abolitionis peccati 432 Hungariae regno nomen et coronam imposuerunt. Ita Bolgari, et hos secuti Sclavoni ac Servi, anno ab incarnatione aeterni verbi 499 ex ulteriori Boreali barbaria veluti Volgae fluminis redundantes arenae, extravagantes veloci pede, transmeatis feracis Danubii undis, Moesiam, Thraciam, Triballiam, Illyrium, necnon Macedoniae partem, et Dalmatiam usque, crebris primum infestarunt incursionibus, post tandem inibi vicinis dominiis, horribilia Bohemiae, Croatiae, Bulgariae, Sclavoniae et Serviae constituerunt regna. At verbo, omnes ferè, olim barbarissimas, nunc nobilissimas Europae, Europaeorumque nationes, primum ei invasores, et infestissimos praedatores, post vero (ita suprema mente omnia disponente) diligentissimos excultores, ac moderatissimos dominatores extitisse, cum veterum, tum recentium perhibent annales.

At hae quidem ita, Moldovlachorum autem (si in Chronicis profitenti veritati consentire vellemus) gentis, si ultimam aetatem (quam nimirum a Trajano Imperatore, ex Imperatrice urbe, cives Romani selecti, et in Daciam translati fuere) spectabimus; eam circa annum reparatae naturae humanae 107 incepisse inveniemus. Si mediam, simul cum Romulo, Roma et nomine Romano, inchoasse anno nempe ante Christum natum 753. Si primordialem; Trojae excidium et Aeneae in Latium peregrinationem, veterum affirmant monumenta. Si nobilitatis catalogum, et genealogiae seriem rogabimus; Romanos, Romanis civibus; Romae natos, Graecorum nepotes ac Troade o-

riundos esse, Graeciae et Latii testificant scriptores. Si acta considerabimus; imperii Romani non populatores, non invasores, non adscititios: sed propagatores, sed dilatatores, sed intima et nobilissima membra, esse reperiemus. Si naturam, animum, heroicamque fortitudinem perspiciamus, limitum orbis Romani contra ferocissimas Scythicas gentes, ut aeneos muros oppositos, et invictos defensores, atque opitulatores, omnium historicorum consensu clarescunt, et in eis solis non minus Romàné conservatum, quam a Seneca verè prolatum illud de genuinis Romanis, aureum dictum: *ubi vicit Romanus, ibi vixit.* Extra enim latissimos Romani imperii terminos, usque ad Indiae nimirum profunditates; Arabiae deserta ac Africae vastitates ipsosque, ut ita dicamus, mundi fines, Romanorum populum diversis temporibus, diversas in partes suas eduxisse, atque collocasse colonias, nemo fortè erit, qui ignoret. Nullus tamen militiae, militumque delectus, Trajani delectui (ceu militis probatissimi, et ducis experientissimi) aequiparari potuit: neque aliorum consulum sive imperatorum coloniae, ad tantae aeternae quasi felicitatis, pertingere valuere fastigium, ut secundum memoratum Senecae dictum: ubi vicerint, ibi vixerint quoque. Qua ratione procul dubio, Trajanum haud incassum in Decebalo interimendo, Dacis debellandis, Daciaque subigenda, tanta Romani cruoris effusione, conatum, ut ad hiantia militum obducenda vulnera (deficiente jam plenissima chirurgica theca) neque linteolis sino, et mensae destinatis pepercisse tam praeterita, quam futura admirarentur saecula. Tali videlicet plantationi, talem rigationem convenire judicans, auspicatissimus sator, et prudentissimus Imperator. Etenim fertilissimum ad custodiendum Romanum agrum, immor-

talemque sui nominis gloriam relinquendam, non alieno, neque adventitio, sed Romano oculo, Romano corde vigilandum, et Romanis armis defendendum, ac Romano cive excolendum esse, suos successores, inviolabili perstrinxit sacramento. Quamobrem Hadrianus, alioquin non solum Imperatorum, sed cujuscunque etiam vilissimi artificis industriae indefatigatus aemulator, dum Trajani virtutes imitari non potest, suis vitiis illius laudes deprimere atque diminuere,quantum potest,conari non veretur. Ideoque Parthiam quidem, Assyriam, Armeniam, totamque Mesopotamiam (Trajani nempe aeternè memorabilia trophaea) Parthis caeterisque barbaris, facile cedit, et militem Romanum, veluti ultra mundi orbitam, intraque dissitissimos barbaros, a Trajano praesidii ergo positum coram senatu, non magis pueriliter, quam scurriliter, conservari minimè posse, excusatus, promptissimè revocat. Hoc idem vero Romanis in Dacia nostra stabilitis, facere admodum est veritus: quo factum est, ut id quod Trajani Imperatoris, veluti faustissimum victoriarum extiterat praeludium, digna deinceps tanto Principe haberetur coronis.

Hocce igitur modo Romano-Moldovlachos, Roma mater, propris ex visceribus natos, fovit atque aluit. Trajanus parens Romanis moribus, ac armis instructos, Daciae legitimos constituit haeredes, nec non ut puro sanguine procreatis, barbaram nobilitavit Daciam. Quae postmodum, felici temporum successu, ad tantam virium opumque evecta est amplitudinem, ut magnus ille, imo maximus Constantinus, adjunctis illi Thraciae ac Macedoniae provinciis, quartam, eam orbis Romani partem complere, non dubitaret. Quod ex hoc unico facile convinci potest: siquidem cum totum imperium, paulo ante obitum, quatuor in partes divisum,

filiis suis aequaliter impertire voluisset; cumque legitimus parens, optimusque princeps considerasset, Daciae et aliarum supra memoratarum duarum provinciarum, ambitum licet caeteris partibus multo angustiorem atque strictiorem, coeli tamen clementia, aeris temperie, fluviorum perennitate, telluris fertilitate sylvarum, camporumve amoenitate, urbium populositate, populorum urbanitate, civium claritudine, militum fortitudine, ac infimae plebis multitudine,reliquis non solum aequiparari, sed etiam illas immensè superare posse, ideo **Constanti** filio natu minimo, ut justam haereditatem assignare est dignatus. Neque vero **Constans** a patre sibi destinatam. aversatur portionem, imo gratam haereditatem grato amplectens animo, in ipsa Dacia, regiam constituit sedem. Dacico deinde milite, invidente et suis non contento, et hostili manu superveniente fratre Constantino, occiso, totum illi occiduum adjungit imperium. Etenim cum post **Constantis**, versus Italiam secessum, et deinde ad Gratiani usque tempora, Dacia nostra cum Thracia, et Macedonia uno eodemque rȩgerentur rectore; sub Gratiano tamen (ob ingravescentes Gothicas incursiones) revocato ex Hispaniis **Theodosio** magno, illum primum singularem defensorem sortita est. Gratiano nimirum prudentissimè arbitrante, Trajani labores, atque laudes, non nisi ab ejusdem concive, et virtutibus aequali Theodosio, conservari ac sustineri posse.

Theodosius igitur accepta istarum partium cura, Daciam ab hostibus non solum eggregiè defendit, sed etiam a Thracia ad Tanaim usque longè latèque palantem Gotthicam gentem, ita armis terruit, ita pace sibi devinxit ut Athanaricus et Fridigernus Gotthorum duces deposita barbarica ferocitate, amico pede Daciam transeuntes, Constantini imperatricem Orientis urbem submissè salutarent. Post

autem secundum Trajanum, (magnum dico atque piissimum Theodosium) subsequentium, ut reor, Imperatorum segnitia, vel supremo Numine ita providente, non nihil marcescente Romano vigore, Hunni, Bulgari, Sclavi et Servi et Heruli diversis temporibus, Romanas provincias diversi modo invadentes, ac in Pannonia quidem, Thracia, Moesia, Illyrio, Macedonia, nec non in ipsa celeberrima Graecia tandem pedem sedemque fixerunt. In Dacia autem nostra, hoc penitus efficere minimè potuerunt, imo virtute eam incolentium Romanorum, eos semper pulsos, semper debellatos fuisse, et patriam suam semper defensam, atque a barbarorum diurna oppressione liberam tenuisse, celeberrimi tradunt scriptores, quos in historiae textu ad locum, tempusque suum proferemus. Hi enim ipsi sunt Romani, qui (ut Sclavorum perhibent annales) Sclavonam nationem, ripas Danubii occupantem, exiguo temporis intervallo, ad Vistulae usque flumen expulerunt, et inibi coarctatos, primordia regni sui dare, coegerunt. Hi ipsi sunt Romani, qui Polovcios, et Pazinazes infensissimos Romani imperii hostes, invictis territos armis, limites suos, desertum ultra Boristhenem situm, agnoscere fecerunt: nec non tempore emanante, (ut Strykovskius habet) sive ut socios acceptos, sive ut subditos perdomitos (hoc enim nobis accuratè non constat) longo, (ut conjicere licet) illorum operae usu ita exercuerunt, ut Romano-Moldovam quoque linguam illis mutuaverint, et barbarum illorum sermonem maxima ex parte, Romano temperaverint. Hi ipsi sunt Romani, qui sub Constantino et Irene Carolo magno, sceptrum occidentalis imperii ab orientali dividente, et Daciam usque descendente, per legatos suos, pacta dominii confirmarunt. Hi ipsi sunt Romani, qui Conrado tertio ad sacrum Hierosolymitanum

bellum per Poloniam et inde per Romano-Moldo-Vlachiam expeditionem suscipienti, et ad bis centena hominum millia secum ducenti, commeatum, aliaque ad victum exercitui necessaria, largissimè praebuerunt. Ili ipsi Moldo Valachi sunt, qui Isacium Angelum imperatorem Constantinopolitanum, in eos tyrannidem tentantem, plus quinquies acerrimis vicerunt praeliis, et Romanum, liberum quidem optimum socium, irritatum autem incomparabilem esse bellatorem docuerunt. Hi sunt iidem Romani, qui post fraudulenter occupatam a Latinis Constantinopolim, adversus invasorem Balduinum, gloriosa portarunt arma et Graecis de imperio planè desperantibus, contra tam insperatum dolosumque hostem, animum et arma recipiendi, ac tandem imperium quoque recuperandi, commodissimam praebuerunt occasionem. Hi sunt inquam Romano-Moldovlachi, qui soli, cum solis Siculis, vires armaque iungentes, inter tot Asiaticas, Europaeasque celeberrimas gentes, saevi Bathi saevitiem, ac Tartarorum immanitatem viriliter represserunt, et loca sua a barbarica rabie infecta, illaesaque conservantes, transitum illis per suas ditiones, revera Romanè denegarunt. Ac tandem, ut strictè hic dicamus, quae in Chronici textu fusè memoranda sunt, hoc unicum ultimatim longè praestantissimum, omnino Romanum, et verè heroicum adjiciamus, praeclarè gestum, et mirè continuatum facinus. Hi ipsi sunt Romano-Moldovlachi, qui, cum septices draco, nefandissimus, inquam, Turca, tot orientis, occidentisque regna, atque imperia largo, ac insatiabili devoraret gutture, orbem ferè totum et praecipuè Christianum, ad tanta perduxit miseriarum extrema, ut dominiorum olim florentissimorum, hodie vix, ac ne vix quidem vel etiam dudum demortui et temporis carie consumpti cadaveris sceleton,

referre possint. Ipsi inquam Moldovlachi soli, miro ferri et auri artificio, non minus ferocitati ejus, quam voracitati occurrentes, vivas se, majorum suorum, Achillis simul atque Ulyssis esse imagines declararunt.

Gloriosa suis saeculis fuere simul atque potentissima Graecorum, Persarum, Aegyptiorumque ac Babylonica imperia: usque adeo illa humiliavit, deformavitque sultanea dynastia, ut nostris diebus illorum gesta, olim humanum excedentia captum, non historiam, sed fabulam, non rem, sed umbram somniumque rei, agere videantur. Arabia felix, petrea, et deserta, infelicitatem sibi, devastationemque ab saevientibus Turcicis armis, propinatam non gustavit modo, sed etiam ebrietatem usque, crapulamque exhausit. Africa et Romae aemula Carthago, aprinum Othmanicum virulentissimum dentem ita est experta, ut semel accepti vulneris, aeterna ejus cicatrix sit indicium. Bulgarorum, Servorum et Sclavorum (quibus connumerantur et Bosnenses) Albanorum, Bohemorum, et Dalmatarum manu et ferro, toti ferè Europaeo orbi, terribilissimas gentes, usque adeo mitigavit, cicuravitque Agarenus, ut ex antiqua et naturali earum ferocitate, nulla hodie extet nota; neque alio notiori dicto, aut facto, nisi, unico et illo obscurissimo nomine, inter reliquas mortalium nationes censeri possint. Hungariae potentissimum amplissimumque dominium, ad tantas redegerat angustias, ut regni limites, non nisi intra dirutissimos, agnosceret parietes. Germanos, gentem alias invictam, ita perterrefecit, ut ad Vendibonae usque portas, bis: circa illas sexcenties excidium et lethum minitantia, induxerit armorum fulmina, ulteriorem Italiam, (quanta enim immanissima, Venetae Publicae, fecerit mala, quotque insulis celeberrimis, ac ur-

bibus in mari et continente fortissimis, eam spoliaverit, hic recensere omittimus) quasi ex industria furiosiori et extremae suae tyrannicae indignationi, reservatam voluisse visus, in septentrionem, adversus Russos, Cozacos et Polonos arma vertit, et hasce quoque Christicolas regiones unico veluti singultu diglutiendas, impurissimum, ac satietatis inscium os aperuit. Quae etiamsi non essent prorsus victae, neque ejus durissimo jugo subactae, non tamen absque immensa Christiani sanguinis effusione, et innumera piarum animarum pernicie evadere potuerunt. Quae mala quoties, quantaque fuerint, si re(cen)seri animi esset, non solum vires non sufficerent, sed tempus quoque nos deficeret Hoc tantum unicum notatu dignissimum, et ab historicis Polonis frequentissimè commemoratum, adjiciendum, non extra rem esse arbitramur, supremam nempe Providentiam, salutem illorum populorum per invictam Romano-Moldovlachorum gentem, procurasse, eaque ut fortissimo propugnaculo, adversus barbarae saeviciei ferocissimos insultus usam, eos hucusque incolumes et in propriis sedibus fixos, quietosque conservasse.

Nos penè effugerat, quod omnium primo dixisse debueramus, Scythicam gentem, Persico, Graeco et Romano imperio semper invictam, et non nisi a solo Deo, aut cui Deus facultates extraordinario quodam suae divinae voluntatis nutu, auxerit, domari posse, creditum est. Eam, inquam, gentem Aula Othmana ita perdomuit, atque diminuit, ut non secus ac rapinae avidus venator, ligatum canem, ad suum arbitrium quando vult, et quas in partes jubet, in christianas regiones nativa saeviendum rabie dimittit. Ita nonunquam ut mordacem infidamque feram cavens, per assiduam Chanorum mutationem, depositionem, aliquando etiam

internecionem (omnia enim haec in Sultani consistunt arbitrio) humiliat, et occasiones ei caput elevandi subtrahit. Haec ita se habere, nemo est, ut reor, qui nesciat. Tot enim tantaque in tam amplo imperii sui orbe subegit, conculcavit, delevit, et in nihilum redegit imperia, regna, principatus, dominia, ut facilius esset cuique ea continuo deplorare, quam per totum ex catalogo recitare, et lamentandi potius, quam scribendi tempus adesse decernere. Ita indies Babylonius iste draco Christiano sanguine saginatus, cumque totum terrarum orbem ut angustissimam speluncam, atque strictissimam ad suam vastam capiendam existimaret molem, tandem abjecta quasi colubrina specie, scorpionem induit, et quod dentibus mordere et hiantibus faucibus devorare non potuit, veneno armata cauda circumvolvere, et lethifero aculeo transfodere aggressus est infamis Et quod ut immanis leo discerpere non valuit ut vulpes callidissima, dolo, fraudeque pellicere conatus est, Germaniae terror, et Hungariae domitor, Servorum et Bulgarorum subactor, Suleimanus ille Turcarum Ulysses, ac Othmanorum Lycurgus, qui cum ex majoribus suis scripto, dictoque accepisset, contra Romano-Moldovlachos hostiliter agere, esse rem extremae fatuitatis, (prudentiam enim illius serpentis non nemo Christianorum quoque scriptorum ingenuè fatetur) et adversus talem invictam nationem, martem tentare, nihil aliud esse, nisi rem ludendo, Aliothmanae gloriae periculum subire, utpote qui optimè noverat, quoties, quotque suos praedecessores Muhammedos, Bajezidos et Murados, in Moldavicis campis profligatos et innumeras suorum myriades Danubii, Tyratis, Pruthi, Sireti, ac Barladi undas absorpsisse. Itaque alienis et propriis edoctus periculis, foedus amicitiamque Moldovlachorum (eam Bogdano Magni Ste-

phani filio offerente) promptissimè amplexatur, et sub annalis tributi specie (sine quo pax Christianorum cum Turcis, semper mortua est) donario quatuor mille aureorum, viginti falconum, et quadraginta nobilium (quas Moldavorum producit terra) equarum, fit contentus, avaritiae perpetuus ille, et individuus cultor. Ita quidem bene meriti de sua patria, illius tempestatis Moldavae nationis majores, Turcico imperatori donaria promittunt, aurum, argentum, jumenta et aves, ut primitia terrae, singulis annis, ad hiantem illius portam, per suos legatos mittendas obligantur. Saniori nimirum consilio usi, tempus redimentes, firmissimis tamen ac perpetuis conditionibus suam monarchicam potestatem stabiliverunt. Decus ecclesiasticum, pietatem Christianam ac religionem orthodoxam, a lunatica rabie, et muhammedana superstitione intaminatam, puramve retinuerunt, nec unquam superstites passi sunt corniculatum sydus, super sacrosanctum crucis signum elevari. At haec omnia, non solum sibi, sed curanicis quoque praeceptis contraria, simulatissimè tulit tyrannus, cui rei alia luculentior, non potest dari ratio, nisi quod unicam Moldovlachicam nationem, subdolis licet conditionibus et pacifico prœtextu, sibi devinxisse, non minus gloriosum Othmano fore imperio, quam tot innumeras aliorum gentes, armis profligasse, existimaverit.

Haec igitur, et his multo mirabiliora (quae in Chronico ulterius monstrabuntur) cum, quidam ex vicinis, veluti altissima ex specula observassent, procul dubio, haud sine modestae, ac speciosae cujusdam invidiae larva, sub charactere veterum scriptorum graviter latitans, et diu gemescens Romano-Moldovlachorum percelebre genus et nomen, perplexioribus retiunculis obvolvere, et sub anti-

quitatis pallio prorsus occultare, nec non ex notioris historiae catalogo planè expungere sunt conati At nescio quomodo tam dura fronte, solem luto obduci et cœlum palmo contegi posse putarunt? Verum enimvero, adsunt nobis praesentissimi opitulatores, tot Graecorum, Latinorum, Germanorum, Gallorum, Italorum, Hungarorum, Polonorum, Russorum, Sclavorum, et ipsorum Arabum atque Turcarum scriptores, qui unanimiter arreptis justae defensionis armis, adversus gannientes detractatores, certa et evidenti victoriae, atque vindictae spe, justa ineunt praelia, et nobis silentibus, atque quiescentibus, ex vetustissimis eorum armamentariis, omni armaturae cum defensivae tum offensivae, genere instructi, hujuscemodi circulatores, et alienarum laudum intempestivos osores, ad arenam invicto provocant pectore. Horum, inquam, singuli, singulorum temporum scriptores demonstrabunt, aranearum telis, non nisi musculas, et id genus infirma ac inermia posse capi insecta. Cum vero in illa inciderint aviculae, et robustioris naturae animalcula, illico disrumpi et conatus illarum irritos fieri. Illi igitur ipsi firmis evincent testimoniis, (nostrum enim ne hilum volumus esse proprium) primam Romano-Moldovlachorum fundationem, ab Ulpio Trajano, magno illo et optimo imperatore extitisse. Etenim declarabunt, Moldovlachicae nationis annos, reliquis multo numerosiores, et aetatem illius multo provectiorem, caeterisque antiquiorem esse: utpote quae epochae suae, ab hinc retro, supra mille sexcentis, decemque annis, initium agnoscat. Itaque nullam gentium (excepta, quam superius excepimus, Germanica gente) senectute illi, aut vetustate comparari posse. Denique testificabuntur, gentem Moldavam, non excollectanearum nationum colluvie conflatam, sed ex

Romanis civibus, ac maximis ex familiis selectam fuisse; tandem bonos et fortes Romano-Moldovlachos, bonis et fortibus natos parentibus, sanguinis puritatem, ac generis nobilitatem incorruptè, atque intaminatè conservasse nec non etiamnum conservare. Neque vero quis, tanta nos rerum laborare putet ignorantia, (liceat hoc unicum paulo liberius affari) nec imaginetur, hoc a nobis praetendi, Romano-Moldavam nimirum gentem, nullum exterorum, suo non miscuisse sanguinem: hoc enim non dicto solum, sed cogitatu quoque absurdissimum esset. Quandoquidem ut antiquius, diversis diversarum gentium invasionibus, ita post Constantinopolitani imperii excidium, et aliorum in viciniis regnorum, per Turcicam rabiem, eversionem, multas nobiles, imo imperatorias et regias familias, suo gremio excepit Moldavia et Valachia. Ut Cantacuzenorum, Palaeologorum, Sebastorum, Grilorum, Asanarum, Chrysobergiorum, Petralyphiorum, Chrysosculaeorum, Rossetorum, Euprajotarum, aliosque nonnullos, Graecae nobilitatis flores, in agro suo transplantavit, sanguine Romano nobilitata Dacia. Praeterea ex vicinis Polonis Potockios, ex Litvanis Radzivilios, ex Hungaria Bathorios, et antiquius Corvinos (cujus ex prosapia derivantur Urekestii), ex Crimensium nobilibus mirzis Cantemyrios, ac Czercassorum Cabartarum aliquot insignium personas (ex quibus fuit et conjunx principis Basilii, ex qua natus est illi Stephanus) ad Christi castra transeuntes, inter antiquas Moldavae nobilitatis familias, connumerarunt Moldavi. Ita reges Serviae, filias filiosque suos, filiis ac filiabus principum Valachiae, matrimonio junxerunt. Ita Brancoveni ex Bulgaria originem ducere creduntur. Ita Bassarabi, ex Bassarabia ad Oletum fluvium transmigrarunt. Similiter filias

suas exteris principibus ac ducibus, Moldaviae principes, ac barones, habita nobilitatis ratione, collocare haud abnuerunt, ut legimus Heliam Alexandri filium, duxisse uxorem Mariam, germanam sororem Sophiae, reginae Vladislai regis Poloniae: Stephanum principem, filiam suam Helenam filio Magni Moscoviae ducis Ioannis Basilidis, connubio junxisse. Basilium principem, unam Radzivilio Litvaniae, alteram Chmilinskio, Cozacorum duci, uxores dedisse. Omittimus his Bogdanorum, Mohiliorum, Constantinorum, aliorumque principum, cum palatinis ac principibus Poloniae legitimi sanguinis commistionem commemorare; de his enim omnibus, Deo concedente, in secundo Chronici tomo, suo loco atque tempore nominatim dicetur. Nec non in libro Moldavicae nobilitatis genealogiae Latio sermone a nobis conscripto, fusè expressum habemus. At thori et connubii connexio cum sit particularis, et quarundam duntaxat domorum, ac potissimum nobilium copulatio, eam Romanum corrupisse sanguinem, putari non licebit, minori nempe (prout ipse naturae postulat ordo) parte majori cedente. Ne autem modum praefationis excedere videamur, de reliquis Moldovlachorum praerogativis, accuratius percipiendis, ad historiae corpus, lectorem invitamus

DIMITRIE CANTEMIR
VOEVOD

Cu mila luĭ Dumnăzău, a Moldoviĭ moşnén Domnŭ, şi a svinteĭ Rossieştĭ Înpărăţii Kniazĭ.

Tuturor ĭubiţilor, în Hs: Dumnăzăul fraţĭ, Romano-Moldo-Vlahilor, Sănătate.

Nu cu multe avem aicé pre Dumnévoastră, iubiţilor, a vă supăra, devréme ce că de célé ce ar trebui pentru luminaré, şi luminaré adeverinţiĭ Istoriiĭ noastre, prin multe locurĭ a ţăsituriĭ Hronicului, unde trebuinţă a fi s'aŭ părut, adésă învăţătură am dat. Şi maĭ vârtos că la toate începăturile cărţilor, câte oare ce pridoslovie, înnainte trimiţind, socotim: că toate célé, carile cititoriuluĭ vre-o îndoinţă de prepus a aduce s'ar vidé, cu tot mijlocul a le râdica am silit, precum fiete-caré la locul său înnainte la privală vă va eşi. Aicé dară puţin în înştiinţare a vă da ne trebue, cum adecă, şi în ce chip începătura socotelii noastre au fost, şi cum strămtoaré vremiĭ, şi maĭ vârtos lipsa a unor istorici foarte de trĭabă, ţénchiul sfârşituluĭ, nĭ-au abătut.

Fost-au dară gândul, şi nevoinţa noastră, ca tot trupul Hronicului acestuĭa, în doaâ tomurĭ (adecă cărţĭ marĭ) să'l înpărţim. Decĭ tomul dintăĭ, (pre carile în ćastă dată vi-l dăruim), să să numască **Hronicul a Vechimiĭ-Romano-Moldovlachiiĭ.** *Carile începând de la descălecatul Dachiiĭ cu Romanĭ, adecă dela Traĭan Marele înpărat, şi de la annul Domnuluĭ şi Mântuitorĭuluĭ nostru luĭ Is: Hs: 107, cursul istoriĭ, până dăpă prada luĭ Batie Hanul tătărăsc şi până la înturnaré luĭ Dragoş Vodă în ţara Moldoviĭ, şi luĭ Radul Vodă Negrul în ţara Munteniască, caré s'au tâmplat, pre la annul de la Hs. 1274 duce; ĭară al doilé tom ĭaste să încépă de când curăţindu-să locurile acéste de Tătarĭ, şi de toate năpăzile altor varvarĭ, şi precum zisăm, pomeniţiĭ Domnĭ întorcându-să pre la locurile lor din bejeniile Ardĭaluluĭ, cu deosăbite titulurĭ a Domnilor de Moldova, şi a Domnilor Munteneştĭ, a să vesti au început; şi să tragă rândul annilor, şi povéste Domnilor, pănă la vremile noastre; şi aşé înpreună pe amândoaâ părţile Istoriiĭ, la typariŭ să le dăm. Ce aćasta după gândul nostru a săvârşi, precum zisăm, câte-va înpiedecăturĭ înnainte eşindu-ne, către carile acmù şi slujba senatoriiĭ numaĭ iuşuré adăogându-să, (căcĭ nevoile de casă şi private, aşéşĭ nicĭ le maĭ pomenim) nĭ-au căutat vrémé lucruluĭ a muta, ca când Dumnăzău ar învoi, şi slabe puterile cu gândul ni s'ar potrivi, şi acéia a istoriiĭ parte, la doritul săvârşit să ducem. A tuturor dară lucrurilor agĭutorĭul luĭ Dumnăzău, vrémé, şi osteninţă poftind, noĭ pre cât puterile ne vor ajuta, osteninţa nu vom cruţa; ĭară voĭa, şi vrémé, în socotéla aceluĭa vom lăsa carile singur cunoştinţa vremilor în puteré sa au aşăzat. Decĭ dară într'aćastă parte, (pre caré acmù de cum ĭaste şi cum ĭaste gătită o vedeţĭ) toată socotĭala noastră într'aćasta să stăruĭaşte; pentru ca numele, şi nĭamul Dumnĭavoastră carĭa de demult s'au descălecat, şi de atuncé pănă acmù necurmat lăcuéşte în Da-*

chĭa (adecă în Moldova, în Ţara Munteniască şi în Ardĭal), din tyrănniĭa vechiĭ uitărĭ dezbătându-l precum adevăraţĭ Romanĭ, de Roma cetăţénĭ, şi din toţĭ a Italiĭ lăcuitorĭ aleşĭ ost 'şĭ să fiţĭ, cu vrédnice de credinţă a streinĭ scriitorĭ mărturiĭ să vă arătăm. Aşijderé a unora, nu atâta de greĭ la socotĭală, maĭ proaspeţĭ scriitorĭ, înpotrivnice părerĭ îndreptând, cât de departe din calé adevăruluĭ să să fie rătăcit să-ĭ descoperim. Către aćasta, pentru ca cursul anilor nesmĭntit să ducem urmat-am triĭ vestiţĭ, şi a vremilor iscusiţĭ sămăluitorĭ, pe Petavie, Calviz, şi pe Ricţiolus, cariĭ în scurt, şi foarte cu credinţă vrémé şi vĭaţa a tuturor stăpânirilor lumiĭ strângând, şi cursul annilor nu numaĭ istoricéşte, ce încă şi astrologhicéşte foarte curat sămăluind, din toate învălătuciturile iĭ descurcă. Şi aşé pre aceştĭ triĭ hronologhĭ între sĭne alăturând, şi ca alalţĭ a vremilor scriitorĭ, cu osirdie înfăţăşindu-ĭ, cursul hroniculuĭ, vĭaţa înpăraţilor Româneştĭ, şi une lucrurĭ maĭ de însămnat carile pre vremile lor, în Dachia, sau în părţile vecine de pren pregĭurul Dachiiĭ s'au tâmplat cum maĭ pre scurt, şi maĭ curat s'au putut, lĭ-am însămnat. Aşijderé, supt vremile a unor înpăraţĭ, macar că spre părţile acéste ceva să să fie lucrat, la ceĭ maĭ curaţĭ scriitorĭ, n'am aflat: însă noĭ şi a acelora vĭaţă şi vrémé stăpâniriĭ lor, câtă să fie fost, cu însămnaré n'am trecut-o, pentru ca cu acesta chip cursul annilor necurmat, şi fără prepus să putem duce. Aşijderé, pentru singură înştiinţaré a vechiŭ nĭamuluĭ dumnévoastră, însămnat-am, şi vremile în carile mulţimé a multor varvarĭ, multe, şi marĭ stăpânirĭ, în părţile Evropiĭ despre apus, după năpădzile lor au descălecat, pentru ca din potrivire vremilor curat să să poată cunoaşte, precum stăpâniré moşilor strămoşilor Dumnévoastră în Dachia, de cât a mulţĭ a altora maĭ véche, şi maĭ bătrână să fie, pentru caré şi în pridoslovie câte oare ce am arătat. Aşijderé, precât putinţa osirdiiĭ noastre

au fost, silit-am, ca toate părticélele hroniculuĭ nostru, din istoriĭ, şi istoricĭ ca acĭia să le alcătuim pentru a cărora credință, nu ĭaste cine să să îndoĭască; ce dela toțĭ învățațiĭ, şi cercătoriĭ adeverințiĭ Istoriilor, priimițĭ şi crezuțĭ sint pre a cărora numere, în càtastivul ce urmază, şi pre la marginele cărțiĭ, unde mărturiĭa lor trebuĭaşte, cu slove maĭ mănunte însămnate le vețĭ vidé. Cariĭ în ce nu v'ațĭ puté încréde, sau foarte cu minune lucru vi s'ar păré, vor mărturisi, precum noĭ, de la noĭ macar un cuvințel să nu fim adaos: ce cu întrĭagă a inimiĭ ştiință, pre dânşiĭ povață având, unde nĭ-au dus, acolo am mărs, şi nicĭ cât de puțin de la dânşiĭ nu nĭ-am abătut. Aşijderé, pentru maĭ pre lesne cuprinderé cititorĭuluĭ, tot trupul istoriiĭ zéce cărțĭ, şi fietecare carte, în câteva capete am înpărțit, în câte adecă, şi cum forma, şi țăsătura istoriiĭ au poftit, precum toate înnainte le vițĭ vidé. In ćastă dată dară tomul al doilé încă nesâvărşit fiind, socotit-am, ca cu aşteptaré aceiĭ părțĭ, aşteptaré ştiințiĭ lucrurilor, carile într'aćasta să cuprind, maĭ mult să nu prelungim. Aşé omeniților, şi ĭubiților sympatriotĭ, şi fiete carile, a adeverințiĭ istoriceştĭ ĭubitorĭŭ, de aćastă dată, cu acest dintâĭ a Istoriiĭ noastre tomos, în vréme de odihnă, (pre caré dé-o cel ce pre Heruvimĭ, şi Serafimĭ să odihnéşte) zăbăvindu-vă, cu noĭ netrébniciĭ înpreună, pre cela, carile toate darurile céle de săvârşit de sus, de la Părintele luminilor a purcéde pricinéşte, rugațĭ, pentru ca să bineînvoĭască, şi pre celalalt tomos a istoriiĭ a săvârşi, să ne învrednicim, şi maĭ curând cu mijlocul halcotypuluĭ tuturor să să obştĭască.

CATASTIHUL

Istoricilor, Gheografilor, Filosofilor, Poeticilor, şi a altor oameni învăţaţi, E'lini, Latini, şi de alte nìamuri, a cărora numere să pomenesc, şi mărturiile li să aduc într'acest Hronic.

A

Avgustin, părinte latin.
Avriolus, istoric latin.
Avrelie Victor, ist. latin.
Avsonie, poetic latin.
Agathus, istoric grec.
Aimon, istoric latin.
Ammian, istoric grec.
Anonimus, istor. latin.
Antisiodorénul, ist. latin.
Apollonie, filosof grec.

B

Baronius, istoric latin.
Belarminus, theolog latin.
Bilschie, istoric lĭah.
Bovinus, comentator latin.
Bonfin, istoric ungur.
Busbecyius, istoric latin.

V

Vilelmus, istoric latin.
Vopiscus, istoric latin.

G

Gheorghie Franţa, ist. grec.
Glicas, istoric grec.
Gluverie, gheograf latin.
Grigorie Papa, părinte latin.
Grigorie Turonénul, ist. latin.

D

Dion, istoric grec.
Dionysie Alicarnaseul, istoric grec.
Dionysie Periighit, gheograf grec.
Dionysiodot, istoric latin.
Ditmarus, istoric latin.
Dlugoş, istoric lĭah.
Dolion, istoric de lucrurile ungureştĭ.
Dubravie, istoric Bohem,

E

Evagrie, istoric grec.
Evsevie, istoric grec.
Evstathie, istoric grec.
Evtropie, istoric latin.
Eneas Silvie, istoric latin.

Z

Zacuti, istoric de lucrurile arăpeşti.
Zonaras, istoric grec.
Zosim, istoric grec.
Zugropulos, istoric grec.

I

Iacov Filip de Bergomen, istoric latin.
Idatie, istoric latin.
Ieronim, părinte latin.
Isidor, istoric grec.
Isihie, istoric grec.
Iuvenalis, poetic latin.
Iulie Capitolin, ist. latin.
Iustin, istoric latin.
Ithakie, istoric grec.
Ioann Antonie de Campania, istoric latin.
Ioan Gluverie, istoric.
Ioann Zamaischie, istoric lĭah.
Iornandis Gotth, ist. latin.
Iosif Jidov, au scris elinéşte istoric.

K

Carion, istoric latin.
Casiodor, istoric.
Cvintus Curţius, ist. latin.
Chedrinos, istoric grec.
Clavdie Ptolomeĭ, gheograf grec.
Constantin Manasi, istoric grec.
Cantacuzinos, istor. grec.
Constituţiile înpărăteştĭ lat.
Cravţius, istoric saxonesc.
Curopalat, istoric grec.
Cuspin, istoric latin.

L

Laonic Halcocondilas, ist. grec.
Leunclavie, istor. latin.
Livanie, sofist grec.
Luitprand, istor. nĭamţŭ.
Létopisăţul slovenesc, şi muntenesc.

M

Maienburg, istor. nĭamţ.
Macrovie, istor. grec.
Mappele luĭ Emeric Tucheli.
Marinus, istoric latin.
Mehoviĭ, istoric rus.
Metafrastis, scriitoriŭ grec.
Mirhondi, istoric pers.
Miron Costin, ist. moldovan.
Misţelana, istorie latină.
Moreri, dicţionar istoricesc franţoz.
Moyseĭ Prroc, Svânta Scriptură.

N

Navclerus, istoric latin.
Niculaĭ Costin, istoric Moldovan.
Nichita Honiatis, ist. grec.
Nichifor Grigoras, ist. grec.
Nicolaus Ola, istor. latin.

O

Ovidius, poetic latin.
Olimpiodor, istoric grec.
Omiros, poetic grec.
Onufrie, istoric.
Orbinus, băsnuitoriŭ Raguzeŭ italian.
Orihovie, istoric lĭah.
Orosie, istoric.

P.

Pavel diacon, istor. latin.
Pavsanie, istoric grec.
Parisios, istoric latin.
Patavie, istoric latin.

Pahimeris, istoric grec.
Petronie Cardina, istoric latin.
Platon, filosof grec.
Plinie, Gheograf și ist. latin.
Plinie cel tânăr, scriitoriŭ latin.
Plutarh, istoric grec.
Polyvios, istoric grec.
Pomponie Melas, gheograf latin.
Posonie, istoric latin.
Pretoriĭ de Gotthĭ, ist. latin.
Proclus, mathematic grec.
Procopie Cheserĭunul, ist. grec.
Prosper, istoric latin.

R

Ricțiolus, istoric latin.

S.

Sabeliscus, istoric latin.
Savelie Polmon, ist. latin.
Saadi, istoric turcesc.
Samocatis, istoric grec.
Sighiberd. istoric latin.
Sigon, istoric latin.
Sidonie, poetic latin.
Simion Măzacul, ungurĭan.
Sith Calviz, hronolog latin.
Scaligher, istoric latin.
Isocrat, istoric grec.
Socratis, filosof grec.
Solinus, gheograf latin.
Sparțianus, istoric latin.
Stanislav Sarniție, ist. lĭah.
Stepena, istoriĭa rusască.
Stefan Vyzantinul, gheograf grec.
Striĭkovskie. ist. lĭah.
Synopsis istoriĭ ruseștĭ.

T

Tabla capitolină, ist. latină.
Tertulian, scriitoriŭ latin
Titus Livius, ist. latin.
Tolpentin, istoric ungur.
Triverie, istoric latin.
Trithimie, ist. latin.
Trogus Pompeius, istor. latin.

U

Uréche Vornicul, istoric moldovan.

F

Fasțiculele Sicule latin.
Filor jidov, isto. au scris elinéște.

T

Teofanis, istoric grec.
Teofilact, acelașĭ Samocat grec.
Tuchididis, istoric grec.

H

Hezarfen, istor. turcesc.
Hronicul leșesc.
Hronicul Moldovenesc cel vechiŭ.
Hronicul Muntenesc.
Hronicul Franțozesc
Hronicul Fuldĭan.
Hronograful moschicesc.
Hronograful sirbesc.

Ț

Țițeron, ritor latin.

X

Xenofon, istoric grec.
Xifilin, istoric grec.

Iară de vom fi trecut pre vr'uniĭ cu pomeniré, poate cititorĭul la rândul său să-ĭ găsască,

HRONICON

A toată Ţara Româniască (caré apoĭ s'au ĭnpărţit în Moldova, Munteniască, şi Ardélul) din descălecatul eĭ de la Traĭan Înpăratul Râmuluĭ. Aşijderé pentru numerele, carele au avut odată, şi carele are acmù. Şi pentru Romanii cariĭ de atuncé într'ânsa aşăzindu-să, într'acéĭaşĭ şi până acmù necontenit lăcuesc.

PROLEGOMENA

CAPUL I

Pentru vechĭu neamul tătărăsc, carile în svânta Scrisoare să chĭamă Gog şi Magog, şi pentru de obşte hotărârea a toată Schythia, şi pentru numele Dachiiĭ.

Pentru ca oglinda hroniculuĭ nostru, de tot pravul îndoinţiĭ maĭ ştérsă şi maĭ curată înnainté privéliĭ cititorĭuluĭ, să o punem, şi pentru ca izvorul, şi începătura numeluĭ Dachiiĭ (pre caré acmu ţărâle Moldoviĭ, Ţara Munteniască, şi Ardĭalul stau), de unde au izvorât, şi au purces, maĭ chĭar să putem a arăta, socotit-am că întâĭ foarte de trĭabă să fie oare-ce prescurt pentru toată Schythia, adecă ţara Tătărască, să zicem, de vréme ce şi a Dachilor nĭam, (de pre carile părţile acéste Dachia s'au numit, tot dintr'o rădăcină şi dintr'o corenie cu Schythiĭ au fost, precum şi alte multe şi maĭ nenumărate năroade dintr'aceĭaşĭ Schythĭ, (sau Tătarĭ,) cu cur-

sul vrémilor în multe părțĭ răzlețindu-să, ca niște întunecoasă negurĭ, maĭ toată fața pământuluĭ au acoperit și ca un potop de vărsate, și peste tot lățite ape, nicĭ la Asia, nicĭ la Evropa, nicĭ la Africa, vre un unghĭu nepotopit, și necălcat, n'au lăsat, pentru a cărora năbușéle și uñdăturĭ pline sint istoriile Ellinilor, a Latinilor și a altor limbĭ, cariĭ stâlpul scrisoriĭ au ținut și mutările lucrurilor au însămnat. Noĭ dară maĭ véche, și maĭ bătrână istorie, decât Sfânta Scriptură necunoscând, în bunĭ chezĭ Dumnăzăescul cuvânt povață și agĭutorĭu luând, de la dânsul și încépem; carile unul și singur ĭaste, ce cuprinde Α și Ω, începutul și sfârșitul.

Istoria Sviuteĭ Scripturĭ. Lăsind dară pentru scurtaré cuvântuluĭ, a nĭamurilor ghenealoghie (adecă corenie) de la Noe înapoĭ pre amănuntul a povesti, luând numele numaĭ carile la sfânta istorie să pomenéște, de nĭamurile Gog și Magog, (de pre caré ĭluând Persiĭ numele, le zic Cinmacinĭ, ĭară Asyriĭ și Arapiĭ Egegĭ Megegĭ). Pre acéste dară nĭamurĭ Sfânta Scrĭptură le așază în părțile Crivățuluĭ; dela carile, după proroocĭasca adeverință s'au pornit, și să pornéște tot răul peste tot pământul, nicĭ alt ném deosăbit să fie acela de a Schythilor, putem cunoaște, de vréme ce parté Crivățuluĭ, asămănaré numeluĭ și cumplite faptele lor carile d'inceput au făcut, și pănă acmù fac, chĭar și aiĭavé îĭ dovedéște, că pomeniţiĭ Gog, și Magog spre părțile Crivățuluĭ (unde acmù Tătărâmé cé mare să chĭamă) au lăcuit și încă lăcuesc, și dintr'ânșiĭ atâté némurĭ prin toate vremile ca roiĭ s'au pornit și într'alte părțĭ au izbucnit, de mulțime nicĭ Crivățul, nicĭ locurile lor céle late, lungĭ și largĭ maĭ încăpându-ĭ.

După cé de Dumnăzăescul Duh suflată istorie, târziu maĭ pre urmă au început, cé din truda și chitéla omenéscă a purcéde, a cărĭĭa întâĭ între limbĭ născătorĭ (precum a tuturor socotéla de obște ĭaste), au fost Haldeiĭ, după dânșii Finicsiĭ de la cariĭ Elliniĭ aŭ luat maĭ pre urmă și slovele, ĭară ciniile învățăturilor dela Eghypțĭ. Decĭ Elliniĭ în multe maĭ iscoditorĭ, și maĭ istețĭ decât alte limbĭ fiind, început-au nu numaĭ ale sale, ce și a altor némurĭ lucrurĭ și fapte după a vrémilor tâmplărĭ a le însămna și în scrisoare celor maĭ apoĭ următorĭ a le lăsa.

Dintre Ellinĭ dară maĭ vechĭŭ de cât toțĭ scriitoriĭ să socotéște a fi Omiros, carile cu verșurĭ neapotrivite, și cu iscusită limbă ellinéscă au scris războĭul a tuturor Grecilor și râzsipa vestiteĭ cetățĭ a Troadiĭ*. Scris-au dară istorie sa cu noăzăcĭ și noă de anĭ după răzsipa Troadiĭ iar maĭ denainte de mântuitorĭul lumiĭ Hs: Dumnăzăŭ cu 1206: anĭ, în care războiŭ au fost : precum Schithiĭ, așé și amazoanele vestite în vitejie muerĭ, dintracelaș ném purcése, * (precum pentru acésta adeveréște Iustin iscusitul istoric) să fie. După Omir poeticul, târziu maĭ pre urmă scris-au maĭ denainte de toțĭ, cu chip istoricesc Irodot lucrurile Ellinilor și războaele, carile pre acélé vrémĭ au avut cu Persiĭ, și între sine: se pre acélé vrémĭ când au fost scriind Irodot, adecă pe la anul maĭ înnainte de Domnul Hs: 444 véde-să că Greciĭ puțină înștiințare au avut pentru părțile Schithiiĭ și a altor părțĭ a Crivățuluĭ, de vréme ce zice, că isvoarăle Dunăriĭ (caré ellinéște să chĭamă Istros) de unde să să fie începând, nu să pot ști, precum nicĭ a Niluluĭ nu să știu; pentru acéĭa și pentru Schithia și despărțirile eĭ multe turburate și amestecate pomenéște. Așijderé Tuchidid carile după Irodot carté Istoriĭ sale au început a scrie, nu maĭ curat de cât Irodot scrie, toată nevoința luĭ pentru lucrurile ellineștĭ, puind. După acéĭa cu cursul vremilor acélé, ce de la scriitoriĭ maĭ denainte, fără nicĭ o bună orânduĭală amestecate și zămentite era, alțiĭ lor următorĭ cu meșterșug gheometricesc la orânduĭală a le pune, și părțile lumiĭ cu hireșe hotară a însămna, și némurile a lumiĭ lăcuitoare cu ale sale numere a le numi, și după înpărățiĭ și crăiĭ a le osăbi și a le vesti au început. Întâĭ dară gheografi, adecă de pământ scriitorĭ, au fost Stravon, carile au trăit ș-au scris pre vremile luĭ Tiverie înpărat cu 26: anĭ maĭ pre urmă de naștere Domnuluĭ Hs. și maĭ înnainte de acesta Dionysie Periĭghit, carile au trăit pre vrémé luĭ Avgust Chesar cu 4 anĭ după Hs.; acestora au urmat Clavdie Ptolomeĭ pre la înpărățiĭa luĭ Traĭan și a luĭ Adrian cu 147 anĭ după mântuitorĭul lumiĭ Hs:. Fost-au și din Latinĭ vechĭ scriitorĭ a pământuluĭ Pomponie Mela, ș'aŭ trăit după Hs: 47 anĭ; după acesta au scris Plinie în anul de la Hs: 80: iară după acesta Solin și alțiĭ mulțĭ, (pre a cărora număre aicé a pomeni, lung ar fi

Omiros

* Gheorghie Chedrinos 66, și însamnările luĭ Csilantru în Chedrin.

* Instinu. Cap. 4. Carte a 2. Stih. 27

Irodot.

Tuchidid.

Stravon.

Dionysie Periĭghit.

Clavdie Ptolomeĭ.

Pomponie Mela

Plinie.

Solin.

fost) carii hotarăle a Schythiii într'acesta chip li au însămnat.

Dintr'acestor pomeniţi gheografi scrisori, hotarăle a toată Schythia sau Tătărâmé să însămnïază capul hotarului puind de la apa Tanais (acesta-ĭ Donul), de unde să varsă în balta Meotis (acasta-ĭ maré Azacului) şi de acolo purcegând spre răsărit, şi ocolind marginile a Evcsinului, (acasta-ĭ Maré Négră) cuprinde Cerchejiĭ, Abazalile, Mengreliĭ, Ghĭurgiĭ, de unde ĭarăş spre răsărit să întinde pe lângă munţiĭ ce să chĭamă Cavucasul (cariĭ despart Tătărâmé din Persia) şi lovéşte hotarâle Indiiĭ despre parté Crivăţuluĭ, şi aşé mérge pănă în Ocheanul răzsărituluĭ. De acolo purcéde pe marginé Ocheĭanuluĭ întorcându-să spre Crivăţ, şi încungĭură pe dindosul Hinichi, Chitaĭuluĭ, Sibiruluĭ (căruiĭa Elliniĭ îĭ zicé Tartaria adevărată), şi toată lungă şi largă parté acéĭa, caré acmu ĭaste supt oblastia înpărăţiiĭ Mosculuĭ. Deciĭa întorcându-să spre apus pre după vestită cetaté şi scala Arhangheluluĭ, mérge tot pe malul Ocheénuluĭ pănă unde din Ocheian să varsă maré, caré să chĭamă Baltică. Apoĭ de acolo ĭa spre amézizi, cuprinzind în sine toate ţărâle, câte rămân spre răzsărit, şi agunge pe după dosul crăiiĭ Leşeştĭ în munţiĭ ce să chĭamă Carpaticĭ, saŭ Sarmaticheĭ, cu cariĭ în jos lăsindu-să cuprinde Transilvania, (sau cum noĭ îĭ zicem Ardĭalul) şi dă tocma în apa Patissos (acasta-ĭ Tisa), unde să înpreună cu Dunăré, ĭară din gura Patissuluĭ să întoarce pre cursul Dunăriĭ ĭarăşĭ spre răzsărit, până unde dă în Maré Négră la Istropolis (acasta-ĭ Chiliĭa, acastaş şi cu alt numere maĭ pre urmă s'au chemat Lycostomon, ce va să zică Gura Lupuluĭ) de la Chilia mérge până tréce peste apele Tiras (Nistrul) Boristhenis (Niprul) şi să închée la capul hotaruluĭ în Don.

Intr'acastă dară lăţime şi lărgime de pământ, macar că multe némurĭ de limbĭ deosăbite au fost, însă toate tot cu un nume de obşte Schythiĭ să chemă, şi în Schythiĭa să cuprindé, a cărora numere a tuturor aicé de vom sta a număra, altă istorie maĭ multă şi maĭ ĭungă de cât acasta ar trebui să scriem, ce îndemnând pre cititorĭul nostru, ca să să ostenéscă, saŭ să să zăbăvască şi în foile altora, noĭ aicé numaĭ ţărâle în Schythia céle maĭ marĭ şi némurile céle maĭ vestite îĭ vom pomeni, aşé părându-ni-să că maĭ pre lesne va puté cunoaşte, că şi Dachia, (pentru caré

cuvântul nostru ĭaste) şi Dachiĭ tot în Schythia au fost, şi Schythiĭ, cariĭ pre acélé vremĭ au ţinut-o, s'au numit.

Întâĭaş dată de la hotarăle Indiiĭ înnainte ne vine Schythia asiatică, în caré să cuprind înpărăţiile şi némurile, Sarmatia asiatică, Chitaiul din lontru şi dinafara munteluĭ Emmaus, Serica, Sogdiana, Tătărâmé pustie, Ciagataĭ, Turchistanul, Tătărâmé véche, aćasta-ĭ după socotéla a mulţĭ învăţaţĭ, Ungu şi Mongul, carile să fie Gog şi Magog, şi dintr'aceşté să să fie izdărât némurile Tătărăştĭ, şi pentru aćasta pricină, vechiĭ gheografĭ greceştĭ au numit-o véche, adecă ca cum ca o maĭcă ar fi plodit şi născut pre alte pre toate, ĭară acmu cu maĭ vestit nume să chĭamă Hina. Gloverie. Cap. 5.

Aşijderé în Tătărămé asiatică ĭaste Cazanul, Azdrahanul, şi Sibirul cu alalte nenumărate ţărĭ şi némurĭ, ĭară în Tătărâmé evropască sint Tavrica Hersonesus (caré acmu să zice Crămul), Sarmaţia evropască, în caré să cuprindă amândoaă ţărâle leşeştĭ, adică cé mare şi cé mică, Litfanie, Rusia albă şi cé négră, Volinia, Podelasia, Mazovia, Livonia, Samoghetia, Prusia, Carsuvia, şi toată ţara Moschićască şi Căzăćască, şi să închide hotarul, precum am zis, cu munţiĭ Carpaticĭ cariĭ despre răzsărit au Dachiĭa, în caré acmu să cuprinde Moldova, Munteniĭa, Ardĭalul, şi o parte de Ungaria; însă pre vremile celor vechĭ gheografĭ de la apa Donuluĭ pănă la hotarele Dachiiĭ, fost-au şi alte némurĭ, pentru cariĭ Dionysie Periĭghitis pomenéşte.

τοῦ μὲν πρὸς βορέην τετανυσμένα φῦλα νέμονται
Πολλὰ μὰλ' ἑξείης μαιώτιθος ἐς στόμα λίμνης,
Γερμανοὶ, Σαρμάται τὲ Γέται θ'ἄμα βαστάρναι τὲ.

Adecă:

Despre partea (a Măriĭ Négre) spre Crivăţ, să întind cu lăcaşul multe némurĭ foarte, unile după alalte stând, pănă la Meotis, la gura Bălţiĭ, Ghermaniĭ, Sarmatiĭ, Ghetiĭ, înpreună şi Bastarniĭ, apoĭ zice:

Δακῶν τὲ ἄπετος αἶα καὶ ἀλκήεντες ἀλανοὶ. Adecă: şi a Dachilor nemăsurat pământ şi vitéjiĭ Alanĭ; aşé dară s'au arătat precum Dachia între hotarăle Schythiiĭ să cuprinde, şi Dachiĭ cariĭ pre dânsa au lăcuit, tot din rodul şi némul tătărăsc au fost.

CAP. II.

Pentru céle véchĭ a Dachiiĭ hotare.

De vréme ce ţărâle a stăpânirii Moldoviĭ, gheografiĭ, şi înpreună istoriciĭ, precum ceĭ maĭ vechĭ, aşé ceştĭ maĭ noĭ toţĭ, cu socotéla de obşte, ca pre o adevărată a Dachiiĭ parte o cunosc; şi vrând noĭ, ca cu tot dédinsul cărţile a tuturor scriitorilor, carile la mâna noastră a vini s'au tâmplat, scuturând adeverinţa istoriiĭ noastre nu din pârĭae abătute, ce din singure izvoarâle şi fântânile eĭ, céle dinceput să scoatem, nu fără cale a fi am socotit, întâĭ pentru céle vechĭ a Dachiiĭ hotară (în carile, precum zisăm, şi Moldova noastră să cuprinde) cât de pre scurt oare ce să zicem; şi ales precum de la a tuturor vacurilor gheografĭ să şiruĭaşte, să o hotărâm. Cé dintâĭ dară şi de obşte a tuturor socotélă ĭaste precum ţara Dachiiĭ să fie stând pe malurile Dunăriĭ, carile sint despre parté Crivăţuluĭ şi de la maré négră spre apus şi spre Ghermanie hotarăle să-ş fie întins.

Aceştii sentenţiĭ precum Ellini aşé Latini, căţĭva avtorĭ a avé putem; însă lucru aşé chĭar de şi fără prepus, multe a multora mărturiĭ a aduce, sămn numaĭ de pofta laudeĭ a fi părându-ni-să, şi pentru ca de cleveta affectaţiĭ a scăpa să putem, din ceĭ mulţĭ câţĭva numaĭ, şi maĭ de credinţă, pentru dovada cuvântuluĭ aicé pre scurt îĭ vom aduce.

Din cariĭ întâĭ dară înnainte ne ĭase Stravon, om ellin şi dintre toţĭ gheografii maĭ vechĭŭ (căcĭ supt vremile luĭ Avgust Chesar au trăit), a căruĭa cuvinte în limba luĭ pentru Dachia şi pentru Dachĭ, precum li-au zis, aşé le vom scrie: Γέγονε (zice) δὲ καὶ ἄλλος τῆς χώρας μερισμὸς συμμένων ἐκ παλαιοῦ, τοὺς μετὰ γὰρ Δακοὺς προσαγορέυουσι, τοὺς δὲ Γέτας. Γέτας μὲν τοὺς πρὸς τὸν Πόντον κεκλιμένους, καὶ πρὸς τὴν ἕω; Δακοὺς δὲ, τοὺς εἰς τἀναντία πρὸς[τὴν] Γερμανίαν, καὶ τὰς τοῦ Ἴστρου πηγάς. Ce va să zică: făcutu-s'au şi altă înpărţală aceiĭ ţărĭ, încă de demult însămnând; decĭ pre unii âĭ chema Dachĭ, ĭar pre alţii Ghetĭ, şi Ghetii zicé celor ce să abăté spre Maré Négră şi spre răzsărit; iară Dachiĭ, celor din potriva

acestora spre Ghermania, şi spre izvoarăle Dunării. Cu Stravon întru socotélă ĭaste Dionysie Periighitul, carile sau tot înt'rŭn vac cu Stravon, sau cu puţin maĭ pre urmă decât dânsul, părţile acéste cutreerând, au scris stihurile, de carile în capul trecut am pomenit, aşé: Despre parte aceştiĭa, (adică a mării négre) spre Crivăţ să întind cu lăcaşul nĭamurĭ multe, unile după alalte stând, până la gura bălţii Meotis, Ghermanii, Sarmaţii, Ghetii, înpreună şi Bastarnii, şi a Dachilor nunumărat pământ, şi vitéjii Alanĭ. Ca acéstéş citéşte la Plinie, Carté 4. Cap: 12. Însă trebue a şti, că maĭ denainte de vremile luĭ Avgust Chesar, din gheografiĭ pomeniţi, carile să fie fost hotarăle Dachiĭ, cu adevărat nu să pot şti, pentru căcĭ pre atuncé, maĭ de obşte să véde să fie fost numele Ghetilor şi a Ghetii, decât a Dachilor şi a Dachiiĭ, şi marginile Ghetiii nu numaĭ cu Dunăré să hotărâĭa, ce încă şi peste Dunăre trecând toată Misiĭa cuprindé, înpotriva a cărora cu 132 ani maĭ denainte de naştiré Domnuluĭ Hs: (precum mărturiséşte hronologhia luĭ Calviz şi Onufrie la acelaş an) mergând Valerie, sau precum vor unii, Fulvie Flaccus, întâĭu cu războĭu la Sardiĭa, (caré ĭaste acmu Sofiĭa) ĭ au biruit, apoĭ cu dânşii pace s'aŭ aşezat, precum şi din stihurile luĭ Ovidie Poeticul, carile scrie pentru Pont ne putem adeveri, pre carile caută-le la capul ce urmază. Iară Sardiĭa saŭ Sofiĭa, caré pre vremile maĭ de mijloc, scaunul Crăiiĭ Bulgăreştĭ au fost, precum să fie fost făcută întâĭu de Sardi, şi maĭ apoĭ de Dachĭ, mărturiséşte Ioan Bonfin decada 3, carté: 5. Acestor vechĭ gheografĭ minte urmază ceşti mai noi de carii caută la gheografie luĭ Gloverie, capul de Dachiĭa şi la Leunclavie şi pomenitul Bonfin istoricii, a cărora cuvinte prelarg înainte le veĭ vidé.

Aşé dară de situaţia, adică de puneré loculuĭ Dachiiĭ, precum de la maré nĭagră (precum zisem) pre marginile Dunăriĭ, despre Crivăţ, spre Ghermania, şi spre izvoarăle Dunăriĭ s-au fost întinzind, nicĭ un prepus nu rămâne; însă în lat şi în lung, carile să fie fost peste tot a hotarâlor obârşiĭ, la scriitorĭ câtăva neatocmire aflăm; însă aćastă a lor netocmală nu socotim de aĭuré să fie purcegând, fără numaĭ căcĭ uniĭ dintre ceştĭ maĭ noĭ scriitorĭ, menté celor maĭ vechĭ a atinge poate-fi neputând, într'alt chip

au socotit de cât cum eĭ au vrut; căcĭ unde Stravon şi Dionysie la locurile acmu pomenite, zic: precum spre răzsărit până la balta Meotis, ĭară despre apus până la Ghermanie, spre izvoarăle Dunăriĭ, să să fie întinzind, ceştĭ maĭ noĭ într'un chip de îndrăznélă nesocotită vor să scoaţă mencĭunoşĭ, socotind că Dachiĭ nicĭ o dată să nu să fie întins pe Dunăre în sus maĭ mult de cât până unde dă Tisa în Dunăre; ce pare-ne-să foarte greşită a acestor noĭ, şi neclătită a celor vechĭ Grecĭ scriitorĭ socotéla să rămâĭa, că pricina căcĭ aceĭ vechĭ cu ceştĭ noĭ să văd a nu să tocmi, nu ĭaste necunoştinţa a celor vechĭ, ce prin vacurĭ mutările hotarălor, carele de multe orĭ s'au mutat din locurile lor, unile maĭ lăţindu-să, ĭară altele maĭ strângându-să, precum şi din hotărele Ghermaniiĭ (a căriĭa nume pre ceştĭ maĭ tinerĭ în greşală ĭ-au dus) putem cunoaşte, că pre vremile carile Stravon şi Dionysie au scris, despre parté Dunăriĭ, au fost şi altă ţară tot supt hotarăle Ghermaniiĭ cuprinsă, şi pentru aceĭa tot cu un nume numită. Ĭară caré să fie fost acé Ghermanie, Procopie Chesarinénul, în carté de războĭul Vandalilor, curat ne arată, unde zice: Velizarie să trăgé din ţara Ghermaniiĭ, caré ĭaste între Thrachia şi între Illyrie; ĭară caré au fost odată Illyria; Zonora istoric grec ne o arată, carté 1: cap: 12. Illyriiĭ zice, maĭ pre urmă şi alte locurĭ s'au adaos, şi numele eĭ şi altor ţărĭ s'au dat; căcĭ ĭa fiind despre uscatul, carile pe désupra Machedoniiĭ să întinde, acmu şi de Thrachia printră munţiĭ Imuluĭ şi a Rodopilor tréce (aceşte-s munţiĭ Cenghiĭ, cariĭ de la Filippolis trec spre maré Albă, cărora Turciĭ le zic Despot ĭamlasi, şi ĭarăş de acolo să întorc spre Maré nĭagră, preste cariĭ trĭace drumul din Moldova şi din ţara Muntenéscă mergând spre Ţarigrad), ĭaste dară pusă (zice Zonora) Illyria în mijlocul acestor munţĭ şi între apa Dunăriĭ, şi până la maré nĭagră să întinde, ĭară pre une locurĭ încă şi peste Dunăre covârşéşte.

Dintr'acéste dară acestor de credinţă autorĭ fără prepus putem cunoaşte, că Ghermaniĭa, spre caré zic Stravon şi Dionysie că s'au fost întinzind Dachiĭa, n'au înţeles eĭ Ghermaniĭa, precum astăzĭ se hotăréşte, ce Ghermaniĭa caré atuncé au fost între Thrachia şi Illyriĭa, ĭară ce zic aceĭaş scriitorĭ, că s'au fost întinzind spre izvoarăle Dunăriĭ, trebue să înţelegém, nu că doară până la fân-

tânile eĭ s'au fost lungind, ce căcĭ spre fântânile eĭ, şi precum zicem noĭ, în susul apeĭ pre marginĭ s'au fost întinzind; din ceĭ bătrânĭ dară hotarăle Dachiiĭ aşé aflăm. Acmu să venim să videm, cum o hotărâsc şi ceştĭ maĭ tinerĭ.

Dintre aceştĭ maĭ de curund, în mânule tuturor să poartă gheografiĭa luĭ Gloverie, caré maĭ ştiută fiind, decât de la noĭ a să arăta ar trebui, lăsăm pre eititorĭ să caute la capul de Dachiĭa 18: zač: 2: iprocĭ, şi la carté 4 pentru Tartaria cap. 17, unde zice: tot locul acesta, (adecă a Schythiĭ) cu multe féliĭurĭ de nĭamurĭ să desparte, din cariĭ (deosăbĭ de Troglodite) maĭ vestiţĭ sint Dachiĭ, a cărora loc acmu îl ţin Moldovéniĭ, Munténiĭ, Ardeléniĭ şi o parte de Unguréni, cariĭ sint între Tisa, şi între Ardĭal. Ce ĭarăşĭ pentru maĭ ales hotarăle eĭ să arătăm, vom aduce pre Bonfin, carile fiind de naştire ungur, şi iscusit scriitorĭu, prin însămnate locurĭ, munţĭ, şi ape o hotăréşte.

«După Ĭazighĭ, zice decada 1. cap. 1 alăturé cu Dunăré Dachia «urmază (ĭară ţara Ĭazighilor precum să fie fost din apa Tiseĭ «până la Buda, la locul său vom arăta), caré între Tisa, între «Prut şi între Nistru lăţindu-să, din dosul Sarmaţiiĭ, Buhul o des-«parte, în capătul a căriĭa ĭaste Marmaruisa (căriĭa noĭ îĭ zicem «ţara Maramorăşuluĭ) între munţiĭ Carpaticĭ aşézată, de unde să «încep izvoarăle Tisiĭ. Şi acoloş puţin maĭ jos, zice: peste munţiĭ «Carpaticĭ (acestora le zicem noĭ munţiĭ ungureşti) ţara caré «până la obârşiĭa Dachiiĭ şi până la apa Ayxiaculuĭ să întinde, «acmu Ardĭalul să chémă. Cu Bonfin într'o socotélă ĭaste Leun-«clavie, în Pantecte, Cap: 71 însă maĭ pre scurt hotarăle-ĭ despre «ţărâle acum ştiute însămnându-ĭ: Dachia, zice, odată să chema «prélat olatul, carile cuprinde Transilvanie cu amândoaâ Vala-«chiile, dintre carile una Valachie mare, ĭară alta Valachie mică «să chĭamă, cé mare spre maré nĭagră să întinde, şi Moldova alor «noştri să chĭamă, ĭară cé mică, pre malul Dunăriĭ să trage şi maĭ «mult cu Ardélul să alătură.»

Din pomeniţiĭ dară scriitorĭ, curat Dachia toată hotărându-să, céle ale eĭ de demult hotară să cunosc, precum au fost, de la începăturile Tisei, şi din ţara Maramorăşuluĭ până unde dă Tisa în Dunăre, şi din gura Tisei pe Dunăre spre răzsărit, până în gura

Nistrului, și de acolo luând pe apa Buhului spre mĭazănoapte să întoarcé spre apus până în apa Axiaculuĭ, și până în munțiĭ Carpaticĭ, carii despart hotarul Leșesc de cel a Ardĭaluluĭ.

CAP. III.

Pentru vechĭ numerele țărâlor, carile de demult în Dachia să cuprindé.

Maĭ denainte până a nu întra Dachia supt stăpâniré Romanilor, adică până la înpărățiĭa luĭ Ulpie Traĭan, în câte țărĭ, sau provinții să să fie fost înpărțit Dachia, foarte cu greu ĭaste a să dosluși, căcĭ precum de hotarăle peste tot, așé de olaturile, carile într'acéle hotară să să fie cuprins, nici un scrietorĭŭ de ceĭ vechĭ, pre carĭ noĭ a-i citi ni s'au tâmplat, aĭave nu scriu, că precum în capul trecut am însămnat, când Ghețiĭa era maĭ de obște și de maĭ lat nume de cât Dachia, atuncé să véde, că nu numaĭ până la Nistru, și până la Buh spre răzsărit, nici până la Tisa numaĭ, și până (la) Axiachis spre apus, și spre mézănoapte, nicĭ numaĭ cu malurile Dunăriĭ spre amĭazizi să hotărâĭa, ce încă și peste Nistru până la Meotis (aćasta-i balta Azaculuĭ) și peste Dunăre până la Illyriĭa, ĭară peste Tisa, pe Dunăre în sus până la Buda, s'au fost întinzind; pentru acéĭa și maĭ multe țărĭ au fost cuprinzind, precum în céle vechĭ gheografiĭ videm pusă Ghetiĭa peste Dunăre până în munțiĭ Cénghii agĭungând, și pre âmbe malurile Dunării stând. Așijderé gheografii cariĭ au dat loc Ghetii și Dachiĭ peste Dunăre, precum maĭ sus am arătat, până la Sardiĭa, (caré supt înpărățiĭa Țarigraduluĭ Sofiĭa, iară supt Crăiĭa bulgărescă Triadița maĭ pre urmă s'au chemat) ĭară cariĭ spre Buda au maĭ lungit-o, din ceĭ vechĭ a afla n'am putut, fără numaĭ pe unul din ceĭ maĭ noĭ, anume Sambuție, carile Buda zice, caré maĭ pre urmă au fost țara Izighilor, maĭ denainte au fost a celor vechĭ Dachĭ slobozie, pentru acéĭa și țara acéĭa, adică dela Tisa până la Buda, la scriitoriĭ ceĭ maĭ proaspețĭ a Grecilor, Pano-Dachiĭa, adecă Dachiĭa de sus, să află. Orĭ cum ar fi, precum în toată Dachiĭa multe

ţărĭ să să fie cuprins, cuvântul carile Dionysie zice: Δακῶν τ' ἄσπετος ἄια a Dachilor nemĕsurat pământ, aĭave arată; cu care cuvânt, precum a noastră părére ĭaste, Dionysie, toate ţărâle a tuturor némurilor Gheteştĭ, (din cariĭ şi Dachii să să fie tras, Iustin istoricul luând din Trogus mărturiséşte) va să cuprinză; şi maĭ vârtos acésta aşé precum zicem, trebue a să înţelége, căcĭ scriitoriĭ Grecĭ, cariĭ maĭ denàinte de vremile luĭ Traian au scris, pre Ghetĭ şi pre Dachĭ, uneorĭ deosăbiţĭ, ĭară altă orĭ tot de uniĭ, şi tot un ném să fie fost pomenesc, precum puţin maĭ ğos, maĭ ales să va vidé.

Aşijderé verĭ Ghetiĭ ar fi, verĭ Dachiĭ, cariĭ cu multe vremĭ maĭ denainte de Avgust Chesari, peste Dunăre amàndoaâ Mesiile să fie ţinut, nu numaĭ cé de obşte a Romanilor istorie, ce încă şi Ovidie poeticul mărturiséşte, a căruĭa cuvinte, în capul ce urmază după acesta le veĭ citi. Într'acesta dară tract a tot trupuluĭ Dachiiĭ multe năroade la istorici să pomenesc lăcuitorĭ, aşé în multe ţărĭ să să fie fost despărţit putem socoti, însă noĭ pe céle maĭ micĭ ţărĭ, carile ca nişte ţinuturĭ le socotim a Dachiiĭ, cu condeĭul trecând, lăsăm să cerce cititoriul nostru la Bonfin, carile toate năroadele în Dachiĭa de demult lăcuitoare, pre anume le zice, precum au fost, Thavrichiĭ, Chistovochiĭ, şi supt aceşté Predanisăĭ, Rastaschénii, Cavcoréniĭ, Potulasanii, Saldénii, Craghizii, Vĭefiiĭ, Iazighiĭ, Ghepidiĭ şi altele multe, de carile caută la pomenitul scriitoriu, decada 1, cap. 1. Ĭară céle maĭ numite, şi maĭ late ţărĭ ale Dachiiĭ din pomeniţiĭ scriitorĭ să văd să fie fost, ţara de la Meotis până în Nipru, caré acmu să scrie Tătărâmé mică, pe dinafara Crâmuluĭ; ţara Bastarnilor, caré au fost din Nipru şi peste Nistru până în Prut, a căriĭa parte şi Bassarabiĭa ĭaste, caré acmu cu nume Tătărâsc să chĭamă Bugĭac, adecă unghiŭ; căcĭ din Prut până în Nistru, unde dela cetaté Albă în maré Négră dă, să trage mult înainte pământul, şi făcênd unghĭu ascuţit, aşé unghĭu au numit-o. Despre uscat maĭ înlontru, au fost ţara între Buh, şi între Nistru, pre care loc stă acmu Ocraina sau Podoliĭa leşască. Din Buh până peste Nistru, şi pre la obârşiile Prutuluĭ până în munţiĭ Carpaticĭ, au fost ţara caré acmu cuprinde cu o parte de Rusiĭa toată Pocutiĭa. Aşé despre apus au fost având ţara

caré acmu îĭ zicem Ardélul; iară din Nistru până în munţiĭ Carpaticĭ, şi până la Poarta de fier, au fost cuprinzind ţărâle amânduror Vlahiilor, ĭară dela Poarta de fier până în Tisa au fost ţara unde acmu ĭaste olatul Temişvaruluĭ,) ĭară din Tisa până la Buda, au fost ţara caré maĭ pre urmă au stătut o parte de ţara ungurésca cé mare. (Aşijdere peste Dunăre despre amézizi au fost luând în sine amândoaâ ţărâle Misiiĭ, carile acmu cu nume turcesc să chĭamă Dobrugé, şi Deliorman,) cu o parte de ţara sirbască, trecând şi peste munţiĭ Emuluĭ până la Ilyriĭa. Ĭară alcs pentru năroadele, carile încă şi maĭ denainte de viniré Dachilor, au fost lăcuind în Dachia, din cé véche a Dachiiĭ gheografie, şi dela Iohan Bon în Gloverie, carté 1. de Dachiĭa, cunoaştem aşé să fie fost despărţite; dela apa Oltuluĭ în sus pe Dunăre şi între munţiĭ spre ţara Ungurésca, să fie lăcuit Prindavizii, Alvochénii, Saldénii, Tirvinghiĭ, Vuriĭ şi Chinghiĭ. Dela Olt spre Prut, au trăit Piefighiĭ, Coténiĭ, Taifalii (de aceştĭ Taifali, după cum Irodot de dânşiĭ pomenéşte, aflăm să fie lăcuit de la Dunăre în sus pe apa Ierasus, adică Prutul, tocma pe unde ĭaste acmu Fălciĭul, Lăpuşna şi Orheiul, caré nĭam zice să fie fost cu multul maĭ vrăjmaş, şi maĭ vitéz de cât altele). Aşijderé au maĭ fost Cachiniĭ, şi Chistovochiĭ, carii era între Nistru spre Buh. Ĭară în Ardĭal să fie ţinut, Cacoâniĭ, Vuridéniĭ, Fieviĭ, Ratachéniĭ, şi Tavrischiĭ. Pe acéste pomenite nĭamurĭ pe pământul Dachiiĭ lăcuitori, maĭ pre urmă viind Ghetiĭ, şi gonindu-ĭ, s'au aşezat eĭ pre locurile lor. Ĭară dela Prut până în Nistru au fost lăcuitorĭ Tiraghetii, adecă Ghetiĭ nistréni, şi Aprii, şi maĭ ğos spre marginé Mării Négre Vastarnii, pre unde ĭaste acmu Bugĭacul, care ţară s'au chemat şi Bassarabia. Ĭară dela Nistru şi până în Buh au fost stăpânind Carpianii, Callipidii, Istrachiĭ, Axiachii, şi Iazighidii, carii s'au fost poreclind Eniocaldii. Acésté dară au fost toate ţărâle şi năroadele, carele au stătut pe locurile Dachiiĭ şi maĭ denainte, şi după ce au căzut, supt stăpâniré Romanilor; ĭară după ce cu vitejiĭa luĭ Ulpie Traĭan fură Dachii biruiţĭ şi de prin toate locurile acésté izgoniţĭ, (precum înnainte pre larg să va arăta), Romanii maĭ strâmptând hotarăle eĭ, toată Dachiĭa în treĭ ţărĭ au despărţit-o şi de ciĭa numaĭ pe acésté cu numele Dachiiĭ numind, pre alalte cu

numerele sale céle maĭ vechĭ să să numască li-au lăsat, cum dar să să fie chemat acéle ţărĭ, carele de supt numele Dachiiĭ li-au scos Romaniĭ, caută înnainte că le veĭ afla. Ĭară acéle triĭ părţĭ cu deosebit numere, de pe pusătura loculuĭ, de iznoavă lĭ-au numit, adecă măluroasă, muntoasă, şi din mijloc. Decĭ cé măluroasă (precum Ortelie în cé véche a Dachiiĭ gheografie arată) au fost începând din Tisa, şi s'au fost trăgând pre lângă malul Dunăriĭ, (depre cariĭ şi numele au luat) pănă unde dă apa Oltuluĭ în Dunăre: care loc cuprinde acmu Olatul Timişvaruluĭ, cu maĭ gĭumătate de ţara muntenéscă, în scurt atâta ţară cuprindé Dachiĭa măluroasă, cât la anul trecut la pacé între Nemţĭ şi între Turcĭ la Pazarovţĭ făcută, au luat Chesarĭul, dela Sultanul turcesc. Ĭară de céĭa parte peste Tisa, între Dunăre şi între Tisa, sta năroadele Iazighiĭ, (cariĭ şi Metanastiĭ să chĭamă) şi Carpodachiĭ; ĭară cé muntoasă a Dachiiĭ parte au fost purcegând dela apa Oltuluĭ între munţiĭ (cariĭ la ceştĭ maĭ proaspeţĭ greceştĭ istoricĭ să chĭamă Brasovéniĭ) şi între Dunăre pănă peste Prut şi pănă la Nistru, adică alaltă parte a ţărâĭ Munteneştĭ, înpreună cu toată Moldova, şi cu Bassarabiĭa în sine luând. Ĭară cé din mijloc, (caré maĭ denainte s'au fost chemând Ghepidia) Dachie, ĭaste ţara Ardĭaluluĭ, pre caré pentru acéĭa au numit-o Mediterranea, adecă din mijlocul pământuluĭ, căcĭ dăpărtată de Dunăre fiind, cu munţiĭ Carpaticĭ, ca cu o coronă sau ca cu un brău să încinge. Laonic Ialcocondila

Aşé dară din cé véche a Dachiiĭ hotărâre, (precât adecă Romaniĭ la înpărăţiĭa sa o au adaos) curat să înţelége, să fie cuprins atâta loc, cât astăzĭ ţine Olatul Temişvaruluĭ din ţara ungurĭască, cu Ardĭalul, şi ţara Muntenéscă, şi Moldova, înpreună cu Bugĭacul. Şi cu atâta pentru ţărâle céle vechi a Dachiiĭ, precât propozituluĭ nostru destul a fi socotind, mai mult nu vom lungi; ĭară cititorĭul de va vré încă a să maĭ îndestuli, cérce la Iornand, la Gloverie, la Bonfin, şi Ortelie, cariĭ foarte cu dédins pentru Dachia, pentru ţărâle, şi pentru năroadele eĭ céle vechĭ, au scris.

CAP. IV.

Pentru numele Dachilor și de începătura lor.

De vréme ce precum din cei vechĭ, așé din ceștĭ maĭ noĭ scriitorĭ, țărâle și hotarăle Dachiiĭ, precum au fost stând în vremile vechĭ, precât într'a noastră putință au fost, lĭ-am arătat. Deciĭa înnainte nu făr trébă a fi socotim, de ne vom sfătui ĭarăș cu acéĭașĭ scriitorĭ, și dela dânșiĭ să ne înștiințăm și pentru hireș numele Dachilor, și pentru începătura nĭamuluĭ lor, adecă din cine și de pre ce locurĭ eșind, au vinit, ș'au stăpânit aceste locurĭ, de carile maĭ sus am pomenit. Precum dară pentru hotarăle Dachiiĭ, așé și pentru numele și nĭamul Dachilor nu puțină tulburare între scriitorĭ videm a să face. Căcĭ unii Ghetii, Dachiĭ și Daiĭ, tot un nĭam, și tot un nume vor să fie, ĭară alțiĭ și în nĭam, și în nume vor să-ĭ deosăbască. Decĭ din cariĭ țin socotéla cé dintăĭu, maĭ de frunte ĭaste Stravon, și Dionysie Periighitul, amândoĭ vechĭ gheografĭ; ce aluĭ Dionysie câtă ĭ-au fost păréré pentru Dachi, deplin o au pomenit la Cap: 1: Așijderé o parte de a luĭ Stravon, acoloș pomenind, aicé de plin o vom pofțori-o, carile după ce zice la locul pomenit, precum Ghetiĭ, stau spre maré nĭagră, ĭară Dachiĭ spre izvoarăle Dunăriĭ, apoĭ adaoge și aćasta: Οὕς οἴμαι Δάους καλεῖσθαι τὸ παλαιόν, ἀφ'οὗ καὶ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ἐπεπόλασε, τὰ τῶν οἰκετῶν ὀνόματα. Adecă, socotesc că pre aceștě maĭ denainte Daĭ să să fie chemat, de unde și Athinéniĭ s'au obicĭuit (de pre numerele țărâlor) a-ș chema robiĭ. Cuvintele luĭ Stravon tâlcuind Evstafie adaoge: Παρ' ἀττικοῖς τὲ τὰ τῶν οἰκετῶν ὀνόματα Δάοι, καὶ Γέται. Adecă, la Athinénĭ era numerele robilor Daĭ și Ghetĭ, cu caré va să însămnéze precum alt nume au fost a Dailor, (cariĭ Dachiĭ sint) și altul a Ghetilor. Socotéliĭ aceștiĭa în potrivnicĭ sint Dion, și Plinie. Decĭ întâĭu Dion: carte 1. Cap. 67. Dachĭ, zice, eu număsc pre aciĭa, cariĭ și eĭ pre sine singurĭ să număsc, și Romaniĭ așé ĭ chĭamă, macar că știu, că uniĭ din Grecĭ, Ghetĭ le zic. Ĭară Plinie carté 4. cap. 12, încă

Evstathie la numele Daiĭ

maĭ deşchizind cuvântul zice: pre Ghetiĭ, cariĭ au lăcuit de la Dunăre spre câmp, pre aciĭa Romaniĭ Dachĭ ĭ-au numit; acestora uimindu-să Zonora, şi luĭ Zonora Avrelie zic. Ţara caré au fost a Ghetilor, după acéĭa Dachiĭa s'au chemat. Însă Iustin istoricul dela Trog luând amestecate a pomeniţilor socotéle, foarte pre lésne le tocméşte, unde zice la carté 31: şi Dachiĭ din sămenţiĭa Ghetilor sint, cariĭ cu Domnul lor Barabista, (acest Domn, zic ceştĭ maĭ noĭ scriitorĭ precum să fie fost cel din[tâĭ] a Da chilor stăpânitorĭu) înpotriva Bastarnilor (cariĭ între Prut şi între Nistru, şi până la Buh lăcuĭa), războĭu având, şi pentru căcĭ în bătae să arătasă maĭ léneşĭ decât ar fi trebuit, ca în loc de pedépsă să le fie, lĭ-au poruncit Domnul lor, când să vor culca să doarmă, să-ş pue în aşternut picioarile unde-ş puné capetele. Acéstă a luĭ Iustin socotélă deşchis ne dă să înţălégem, precum Ghetiĭ cu domnul lor Barabista, maĭ denainte de ce a vini asupra Bastarnilor, şi până a nu cuprinde locurile Dachiiĭ, să fie fost tot dintr'o semenţie cu alalţĭ Ghetĭ, ĭară precum multe să fie fost némurile sau precum prostéşte lĭ-am zice, oardele Ghetilor, din cuvântul luĭ Plinie putem înţelége, carile zice: «Dela Dunăre şi spre câmpĭ, toate nĭamurile Ghetilor lăcuesc, carile macar că în deosăbite locurĭ şi hotară lăcuĭa între sine despărţite, însă tot o seminţie şi tot un nume să fie avut. Ĭară după ce Gheţiĭ, precum zisăm, gonind pe Bastarni, maĭ apoĭ şi pe Heruli, precum maĭ înnainte vei vidé, şi au cuprins toată Dachiĭa, de ciĭa depe numele loculuĭ, ş'au schimbat şi eĭ numele, adecă cariĭ Ghetĭ au început în Dachiĭa a lăcui, aciĭa s'au numit şi Dachi. Socotéliĭ noastre agĭutoréşte Isidor: Carté 14. Cap. 14, şi Ethicul în hotărâré Evropii, cariĭ zic, Gotthia (adecă Ghetiĭa) maĭ pre urmă s'au chemat Dachia, şi Gotthiĭ (adecă Ghetiĭ) Dachi. Aşijderé la Stravon, carile aceştiĭ socotéle macar că înpotrivnic să véde a fi, însă iarăş el zice, precum Ghetiĭ şi Dachiĭ ὁμόγλοττους tot de o limbă, să fie fost precum noi am zice acmu, că Rusiĭ, cu Căzaciĭ tot o limbă au, macar că cu locurile şi cu numerele lor despărţiţĭ sint. Aşé dară Ghetiĭ cariĭ au intrat în Dachiĭa de pe loc numele luând, s'au numit maĭ preurmă Dachĭ, ĭară cariĭ au rămas tot pe locurile lor céle dintâiŭ, adecă pe denafara Dachiiĭ pre aciĭa

ĭ-au numit Romaniĭ tot Gheti. După a Ghetilor vechime, precum maĭ proaspăt nume să fie a Dachilor, dovadă ne ĭaste cé de obşte a Romanilor istorie, caré cu multe vremĭ maĭ denainte de Avgust Chesarĭ, de războaele Romanilor cu a Ghetilor pomenind, nicĭ cum macar de nume de Dac nu pomenéşte. Aşé Ovidie poeticul, carile pre vremile luĭ Avgust au trăit, şi aşéş de Avgust au fost trimis în izgnanie la cetate Tomus (caré socotim să fie fost unde ĭaste acmu cetaté Albă), unde şi carté ce o numéşte Pont, adecă Maré nĭagră, scriind, au trimis-o la Roma la un Sinator, ce-l chema Greţin, carile să trăgé din véche familĭa Flachilor, în caré aşé pomenéşte.

Ovidie Cart. 5 eleghia 9.

Praefuit his, Graecine, locis modo Flaccus, et illo
Ripa ferax Istri sub duce tuta fuit.
Hic tenuit Massas Getes in pace fideli:
Hic arcu fisos terruit ense Gettas. Adecă: stăpânit-au pre acéste locurĭ o Greţine, odânăoară Flac; şi
Supt hătmăniĭa luĭ malurile Dunăriĭ fără grijă au fost.
Acesta în pace credincoasă au ţinut pe Massaghetĭ.
Acesta cu sabiĭa au îngrozit pre Gheti, carii în arme se bizuĭa.

Ĭară hatmanul acela Flac, (pre carile Eneas Silvie îl numéşte Fulvius Flaccus) pre cum am şi maĭ arătat din Calviz şi din Onufrie, au fost hatman sau cum zicé atuncé Romaniĭ Consulŭ cu 132 anĭ maĭ denainte de naştiré domnuluĭ Hs.

Aşé dară fără prepus rămâne să înţelégem, precum vrémé şi furtuna, (carile ce lasă în lume nestrămutat?) numele a uniĭ părţĭ din némurile Ghetilor, să fie mutat, şi din Gheti, Dachĭ să-ĭ fie chemat; ĭară amintrilé tot dintr'o seminţie şi tot dintr'o începătură să fie. Aşijderé pentru oare ce deosăbire a numiri lor, carile la scriitoriĭ cei greceştĭ aflăm: Δάκους şi Δάους, Dachĭ şi Daĭ citim; vre o îndoinţă a pune nu trebue, căcĭ obiciuĭtă ĭaste limba Ellinéscă a muta pe: cus; în: os; şi pe chi: în: i; şi precum Γραικοί, Γράοι şi Γραικούς, Γραίους, aşé Δάκος au mutat în Δάος, şi Δάκοι în Δάοι, iprocĭ. Ce pentru ca tot prepusul socotéliĭ noastre să ridicăm, aduce vom la mijloc pe Bonfin, carile în lat şi în lung de numele şi de nĭamul aceştiĭ seminţiĭ scriind, a tuturor scriitorilor părerĭ într'un loc le adună, şi le curăţéşte, carile sint acésté: «Dachi,

«zice, decada 1. Cap. 1 și Daiĭ tot aceĭașĭ sint, dintr'o seminție «cu Ghetiĭ, cărora și limba tot una le ĭaste, și puțin maĭ ĝos «acastaș întărind, zice: precum Dachiĭ, Daiĭ sint, céle vechĭ a «lor orașe încă mărturisesc, a cărora numere maĭ multe în Dava «să sfârșesc, precumu-ĭ Comidava, Serghidava, Dețidava, Marțidava, «ca cum aĭ zice: Dava luĭ Marco, a luĭ Serghie, a luĭ Deție, a «luĭ Comi, iprocĭ. Însă Ghetiĭ Grecilor au fost maĭ cunoscuțĭ, căcĭ «și maĭ adése peste âmbe malurile Dunăriĭ trecé, și ni cu Mesiĭ, «ni cu Thrachiĭ, să amesteca.» Încă și maĭ cu dédins de vom cunoaște minté luĭ Bonfin, vom afla că nu numaĭ Ghetiĭ, Dachiĭ și Daiĭ, ce încă și Gotthiĭ, Visegotthiĭ, și Ostrogotthiĭ, și alte câte-va oarde de a lor, tot o semenție să fie fost, de vréme ce la acéĭașĭ decadă în fața dintâĭ zice: «Ostrogotthiĭ, Ravarichiĭ, «Vinovilethiĭ, Svetidiĭ, Coghéniĭ, oamenĭ înnalțĭ la stat au fost, «din cariĭ Daiĭ sau Daviĭ, au eșit. Aceșté gonind pre Heruli de «pre locurile sale, de ciĭa Dachi s'au numit.» Pentru numele dară Dachilor așé, ĭară pentru a nĭamuluĭ începătură ĭarăș la aceĭași scriitorĭ uitându-ne, să ascultăm ce zic? câțĭ istoricĭ și gheografĭ din ceștĭ maĭ noĭ s'au silit să culĭagă socotélele celor maĭ vechĭ pentru acéste némurĭ, precum proasteĭ noastre mințĭ să pare, cu lungĭ și înpletecite voroave maĭ mult au întunecat, decât ar fi luminat știința aceștiĭ poveștĭ, pentru caré cititorĭul de va vré mai bine să se încredințéze de cuvântul nostru, citéscă, rogu-l, carté luĭ Mattheĭ Pretorie, pre caré o numéște Lumé Gotthilor, la carile maĭ mulțĭ de sute de istoricĭ să pomenesc, însă ce ar fi fost până maĭ pre urmă cé alésă socotĭală a lor, nedejduesc că nu va puté înțelége. Pentru care lucru noĭ, și cu noĭ alțiĭ maĭ denainte, socotind că maĭ curat și maĭ cu credință decât Bonfin, socotélele celor vechĭ altul să nu fie cules, ale altora într'o parte lăsind, cuvintele luĭ precum sint nemutate, la mijloc le punem.

«După ce, (zice decada 1. carté: 2) au eșit Gotthiĭ cu hatmanul «său Filomiris dela Scandinaviĭa, s'au cuborât la balta Meotidiĭ, «și s'au așezat după acéĭa pe marginile Măriĭ nĭagre. Nu după «multă vréme urându-li-să și acolo, au purces cu hatmanul lor «Zamolxis (carile au fost nu neînvățat filosof) și au vinit în «Dachiĭa». (Socotéște aicé, că încă până a nu vini Gotthiĭ în

tr'ânsa, țara acasta, Dachiĭa s'au fost chemând; de pre caré precum noĭ maĭ sus am pomenit, Ghetiĭ cariĭ s'au așezat într'ânsa sáu numit Dachĭ) deciĭa din Dachiĭa (trecând peste Dunăre) au năbușit în Misia, și au ağuns și până la Trachiĭa. Acéstă povéste o aduce Bonfin din Iornandis, carile om de nĭam Gotth fiind, pre larg au scris de lucrurile și de începătura Gotthilor însă precum Dachiĭ să nu fie dintr'aceștĭ Gotthĭ, cum Bonfin așé alalțĭ vechĭ istoricĭ mărturisesc, a cărora cuvinte ĭarăș Bonfin frumos le alăturĭază. Și vrând ca să despletecĭască voroavă, întâĭu aduce la mijloc înpletecetura, apoĭ o și descâlcéște. «Înpletecitura dară «ĭaste acésta: zic precum Gotthiĭ și Ghetiĭ tot una să fie. Așij- «deré Dachiĭ și Ghetiĭ (pentru căcĭ așé zice Stravon, fiindu-le «limba de obște), tot un nĭam să fie fost. Așé și Trogus, și din «Trogus, Iustin va, precum Dachiĭ seminția Ghetilor să fie fost, «apoi și Stravon, și Trogus înpreună zic: precum Dachiĭ să să fie «trăgând din Daaĭ sau Daviĭ, cariĭ au fost lăcuind pe la maré Cas- «piiĭ. Pre acéstă înpletecetură o despleticéște așé, într'acéĭaș decadă «și la acelaș cap puțin maĭ ğos, zicând: Daiĭ și Daviĭ tot ace- «ĭaș sint, dintr'un rod cu Ghetiĭ, și nu numaĭ căcĭ limba și graĭul «tot unul lĭ-au fost, ce încă că ce și dintr'un loc au eșit ĭară de unde «au eșit, acoleș puțin maĭ ğos din Stravon arată. Daiĭ, zice, (precum «Stravon mărturiséște) sint năroade a Schythiiĭ asiaticĭ, aproape «de maré Caspiiĭ lăcuitoare, și ĭarăș într'acéĭaș carte cuvintele «luĭ Stravon pomenind: Schythiĭ zice, cariĭ de la maré Caspiiĭ să «încep, maĭ mulțĭ Daĭ să chĭamă. Și maĭ ğos zice: din Daĭ unora «le zic Parviĭ, altora Xanthĭ, și altora Pusuriĭ. Decĭ Parviĭ era, «cariĭ lăcuĭa maĭ aproape de maré Caspiiĭ și maĭ vecinĭ de Hir- «canĭ, ĭară alțiĭ până în țara ce să chema Ariana să întindé. Apoĭ «închide voroava într'acesta chip: Dachiĭ, zice, și Ghetiĭ, nu din «Scandinaviĭa, (precum socotiĭa Iornandis) ce din Tătărâmé, sau «Schythiĭa cé asiatică să fie eșit mai adevărat ĭaste, căcĭ și nă- «roadele asiaticeștĭ, de cât céle evropeștĭ maĭ vechĭ sint.» Dintr'aceștĭ dară Ghetĭ cariĭ au fost asiaticĭ au eșit și Dachiĭ Dunăriĭ, precum Stravon mărturiséște. Însă acéstă povéste trebue să o înțălégă cititorĭul nostru, precum cu sute de ani maĭ denainte

de domnul Hs. să fie fost, precum în capul ce urmază şi maĭ curat să va vidé.

Acéste dară avum carile maĭ curat, şi maĭ pre scurt avum de zis pentru numele şi începătura nĭamului Dachilor, ĭară acmu vine rândul, când şi cum sau început crăiĭa lor, pe pământul Dachiiĭ să arătăm.

CAP. V.

Pentru crăiĭa Dachilor, cum s'au început, şi cum au fost mai denainte, decât a o supune Romanii.

Vrând, ca pentru cé dinceput a Dachilor stăpănire să scriem, şi grămăzĭ de cărţĭ a maĭ vechĭ şi maĭ noĭ istoricĭ întorcând şi răsturnănd, nu altă, ce ca cum într'un lavyrinth, (căruĭa nicĭ întratul nicĭ eşitul i să poate afla) să fim întrat, ni să pare; că de vom căuta la ceĭ maĭ vechĭ, cât ĭaste latul şi lungul pământuluĭ, dela Dunăre, dela maré nĭagră şi dela marea Caspiiĭ în sus spre ocheĭanul Crivăţuluĭ, trei numere maĭ de obşte şi maĭ de vestite aflăm: a Schythii, cariĭ tot supt un nume toate alalte nĭamurĭ, carile pre pomenitul pământ au lăcuit, cuprind. După acest nume prinţipal*, aflăm numele Sarmatilor, şi a Ghetilor. Decĭ supt acéste treĭ numere de nĭamurĭ să cuprind Dachiĭ, Gotthiĭ, Vandaliĭ, Savromatiĭ, şi alalte nenumărate, (carile neĭăcând la lucrul nostru, pentru lungimé le trécem) nĭamurĭ, carile Elliniĭ cu nume de Varvarĭ le porecliĭa, ĭară pre amănuntul, şi în faţă depre numere şi de pre ţărĭ, pre carile lăcuĭa, şi depe furtuna, caré după vremĭ îĭ muta, şi-ĭ schimba, a le număra, şi adevărat locurile lor şi stăpânirile lor a însămna, precum de cunoştinţa noastră, (poate şi de a multora a altora) foarte departe să sté cu bună voe mărturisim. Aşijderé de vom da toată credinţa cestor maĭ noĭ istoricĭ, şi ales precum o zugrăvéşte Matthei Pretorie, în Lumé Gotthilor, créză-ne cititorĭul nostru, că în tot pomenitul pământ, nicĭ un nĭam, nicĭ un nărod, nu putem afla, carile începătura seminţiiĭ şi stăpâniriĭ sale, dela Gotthĭ să nu fie luat,

* Mai de frunte

și înpotrivă, nicĭ un Gotth nu putem găsi, carile în toate némurile, și semințiile să nu să améstece. Că scoțind numaĭ pre Unĭ, (ce și pre aceșté alțiĭ maĭ vechĭ să văd că-ĭ améstecă, precum maĭ ĝos vom arăta) și pre Ghermanĭ, toate stăpânirile și crăiile aceĭ părțĭ de lume, întâiŭ le face sarmatece, apoĭ pe Sarmatĭ ĭĭ face Gotthĭ; nicĭ avem în ce să vinuim cu acésta pe Pretorie, devréme ce videm că și alțiĭ din ceĭ vechĭ, și cu multul maĭ de frunte scriitorĭ, într'acéĭaș părére să fie fost, și întâĭ cu acéstă tablă, ne ĭasă înnainte Procopie Chesarĭanul, carile supt numele Massaghetilor și pre Unĭ cuprinzind, carté de războĭul Gotthilor, cap. 11 zice: «Massaghetiĭ, sau precum acmu le zicem Unĭ. Și «în cap: 2, aceiĭaș cărțĭ, Gothiĭ, zice, Vandaliĭ, Visegotthiĭ și Ghe«pidiĭ tot de un ném și de o limbă să fie, și aceștéș maĭ dena«inte să să fie chemat Savromatĭ, și Melanhlanĭ, și peste Dunăre «céle dinceput descălecăturĭ să fie avut.»

Așijderé Alaniĭ între alalțĭ varvarĭ vestit în vitejie nărod (precum ĭĭ mărturiséște Dionysie), Procopie ĭĭ face Gotthĭ. Vandaliĭ (zice Carte de războĭul Vandalilor: 1, cap. 3) lăcuitoriĭ bălțiĭ Meotis, fiind asuprițĭ de foame, luând în soție pe Alanĭ, nĭam Gotthesc, s'au tras către Ghermaniĭ, cariĭ astăzĭ ĭĭ chemăm Franchĭ, pe apa Renuluĭ. Decât acesta maĭ vechĭu Plinie acéstaș socotélă să fie avut, maĭ sus am arătat, unde zice «că toate nĭamurile «Ghetilor lăcuesc peste Dunăre spre câmpĭ. Decât Plinie încă «maĭ vechĭu Stravon, carté 7 de Ghetĭ zice: din potriva hota«râlor sau țărâĭ pădurii Herținiĭ» (acéstă pădure să încépe dela obârșiile Donuluĭ, și curmând toată țara rusască, întră în țara leșască, și în Ghermaniĭa și tréce pănă la munțiĭ Italiiĭ) stând, apoĭ au cuprins toțĭ munțiĭ pănă în hotarâle Dachiiĭ, (ĭa amente și aicé vechĭu numele Dachiiĭ), și pănă la gurile Dunăriĭ, și la apa Nistruluĭ cu Sarmatiĭ amestecațĭ au lăcuit. De acesté maĭ pre larg caută la Sarniție, carté 4, cap. 5. Așijderé Daiĭ sau Daviĭ, din cariĭ sint Dachiĭ, precum din rodul Ghetilor să fie, Iustin și Trog maĭ sus au mărturisit. Așé dară într'atâta de numere, și de némurĭ zămintélă, cum s'ar puté singură a Dachilor stăpânire dintr'altora a să despărți, nu cu ĭușor lucru a fi ni să pare. Pentru care lucru, noĭ ca nu nicĭ în potrivnicĭ atâțé vechĭ

şi noĭ scriitorĭ, să ne arătăm, nicĭ aćastă istorie în amestecătura sa ca într'un întunéric fără zare zăcând, nedeşchisă şi neivită să o lăsăm. Cé de pre mijloc, şi maĭ fără grijă cale vom apuca, şi peste tot, din socotélile tuturor ce am putut înţelége, vom arăta; ĭară cititorĭul totdéuna în gĭudecată a face slujba-ĭ ĭaste.

Zicem dară, precum stăpâniré Dachilor îndoită. şi în doaâ féĭurĭ să fie fost, una caré supt cel de obşte a Ghetilor nume s'au fost cuprinzind, şi nu numaĭ în Dachiĭa au fost stăpânind, ce încă şi peste Dunăre în Misia, şi pănă la Thrachiĭa s'au fost întinzind (pre care stăpânire să o fie deşchis Zamolschie filosoful, maĭ sus am pomenit) şi acéĭaş pre acéstė locurĭ, pănă la vremile luĭ Avgust Chesar, supt numele Ghetilor să fie stătut (precum maĭ pre larg vom arăta în capul ce urmază, unde vom istorisi războaele luĭ Avgust, şi a altor înpăraţĭ Româneştĭ, cu Ghetiĭ) ĭară altă stăpânire sau crăie a Dachilor au fost maĭ deosăbit de alţĭ Ghetĭ, şi maĭ cu hireş nume de crăiĭa Dachilor, caré au stătut pănă la Ulpie Traian înpăratul Românilor, şi pănă la Decheval craĭul Dachilor, pre carile Traĭan biruindu-l, şi omorându-l, crăiĭa Dachilor cu totuluĭ tot s'au stâns, pre cum înnainte la rândul său să va vidé. Decĭ stăpâniré Ghetilor, céĭa ce au fost maĭ de obşte pre ce vréme începătură să fie luat, din scriitorĭ cu adevărat nu putem a ne înştiinţa, fără cât la Irodot, cel maĭ vechĭu dintre Ellinĭ scriitorĭ videm că pomenéşte, pentru lăcuiré lor peste Dunăre cu Misiĭ, şi cu Thrachiĭ, dela carele luând Evsevie: «Thrachiĭ, zice, Misiĭ, Ghetiĭ şi Vevrichiĭ, o samă din némurile sale trecând la Asia, maĭ toată Vithynia au cuprins»; ĭară aćastă trécere a lor la Asiĭa, după socotéla hronologhiculuĭ luĭ Calviz, să să fie tâmplat cu 563 de anĭ maĭ denainte de Domnul Hs. Nici maĭ mult uĭtându-ne la cuvintele luĭ Mattheĭ Pretorie, carile pre Gotthiĭ săĭ de pre vremile luĭ Sampson ïĭ lungéşte, la rândul istoriiĭ, carele noaâ fără prepus ne poate sluji, ne întoarcem.

Ghetiĭ aceşté întâĭaşĭ dată au vinit supt ştiinţa Romanilor, pre vrémé când au fost consul Sţipion, şi collega, adecă tovarăş luĭ Sţipion, Flaccus, pre carile Enias Sylvius îl numéşte Fulvius Flaccus: 132 de anĭ maĭ înnainte de Domnul Hs: precum am şi maĭ pomenit, şi acest Flac gonind din Mesiĭa pe Ghetĭ, cu Du-

năré hotarâle înpărăţiiĭ Romanilor au întărit, şi macar că Ghetiĭ aceiĭa după acéĭa, sau Dachiĭ, de multe orĭ în hotarăle Romanilor năbuşiĭa, însă până la vrémile luĭ Ulpie Traian, hotarul înpărăţiiĭ tot Dunăré au fost. Aşé dară Flac hatmanul Romanilor dobândind cetaté Sardica, şi din Misiĭa gonind pe Ghetĭ peste Dunăre în Dachia: cel de obşte nume a stăpâniriĭ Ghetilor s'au curmat, şi după acéĭa aşezindu-să eĭ dincoace de Dunăre, cel deosăbit nume a crăiiĭ Dachilor au început, pentru a căriĭa craĭ dela cel dintâĭ până la cel maĭ de pre urmă. acmù vom să zicem. Decĭ de toţĭ craiĭ lor, supt hireş numele Dachilor, numaĭ cincĭ să pomenesc să fie fost, (scrie Pretorie), şi cel dintâĭ, zice să-l fie chemat Sarrulis, pre acestaşĭ Iornand, carté: 2 pentru Gotthĭ, îl numéşte Corrilus, şi de dânsul într'acesta chip poménéşte: «Corrilus zice, craĭul Gotthilor stând la stăpânire 40 de «anĭ în Dachiĭa, nĭamuluĭ său maĭ mare au fost. Daţiĭa zic că «véche, pre caré acmù să ştie că o ţin năroadele Ghepidilor»; sămăluĭaşte-să acesta să fie fost craĭu Dachilor, pre vrămile luĭ Iulie Chésar. Al doilé aŭ fost Varuista, (pre carile Iustin îl chĭamă Varavista,) acesta întâĭaş dată zic să fie avut războiŭ cu Bastarniĭ (precum din Iustin maĭ sus am pomenit) cariĭ pre atuncé între Nistru, şi între Prut au fost lăcuind. După acéĭa stăpânind toată Dachiĭa cu prăzile sale adésă ţărâle Romanilor depre Dunăre strica, şi multe tălhuşagurĭ şi răutăţĭ făcé, (pentru caré caută la Lumé Gotthilor a luĭ Pretorie, carté 4. cap. 3 că maĭ pre larg veĭ afla) înpotriva acéstuĭa, Avgust Chesarĭ nu numaĭ îndelungat ce încă foarte greu războĭu să fie avut, pentru carile şi Ioan Zonora: carté 10. cap. 27, supt numele Pannonilor, să véde a pomeni, unde zice: «Avgust Chesarĭ înpotriva Pannonilor, cariĭ sint «pre lângă Dalmaţiĭa şi pre lângă Dunăre lăcuitorĭ, singur cu «capul său mergând, până maĭ pre urmă îndesindu-ĭ cu războaele, «multe năroade aceĭ ţărĭ, înpărăţiiĭ au suppus. Şi Dion, carté «55: şi iarăş într'acéĭaş carte, cap: 32, Chesar zice, trimiţind pre «Crasus cu oştile în Machedonia, Thrachia şi în Greţiĭa, cu multe «nĭamurĭ, multe războae au avut, în cé de pre urmă, pe unile «lĭ-au biruit, ĭară pre altele lĭ-au luat în supunere (apoĭ adaoge), şi «acélé némuri maĭ de demult Mesiĭ şi Ghetĭ s'au fost chemând,

«iară cu cursul vremiĭ unile dintr'ânsele alte numere au luat. «Aćastă a numerilor schimbare, precum pentru Dachĭ să să în «ţălégă, singur Zonara acoléş cap: 37 mărturiséşte. Avgust zice, «încă trâind, Dachiĭ indemnând pe Savromatĭ şi pe alte nĭamurĭ «Pannoniceştĭ, să rădicasă, în potriva a cărora Avgust au trimis «pe Tiverie (carile maĭ pre urmă şi la înpărăţie au stătut) pen«tru ca să-ĭ potoléscă.» Ca acéstéşĭ veĭ afla la Hronicul luĭ Taţitus, carté: 2, cap: 62: şi 63.

Al treilé a Dachilor craĭu, au fost Ghestiblind, de carile zice Pretorie să fie crăit pe vrémile luĭ Tiverie înpărat, ce pentru acestuĭa lucrurĭ cevaş vrédnic de pomenire, noĭ la istoriĭ a afla n'am putut.

Al patrulé craĭu au fost Derleneu, carile au stricat oştile luĭ Domitian, şi pe Oppie Sabin, şi pe Cornelie maĭ marile polcurilor ce le chema pretoriane (adecă de curte) rău ĭ-au bătut; caută la Sfetonie: cap: 6. list: 788: şi la Iornand carté 13: pentru Gotthĭ list: 629. Dion istoricul carte 67 zice, că acest războĭu să fie fost maĭ mare de cât toate războaele, de când au stătut înpărăţiĭa Romanilor; ĭară pricina căcĭ au fost acest războĭu a Dachilor aşé de groznic o arată Iulie Chesar, carte 39 şi 40: pentru căcĭ zice: «Dachiĭ sint maĭ vitejĭ de cât toţĭ varvariĭ, şi «acésta nu numaĭ căcĭ şi cu sufletul şi cu trupul sint oamenĭ «pré vârtoşĭ, ce încă pentru căcĭ eĭ nu cred precum moarté să «fie sfârşitul vieţiĭ, ce socotesc ca cum ar fi o trécere la alte lă«caşurĭ noaă.» Fost-au acesta războĭu pre la anul de la Hs: 81. Acéstaşĭ să véde adeverind Taţitus în viaţa Agricoleĭ, cap. 41: unde zice: «Supt Dometian Romaniĭ multe războae, ce toate fără «năroc, au avut asupra Dachilor, căcĭ eĭ totdéuna biruitorĭ au fost.»

Aşijderé pre la anul dela Domnul Hs: 94, Xifilin în Sinopsis, luând dela Dion, carté: 66: scrie: «precum Domitian au trimis «cu oştile asupra luĭ Decheval (acesta-ĭ al cincilé şi cel maĭ depre «urmă a Dachilor craĭu) pre un Iulian, ce vicleşugul şi meş«terşugurile luĭ Decheval au făcut, că macar că Romaniĭ să vidé «biruitorĭ, însă deplin biruinţa nu lĭ-au dat, căcĭ tăind copaciĭ uniĭ «pădurĭ, şi lăsind numaĭ trupinile, le înbrăcasă cu port şi cu

«arme oşteneştĭ, cariĭ Romaniĭ, oaste proaspătă părându-li-să, s'au «părăsit a-ĭ goni, şi s'au întorsu la tabăra sa».

Ĭară de la Domnul Hs: 96 Dometian de aĭ săĭ ucis au perit cu îndămnaré înpărătésiĭ luĭ, pentru căcĭ Domitian având în gând a doa zi să-şĭ omoare şi înpărătésa, şi pre alţiĭ câţi-va din sinatorĭ, a tuturor acelora de mórte orânduiţĭ numere le însămnasă într'un izvod; ĭară un copil din casă neştiind ce izvozel ĭaste acela, nicĭ de lucrurĭ ca acéste ştiind, luându-l l'au fost purtând pe amână, asupra căruĭa tâmplându să înpărătésa a vini, şi cunoscând din izvod, ce i să gătéşte, îndată au dat ştire şi altora, cariĭ într'acé primejdie plutiĭa, cariĭ cu toţiĭ rădicându-să, ĭarăş cu sfatul înpărătésiĭ rădicară înpărat pe Nerva; şi pe Dometian ucisără în 18: a luĭ Septemvrie, după ce înpărăţisă anĭ: 15 şi zile 5.

Nerva încă fiind de vârsta adâncilor bătrânéţă, şi pentru bătrânéţe oare-cum ne pre băgându-l în samă, au socotit că nice a trăi, nicĭ a înpărăţi, mult îĭ va fi, pentru acéĭa suindu-să în Capitolin, cu mare glas, pre Traĭan îl face ficór de suflet, Chesar, Tribun, şi luĭ moştenitorĭu, şi trăind în înpărăţie (pre cum din epistola luĭ Plınie celui tânăr să dovedéşte) 1 an şi lunĭ 4: zile 9: au murit lét 98: Ghenar: 27. După dânsul au stătut Ulpie Traĭan, priimitul ficór a luĭ Nerva.

Acéste dară precât am putut maĭ pre scurt pentru patru crai a Dachilor maĭ înnainte stăpânitorĭ, şi de începătura crăiiĭ luĭ Decheval, acésta a zice avum, ĭară rândul poftéşte ca iarăş aşé pre scurt de acest Decheval, şi de viniré luĭ Ulpie Traĭan cu oştile asupra luĭ, şi de stingeré crăiiĭ Dachilor să căutăm.

CAP. VI.

Pentru oşteniré luĭ Traĭan înpărat asupra luĭ Decheval Craĭul Dachilor, şi de dezrădicinaré lor.

Al cincilé, şi cel maĭ de pre urmă a Dachilor craĭu au fost Iornand. Çarté pentru Gotthĭ. Cap. 13. List. 639. Decheval, (acestuĭaş Iornand îĭ ḑice Diurpanis) om nu numaĭ în lucrurile oşteneştĭ pré vârtos, ce încă şi la minte pré ascu-

ţit, şi plin de meşterşugurĭ, acesta cu mare ruşiné Romanilor, până într'atâta puterile Dachiiĭ adăosésă, cât şi o sumă de banĭ în chip şi de dajde, şi de dar, în toţĭ aniĭ de la cămara înpărăţiiĭ lua, după tocmala ce făcusă cu Domiţian, precum Dion istoric mărturiséşte. Aşé Romaniĭ vrând nevrând cu baniĭ săĭ pre Decheval din zi în zi înbocăţindu-l, el în putére mărindu-să, alte războae încă maĭ gréle, şi încă mai groznice asupra Romanilor găta, asupra căruĭa sculându-să Traĭan cu războĭu, l'au bătut, şi tot nĭamul Dachilor din Dachia au stărpit, (precum înnainte la viaţa luĭ Traĭan pre larg vom arăta). Ĭară după peiré luĭ Domitian şi a luĭ Nerva, stând la împărăţiĭa Râmuluĭ Ulpie Traĭan, întâĭaş dată au pus în gând pentru ca să răscumpere de la Dachĭ ruşiné şi ocara, caré de câte-va orĭ o păţisă, şi aşé aşezind întâĭ lucrurile Publicăĭ, şi întorcând pre slujitorĭ ĭarăş la învăţătura şi orânduĭala oştiĭ ca maĭ denainte, îndată au dat răspuns Dachilor, că pentru baniĭ ce ceré, le va da arme. Dela Dion istoricul (carile lucrurile acelor vremĭ pre amănuntul au scris) ne înştiinţăm, precum Traĭan şi alte războae foarte vrăjmaşe, şi bătăĭ foarte cu multă vărsare de singe să fie avut, macar că în toate nărocul biruinţiĭ tot la Romanĭ au fost. Decĭ bătaĭa dintâĭu, precum să să fie tâmplat pre la anul dela Hs: 101: socotéşte Calviz în Hronologhicul său la acela an. (Aicé ĭubite cititorĭule noĭ vrând numaĭ pentru Decheval să arătăm, precum el au fost cel mai pre urmă a Dachilor craĭu, pentru războaele luĭ Traĭan cu dânsul pre scurt pomenim, ĭară maĭ pre larg veĭ vidé unde va vini rândul istoriiĭ la viaţa luĭ Traĭan,) într'acel dară dintâĭ războĭu, macar că Dachiĭ fură biruiţĭ, însă şi din oasté Romanilor foarte mulţĭ au picat, ĭară ceĭ răniţĭ atâta au fost de mulţĭ, cât la apothecarĭ, şi la ţirulicĭ, ne maĭ rămâind pănzăturĭ, ş'au scos Traĭan mésele, servetele şi năfrămile, şi lĭ-au dat să fie pentru legăturile ranelor slujitoreştĭ. Aşé în războĭul cel dintâĭu cu mare vredniciĭa lui Traĭan, şi cu bărbăţiĭa Romanilor, pierzind Decheval războĭul, ĭ-au căutat a da dos, însă nu aşé de tot sfărmat şi răzbătut fiind. După ce s'au tras supt cetaté scaunuluĭ său, Zamoghetusa, ĭarăş ş'au strâns oştile ce să înprăştiĭase, şi tocmindu-şĭ oamenii ĭară

*Dion. Carté 68.

Dion. Carté 68.

au stătut la bătae de iznoavă. Ce nicĭ Traĭan maĭ léniş de cât nepriĭatenul fiind, tot în urmă gonindu-l, ĭarăş i-au dat războĭu vrăjmaş, ca şi dintâi; însă nărocul Romanilor slujind, ĭară rămasă Decheval biruit. Decĭ Decheval (precum zice Dion într'acelaş loc) văzindu-să şi din arme, şi din puterĭ maĭ ğos, au poftit pace, căruĭa Traĭan foarte pre lesne ĭ-au dat-o, cu acéste tocméle: ca priĭati(ni)lor Romanilor priĭatin, şi nepriĭatinilor nepriĭatin să fie, Aşijderé ca să răzsipască cetăţile, carile pre la hotarăle Dachiiĭ, pentru întăritura făcusă. Intr'acesta chip, Traĭan, (precum şi Dion şi Zonorà pomenéşte) dobândind biruinţa şi pacé cu désila, şi după voĭa luĭ să priĭmască asuprindu-l, luat-au cu sine şi pre soliĭ luĭ Decheval, şi la Roma cu mare triumf, şi laudă întorcându-să, senatul Romanilor l'au numit Dăţanul. Însă pentru nestaré la cuvânt a luĭ Decheval, şi pentru amăgiturile ce înbla să facă, nu multă vréme au putut a să stărui acé pace; căcĭ îndată ce s'au întors Traĭan cu oştile, Decheval macar că aĭavĭa asupra Romanilor oaste să rădice nu îndrăzniĭa, însă pre Iazighĭ, şi pre Metanastĭ, cariĭ era din priĭatiniĭ Romanilor, şi dela Tisa în sus spre Buda lăcuĭa, cu adése prăzĭ a-ĭ călca, nu să părăsiĭa. Cu care pricină aprinzindu-să Traĭan de mânie, de iznoavă asupra Dachilor armele ş'au clătit. Într'acé cale cu meşterşugurile şi măistriile luĭ Decheval, nu puţine, nicĭ ĭuşóre primejdiĭ au vinit la capul luĭ Traĭan, ce cu chivernisala ce făcé, şi cu ştiinţa a purta oştĭ, toate meşterşugurile luĭ Decheval în zădar scoţind, din toate primejdiile ferit au fost. Decheval văzind că nicĭ cu vicleşugul, nicĭ cu armele va puté sta înpotriva luĭ Traĭan, încă maĭ de mare vicleşug, şi răutate s'au apucat, şi ĭarăşĭ s'au făcut că să va pleca luĭ Traĭan, însă de-ĭ va triméte pe Longhin sutaşul, (carile cârma oştiĭ purta, şi toate lucrurile luĭ Traĭan după vrére le pliniĭa), pentru ca cu dânsul să vorovască pentru pacé. Pre acesta Traĭan la dânsul după pofta luĭ trimiţindu-l, el îndată au poroncit de l'au legat, şi cu multe muncĭ căznindu-l, până maĭ pre urmă l'au şi omorât. De acăruĭa patimă înştiinţindu-să Traĭan, maĭ mult de durére inimiĭ ce trăgé, căcĭ pierdusă om vrednic ca acela, de mânie înfocându-să toată socotéla ş'au pus, ca şi pe Decheval, şi peste tot némul Dachilor, aşéş din temelie

Dion. Carté 68, Plinie, carté 10. Epistola 80. Zonorà, carté 11 cap. 21.

să-ĭ răzstoarne, şi pentru un Roman, pre toţĭ Dachiĭ să-ĭ prăpădĭască; însă puind lucrul la sfat, vidé Traĭan, că lucrul aşé după poĭta luĭ a să isprăvi, nicĭ pre lesne, nicĭ fără primejdie poate fi, de care lucru ales-au ca maĭ fără grijă, şi maĭ pe 'ncet de acé trébă să să apuce. Şi aşé într'acé vară, la anul de la Domnul Hs: 104 (Dion, carté 68, Plinie carté: 8) au stătut de au făcut pod de pĭatră peste Dunăre, (care pod ce felĭu de zidire au avut, caută maĭ înnainte la rândul său), gătind dară Traĭan podul peste Dunăre la anul: 105: au trecut cu oştile din Misiĭa în Dachiĭa, şi drept spre apa Sargheţiĭ au purces, unde şi Decheval toate puterile strângându-şĭ, cu mare îndrăznĭală îl aştepta, ce pohărnit nărocul luĭ Decheval, ĭarăş déde biruinţa Romanilor şi dé triĭa oară. Decheval văzindu-şĭ oameniĭ răzsipiţĭ, şi în toate părţile şpârcuiţĭ, de toată nedéjdé lăsindu-să, pentru ca să nu cadă viu la mâna luĭ Traĭan, singur şie ş-au făcut moarte. Traĭan după izbândă minunată ca acésta, întâĭu cetaté Zarmizoghetusa, scaunul luĭ Decheval apucând, (pre acésta maĭ apoĭ au numit-o de pe numele său Ulpia Traĭana) apoĭ abătând din matca sa apa Sargheţiĭ, i-au aflat toată avuţiĭa, caré nenumărată era, şi o zidisă Decheval în fundul apiĭ. Deciĭa, precum mărturiséşte din Dion, şi dintr'alţiĭ Bonfin, deşertând Dachia de toate puterile şi aşéş de tot istovind-o, au făcut-o provinţie; şi înplând'o de cetăţénĭ, şi de ostaşĭ viteranĭ (aceşté era cum sint oturaciĭ la Turcĭ) cu cetăţĭ şi cu oraşe au întărit-o, precum maĭ înnainte vom aduce toate a tuturor mărturiile, cariĭ într'un glas întăresc: precum Dachia toată s'au descălecat cu Romanĭ. Ĭară rămăşiţa Dachilor câţĭ scăpasă din oşténĭ, şi altă prostime, pre toţĭ până la unul, precum să-ĭ fie trecut maĭ spre fundurile ţărâĭ ungureştĭ, scrie Ion Sambuţie, în adaosul istoriĭ ungureştĭ: list: 807: caré apoĭ la istoriciĭ greceştĭ, Zonară şi Chedrinos iprocĭ, s'au numit Pano-Dachia, adecă Dachiĭa de sus; pentru acasta caută şi Dion, Evtropie, Xifilin, Avreleus Victor, Bonfin, Leunclavie, şi toţĭ alalţĭ maĭ noĭ scriitorĭ, cariĭ după ceĭ bătrânĭ urmază.

* Dion acoloş. Evtropie în viiaţa luĭ Tiverie. AvrelieVictor în Breviar, cap. 18.

CARTE A DOA.

Caré arată coreniia nĭamuluĭ Romanilor, precum din Ellinii Troadénĭ să trage, şi de începătura înpărăţiiĭ lor dela Remus şi Romulus. Aşijderé pre scurt însămnĭază, precum Românii din Dachia, carii astăzĭ sint Moldovénii, Munténiĭ şi Ardeléniĭ, sint din nĭamul lor hirişĭ Romanĭ de la Italia, de Traĭan înpărat pre acéstè locurĭ aduşĭ.

PROIMION.

CAPUL I.

Pentru némul Romanilor, din cine şi de unde să trag eĭ din începătura lor.

Zic bătrâniĭ, maĭ mariĭ noştri a înţălepcuniĭ ĭubitorĭ, că cine-va bun, şi cinsteş a să face, a nevoinţiĭ şi a bunătăţi măriĭ lucru ĭaste; ĭară din bun ném şi cinsteş părinţĭ a să naşte, şi din viţă de nărod vestit şi lăudat a să trage, a năroculuĭ, (sau precum, cu creştinesc cuvânt trebue să înţelégem) a dumnăzăeştiĭ orânduĭale ĭaste, şi adevărat dară, că nu puţină cinste, nicĭ plecat năroc între muritorĭ, să socotéşte şi să créde a fi, vechimé nĭa-

muluĭ, mulțimé icoanelor moșilor și strămoșilor, vestit și lăudat prin multe vacurĭ nĭamul începătorilor, și maĭ marilor săĭ, pentru carel, și cu care pricină, între nĭamurile și limbile lumiĭ mare deosăbire și răzlățire să face; și uniĭ din bun nĭam, sau de bună naștere, ĭară alțiĭ proștĭ și varvarĭ au luat a să chema, că de amentrelé pre singur drumul și cursul firiĭ, precum ĭaste dé-dreptul de vom socoti, (osăbind pre ceiĭa, pre cariĭ vécnica dumnăzăĭască, către némul muritorilor dragoste, prin sfântul, și dumnăzăescul cuvânt i-au zămislit, și prin feredeul daruluĭ său, de mojiciĭa, și prostimea țărniĭ și a tiniĭ stricate spălându-ĭ, ĭarășĭ de iznovă i-au născut, și i-au prefăcut), toțĭ lăcuitoriĭ lumiĭ (după adeverința svintelor scrisorĭ) toate nĭamurile eĭ, precum Ellinĭ așé varvarĭ, precum Romanĭ așé Tătarĭ; toate și cu toțiĭ tot dintr'un nĭam dintr'o începătură de țărnă, toțĭ dintr'un părinte putrezitorĭu, toți vechĭ și în singile putregĭuniĭ una sint; și așé nicĭ ar maĭ avé pentru ce să să maĭ înfle țărna asupra lutuluĭ, și tina asupra gunoĭuluĭ; nice vechimé asupra noimeĭ capul ș-ar rădica; nicĭ fiiĭ, și nepoțiĭ pre părințiĭ și moșiĭ săĭ de proștĭ ĭ-ar râde sau de varvarĭ i-ar batğocuri. Acesta dară și într'acesta chip fiind jghĭabul, și răul curgeriĭ firiĭ, aĭavé ĭaste, că de ĭaste vre un nĭam maĭ mult de cât altele să să cinstéscă, sau de mare nume și preț să să țiĭă, nu numaĭ singură vechimé luĭ, nu numaĭ mulțimé și lățimé luĭ în toată, sau în cé maĭ multă, și maĭ mare a rătunzéliĭ pământuluĭ parte destulă ĭaste (că așé de ar fi, cine din némurĭ cu Tătariĭ pentru acésta s'ar puté certa? sau caré din înpărățiĭ, înpărății și vechimeĭ lor s'ar alătura? sau macar cât de departe a apropiĭa s'ar puté), ce încă spre agonisita acestuĭa titul, mai trebuesc bunătățile obicéĭnice, cunoștința cinstiĭ și nevoința spre dânsa; învățăturile, și vredniciile, carele singure numaĭ céle próste și varvare obicéĭa a schimba și a strămuta pot, și din varvarĭ Ellinĭ, din păgânĭ Românĭ, a-ĭ preface meșteșugul și mijlocile, arată. Pentru caré Socrat filosoful adevărat filosoféște zicând: că nu ellin ĭaste cela ce în Ellada trăește, ce cela ce obicéile céle bune și cinsteșe a Ellinilor au învățat, și le face. Cu acésté dară ciniĭ, și istrumenturĭ Elliniĭ de cât toate a lumeĭ nĭamurĭ maĭ înainte slujindu-să,

şi numele a némuluĭ aceluĭ maĭ de bună naştere ş-au agonisit, şi slaviĭ a toată cinsté, şi învăţăturiĭ singurĭ, şi maĭ vechĭ, au eşit stăpănitorĭ şi moştenitorĭ.

Acéstă socotélă adevărată şi fără colachie* de la noĭ să fie zisă, agĭutoréşti-ne Plutarh vestitul în Roma filosof, şi istoric, acăruĭa cuvinte aceste sint: «Ţiţeron după ce mergând în Greţia, «ceĭ de frunte şi aleşĭ filosofĭ şi ritorĭ ascultase, şi cu totuluĭ tot, «pentru ca să să înformăluĭască, şi din ce era să să mute, pre sama «lor să dedése. Apoĭ de acolo întorcându-să la Roma, şi înnainte luĭ «Apollonie Milon, în limba elliniască oraţie făcând, într'atâta mi- «nune, şi mirare au căzut ceĭ ce-l auzisă, cât să fie zis Apollonie, «precum îĭ ĭaste jéle că véde învăţăturile şi voroava frumoasă «caré numaĭ Grecilor era lăsată, prin Ţiţeron la Romanĭ adusă.» Iară Ţiţeron singur scrie în cuvântul la Brutus, pre cum la Athina mărgând, dela un Antioh marele filosof, învăţătura să fie luat, cu a cuĭ dăscălie nu numaĭ maĭ deşteptat, de cum era întâĭu, ce aşéş maĭ de tot şi tot mutat să fie fost din celé ce fusése, şi pentru acéĭa într'alt loc zice, şi maĭ pre larg, că ce au Romaniĭ, tot dela Ellinĭ să fie luat, şi pentru toate lor le sint datorĭ. Caute cititorĭul nostru la Busbecvie scriitorĭu nĭamţ în Epistoliĭa caré ĭaste îndemnătoaré creştinilor, că acolo ca acesté va afla de o formă, şi asémené cu acéslé, de cât carile pentru Grecĭ, şi pentru Greţia nicĭ Grecul în Greţia pentru moşie sa maĭ drept, şi maĭ adevărat a scrie şi a lăuda, ar fi putut.

* linguşire

CAP. II.

Arată-să evghenia, şi slăvit nĭamul şi numele Ellinilor.

Pentru nĭamul, şi nume Ellinilor, (cariĭ maĭ cu vechĭu nume Grechĭ saŭ Grecĭ să chema) din cé dintâĭ începătură de am sta să zicem, nicĭ noaâ vrémé de scris, nicĭ cititorĭuluĭ de citit ĭ-ar agĭunge, pentru caré nu la unul, sau la altul din scriitorĭ îl trimitem, ce la sute şi miĭ, cariĭ de Grecĭ şi de minunate lucrurile lor în scrisorile sale au lăsat; ĭară noĭ pre scurt (cât adecă la

tréba lucruluĭ nostru de agĭuns a face socotim) şi puţinéle vom însămna, din carile céle maĭ multe cum şi cât vor fi fost, pre lesne ĭaste fiete-cuĭ a cunoaşte, precum să zice adagheul * de pre unghe leuluĭ: adecă văḑind unghé leuluĭ, ce fiară să fie leul poţĭ socoti. Aşé dară nĭamul acesta'a Ellinilor, vrédniciilor, învăţăturilor, şi înţălepcĭunilor sale alăturând armele, vitejiile, şi mărimé sufletuluĭ, cu biruinţele nu maĭ puţin de cât cu învăţăturile, prin toate părţile lumiĭ au pătruns, şi toate unghĭurile eĭ au străbàtut şi pănă într'atâta vésté şi lauda numeluĭ lor, inimile a tuturor muritorilor au vincit, şi cu biruinţa armelor cerbicé plecându-le, mânule lĭ-au legat, cât şi cel maĭ varvar de cât varvariĭ ném a Schythilor, şi cu dânşiĭ toate limbile înpreună cinsté numeluĭ, slava némuluĭ, şi lauda armelor nu lĭ-au tăgăduit: ce cu toţiĭ acéstă protie (adecă locul cel maĭ de cinste) lor au dat. Acéastaş varvariĭ vécilor acestora, şi întâĭ mare şi puternic nĭamul Othmanilor, şi astă-zĭ mărturisesc. Ce cuvântul strângând, în scurt să zicem, şi să pomenim biruinţele lor în toată lumĭa, precum Dionisie Vacchos au pus stâlpiĭ şi ţenchĭul armelor sale în ostroavele ochianuluĭ despre răzsărit: Iraclis în margile pământuluĭ despre apus; drumul luĭ Ahilevs până la pustiile Schythiiĭ, spre mĭază noapte pănă la Nistru, pănă unde adecă pe acélé vrémĭ avé pe cine birui, şi într'acuĭ cap mâna să-ş puĭa. Tăcem a zice pentru Alexandru marele Machedon, carile nu numaĭ cât pănă la Persida, şi la India pe urmele luĭ Dionysos mergând, nenumărate, şi de abĭa cu auziré numeluĭ altora ştiute năroade, supt sabiĭa sa au plecat; ce încă şi cu vânturile şi năsipurile Africăĭ luptându-să, în pustiile Lyviiĭ au pătruns, şi până la Amon şi fântâna ce-ĭ zic a soareluĭ au agĭuns; şi încă furtuna-ĭ ré de n'ar fi zavistuit norocu luĭ bun, şi capătul cărărilor luĭ Iraclis ar fi văzut, şi cu vârvul suliţiĭ marginile răzsărituluĭ, şi a apusuluĭ ar fi înpreunat. Părăsim a însămna a Ellinilor în Evropa, Asia şi Africa sàlăşluirĭ, şi în toate a lumiĭ părţĭ punerĭ de temeliĭ de ţărĭ, de înpărăţiĭ şi de minunate cetăţĭ, carele nicĭ număr nicĭ sfârşit au, ce să zicem: că după ce slava şi cinsté în nume, în nĭam, şi în chipurĭ, şi persoane de toată lauda iroĭască şi vitejască, peste tot pământul ş'au sămănat, sădit şi întemeĭat; ca

* zicătoare

cum de acéste sătuĭ, îngreţoşindu-să, acĭaĭaş véste şi laudă în stélele cerĭuluĭ ş-au înfipt, în fundurile mărilor ş-au slobozit, şi supt tartarurile pământuluĭ ş-au coborât, în planetele, şi alalte neclătite a le cerĭuluĭ stéle, numerele maĭ marilor săĭ suindu-ş, în putérile stihiilor aşăzindu-ş, de unde toate limbile numele şi închinăcĭuné Dumnăzăilor săĭ în Apollon, Isidis, Aris, Ermis, Zevs, Afrodittis, şi Cronos, (carele sint numerele a şépte planete şi a şépte zile într'o săptămână), aşé în Posidon Dumnăzăul măriĭ, în Ifestos Dumnăzăul foculuĭ, în Pallas Dumnăzăoae ştiinţilor, în Muse Dumnăzéele muzicâĭ şi stihurilor; în Aris Dumnăzăul războaelor, în Ermis Dumnăzăul cuvântuluĭ, în Zevs Dumnăzăul fulgeruluĭ şi a toată clătiré de sus, în Afroditiĭ în Dumnăzăoae frumséţelor, în Cronos Dumnăzăul înnălţimeĭ, şi în Isidis Dumnăzăoae fiéoriiĭ şi a curăţeniiĭ. Aceşté şi alţiĭ mulţĭ nenumăraţĭ ca aceşté, nu că doară, după basnele poeticilor, Dumnăzăĭ şi Dumnăzée adevărate şi nemuritorĭ au fost, ce după socotéla filosofilor oamenĭ din oamenĭ născuţĭ şi muritorĭ fiind, vrédnicele lor fapte şi învăţăturĭ, până într'atâta i-au suit şi i-au cinstit, cât ceĭ maĭ pre urmă, în loc de Dumnăzăĭ i-au cinstit, şi cu laude véćnice, şi pre dânşiĭ, şi pre numerele lor, ca pre nişte Dumnăzăĭ nemuritorĭ, i-au lăudat, şi i au cinstit; ĭară amintrilé şi némul lor din Grecĭ, şi ţara lor Greţia, toţĭ o îĭ mărturisescu. Decĭ după atâta véste în toată lumé slăvită, atâta numele némuluĭ lor ş-au evghenisit, cât în urechile tuturor muritorilor primit au fost cuvântul, carile pentru dânşiĭ să zice, tot carile nu ĭaste Ellin, varvar ĭaste. După acesta, şi dintr'acesta nĭam a Ellinilor sint şi să trag vestiţiĭ şi a toată lumé biruitoriĭ Romanĭ, precum puţin maĭ înnainte vom arăta; însă pentru ca maĭ descâlcit, şi maĭ netédă să dăm istoriĭa începăturiĭ nĭamuluĭ lor, poftim pre cititorĭul nostru, puţin oarece să ne fie cu îngăduinţă, şi văzind că maĭ mult de cât s'ar cădé cuvântul din calĭa sa abatem, adecă cu multul maĭ denainte istoriĭa apucând şi maĭ vechĭ vremĭ pomenindu-ĭ, să nu să oţărască, căcĭ pre cât prin putinţa noastră va fi şi cuvântul maĭ scurt, şi istoriĭa maĭ deşchisă denainte privélilor a i-o pune în tot chipul vom sili.

CAP. III.

Arată-să țărâle Ellinilor céle maĭ vestite.

Pre vremile céle maĭ denainte de vestit războĭul și prăpădeniĭa Troadeĭ, toată a Ellinilor semenție în multe țărĭ și înpărățiĭ să înpărțiĭa, și uniĭ în Evropa, ĭară alțiĭ în Asia stăpâniĭa. Însă între alalte maĭ vestite și maĭ puternice era în Asia Troia, ceșté cu un nume maĭ de obște Ellinĭ, ĭară ciĭa Ionĭ să chema: însă tot un ném și o limbă era, precum Troadéniĭ, așé Elladéniĭ; numaĭ ceĭ din Asia, cu alalte nĭamurĭ de acéĭa parte, ĭară ceștĭ din Evropa cu ale sale dincoace să însoțiĭa; și macar că de multe orĭ, și între sine uniĭ cu alalțĭ marĭ, și groznice războae făcé, însă când vré o nevoĭa de afară le viniĭa, cineș cu soțiile, și cu părțile sale să ținé, și unul pre alaltul să agĭutoriĭa. Cătră ceștĭ despre Evropa să număra și ostroavele, carile sint în maré Mesoghia (sau precum la noĭ cu maĭ știute nume să chémă Maré Albă) precumu-ĭ Critul, Rodosul, Chyprul, Corțira, Zachinthul, Sichilia, Sardia, Corsica, Sacâzul, Mitilinul, Androsul, Coul, și alalte ostroave, ce să chémă a Chicladelor, cu céle maĭ mănunte, acărora nume nu le maĭ pomenim. Așijderé la uscat Poloponisul (căriĭa acmù ĭĭ zicem Morea), Attica, Thettalia, Machedonia, amândoaâ Epirile, și până în capătul Italiiĭ (caré maĭ pre urmă și acéĭa toată la trupul înpărățiiĭ greceștĭ s'au alăturat, și Greția mare s'au numit), și în hotarăle Thrachiiĭ despre Dunăre, și despre Maré Nĭagră, și încă și până Hersonisul Tavric, (acesta-ĭ Crâmul) toate acéste țărĭ Elliniĭ le oblăduĭa, și în multe Domniĭ și înparățiĭ marĭ și tarĭ să deosăbiĭa, în care chip prin multe vacurĭ au trăit, și cineș în părțile sale au stăpânit.

CAP. IV.

Arată-să pricina războĭuluĭ și a prăpădeniiĭ Troadiĭ.

Pre la anul maĭ denainte de întruparé Cuvântuluĭ și Fiĭuluĭ luĭ Dumnăzău: 1193: ĭară dela zidiré lumiĭ: 4313: mare pârjol

de zarvă, şi nepotolită gâlcévă, s'au aţiţat între Grecĭ Troadénĭ şi Elladénĭ, a căriĭa dintâĭ pricină, precum scrie din Omir Dionysiodot, cu patruzecĭ de anĭ maĭ denainte Iraclis (sau precum i-au mutat numele Latiniĭ Hercules) maĭ avusése războĭu cu Troadéniĭ, şi cetate Troada izbândind pre înpăratul lor, pre Laomedont încă omorâse şi fără samă de Troadénĭ robind, i-au dus cu sine la Ispanie şi în Franţia, unde precum vor uniĭ istoricĭ, cu dânşiĭ au zidit cetaté Alexia, ĭară după ce s'au dus Iraclis, fićorul luĭ Laomedont Priam ĭarăş strângându-ş ţara, şi oameniĭ răzsipiţĭ prin vrémé acelor: 40: de anĭ ranele acelor răutăţĭ, a luĭ Iraclis vindecându-ş, şi înpărăţia la statul puterii ceĭ dintâĭ ducându-ş, socoti că precum prada ţărâlor sale aşé moarté tătâne-său de la Elladénĭ îş va puté răscumpăra şi maĭ cu asupră. Decĭ Priam, precum zisem, întrămându-ş puterile (precum ĭarăş din Omiros scrie şi Pavsanie) îş tocmi oştile, îş întâri cetăţile, şi toate locurile stăpâniriĭ sale, trimisă pre unul din Domniĭ săĭ ce-l chema Antenor la Ellada, unde acmu stăpâniĭa Menelaos fratele luĭ Agamenon fićorul luĭ Plistinis, nepotul luĭ Atreu înpăratuluĭ Misiinilor, bărbatul Eleniĭ aceĭ frumoase, pentru ca să ćară ğudecată, şi să afle dreptate, pentru oasté caré făr' nicĭ o cale râdicase Iraclis asupra înpărăţiilor: şi după ce atâta pagubă şi stricăcĭune făcusă, încă şi pre tatâ-său Laomedont omorâse. Decĭ Antenor la Ellada cu soliĭa viind, Greciĭ de acolo nicĭ un răspuns curat dându-ĭ, fără nicĭ o ispravă alĭasă, l'au pornit înnapoĭ: carile viind, şi spuind înpăratuluĭ său de nebăgaré în samă a Grecilor de la Evropa, Priam încă într'atâta călcare de cinste pusă, şi în batğocură luat văzindu-să, acéste toate, şi céle maĭ denainte păţite cu fierul şi cu mâna, să şi le răsplătĭască au socotit; şi aşé gătind căte-va corăbiĭ cu oaste, şi altele ce oştémilor trebuesc, trimasă pre fiĭul său pre Alexandru Paris, asupra Elladiĭ poroncindu-ĭ, ca orĭ cu sila, orĭ cu înşelăcĭuné, orĭ cu ce alt chip mâna şi vrémé ĭ-ar da, vre o stricăćune şi pagubă Elladénilor să facă; în scurt să zicem, Alexandru trecând cu vasele în părţile Evropiĭ, socoti că maĭ pre lesne va strica Elladénilor cu vr'un vicleşug, de cât cu războĭul. Decĭ cu înşelăcĭune aşé râpind pre Eleni, Doamna luĭ Menelau, au fugit cu dânsa

Dionyssiodot din Omir.

Pavsanie din Omir.

întâiu la Eghypet, pentru ca să-ş piarză urma, apoi la ţara sa. Era dară Eleni fată luĭ Tindar stăpânitorĭul Spartanilor, şi maĭ ghizdavă de cât toate muerile Greţiiĭ, ca caré protivnică nu era.

CAP. V.

Arată-să sfatul şi voevoziĭ a âmbe părţilor elleneştĭ.

După ce Alexandru Paris au râpit pe Eleni, şi au fugit cu dânsa la Troada, precum zisăm, ĭară Menelaos déde ştire la toţĭ stăpânitoriĭ şi Domniĭ Greţiiĭ de tâmplaré ce i-au vinit, şi de ocara, caré ĭ-au făcut Paris, poĭtindu-ĭ şi învitându-ĭ pre toţĭ la izbândă; arătându-le că aćasta ruşine nu numaĭ a luĭ, ce de obşte a tuturor ĭaste, şi cu toţiĭ înnainté Troadénilor şi a toată lumé ruşinaţĭ, şi batğocuriţĭ vor rămâné, de nu să vor scula să-ş răscumpere necinsté. Acésta auzind cu toţiĭ îndată cineş de pré la locurile sale sculându-să, pentru ca să să sfătuĭască, la cetaté Avlida, cu toţiĭ, la zi dată, s'au adunat: unde multe sfaturĭ, şi într'o parte, şi într'altă zbătându-să, pănă la anul s'au trăgănat alesul lucruluĭ; căcĭ era uniĭ cariĭ socotiĭa, că pentru o muĭare n'ar trebui să să facă atâta vărsare de singe, şi zarvă, şi râsipă între înpărăţiĭ marĭ şi vicine ca acélé: ce cu alt mijloc să poată întoarce pe Eleni înnapoĭ, dând maĭ mult vina bărbatuluĭ eĭ, de cât luĭ Alexandru Paris, zicând: că acesta de ş'ar fi păzit muĭare şi muĭare de ş-ar fi ferit cinsté, Paris cum să o fure şi să o râpască n'ar fi avut; ĭară alţiĭ cariĭ parte luĭ Menelaos ţiné, sfătuĭa că orĭ în ce chip tânplaré acésta ar fi fost, ruşiné şi necinsté tot cade asupra tuturor, şi încă maĭ mare va fi, când nerăscumpărată lăsind-o, Troadéniĭ să vor lăuda de biruitorĭ şi îngrozitorĭ Elladénilor. Şi aşé acestora sfat alegându-să, pănă maĭ pre urmă cu toţiĭ la un cuvânt şi gând viind, au ales, şi cu tarĭ gĭurământurĭ au întărit, ca cu toţiĭ cu toate puterile sale sculându-să, sau cu toţiĭ pănă la unul să pĭară, sau ruşiné şi ocara, caré li s'au făcut, să-şĭ răsplătĭască, şi pe Troada atocma cu pământul răzsipind-o, nicĭ un Troadén viu să nu lasă. De altă parte

Troadénii încă socotind lucrul la ceva să vie, cu toții adunându-să, multe sfaturi și lucruri clătiia, și să chibzuia, cum vor puté purcede spre lucrurile, ce s'au început: însă cu toții într'un sfat și într'o inimă era, ca ori ce rău s'ar tâmpla să le viiă la cap, pentru voia lui Alexandru Paris, cu dragă inimă să-l priimască, și până la unul de vor rămâné, sau să moară, sau să izbândiască, iară vii pre Eleni să nu dé. Din Domnii Troadénilor doi numai sta înpotriva sfatului acestuia, Antenor și Eneas, carii sau cu mâzdă agiunși fiind dela Menelaos, sau cu mai bune capete, și cu mai copți crieri slujindu-să de cât alalți, în tot chipul și nepărăsit îndemna și sfătuia, de arme și de războiu. cu alalți Greci să nu să apuce, nici pre frumséțe unii mueri să schimbe dragosté frățască și megieșască, și mai pre urmă, pentru un lucru ca acesta de nimică, într'âmbe părțile mare moarte, amânduror înpărățiilor de plâns și de olecăit sfărmare și râzsipă, și până în cé de apoi și cetății răsturnaré și înpărăției lor cé de pre urmă prăpădénie să nu vie. Ce sfaturile acésté sănătoase acestor doi Domni înnainte frumséții muerești, nici cum sporiia: că lui Paris mai cu iușor, și mai pre lesne fără înpărăție, fără moșie, și așéș fără viață îi păre a fi, de cât fără privala frumséțelor și decât mângâiere ochilor și a cosițelor Ilénii. Și așé și Troadénii rumpseră sfatul, ca cu mână într'armată, și cu piept înplătoșat, precum să sprejinéscă, așé să facă toată lovitura, și ruptura de groznică moarte aducătoare. Deci a Grecilor de la Evropa cei mai de frunte și mai aleși de oaste purtători au fost Agamenon (pre carile cu sfatul de obște l'au ales să fie poroncitoriu și înpărat peste toate oștile), Menelaos, Nestor, Palamidis, Ulisis, Diomidis, Aiaxi Telamenénul, și alt Aiaxi Docrénul, Ahileus și Patroclos. Iară a Grecilor dela Asia, Priam stăpânitoriul Troii, Ector, Deifovos, Memnon ficiorul lui Tithon, Telefos și Elenos; iară alalți a doa și a triia spiță mulți au fost, a cărora izvod, de mulțimé cuvântului ferindu-ne, nu-l aducem.

CAP. VI.

Bătaĭa a tuturor Ellinilor la Troada, şi răzsipa eĭ.

La anul maĭ denainte de Domnul Hs: 1194, ïară de la Adam 4314, Ellinii evropénĭ, precum pomenim, de toate ciniile câte la oasté şi de pre mare şi de pre uscat trebuesc, gătind, Agamemnon cu toate oştile în vase întrând, au trecut la Asia, şi la uscat eşind, cu vrăjmaşă năvală cetaté Troadeĭ au încungïurat, şi a o bate au început, şi fără răzsuflu, prin vrémé a zéce anĭ, multe războae, şi omorârĭ groznice, dintr'âmbe părţile s'au făcut, vârtos bătându-să; şi nicĭ putérilor, nicĭ vieţiĭ cruţind: Elladéniĭ pentru ca şi paguba, şi ruşiné să-şĭ răscumpere, şi cu al său încă şi a altora să ïa; ïară Troadéniĭ şi dobânda să nu dé, şi al său să-şĭ feréscă nerăpit şi neprădat. Aşé necontenit ïarna şí vara zéce anĭ, precum am zis, luptându-să, şi cu félïu de félïu de morţĭ groznice omorându-să, şi săvârşindu-să, precum uniĭ din istoricĭ, şi ales Dionisiodot zice, că într'acéstă bătaïa dintr'amândoaâ părţile ca la o sută şi cincsprezéce sute de miĭ de oamenĭ să fie perit; decĭ până maĭ pre urmă Elladéniĭ sau cu putéré armelor, sau precum vor alţĭ istoricĭ, cu vicleşugul şi vânzaré luĭ Antenor şi a luĭ Eneas, au răzbit pre Troadénĭ, şi au dobândit cetaté; şi întrând în lontru, pre câţĭ au maĭ aflat viĭ, pre toţĭ supt sabie i-au pus, nicĭ unuïa cruţind; fără numaĭ priciniĭ a atâta răutate Eléniĭ, şi luĭ Antenor, şi lui Enias; pre cariĭ ĭ-au slobozit, şi lĭ-au dat voe cu toată casa şi familiïa lor, încătro li va fi voïa, fără nicĭ o bântuïală să se ducă. Pentru care lucru s'au crezut la ceĭ maĭ mulţĭ, precum cu a lor prodosie * şi vicleşug să să fiïă făcut cale nepriïatinilor, şi să fie dobândit cetaté; macar că sint alţĭ istoricĭ cariĭ de acest nume pre Antenor, şi pe Enias vor să curăţască, zicând, că Elladéniĭ ştiindu-ĭ că aceşté dinceputul sfatuluĭ, şi a războïuluĭ, totdéuna au fost sfătuind să nu să apuce de gălcavă, ce să dé pe Eleni bărbatuluĭ eĭ, şi precum până maĭ pre urmă Evropéniĭ vor fi biruitorĭ, şi Troadéniĭ cu Eléni, şi cetaté şi înpărăţiïa îşĭ vor pïarde, caré s'au şi tâmplat. Şi pentru acest a lor înţe-

* vînzare.

lepţesc sfat, şi întrïagă socotélă, să-ĭ fie cruţat, şi cu totul al lor, ce au avut, să-ĭ fie slobozit. Deci veri aşé veri amintrilé au fost, precum Iustin istoricul din istorie luĭ Trogos pomenéşte, din tot némul bărbătesc şi mueresc, şi din toată vârsta tineréscă şi bătrânéscă, din Troadénĭ numaĭ aceştĭ doĭ Domnĭ cu viïaţă, şi cu toată familiïa lor au eşit, şi în corăbiĭ întrând spre Italie vétrelele au deşchis. Iustin, carté 20. cap. 1.

CAP. VII.

Pentru trécere luĭ Antenor şi a luĭ Enias la Italia, şi de stăpânirile lor acolo.

Aceştĭ doĭ pomeniţĭ Domnĭ Troadénĭ, văslind spre Italie, Antenor s'au abătut în părţile unde acmu ïaste ţara Veneţiïanilor, ş'au descălecat acé ţară acolo, însă nu unde ïaste acmu cetaté Veneţiiĭ, că acasta după mărturiïa luĭ Onufrie cu 429 de anĭ după Domnul Hs: ş'au aruncat temeliile pre năsip şi pre apă, precum se véde stând şi până astăzĭ. Ïară Enias au abătut spre Italia unde pré acélé vremĭ stăpâniïa Latinul (de pre a căruïa nume şi ţara s'au chemat Laţium, şi nărodul lui Latin), véde-să că acest Enias, nu cu puţineĭ oamenĭ au fost eşit din râsipa Troadéĭ, de vréme ce scriu istoriciĭ, că eşind el din corabiĭ la uscat, Latinul îndată ĭ-au eşit cu oaste înnainte, neprimindu-l adecă să ïasă, şi să între pe pământul luĭ. Enias încă oasté caré cu sine avé în şirag tocmind-o, de războïu şi de bătae să să apuce era gata: ce Latinul, vrând pentru ca să să înştiinţéze ce oamenĭ, şi de unde sint eĭ, întâĭ au poftit pre Eneas la voroavă, ce din dulcaţa şi frumséţé voroaveĭ luĭ Enias, atâta s'au domolit, şi s'au mierat Latinul, cât îndată lepădând armele, şi gândul înpotrivnic, fără de alte prepusurĭ la înpărăţie soţie l'au primit; şi încă pentru ca maĭ mare dragoste, şi plecare spre dânsul să aréte, şi pre fiică-sa Levania i-au dat, (pre caré maĭ denainte o fusése logodit cu Turnus Domnul Rutulilor) şi ginere făcându-l, l'au înpreunat cu singele său; ïară Turnus Domnul Rutulilor văzind că l'au micşurat Latinul, şi pe logodnica sa au dat-o după streinul acela

Iustin acoloş.

Iustin, Carté 43 Cap. 2.

Enias, de greu tulburându-să, pentru ca şi acéstă ruşine să-şĭ răscumpere, şi logodnica să-ş ĭa, gătindu-să cu oaste asupra amânduror s'au râdicat; în care războĭu Enias biruitorĭu eşind, Turnus cu aĭ săĭ în bătae au perit; ce şi Latinul încă în războĭu căzind, Enias precum a socru său aşé a luĭ Turnus, şi pământul şi năroadele, singur deciĭa au stăpânit.

CAP. VIII.

Arată-să stăpâniré nĭamuluĭ luĭ Enias, până la naşteré luĭ Remus şi a luĭ Romulus, şi cĭudată naşteré lor.

După izbânda asupra luĭ Turnus şi cădéré socru-său luĭ Latin, Enias cu aĭ săĭ Troadénĭ, şi cu ceĭ de loc Latinĭ în stăpânire aşezindu-să, şi spre alte nĭamurĭ de prin pregĭur mâna a-şĭ întinde au început: ce făcând războĭu cu Mezenţie Domnul Etrurilor, Enias la bătae au perit, ĭar în locul luĭ rămâind Ascanie fiĭul său, pentru ca maĭ vârtos urmele să-ş întemeĭaze, au zidit cetaté ce-ĭ zicé Alba lungă, caré au fost scaunul săminţiiĭ luĭ Enias, şi cap tuturor cetăţilor Italiiĭ treĭ sute de anĭ: până adecă s'au zidit Roma, şi s'au mutat de acolo scaunul la Roma. Aşé
Iustin. acoloş.
Troadéniĭ stăpânĭ rămâind în Laţium, după multă vréme sămânţa luĭ Enias din ficor în ficor, şi din nepot în nepot, era următorĭ şi moştenitorĭ stăpâniriĭ Latinilor, până au vinit la anul maĭ denainte de Hs: 777: în ce vréme au fost rămas doĭ fraţĭ la stăpânire, Amilius maĭ mic, şi Numitor maĭ mare; ce Amilius peste socotéla firiĭ şi dreptaté limbilor, frate fiind maĭ mic, cu sila singur numaĭ au apucat scaunul stăpâniriĭ: şi văzind că fratesău Numitor alţĭ ficorĭ parte bărbătéscă nu avé, fără numaĭ o fată, pre caré o chema Rea, au pus gând de tot să stângă seminţiĭa frăţine-său, şi în urmă deciĭa ficoriĭ luĭ să rămâe moştenitorĭ singurĭ. Ce acésta cu alte ispite maĭ fără lége a isprăvi neîndrăznind, au aflat mijloc ca acela, carile să nu dę prepus, şi scandală în nărod, şi aşé în chip de cinsté şi de Dumnăzăire, au poroncit precum Rea, fata luĭ Numitor, să se sfinţască Boaziĭ ce'ĭ

zicé Vastalis, la capişté a căriĭa era obiceĭu de puné féte fićoare, carile niciĭ de acolo puté să maĭ ĭasă, nicĭ să să maĭ mărite li să cădé, ce în toată viaţa în tracé capişte rămâind, păzia focuĭ carele la oltarĭul Boaziĭ ardé, ca nicĭ odânâoară să nu să cumva stăngâ. Aşé într'acé capişte pre nepoată-sa băgând, şi supt tare pază ţiind-o după câtăva vréme s'au aflat îngrecată; pentru acésta uniĭ vor să zică, precum din înpreunaré fără lége să fie luat în pântice; ĭară alţiĭ basna adâogând, vor să zică, precum Mars Dumnăzăul rezboaelor văzind strâmbătaté, caré să face némuluĭ luĭ Numitor, singur fiéoariĭ bărbat, şi pruncilor, cariĭ din trânsa era să să nască, părinte au primit să să facă; şi într'acesta chip Rea zămislind, să fie născut gémenĭ, cariĭ s'au chemat Remus şi Romulus. Amilius înţelegând pentru prăsila Reiĭ, şi de naştere pruncilor, îndată au poroncit de ĭ-aŭ lepădat pe pruncĭ într'o pădure désă, acolo cu începutul vieţiĭ şi sfârşitul tot de odată să le fie: ĭară pre maica lor cu marĭ muncĭ şi pedépse prin cătăva vrémé ţiind-o, până maĭ pre urmă într'acéle fără milă legăturĭ, şi cazne s'au şi săvârşit, pre caré maĭ apoĭ Romaniĭ în numărul Dumnezéelor puind-o, ca unuĭ Dumnăzău ĭ-au slujit.

Arată-să aflaré pruncilor şi moarté lui Amilius.

CAP. IX.

Amilius ţiindu-să acmu, că pre pofta inimiĭ sale au izbândit, şi săminţiĭa frăţine-său cu bătrânéţele luĭ Numitor în vecĭ va apune, nicĭ din oase uscate ca acélé să răzsae ceva va maĭ fi nedejde, însă precum Iustin voroava împodobéşte, furtuna de grijé Romanilor purtând, la locul unde gémeniĭ pruncĭ era lepădaţĭ, o lupoaică au îndreptat, căriĭa murindu-ĭ ţinciĭ, ţiţile de lapte ne având cine să le sugă, i s'au fost înflat. Lupoaica dară dând peste pruncĭ, sau pentru duréré ţiţelor de lapte înflate, sau cu altă a Proniiĭ taină, firé cé de jiganie lacomă şi înghiţitoare uĭtăndu şĭ, mamcă şi maică cuconilor s'au făcut; adése la dânşiĭ mĭărgând şi aplecându-ĭ, ţiţele îşĭ storcé, şi de durerile ce trăgé să oteşiĭa. Adéseĭă acolo la hrana cuconilor cercetând, un păstorĭu a mo- Iustin, carté 43. cap. 2.

şuluĭ lor, a luĭ Numitor, anume Favstus, carile cu turmele într' acéle părţĭ înbla, ĭ au luat sama; şi luându-să pe urmile eĭ au aflat-o în desime, ţiţele la gura pruncilor aplecând, şi ca cum din sine născuţĭ ar fi hrănindu-ĭ. Decĭ păstorĭul Favstus trăgând pruncii de supt pânticile lupoaĭcăĭ, ĭ-au luat la sine, şi ĭ-au ţinut până ĭ-au crescut marĭ şi între păstorĭ cu viaţă sălbatică ĭ-au hrănit. Aşé Remus şi Romulus a cuĭ ficorĭ să fie, şi de cine născuţĭ ne ştiindu-să, între alalţĭ păstorĭ lăcuind, din zi în zi cu vârsta puterile şi vetejiile îşĭ adăogé, şi tóte turmele de tâlharĭ şi de alţĭ prădătorĭ tare şi neatinse le păziĭa; ĭară o dată tâmplându-să a vini neşte tălharĭ să prade oile luĭ Numitor, fraţiĭ amândoĭ lĭ-au sărit în protivă: ce Remus maĭ mult ìnainte pe tălharĭ întirind, de sprejinéla frăţine-său rămas şi ne sprejinit fiind, cade în mâna tâlharilor; tălhariĭ socotind ca să-ş astupe faptele lor cele réle, după ce au prins pe Remus, l'au dus la Amilie zicănd: precum acela ĭaste, carile adése oile luĭ Numitor a lovi şi a le prăda s'au fost obicĭuit: şi pre apărătorĭul, carile pre alţiĭ acasta a face brăniĭa, vinovat şi rău a fi vré să-l dovedéscă. Amilius vrând adică să facă voĭa frăţine-său luĭ Numitor, pre nepotu său ca pre un fur şi talharĭu la dânsul l'au trimis, zicându-ĭ să facă cu dânsul cum îĭ va fi voĭa. Numitor aducând pre tânăr în nainté sa, şi căutându-ĭ tineréţélor şi mărimeĭ chipuluĭ, au început a-l lovi la inimă să nu cum-va fie vre-unul din nepoţiĭ luĭ ceĭ lepădaţĭ; căcĭ şi la faţă foarte ş'au fost răducând cu dânsul, şi întrebându-l pentru vârsta annilor, încă s'au fost potrivind cu vrémé lepădăriĭ lor. Aşé Numitor stând în doinţa gânduluĭ şi a lucruluĭ, ĭată soséşte şi păstorĭul Favstus aducând şi pe Romulus cu sine, şi spuindu-ĭ toate din ceput, precum ĭ-au aflat, şi pe ce vréme, şi de hrana lor întâĭu de la lupoaĭcă, apoĭ de la dânsul, şi de toate de afir a păr povestindu-ĭ, s'au adeverit precum eĭ nepoţiĭ luĭ, şi fiiĭ fétiĭ sale Reiĭ, să fie. Dintr'acel cés Numitor ceva'ş nepestind, cu nepoţiĭ învitând pre păstorĭ şi pre alalţĭ aĭ săĭ oamenĭ, pentru ca şi moarté fétiĭ, şi înpărăţĭa să-ş răscumpere, fără veste asupra luĭ Amilius s'au sculat, pre carile ucigându-l nepoţiĭ, ĭarăş au aşezat pre moşul lor la înpărăţie.

CAP. X.

Arată-să temeliia Romiĭ, şi începătura înpărăţiiĭ Romanilor.

Remus şi Romulus fraţiĭ, nevrând a să arăta nemulţămitorĭ pădurilor, carile ĭ-au acoperit, şi munţilor în cariĭ au crescut, şi păstorilor cariĭ ĭ au hrănit; aducând (precum scrie Iustin) mare sumă de oamenĭ (de vréme ce îndată şi Senatul au aşezat, carile era o sută de bătrânĭ, şi ĭ-au chemat părinţĭ), şi mărgând la locul, unde fĭara ĭ-au fost hrănit, acolo temeliile înpărătésiĭ cetăţilor au pus, maĭ denainte de viniré Domnuluĭ Hs: cu 750 anĭ, ĭară după râsipa Troadeĭ cu 432 anĭ pre vrémile când stăpâniĭa în Iudea Ioatham ficorul luĭ Osia; ĭară după ce s'au săvârşit cetaté Romeĭ, şi s'au mutat scaunul de la Alba-lungă într'ânsă, îndată, şi în scurtă vréme mulţime de vonicĭ s'au strâns, cărora lipsindu-le femeĭ, şi veciniĭ fétile după păstorĭ a-şĭ da nepriimind, (căcĭ de pre fraţiĭ Remus şi Romulus între păstorĭ crescuţĭ fiind, tuturor oamenilor lor veciniĭ de prin pregĭur păstorĭ le zicé), eĭ încă la praznic, unde féte sabinénce, pentru privala ğocurilor alergase, pre acéle féte a Sabinénilor au râpit, şi şi le-au luat fémeĭ; deciĭa de o dată veciniĭ de prin pregĭur, apoĭ Italia suppuind, maĭ apoĭ şi a toată lumé înpărăţiĭa a cerca au purces. Aşé dară fiind ijdărăniĭa şi începătura Romanilor dela Greciĭ Troadénĭ, şi temeliĭa înpărăţiiĭ lor dela aceĭ doĭ fraţĭ (de pe acărora nume şi cetaté Roma s'au numit) fiind, de aciĭa cu cursul vremilor atâta s'au mărit, şi peste toată lumé s'au lăţit, cât şi maĭ nicĭ un unghĭu a lumiĭ n'au rămas, carele să nu fie dela dânşiĭ suppus sau de armele şi numele lor să nu să fie cutremurat: pentru a cărora minunate lucrurĭ, şi peste cuprinderé a socotéliĭ omeneştĭ vitejiĭ, pline sint scrisorile a scriitorilor a tuturor limbilor; şi aşéş nicĭ istoriĭa a sfinteĭ Evangheliĭ, mărimé şi puteré lor au tăcut, precum de osăbĭ dintr'alte locurĭ maĭ ales Sfântul Luca pomenéşte, că pre vrémé naşteriĭ Domnuluĭ şi mântuitorĭuluĭ lumiĭ, înpărăţind Avgust Chesarĭ, trimis-au poroncă în toată lumé, pentru ca să să scrie toată parte bărbătéscă, şi să să ştie

Iustin Carté 43 Cap. 3.

numărul bărbaţilor în toată lumé Romanilor: la care scrisoare mărs'au şi maica fićoară cu fiĭul său şi a luĭ Dumnăzău părintelui, în vréme după trup, şi maĭ denainte de vréme după fiinţă născut, ĭară nicĭ o dată făcut; pentru ca numele Domnuluĭ Is: Hs: în izvodul suppuşilor. Romanilor să să scrie. Aşé Dumnăzău părintele pre fiĭul său. unul născut în trupul omenesc, între supuşiĭ Romanilor a să număra învoĭaşte, pentru ca pre aciĭaş Romanĭ la vréme singuriĭ orânduiteĭ sale socotéle ştiute şi hotărâte, prin darul de adoara naştere, şi prin credinţa cuvântuluĭ Evanghelii Fiĭuluĭ său, de iznoavă să-ĭ răznască, şi precum o dată după fire fiiĭ Ellinilor era, aşé după Graţie maĭ pre urmă fiiĭ Evangheliiĭ să-ĭ facă şi gĭuguluĭ fiĭuluĭ său, celuĭ uşor să-ĭ suppue.

CAP. XI.

Dovedescu-să ceĭ ce vor să zică, că Romaniĭ nu să trag, nicĭ sint din nĭamul Ellinilor.

Precum nesăţioasă firé poftiĭ omeneştĭ, de şi de alte ale lumiĭ, carele bune şi fericite a să chema s'au obicĭuit, vre odată să poate sătura; însă pentru slavă şi cinste tot dĭauna flămândă, şi nesătulă ĭaste: aşé şi ochĭul zavistiiĭ, macar că multe cu ascuţita sa vidére a tréce, şi ca cum nu li-ar vidé a să face poate, însă slava şi cinsté altuĭa, cu otrăvită şi deochetoare privală să nu-o atingă, şi a o deochĭa să nu să sillĭască, preste fire, şi peste putinţă îĭ ĭaste. De care lucru nicĭ cu divă ĭaste de să află vre uniĭ de ochĭul zavistiiĭ purtaţĭ, şi de ceĭ de aĭ săĭ şi fireştĭ părăsiţĭ, cariĭ vor să zică, că némul acesta a Romanilor, nu din Ellinĭ să fie, nicĭ rodul prirodul lor din Greciĭ Troadénĭ să li să tragă: ce divă? şi ce lucru nou ĭaste acesta? Ĭarăş zicem, devréme ce şi maĭ buiguiţĭ, şi maĭ uluiţĭ au fost, şi sint alţiĭ de cât aceşté, cariĭ nu numaĭ pre Romanĭ varvarĭ a fi, şi viţa lor, nu din cé ellinéscă să fie odrăslit, cu neştérsă frunte au tăgăduit, ce încă şi pre singurĭ Elliniĭ din némurile lor céle varvare, să să fie răzleţit, şi să să fie zămislit, a blojori nu s'au siit, precum

un Orbinus Raguzău, ocara şi ne cinsté numeluĭ istoricesc, siléşte să aréte, şi să dovédéscă, precum Machedonénii, Troadénii, şi toate némurile ellinéştĭ, maĭ toate, de osăbĭ de Athinénĭ şi de Elladénĭ din Bulgarĭ, adecă din Varvariĭ de peste Volga, să fie dela dânşiĭ începătura némuluĭ lor ducând. Iaste altul a tocma acestuĭa lunatec pre nume Maenburg, carile asudă şi aspumă să zică, precum limba ellinéscă ĭaste din limba şfezască abătută. Atâta aćasta să prinde, ca cum ar zice Ţiganul că ĭaste părinte Iudeuluĭ, şi precum limba arăpască ĭaste din cé ghĭurgiĭască scornită. Şi alţiĭ mulţĭ sint de acest félĭu de plomădeţĭ, cărora nicĭ precum cuvânt să fie grăit, ceĭ ce lucrurile pre cum sint gĭudecă le pot zice, nicĭ de răspuns vrédnicĭ a fi, ĭĭ socotesc. Pentru caré şi noi înpuţita lor covăsală, maĭ mult a amesteca părăsindu-ne, la cuvântul nostru ne întorcem. Inpotriva acelora dară cariĭ cu ne socotit şi ne măsurat pas să aruncă; şi evghenia Romanilor din némul Ellinilor a fi, fără nicĭ o stidire tăgăduesc, puţinéle şi vânoase dovéde vom aduce; socotind că şi céle multe (că multe şi maĭ fără număr sint, de să va osteni cititorĭul să caute în toată carte luĭ Dionisie Alicarnasevsc, unde numai la unul miĭ şi sute va afla) tot atâta dovedesc, cât şi ceste puţine; precum şi fiete la care gĭudecată, verĭ doĭ marturĭ adevăraţĭ, verĭ o sută tot o credinţă şi o effecaţie* au, nicĭ maĭ mult créşte adeverinţa de cât ĭaste ĭa, macar mulţi macar puţini ar fi aciĭa, cariĭ o mărturisesc. De unde şi Sfânta Scriptură întăréşte, că în gura a doĭ sau a triĭ marturĭ, va sta tot cuvântul. * tréceré.

Marturul întâĭu ne ĭaste cĭata istoricilor vechĭ, din cariĭ culegând Iustin scrie, precum fraţiĭ Sţipionĭ amândoĭ, Africanul şi Asiaticul, fiind orânduiţĭ dela senat cu oştĭ să margă la Syria înpotriva luĭ Antioh, au trecut la Ilion (acésta-ĭ Troia), unde Romaniĭ înpreună cu Troadéniĭ mari bucurie uniĭ de alţiĭ avé spuindu-le Troadéniĭ şi povestindu-le, precum Romaniĭ sint săminţiĭa lor, şi moşiĭ strămoşiĭ lor au fost eşind de la Troada; Romaniĭ aćasta-ş mărturisind, atâta veselie, şi a inimiiĭ lor săltare s'au făcut între dânşiĭ, cătă să face între părinţĭ şi între fiĭ, cariĭ prin multă vréme depărtaţĭ şi răzleţiţĭ fiind, ĭarăş a li se înpreuna şi a le să vidé, să tâmplă. Aşijderé Troadéniĭ învita pre Iustin. Carté 31. Cap. 7 şi 8.

Romanĭ, şi spre suppunerẻ Asiiĭ îĭ îndemna, zicându-le: să silėscă să o răzscumpere, şi din mânule altora să o dezbată, ca pre o moşie carẻ din ceput au fost a moşilor strămoşilor săĭ. Apoĭ şi lor chip de mângâĭare făcânduş, zicẻ: Că nu de jăluit, ce de poftit au fost răzsipa Troadeĭ de vrėme ce ĭ-au fost încă maĭ fericită să să nască de adoaoară, adică prin izbândile fiilor iĭ a Romanilor. Într'acestaş chip şi Romaniĭ lăcaşurile şi sălăşluirile Troadėnilor, ca a maĭ marilor săĭ, şi besėricile şi chipurile Dumnăzăilor, cu o poftă şi dragoste nesăţioasă cerceta şi le priviĭa. Acėstẻ dară în scurt din cėle lungĭ, culėge Iustin, carile pre ochĭul cel zavistnic nu numaĭ să-l luminėze, ce încă de va maĭ sta în înpietrirẻ pizmeĭ sale, şi a-l pârjoli pot, şi prẻ pot. Adoa mărturie ĭaste singură cărarẻ şi calẻ firiĭ, carẻ învaţă pre fiĭu graĭul şi limba părinţilor săĭ, ĭară nu altora; care lucru de cât razele soareluĭ maĭ aĭavẻ şi maĭ chĭar să vėde, că limba cėstă de astă-zĭ lătinėscă, odâneoară au fost hireşe ellinėscă, şi limba Ellinėscă maică, ĭară a Latinilor fiică să cunoaşte. Ce după întrarẻ luĭ Enias cu oameniĭ săĭ în ţara Latinilor, cu cursul vrėmilor fiica de la maică cu multul s'au abătut, şi cu amestecarẻ celor de loc zămintindu-să, de la strălucirẻ sa cẻ din naştere au căzut şi s'au maĭ întunecat. Častă dară Ellinėscă, precum am zis, cu cẻ de loc amistecată, frămsėţẻ ş-au schimosit; ĭară cẻ de loc cu multul înpodobindu să, şi suţiindu-să, frumos s'au schizmit, şi s'au ghizdăvit: atâta precât astă-zĭ, după atâţẻ vėcĭ, fiete cine să cunoască poate, că precum ĭaste maica, aşẻ au eşit şi fiica; şi între toate limbile lumiĭ, ĭa ţine stepena a doa după cẻ Ellinėscă; ĭară alalte toate după dânsa. Pentru încredinţala aceştiĭ socotėle, în locul a o mie de marturĭ, pre unul numaĭ vom aduce, pre Scaligher, carile cu marĭ şi netede socotėle etymologhiceştĭ (adecă tâlcuitóre de cuvinte), arată şi dovėdėşte, precum toate numerile, cuvintele şi graĭurile lătineştĭ, ca nişte crăngĭ dintr'o trupină, şi ca nişte zmicėle dintr'o rădăcină, dintr'acẻ Ellinėscă, răzsar şi să despart: şi orĭ ce însămnėză vârtutea cuvântuluĭ lătinesc nu din sine, ce din cel Ellinesc însămnėză ce însămnėză. Şi nu numaĭ carile aşėş şi acmu chĭar Ellinėşte şi nebetejit să vorovăsc ce şi cėlẻ ce aşeş de tot abătute şi strămutate să văd, şi ca cum

nu Ellinéştĭ, ce hireşe lătineştĭ, celor puţinĭ într'acestó limbĭ primblaţĭ, să par: în rădăcina şi fundul lor ellinéştĭ, şi sint, şi de la ceĭ cunoscătorĭ aşé se gĭudecă: precum pentru pilda cincĭ şése cuvinte aicé vom aduce, şi de pre acéstó de altele gĭudecată a face cititorĭuluĭ pre lesne va fi. Adecă: θεός, Deus, Dumnăzău, a căruĭa etymologhie ceĭ maĭ învăţaţĭ o fac aşó: θεός, (*thèos*) să zice, căcĭ luĭ ceva nu-ĭ lipseşte, sau pentru căcĭ el toate tuturor dă, sau să tâlcuĭaşte de la graĭul θεάται, (theaté) adecă că toate véde, şi ochĭuluĭ luĭ toate sint suppuse. Sau ĭarăş de la cuvântul δέος (deos) ce să înţelége frică, spaimă; pentru căcĭ el ĭaste de temut, şi de spăriĭat; ĭară de să va duce cuvântul lătinesc *Deus*, de la cel eolicesc (că şi cé eolicéscă limbă, ellinéscă ĭaste) δεύς carile să scrie şi Ζεύς, să aduce de la graĭul (ζάω) ce va să zică, trăesc, căcĭ Dumnăzău numaĭ pururé trăĭaşte. Al doilé *homo*, om, vor ceĭ maĭ curaţĭ Etimologhicĭ, precum purcéde de la cuvântul Ellinesc ὁμῶς, (omos) adecă dobitoc însoţiitorĭu, sau într'alt chip, de la: ὅμος (omos) de la cuvântul ὅμοιος (omios) adecă asémén6, sau dé de unde să poată zice asémené, căcĭ după asămănaré luĭ Dumnăzău ĭaste făcut omul. Equus, ἵππος (cal) carile macar că singur asămănaré cuvântuluĭ îl arată din cel ellinesc să fie, însă maĭ aĭavé îl tâlcuesc să fie purcegând de la cuvântul εἴκειν: adecă înblânzitorĭu (carile să poate înblânzi, şi a să învăţa) sau de la cuvântul ὀχέω ca cum ar zice ἔχους de la cuvântul ὀχέω, trag, căcĭ trage. Sau de la ὀχέυω saĭu, salt, căcĭ ĭaste dobitoc săritorĭu şi ğucătorĭu. Aşé domus de la δόμος, (casă) de la cuvântul δέμω, (demo) zidesc, fac sălaş. Aşé aqua ὕδωρ (apă) macar că mult deosăbit nume, şi de la cel grecesc departe a fi se véde, însă purcéde ĭarăş de la cuvântul ἄγω adică béu, căcĭ apa ĭaste de băut; sau de la cuvântul ἀχά. Aşé ego ἐγώ (eu), aşé dico (zic) carile purcéde de la graĭul ellinesc δείκω sau δείκνυμι, adecă arăt, dezvălesc; căcĭ a zice, nu ĭaste altă fără numaĭ gândul a descoperi, şi ascunsul inimiĭ, altuĭa a arăta; aşé cognosco, cunosc, de la cel ellinesc γινώσκω; aşé maneo, mân, de la cel ellinesc μένω, aşé manica, mânecă, μανίκιον. Pectus πεκτός sau de la πικτός (piept), oculus (ochĭu) să cetéşte la Esyhie ὄκκος, carile purcéde de la cuvântul ὄχος cuprinzătorĭu, căcĭ videré ĭaste maĭ cuprinzătoare

a lucrurilor, decât toate alalte simţirĭ. Şi ce maĭ mult pe cititorĭul nostru aicé să trudim, carile de va pofti maĭ de plin, şi va vré pentru acasta să să adeverésců, ĭa poftim lexicoanele etymologhilor* în mână, în carile binişor, şi pre amănuntul cercând pareni-să, că după socotéla unora maĭ mult de o sută şi unsprezăce cuvinte hireşe lătineştĭ, în toată limba lătinéscă nu va puté afla.

Scaligher, Thoma desacra quercus, Brunlisius, Iohan Borres, Erodiau, Martin Vossius, i proci.

CAP. XII.

Arată-să pre scurt, precum nĭamul Moldovénilor, Munténilor, Ardelénilor, (carií cu toţiĭ cu un nume de obşte Românĭ să chĭamă) să fie din rodul său hirişĭ Romanĭ, şi precum Dachia au fost descălecată de Traĭan înpărat cu cetăţénĭ, şi slujitorĭ Romanĭ.

Aceşté dară maĭ sus pomeniţĭ, şi în toată lumé cu nume nemuritorĭu vestiţĭ Romanĭ, nepoţiĭ adecă şi strănepoţiĭ Ellinilor Troadénĭ, sint moşiĭ strămoşiĭ noştri a Moldovénilor, Munténilor, Ardelénilor, şi a tuturor orĭ unde să află a Romanilor, precum şi singur numele cel de moşie ne arată (Românĭ chemându-ne) şi limba cé părinţască (caré din Românĭască, sau lătinéscă ĭaste) nebiruit martur ni ĭaste. Aceşté (ĭarăş zic) Romanĭ, după zidiré cetăţiĭ Romeĭ, şi întemeĭaré înpărăţiiĭ eĭ, din moştenitor în moştenitorĭu, atâta s'au mărit, s'au înnălţat, s'au întărit, şi s'au lăţit; cât ca cu un cuvânt să zicem, cetaté Romeĭ s'au numit înpărătésa cetăţilor, ĭară Romaniĭ stăpâniĭ şi biruitoriĭ lumiĭ. Aşé némul acesta, în toate părţile sporind, şi precum cu dreptaté, aşé cu armele pătrunzind, (căcĭ şi armele, şi războaele au pravila şi dreptaté sa), prin vréme 857 anĭ, pănă la vrémile marelui Traĭan înpărat, şi după dânsul mulţĭ vécĭ tot înnainte au păşit, şi au crescut. Decĭ în vrémé luĭ Traĭan cu hărniciĭa şi vrédniciĭa luĭ suppus-au şi pe vrăjmaş, şi vitéz némul Dachilor, cariĭ ţiné locurilor acéste, unde acmu ĭaste ţara noastră a Moldoveĭ, a Muntenilor, şi Ardéluluĭ (precum curat la capul pentru hotarul Dachiiĭ s'au arătat). După nărocită biruinţa luĭ Traĭan asupra Dachilor,

şi după peiré Domnuluĭ lor Decheval, şi râzsipa a tot nărodul acela, ştiind acmu prin lungă ispită, precum némul Dachilor ĭaste o limbă vrăjmaşă şi neaşezată, şi el încă având în socotélă să trécă cu oştile la Asia asupra Parthilor (care ném pré atuncé înpărăţiĭa Persilor supusése, şi maĭ tarĭ de cât toţĭ a fi să socotiĭa), decĭ ca pentru lucrurile Romanilor despre aćasta parte fără grijă, şi hotarăle înpărăţiiĭ bine păzite să lase, au ales ca pre Dachĭ şi pre câţĭ rămăsése, de tot să-ĭ rădice, şi în toată Dachia cetăţĭ făcând, şi céle slabe întărind cu slujitorĭ să le întărĭască, şi cu orăşénĭ Românĭ să le sălăşluĭască; căcĭ Dachiĭ nu numaĭ căcĭ multă stricăcĭune şi pradă în hotarăle înpărăţiiĭ peste samă făcé; ce încă la atâta strâmptoare înpărăţiĭa adusése, cât şi dare de banĭ orânduită pre an le da, pentru ca în pace să ţie cu darul pre ceĭ ce nu-ĭ puté sprejini cu armele. Care lucru nu puţină necinste, ce încă mare ruşine slaveĭ numeluĭ Românesc aducé. Aşijderé socotind că după depărtaré luĭ la Asia, rămăşiţa Dachilor să nu să cum-va agĭungă cu alţĭ varvarĭ de prin pregĭur, şi iarăş ca puĭul şérpeluĭ, capul rădicând, obicĭuitele lor, şi veninoase muşcăturĭ în trupul înpărăţiiĭ Romanilor, să înfigă. Cu aćasta socotélă Traĭan înpărat, după biruinţă, în anul de la domnul Hs: 106. (precum din Csifilin, şi din Dion însămnéză Petavie şi Calviz) cu mare pohfală la Roma întorcându-să, încă cu maĭ mare cinste l'au priimit Sinatul, că nu numaĭ triumf ĭ-au făcut, ce încă şi stâlp înnalt şi minunat ĭ-au rădicat în locul carele şi astăzĭ să cheamă târgul luĭ Traĭan, în mijlocul Romeĭ. Xifilin in Traĭan.
Atuncé toate némurile varvareştĭ, până la singură India, de biruinţa ce purtase asupra Dachilor, solĭ de închinăcĭune şi de plecăcĭune au trimis. După acéste din toate stepenele şi cinurile Romanilor, adecă din boĭarĭ, din orăşénĭ şi din toate cétele slujitoreştĭ, mulţime de oamenĭ alergând, cu case, cu femeĭ, cu copiĭ cu tot, în Dachia ĭ-au mutat; şi prin toate locurile eĭ, ĭ-au aşezat, şi cu dânşiĭ locurile, cetăţile şi trecătorile céle despre parte Tâtarîlor maĭ deşchisă, au întărit, şi lĭ-au străjuit. De osăbĭ de aćasta, pentru ca coloniĭa (aşé zicé Romaniĭ sălăşluirelor, sau sloboziilor noaâ) de dânsul întemeĭată (adică lăcuitoriĭ Romanĭ în Dachia) maĭ fără grije şi mai cu odihnă să poată pe-

tréce, din hotarăle Panoniiĭ (aćasta-ĭ ţara unguréscă cé mare) pănă în apa Donuluĭ, şanţu lucru de minune săpând, pre Tâtarîĭ acelora părţĭ, şi pre ceĭ ce în Crâm lăcuĭa, ca'ntr'un ocol ĭ-au închis. Pentru care şanţu în Gheografia noastră, caré pentru Moldova am făcut, s'au pomenit maĭ pre larg, şi precum pre Romaniĭ ceĭ din Dachia, aşé hotarâle înpărăţiiĭ despre aćastă parte în bună pază, şi odihnă li-au aşezat. De aicé dară, şi dintr'aceşté Romanĭ s'au început némul nostru a Românilor. Şi Traĭan marele înpărat ĭaste săditorĭul şi răsăditorĭul nostru. Romaniĭ sint buciumiĭ viiĭ Dachiiĭ noastre, şi noĭ vlăstarile lor. De atunce pănă acmu, pentr'atâté clătirĭ, şi mutărĭ de vrémĭ, ne stărpiţĭ, şi ne dezrădăcinaţĭ înverzind, şi dréptă, şi ade(vă)rată roadă de slava, şi cinsté, şi vitejiĭa Românĭască. Ştiu că cu greu ĭaste a să mistui vechĭul cuvânt carele zice: că gura caré singură pre sine să laudă pute. Aşé ĭaste adevărat; însă şi adevărul grăind nime nu s'au ruşinat. Că de va socoti cititorĭul nostru, însă cu socotélă cumpănită, afla-va în Româniĭ aceşté, ce nu va puté afla la multe alte némurĭ, şi în miciĭ Domniile lor chiverniséle, şi cumpătărĭ, cu multul maĭ istéţe, şi maĭ nervoasă de cât la marĭ Crăiĭ, şi înpărăţiĭ, precum videm, că zmeul cu şepte capete Turcul ce înpărăţiĭ, ce Crăiĭ, şi ce Domniĭ n'au suppus; aşé cât nicĭ urma nu li să cunoaşte că doar au fost vre o dată slobode, nu cum stăpânitoare. Precum ĭaste înpărăţiĭa Ţarigraduluĭ, (să nu pomenim céle ne numărate în Asia) Greţia, Machedonia, Peloponisul, şi toate ostroavele măriĭ medeterraniĭ (puţine dintr' acéste deosăbind), crăiĭa Bulgarilor, a Sirbilor, şi pănă alaltaerĭ, şi crăiĭa Ungurilor, (caré luĭ Leopold Chesarĭul, şi următorilor luĭ, vécnice jirtve să facă ĭaste datoare); pre acéste zic, marĭ şi puternice stăpânirĭ, aşé li-au suppus, aşa li-au domolit, cât precum am zis, nicĭ sămn au rămas, carele să poată fi dovada ceiĭ
* slobozenie. de demult a lor puterĭ şi eleftirie: * ĭară acéste a noastre doaâ ţări, cu agĭutorĭul luĭ Dumnăzău, macar că suppuse, şi ascultătoare sint tirăniĭ Turceştĭ; însă nicĭ stăpâniré, nicĭ slobozeniĭa ĝos ş-au lăsat, ce după multe singeroase şi româneştĭ războae cu Tătarâĭ, cu Căzaciĭ. cu Unguriĭ, cu Léşiĭ, şi maĭ apoĭ şi cu vrăjmaşiĭ lupĭ Turciĭ, şi cu ce de o fire cu dânşiĭ Tătarâĭ, nicĭ o dată picorul

din hotarăle sale afară, nu ş-au scos; ce înfipţĭ, şi nezmulţĭ au rămas, precum şi ale lor, şi ale noastre hronologhiĭ aĭavé mărturisesc; şi singur lucrul martur viu, şi de faţă ĭaste. Că de şi groazeĭ lumiĭ, înpărăţiiĭ Turculuĭ, banĭ a da obligate sint, însă beséricile, lége, gĭudecăţile, obicéele, nesmentite, şi nebetejite, şi li-au păzit. Copiiĭ Românilor, zăćuĭală păgânilor a fi, (precum alte suppuse crăiĭ pat), n'au suferit. Mekcit turcesc a să zidi, sau besérică în gĭamie a să preface, până la vrémile noastre n'am văzut, şi ceĭa ce ĭaste maĭ mare sămnul vredniciiĭ şi slobоziiĭ: puteré monarhicéscă nicĭ cum puternicii Monarhiĭ turceştĭ până astăzĭ nu ş-au plecat-o, ce precum din ceput au avut-o stăpâ(ni)toriĭ locurilor acestora, tot aşé o au, şi o ţin: într'acărora mână stă viaţa şi moarté suppuşilor săĭ. Una numaĭ nesăţioasă lăcomia păgânéscă a isprăvi au putut, şi acésta nu îndată, ce după multe vremĭ; că fiind stăpânirile acesté de moşie şi clironomitoare, acmu alegeré Domnuluĭ, maĭ mult stă în voĭa tiranuluĭ decât într'a lăcuitorilor. Ce şi aćasta n-ar fi fost, de nu s'ar fi înpănat sigĭata cu pénele vulturuluĭ, carele o îndreptĭază şi ucide ĭară pre hultur Aicé ştim că în multe gândurĭ am băgat pre cititorĭul nostru, căcĭ precum pentru Evgheniĭa némuluĭ românesc, aşé pentru nedezruptă continuaţia luĭ, oare ce şi cu laudă atingând, câte-va am zis, şi la acésté la toate nicĭ o mărturie, sau din ceĭ vechĭ, sau din ceĭ noĭ istoricĭ, pentru aderinţa ziselor noastre n'am adus. Aćasta să ştie, că în nedejdé răbdăriĭ luĭ am făcut-o: socotind, că câte-va mărturiĭ în cărţile trecute, la aćasta adeverind, am pomenit; apoĭ puind socotéla că în parte Hroniculuĭ ce urmază, vom să încépem cu câţĭ-va anĭ maĭ denainte luĭ Traĭan înpărat, adecă de pe vremile când s'au început rĕsboaele între Romanĭ, şi între Dachĭ, şi aşé viind cursul hroniculuĭ la vremile luĭ Traĭan, atuncé la locul său să aducem şi mărturiile din istoriciĭ, cariĭ au scris pe vremile acélé, căcĭ aşé ni s'au părut că maĭ ne tulburată, şi maĭ cu bună orânduĭală va mérge povéste istoriĭ, ĭară de s'au făcut şi s'au greşit ceva peste aşteptaré, şi pofta cititorĭuluĭ, poltim îndreptaré şi ertare.

CARTÉ A TRIĬA

Caré arată mărturiile scriitorilor, căruĭa cum i s'au părut, şi cum au scris pentru nĭamul Românilor în Dachiĭa lăcuitorĭ. Aşijderé să dovedesc uniĭ scriitorĭ, cariĭ de nume Vlahiiĭ din părére, ĭară nu după adevăr au scris, şi maĭ vârtos basna unuĭ Misail, şi a unuĭ Simion să desvăléşte. Aşijderé din potrivă să dovedéşte, precum Româniĭ ceştĭ de astăzĭ în Dachiĭa sint tot aceiĭa Romanĭ, pre cariĭ Ulpie Traĭan ĭ-au adus atuncé.

CAPUL I.

Aducu-să înnainte socotélele scriitorilor pentru nĭamul Românilor din Dachia.

De vréme ce (omenite cititorĭule) voroava noastră au vinit spre acéĭa parte, în caré sintem maĭ cu dédins să arătăm, de unde, şi din cine au purces tot némul Românesc, sau precum istoriciĭ, cu cel maĭ proaspăt nume îĭ zic Valahicesc; întâĭaş dată ne trebuĭaşte a ne aduce amente céĭa ce ğuruisem în prevorovire, adecă scriind noĭ pentru lucrurile Patriiĭ, cu totuluĭ tot de la noĭ să ne despărţim, şi de toată a sufletuluĭ pătimire, caré verĭ din ură, verĭ din dragoste a eşi ĭaste obicĭuită, de la noĭ rădicând, cu

curată inimă, şi cu adevărată credinţă (precum adevăratuluĭ istoric să cuvine) şi după a luĭ Platon poruncă nu numaĭ noaâ, ce şi priatinilor ĭubitorilor de adevăr, şi moşiiĭ după putinţele noastre să slujim. Însă pentru ca nicĭ cleveteĭ pricină să dăm, nicĭ imăcĭune necurăţită şi- neştĭarsă să lăsăm, pus'am în socotélă, ca de lucrurile moşieĭ dela singurĭ noĭ, macar un cuvinţel să nu izvodim, ce toate a le altora, cât lungă ostenéla noastră a le găsi am putut, precum la lucurile sale sint aşé întregĭ, nemutate şi neschimbate, înnainté privéliĭ să le punem, cariĭ pentru némul Românesc (carele şi al nostru ĭaste) veri în potrivă ceva, verĭ după plăcéré adeverinţiĭ ar fi zis, cu o inimă, şi cu un suflet să le auzim, să le suferim, şi să le mărturisim. În toată dară mulţimé celor vechĭ şi noĭ scriitorĭ, câţĭ pentru némul Românesc câte cevaş însămnat, ni au lăsat, cincĭ féliurĭ de socotéle să fie avut am însămnat, pre carile noĭ aicé câte una, câte una de faţă aducân(du)-le, în cé maĭ depre urmă cé maĭ adevărată şi cé de la scriitoriĭ ceĭ maĭ de frunte şi maĭ de credinţă, şi cu socotéla de obşte primită, şi întărită socotélă, din fundul întunericuluĭ uităriĭ la lumina pomeniriĭ, precum nedejduim o vom scoate.

1. Cé din tâĭu socotélă ĭaste, acelora, cariĭ vor să zică că Româniĭ, macar că de la Italiĭa să să fie trăgând; însă cu multe vrémĭ maĭ înnainte de Ulpie Traĭan, cu Flac Hatmanul pe locurile Dachiiĭ să fie vinit, şi depe numele luĭ Vlahĭ maĭ pre urmă să să fie chemat.

2. Adoa socotélă ĭaşte acelora, cariĭ zic şi priimesc precum Româniĭ de la Italia, şi din seminţiĭa Romanilor să fie; însă când, şi în ce chip să fie agĭuns pre acéste locurĭ, şi în Dachiĭa să să fie aşezat precum nu pot şti, aĭavé mărturisesc.

3. A triĭa socotélă ĭaste acelora cariĭ aşéş de tot tăgăduesc, precum némul Românilor să fie de la Italiĭa: ce vor să zică, că Varvariĭ Dachiĭ, cariĭ după ce ĭ-au suppus Romaniĭ, rămâind supt stăpâniré lor, să-ş fie amistecat limba cu cé lătinéscă, şi némul lor cu cel italienésc, şi dîntr'aceşté să să fie trăgând Româniĭ de seminţie.

4. A patra părére ĭaste acelora, cariĭ buĭguesc, precum némul românesc nicĭ de la Flac, nicĭ de la Traĭan să fie adus în Da-

chia, ce cu multe vacurĭ după acéşté de la Italie în Transilvaniĭa, (caré este Ardélul), apoĭ de acolo încă maĭ târzău, să fie eşit şi să fie descălecat într'amândoaă Valahiile, adecă în Moldova şĭ în ţara muntenéscă.

5. A cincéle şi cé maĭ de temeĭu socotélă ĭaste acelora, cariĭ adeveresc, că Româniĭ din Dachiĭa, şi tot némul lor orĭ unde să află, să fie adevărat Romanĭ, pre cariĭ Ulpie Traĭan de la Roma şi din toată Italiĭa aducându-ĭ, ĭ-au aşezat prin toată Dachia, şi încă şi în Misia, şi aceiĭaş Romanĭ să fie lăcuit necurmat într'ânsa, precum şi până astăzĭ lăcuesc.

Aćasta dară maĭ de pre urmă socotélă, puind noĭ nevoinţă în tot chipul de tot prepusul să o mântuim, şi luminiĭ sale ceĭ hireşe să o dăm, socotit-am maĭ pre urma altora să o cercăm, şi aşé dinceputul aşezământuluĭ eĭ povésté apucând, din înpărat în înpărat, şi din vréme în vréme după orânduĭala hronologhićască mărturiile, a tuturor (cariĭ pentru lucrurile în vremĭ tâmplate au scris) curate şi ne căptuşite să le aducem.

CAPUL II.

Pentru cu năpaste numele, pentru carile zic uniĭ că Dachia maĭ pre urmă să să fie chemat Flachia.

Mare şi oarbă năpaste ĭaste Dachiiĭ, numele Flachiiĭ, caré ca o muĭare, a căriĭa bărbat ĭaste neştiut, sau nicĭ cum neavându-l, din înpreunaré fără lége zămisléşte, şi apoĭ de descoperirea păcatuluĭ ruşinându-să, şi de frica răzsplătiriĭ gĭudecăţiĭ cuprinzindu-să; sau cu erbĭ otrăvite, sau cu alt mijloc, toată a vieţiĭ sale primejdie primind, toate chinurile a naşteriĭ cu dé sila, şi fără vréme sufferind, şi încă şi fapta a îndoituluĭ păcat în samă nebăgând, în lontrul mănunteilor sale, până încă a nu vidé lumina nevinovatul prunc, de lumină, şi de viaţă a-l despărţi siléşte; ĭară de multe orĭ Pronia Dumnăzăĭască toate rélele eĭ nevoinţe batĝocurind, şi în zădar cheltuite arătându-le, de silţele şi veninurile maică-sa întreg îl păzéşte, şi cu viaţă nebetejită, la lu-

mină, şi la arătaré altor muritorĭ, cu mare ocara şi ruşiné furatelor, şi spurcatelor dragoste, îl scoate. Pre caréle réoa şi vrâjmaşé singeluĭ său maică, din datoriĭa firiĭ cu braţele să-l încălzască, şi cu ţiţele să-l apléce, legată şi orânduită fiind; în potriva firiĭ şi a dragostiĭ părinţeştĭ, cu desfărnată porniré şi nedumnăzăire, în unghĭurile uliţilor, sau întrante locurĭ de privala trecătorilor depărtate, şi tăinuite viaţa, precum să zice, în dinţĭ ţiindu-şĭ, precum din pântice, aşé din braţă îl aruncă şi-l lĭapădă. Deciĭa aciĭaş nespusă a Proniiĭ dumnăzăeştĭ orânduĭală şi nenumărată milă şi miloserdie cătră cine va din trecătorĭ îl descopere şi-l arată: pre carile streinul luându-l, macar că sau în casa sa, sau în orfanothrofia de obşte îl cruţă, îl hrănéşte, îl créşte, şi în numărul vieţuitorilor puindu-l, la ceĭ mulţĭ orăşénĭ aĭ săĭ îl adaoge; însă născutul a necunoscuţĭ părinţĭ fiind, nothos, adecă nu copil, ce còpil (şi cu ertaré cuvântuluĭ maĭ chĭar să zic) fićor de curvă să numéşte şi ĭaste. Intr'acesta chip şi numele acesta a Flachiĭ cercându-l, îl aflăm să fie: de vréme ce din istoriciĭ ceĭ vechĭ nicĭ unul unde-va şi când-va să-l fie născut şi făcut nu aflăm, nicĭ fiĭul adevărateĭ maicĭ şi a curateĭ adeverinţe istoriceştĭ să fie, să poate dovedi. Că pentru aćasta câtă au fost şi iaste osirdia şi nevoinţa noastră, şi aşeş maĭ din copilărie până acmu, maĭ la bătrănéţe, tot în răsturnaré şi cercaré precum a celor vechĭ, aşé a cestor maĭ noĭ istoriĭ şi scrisorĭ (când vrémé şi mâna ni au dat) nepărăsit nĭ-am nevoit, pentru ca să putem afla pre cel hireş, şi după lége acestuĭ lepădat şi necunoscut născut, născătorĭu. Ce precât în putinţele noastre au fost, macar că pre cel de lége părinte şi maică a-ĭ afla n'am putut, (căcĭ ce nu ĭaste nu să poate afla) însă pre ceĭ fără lége părinţĭ, pre cât ni să pare şi aflatu-ĭ-am şi dovediĭ-vom, şi fără certaré, a ocărâteĭ lor necinste, de la dreptul ğudecătorĭu, şi cititorĭul nostru să nu scape, tare nĕdĕjduim.

CAPUL III.

Arată-să suppus şi scornit numele Flachiiĭ de la cine s'au născut.

Din toate cétele a tuturor istoricilor, şi din cariĭ până acmu la mâna noastră au vinit, nicĭ la unul, precum am zis, pomeniré

înnoiriĭ, şi schimbăriĭ numeluĭ Dachiiĭ în Flachia, a vidé nuni s'au tâmplat, fără numaĭ la doĭ de ceĭ denafară, şi la unul din casă. Din ceĭ denafară unul ĭaste Enias Sylvius, carile întâĭ, şi singur ĭaste cela ce va să zică că, numele Dachiiĭ, de pe un Hatman a Râmuluĭ ce l'au chemat Flaccus, să să fie schimbat în Flachia; ĭară maĭ pre urmă din Flachia să să fie maĭ primenit în Valahia, adecă mutându-să slova F: în V: şi K: în H: aşijderé după slova F: maĭ adăogând un a. Pe acest Enias Sylvius să véde să fie crezut şi urmat săracul Uréche vornicul, şi la Predosloviĭa hroniculuĭ său zice şi el, că a Vlahilor nume să să fie luat depe acel Hatman. Al triilé ĭaste un Ian Zamoschie Lĭah, pre acestŭ dară Zamoschie noĭ la mână neavându-l, cu multă nevoinţă cercându-l la Lecsicoanele istoriograficeştĭ, maĭ pre urmă ĭ-am dat de nume în dicţionarĭul luĭ Moreri, pentru carele videm pe Neculaĭ Costin Logofătul pomenind, precum orb năvăléşte şi să aréte siléşte, precum némul nostru a Românilor, nu din Romanĭ să să fie trăgând; ce trecând câte odată oştile Romanilor peste ţărâle noastre, şi uneorĭ şi ernând într'ănsăle, o samă de aceĭ varvarĭ Dachĭ, să fie apucat oare-ce din linba Romanilor, adecă din lătinéscă, şi aşé linba lor să să fie amestecat cu cé lătinéscă. Ce cât ĭaste pentru acest Zamoschie, puţină grije purtăm de mâna şi de condeĭul luĭ, de vréme ce şi în numărul istoricilor puţin ĭaste cunoscut, de care lucru precum singur căntă, aşé singur ğoacă, ĭară pre alţiĭ la Hora şi danţul său nicĭ au tras, nicĭ a trage poate, fără numaĭ ĭarăş pre uniĭ din Léşiĭ săĭ, a cărora numere în nainte să vor ivi: pentru acéia nicĭ zisa luĭ a o maĭ destrăma, ne vom pierde vrémé, nicĭ de răspuns vrédnic îl socotim; precum, şi alţiĭ cu miĭ de părţĭ maĭ cunoscătorĭ şi maĭ gĭudecătorĭ de cât noĭ, în rândul învăţaţilor sau istoricilor nu l'au cunoscut; ĭară dę l'au şi cunoscut cine ĭaste, însă cinsté numeluĭ de istoric avthentic* să-ĭ dé, nu videm; ĭară Româniĭ precum Romanĭ au fost şi sint cursul istoriiĭ va arăta. Lunecăriĭ luĭ Uréche pre ĭesne 'ĭ ĭaste sculare, şi a greşéliĭ îndată-ş şi îndreptaré, de vréme ce el nu ĭaste cel dintâĭ ibovnicul gĭupânéseĭ, pentru caré pilda istoriiĭ mincĭunoasă am adus; ce al doilé: nicĭ el ĭaste zămislitorĭul, sau pricina scornitoare a numeluĭ Flachăiĭ, ce precum prostiiĭ i s'au

* Izvoditoriul de crezut.

tâmplat, din ceĭ scornitorĭ a auzi, sau poate şi a citi (căcĭ de slovele lătineştĭ lipsit să fie fost nu să arată) aşé au şi însămnat; după acel Enias Silvius urmând, şi acasta povéste adevărată istorie a fi socotind, la alţiĭ şi maĭ vrednicĭ de credinţă a maĭ cerca, şi din mărturiile altora lucrul a dovedi s'au lenevit, sau tulburate vrémile luĭ mâna nu ĭ-au dat (căce Uréche au trăit, şi au scris pre vrémile luĭ Aron Vodă Tiranul, într'a căruĭa domnie şi sfârşitul Istoriĭ sale face) şi aşé din amăgĭală, cu greşală pentru moşiĭa şi némul său, célé ce nicĭ cum nu sint, nicĭ au fost, au scris. Ce acmu noĭ pre Uréche în răpaosul său lăsind, la cel maĭ vârtos înpotrivnic, simcéoa condeĭuluĭ să întoarcem.

CAPUL IV.

Pentru Eneas Sylvius, cine au fost, şi de greşită socotĭala luĭ pentru numelé Flachiiĭ.

Gré şi nu pre lesne de clătit pĭatră, a luĭ Eneas socotélă să fie, cătră cititorĭul nostru, cu deşchis piept mărturisim (că cinsté şi lăudat numele cuĭ-va, cu cât de de puţină imătoare stropire cine-va a o păta, sau a să sili a o ima, ĭaste lucrul aceluĭa, carile nicĭ a sa cinste au cunoscut, nice de cé maĭ scârnavă, şi maĭ grozavă hulă, şi ocară a să feri, s'au învăţat). Mărturisim că acest Eneas Silvie nu numaĭ în multe istoriĭ să să fie primblat; nu numaĭ pentru multe şi marĭ lucrurĭ să fie scris; nu numaĭ precum în toate învăţăturile deplin să fie fost; ce încă rar pre vrémile sale într'acestó şie potrivnic, şi de asómenó să fie avut: şi aşé din vredniciĭ în vredniciĭ, şi din cinste în cinste, maĭ în toate zile păşind, nu numaĭ cât nume de învăţat, de isteţ, şi de harnic de la aĭ săĭ, şi de la streinĭ ş-au agonisit, ce încă cu acéste mijloce şi în Curte şi în beserică, Mare socotindu-să, prin stepenele de Episcop şi de Cardinal, până la cel maĭ de sus a Papiĭ scaun s'au suit; şi corona besériciĭ Apusuluĭ au purtat; însă cu greu şi aşeş peste putinţă ĭaste, în céle omeneştĭ cine-va tăvălindu-să, ceva omenéşte să nu pată: şi în cât de ascuţită, şi vânoasă socotĭala-ş

cevaş tâmp, şi slăbănog să nu amestece. Precum şi acestuĭ lăudat bărbat să-ĭ să fie tâmplat, cu noĭ (că să nu dé Dumnăzău cu condeĭul nostru trăgătorĭ de cinsté altuĭa să ne arătăm), ce alţiĭ cu multul maĭ tarĭ, şi maĭ denainte de cât mulţĭ mărturisesc: cariĭ viaţa, faptele, şi scrisorile acestuĭ lăudat bărbat au scris, din cariĭ întâĭ au scris viĭaţa luĭ Iacov Filip de la Bergaman în pliniré hronicilor. Trithemie în Carte pentru scriitoriĭ besericeştĭ, şi Cardinalul Belarmin, şi Ioan Antonie de la Campania, şi alţiĭ, den cariĭ pre scurt de viaţa şi de învăţătura luĭ, pentru voĭa Cititorĭuluĭ să aducem, ne vom osteni. Eneas Sylvie (zic), ce l'au poreclit din familie Piccolomini la anul de la mântuitorĭul lumiĭ: 1405: Octombrie 18: s'au născut în oraşul Sinénilor, pre care oraş maĭ pre urmă după ce au stătut Papă, şi s'au numit Pius, de pre numele său l'au numit Pienţa. Maică sa Victoria, maĭ denainte pănă a nu-l naşte, prin vis au văzut, precum au născut prunc cu coronă în cap. Fiind de 26: anĭ, au fost săcretarĭu la Cardinalul Dominic Capranic. După acéĭa, ĭarăş într'acea slujbă, şi într'altele maĭ înainte au fost la Cardinalul Albergoti, şi în multe soliĭ în multe părţĭ cu laudă trimis, şi cu maĭ mare laudă au fost întors; însă între acéste osteninţă nu părăsiĭa câte oarece a scrie, şi câte o carte în lume a da. În săborul de la Bazilia fiind Referindar Canţilarĭuluĭ, despre parté sinoduluĭ, mult au scris micşurând cinsté şi puteré Papiĭ. După săbor au stătut Secretarĭu a Papeĭ luĭ Felix al cincelé, de la carele în câte-va soliĭ au fost trimis. Papa Evghenie al patrulé, carile macar că cu scrisorile luĭ mult îşĭ simţise cinsté betejită, însă pentru multă învăţătura luĭ, toate lăsind, în mare dragoste l'au avut. Papa Nicolaĭ al cincilé, la scaunul Episcopiiĭ l'au suit, şi vestitorĭu apostolicesc în Bohemia, Ungaria şi în Silezia l'au trimis. Oraţie cu minunată dulcéaţă de voroavă, cu învăţătura Papeĭ luĭ Nicolaĭ au scris, pentru ca să învitéze creştinătaté asupra Turcilor: caré precum în inimile tuturor pătrunsése, marĭ lucrurĭ ar fi isprăvit, de nu s'ar fi tâmplat neaşteptată moarté Papiĭ: caré toate începăturile ĭ-au curmat. În urma luĭ Niculaĭ au stătut Calixtus al triilé, carile pe Eneas, lét: 1456: l'au făcut Cardinal, ĭară la anul: 1458: Calixtus Papa murind, Eneas fu ales Papă în locul luĭ în

6: a luĭ Avgust, pre carile cu nume nou l'au numit Pius al doilé. Scris'au istorie vrémilor sale, însă supt numele scriitorĭuluĭ său a luĭ Iohan Bobelin Persona, şi trăind în scaunul Păpăsc: 5: anĭ şi lunĭ 2: zile 27 lét 1464 Avgust 14 au murit. Şi pentru viaţa acestuĭ mare om atâta ağungŭ.

CAPUL V.

Arată-să greu greşită socotélă luĭ Eneas pentru numele Flachiiĭ.

Aşé scriitoriĭ vieţiĭ acestuĭ vestit în toate Eneas Şeruindu-l, şi precum au fost înpodobindu-l, însă în ce şi unde în scrisorile sau în affectaţiile sale lunecate, şi peste hotarul cel ce s'au căzut sărite au văzut, îndată cu toţiĭ sentinţia Grecilor cé véche au mărturisit, caré zice (priétin îmĭ ĭaste Platon, priétin îmĭ ĭaste şi Socrat, ĭară de cât amândoĭ maĭ priĭatină adeverinţa), adecă pentru adevăr nicĭ a Priĭatilor cât de marĭ, cât de cinstiţĭ şi cât de învăţaţĭ, voĭa a le căuta nu să cade: nicĭ pentru plăcéré lor adevărul a minţi, care seninţie păzind-o şi plinind-o scriitoriĭ luĭ Eneas, în scrisorile luĭ multe după gustul săŭ să fie scris, ca cu dégetul însămnéză; şi cu acésta dându-ne noâ a şti, că alta ĭaste om mare, vrednic, şi încă şi Papă a fi; şi alta ĭaste negreşit şi de oare care affectaţie părtnićască atins, s'au muruit să nu să cunoască (că ce să poate tâmpla unuĭa, aceĭa să poate tâmpla şi altuĭa). Aşé dară scriitoriĭ pomeniţĭ în viaţa luĭ scris ni-au lăsat, că célé ce au scris înpotriva Papeĭ maĭ denainte până a nu să face el Papă, cu carele multe înnal ğosul, şi peste hotarul adevăruluĭ, scaunuluĭ, şi cinsteĭ Papiĭ adusése; apoĭ după ce s'au făcut Papă, acéléş îndărăpt lĭ-au cântat, şi singur cu scrisóré şi cu pecété sa au mărturisit, precum să nu le fie scris şi ḑis din adeverinţă; ce din porniré limbiĭ, şi a condeĭuluĭ să fie fost curse. De unde aĭavé ĭaste, că nu tot ce au scris Eneas, îndată şi adevărat ĭaste, şi de vréme ce în potriva capuluĭ beséricilor condeĭul şi limba a-ş ascuţi nu s'au siit, cu cât maĭ vârtos de crezut ĭaste, că şi într'alte părţi a scrisorilor luĭ, multe precum sint neînţelegând, sau prin neştiinţă greşit (că fără marginĭa ĭaste ocheĭa-

nul a toată ştiinţa) sau din părére scornind ce n'au fost, şi ce nu ĭaste în locul celuĭa ce au fost şi ĭaste, să fie suppus. Precum dară mi să pare, aćastă a sa rătăcită socotĭală de aĭuré n'au luat-o (că nicĭ aĭuré, precât putem şti, să poate afla) fără numaĭ din stihurile unuĭ vestit poetic Romanesc, ce-ĭ zic Ovidius, carile scriind în Roma nişte stihurĭ, cu carele învaţă meşterşugul dragostelor scârnave, pre acéstė citindu-le Iulia fata (sau precum uniĭ zic) nepoata luĭ Avgust Chesarĭ, atâta în de desfrănată, şi după toate poftele trupeştĭ dată viaţă căzusă, cât nu numaĭ ea singură toată stidiré femeĭască lepădasă, şi toată ruşine de pe obraz rădicase, ce încă şi pre alte multe Dómne şi ğupânése Romane, după pierduta sa minte, şi grozavé fapte trăgând, şi aducând, prin theatrurĭ, şi prin uliţă în băuturĭ, mâncărĭ, şi alte cĭudate desfătărĭ, zua şi noapte înbla. Pentru aćasta dară Avgust Chesarĭ pre acest poetic în mânie pornindu-să, l'au trimis la cetaté ce-ĭ zic Tomos, caré ĭaste la Maré Négră. Tâmplatu-s'au dară acestuĭ Poetic izgnanie, cu şepte anĭ maĭ denainte de naşteré Domnuluĭ Hs. Decĭ acest poetic fiind la acé cetaté izgonit, scris-au şi alte stihurĭ, ce le pomenéşte de Pont, în carile (scriind către un Flaccus Greţin, ce era şi consul atuncé la Roma, şi din familiĭa Flackcilor) arată firé némurilor de pre acolo, aşezământul locurilor, cursul apelor, şi vrăjmâşiĭa măriĭ négre, şi cu un mijloc ca acesta silindu-să să şeruĭască laudele şi biruinţele a unuĭ strămoş acestuĭ Flaccus, nedejduĭa că prin tr'ânsul va puté lua ertare, şi să să întoarcă ĭarăş la Roma, care stihurĭ maĭ denainte pomenindu-să, aicé nu Carté 1. Cap. 4.
le vom maĭ poftori. De acesté stihurĭ acestuĭ Poetic legându-să poate fi Eneas, siléşte ca să aréte, precum acel consul, (sau pre cum noĭ am zice Hatman purtătorĭu de oştĭ) Flaccus fiind biruitorĭu într'acesté părţĭ de loc asupra Ghetilor, şi el stăpânind locurile marginilor Dunăriĭ, de pre numele luĭ apoĭ numele Dachiiĭ să să fie schimbat şi să să fie chemat Flachia. Ce noĭ macar că cu multă şi căzută cinste am vré numele a bărbat ca acesta să pomenim, şi precum uniĭ au făcut, după socotĭala şi voĭa luĭ să ne lăsăm; însă după sentinţia pomenită zicem : Priĭatin îmĭ ĭaste Eneas Selvius, priĭatin îmĭ ĭaste papa Pius, dară maĭ priĭatin adevărul, pentru aćeĭa, pentru adevăr precât vom puté vom sta.

CAPUL VI.

Dovedéşte-să, precum Dachia, nicĭ cum n'au putut să să chéme Flachia de pe numele luĭ Flaccus Hatmanul.

Stihurile nu într'agiutorĭu, ce înprotiva luĭ Eneas sint: şi la ivală îl scot, că de şi în multe învăţăturĭ afundat şi cufundat au fost, însă în cé dréptă şi netâmpită a drepteĭ istoriĭ adeverinţă, lăturaş şi abătut au fost, (ales într'acéastă materie); căcĭ Ovidius nu zice că Flaccus să fie avut răsboĭu cu Dachiĭ, ce cu Ghetiĭ, şi ḑice, că pre acélé locurĭ au fost stăpânitorĭu numaĭ, ĭară nu precum de pre numele luĭ s'au numit ţĕrâle de la sine suppuse, şi de le-au şi numit, au trebuit să numască pre Ghetia, ĭară nu pe Dachia, că Dachia precum au fost şi cu locul, şi cu némul din Ghetia deosăbită, din gheografiĭ ceĭ vechĭ am dovedit. Apoĭ de au biruit Flaccus pe Dachĭ, şi au supus Dachia, au trebuit Flaccus să să fie numit de pe numele ţărâĭ, caré au biruit, ĭară nu ţara să să numască de pe numele luĭ: căcĭ la Senatul Romanilor obicĭuit au fost, ca când vre un Hatman cu oaste trimis, vre o limbă puternică biruĭa, şi ţara lor la înpărăţiĭa Romanilor o lipiĭa, atuncé pentru maĭ mare cinsté aceluĭ Hatman, şi pentru laudă vécĭnică familii şi pomeniriĭ numeluĭ luĭ, între alalte ce-ĭ rădica stâlpĭ sau chipul luĭ în mijlocul cetăţiĭ, îĭ schimba şi numele, şi deciĭa îl numiĭa de pre numele ţărâĭ caré au supus. Aşé pre amândoĭ Sţipioniĭ, din cariĭ unul au biruit Africa şi l-au numit Africanul, ĭară altul Asia, şi l'au numit Asiatic. Aşé Traĭan, carile întâĭ pe Dachia au suppus, ĭară maĭ pre urmă au supus pe Parthiĭ, cariĭ era pe acélé vrémĭ maĭ puternicĭ de cât toate limbile la Asia, l'au numit şi Dac şi Parthic. Aşé Sever biruind pe Parthiĭ, Arapĭ, şi Adiaveniţĭ, ĭ-au dat Senatul nume Parthic, Arapic, şi Adiavenic. Aşé şi pre Flac, după ce au biruit pre Ghetĭ, de l'ar fi socotit Senatul Roman vrédnic de atâta cinste, după obicéĭul lor, de pre numele ţărâĭ de dânsul suppusă, l'ar fi numit Ghetĭanul, sau macar şi Dacul: ĭară nu îndărăpt, şi în potriva obicéĭuluĭ ar fi schimbat

Dion in viiaţa luĭ Traĭan.

numele ţărâĭ pre numele Hatmanuĭ, şi din Ghetia sau Dachia, ar fi făcut Flachia. Ce noĭ pentru voĭa şi cinsté aceluĭ scriitoru să lăsăm, şi să zicem, că Romaniĭ atuncé întâĭu obicéĭu noŭ să fie scornit, şi cu orânduĭală primenită, despre numele Hatmanuluĭ Flaccus, să fie numit pe Ghetia, sau pe Dachia, Flachia: Ce nicĭ aşé adevărul să poate căptuşi, precum nicĭ soarele cu tină să poate lipi, căcĭ toată istoria Romanilor, şi pre mine de linguşitorĭu, şi pre dânsul de basne scornitorĭu, cu mare dovadă probozindu-ne, maĭ de mare ruşine ne va da: de vréme ce ca pre izvod începătura aceştiĭ familiĭ a Flachilor arătând, câţĭ Hatmanĭ şi consulĭ au avut, şi fiete carele pre ce vréme au trăit, din catastih ni-ĭ va citi, şi apoĭ precum începătura, aşé săvârşiré eĭ, precum cu multul maĭ denainte de suppuneré Dachilor au fost, şi cu sute de ani după Flacul cel maĭ de pre urmă, Dachia tot Dachia, şi Ghetia tot Ghetia s'au chemat, ĭară Flachia nicĭ o dată, nicĭ maĭ denainte, nicĭ maĭ pre urmă de suppuneré lor de la Romanĭ. Ce pentru maĭ mare adeverinţa, câţĭ consulĭ dintr' aćastă familie a Flachilor au fost (că adevărat mare familie, şi de céle de frunte case între boerimé şi Domniĭ Romanilor s'au socotit familie Flacchilor) dinceputul pănă la săvârşitul lor, pre anume, şi după cursul anilor, în cariĭ au trăit, îĭ vom arata, ĭară de vom fi trecut vre unul cu ochiĭ sau cu condeĭul, cititorĭul nostru omenéşte va face, de ne va îndrepta, şi la locul vremii de 'l va alcătui.

CAPUL VII.

Izvodul familiiĭ Flachilor.

Cel ce acest nume maĭ înnainte să fie ţinut, la istoriile Romanilor aflăm, precum să-l fie chemat Valerie Flaccus. Acesta au fost în cinsté Boeriiĭ, ce zic Ţinsoria, soţie luĭ Clavdie Marţelus, maĭ denainte de naştiré fićoareĭ cu 326 de anĭ.

2. Al doilé au fost Fulvius Flaccus, căruĭa ĭ-au fost soţie în Consulat Clavdie Cavdexi, la anul maĭ denainte de Hs: 262. A-

cesta Flac să fie avut războĭu cu Ghetiĭ istoriile nu pomenesc.

3. Al triilé au fost alt Valerie Flaccus, căruĭa ĭ-au fost soţie Otaţilie Crasus, la anul maĭ înnainte de Hs: 259. Pe acesté vrémĭ era céle gréle războae în Africa cu Annibal Domnul Carthaghiniĭ.

4. Al patrulé Consul au fost alt Fulvius Flaccus, soţie cu Cornilie Lentulus, la anul maĭinte de Hs: 253. In vrémé acéstora s'au început războaele cu Liguriĭ, carele au stătut 80 de anĭ, scrie Livius, şi tabla Capitul.

5. Al cincilé au fost Valerie Flaccus, soţie cu Atilie Regulus, la anul mainte de Hs: 225.

6. Al şésele au fost Fulvius Flaccus, soţie cu Manlie Torcvat, la anul mainte de Hs: 222. Aceşté au avut oaste asupra Boiilor.

7. Al şeptelé au stătut ĭarăş acest maĭ de sus Fulvius Flac la Consulat, soţie cu Clavdie Pulher, la anul mainte de Hs: 210. Acestora răsboae încă la Africa au fost. Tit: Livie.

8. Al optulé au fost alt Valerie Flaccus, soţie cu Porţius Cato, la anul mainte de Hs: 193. Acestora războae încă au fost cu Annibal-Livius.

.9. Al noalé Consul au fost Fulvius, soţie cu frate-său Manlie Aţidinus Fulviĭanus, la anul mainte de Hs: 178. În anul acestora războae nu să pomenesc. Ce la anul mainte de Hs: scrie Livius pentru sfârşitul luĭ, precum având războĭu cu năroc asupra Ispanilor, şi zidind în numele năroculuĭ o capişte în Ispania, foarte înpodobită au vrut să o facă; pentru acéĭa luând nişte lespezĭ de marmure, cu carele era acoperită capişte Iunoniĭ, ce-ĭ zicé Laţinia din Bruţia, au pus să acoperă pe a sa, pentru caré senatul ca pre un prădătorĭu de lucrurĭ svinte, atâta l'au osândit, cât şi el de voĭa ré, şi de ruşine după doĭ anĭ, puindu-şĭ singur laţul în grumazĭ, s'au spânzurat. Livius.

10. Al zécelé au fost consul ĭarăşi un Valerie Flaccus soţie cu Clavdius Marţelus, la anul mainte de Hs: 150.

11. Al unsprezécelé au fost Fulvius Flaccus, soţie cu Calpurnie Pizo, la anul mainte de Hs: 133.

12. Al doĭsprezécelé au fost alt Fulvius Flaccus, soţie cu Cornilie Sţipion Africanul, la anul mainte de Hs: 132. Pentru acest

Fulvie să véde că pomenéşte Ovidie Poeta în stihurile sale: de vréme ce istoricii încă scriu, că în anul Consulatului său au avut întâiu răsboiu cu robii carii rădicasă cap în Siţilia, a cărora Domnu era Evnos, carile cu meşterşug tocmind într'o nucă metiuté iarbă pućoasă, o ascundé în buci, deciia când voroviia pre încet şi lin în nucă suflând să vidé că sloboade foc din gură; deci într'acest războiu, precum scrie Orosie, ce s'a fi fost mai lucrat, perind scrisorile, nu să mai ştie; iară Onufrie scrie, că acestaş Fulvie Proconsul fiind, şi având războiu cu biruinţă în Illyria asupra Vartailor, i-au făcut triumf, adecă Donanmà în Roma. Ce sau pentru aćasta va să să înţeliagă Ovidie, sau pentru altul vom zice mai ĝos.

13. Al treisprezécelé au fost iarăş Valerie Flaccus cu Liţinie Crassus Muţianus, la anul maiinte de Hs: 129.

14. Al patrusprăzécelé, au fost Consul iarăş Fulvius Flaccus, înpreună cu Plavtie Yvseus la anul mainte de Hs: 123. Pentru acesta scrie Tit Livius în rămâşiţa istoriii sale, precum au avut războiu cu Ligurii ceşti de peste munţi, şi prin vrémé a doi ani încheiaţi, cu multe bătăi biruindu-i, până mai pre urmă i-au suppus.

15. Al cincisprăzécelé au fost Consul însoţit cu Marie al şéselé, iarăş alt Valerie Flaccus, la anul maiinte de Hs: 98.

16. Al şésesprăzécelé, au fost Consul alt Valerie Flaccus, soţie cu M. Hereneus la anul mainte de Hs: 91.

17. Al şéptesprăzécele au fost Consul iarăş alt Valerie Flaccus, soţie cu cine să fie fost n'am putut însămna, atâta numai că acesta au fost tată lui Flaccus pentru carile Ţiţeron ritoricul cel mare au avut oraţie.

18. Al optsprăzécelé au fost Norbanus Flaccus soţie în consulat cu Cornilie Sţipion Asiaticul la anul mainte de Hs: 81.

19. Al noaăsprăzécelé, au fost alt Norbanus Flaccus, soţie în consulat cu înpăratul Avgust Chesar, la anul mainte de Hs: 22, iară sau cu un an mainte de naşteré Domnului Hs: sau cu un an pre urmă, Ovidie Poeticul au scris acéle verşuri pentru meşterşugul a iubi, şi cu învăţătura lor Iulia fata sau nepoata lui Avgust Chesari la ocară ca acéia vinisă, precum am zis, pentru acéia şi pe făcătoriul stihurilor l'au făcut surgun şi pe fie-sa. Deci pre Ovi-

die la Tomos cetate de pre maré négră, (pentru care cetate, mare gâlcévă ĭaste între învăţaţĭ, care să fie fost, ce noĭ la locul unde vom zice pentru alte cetăţĭ a Moldoveĭ, vom arăta cu bune dovéde, că cetate Tomos ĭaste acmu Cetaté Albă), ĭară pe fie-sa au izgonit-o la ostrovul ce să chémă Pandataria, precum scrie Dion şi Macrovios.

20. Al doaâzécelé au fost consul ĭarăş un Norbanus Flaccus cu Chesarĭul Drusus, fiéorul luĭ Tiverie, la anul după Hs: 15.

21. Al doaâzecĭ şi unul, au fost consul Ţelius Rufus, căruĭa au fost soţie Pomponie Flaccus Greţinus la anul după Hs: 17: cătră acesta Flaccus Greţinus scriind Ovidie de la Tomos cetaté, au trimis acéle stihurĭ pentru Pont la dânsul în Roma. După aceşté Flachĭ maĭ fost'au şi alţiĭ maĭ pre urmă; ce la dovada noastră numaĭ câţĭ să află până la acest Greţin trebuindu-ne, maĭ mult a-ĭ înşira ne părăsim.

CAPUL VIII.

Dovedéşte-să, că de pre aceşté Flachĭ, nicĭ de pre unul Dachia să să chéme Flachia, n'au avut cum, şi când.

Aceşté dară sint toţĭ Flachiĭ, pre cariĭ în istoriĭ am putut afla, de la cel dinceputul familiiĭ aceştiĭa până la Greţin, la carile au scris acel poetic, acéle stihurĭ de Pont. Ce precum noĭ am putut pricépe, Ovidius maĭ mult să fie scris din slobozéniĭa poeticéscă, de cât din trebuinţa adevăruluĭ; de vréme ce că noĭ vre unul din familia Flacchilor pe Ghetĭ, sau pe Dachĭ să fie suppus, la istoriciĭ cariĭ ni au vinit la mână, a afla năroc n'am avut; ĭar istoricul Enias Sylvie, şi maĭ mult cercând, poate să fie şi aflat, de vréme ce aşé cu îndrăznială schimbările numerilor, a însămna nu să siĭaşte. Să zicem dară că şi Eneas au aflat, şi poeticul fără colachie au scris, şi vre un Flac fiind consul (căcĭ pe un Fulvius Flaccus va să zică) să fie suppus pe Ghetĭ, sau pre Dachĭ; ce nicĭ aşé nu poate aćasta să să dovedéscă, căcĭ de au fost vre unul din Fulviĭ, cel maĭ de pre urmă ĭaste cu 123 de

anĭ maiinte de Hs., precum am însămnat la numărul al 14. Iară Traĭan înpăratul au stătut la înpărăţie Romeĭ pe la 98 de anĭ, după naşteré Domnuluĭ Hs. (precum scrie Dion, Evtropie, Csifilin, Avrelie Victor şi alţiĭ) ĭară războĭul între Romani şi între Dachĭ cel maĭ de pre urmă, în carile Traĭan de tot au biruit pe Dachĭ, şi Craĭul Decheval omorându-să (precum cursul istoriiĭ la locul său înnainte pre larg va arăta), au fost la anul după Hs. 105 şi aşé de la acel consul Fulvius Flaccus până la Traĭan au trecut 228 de anĭ. Mutat dară fiind cu atâţe ani maĭ înnainte numele Dachiiĭ în Flachia, cum ĭaste de samă de să greşesc aşé rău aceĭ vestiţĭ istoricĭ, pre cariĭ acmu pomenim? şi cu toţiĭ scriu că Traĭan înpărat în Dachia, şi asupra Dachilor au mărs, cu acé vestită oaste, şi precum pre Dachĭ şi pre Dachia au suppus, ĭară nu pre Flachĭ sau pre Flachia? Au tuturor acelora istoricĭ, şi ochiĭ orbĭ să nu vază ce citesc, şi urechile surde să nu auză de numele Dachiiĭ cel mutat cu sute de anĭ maĭ înnainte în Flachia lĭ-au fost? Iarte-ne dară aicé şi istoricul Eneas, *şi Papa Pius al doilé*, că *într'acéstă socotélă nicĭ* ca Papa, nicĭ ca *istoricul negreşit să fie* nu *poate, că nicĭ pentru* voĭa unuĭa maĭ proaspăt scriitorĭu, putem lepăda credinţa a atâţé vrednicĭ de credinţă istoricĭ, şi ales a cărora au trăit, ş'au scris tot pre o vréme cu lucrurile ce să făcé, şi singurĭ marturĭ privitorĭ, ĭar nu auzitorĭ au fost. După acéstă arătătoare şi nebiruită dovadă, ne răzsare alta încă maĭ neclătită, şi încă maĭ vârtoasă, de vréme ce că macar c'au biruit Traĭan Marele pe Dachĭ, şi Dachia au suppus, într'ânsa Romanĭ au sălăşluit; însă Dachia nicĭ Flachia s'au pomenit, nicĭ alt nume nou au luat, ce prin multe vacurĭ tot acel vechĭu nume de Dachia ş-au ţinut, până când adecă, din Dachia i s'au schimbat numele în Volohie, sau Valahia: pentru caré la locul său să va zice. In scurt: ce, noĭ pentru cinsté a atâta de mare om şi în învăţăturĭ lăudat a grăi ne siim, şi în ceva cinsté a nu-ĭ beteji ne silim, maĭ denainte, alţiĭ streinĭ, cărora nicĭ de zavistiĭa, nicĭ de dragosté condeĭul atingându-să, cu scurte şi curate cuvinte zic: Cine ĭaste acela, carele zice că numele acestuĭ ném, adecă a Moldovénilor şi a Munténilor ĭaste de pe numele Hatmanuluĭ de Râm Flac, basne zic. Iară aceste

rătunde cuvinte le zice Carion istoricul, şi cu dânsul înpreună
Carion şi Topeltin de Mediiaş. Topeltin de Mediaş. Şi pentru acestuĭ suppus, şi scornit a Flachiiĭ nume pre cât, şi cu cât am dovedit, pare-ni-se că cititorĭul va fi content; ĭară noĭ să căutăm altele înnainte.

CAPUL IX.

Iarăş pentru aćasta, păréré altora, cariĭ urmază luĭ Eneas Sylvius.

Osăbĭ de Eneas Sylvius, pentru carile pre larg s'au zis, maĭ sint şi alţiĭ maĭ proaspeţĭ scriitorĭ, aćastăş a luĭ părére urmând; însă toţĭ Léşĭ, cumu-i Ian Zamoĭschie, Orihovie, şi Stanislav Sarniţie. Aceşté dară înprumutându să din istoriĭa Evropiĭ a luĭ Eneas, cu tot dédinsul să apucă, pentru ca să aréte, precum cu multe vacurĭ maĭ denainte de Avgust, şi de Iulie Chesariĭ, sau Valerie Flac, sau Fulvie Flac, sau Luţius Flac, (căci tustréle acéste numere asupra unuĭ Flac grămădesc), să fie vinit cu oştile Româneştĭ, şi gonind de pre acesté locurĭ pre Ghetĭ şi pre Dachĭ, să fie cuprins Romaniĭ aceste locurĭ şi să fie fost rămas deciĭa pre dânsele lăcuitorĭ. Aşijderé de pre numele luĭ Flac Hatmanuluĭ, lăcuitoriĭ acestor ţărĭ, să să fie chemat Flachi, şi cu vréme, maĭ schimosindu-să graĭul, din Flac să să fie făcut Valah, Vlah şi Voloh, iprocĭ.

Aćastă a lor părére macar că tăgăduĭaşte, că Româniĭ noştri sint din sloboziile lui Traĭan, însă precum Romani, şi de la Italia să fie vinit cu acel Hatman Flac, aĭavé mărturisesc, de care lucru să văd, că numai în vréme greşesc, ĭară nu în lucru: adecă precum Româniĭ să fie de la Italia, însă cu multul maĭ vechĭ de cât Traĭan. Ce alalţĭ istoricĭ, cariĭ adeverinţa istoriiĭ macar cât de puţân să şchiopătéze, ne suferind, pentru aćastă din părére scornită voroavă, tare probozesc pre Eneas, scornitorĭul eĭ
Bonfin Decada 2. Carté 7. cel dintâĭ, şi întâi Bonfin şi Leunclavie, amândoĭ de toată credinţa vrédnicĭ scriitorĭ. Decĭ a luĭ Anton Bonfin cuvinte sint acéşté: «Româniĭ (zice) precum de némul lor Romanĭ să fie, şi «limba le mărturiséşte, cariĭ între atâté felĭurĭ de varvarĭ, atâta

«vréme lăcuind, însă până acmu nicĭ cum a să dezrădăcina n'au «putut. Ţinut au aceşté părţile Dunăriĭ, pre carile odînăoară au «fost lăcuind Dachiĭ şi Ghetiĭ; căcĭ din leghioanele (adecă pol- «curile) şi din sloboziile, carile Traĭan şi alalţĭ înpăraţĭ a Roma- «nilor au adus în Dachia, Româniĭ acéşté să trag. Ĭară c-au vrut «Eneas Sylvius să zică, precum numele Vlahilor să fie de pe «Flac, noĭ în potrivă stăm, şi socotim (aceştĭ Romanĭ) aşé să să «fie chemat, ἀπὸ τοῦ βάλλειν καὶ τῆς ἄκιδος, pentru căcĭ la sigetat «au fost pré meşterĭ. Cătră acĭasté încă maĭ adaoge Bonfin tot «acoleş: Câţ-va sint, zice, cariĭ socotesc Vlahie aşé să să fie Bonfin acoleş. «chemat, de pe o fată a luĭ Deoclitian, caré s'au fost măritat «după Domnul Românilor din Dachia, de pre a căruĭa nume, zic, «apoĭ să să fie chemat Dachia Vlahia. Bonfin dară aşé; ĭară Leunclavie, şi maĭ aĭavé arată în Pantecte la numele Iflac, nu- Leunclavie în Pandecte la numele Iflac. mele Vlahilor nu de la Romaniĭ luĭ Flac să trage, care poveste ĭaste plină de basne, macar că şi multora aşé au plăcut, ce de la Ghermaniĭ noştri. Ce pentru numele acesta Vlah, multe dovéde va vidé cititorĭul înnainte, unde vom scrie, pre ce vréme au în- Orihovie Anale 5, ceput a să chema Româniĭ din Dachia Valahi, sau Volohi, ĭară acmu calé să ne căutăm. Pre acéstă băsnuitoare poveste (precum Leunclavie o cinstéşte) urmază Lĭahul Orihovie, zicând: «Aceşté (Moldoveniĭ adecă, căcĭ voroava acolo pentru Moldovéni îĭ ĭaste) era născuţĭ din Romaniĭ de la Italia, cariĭ cu Hatmanul Luţius Valerie Flac, cuprinzind Dachia, şi Romaniĭ luând mueri de a Dachilor, şi înbătrânind acolo, pre aceştĭ Dachĭ (adecă pe Români) după dânşiĭ au lăsat.» De pe acéste a acestor scriitorĭ mărturiĭ, chĭar putem înţelége, că aceştĭ istoricĭ Leşeştĭ, nicĭ pe Bonfin, nicĭ pe Leunclavie să nu fie văzut; că de ĭ-ar fi văzut, cu bună samă, acastă socotélă supt tăcére ar fi trecut-o, nicĭ ar fi poftit să auză şi eĭ nume de basnă în istoriĭa lor, precum aude Eneas Silvie: şi macar că maĭ pre urmă şi Papă au căzut, şi numele din Eneas ş-au schimbat în Pius, însă porecla basniĭ şi aşé tot neştĭarsă ĭ-au rămas. Caută şi maĭ pre larg în capetele ce urmază, şi a Leşilor acestora cuvinte şi probozale, caré ĭ au de la alţĭ istoricĭ adeverinţiĭ următorĭ.

CAPUL X.

Pentru păréré acelora carii mărturisesc, precum Vlahii să fie Romani de la Italia, iară când, și cum să fie agiuns la Dachia, zic că nu știu.

Pre cât noi am putut oblici (căci mulți istorici până acmu sau nu-i vom fi citit, sau la mână nu-i vom fi avut, cu bună voe mărturisim) și pre câți din istorici a vidé ni s'au tâmplat, mai mult de unul n'am putut afla, carile să ție acéstă părére, fără numai adecă pre Laonic Halcocondila istoric grec, carile când au luat Sultan Muhamed Țarigradul, au căzut la robie, apoi și la turcie, și au trăit până la înpărățiia lui Sultan Baiezid, unde și sfârșitul istoriii sale pune: om amintrilé iscusit în istorii, și de la toți ca un istoric vrédnic de credință primit, pentru care lucru vrând el adevărul să urmeze, ca un cinsteș scriitoriu, ce n'au știut, aiave zice, că nu știe: iară ce cu minté au agiuns, și drépta socotélă i-au arătat, iarăș mărturiséște fără îndoință: adecă precum de pe graiu, de pe port, de pe obicée, și de pe alte lucruri de casă și de oaste, ii cunoșté, precum adevărați oameni de Italia, și Romani să fie. Ce noi singure cuvintele lui de față să aducem, carile în Carté 2 unde hotarâle amânduror Vlahiilor arată, așé zice: «(A Dachilor «sau a Vlahilor ném, de vitéz vestit iaste, țărâle lor începând de la «muntele Orbal și Pevchin: carii din Panonie încep, și dela «Ardél până la maré négră să întinde, din drépta pre lângă «Dunăre stă Dachia Pannonilor (țara Muntenéscă înțelége) iară «din stânga iaste țara pre caré o chémă Βογδανίαν, (Bogdania); «pre acéste doaă țări le despart munții (Βρανσόβοι καλούμενοι) ce «să chémă Vransovii, adecă a Vrancii (precum noi le zicem astă-zi). «Acestora (adecă Moldovénilor) mai vecini sint câte-va némuri «tătărăști. Despre Crivăț să hotărăsc cu (Πολάνοι) Polanii, adecă «Léșii; iară despre răzsărit, cu Sarmatei. Apoi zice: a Dachilor «limbă samănă-ș cu a Italilor; însă atâta-i de stricată și abătută, «cât déabiia poate să înțelégă Italul cuvintele acestora. Iară de «unde să fie luat limba și obicéele (τῶν Ρωμαίων) Romanilor și

Laonic Halcocondilas, Carté 2.

«când să fie trecut într'acé ţară, la nime n'am putut găsi, carele «de acesta lucru curat să fie pomenit. De la Italî în cevaş macar «deosăbire nu au, căcî a mâncăriî, şi a băuturilor orânduïală, a «armelor şi a lucrurilor de casă tocmele, şi până acmu tot acé «din tâî ţin, macar că în doaâ Domniî ïaste despărţită (εἰς τε «τὴν Βογδανίαν καὶ Ἰστρίαν ἢ καὶ παρ' Ιστρον χώραν) adecă, în Bogdania «şi Istria, sau în ţara de lângă Dunăre, adecă ţara muntenéscă. «Aşijderé în Carté 3. deosăbit pentru Moldovénî zice: însă Bog- «dania; caré are scaun în (Λευκόπωλιν) cetaté albă, despre Dachiî «cariî lăcuesc pre Dunăré, spre Litfanî şi spre Sarmati să în- «tinde. Acest ném de oamenî foarte ales, şi de trébă să fie, şi «de pe acésta putem cunoaşte, căcî limba nu ş'au uitat, ce tot «acéïa ş-au ţinut. Aşé Halcocondila, macar că mărturiséşte, că când să fie vinit Româniî în Dachia nu s'au înştiinţat, ïară precum de la Italia să fie după alalte obicée, şi întregïuné lor, cu caré limba có de moşie românéscă ş-au ţinut, curat mărturiséşte. Alalte lăsăm să le înţelégă cititorïul după voïa sa.

CAPUL XI.

De păréré acelora, cariî aşéşî de tot tăgăduesc, precum Româniî din Dachia să să fie trăgând din Romanî.

Cariî aćastă părére ş au cruţat, scriitoriî ar fi să să chéme, au scornitorî, nu putem înţelége. Insă orî cum s'ar chema, pre cât noaâ vréme ni-au lăsat în citïala istoricilor a ne zăbăvi, maî mulţî de doî, şi aceşté Léşî a afla n'am putut. Unul Ian Zamoischie, altul Stanislav Sarniţie, cariî cănd scriu urmând celor maî vechî istoricî, şi eî înpreună cu dânşiî pe Româniî noştri tot din némul Romanilor a fi îî mărturisesc, precum în Capul 9. Carté aćastaş, din cuvintele lor am arătat., Iară când scriu din singură a lor părére, uïtându-să că sint istoricî, cu Dialectica şi cu Sofistica încep a să nevoi, pentru ca păréré sa să adeveréscă; ce noî văzind că Sarniţie maî pre larg îngaïmă aćastă disputaţie, a luî hireşe cuvinte de faţă le vom aduce; ïară cititorïul cu lin,

şi cu ne tulburat suflet, din singură nestaré cuvintelor luĭ, cum el singur pe sine să strică, şi să râzsipéşte va puté înţelége. Pomenitul dară Sarniţie, doaâ poveştĭ de odată să nevoĭaşte a dovedi; una, precum Româniĭ vrând să să fălĭască, singurĭ să-şĭ fie scornit acest nume de pe Flac Vlahĭ. Alta precum Româniĭ noştri să nu fie din săminţiĭa Romanilor, ce din rămăşiţa Varvarilor celor vechĭ, adecă a Ghetilor, şi a Dachilor, care socotélă ĭaste în potriva a tuturor de obşte scriitoriĭ lor, (precum şi în capetele trecute cam pe scurt am arătat, şi în urmă pre larg să va dovedi), ce el aceştiĭ înpotrivirĭ nicĭ cum uĭtându-se, păréré sa a întâri aşé purcéde. Pomenéşte (zice) Ovidie Poeticul de un Flac carile au fost maĭ mare peste oştile româneştĭ céle de lĭafă; şi deciĭa aduce stihurile carile noĭ la Capul 4. Carté 1: le-am pomenit, (stăpâniĭa pre acélé locurĭ o Greţine iprocĭ). Aşijderé pomenéşte precum acel Flac să fie izbândit cetaté Triadiţa de la Ghetĭ. Deciĭa silindu-să a sa părére să dovedĭască, zice: «ĭară alalt ném (a Ghetilor), carile era maĭ spre ţara Grećască, socotesc să fie, din cariĭ Vlahiĭ să trag.» Apoĭ uĭtând, sau poate fi şi neştiind, că acéstă povéste, precum Vlahiĭ aşé s'au chemat de pe Flac hatmanul, ĭaste întâĭ de Eneas Silvie scornită, cade năpaste Hroniculuĭ Moldovenesc, ca cum el cel din tâĭ ar fi scornit că Româniĭ să să fie trăgănd de pe acel Flac. Ce să vinim la cuvintele luĭ; însă, zice, ce să laudă istoriile Moldovénilor (poate fi «înţelége hronicul luĭ Uréche Vornicul) să véde, că ĭaste în po«triva a toată istoria de obşte, căcĭ pe acélé vremĭ Romaniĭ nicĭ «gândie să trĭacă apa Dunăriĭ, unde acmu Moldovéniĭ stau, ne «cum să poată a-ş pune legheoanele acolo, precum din tâmplaré «lucrurilor supt Avgust Chesar de cât soarele maĭ curat să véde. La aćasta ĭérte-ne Sarniţie, de-l vom îndrepta; căcĭ Flac Hatmanul acela au fost tovarăş în Consulat cu Sţipion Africanul, cu sute de anĭ (precum maĭ sus am arătat) de cât Avgust Chesar maĭ denainte. Iară războĭul Ghetilor pe vréme luĭ Avgust precum au fost cu Hatmaniĭ Crasus, Tiverie, şi Ghermanic, aşijderé din Dion şi dintr'alţiĭ am dovedit. Pănă aicé dară Sarniţie aşé; apoĭ nu mult maĭ ğos acésté uĭtând, ĭarăş priiméşte Româniĭ «din coloniile luĭ Traĭan să să fie trăgând. «Războĭul, zice, lui

Sarniţie Carté 3. Cap. 1.

Sarniţie acoloş.

«Diurpan (acesta ĭ şi Decheval) după ce s'au lungit cu Romaniĭ «pănă la şéptesprăzéce anĭ, pănă maĭ pre urmă au început Dachiĭ «a să slăbi, şi supt Traĭan s'au istovit.» Deciĭa dacă în puţine cuvinte arată pricina, pentru ce s'au sculat Româniĭ asupra Dachilor, adecă că ce jăcuisă pe Iazighĭ şi pe Metanastĭ, cariĭ în prieteşug să ţiné cu Romaniĭ, într'acesta chip zice: «Romaniĭ «după cum le era năravul, făcăndu-să că vor să apere pe vecinĭ, «s'au sculat cu războĭu asupra aceluĭ maĭ vârtos dintre dânşiĭ, «izbândind dară Traĭan cu biruinţă, pentru oştenire cu năroc «ca acéĭa în vécnică pomenire să rămâe, au rădicat triĭzăcĭ de «stâlpĭ, şi scriind în trânşiĭ, precum până acolo sint hotarăle în-«părăţiiĭ, ĭ-au aruncat în Dunăre.». Acéstă povéste cu Stâlpiĭ de unde să o fie încăpătat Sarniţie n'am putut desluşi, de vréme ce nicĭ la un istoric, cariĭ au scris de Traĭan, acasta n'am aflat, şi apoĭ Stâlpiĭ în fundul Dunăriĭ aruncaţĭ, cine ĭ-ar fi văzut? cine ĭ-ar fi citit? pentru ca să poată şti, ce scrie în trânşiĭ? Iară alte cetăţĭ şi întăriturĭ, carile au făcut Traĭan în Dachia, şi de carile Scriitoriĭ ne-au înştiinţat, afla-va cititorĭul maĭ înnainte. Cătră acéste Sarniţie lungind înnainte voroava: «Traĭan, zice, maĭ mare parte din lăcuitoriĭ ceĭ vechĭ, din Dachia izgonind, şi plăcându-ĭ bişugul loculuĭ, au înpărţit o slujitorilor săĭ celor vechĭ.» Cu acéste cuvinte Sarniţie să véde, precum am şi maĭ zis, că va să vie după socotéla celor véchĭ istoricĭ; însă după a sa părére întorcându-să, ĭarăş mută socotéla, zicând: «De vréme dară ce în scurt câte oare-ce pentru Vlah ne-au fost a pomeni, nu fără cale a fi socotim, de vom arăta maĭ curat, ce trebue să ştim pentru coreniĭa lor» şi aşé povestéşte, zice Evtropie Carté 1, «că Traĭan înpărat după ce au sfărmat oştile Dachilor, şi acé ţară au făcut-o provinţie, orĭ că bişugul locu-luĭ ĭ-au plăcut, orĭ pentru ca să aibă de unde să-ş hrănéscă oştile, supt înpărăţiĭa Romanilor au suppus-o.» Acasta aşé din Evtropie pomenind, ĭarăş încépe gulia sa a coace. «Iară ce să «fălesc, zice, Voloşiĭ, precum să fie născuţĭ din Flac Hatmanul, «şi li să pare precum au chip de voroavă din stihurile luĭ «Ovidie, precum şi maĭ sus am pomenit (nu-ĭ adevărat); căcĭ «Flac acela Hatmanul pre vrémile luĭ Avgust în Misia era oş-

Sarniţie Carté 3. Cap. 6.

Acoloş.

Acoloş.

Acoloş.

Sarniţie acoloş.

«tenitorïu, nicï puté Romaniï pre atuncé să trécă (Dunăré) în ćasta parte.» Caute aicé cititorïul, şi cunoască cât stă Sarniţie de departe de ştiinţa istoriiï, socotind, că acel Flac Hatmanul să fie fost cu oştile pre vrémile luï Avgust în Misia; însă şi supt Avgust fost-au un Flac cu porecla, Greţin, om de Senat, şi d'intracïaéş familie, la carele Ovidie poeticul trimiţind stihurile ce scrisése unde era la izgnanie să ruga să cază la Avgust, ca doară îl va puté scoate de la acé izgnanie. Ce acesta Flac după socotéla hronologhiculuï luï Calviz au fost cu: 130 şi maï bine de anï maï pre urmă de cât Flac, carele aų fost cu oştile în Misia asupra Ghetilor, precum în céle trecute am arătat.

De aicé înnainte Sarniţie, de tot aşéş părăsind pe istoricï, din meşterşugul dialectecâï, i să pare că va puté dovedi păréré sa, puind aćasta propoziţie: «Vlahiï cé din tâi a lor începătură, o trag din «némul Ghetilor, care lucru de osăbï de alte înştiinţărï, (ïară «carele sint înştiinţările acélé nu să îndură să pomenéscă), aća-
Sarniţie acoloş. «sta încă dovedéşte, că vitejiïa sau vârtuté sufletuluï, şi până «astă-zï îşï ţin, aşé cât cu poeticul cu acéïaş (a Ghetilor) poreclă «martiales (adecă vitejï) a-ï numi, precum să cade putem. Apoï «lăsind Dialecticiï, să apucă de fysiognomi; au ḑice, căutătură «sau faţă groznică, şi li-ï frunté ca de berbéce, graïul lor (ïară «zice) odânâooră au fost tot unul cu a Ghetilor, la care aduce «martur pe Stravon, carile ḑice, că Ghetiï şi Dachiï tot o limbă să fie avut.» Ce socotéscă binişor Sarniţie, că Stravon nu zice pentru Romaniï cariï au întrat şi s'au aşezat în Dachia, că Stravon acmu era 100 de anï de când eşise dintr'aćastă viïaţă când au întrat Traïan cu oştile în Dachiïa: ce zice pentru Ghetï şi Dachiï, cariï era într'acesté părţï încă maï denainte de Avgust, pre a căruïa vrémï au scris Stravon Gheografia sa, şi pentru aceïa zice el, că au fost ὁμογλόττους tot de o limbă, pre cariï apoï Traïan de tot de pe acélé locurï stărpindu-ï, cu aï săï slujitorï, şi cu alt nărod «Românesc au înplut-o. Ce să videm înnainte ce maï zice: «Ïară «pentru căcï videm, ḑice, la dânşiï oare-ce rămăşiţă de limbă «italienéscă, aćasta socotim să să fie tâmplat din amestecătura «acelor polcurï Româneştï, ïară amentrilé limba lor cé de temeïu «Sarmatică ïaste (limba sarmatică înţelége cé slovenéscă sau Ru- «sască) de pre caré videm, că şi până astăzï pre Crăişorul lor,

cu limba noastră, voevod îl chémă.» Ce cu acest argument al său, Sarniţie nu numaĭ pe Românĭ, ce şi pe Ungurĭ, şi incă şi pe Turcĭ îĭ va scoate la Rusie; căcĭ şi craĭul Unguresc pre Domniĭ de Ardél în deplomatele sale, voevod îl tituléşte. Caută pentru aćasta la Leunclavie în Pantecte, şi prin toată istoriĭa luĭ Anton Bonfin, carile în toate locurile, unde să tâmplă de domnul Ardéluluĭ a pomeni, totdeauna voevoda, îĭ zice. Aşé Turciĭ pe comendantul de Gălata, şi pe alţiĭ a altor târgurĭ, voevoda îĭ chémă, la caré putem aduce marturĭ, câţĭ li s'au tâmplat la Ţarigrad a merge, sau printr'alte locurĭ a înpărăţiiĭ Turculuĭ a tréce. Ce noĭ având deosăbit scris în Gheografiĭa Moldaviiĭ pentru titulurile Domnilor Moldoveneştĭ şi Munténeştĭ, aicé cu aćasta maĭ mult nezăbăvindu-ne, ĭarăş la cuvintele luĭ Sarniţie să ne întoarcem. Purcéde el înnainte, zicând: «Singur numele, Sarniţie acoloş.
«cu carile némul acesta să chémă, de la oameniĭ noştri le ĭaste «pus, căce oameniĭ limbiĭ noastre pre dânşiĭ Volohĭ adecă Ita«liĭanĭ, sau din Italia născuţĭ a-ĭ chema; şi după chipul graĭuluĭ «nostru şi alte némurĭ vécine, cum sint Ghermaniĭ, Litfaniĭ, şi singurĭ Italiĭaniĭ, cu acelaş nume Valahĭ a-ĭ chema, s'au obićuit.» De mierat lucru o bunule Sarniţie, cum Rusiĭ şi Léşiĭ, cu Dachiĭ fiind tot dintr'un ném şi tot dintr'o limbă cu dânşiĭ, adecă Ghetĭ şi Sarmatĭ, uitând: ĭ-au chemat Italianĭ? Ce să maĭ mergem după Sarniţie: «Ce Greciĭ, zice, istoricĭ, mutând slova V în B: Blahĭ le zic.» Aicé Sarniţie să véde, că va să zică de Nichita Honiatis, carile din istoriciĭ ceĭ maĭ de pre mijlocul vaculuĭ, el întâĭ pe Romaniĭ din Dachie, cu acest nume îĭ scrie, începând de la înpărăţiĭa luĭ Vasilie ce l'au poreclit vulgaroctonos, pre la anul de la Hs: 1017. Caută şi la Pantectele luĭ Leunclavie, că veĭ afla pe acé vréme pomenind de un Bogdan Domnul Vlahilor; caută şi înnainte, că unde vom zice de tânplările în înpărăţiĭa luĭ Vasilie Vulgaroctou, acolo povésté aćasta pre larg o vom arăta. Cătră acesté încă maĭ adaoge Sarniţie: «Acişté, zice, şi Multenĭ să chémă; însă numaĭ cariĭ lăcuesc în Dachia cé de sus; apoĭ tâlcuind ce va să înţălégă cuvântul Multenĭ, pare-mi-să, zice, că aşé să să fie chemat, pentru căcĭ mulţime de némurĭ, carile acolo să strânsése pe vrémile Romanilor între sine

Acoloş.

Nichita Honiatis Carté 1. cap. 5.

Leunclavie Pantecte cap. 71.

Sarniţie acoloş.

să amestecase, şi din acé multă adunare, nume de Multenĭ să fie luat, căcĭ arătat-am, zice, precum deosăbĭ de ceĭ vechĭ Dachĭ, şi Ghetĭ mulţĭ şi Grecĭ, Italĭ şi Slovénĭ într'acéle ţărĭ să să fie sălăşluit. «Noĭ acest cuvânt al luĭ Sarniţie de zice, precum au şi arătat, mult l'am cercat în hronicul luĭ de câte-va orĭ întorcând, ce să fie arătat, precum cu Italiĭ pe acéĭa vréme şi Grecĭ, şi Slovénĭ în Dachiĭa să să fie aşezat, necăĭurĭ a găsi n'am putut; însă de Grecĭ să să fie amestecat uniĭ cu aceĭ Romanĭ poate că s'ar şi créde, macar că nicĭ un istoric de aćasta nu pomenéşte; ĭară pentru Slovénĭ aşéş nicĭ cum să să créză nu ĭaste: căcĭ numele şi némul slovénesc în părţile Evropiĭ, întâĭ pre vrémile luĭ Anastasie înpărat s'au ivit, carile au fost înpărat Romanilor cu 385 de anĭ maĭ pre urmă de cât ce s'au aşezat Romaniĭ în Dachia, precum maĭ pre larg vom arăta, unde vom zice de tânplările supt acest Anastasie înpărat. Ĭară cât ĭaste pentru cuvântul Multenĭ, maĭ mult altă ceva să zicem în ćastă dată nu avem, fără cât, că ce poate isprăvi curată limba lătinĭască unde stăpânéşte Varvariĭa. Că scriitoriĭ ceĭ maĭ vechĭ, cariĭ cu curată limbă lătinéscă au scris hronicile sale, precum ĭaste Bonfin, Leunclavie şi alalţiĭ, ţărâĭ Munteneştĭ nu-ĭ zic Moltana, din mulţimé adunărilor, precum va Sarniţie, ce-ĭ zic Montana, adecă Muntoasa sau Muntenéscă, de pre munţiĭ ce ĭ stau în lung deasupra de la munţiĭ Vranciĭ până la Demircapă; aşé ĭ-au zis şi Romaniĭ ceĭ vechĭ, aşé îĭ zicem şi noĭ Moldovéniĭ Ţara Munténéscă, adecă de munte, ca cum am zice Muntoasa sau Munteniĭa. Aşijderé scriitoriĭ latinĭ ceştĭ maĭ proaspeţĭ îĭ zic Transalpina, adecă de peste munţĭ, căcĭ despre ţara Ardéluluĭ spre Dunăre, peste munţĭ trecând, să vine în ţara Muntenéscă. Caută că veĭ găsi aćasté cuvinte a noastre la Leunclavie, carile precum ţara Muntenéscă s'au fost chemând la istoriciĭ lătineştĭ Montana, pe Bonfin mărturie aduce: după aćasté încă maĭ nădéşte Stanislav Sarniţie. «Ĭară pe vrémile, zice, luĭ Honorie şi a luĭ Arcadie, Gothiĭ după oasté, caré au făcut în Italia, precum aćastă ţară ĭarăşĭ să o fie dobândit, scrie Iornandis şi Procopie şi de pre aćastă mulţime de adunărĭ de némurĭ, precum Moltana, să să fie chemat aĭave ĭaste.» Ba créde-mă Sarniţie, că nu ĭaste aĭavé: căcĭ

Leunclavie în Pantecte Cap. 71.

Sarniţie acoloş.

Procopie, pre carele tu îl aducĭ mărturie, scrie, că Iustinian înpărat au fost ţiind Dachiĭa, precum puţin înnainte, şi în viĭaţa luĭ Iustinian, (pre ce vrémi şi Procopie au scris Istorie sa) toate cuvintele luĭ Procopie de faţă vom aduce. De Iornand puţină grijă purtăm, precum înnainte să va dovedi, că ce şi a luĭ cuvinte de faţă puindu-le, putem zice, şi noĭ că aĭavé va fi, că şi Iornandis n'au zis precum zice Sarniţie. Aşé Sarniţie după ce-ĭ pare, că îndestul au dovedit, precum Volohiĭ să nu fie Românĭ, ce aceĭ vechĭ şi din tâĭ Dachĭ, apoĭ singur şie înpotrivindu-să, îĭ face pré proaspeţĭ, zicând: în istoria lătinéscă, pomeniré Vlahilor să face întâĭ pre la anul de la Hs: 1330: ĭară în cé grećască de pre vrémile luĭ Isachie Anghel înpăratul Ţarigraduluĭ. Decĭ macar că cine să fie istoriciĭ, macar cum nu-ĭ pomenéşte, însă putem înţelége pentru cé lătinéscă, că va să zică Istoriĭa luĭ Bonfin; ĭară pentru cé grecéscă a luĭ Nichita Iloniatis, a cărora cuvinte şi istorie, caré au scris pentru némul Românesc, toate le va afla înnainte cititorĭul nostru. După aćasté după toate, foarte nestătătorĭu să arată Sarniţie în socotéla sa, căcĭ uĭtând ale sale cuvinte, cu carile acmu pre Vlahĭ foarte proaspeţĭ îĭ făcé, iarăşĭ să întoarce, şi pré véchĭ îĭ arată. Fost-au, zice, Unalia, pre vrémile luĭ Honorie, om din némul acestora, hatman vestit în vitejie; fost-au şi altul dintr'acesta nărod, anume Aetie, carile stând în mijlocul oştiĭ sale, au sprejinit războĭul cel vestit, carile triĭ zile ne contenit s'au făcut între Unĭ şi între Vandalĭ, şi între Gothĭ la Tolosa; ĭară acest Aetie au fost Hatman oştilor Romanilor, pre vremile luĭ Theodosie cel tânăr la anul de la Hs: 419.

Însă nicĭ cu atâta să îndestuléşte Sarniţie, ce de cât aćasté cu multul maĭ vârtoase (precum păréré îl duce) dovéde, nu de la sine, ce de la alţiĭ gĭuruĭaşte că va aduce; ce macar că în cuvinte sună, ĭară sunetul de unde să ĭasă, foarte molcom tace. Argumenturile luĭ carile pentru ca să dovedéscă mojiciĭa Românilor, sint aćasté: «Româniĭ, zice, s'au răcoşit asupra luĭ «Isachie înpăratul, cu cariĭ înpăratul fără năroc războae au avut. Sarniţie Carté 6 Cap. 18.
«Aicé întâĭ să pomenesc Vlahiĭ la istoriciĭ greceştĭ, zis-am zice, «de faptele luĭ Traĭan scriind, pentru acé din tâĭ acestora în-

«cepătură; însă nu lipsesc, carii maĭ cu dédins ţin, precum né«mul acestor Vlahĭ să fie mutat de la Italiĭaniĭ Ghenovezĭ, cariĭ «la gurile Dunăriĭ, şi aşéş în cetaté scaunuluĭ Vlahilor, adecă «acelor vechĭ Dachĭ, să fie şezut; la aćastă povéste zice, triĭ so«cotéle aduc, nu de lepădat; întâĭ, căcĭ Vlahiĭ precum din cé «lătinéscă, aşé din cé italienéscă limbă graĭul ş'au stricat. A «doa, căcĭ coloniile, sau sloboziile Romanilor, pre carile lĭ-au adus «Traĭan în Dachia, Adrian şi alţiĭ următorĭ înpăraţĭ ĭară să le «fie întors la Italia. A triĭa, că de ar fi fost Româniĭ din ră«măşiţele oştiĭ luĭ Traĭan, istoriciĭ latinĭ nu le-ar fi uitat numele, «nicĭ cu acest stricat dintr'alte limbĭ nume, ĭ-ar fi chemat maĭ «pre urmă Valahĭ: şi aşéş că prin vrémé a o mie de anĭ, necă«ĭurĭ istoriciĭ de numele lor nu pomenesc, fără numaĭ după ce «coloniile Ghenovezilor au apucat Chiliĭa.» Acesté sint cuvintele, sau maĭ adevărat să zic, poveştile luĭ Sarniţie, la care noĭ mult am avé a-i răspunde; ce pomenind ćam gĭuruit în predosloviĭa noastră, adecă precum de ale noastré ceva-ş macar ne adăogând orĭ ce alţĭ scriitorĭ au lăsat scris pentru némul Românesc acélé numaĭ culegând, de faţă să le aducem, precum în capul ce urmază la sfârşitul aceştiĭ cărţĭ le vom arăta; şi deciĭa peste tot cursul Hroniculuĭ unde vréme, şi locul va pofti, anume le vom pomeni. Decĭ dară atâta numaĭ pentru Sarniţie putem zice purtat între ritorĭ cuvântul, carile zice: Ex partibus aliquid, ex toto nihil; adecă: din părţĭ câte oare-çe, ĭară din tot nimică, a înţelége n'am putut. Ce pentru ca pofteĭ cititorĭuluĭ, cât de pre scurt să slujim, atâta ĭĭ dăm aicé ştire, să ştiĭă, că acésté a luĭ Sarniţie nu sint de crezut, căcĭ nu arată anume, cine sint aciĭa, carile ţin aćastă părére, caré la istoricul adevărat mare pată de neştiinţă ĭaste a zice, odânâoară au fost: sau au zis oarecine, căcĭ acest félĭ de istorie ĭaste a babelor, carele spun noapté poveştĭ, pentru ca să-ş adoarmă copiiĭ, ales când sint flămânzĭ. A doa, căcĭ nu Adrian, ce Avrelian (carile cu 152 de anĭ maĭ pre urmă de cât Adrian au stătut la înpărăţie) au fost carile la vréme au mutat o samă de Romanĭ din Dachia numaĭ peste Dunăre, ĭară nu la Italia. A triĭa, că Ghenoveziĭ nicĭ odată Chiliĭă n'au ţinut, ce Çafa şi alte cetăţĭ a

Crâmuluĭ, de pe marginé Mării Négre. A patra căcĭ ḑice, că: Pasă, Curte, carile sint cuvinte moldoveneştĭ, sint italieneştĭ, ĭară nu lătineştĭ, care lucru de mierat ĭaste la învăţat ca Sarniţie, cum n'au putut şti că passus şi cortis sint cuvinte chiar lătineştĭ, ĭară nu italieneştĭ. A cincé, căcĭ cuvintele luĭ céle din tâĭ nu să tocmăsc cu céle de pre urmă: ce precum zice el, că Mysia ţara (caré când era Sampson gĭudeţĭ la Iudia; Eliniĭ cu acest nume o chema), aşé să să fie numit de pre limba leşască, adecă de la cuvântul Smiessania ięzica, adecă amestecătura limbilor. Aşé noĭ putem ḑice, că istoria luĭ pentru némul şi numele Românilor, altă nu ĭaste, fără numaĭ o amestecare de cuvinte.

CAPUL XII.

De păréré acelora, cariĭ buĭguesc, precum némul Românilor din Dachia, macar că de la Româniĭ de Italia s'ar trage, însă nicĭ de la Flac, nicĭ de la Traĭan să fie aduş, ce cu multe vacurĭ maĭ pre urmă, cu alt chip întâĭ în Ardél, apoĭ într'amândoaă ţărâle acéstă să fie întrat.

Aćastă povéstė pentru proaspătă viniré Românilor în Dachia, nicĭ la Grecĭ, nicĭ la Latinĭ, nicĭ la alt ném de scriitorĭu, am putut-o găsi: nicĭ supt nume de istoric de la alţiĭ, macar a să pomeni am auzit, şi maĭ vârtos, căcĭ chipul poveştiĭ aceştiĭa, chip sau nume de istorie, macar cum a lua nu poate. Că de pe a cuvântuluĭ începătură, şi cursul a toată voroava, aşéş de tot proastă povestire, şi din capăt pănă în sfârşit, cu totuluĭ tot, basnă să fie, să arată; caré spre adormiré pruncilor, ĭară nu spre auziré bărbaţilor, s'au scornit; pentr'aceĭa, nicĭ şi s'ar fi căḑut, să o punem în rândul cu alte a altor istoricĭ poveştĭ. Ce ţiind minte datoriĭa gĭuruinţeĭ, caré cititorĭuluĭ nostru am dat, ne caută orĭ-ce, verĭ de bine, verĭ de rău de alţiĭ, adecă de începătura, de némul, de firé şi de obicéile némuluĭ acestuĭa s'ar fi pomenit, cu inimă ne vătămată, de faţă să le punem.

Basna dară aćasta să poartă sub numele unuĭ Simion Călu-

gărul, după carile apoĭ urmază un Misail ĭarăşĭ călugăr, şi Evstratie, carele au fost şi logofăt al triele la răpăosatul Părintele nostru. Ce noĭ pre următorĭ, ce li s'au părut să urméze, lăsindu-ĭ, pune-vom nevoinţă să dosluşim, acel Simion de unde s'au încăpătat de aćastă aşé de grozavă minćună, şi macar că el singur minte, precum aćastă povéste să o fie luat din Hronicul cel unguresc, însă adevărat nu zice: căcĭ cât în putinţa noastră au fost, din istoriciĭ, cariĭ au scris pentru lucrurile ungureştĭ, nicĭ pre unul cu amănuntul, şi prin multă vréme, ne cercat n'am lăsat; şi ales pe Anton Bonfin (carile adevărat s'ar puté zice precum ĭaste domnul istoricilor ungureştĭ) numaĭ cât nu l'am fărmat întorcându-l, însă de povéste ca aćasta, a da n'am putut. Ĭară ce la dânsul am aflat, pentru Vladislav craĭul unguresc, şi de războaele luĭ cu Tătariĭ, veĭ vidé la carté 9 cap. 15 unde pre larg de toate vom pomeni. Ce să vinim la Symion: scrie dară călugărul acesta în predosloviĭa (sau precum noĭ zicem în Prevoroava) hronicului luĭ Uréche (pre caréle noĭ îl avem maĭ ştiut istoric moldovenesc) precum el aćastă povéste în hronicul luĭ Uréche însămnată ne aflând-o, n'au vrut şi pe aćasta să o triacă cu condeĭul său. Pentru numele dară băsnuitorĭuluĭ acestuĭa aşé ne înştiinţăm de la Miron Costin, şi de la fićorul său Neculaĭu Costin logofătul. Ĭară basna luĭ în pomenita Predoslovie a luĭ Uréche aşé o citim: fiind, zice, craĭu în ţara unguréscă Laslău (aşé chémă el pe Ladislav) căruĭa îĭ zicé că ĭaste vâlhovnic (ce să tâlcuĭaşte din limba slovénĭască vrăjitorĭu) să fie întrat mulţime de Tătarĭ cu pradă, în ţara unguréscă. Craĭul Laslău văzindu-să slab de oştĭ şi de puterĭ, şi mierându-să cum va face, şi cum va puté să sté înpotriva a atâta mulţime! să fie trimis la înpăratul Râmuluĭ (ĭară la care înpărat, nu pomenéşte) şi să să fie rugat, să-ĭ dé agĭutorĭu în potriva a unuĭ neprĭatin de obşte ca acesta. Înpăratul, solĭĭ luĭ Laslău să-ĭ fie priimit, şi că-ĭ va da cum maĭ în grabă agĭutorĭu să-ĭ fie făgăduit. Şi aşé mulţime de tâlharĭ şi de ucigaşĭ şi de alt-félĭu de vinovaţĭ de moarte, din toată înpărăţiĭa luĭ strângând, să-ĭ fie trimis aceluĭ craĭu unguresc într'agĭutorĭu. Ĭară căcĭ să să fie aflat atuncé atâta samă de tâlharĭ în temniţele Râmuluĭ, dă samă ĭarăş acel Si-

mion; precum înpăratul acela, când au stătut la înpărăţie, orĭ de a sa bună voĭa, orĭ de la Publică silit, nu să ştie, să să fie gĭurat, că cât va înpărăţi el, nicĭ un om, macar cu orĭ ce fóliu de vină, de sabĭa saŭ de poronca luĭ, să nu moară, macar de l'ar şi da dreptaté, morţiĭ; şi cu acé socotélă în vrémé înpărăţiiĭ luĭ, să să fie aflat mulţime de tălharĭ, prin toate temţele închişĭ.

Aşé dară, precum zisem, înpăratul, ḑice, Râmuluĭ vrând să trimaţă aceĭ tâlharĭ într'agĭutorĭu luĭ Laslău, întâĭ să fie poroncit, şi să-ĭ fie ars pe toţĭ în gĭur înpregĭurul capuluĭ, pentru ca deciĭa să să poată cunoaşte dintr'alţĭ oamenĭ, apoĭ, trimiţindu-ĭ să le fie poruncit, înnapoĭ să nu să maĭ întoarcă, că carile să va întoarce, şi să va prinde în înpărăţiĭa sa, acela să va omorî. Laslău dară luând acel agĭutorĭu de tâlharĭ de la înpăratul Râmuluĭ trimişĭ, să fie purces cu dânşiĭ asupra Tătarâlor, cariĭ acmu în ţara ungurĭască întrând, ardé şi prăda tot ce le eşie înnainte, şi dându-le răzsboĭ tare, să fie răzsbit pe Tătarĭ, şi să-ĭ fie biruit. Tătariĭ dând dos de fugă, Laslău cu tâlhariĭ, şi cu alte oştĭ a sale să-ĭ fie gonit pănă peste munţĭ, şi pănă au dat la apa Sirétuluĭ; acolo Tătariĭ fiind de gonaşĭ întiriţĭ, şi de frica, caré le sta din dos, apa şi fără vad a tréce căutându-le, mulţime de dânşiĭ, în apa Sirétuluĭ să să fie înnecat, caré din cela mal privind craĭul Laslău, să fie strigat în limba unguréscă: Siretem, Siretem, adecă (precum ĭarăşĭ călugărul tălmăcéşte) placem, placem, şi de pe acel a craĭuluĭ cuvînt, numele aceĭ ape să fie rămas Sereti, ĭară maĭ denainte apa Sirétuluĭ, ce nume să fie avut, nu va să pomenéscă. Într'acesta chip craĭul Laslău, făcând mare izbândă ca acasta, şi la scaunul său cu mare pohfală întorcîndu-să, să fie vrut să facă mare veselie, pentru ca să se desfătéză cu crăia sa şi cu boĭariĭ săĭ, pentru mare bucurie de biruinţă, caré au avut asupra neprĭĭatinilor săĭ. Ce tânplându-să acé a luĭ la scaun întrare, în zua de lăsatul săculuĭ de postul cel mare, şi socotind că cu bucate de post, nu va puté face masă după pofta şi plăcéré luĭ, să fie trimis la Papa de Râm, şi să fie cerşut voĭa, pentru ca să-ĭ dezlége Lunĭ şi Marţĭ la carne. Caré Papa făcându-ĭ pe voĭa, să să fie veselit cu a săĭ, precum

am zis, acélé triĭ zile bând și mâncând, și de atuncé, zice Simion, să fie apucat unguriĭ obicéĭu, de lasă săc Marțé, ca cum maĭ denainte de aćastă tânplare după pravila bisericiĭ greceștĭ, li s'ar fi căzut să lasă săc Dumeneca săptămâniĭ, caré trecusă. După acesté vrând Laslău craĭu ĭarășĭ să trimață pe aceĭ tâlharĭ Romanĭ la înpăratul înnapoĭ, și cu marĭ și multe darurĭ să-ĭ mulțămască pentru agĭutorĭul ce ĭ-au dat, și pentru binile, carile ĭ-au făcut, înpăratul să-ĭ fie răspuns, că maĭ mare și maĭ priimit dar nu poate să-ĭ dé decât dacă va opri pre aceĭ oamenĭ la sine, nicĭ le va da voĭa, să se maĭ întoarcă la locul său. Pentru care lucru, văzînd Laslău că înpăratul nu maĭ priiméște la sine pe aceĭ tâlharĭ; așijderé temându-să să nu cumva, acéléș furtușagurĭ și tălhușagurĭ să facă, și în țara luĭ, precum făcusă la Râm, de nevoe ĭ-au căutat a le arăta locurĭ de hrană și de așezămînt: și așé să-ĭ fie așezat pe apa Morășuluĭ, care țară și acmu să chĭamă Maramorăș, și de atuncé să fie rămas aceĭ Romanĭ, pentre Ungurĭ în Ardél multă vréme lăcuitorĭ. Și deciĭa, cu cursul vrémiĭ, acolo înmulțindu-să, și plodindu-să, și ne maĭ încăpându-ĭ locul, să se fie sculat uniĭ din trânșiĭ, și trecând peste munțĭ în ćasta parte, să fie aflat locurile (unde acmu țara Moldoveĭ, și a Munteniiĭ stă) pustiĭ, și de oamenĭ deșérte: și aducându-șĭ deciĭa și muerile, și copiiĭ de la Ardél, să fie așezat cu totul pre acéle pomenite locurĭ pustiĭ. Aćasta dară ĭaste basna, pre caré Simion acesta, sau singur din capul său au scornit-o, sau de la vre-un prostac însă zavistuitorĭu, maĭ denainte din crierĭ fătată au aflat-o: la Predoslovĭĭa hroniculuĭ luĭ Uréche, fără nicĭ o rușine, a o prepune au îndrăznit, precum cititorĭul și maĭ pre larg la acelaș hronic o va puté citi; ĭară noĭ aćasta a maĭ lungi părăsind, datoriĭa adeverințiĭ istoriceștĭ ne siléște, ca să cercăm, și aflând să arătăm, de unde ĭaste începătura aceștiĭ basne, și cum și în ce chip până la acel măzac Simion, au ağuns?

CAPUL XIII.

Arată-să din ce izvor s'au scurs piştélniţa aceştii puturoase Basne.

În ce chip limpede apa izvoruluĭ din curgéré sa, în piştélniţă, şi în bălţĭ stătătoare oprindu-să, să strică, şi gré putoare de glod, sau de alt miros neplăcut, sloboade; aşé povésté a uneĭ adevărate istoriĭ, în urechile, şi gurile a unor băsnuitorĭ căzind, în putoase şi grozave blojiturĭ, să preface; ĭară precum mulţĭ ca aceşté, prin maĭ toate vacurile să să fie tâmplat, şi cu a lor blăstămâţie, câtă tulburare, şi stricăcĭune să fie aducând istoriiĭ adevărate, frumos ne arată Cornilie Agrippa, carté pentru deşirtaré ştiinţâlor, cap pentru istorie; din cariĭ şi ca cariĭ să fie fost şi Simion acesta, din cuvintele, carile acmuş de faţă le vom aduce, fără prepus să va cunoaşte. Însă ĭarăşĭ el să nu fie avut cap, carele să poată d'intreg a scorni, şi a tocmi mincĭună ca acasta, prostimea voroaviĭ îl arată; care lucru noĭ, prin multă vréme în cumpăna socotéliĭ cumpănindu-l şi ispitindu-l, până maĭ pre urmă am socotit, că basna la adevăraţiĭ istoricĭ loc ne având, ĭarăş la băsnuitorĭ trebue a să afla. Şi aşé cărţile istoricilor într'o parte lăsind, de a le băsnuitorilor, cu mare osirdie ne-am apucat; că precum uréchĭa hireşă, caré ĭaste maĭ aproape de cât toate urechile, de gura mincĭunoasă, ce ĭasă dintr'aća gură nu aude, aşé sufletul odihnă nu poate afla, până nu găséşte adevărul, carile îl cĭarcă, orĭ cât de departe, şi orĭ cât de cu trudă ĭ-ar fi a-l nemeri. Aşé dară după câtă-va pierdere de vréme, şi de osteninţă, până maĭ pre urmă am dat peste un hronic bulgăresc, cu limba slovenéscă, însă fără numele şi fără porecla izvoditorĭuluĭ scris; în mână luându-l, scriitorĭu ĭ-aş zice au arătorĭu, nu putem alége; căcĭ ca cum am fi întrat peste nişté tinoasă piştélniţă, şi glodoase tinĭ, şi bălţĭ; fără pod, fără drum, şi fără nicĭ o potică de mărs, sau de trécere, aşé bloşticăind maĭ mult, de cât mărgând, până maĭ pre urmă agĭunsem la cuvântul himicilor, adecă la capul mort: de la carile isvorâĭa zisa, maĭ denainte puturoasa basnă, pre caré din cuvânt în cuvânt a o tăl-

măci, şi cititorĭuluĭ, pentru privala, înnainte a-ĭ o pune, nu ne vom lenevi. Fost-au (zice hronicul bulgăresc) odânăoare în ţara ungurĭască un Vladislav (căruĭa Simion îĭ zice Laslău) Craĭu, carile să să fie sculat cu oaste asupra luĭ Stefan craĭuluĭ bulgărăsc, ĭară pricina căcĭ să să fie scornit aćastă nepriĭetenie între aceştĭ doĭ craĭ, zice, să fie fost aćasta: căcĭ Stefan craĭul bulgăresc, luând de la înpăratul Ţarigraduluĭ titul şi coronă de craĭu: Vladislav de ravnă şi de zavistie nesuferind, (căcĭ el singur numaĭ pre atuncé cu titul de craĭu, zice, să fie fost) să-ĭ fie poroncit, sau craĭu să nu să scrie, sau să ştie că să va rădica cu oaste asupra luĭ: şi cu cuvântul de odată, cu multe oştĭ râdicându-să, au purces asupra luĭ Stefan. Stefan craĭul să fie avut un frate, pre carile să-l fie chemat Sava, şi să fie fost şi mitropolit a toată Bulgărimé. Decĭ înţelegând Stefan craĭul Bulgăresc, că-ĭ vini asupră Laslău, îndată să fie trimis înnainte luĭ solĭ pe frate-său Sava mitropolitul; pentru ca cu cuvinte de pace şi creştineştĭ, doară l'ar puté întoarce dintr'acé nedrĭaptă socotélă, ceş bagasă în cap. Sava dară mitropolitul mărgând la tabăra luĭ Laslău, şi cu mare umilinţă, şi creştinéscă plecăciune soliĭa dându-şĭ, să-l fie rugat, pentru ca să să părăsască de acé oaste, fără nicĭ o dreptate râdicată; ce înpietrită inima Ereticuluĭ Laslău (aşé numéşte hronĭcul pe catholicĭ, ereticĭ) nicĭ de cum ascultare rugămintelor Saveĭ a da, să nu fie primit. Sava mitropolitul, vâzind, că cu voroava, şi rugămenté cătră om, ce-va nu foloséşte, să să fie întors către Dumnăzău a să ruga; şi stând o zi şi o noapte în rugă necontenit, cu fierbinţĭ lacrămĭ să fie cerut agĭutorĭu de la Dumnăzău; pentru ca să întoarcă înpietrită inima luĭ Laslău, şi să nu-l lasă cu pricina luĭ, să să vérse atâta singe nevinovat. Dumnăzău, carile ascultă ruga acelor ce i se roagă în credinţă, şi a Saviĭ lacrămĭ văzind, şi rugăminté ascultându-ĭ, să fie poruncit nuîrilor, să nu maĭ ploae, ĭară Soareluĭ să vérse căldură, oamenilor, şi dobitoacelor nesuferită; caré după poronca luĭ Dumnăzău făcându-se, toate isvoarăle şi apele maĭ micĭ să fie săcat, ĭară apele céle maĭ marĭ, atâta să să fie încălzit, cât s'ar fi părut că fierb, şi încă ce ĭaste şi maĭ maĭ de mare minune, că şi vinul, şi alte félĭurĭ de băuturĭ, ce purta Laslău cu sine în tabără, nu numaĭ

căcĭ s'au fost stricat, ce încă de atocma cu apa undezată, înfierbântându-să, să nu să fie putut bé. Deci oasté luĭ Laslău într'atâta arşiţă, şi séte ce să afla, macar că apa cumuş era fierbinte, cu larg gâtlej înghiţiĭa, ce nicĭ de cum séte să-şĭ potoléscă, să nu fie putut. Sava, de minuné aćasta, de la Dumnăzău înştiinţindu-să, pentru ca să-ş bată ğoc de Laslău, să fie trimis la dânsul jeluindu-să, că piĭare de séte, şi să i să fie rugat, să-ĭ trimaţă vre un féliu de băutură, pentru ca să-ş răcoréscă inima. Laslău să-ĭ fie răspuns, precum el şi toată oasté luĭ, aceĭaş nevoĭe pate, şi precum ce să-ĭ trimiţă de băut nu are. Atuncé Sava, tocma ca Ilie, ĭarăşĭ luĭ Dumnăzău rugându-să, să fie poftit, să sloboază nuâriĭ pĭatră în chip de ghĭaţă, caré peste toată faţa pământuluĭ să cază; ĭară în tabăra luĭ Laslău nicĭ un grăunţŭ să nu pice. Dumnăzău şi de aćasta făcând după voĭa Saveĭ, el să fie culcs pĭatră de ghéţă multă, şi puind-o într'un blid mare, să o fie trimis dar luĭ Laslău. Laslău văzind ghĭaţa, şi apoĭ înţelegând şi minuné, caré prin gura Saveĭ au fost făcută, nu numaĭ pace vécnică cu Stefan craĭu, să fie făcut, ce încă şi eresiĭa lepădând, să să fie botezat; (ca cum adecă catholiciĭ n'ar fi botezaţĭ!) şi singur Sava mitropolitul, din sfânta scăldătoare priimindu-l, să-ĭ fie pus numele Vladislav: şi fiind el maĭ denainte eretic, şi mag, adecă vrăjitoriu, să fie vinit la pravoslavie, şi maĭ pre urmă şi sfânt să fie ĭeşit

De Laslăul dară luĭ Simion, de eresiĭa, de botezul, şi de crăiĭa luĭ aşé; ĭară pentru alaltă a basniĭ parte, purcede înnainte, ĭarăşĭ acela hronic, povéstind.

Acest Laslău, zice, crăind în ţara unguréscă, s'au sculat Batie cu nenumărată mulţime de oaste tătărască, şi suppuind supt sabie, şi supt foc ţara Mosculuĭ, a Litfiĭ, şi toată crăiĭa Leşéscă, apoĭ au întrat şi în ţara unguréscă, şi până la scaunul crăiiĭ agĭungând, mare moarte în oamenĭ, şi stricăcĭune pământuluĭ au făcut, (macar că numele cetăţiĭ scaunuluĭ unguresc nu pomenéşte, ce zice numaĭ, c'au fost o cetate pré tare, şi din toate părţile cu apă încunğurată). Laslău craĭul unguresc văzind, că cu ce să sté înpotriva atâta genune de Tătarĭ, nu va puté, cu puţineĭ cariĭ pre lângă dânsul s'au tâmplat, să să fie închis într'acé cetaté: şi tri-

miţind solĭ pre la toţĭ craiĭ, şi domniĭ creştineştĭ, şi maĭ cu dédins la înpăratul Râmuluĭ, să să fie rugat să-ĭ dé agĭutorĭu, să poată sta înpotriva, a nepriĭatin şi vrăjmaş de obşte a tot némul creştinesc; ce puţin şi maĭ nemică agĭutorĭu au putut de la dânşiĭ lua. De care lucru Ladislau de tot agĭutorĭul omenesc părăsit, şi de ale sale puterĭ slab şi neputincŏs văzindu-să, să să fie suit într'un stâlp de marmure, atâta de înnalt, cât de abiĭa i s'au fost văzind vârvul. (Caută de te miră stâlpul de marmure bulgăresc cât ĭaste de înnalt), din vârvul aceluĭ stâlp privind Laslău cum ard, şi pradă pe denafară Tătarâĭ luĭ Batie, cu lacrămĭ fierbinţĭ să fie început a să ruga luĭ Dumnăzău, ca numaĭ din cerĭu doară să-ĭ trimiţă agĭutorĭu, carile să-l isbăvască, şi pe dânsul, şi pe ţara luĭ de supt focul, şi sabiĭa Tătarâlor. Ĭară lacrămile luĭ Laslău, carile au fost vărsind, atâta să fie fost de fierbinţĭ, şi de ĭuţĭ, cât stâlpul acel de marmure, din vârv pănă în temelie, să-l fie potricălit. (Acésta povéste ĭaste căriĭa noĭ Moldovéniĭ îĭ zicem, mincŏnă cu coarne). Aşé Laslău fiind cu tot gândul cătră agĭutorul din cerĭu, şi cu trupul asupra stâlpuluĭ râdicat; de năprasnă să fie văzut un cal pré frumos, înşelat, înfrânat, la rădăcina stâlpuluĭ; de nime neţinut stând, şi pre şé să fie avut un topor, de céle lungĭ în coadă (carile poartă la noĭ ungurénii), el la cal uĭtându-să, să fie auzit un glas că-l strigă: Laslee, Laslee! el întorcându-ş ochiĭ să fie văzut un om bătrân, carile să-ĭ fie zis: Nu te téme Laslăe, căcĭ Dumnăzău au căutat spre lacrămile tale, şi au ascultat rugămenté ta; şi ţ-au dăruit biruinţă asupra vrăjmaşilor Busurmanĭ. Acéste zicând bătrânul acela, să să fie făcut nevăzut. Laslău pricepând, că agĭutorul îĭ ĭaste trimis de la Dumnăzău, cŏborându-să de pre stâlp, să fie încălecat pe calul cel năsdrăvan din cerĭu cuborât: şi să fie luat amână toporul cel din aer roţălit, şi aşé înbărbătând pre ceĭ puţinĭ aĭ săĭ, ce avé în cetate, să fie deşchis porţile, şi fără véste să fie dat năvală Tătarâlor, cariĭ acmu ardé şi prăda târgul pe denafară cetăţiĭ; ĭară Tătarâĭ văzind, că li s'au pornit Laslău asupră, că morţiĭ de frică, dé nemică altă apucându-să, numaĭ de fugă să fie plecat. Ladislau cu Unguriĭ săĭ tot dépoape gonindu-ĭ, şi fărămându-ĭ, mulţime de dânşiĭ să fie omorît. Ĭară Batie Ha-

nul văzind răzsipa Tătarâlor săĭ, şi biruinţa la Ungurĭ a vini, altă ce au avut cu prada agonisit, să fie lepădat tot, şi numaĭ pe sora luĭ Laslău, (pre caré cu câte-va zile maĭ denainte au fost robit-o) pe sapa caluluĭ după sine aruncând-o, să fie plecat fuga; socotind ca doară cu fuga, va puté scăpa. Ce Laslău craĭul de cât toţĭ şi maĭ vitéz, şi maĭ vârtos fiind, să fie luat în goană pe Batie, şi agĭungându-l din dos, n'au fost putând să-l lovască de soru-sa, pentru caré să fie zis: soro, plĭacă-ţĭ capul într'o parte, pentru ca să pocĭu lovi pe păgânul. Ce soru-sa maĭ mult păgânuluĭ agĭutând, de cât frăţine-seu, orĭ când să întindé Laslău cu toporul să tae capul luĭ Batie, ĭară ĭa să să fie fost plecând într'acé parte, şi să-l fie fost scutind; (căcĭ acmu Batie ş'au fost-o luat muĭare, şi ca o muĭare maĭ ĭubiĭa viaţa bărbatuluĭ, de cât a frăţine-său). Laslău până maĭ pre urmă, cunoscând precum soru-sa în tot chipul siléşte, să apere pe Busurman, şi maĭ mult feréşte viaţa luĭ, de cât a frăţine-său, într'amândoĭ ca nnişté nepriĭatinĭ, tot odată toporul să-ş fie îndreptat: şi aşé de tare să-ĭ fie lovit, cât cu o lovală pe amândoĭ de odată să-ĭ fie despicat, din cap până în oblâncul şéliĭ. Aşé vitézul acela Laslău, după ce au ucis şi pe Batie, şi pe soru-sa, cu mare izsbândă la cetateş întorcându-să, să fie poruncit, să să ĭa sama Tătarâlor, pre cariĭ ĭ-au prins viĭ, şi după ce au aflat mulţime de dânşiĭ fără număr de multă, să fie zis, că orĭ cariĭ din păgânĭ ar vré să să botéze, să fie ertaţĭ; ĭară cariĭ a să creştina n'ar priimi, pre aciĭa pre toţĭ, până la unul, să-ĭ omoare; şi aşé să fie şi făcut.

Ĭară boĭeriĭ ungureştĭ, şi cetăţéniĭ, înpreună cu tot nărodul, vrând ca pomeniré slaviĭ luĭ Laslău în vécĭ nemuritoare să rămâe, făcând chipul luĭ Laslău de aramă vărsat, pe cal călare, şi în mână toporul ţiind, să-l fie pus în vârvul aceluĭ stâlp, pre carile s'au fost urcat Laslău, când s'au fost rugând luĭ Dumnăzău, carile, zice, că şi până astă-zĭ stă. Acesté dară sint, carile de Laslău vrăjitorĭul, apoĭ şi sfântul, povéştéşte hronicul bulgăresc; şi tocma ca acésté şi maĭ pre urmă am aflat, şi la un hronic rusesc, carile să cunoaşte, că din ceĭ bulgăresc, acástă povéste din cuvânt în cuvânt să o fie luat; ĭară alalte câte maĭ mult adaoge Simion, sau altul asémené luĭ măzac maĭ denainte de cât dânsul,

adecă de Românii ceĭ din temniţile Râmuluĭ scoşĭ, şi într'agĭutorĭul luĭ Laslău trimişĭ, de unde să le fie scornit, nicĭ cum maĭ mult a afla nu putum, fără cât socotim că din istoria a doĭ craĭ, pre doaâ deosăbite vrémĭ tânplată, o basnă cĭudată ca acasta alcătuind, prostimiĭ să o crĭază, cu condeĭul hărtiĭa au muruit; ĭară cum dintr'acéste doaâ adevărate istoriĭ, o basnă să să fie scornit, ĭată aicé vom arăta.

CAPUL XIV.

Arată-să. precum acéstă basnă cu Laslău, ĭaste scornită din istoriĭa adevărată, a doĭ craĭ ungureştĭ.

Nu nĭ-au eşit din minte, ĭubite cititorĭule, că gĭuruinţa noastră au fost, ca fără nicĭ o durére, sau bucurie a inimiĭ, orĭ-ce streiniĭ, de némul nostru, verĭ bine, verĭ rău în scrisorile sale, ar fi pomenit, fără nicĭ o înpotrivire, din gândul nostru macar un cuvânt să nu adaogem, şi nicĭ alt féliu de probozire să le dăm, fără numaĭ, ĭarăşĭ în ce şi cu ce alţĭ istoricĭ, de credinţă vrédnicĭ, ĭ-ar dojeni; însă acasta noĭ pentru istoricĭ, şi pentru cariĭ macar cât de pe puţân în numărul scriitorilor sint priimiţĭ, am gĭuruit: ĭară nu şi pentru blojviitorĭ, şi din toată căraré istoriiĭ adevărat rătăciţĭ. Pentru care lucru ertare de la cititorĭu poftind, ne vom apuca, ca cât maĭ pre scurt vom puté, căptuşala aceştiĭ basne, până la golicune să o descoperim, şi la trupul eĭ cât de grozavă, şi de scârnavă să fie, tuturor să o arătăm.

Fără nicĭ un prepus sintem, precum basna acasta, din doaâ adevărate istoriĭ a doĭ craĭ, (cariĭ prin deosăbite vrémĭ au crăit în ţara ungurésca) să o fie alcătuit orĭ Simion, orĭ cine altul ar fi fost cel din tâĭ a eĭ scornitorĭu. Decĭ o istorie ĭaste, caré s'au tâmplat pré vrémile luĭ Solomon, şi a Gheiziĭ fraţilor, cariĭ pe la anul de Hs: 1062, au fost amândoĭ înpreună crai ţărâĭ ungureştĭ; ĭară alta pe vrémé a Beliĭ al patrulé, ficorul luĭ Andreĭ al doilé, carile au fost craĭu pe la anul de la Hs: 1235, precum scrie Anton Bonfin la aceĭaş annĭ; unde pre larg de lucrurile în vremile acelor craĭ tâmplate pomeneşte. Aşijderé, Hronologhiĭa luĭ Avram Barclaĭ mărturiséşte; precum între aceştĭ doĭ craĭ, aproape de

doaâ vacurĭ, adecă doaâ sute de anĭ, să fie trecut. Întâĭ dară însămnéze cititorĭul nostru, că basna bulgăréscă zice, precum Batie au fost acela, carile întrând în ţara unguréscă, l'au omorât Laslău cu toporul; ĭară istoriĭa adevărată a luĭ Bonfin şi alţiĭ toţĭ, carĭ după Bonfin au scris, zice, precum când au întrat Batie în ţara unguréscă, au fost craĭu Bela, fićorul luĭ Andreĭu, unde altă nu veĭ auzi de la pomenitul Bonfin, fără numaĭ, că biruind Batie pe Bela craĭul cu războĭu, toată ţara unguréscă supt foc şi supt fier să fie pus, şi precum Bela scăpat de toată nedejdé cu puţinĭ să fie hălăduit la Austriĭa, şi acolo cu multe nevoĭ şi becisniciĭ, să să fie izbit, aproape de patru anĭ: adecă până când Batie cu Tătarâĭ săĭ de pradă şi de moarte săturându-să, de bună voe ĭarăşĭ s'au întors în tătărâme, de unde eşisă; într'un cuvânt, cât au stătut Batie în părţile ţărâĭ unguréştĭ, istoriĭa tot rău peste rău, şi moarte de foc, şi de fier pomenéşte, ĭară pentru biruinţă asupra Tătarâlor, macar o slovă nu să află, şi aşé basna pentru Româniĭ de la Râm, Craĭuluĭ unguresc în potriva luĭ Batie, intr'agĭutorĭu trimişĭ, şi biruinţa craĭuluĭ unguresc (precumuş ĭaste firé basniĭ) ĭase adevărată mińcună; nicĭ cu altă povéste din istorie basna aćasta a potrivi putem, fără numaĭ doară de va fi citit măzacul acela, pentru Comanĭ Romanĭ, căcĭ pe vréme Beliĭ aceĭ Comanĭ au fost lăcuind prin Podoliĭa ţărâĭ leşeştĭ, şi sculându-să o samă din trânşiĭ, au mărs de s'au închinat craĭuluĭ unguresc, şi s'au botezat cu toţiĭ, cărora craĭul lĭ-au dat loc de aşezământ în ţara unguréscă, piste apa Tisseĭ de céĭa parte; ce aćasta povéste nicĭ o potrivire cu basna având, să vinim la povésté luĭ Vladislav, căruĭa hronicile îĭ zic cel sfânt, carile au avut multe şi vrăjmaşe războae cu Uniĭ, şi cel maĭ groznic pe urmă cu Ghĭula Domnul Unilor, ĭară nu cu Batie; caré povéste multă asămănare având cu basna luĭ Simion, cât să va puté maĭ pre scurt şi maĭ curat, aicé o vom arăta. Bonfin pentru lucrurile ungureştĭ iscusit istoricu scrie: precum crăind în ţara unguréscă Solomon, la anul de la Hs. 1062, s'au sculat Ghĭula, hanul Unilor şi cu mare pradă au întrat în ţara unguréscă, în potriva a căruĭa Solomon Craĭul împreună cu fraţiĭ săĭ (cariĭ şi Hatmanĭ oştilor era) cu Gheiza şi cu

Bonfin decad. 2, Cap. 8.

Bonfin Decada 2 cap 8.

Ladislav (pre acesta poate fi înţelége măzacul Simion, să fie Laslăul luĭ), şi cu toată oasté, caré după strâmtoaré vrémiĭ au putut strânge, mărgând, li au eşit înnainte la cetaté Doboc, supt muntele ce să chémă Herlem, unde vrăjmaş din trâmbe păr-

Bonfin acoloş. ţile războĭu făcându-să, fură Unguriĭ biruitorĭ. Aicé zice Bonfin: «Nu putem tréce cu cuvântul, minunat lucrul, carile au isprăvit «Ladislav. Că văzind Ladislav pre un Un, carile o fată ficoară apucând, o aruncase pe cal după sine, şi cât ce puté să scape «fugiĭa: s'au luat Ladislav a-l goni, şi pentru căcĭ i să păruse, «că ĭaste fata episcopuluĭ de Varadin, şi pentru maĭ cu dedins, «ca să-ĭ scutéscă curata-ĭ ficorie, din spurcăcune păgânuluĭ, cu «tot dédinsul îl întiriĭa, şi acum din cal ağungându-l, însă şi de «rană ce avé fiind oare cât slăbit, şi pentru ca nu cum-va pe fi-«coară să lovască ferindu-să, au strigat: o ficoară! dă-te ğos de «pe cal, şi înpreună trage cu tine şi pe păgânul răpitorĭu. Fi-«coara cuvântul luĭ Ladislav cu lucrul îndată plinind, şi apucând «pe păgân, l'au pornit de pe cal, şi amândoĭ au căzut de pe «cal la pământ. Ladislav dacă au văzut pe Un dat ğos, socoti, «că nevrédnic de bărbăţiĭa sa lucru va fi, de nu va descăleca «şi el, şi singur la singur să margă: şi aşé îndată descălecând, «şi de luptă apucându-să, că toporul (carele după obicéĭul un-«guresc purta) lovindu-l, ĭ-au zburat capul. Uniĭ din istoricĭ (zice «Bonfin) scriu precum luptându-să Ladislav cu Unul, ficoara să «fie apucat săcurea, şi ĭa să fie tăĭat capul Unuluĭ. În potrivă scriu «alţiĭ, povéstind: precum pentru Un să să fie pus, şi să să fie rugat «luĭ Laslăŭ să nu-l omoară. La acastaş povéste adaog alţiĭ, (zice «Bonfin) precum Ladislav să fie avut un cal, carile nu numaĭ de pi-«coare să fie fost maĭ bun, şi la trup maĭ frumos de cât toţĭ caiĭ, ce «încă şi la fire, cu multul pe toţĭ să fie covârşind, căcĭ voĭa şi pofta «Domnuluĭ său, ca cum ar fi avut mente, au fost pricepând. Aşé au «fost învăţat, cât în răsboĭu şi el pre nepriĭatin cu gura au fost «apucând, şi dându-l ğos, cu picoarele l'au fost stropşind; de la «stăpâ(nul) său macar odată n'au fost fugind, şi la loc de primej-«die mare istecĭune priceperiĭ, au fost arătând. În scurt Bonfin «atâta va să zică de calul luĭ Ladislav, cât zic Arapiĭ de Chĭo-«heĭlianiĭ săĭ; şi puţin maĭ ğos, ĭarăş la acelaş loc, zice Bonfin,

«atâta fărmătură şi omor au făcut Ungurii în Unĭ, cât nicĭ unul «macar de povéste n'au scăpat. Iară Solomon craĭul cu frațiĭ săĭ «Gheĭza şi Ladislav, cu mare izbândă şi biruință ca aćasta, mul-«țime de robĭ de la păgânĭ mântuind, şi toată prada întorcând, «cu slăvită bucurie s'au întors în țara unguréscă, unde zua bi-«ruințiĭ între praznicile annuluĭ puind, cu veselie de obşte, şi «cu cântărĭ svinte au mulțămit luĭ Dumnăzău.» Ia aminte aicĕ fiete cine, şi socotĭască cursul istoriiĭ adevărate, adecă de băr-băţiĭa şi vitejiĭa luĭ Ladislav; de fićoara, caré au scos-o de la păgân; de toporul carile au tăĭat pe Un cu dânsul; de aceĭaş fată, cum după socotéla a unor scriitorĭ, au fost căzut cu ru-găminte la Ladislav, pentru stăpânu său; aşijderé bunătaté şi pricéperé caluluĭ deosăbită dintr'alte dobitoace, precum zic proştiĭ noştriĭ, ca cum ar fi fost năzdrăvan, căcĭ au fost putând alége cine-ĭ stăpânu său, şi cine-ĭ nepriĭatin, înpotriva a căruĭa înpre-ună cu stăpânu său s'au fost bătând: şi precum la vréme de primejdie, macar slobod, pe stăpânu său n'au fost părăsind; şi altele pe amănuntul câte maĭ sus am pomenit, de le va lua cine-va sama binişor, au nu toate aĭavé arată, că din curată a adevăruluĭ istoriiĭ fântână, piştelnița basniĭ bulgăreştĭ să să fie abătut, şi în gura mincĭunosuluĭ ca 'ntr'o baltă stătătoare să să fie înpuțit? Aşijderé alalte a basniĭ părțĭ, carile urmază de unde l'au zmult, şi cum l'au în mincĭuna luĭ schimosit, Bonfin Decada 2 cap. 4.
ĭată acum vom arăta. Acelaş istoric Bonfin, istoriĭa sa innainte ducând, zice: «După ce au căzut între Solomon, şi între La-«dislav vrajbă, Solomon au făcut legământ cu Cutesc domnul «Unilor în potriva luĭ Ladislav: într'acesta chip, ca Solomon să «dé muĭare pe fata sa luĭ Cutesc, şi tótă Transilvania, adecă țara «Ardéluluĭ, să ó dé să fie vécinică moşie Unilor.» De aice aĭavé să cunoaşte, că băsnuĭtorĭul îndărăpt puind cuvintele poveştiĭ, şi numerele schimbând, zice: «că Batie au fost luat întâĭ în ro-«bie, apoĭ şi muĭare pe sora luĭ Ladislau; ĭară istoria înpotrivă «zice, că Solomon pentru ca maĭ tare şi vécnic legământ să facă «cu Uniĭ, ş'au fost tocmit, să dé pe fata sa muĭare luĭ Cutesc «Domnuluĭ Unilor. Aşijderé istoria scrie, precum Solomon pen-«tru dreptaté sa ar fi putut să ćară agĭutorĭu de la înpăratul

«Henric, (căcĭ pe atuncé acela era înpărat înpărățiiĭ apusuluĭ), «însă acéĭa, zice, că n'au făcut-o, pentru căce știĭa, că Chesarul «era înpiedecat cu oștenire în doaă părțĭ, căcĭ și Papa, și Saxo-«niĭ tot odată, i s'au fost sculat cu oștĭ asupră. Ĭară basna spune, «precum Laslău să fie cerut oaste într'agĭutorĭu înpotriva luĭ «Batie, și a Tătarâlor luĭ, și ce Solomon a isprăvi, nicĭ s'au is-«pitit; ĭară basna zice, că Laslău cerșind agĭutorĭu, au și luat: «adecă tâlhariĭ aceĭ în temnițele Râmuluĭ, de atâta vréme închiș.

Bonfin acoloș. Bonfin înnainte voroava țiindu-șĭ, zice: «Ladislav după ce au «gonit pe Solomon de la Crăiĭa, și au apucat el scaunul și toată «stăpâniré, fără zăbavă s'au sculat Hatmanul Unilor Copulh, fi-«córul luĭ Crul, și întrând în țara Ardéluluĭ, până la Varadin, și «până la Tocaĭ, foarte rău au prădat-o: și mulțime de robĭ și de «plian apucând, s'au fost întors înnapoĭ, și agĭungând la apa Ti-«mișuluĭ, (de pe acasta apă cetaté Timișvariuluĭ ș-au luat nu-«mele), acolo la trecătoare ĭ-au înpresurat, și Ladislav cu oștile «sale dându-le năvală în malul trecătoriĭ, mare vărsare de singe «de âmbe părțile s'au făcut: ce robiĭ văzind agĭutorĭul, ce le venise, «toțĭ odată unul altuĭa legăturile deslegând, cu muĭarĭ, cu copiĭ «au dat și ĭeĭ de altă parte năvală în Unnĭ, și așé de o parte «Ladislav cu Unguriĭ, ĭară de altă parte robiĭ, dând războĭu băr-«bătéște, până maĭ pre urmă au biruit pre Unnĭ, și atâta ĭ-au omorât, «și ĭ-au înnecat, cât maĭ mult de unul (căruĭa ĭ-au fost numele Se-«cheno) viu n'au scăpat. Maĭ pomenéște și acésta Bonfin, că La-«dislav, după ce au agĭuns în urmă pe Unnĭ, și văzind atâta mul-«țime ce era, întâĭ să fie stătut la rugă și cu fierbințĭ lacrămĭ «să să fie rugat de la Dumnăzău agĭutorĭu, socotind că singură «puteré sa nu ĭaste, să să puĭă înpotriva a atâta păgânătate.» Socotéscă și aicé cititorĭul, și cunoască schimositura basniĭ, caré pentru Copulh, pune pe Batie; pentru apa Temișuluĭ, pune a Sirétuluĭ; pentru lacrămile luĭ Ladislav în malul apeĭ, pune a luĭ Laslău al său, în vârvul stâlpuluĭ celuĭ de marmure; și pentru robiĭ ce ș-au sfârmat legăturile, ș-au dat luĭ Ladislav, și șie agĭutorĭu, pune pe tâlhariĭ din legăturile temniților Râmuluĭ; ĭară de unde să fie luat Băsnuitorĭul de zice, că acel înpărat a Râmuluĭ s'au fost gĭurat, nime de sabiĭa luĭ să nu moară, acasta

nicĭ cum a o dosloşi n'am putut, căcĭ nicĭ un istoric să aibă ceva asămănare cu acéstă basnă cevaş să scrie n'am aflat: fără numaĭ doar de va fi schimosit cuvintele luĭ Ladislav, carile pentru Unniĭ biruiţĭ, către oastea sa zice, şi în locul luĭ Ladislav va fi pus pe înpăratul Râmuluĭ, ĭară cuvintele luĭ Ladislav, Bonfin aşé le poménéşte: Parcite humano sanguini milites, parcite. Sat cruoris hostibus effusum. Fugientem c)ite multitudinem, ut si forte ad orthodoxam fidem animum a. /ertere voluerint, Dei populum amplificemus. Adecă: Cruţaţĭ, oştaşilor mieĭ, cruţaţĭ singeluĭ omenesc; destulă vărsare s'au făcut de singe neprietinesc. Prindeţĭ numaĭ (ĭară nu omorâţĭ) mulţimé ce fuge, cândaĭlé să vor întoarce cu inima către credinţa orthodocsiiĭ, şi vom înmulţi poporul luĭ Dumnăzău. Bonfin acoloş.

Maĭ ĭaste a luĭ Ladislav şi altă povéste, în caré Bonfin aşijdéré pomenéşte: Precum alalţĭ Unĭ auzind de prăpădiré Domnuluĭ lor cu toată oasté în ţara ungurĭască, cu toţiĭ să să fie sculat, şi încă luând în soţie şi pe Comanĭ şi pe Amaxoviĭ, şi pe Ruşĭ, de iznoavă să fie întrat cu pradă în ţara unguréscă, cărora Ladislav cu oaste înnainte eşind, ca şi pe ceĭ din tăĭ, încă şi maĭ rău să-ĭ fie bătut, şi aşéşĭ singur cu toporul ce purta, să fie tăĭat capul luĭ Ac, Domnuluĭ Unnilor. Bonfin acoloş

Aşijderé dintr'altă povéste a luĭ Bonfin, tot acoloş puţin mai ğos, poate să fie mutat basna numele apeĭ Visla cu Sirétĭul. Căcĭ Ladislav văzind că Ruşiĭ în războĭul din tâiu s'au fost însoţit cu Unniĭ, pentru maĭ cu multul să-ş răsplătéscă şi asupra lor, ce Ruşiĭ la pace cu rugăminte plecându-să, ş-au aşazat lucrurile cu Ladislav; ĭară Léşiĭ tot în pizma lor stând, Ladislav greu, însă cu biruinţă războiu au avut cu dânşiĭ, şi aşé după biruinţă, tot aruncându-ĭ, şi sfărmându-ĭ, să-ĭ fie gonit până ĭ au trecut peste apa Vistuliĭ. Rămas-au acmu să videm, de unde s'au scornit şi mincĭuna pentru stâlpul, carile zice Bulgarĭul, precum să fie rădicat cetăţéniĭ în slava luĭ Ladislav. Ce şi acésta tot din istoria luĭ Bonfin să fie căptuşită aĭavé ĭaste; că Bonfin zice: «Ladislav, după ce au dobândit atâté «biruinţe asupra tuturor nepriĭatinilor săĭ, să să fie dat câtâ-va «vréme odihneĭ, în care vréme în chip de vănătoare trecând «pre locul, ce să chémă Batorian, cu îndemnare cerĭască înbiĭat Bonfin acoloş.

«fiind, acolo în slava pre curateĭ fiċoare, pe apa Hrisuluĭ, să fie «zidit o beséricâ pré înnaltă și pré frumoasă.» Acesté sint dară războaĭele, și biruințele, carile istoriile adevărate pomenesc, să fie avut Ladislav, ce l'au poreclit sfântul, asupra Unilor, pre carile Hloricariĭ (ĭară nu hronicariĭ) pomenițĭ, amestecându-le, și schimosindu-le blăstămățéște, cu duhul minciunii le-au spurcat, și ca un stârv lângă drum mort, carile nările drumeților bântuĭaște; așé eĭ urechile a multora cu minciuna aċasta înplând, de atâta vréme până acmu, ceĭ maĭ proștĭ la socotélă, și în istoriile adevărate ne ispitițĭ, în loc de istorie adevărată, au crezut-o. Ci noĭ, pentru ca să deslușim aċasta, poate fi maĭ mult ne vom fi zăbovit, de cât răbdăriĭ cititoriuluĭ nostru, ar fi trebuit. Acmu dară basnile, ĭarăș băsnuitorilor lăsind, la rândul cuvântuluĭ să vinim.

CAPUL XV.

De părére acelora, cariĭ priimăsc, precum coloniile Romănești de la Traĭan, să să fie așezat în Dachiĭa; însă pe acéléș alțĭ înpărațĭ următorĭ, ĭarășĭ să le fie râdicat, și să le fie tras înnapoĭ.

Aċastă părére a multor din scriitorĭ, macar că cu câte-va vacurĭ după viĭața luĭ Traĭan, la ivală au eșit, și rândul eĭ ar fi poftit, ca la locul și la vrémé, ce s'au tânplat, acolo să o aducem; însă noĭ puind în socotélă, ca până a nu aduce la mijloc mărturiile scriitorilor, pentru așezământul Romanilor în Dachiĭa, și pentru ne curmat traĭul lor în trânsa, întăĭ cevaș macar ne zis, și ne arătat să nu lăsăm, orĭ ce într'alt chip și înpotriva socotéliĭ de obște, s'ar păré. Aċastă dară povéste precum Romaniĭ de la Traĭan înpărat în Dachiĭa pușĭ, și așezațĭ, maĭ pre urmă Avrelie înpărat, ĭarăș să-ĭ fie trecut peste Dunăre în Misiĭa, la câțĭ-va istoricĭ, (a cărora credință nu să poate lepăda), pomenită o aflăm.

Stanislav Sarnitie, și Ioan Zamoischie amândoĭ Léșĭ.

De la caré ceĭ ce vor, și să silesc să aréte, precum Româniĭ noștriĭ, să nu fie din Romanĭ trăgându-să; pareli-se că tare putére agonisesc. Argumenturile dovédiĭ lor, cu aċastă povéste, din ceĭ maĭ vechĭ istoricĭ, cariĭ de aċastă povéste să fie pomenit, sint: Vopiscus, Iornandis, Suida, și câțĭ-va alțiĭ acestora următorĭ. Ce

Vopiscus maĭ pre larg, şi maĭ curat scriind, precum sint cuvintele luĭ, aicé le vom aduce: «Avrelian, zice, Dachiĭa peste Du-«năre, pre caré Traĭan o făcusă provinţie Românĭască, pustiindu-«să toată Illirie, şi Misia, socotind că nu o va maĭ puté ţiné, au «scos din cetăţile, şi din locurile eĭ pe Românĭ, şi ĭ-au aşezat «în mijlocul Misiiĭ; şi ĭ-au mutat numele, zicându-ĭ Dachiĭa, caré «acmu desparte Misia de sus, de la Misia de ğos: şi fiind maĭ «denainte Dachia denastânga Dunăriĭ, (precum curge spre mare), «acmu cé de Avrelian descălecată, stă denadrépta Dunăriĭ». Acéastă povéste atâta ĭaste de adevărată, precum ĭaste şi povésté, caré arată descălecătura Dachiiĭ cu Români de la Traĭan, (precum şi maĭ pre larg să va vidé unde va vini rândul istorieĭ, să însămnăm lucrurile tânplate, pe vrémé acestuĭ Avrelian înpărat). Insă noauâ frumoasă, şi ne biruită dovadă ne dă acest istoric, înpotriva acelora ce nicĭ cum nu priĭmăsc, Româniĭ din Dachiĭa să fie Românĭ de la Italia, de vréme ce curat arată că Avrelian au rădicat Româniĭ de Traĭan puşĭ în Dachiĭa, şi ĭ-au trecut numaĭ peste Dunăre în Misia. Ĭară de la aşezământul Romanilor în Dachiĭa, până la acest Avrelian, au trecut la mijloc, 167 de anĭ, prin care vréme Romaniĭ, necurmat în Dachiĭa au lăcuit; ĭară precum aceiĭaş Romanĭ să să fie întors ĭarăş în Dachiĭa, şi deciĭa nicĭ cum vre odată să nu o fie maĭ părăsit, ce aşéş până la vremile noastre, tot într'ânsa, ne curmat să fie lăcuit, tot trupul istoriiĭ noastre va arăta: aducând mărturiile a scriitorilor, cariĭ după vrémĭ, şi după înpăraţiĭ ce înpărăţiĭa, au însămnat de lucrurile Romanilor, carile s'au tânplat în Dachiĭa. Însă aicé nu vrum să trécem cu condeĭul ne socotită îndrăznéla luĭ Stanislav Sarniţie, carile vrând Româniĭ noştriĭ nu din Romanĭ, ce din Dachiĭ ceĭ vechĭ, să să fie trăgând, să aréte, apucă aceste maĭ sus pomenite cuvinte, şi după a sa plăcére mutând gândul, şi socotéla scriitorilor celor vechĭ, într'acesta chip zice: «(Sloboziile acélé a luĭ Traĭan înpărat, Adrian, şi alţĭ înpăraţĭ maĭ pre urmă, ĭarăş lĭ-au dus înnapoĭ la Italie).» Aicé Sarniţie în locul luĭ Avrelian, (carele precum zisem, au fost cu 167 anĭ maĭ pre urmă) pune pe Adrian, carile au stătut la înpărăţie îndată după moarté luĭ Traĭan; şi în locul Misiiĭ, pune Italia,

Acĭasta veĭ afla şi la Bonfin decada 1, cap. 1.

Sarniţie Carté 6, Cap. 18.

care cuvânt, nicĭ un istoric nu l'au zis. De pe acéste abătute dincăraré adevăruluĭ, a luĭ Sarniţie cuvinte, cât să fie de schiopătând istoria luĭ, pentru némul Românilor, fiete cine poate cu noaşte, nicĭ maĭ mult ar fi trebuit cu une cuvinte fără temeĭu ca acésté auzul cititorĭuluĭ să supărăm; ce fiindu-ne datoriĭa, cevaş ne zis, adecă, ce la alţiĭ, pentru moşiĭa noastră, pomenit să află, să nu lăsem, precum înnainte îşĭ maĭ lungéşte părére, aşé din cuvânt în cuvănt aicé a o arăta nu ne vom lenevi. Într'alt loc a istoriiĭ séle, Sarniţie tocmindu-ş poate fi greşala, pe Adrian lasă, şi de Avrelian să apucă; însă şi aşé altă socotélă înpotriva socotéliĭ sale ceĭ din tăĭ, singur şiĭa îşĭ scornéşte: adeverind, că de au şi râdicat Avrelian acéle sloboziĭ a luĭ Traĭan; însă maĭ mulţĭ din Romanĭ să fie rămas în Dachiĭa; ce să vinim la cu-
Sarniţie carté 4, cap. 5. vântele luĭ. «Avrelian, zice, macar că acéle leghioane Italie- «neştĭ, pre carile Traĭan odînăoară în Dachiĭa le băgase, înnapoĭ «le au scos; însă coloniĭ (ca cum am zice ţăraniĭ ceĭ maĭ proştĭ), «şi cariĭ grija casiĭ purta, acoloş au rămas, cariĭ cu deprin- «deré graĭuluĭ lătinesc, au stricat limba cé slovenéscă, cu caré «şi acmu Valahiĭ să slujesc.» O minunate Sarniţie, cum poţĭ îndrăzni, că Româniĭ din Dachia, astăzĭ grăesc limba slovenéscă, cu cé lătinéscă stricată? cum nu te uĭţĭ la alţiĭ, şi maĭ vechĭ, şi maĭ de ispravă de cât tine istoricĭ, cariĭ într'un glas mărturisesc, că limba Românilor din temeĭul eĭ, ĭaste din cé lătinĭască, noĭ maĭ mult ceva în potriva luĭ Sarniţie a zice nicĭ îndrăznim, nicĭ ne trebuĭe, fără cât în limba noastră îl întrebăm: ce facĭ Sarniţie, lătinéşte ĭ-am zice: Cvid faţis Sarniţi; slovenéşte: Čto délaişĭ Sarniţie; şi de acăstă proastă întrebare, el singur socotéscă, limba românĭască din cé lătinéscă, au din cé slovénéscă, ĭaste stricată? Ce noĭ pentru a luĭ Sarniţie părére maĭ puţină grijă purtând, ne uĭtăm la ceĭ vechĭ şi de crédinţă vrédnicĭ istoricĭ, cariĭ cu bună samă pomenesc, precum Avrelian să fie mutat pe Romanĭ din Dachiĭa în Misia. Hoc opus, Hic labor, acesta-ĭ lucrul, aicé ĭaste osteninţa, pentru ca să cercăm, şi ĭarăş din istoricĭ, în cuvintele a cărora prepus să nu fie, să arătăm, precum de au şi trecut Romaniĭ din Dachiĭa pe vrémé luĭ Avrelian în Misia, ĭarăş încurând să să fie întors, la locurile sale céle de moşia, adecă

în Dachiĭa. Ce acasta fiind tot propozitul istoriiĭ noastre, putse-va, nedejduesc, a să înştiinţa cititorĭul nostru din tot cursul hronologhiiĭ, unde pre la locurile trebuĭtoare, în destul mărturiiĭ înnainte să vor aduce. Ĭară acmu vine rândul să arătăm cé maĭ de pre urmă socotélă, adecă să aducem toate mărturiile istoricilor, pre scurt, carile dovedesc, precum Dachiĭa au fost de la Traĭan înpărat, cu cetăţénĭ şi slujitorĭ vechĭ Romanĭ, descălecată, şi deciĭa precum aciĭaşi Romanĭ să fie moşiĭ strămoşiĭ Românilor, cariĭ şi astăzĭ în părţile Dachiiĭ lăcuitorĭ să află, adecă Moldovéniĭ, Munténiĭ, Maramorăşéniĭ, Româniĭ de peste Dunăre, şi Coţovlachiĭ, din ţara grecéscă, căcĭ toate acéste năroade, dintr'aceĭaş Romanĭ a luĭ Traĭan, să fie, nu numaĭ limba şi graĭul, ce şi a tuturor vrémilor istoriĭ mărturisesc.

CAPUL XVI.

Aducu-să pre scurt mărturiile a multor istoricĭ, cariĭ în scrisorile sale adeveresc, precum Ulpie Traĭan înpărat au descălecat Dachiĭa, cu cetăţénĭ de la Roma, şi cu oşténĭ bătrânĭ Românĭ, şi precum Româniĭ ceştĭ ce astăzi lăcuesc în Dachia, sint dintr'acelaşĭ ném, şi dintr'acéĭaşĭ viţă a acelorașĭ Romanĭ.

Ulpie Traĭan, după ce au dezrădăcinat pe Dachĭ, din ţărâle Dachiiĭ, precum prin toată Dachiĭa, încă şi în Misia, mulţime de Romanĭ, să fie pus în sălăşluire vécĭnică, cât în capetele trecute am pomenit, destulă, precum ni să pare dovadă ar fi fost: nicĭ ne-ar fi trebuit acéléşĭ maĭ de multe orĭ a le poftori; însă pentru ca să poată cititorĭul supt pravíla ochĭuluĭ, tot odată, şi tot într'un loc să cuprinză, orĭ cât, şi ce toţĭ scriitoriĭ, prin multe peste o sută de vacurĭ, pentru Româniĭ din Dachia scris ni-au lăsat, nu fără plăcéré luĭ, maçar că cu câtă-va osteninţă ĭ-ar fi, cam pre scurt în loc de Epitomi (culégere pre scurt), aicé înnainté privéliĭ să i le punem; din carile maĭ pre urmă, şi luĭ ce i se va păré, a gĭudeca tot cu a sa slobozénie să va puté sluji.
Maĭ vechĭ dintre toţĭ istoriciĭ, cariĭ de lucrurile luĭ Ulpie Traĭan

au scris, ĭaste Dion, carile şi viaţa aceluĭ înpărat pre amăruntul au scris. Acest dară Dion în multe locurile istoriiĭ
Dion Carté 61. sale, ĭară maĭ ales la carté 61: scrie aşé: «Traĭan Avgust, zice, «după ce au stropşit pe Dachĭ, au dus în Dachiĭa sloboziĭ de «Romanĭ.» Luĭ Dion urmază Appian, Iornandis, Sparţian, Avrelie Victor, Procopie Chesarénul, Xifilin, (carile şi patriarh Ţarigraduluĭ au fost), Zonoras, Chedrinos, Coropalat, Parisiot, şi alalte toate, precum a celor greceştĭ, aşé a celor lătineştĭ scriitorĭ céte într'un glas, şi într'un cuvânt, tot acéĭaş întăresc, şi adeveresc; şi maĭ cu dédins Evtropie, carile locul a o mĭe ar puté ţiné, în viaţa
Evtropie cap. 8 luĭ Adrian scrie aşé: «Adrian, carĭle în urma luĭ Traĭan au stă«tut la înpărăţie, după moartea luĭ Traĭan, au lăsat Parthilor Ar«menia, Asiria şi Mesopotamia; şi ar fi părăsit şi Dachia, de nu «ĭ-ar fi fost frică, a lăsa să pĭară atăté miĭ de cetăţénĭ Romanĭ,
Petavie în sămăluiré vrémilor la viaţa luĭ Traian. cariĭ trăĭa acolo. Ca acéstéşĭ cuvinte, cititorĭul, şi la Petavie iscusit a vremilor sămăluitorĭu va puté afla. Acestor maĭ vechĭ urmele calcă ceĭ maĭ de pre mijlocul vacurilor scriitorĭ, şi în-
Procopie de ziditurile luĭ Iustinian, carté 4. tâĭ Procopie Chesarénul, carile pe vremile luĭ Iustinian înpărat au fost secretarĭu la vestitul Velisarie. Acesta în carté de zidirile luĭ Iustinian, atâté cetăţĭ şi oraşe pomenéşte în Dachiĭa, că li au tocmit Iustinian, carile au fost făcute din temeliĭa lor de Traĭan înpărat, de carile pre ámănuntul, şi de toate anume sintem să zicem la viaţa luĭ Iustinian: ĭară aicé numaĭ câte la
Şi Carté 5. propozitul nostru caută, vom pomeni. «Maĭ de de mult, zice, înpăraţiĭ pe marginile Dunăriĭ, peste tot locul şi pe de ćasta parte pe une locurĭ şi pe de céĭa parte făcând cetăţĭ, şi oraşe, năbuşélele Varvarilor oprĭa.» Apoĭ într'acéĭaş istorie, carte 5. «Du«năré, zice, care apă aproape de Dachiĭa ĭaste, denastânga eĭ în«cépe a despărţi pe Varvarĭ, parté denadrépta Romaniĭ ţiind, «pre care Dachie o chema (ῥιπησίαν) măluroasă. (Ĭară care parte «a Dachiiĭ să fie fost acésta, în cea véche hotărâre a Dachiiĭ «pre larg am arătat), pentru căcĭ ripa, lătinéşte însămnéză «mal.) Şi după ce însămnéză Procopie cetăţile carile au
Procopie de zidirĭ cap. 5. «fost făcut maĭ sus pe Dunăre, apoĭ zice: «Ĭară la gura Du«năriĭ, au tocmit cetăţile Pincul, Cupus, şi Novele, şi înpotriva «Novelor in cela uscat, (adecă cum să prinde despre Moldova)

«cetaté, ce să chĭamă Literata; ĭară şi maĭ în lontru de acéstĕ, «urmază cetăţuile Cantavazitis, Smornis, Campsis, Tanata, Zernis, şi Duţepratul. După acéstĕ ĭaste cetaté, caré să chémă Capul Bouluĭ, de Traĭan Avgustul zidită. (Şi acasta socotim să fie adevărat pricina, pentru ce ţara Moldoveĭ are Herbul său, Capul Bouluĭ, ĭară nu ce băsnuesc une Létopiseţurĭ de pe Boârul, carile înpreună cu căţaoa Molda, să să fie înnecat în apa Moldoveĭ. Procopie acoloş.

«Apoĭ ĭarăş acoleş maĭ zice: «De la Capul Bouluĭ maĭ sus ĭaste «cetăţuĭa Zanis, şi de la Zanis nu departe, cetăţuĭa ce să chĭamă «Pontis, adecă Podurile.» Ĭară acéstă cetate de unde să să fie aşa «numit, acelaş istoric tot într'acela loc arată: «Traĭan, zice, Av-«gustul, neputând suiferi să fie hotarăle înpărăţiiĭ hotărâte, şi «numaĭ cu Dunăré să să închiză, au silit de au înpreunat ma-«lurile Dunăriĭ cu pod; Meşterul poduluĭ au fost Apollodor Da-«maschinĭanul; şi într'amândoaâ capetele poduluĭ au zidit Traĭan «doaâ cetăţĭ, din carile una, care ĭaste de céĭa parte, au chemat-o «Theodora, ĭară alta, caré ĭaste în Dachia, cu acelaş a lucruluĭ nu-«me, au chemat-o Podurĭ.» După acéstĕ maĭ pomenéşte Procopie câte-va cetăţĭ de la Traĭan, şi alţĭ înpăraţĭ Romanĭ în Dachia, pănă în fundul Schithiiĭ, şi peste Dachia făcute, (precum la viaţa luĭ Iustinian le veĭ vidé) cumu-ĭ Ivida (pre caré socotim să se fie aşé chemat de pe balta luĭ Ovidie, căriĭa îĭ zicem noĭ Vidovul), Ighistul şi Ulmiton, pre caré maĭ denainte de vremile luĭ Iustinian, au fost apucat o Slovéniĭ, ş-au fost şi sfârmat-o; apoĭ Iustinian tocmind-o, cu oaste au întărit-o. Acéstĕ dară cetăţĭ în Dachia, de ceĭ maĭ denainte înpăraţĭ a Romanilor de la Traĭan până la Iustinian făcute, şi de Iustinian tocmite şi înnoite fiind, mare şi ne clătită dovadă sint, că de vréme ce în vremile luĭ Iustinian, în Dachia noastră, atâté cetăţĭ de Romanĭ pline şi lăcuite au fost, cu cât maĭ vârtos de la Traĭan să fie Romaniĭ în Dachia aşezaţĭ, să va puté crédĕ. Gheorghie Chedrinos, în culégeré Istoriilor, arată, precum marile Constantin, să fie născut într'o cetate a Dachiiĭ, a căruĭa cuvinte precum sint ellinéşte ĭa-tă-le-s: Κωνσταντίνος (ὁ χλωρὸς) ὃς ἐγγέννησεν ἐξ Ἑλένης τῆς πρότης αυτου γυναικὸς Κωνσταντίνον τον μέγαν καὶ ἅγιον πέρι τὴν Δακίας πολὴν. Adică: «Constantin Hloros, căruĭa i s'au născut din Eleni, cé d'intâĭu Gheorghie Chedrinos in culégeré Istoriilor.

Zonaras carté 11, cap. 21.

muĭare, Constantin marele, şi sfântul, la cetaté Dachiiĭ. Zonoras luând de la Appian, scrie: Traĭan, zice «după ce au bătut «întâĭ pe Dachĭ, şi ducând cu sine soliĭ luĭ Decheval la Roma «cu triumf, adecă cu alaĭu, au întrat şi au luat de la Senat titul: «Dacicus, adecă Dăţanul; ĭară în cel de pre urmă războiu De«cheval singur şie moarte făcându-ş; Κανδεῦτεν τό ἔτνος τούτων «Δακῶν καὶ ἡ χώρα σφῶν ρωμαῖοις ὑπήκοους γέγονε.» adecă:

«De atuncé în coace némul Dachilor, şi ţara lor, au rămas supt suppuneré Românilor. «Acestaş Zonoras scrie, pecum şi Macsimin Lichinie, carile au ţinut pe sora mareluĭ Constantin, şi soţie la înpărăţie ĭ-au fost, să fie născut din Romaniĭ din Dachia. Aćastaş mărturiséşte Isocrat istoricul, după cariĭ urmază Bonfin. Aceşti dară maĭ vechĭ lătineştĭ, şi greceştĭ istoricĭ, de Româniĭ noştri, în Dachia puşĭ, şi trăitorĭ aşé: ĭară ceştĭ maĭ noĭ, precum ĭaste Nichita Honiatis, Ion Cantacuzin înpăratul, Laonicos Halcocondila, Franţa Protovestiarius, pe Romaniĭ din Dachia, supt numele Vlahilor îĭ cunosc; a cărora mărturiĭ să vor vidé, unde va vini rândul să arătăm pe ce vréme Romaniĭ din Dachia au început a să chema Vlahĭ; însă aćaşta numaĭ de la Honiatis aicé a să însămna trebuitoare a fi am socotit, pentru ca să pricépă cititoriul, că Romaniĭ, cariĭ au fost trecut la Misia, aceşte au luat întâĭ numele de Vlahĭ, însă nu îndată, ce după multă vréme. Zice dară, «Honiatis în scurte cuvinte, cariĭ maĭ denainte să chema Misiĭ, acmu să chémă Vlahĭ.» Aćasta zice, înţelegând pentru Romaniĭ. carĭ au fost lăcuind şi în Misia, de care lucru videm, la ceştĭ maĭ prospeţĭ grecĭ scriitorĭ, că adése pun Dachia în Misia, şi Misia în Dachia; precum şi Laonic Halcocondila, carile supt numele Misiiĭ triĭ ţărĭ înpreună cu Dachia cuprinde, zicând: «Βούλγαροι, οὒς κάτω Μυσίαν καθοῦσιν, τὴν δὲ κάτω Μυσίαν οὖ τήν ἐς τὰ κάτω τοῦ Ἴστρου χώραν.» Bulgari să chémă, ceĭ ce sint în Misia de ĝos, ĭar Misia de ĝos ĭaste, care să lasă cu Dunăré în ĝos. Apoĭ maĭ adaoge şi altă Misie; Εἰς τὸ πέραν τοῦ Ἴστρου ωκιμένην χώραν. Care ţară ĭaste pe de céĭa parte de Dunăre, adecă unde acmu ĭaste Moldova, şi ţara muntenéscă. Pricina amestecăriĭ numerilor acestor ţărĭ alta nu ĭaste fără numaĭ, căcĭ Romaniĭ, precum Dachia, aşé în Misia, petutindene fiind aşezaţĭ, ceştĭ maĭ noĭ scriitorĭ, unioriĭ pe Romaniĭ din Misiĭa îĭ chema Dachĭ,

Zonoras, carté 12, cap. 34. Isocrat în istoria besericéscă.

Bonfin decada 1, carté 1.

Honiatis carté 1, cap. 4.

* Halcocondilas carté 1.

căcĭ şi aceşté din Dachia vinisă; ĭară alte orĭ pe Romaniĭ din Dachia îĭ numia Misiĭ, căcĭ tot dintr'acela ném de Romanĭ să trăgé cu Misiĭ. Acelaş Laonic Halcocondila, pentru Româniĭ, cariĭ sint în Greţia, şi le zicem noĭ Coţovlahĭ scriind zice: Τόδε Πίνδον ὄρος Βλάχοι ἐνοικοῦσιν αὐτῶν τῶν Δακῶν ὁμογλώττοι. În muntele Pindul lăcuesc Vlahiĭ, cariĭ sint cu ceştélalţĭ Dachĭ tot de o limbă, unde zice: (ceşt lalţĭ Dachĭ) înţelége pentru Moldovénĭ şi pentru Munténĭ, precum şi aĭuré am maĭ pomenit, şi cuvântul luĭ maĭ ĝos «arată. «Vlahiĭ, zice, aceşté au limbă de şi foarte asamănă, cu «limba Italiinéscă; însă atâta-ĭ de stricată, cât de abiĭa pot Italiĭ «să înţălégă cuvintele lor, carile vorovăesc; şi puţin maĭ ĝos «Vlahiĭ, zice, nemică din Italĭ deosăbire nu au, încă şi orându- «ĭala traĭuluĭ, a mâncatuluĭ, şi portul armelor, şi alte a casiĭ po- «vijiĭ, cu Italiĭaniĭ aséméné li ĭaste, macar că némul lor în doâ «stăpânirĭ ĭaste despărţit. Εἴς τὲ τὴν Βογδανίαν καὶ Ἰστρίαν, τὴν παρὰ «Ἰστρόν χώραν, adecă: în Bogdania (Moldova) şi în Istria, în ţara caré «ĭaste pe lângă Dunăre (adecă ţara Munteneâscă).» Ioan Kantacuzin, şi Franţa Protovestiar, în istoriile sale de începătura cé dintăĭ a Romanilor ce-vaş nu pomenesc; încă câte-va, carile la istoria luĭ Ioan Kantacuzin, pentru Vlahĭ în lung să pomenéscă, le va afla cititorĭul unde vom zice lucrurile tânplate pe vrémé acestuĭ înpărat Ioan Cantacuzin. După socotéla acestor maĭ vechĭ scriitorĭ Grecĭ, urmază întăĭ Anton Bonfin Ungur, Leunclavie Némţ, Dlugoş Léh, Stanislav Orihovicĭ Littan, şi alt Stanislav Sarniţie Léh; ce acest maĭ de pre urmă îl aflăm, că în multe félĭurĭ îşĭ mută socotéla, precum maĭ ĝos din cuvintele luĭ să va vidé. Întăĭaş dară Anton Bonfin scriind hotărâré a Dachiiĭ ceĭ vechĭ, zice: «Ulpiana ĭaste cetate în Ardél, deosibĭ de Ulpiana, caré ĭaste în «Misia slobozie, sau cum lătinéşte să zice Colonie, de Ulpie Traĭan «descălecată, căcĭ Ulpie Traĭan după ce au supus pe Misiĭ, şi pe «Dachĭ, pentru pomeniré biruinţeĭ sale, au zidit în malul Du- «năriĭ cetaté Nicopolis.» (Aceştiĭa îĭ zic proştiĭ Nicopoe, ĭară Sar «niţie cu mare necunoştinţa gheografilor, gândéşte să fie Nicopolis, la caré şi sf. Pavel, precum cu propovedanie Evangheliiĭ să fie mărs faptele Apostolilor mărturisesc; ce greşéşte: că Nicopolis, la caré au mers Sf. Pavel, ĭaste altă cetate cu acestaş

Halcocondilas carte 6.

Bonfin Deca 1 carté 1

«nume în Greţia, aproape de hotarăle Machedoniiĭ). «Altă cetate «ĭaste în Misia, ce să chĭamă Marchianopolis, foarte vestită, odî-«noară de Traĭan înpărat zidită, unde Marţia, sora luĭ Traĭan, «trimiţind o fată la fântâna, caré din cetate isvorâĭa, să aducă «apă, cu un vas de aur, şi scăpând oare-cum vasul de amână, «au căzut tocmaĭ în fundul fântâniĭ, caré era pré adâncă; ĭară «nu după mult, vasul cel de aur ca cum ş-ar fi lepădat firé «greuimiĭ sale, singur din sine plutind, au izbucnit în faţa apeĭ; «de aćastă minune îngrijindu-să Traĭan, au zidit acé cetate Nym-«felor, (carele era boazele fântânilor), şi de pe numele su-«roriĭ sale, au numit-o cetaté Marţiiĭ. Deciĭa Traĭan, au rădicat «pod de pĭatră peste Dunăre (precum şi Dion scriĭe la viĭaţa luĭ «Traĭan), lucru minunat, a căruĭa temeliĭ, şi astăzĭ în fundul apeĭ «să zăresc, unde în cela mal de Dunăre, ĭaste cetaté Severinul, «maĭ pre urmă de Sever înpăratul zidită, iprocĭ.»

Bonfin acoloş. Acelaş Bonfin ĭarăş la acela loc «Maĭ denainte, zice, până a «năbuşi Gothiĭ şi Unniĭ, toată Dachia era plină de Romanĭ, şi de «Sarmatĭ, precum din multe scrisorĭ, în pĭetri săpate am putut «cunoaşte.» Ce să fie scriind în pietrile aflate de Bonfin, aicé, pentru ca să nu lungim voroava, cu condéĭul trécem, ĭară la rândul său, şi aćasta, şi alta, caré în ţară la noĭ cu câţ-va anĭ maĭ denainte s'au aflat la Gălaţĭ, pentru maĭ bună mărturiĭa cuvintelor luĭ Bonfin le vom aduce.

Aşijderé Bonfin în multe locurĭ ĭară maĭ chiar şi maĭ ales la decada 2: carté 7. zice: «Valahiĭ, precum din Romanĭ să fie nă-«scuţĭ, limba lor, şi până astăzĭ mărturiséşte; cariĭ între atâté né-«murĭ de Varvarĭ, de atâta vréme trăind, nicĭ cum a-ĭ dezrădăcina «cine-va au putut. Aceşté lăcuesc parté Dunăriĭ ćastă din coace, «pre care locurĭ, odînăoară au lăcuit Dachiĭ şi Ghetiĭ; ĭară pe «de céĭa parte de Dunăre, locurile, carile sint, li au cuprins Bul-«gariĭ, cariĭ de la Sarmaţia au eşit, căcĭ din legheoanele (adecă «polcurile) şi din coloniile luĭ Traĭan, şi a altor înpăraţĭ Ro-«manĭ, pre carile li au adus şi li au descălecat în Dachie să trag Româniĭ acéşté.» Aşé dară din céle multe a luĭ Bonfin, a-césté puţinele destulă în ćastă dată să fie socotind, la alţiĭ să trécem. Leunclavie în Pantecte, unde tâlcuĭaşte numele Iflac:

«Némţiĭ noştriĭ, zice, ceĭ maĭ mulţĭ precum pre Italĭ, aşé pre Fran- Leunclavie în Pantecte.
«ţozĭ, Valşĭ, a-ĭ chema s'au obiciuit, cu acestaş nume chémă
«şi pe Valachĭ (adecă Românĭ) a cărora limbă cé de loc, asémené
au fost cu a cestora, căcĭ şi Dachia au fost odată provinţie, adecă
ţară românéscă » Iară din istoriciĭ Leşeştĭ, între cariĭ maĭ de frunte,
şi maĭ de credinţă Dlugoş să crede, carile zice: «Némul Mol-
«dovénilor, (căcĭ acolo cursul voroaveĭ luĭ pentru Moldovénĭ ĭaste) Dlugoş carté 11.
«să crede, precum să să fie cuborât din Coreniĭa Italilor, şi ţă-
«râle céle maĭ mănoase a Slovénilor să fie cuprins.» Dlugoş, şi alţiĭ
toţĭ scriitorĭ leşeştĭ, cred, precum Dachiĭ să fie fost de némul
lor Slovénĭ, pentru acéĭa zice, că Romaniĭ gonind pe Slovénĭ,
să le fie cuprins locurile. După Dlugoş vine la rând Orihovicĭ,
carile macar că să véde într'o părére cu Eneas Silvie, precum
Româniĭ aceştĭ de astăzĭ să să fie trăgând tocma, de la Flac Hat-
manul, însă ĭarăş nu tăgăduĭaşte, precum Româniĭ să fie din
némul a altor Romanĭ; a căruĭa cuvinte sint acésté: «Volohiĭ (de Orihovicĭ Analele 5.
«Moldovénĭ vorovind de tot némul românesc înţelege) era năs-
«cuţĭ din Italiĭanĭ, şi din Romanĭ,» ĭară după ce îşĭ arată paréré
«sa, cé de Flac Hatmanul, mérge înnainte. «Aceşté, cariĭ în limba
«sa, îşĭ zic Romanĭ aĭ noştri (Léşĭ) de pe Italianĭ, le zic Volohĭ,
«că Voloşĭ în limba leşéscă, tot un nume ĭaste cu Ital din limba
«lătinéscă. Acéşteş, şi la fire, şi la obicéĭa, şi la graĭu, nu mult
«să deosăbesc din Italĭ.» De ciĭa scriind firé Moldovénilor, în-
«tr'acesta chip o şiruĭaşte: «Sint, zice, oamenĭ vrăjmaşĭ, şi marĭ,
«vitéjĭ că nicĭ să poate afla alt ném de oamenĭ, cariĭ în hotară
«aşé de strâmpte lăcuind, şi pen preĝur maĭ mulţĭ nepriĭatinĭ având;
«pentru slava războĭuluĭ şi a vitejiiĭ, sau asupra tuturor oasté
«pot râdica, sau de cariĭ să râdică asupra lor, să pot apăra.»

De cât acesta cu multul maĭ pre larg Stanislav Sarniţie, carile,
precum şi maĭ denainte am arătat, când stă singur în socotéla
sa, caré au apucat, nu priiméşte Româniĭ să fie din Romanĭ; ĭară
când după voĭa celor maĭ vechĭ să lasă, atuncé şi el, acéstaş măr-
turiséşte. «Războĭul, zice, Deurpanic, (adică a luĭ Decheval cu Sarniţie carté 5. cap. 6.
«Romaniĭ), după ce stătusă 16 anĭ, supt Traĭan începându-să a
«să slăbi, până maĭ pre urmă şi sfărşit au luat, apoĭ puţin
«maĭ ĝos: dobândind, zice, Traĭan biruinţa, pentru vécnica po-

«meniré lucruluĭ bine purtat, 30 de stâlpĭ, cariĭ să fie sémnele, «şi hotarâle înpărăţiiĭ, în Dunăre au aruncat: După acéĭa maĭ «multă parte de lăcuitoriĭ ceĭ vechĭ, din Dachia izgonind, şi plă«cându ĭ bişugul loculuĭ, slujitorilor celor bătrânĭ o au înpărţit, «cu acesta sfat; adecă să fie ca un zidĭ pus înnainte pentru apă«raré în potriva celor maĭ din lontru Sarmatĭ, şi pentru ca maĭ «în grabă, şi maĭ pre lesne, când s'ar tâmpla vre o nevoĭa, ceştĭ «din Dachiĭa slujitorĭ, celor ce păziĭa Misia, aşijderé cestor din «Dachia, ceĭ din Misia, la vréme să poată da agĭutorĭu. Pod lucru «de minune şi cu marĭ cheltuĭale, peste lată lăţimé Dunăriĭ au «râdicat, nu departe de la Nicopolis, unde Sf. Pavel au propo«veduit; şi cu aćastă pricină, au rămas de să pomenéşte pe la isto«ricĭ, precum Româniĭ, temelia stăpâniriĭ lor, pe acéle locurĭ, să fie aruncat.» Acéste, ce au zis Sarniţie, pentru să le întărésca aduce şi mărturie luĭ Evtropie, pre caré şi noĭ maĭ denainte am pomenit-o. «Spune, zice, Evtropie, că Traĭan înpărat, după «ce au bătut oştile Dachilor, au întors acé ţară în provinţie, şi o «au alăturat la trupul înpărăţiiĭ Romanilor, sau căcĭ bişugul loculuĭ «ĭ-au plăcut; sau căcĭ au socotit că acolo va avé de unde să-ş «hrănésca oasté.» Sarniţie dară aşé; ĭară Pavel Piasinschie, episcopul de Premisla, în istorie sa, List. 52, cu puţine, însă curate «cuvinte, aćastaş mărturiséşte: «De céĭa parte, zice, de Nistru spre «amézăzi, ĭaste Moldova; caré maĭ denainte s'au fost chemând «Dachia, lăcaşul Romanilor odânăoară acolo trimişĭ; de carĭ, mul«ţime în trânsa să fie lăcuit, adeveréşte graĭul limbiĭ a lăcui«torilor aceĭ ţărĭ, carile şi până astăzĭ lătinesc ĭaste; şi macar că «cât-va stricat grăesc, însă când îĭ auzĭ vorovind, pre lesne poţĭ «înţălége, precum limba lor din cé lătinésca să fie eşit. Acmu şi Saul între Prorocĭ, să videm şi cel Bulgăresc, din carile au luat cel slovenésc hronograf, de Româniĭ noştriĭ ce zice? Căcĭ şi eĭ macar că foarte pre scurt, însă aćasta nepomenit n'am lăsat ce spune aşé: Volohómje naşedşim nă Dunaischim Sloveni, «is şédşim imă bnihă, inasiluĭuştim imă, Slovenije, prişedşe sé«doşa, ovinsvisle reţé i prizvaşasĭa Poliane» Adecă: coborându-să Volohiĭ (sau Italiĭ) asupra Slovénilor, şi căzind eĭ asupra lor, şi asuprindu-ĭ, ĭară Slovéniĭ uniĭ aşé s'au aşézat pe apa Visliĭ, şi

Pavel Piasinschie List. 52.

s'au numit Polianĭ. Cătră acéstĕ a atâte istoricĭ fără prepus mărturiĭ, nu puţină acestoraş întăritură aduc doă pĭetri, carile în Dachiĭa noastră, s'au aflat: din carile una, scrie Anton Bonfin, precum în vrémile sale să să fie aflat în Transilvanie; ĭară una în vrémile noastre s'au aflat la Gălaţi, şi apoĭ s'au adus la Curte domniéscă. Deci în piétra luĭ Bonfin sint scrisă acéstĕ: L. Annio Fabiano, Triumviro, capitalium, Tribuno Legionis II, Aug: Quaestori Turbantium, Trib. Pl. Praetori, Curatori viae latinae; Legato Legionis X, Fretensis. Legato Augustali. Primo Praefecto provintiae Darcolomarum, (forte Dacoromarum) Ulpianarum, Traianarum, Sarmaticarum, D. M. Civis Sabinius, Miles Legionis XIII. Glibres a Rationibus, vixit annis XXX. Civi valens, Duumvir Coletcomania Florentina, Parentes inefficacissimi. Peurio Saturnino, Legato Augustali, Praepositoque Consulari Coloniae Daciae Sarmatiae. L. D. D. D. adecă: L. Luĭ Annie Fabian, triumviruluĭ a acelor maĭ de frunte, tribunuluĭ polculuĭ al doilé Avgustesc, Cfestoruluĭ Turbanţilor, Tribunul P. L. Pretoruluĭ, şi grijitorĭuluĭ căiĭ * lătineşte. Soluluĭ a Polcul al zécéle a fraténilor. Soluluĭ Avgustesc, celuĭ din tăĭ Prefect a provinţiiĭ Darcomanilor, (poate fi Daco-romanilor), a Ulpianeştilor, Traianeştilor, Sarmaténilor. D. M. Cetăţanul Sabinie, oşténul din polcul al triisprĕzécelé, Slibris Logofăt de luatul sămiĭ; trăit-au anĭ triizăcĭ Cetăţanuluĭ Valens Duumvir, Coletmania, Florentina părinţĭ pré ne trébnicĭ, luĭ Pevrie Saturnin, soluluĭ Avgustesc, şi celuĭ maĭ de sus şezătorĭu sfétnic a Coloniiĭ, Dachiiĭ, Sarmatiiĭ, L. D. D. D. Ĭară acest Annie din hronologhiĭa luĭ Calviz, aflăm să fie fost soţie în consulat luĭ M. Nonie Muţian, cariĭ au purtat slujba consulatuluĭ, pe vrémé luĭ Septimie Sever înpăratul Romanilor, la anul de la D. Hs. 201. Ĭară piatra caré s'au aflat la Gălaţĭ, Lét: 7211, pre caré şi noĭ singurĭ precum am putut am citit-o, în caré cu slove vechĭ lătineştĭ scrie aşé: Imp. Caesari, Div. filio Nervae Traiano Avgusto, Ger. Dacico: Pont. max. fael. P. Dict. XVI: Imp. VI. Cons. VII. P P. Calpurnio, Marco, Aurelio, Rufo; carile aşé socotim să să înţălégă: înpăratuluĭ, Chesarĭuluĭ, Dumnăzăesculuĭ, fiĭuluĭ Nerviĭ, luĭ Traĭan Avgustuluĭ, Ghermaniculuĭ, Dăţanuluĭ, Preutuluĭ celuĭ maĭ mare, fericituluĭ Domn, învăţătorĭul al şésesprăzécelé, în-

Poporuluĭ drumuluĭ.

păratuluĭ al șésălé, sfétniculuĭ al șéptélé; Părinteluĭ Patriiĭ, luĭ Calpurnie, Marco Avrelie Ruf. Cătră acésta, maĭ scrie Neculaĭ Costin logofătul, precum să maĭ fie văzut o piatră, caré s'au aflat la cetățuĭa năruită la Gălațĭ, ce-ĭ zic Gherghina, și să fie citit singur în trânsa: Sâver înpăratul Râmuluĭ; ce noĭ acéstă piatră, și în domnia frateluĭ Antioh, și pe vrémé noastră, trecând pe la Gălațĭ într'adins am cercat-o, ce nu s'au aflat, fără cât într'un rând, mi-au adus Theodori Părcălabul de Gălațĭ, un ban de argint, în carile scriĭa: Const. Vict. Aug. Imp. pentru carile pre larg vom scrie la viĭața luĭ Constans înpăratul, fiĭuluĭ luĭ Constantin marele. Așijderé, maĭ pomenéște Neculaĭ Costin, precum tatăl dumisale Miron Costin logofătul, să fie citit pe un ban de aramă galbănă, ĭarăș la acé cetățue aflat, în carile maĭ mult nu s'au fost cunoscând, ĭără, Marchianopolis, ĭară acé cetate, precum să fie în Dobrogé, și să fie zidită de Traĭan înpărat și de numele fétiĭ séle Marțiĭa, așé chemată, aĭuré maĭ de agĭuns s'au zis.

Acésté dară, în scurt, avum să aducem, precum a celor maĭ vechĭ, așé a celor maĭ noĭ istoricĭ mărturiĭ, pentru descălecatul Dachiiĭ noastre cu Romanĭ de la Traĭan, (și cum Bonfin mărturiséște) și de la alțiĭ maĭ pre urmă înpărațĭ. Acestora dară sfârșitul puind, trage-ne vrémé începutul cărțiĭ Hroniculuĭ să punem, în caré, cu agĭutoriul luĭ Dumnăzău, sintem să arătăm hronologhicéște, adecă după sămăluiré annilor, precum aceștĭ Romanĭ de Ulpie Traĭan în Dachiĭa descălecațĭ, tot aceĭaș să fie Româniĭ, cariĭ și până astăzĭ în trânsa lăcuesc.

CAPUL XVII.

Pentru Monarșiĭ Romanilor, cariĭ au înpărățit maĭ denainte de Ulpie Traĭan.

Macar că noĭ, începutul hroniculuĭ nostru de la înpărățiĭa luĭ Ulpie Traĭan îl punem, însă pentru ca să nu lăsăm câțĭ-va monarhĭ a Romanilor, (cariĭ începând monarhia de la Iulie Chesarĭ, au stăpânit pănă la Traĭan) afară din tot trupul aceștiĭ marĭ, tarĭ, vechĭ, și lumiĭ de minunat înpărățiĭ; socotit-am că nu fără

cale va fi, cât de pre scurt să însămnăm, de când au început Iulie Chesarĭ, cu putére monarchicéscă, şi alţiĭ apoĭ după dânsul, precum am zis, până la Traĭan a stăpâni; carile în ce an au stătut la înpărăţie, şi câţĭ anĭ au înpărăţit, precum avem nedejde să facem şi maĭ înnainte, adecă de la Traĭan până la vremile noastre, câţĭ înpăraţĭ au fost a Romanilor a tuturor viĭaţa pre scurt să o însămnăm.

Iulie dară Chesarĭ (carile întâĭ au suppus statul Publicâĭ înpărăţiiĭ Romanilor, supt Monarhie) s'au născut maĭ denainté de naşteré Domnuluĭ Hs. cu 61 anĭ în 22 a luĭ Septemvrie celuĭ vechĭu; care zi după Calendarĭul luĭ Iulian, cade la începutul luniĭ luĭ Iunie. La anul maĭ denainte de Hs: 58: s'au făcut consul înpreună cu Pompeĭu marele, şi cu Crasus. La anul maĭ denainte de Domnul Hs: 56. au încăput la cinsté Maghistratuluĭ. La anul maĭ înnainte de Hs: 48. s'au scornit între dânsul, şi între Pompiĭ vrajbă. La anul maĭ denainte de Hs: 47. s'au făcut dictator în Roma (aćasta era boeriĭa ćé maĭ de cinste pe acéĭa vréme, la nărodul Romanilor). După multe războae, ce au avut cu Pompeĭu soţiĭa sa, până maĭ pre urmă, la anul maĭ denainte de Hs: 46, dându-ş vrăjmaş războĭu în Thessalie, au izbândit Iulie Chesar, ĭară Pompiĭ numaĭ cu patru oamenĭ scăpând, au fugit la Eghypet; unde înpăratul Eghyptuluĭ, fiind copil la vârstă, purta triaba înpărăţiiĭ Pothin şi Ahillis Hadâmbiĭ; cu a cărora poroncă, fu omorât marele acela şi vestitul Pompeĭ. La anul maĭ denainte de Hs: (1) Senatul au ales pe Iulie Chesar, să fie Dictator vécnic, adecă ne schimbat; din care an încépe înpărăţiĭa Romanilor, supt Monarhie a să purta. Ĭară la anul maĭ denainte de Hs. 42. cu vicleşugul oamenilor de curté luĭ Pompeĭ, fiind rănit cu 23 de rane, au perit ucis. Iulie

După Iulie Chesar, al doilé Monarh, au stătut Octavie Avgust, carile la anul maĭ denainte de Hs: 41, s'au făcut consul. La anul maĭ denainte de Hs: (2) cu putéré Monarhiiĭ, au luat şi nume de Avgust, care titul ţin şi până astăzĭ înpăraţiĭ Romanilor. Avgust

(1) Loc alb în manuscript.
(2) Loc alb în manuscript.

Avgust lătinéşte va să zică sfânt, sau fericit şi nărocit; ĭară Evtropie istoricul zice: aşé să să fie chemat, pentru căcĭ au adaos înpărăţiĭa, de la cuvântul lătinesc Avgheo, ce va să zică: adaog.
Is. Hs: să naşte. În 25 de anĭ a înparăţiiĭ luĭ Avgust s'au născut domnul şi mântuitorĭul nostru Is. Hs. din duhul sfânt şi din Mariĭa Fiéoara, după trup din ruda luĭ David din némul Iudiĭ; ĭară la
Lét. 14. anul după întrupare cuvântuluĭ luĭ Dumnăzău 14, fiind în Campanie, la cetaté Nola, de boală au murit; înpărăţit-au anĭ 44, fără 13 zile, ĭară de când au perit Iulie Chesarĭ 57 anĭ, lunĭ 6 zile 4. După Avgust Chesar au stătut la Monarhie Tiverie, carile
Tiverie Lét. 37. au înpărăţit anĭ: 22: lunĭ: 6. murit-au de o boală, anul de la Hs. 37 Mart. 17, şi, au trăit anĭ 77: zile 120:
Caligula Lét. 41. După Tiverie fu înpărat Romanilor Caligula, carile la anul 41 Ghenarie 24, au perit ucis de Cassĭa Hiria Tribunul; înpărăţit-au anĭ 3 lunĭ 10 zile 9.
Clavdie Lét. 54. După Caligula au urmat Clavdie, fiéorul luĭ Drus; acesta la annul de la Hs. 54, Octomvrie 13: întăĭ din sine bolnăvindu-să, apoĭ cu statul înpărătésiĭ sale, otrăvindu-l Xenofon Doĭtorul, au murit în Sinvesa; înpărăţit-au anĭ 13; lunĭ 8: zile 20, şi au trăit anĭ 63: lunĭ 3.
Neron. După Clavdie, au stătut la înpărăţie Neron, pre carele maĭ denainte chemându-l Domitie Aenovarvos, apoĭ Clavdie făcându-l fiéor de suflet, l'au numit Neron Clavdie Drusus. Din toţĭ înpăraţiĭ Romanilor, nime cu vredniciile şi cu bunătăţile, maĭ vestit n'au fost de cât acesta cu răutăţile şi cu tirăniile. Pentru privala, cetăţiĭ Romiĭ din toate părţile ĭ-au dat foc de au ars, după arsură încă maĭ frumoasă au făcut-o. Pe vestit dascalul său Seneca, pentru ca să nu-ĭ maĭ fie de dânsul ruşine l'au omorât; pre maică-sa, pentru ca să vază unde au şezut în pântece-ĭ, de vie au spenticat-o, cu soru-sa, şi cu alte rude curvie au făcut, şi capu tuturor răutăţilor plinind, pe corifeiĭ Apostolilor Petră şi Pavel, au omorât. Cu acestea a luĭ fapte, până maĭ pre urmă, în ura tuţuror căzind, şi de aĭ săĭ încăş părăsit fiind, singur şie
Lét. 68. moarte ş'au făcut, la anul 68, Iunie 9: înpărăţit-au anĭ 13, lunĭ 7, zile 28: într'acesta Neron s'au sfârşit familie luĭ Iulie Chesar.
Galba Lét. 69 Salvie. După cĭuda lumiĭ Neron, au urmat Galba, pre carile cu vicleşug l'au ucis Salvius Otho: Lét. 69: Ghenar 10:

Intr'acelaş an Salvie Otho luând înpărăţiia, şi eşind cu oaste înpotriva luĭ Vitelie Hatmanul, carile de la slujitorĭ luasă nume de înpărat, şi dăndu-ş războiu în Bebriac, fu biruit şi gonit de oştile luĭ Vitelie, de care ciudă singur şie moarte ş-au făcut, lét 69: April 20.

Într'acestaş an Dechemvrie 22: Vitelie, viclenindu-l oşténiĭ săĭ pre cariĭ îĭ trimisése în potriva luĭ Vespasian, şi prinzindu-l, l'au omorât. Vitelie.

După acesta, schiptrul înpărăţiiĭ au luat Vespasian, pentru carile zice Sfetonie: că toţĭ înpăraţiĭ Romanilor, pănă a nu lua înpărăţiia, fiind maĭ bunĭ, să făcé maĭ răĭ; ïară unul numaĭ Vespasian, fiind maĭ denainte maĭ rău, după ce au luat înpărăţiia, s'au făcut maĭ bun. În vrémé acestuia înpărat, scrie Taţitus în Analile sale, precum pre la anul de la Hs. 70 Sarmatiĭ, trecând Dunăré, să fie prădat în Misia, şi pe Fonteus Agrippa, Hatmanul Romanilor să fie omorât, ïară maĭ pre urmă alt Hatman, anume Rubrie, pe Sarmati bătând, lucrurile să fie potolit. Vespasian Let. 79 Iunie. 24 în satele Reantine au murit de vintre; înpărăţit au anĭ 10. fără 6 zile, şi au trăit 69 anĭ, 1 lună, zile 7. Vespasian. Lét. 70. Lét. 79.

În urma luĭ au stătut înpărat fiiul său Tit Vespasian. Acestuia îĭ zice Xifilin, şi Sfetonie, dezmierdaré, sau bucuriia nómuluĭ oamenesc; adecă pentru nespusă bunătaté caré avé. Zua în caré să tâmpla să nu facă cuĭ-va vre-un bine, au fost zicând: Priiatinilor, am pierdut zua. Murit-au acesta de frigurĭ, într'acelaş sat unde şi tatăl său au murit. Lét. 81: Septemvrie 13. şi au înpărăţit anĭ 2, lunĭ 2, zile 20 şi au trăit anĭ 40, lunĭ 9. Tit.

După Tit, au urmat în puteré monarşască, frate său Domitian, carele întăĭ au purces cu oaste, asupra luĭ Decheval Craiul Dachilor, precum de a luĭ războae maĭ denainte la Capul pentru Craiĭ Dachilor, s'au pomenit. Însă pentru ca ţăsătura Istoriiĭ să nu să curméze, aicé ïarăş caĭ pre scurt a poftori, nu ne vom lenevi. Domitian.

CAPUL XVIII.

Arată-să trii războae a Dachilor, cu Romanii supt Domitian.

Lét. 81. Pe la începeré vieţiĭ nemuritoare, la anul 81 scornitus'au întâĭ războĭul Dachilor cu Romaniĭ, pentru carile scriu istoriciĭ într'acesta chip: Dachiĭ având un domnu ce-l chema Decheval, om în purtatul oştilor, foarte meşter, şi la toate vicleşugurile pré isteţ, şi gata, carele foarte derrău pre Romanĭ purtase, şi cu dése războae, prin vrémé a 17 anĭ tare iĭ ostenise, cât precum în céle maĭ denainte scrise pre larg s'au pomenit, şi dare pre an să le dé iĭ asuprise. De care lucru Domitian, cu oaste rădicându-se, au purces peste Dunăre asupra luĭ, ce moliciuné înpăratuluĭ, carele în ostenélele, şi trudile oştilor ceva-ş deprindere ne având şi cu totuluĭ tot odihniĭ şi desfătărilor dat fiind, au stătut pricină, cât nicĭ războĭu deşchis Dachilor să dé, vréme şi prilej n'au aflat. Ĭară Decheval cu meşterşugurile, carile ştiĭa, în multe locurĭ fără véste împrăştiată, şi fără nicĭ o rânduĭală purtată, oasté Romanilor lovind, multă samă de slujitorĭ, au prăpădit. Ce Domitian paguba şi stricăcĭune a lor săĭ, tăĭnuind: la Senat, precum asupra nepriĭatinuluĭ, biruitorĭu ĭaste, au scris, căriĭ minţirĭ Senatul crezind, în slava luĭ, multe Agalmate, chipurĭ săpate, iau râdicat.

Dion in viĭaţa luĭ Domitian.

Războĭul al doilé.

Lét. 93 La anul de la Domnul Hs. 93 scrie Taţitus, că în aniĭ trecuţĭ, multe războae maĭ mănunte au avut Romaniĭ cu Dachiĭ în Misia, în Dachia, în Ghermania şi în Pannonia; ce în toate leneviré şi ne grijé Voevozilor, au fost pricină de s'au concenit multă samă de oaste Românéscă, şi Dachiĭ pururé au fost biruitorĭ, şi désupra.

Războĭul al triilé.

Lét. 94. La anul de la Domnul Hs: 94 scrie Xifilin, precum Domitian, nevrând singur să margă asupra Dachilor, au orânduit Hatman oştilor,

pre un Iulian, carele dând războĭu faţă la meidĭan asupra Dachilor, izbândisă; ce fiind în desară, şi vrémé întunecând, Decheval cu putéré neputând a isprăvi, ĭarăş la meşterşugurile sale au alergat; căcĭ văzind el că acmu biruinţa la Romanĭ să plecasă, şi altă nu era, fără numaĭ, după pierderé războĭuluĭ, să piardă şi cetaté cé de scaun, care era acolé aproape, au poroncit maĭ cu de vréme, şi au tot tăiat pădurē, caré era aproape lângă cetate, şi au lăsat numaĭ trunchiĭ golĭ, în careĭ au aninat arme slujitoreştĭ. Romaniĭ gonind pe Dachĭ asupra cetăţiĭ, şi acmu zaré soareluĭ de tot scăpătând, şi agĭungând la pădure cé tăiată, cu noapté amăgindu-să, li s'au părut, că toţĭ trunchiĭ copacilor, sint oaste pedéstră, cu arme, înpotriva lor din cetate eşită, şi aşé de goană oprindu-să, cu nedeplină biruinţă, s'au întors la taberile lor.

Ĭară al doile an după acesta războĭu, carile ĭaste de la Domnul Hs. 96 Domitian încă eşi din viĭaţă, fiind ucis de aĭ săĭ, cu îndemnaré înpărătésiĭ luĭ, precum la locul său maĭ denainte s'au pomenit. Lét. 96.

Ĭară după Domitian, au stătut Nerva la înpărăţie, carile făcând pe Ulpie Traĭan ficor de suflet şi următorĭu înpărăţiiĭ, la anul 98 au murit: Lét. 93.

Τέλος τῶν Προλεγομένων
Sfârşitul Prolegomenelor.

PRECUVÂNTARE,

Sau Pridoslovie în Hronicul vechimeĭ Romano-Moldovlahiiĭ.

A lucrurilor omeneştĭ strămutătură, sau (pentru ca adeverinţa lucruluĭ maĭ fără grijă să mărturisesc), Acé dintr'un nalturĭ, în toate, şi preste toate Minte, cu a sa ocârmuire, şi de Minte celor de supt lună, ne atinsă, şi ne agĭunsă socotélă; într'un chip oare carile de ğoc, şi de batğoc, câte şi câte félĭurĭ de schimositurĭ, şi din zi în zi, altele şi altele, una după alta, schimbărĭ, şi mutărĭ în faptele şi lucrurile omeneştĭ, pănă acmu să fie adus: şi în câté de acmu înnainte ĭaste să aducă, paremi-să că cine-va, carile macar cât de puţin citiala sfintelor şi a Profanilor (păgâneştĭ) scrisorĭ, va fi amirosit, (precum să zice cuvântul) macar denafară de prag, cât de departe, cătră istoriĭ, capul de şĭ va fi închinat, tăgăduitorĭu să fie a să afla nu poate. Că într'adevăr, Puternică drépta celuĭ Préputernic, clătéşte, şi mută înpărăţiĭle, d'intr'un ném într'altul; şi pre înnălţaţĭ plecând, pre plecaţĭ de năprasnă, cu mare mieraré celor maĭ pre urmă viitorĭ, îĭ înnalţă şi în stepenele cele maĭ de sus îĭ rădică. In scurt: cu a sa vécnică neclătită, şi nemutată fiinţă, pre muritorĭ depururé învaţă, şi a înţelége îĭ face; cât de putregăĭos lucru, şi putregĭuniĭ suppus, să fie omul: şi cât de proaste, slabe, şi neputincoasă să fie lucrurile luĭ; carile ca lutul de pre lângă drumurĭ, une orĭ de ploae să întoarce în tină, alte orĭ de căldura soareluĭ, să usucă în bulgărĭ; alte orĭ acelaş mult stropşit şi călcat fărămându-să,

şi în prav, şi pulbere zdrumicându-să; cu vânturile să holburéşte, şi cu mare răzsipă pănă la nuîrĭ învârtit rădicându-să, preste alte délurĭ, şi preste alte văĭ, în izbélişte să liapădă. Putérea-ş dară zice, că tocma într'acesta chip cerésca orânduĭală, pre la une însămnate, şi maĭ denainte orânduite vremĭ, pre céle varvare némurĭ cinstéşte, şi le evghenisésşte, ĭară pre céle vestite, şi de lăudat singe, în varvare le preface, şi slava în ocară, şi mândriĭa în râsul altora, o întoarce.

Aşé dară, odânăoară véche putére Eghyptuluĭ (caré încă şi asupra măririĭ Dumnăzăeştĭ, arme a rădica nu s'au îndoit), pre Faraon, cu undele Mări Roşiĭ acoperind; şi cu alte nesuferite pedépse certând; pe némul Izrailténilor din rob Domn, şi înpărat a câte-va putincóase némurĭ, l'au făcut; şi ĭarăşĭ pre acélaş, pentru ne mulţămita, şi mare ne credinţa, şi ne Dumnăzăiré, în limbĭ l'au împrăştiĭat, şi pre la marginele lumiĭ aruncându-l, batğocuriĭ muritorilor, l'au suppus; precum de atâţĭa vécĭ, şi până astăzĭ, plata ne mulţămiriĭ, şi răsplata fără légiĭ lor, în toate zilele, şi în toate lucrurile, a lua vidwon. Ce pentru ca voroava să scurtăm; Aşé deciĭa, mândriĭa Assirilor, Midilor; a Midilor, Persilor; a Persilor, Grecilor; a Grecilor, Romanilor; şi până maĭ pre urmă a Romanilor înpărăţie, caré de la apus la răzsărit sărisă, şi de la amézizi la miază noapte să întinsése, şi cu măminos trupul puteriĭ armelor, puţin de nu toată faţa pământuluĭ lăcuit căptuşisă: Dachilor, Gotthilor, Vandalilor, Unnilor, Slovénilor, Bulgarilor, Sirbilor, Franţozilor, Ghermanilor, şi altor nenumărate némurĭ, în pradă şi călcaré au dat-o; şi în cé maĭ de apoĭ, Turculuĭ, stăpâniré Asieĭ, Africăĭ, şi a Evropiĭ, în caré şi înpărătésa cetăţilor (zic oraşul luĭ Constantin Marele) stă: cu mare jélé, şi durére inimiĭ, şi prăpădenia împregĭuraşilor, a o suppune au învoit, cel ce pre muritorĭ în une greşiţĭ, într'altele, a-ĭ pedepsi, va.

Însă nicĭ cu atâta, a lucrurilor omeneştĭ mascara deplin zugrăvită a fi poate, pentru caré experienţia, şi dovada din toate zilile ne învaţă; Căcĭ după alalte a strămutărilor ğocurĭ, încă maĭ mult râsul tuturor clătéşte cé de tot uĭtare, şi din pomenire ştérgere a lucrurilor, o dată de la oameniĭ vacurilor vechĭ, lucrate; şi cândailé înpreună cu făcătoriĭ, şi faptele, tot într'un mormânt

s'ar fi îngropat, de n'ar fi fost urmat îndată scrâşnetul condéelor, după tunetul, şi trăsnetul armelor. De unde orĭ ce, şi cât noĭ astăzĭ avem, şi ştim, maĭ mult de la scriitoriĭ lucrurilor, de cât de la făcătoriĭ lor, trebue să le cunoaştem. Precum şi Alecsandru Marele Machedon, pe Ahilevs fericiĭa, pentru căcĭ i s'au tâmplat scriitorĭu ca Omir, să-ĭ istorisască vitejiile; ce încă nicĭ aşa lucrurilor, cel deplin săvârşit, să poate da, de vréme ce când slaba a omuluĭ socotélă cu tot dédinsul să pune, pentru ca cé adevărată istorie, din basne, ca grâul din neghină, să aliagă, tocma ca cum ar cădé în amestecaré limbilor la Turnul Vavilonuluĭ, aşé să ulueşte, şi care pentru adevăr, sau caré pentru mincună ar ţiné, amurţită rămâne. Şi maĭ vârtos întâĭaş dată în privala ochĭuluĭ, şi în sunetul urechiĭ, altă nu ése, fără numaĭ purtate cuvintele acélia, ne învaţată ĭaste prostimé. Tot cela ce nu-ĭ Elin, ĭaste Varvar. Băsnuitoare Greţia; şi Quicquid Graecia mendax audet in historia, orĭ ce mincunoasă Greţia îndrăsnéşte în istorie. Monstrosa Africa. Cĭudată, sau de lucrurĭ cĭudate scoţîtoare Africa; şi alalte acestora asémené ne numărate. Pentru care lucru, când de rândul istoriilor apucându-ne, lucrurile trecute, înnainté ochilor a pune silim, nu într'alt chip, ce ca cum într'un codru pré des, şi ne răzbătut, a întra ne am nevoi. Când istoricilor urmăm, crezind şi nedejduindu-ne drépte, şi a drumuluĭ ştiutoare povaţe a fi, ei între dânşiĭ ne tocmindu-să, de acéléşĭ lucrurĭ, în multe, şi deosăbite féĭlurĭ povestesc, şi ceĭ maĭ proaspeţĭ pe ceĭ maĭ vechĭ de mincĭunoşĭ, îĭ probozăsc, ĭară de vor vré maĭ cinsteş să-ĭ dojenéscă, cu neştiinţa, şi cu necunoştinţa îĭ vinuesc.

Aicé eu, într'o parte las sfânta a bibliilor Istorie, a căriĭa izvoditorĭu nu omul, ce Dumnăzău să fie fost, cum să cade s'au crezut, şi să créde. Macar că înţelepţiĭ lumiĭ aceştiĭa prin tâmplările unor vremĭ, şi pre acasta în prepus a o băga, nu s'au ruşinat, nicĭ s'au siit a buigui, precum cé chiară, şi adevărată din ceput a luĭ Moyseĭ istorie, cu prăzile şi pustiirile Ierusalimuluĭ, şi a toată înpărăţiĭa Iudeilor, să să fie răsărit; ĭară acasta, pre caré astăzĭ în mână o avem, Iezdra din capul şi pomeniré minţiĭ sale, de iznoavă, să o fie izvodit. Carté luĭ Noe în chipul fabuliĭ silesc să o întoarcă. Pre câţĭ va din Proroci, în izvodul Apocrifilor îĭ

scriu: ca cum ar vré să zică, că numaĭ de cetit, ĭară nu şi de crezut să fie; Nicĭ au lipsit spurcaţĭ hulitorĭ, cariĭ şi asupra Nouluĭ Testament, mânule céle pline de singele sufletelor ne vinovate, a-şĭ arunca, şi din urzitura sa, a o destrăma, cu cânóscă neruşinare, au îndrăznit: bizuindu-să precum sfânta, a luĭ Ioan Apocalipsis, epistola Sfântuluĭ Pavel, către Evreĭ, şi epistola sfântuluĭ Iacov a doua, între céle Apocrife scrisorĭ le vor puté aşeza. Însă noĭ pentru ca să nu amestecăm sfintele spurcatelor, de acéste maĭ mult a lungi părăsindu-ne, ochiĭ spre istoria limbilor să ne aruncăm. Pre cât dară aduc cuvântul către scriitoriĭ Istoricĭ, şi Gheografĭ, într'adevăr că ar puté cine-va, fără siĭală să zică, că eĭ în de eĭ din cuvinte ca din praştiĭ înproşcându-să, nu de a sale, precum să cade, au silit să-ş caute; ce cum pre a altora sau a le sale, sau a nemăruĭ să le facă, s'au nevoit Aşé pre mulţĭ, în multe félĭurĭ au clevetit, şi au vinuit. Şi aşéşĭ întâĭaş dată Ellinilor, izvoditura mincĭunilor dând, pre alţiĭ maĭ de curund, lor în meşterşugul a minţi următorĭ, vor să-ĭ facă, zicând: Precum Omir tot băsnuitorĭu fiind, în locul ce ar fi fost istoriĭa adevărată a lucrurilor făcute, să povestéscă; adâncimé limbiĭ elineştĭ şi a Poeticăĭ meşterşug, să fie vândut. Şi nu numaĭ acel de obşte, a tuturor Grecilor, atâta de lung, şi vrăjmaş războĭu, carile la Troada au făcut, ce aşéşĭ şi pre însăşĭ Troada d'intre lucrurile lumiĭ ar îndrăzni să o rădice, de nu ne-ar arăta sfărmăturile eĭ şi pănă astăzĭ, unde au stătut, şi câtă de mare, câtă de lată, şi de largă au fost. Nicĭ maĭ mult vom pomeni pentru alaltă a mulţimeĭ Poeticilor cĭată, a cărora scrisorĭ, pentru theologhiĭa, pentru faceré lumiĭ, şi pentru plăzmuiré oamenilor, şi a altor în lume trăitoare, şi ne trăitoare lucrurĭ, încă de demult în locul basnelor au trecut. Pentru istoricĭ ce zic dară? să videm. Pre Irodot (carile între toţĭ scriitoriĭ elineştĭ, maĭ vechĭu să numără) îl fac părinte istoriiĭ, adecă ca cum din capul său ar fi fătat, acélé ce au scris, şi nu că ar fi istorisit lucrurile adevărat făcute, ce numaĭ pentru, ca în praznicul Olimpiilor stâbla biruinţiĭ să apuce, o povéste ca aceĭa, în chip de istorie, să fie alcătuit. De Thuchidit zic, precum slaviĭ luĭ Irodot râvnind, mincĭunĭ cu voroava frumoasă ascunse, şi cu numele adevăruluĭ căp-

tuşite, în slava némuluĭ Elinesc să fie scris. De Xenofon zic, precum nu céle ce au fost în Chyros, ce célé ce ar fi trebuit să fie în unul ca Chyros, cu voroavă înpodobită să fie tocmit. Pre Plutarh îl fac răvărsat în sîne, şi pişcătorĭu de ale altora. Pre Ellanic, pre Aghisilau, pre Efor, pre Timeu, pre Antioh, pre Filist, pre Chillie, şi pre alţĭ scriitorĭ vechĭ ca aceşté, îĭ osindéşte Iosif Iudeul, pre carele maĭ apoĭ îl probozéşte şi în greşéle îl îndreptiază Eghesip.

Aşijderé pre ceĭ bătrânĭ Gheografĭ, ceştĭ maĭ tinerĭ, precum în cuvintele sale ne stătătorĭ îĭ vinuesc, pre Aristovul, şi pre Onisicrit (cariĭ întăĭ de lucrurile Indiiĭ au scris) îĭ râd, precum să fie cutrierat lumé ca Caliciĭ, şi apoĭ cu minciunile lor lumé să fie înplut. Pre Stefan, pre Arian, pre Dionysie şi pre alalţĭ maĭ aproape după aceşté, în Gheografiile sale purtătorĭ de cuvinte deşerte îĭ numĕsc. Pre Ptolomeĭ vestitul în Gheografie, în râs luând, în céle maĭ multe să fie greşit îl arată, şi ales în şiruirea ostrovuluĭ Thulé (pre carile Ptolomeĭ în céle maĭ departe, a lumiĭ ostroave îl pune) ca cum nicĭ s'ar afla întru lucrurile firiĭ, zic. De Plinie vor să zică, precum de părţile evropeştĭ necunoscătoriŭ, şi a némurilor, şi a ţărălor amestecătorĭu să fie fost. Cătră aćasta aduc pre Ţiţeron înpotriva luĭ Diodor, şi a luĭ Theopomp tunând, precum fără sfârşit să fie la aceşté basnile, şi eĭ plinĭ de mincĭunĭ. Acestora aséminea sentenţiĭ dau, pentru Hronografĭ. De Cvintus Curţius, de Arianos, de Plutarh, (cariĭ după câte-va sute de anĭ, de biruinţele luĭ Alexandru marele au scris), vinuesc, precum, maĭ mult să fie silit, pentru ca să ştim noĭ, ceştĭ maĭ de pre urmă, ce au scris eĭ, de cât ce au lucrat Alexandru. Cătră aceşté alătură pre Tit Livie cu toată ciata istoricilor, cariĭ dé faptele Romanilor au scris, şi pre toţĭ într'o sumă strângându-ĭ, îĭ clevetesc; precum multe să fie scris, ĭară puţine să fie dovedit; şi încă să fie dovedit carele nicĭ o dovadă a avé pot. Acéstea dară, în scurt, pentru célea ce între dânşiĭ, de ceĭ maĭ vechĭ scriitorĭ să poartă, fie zis aşé. Ĭară pentru ceştĭ maĭ proaspeţĭ, şi maĭ pre la vacurile de mijloc, pentru ca să poată cine-va de la dânşiĭ a căştiga, sau a dosluşi a lucrurilor adeverinţă, câte şi câte locurĭ şi chipurĭ de îndoinţă, şi aşéş să zic de necredinţă, înainte

ne pun. Că deosăbĭ de marĭ izvoadele izvoditorilor, maĭ cu dédins zic, că ne poate a învăţa cé din toate zilele dovadă, de care lucru socotéşte. Când ne apucăm (zic eĭ) a citi istoriile scriitorilor Grecĭ, cariĭ după mutarea scaunuluĭ înpărăţiiĭ de la Roma la cetaté mareluĭ Constantin, istoria ce-ĭ zic Vyzintina, cu condeiul a o urzi, şi a o ţése au început, adică după a Ţarigraduluĭ zidire, lucrurile Romanilor, şi războele, carile necurmat cu Gotthiĭ, Vandaliĭ, Schythiĭ, Unniĭ, Bolgariĭ, Sirbiĭ, Rusiĭ, Moscaliĭ, şi cu alte, ale fundurilor Crivăţuluĭ némurĭ, au avut, şi de amănuntul a le însămna au stătut, de vom căuta rândul poveştiĭ pre alesul, débiĭa unde va, şi când-va biruinţa Varvarilor cu condeĭul dăruesc; pre caré eĭ cu armele maĭ tot deauna dobândind'o, de peste pustiile apeĭ Volgâĭ, şi a măriĭ Balticăĭ, şi a Caspiiĭ năbuşind, şi ca piatra rătundă din vârvul déluluĭ, uniĭ după alţiĭ, spre părţile Evropiĭ pohârnindu-să, în Evropa ce a maĭ suppune şi pre cine a maĭ birui, ne având: pănă la Africa cu fierul, şi cu focul au pătruns; şi prin tâmplările vremilor, prin multe locurĭ, scaunul şi piciorul înfigându-ş, şi pre une crăiĭ, din pământ dezrădăcinând, pre altele aşijderé din nemică au rădicat şi li-au întărit. Decĭ, acéstă a lor socotélă nu aşea pre lesne póte să o dea cine va în laturĭ, sau de tot-greşită să o socotéscă; Că céle maĭ vechĭ a Serachénilor, cu înpărăţiĭa răsărituluĭ, înpreună şi cu a apusuluĭ, în óastă dată pentru scurtaré cuvântuluĭ, cu pomenirea trecând, la vremile pre la carile cu cel din tăĭ a Turcilor Osman înpărat, la Asia s'au ijdărât, să vinim. A căror putére, precum cé de demult, aşé óastă de astăzĭ, nu numaĭ înpărăţieĭ răzsărituluĭ groznică, şi stângătoare au fost, ce încă precum cumpănă stăpânilor maĭ a toată lumé, să fie adus aĭavea ĭaste. Săvârşitul lucrurilor, şi tot adevărul aşé fiind; însă istoriciĭ vremilor sale, pre Grecĭ foarte adése, ĭară pre Turcĭ foarte rar biruitorĭ, pomenesc. Decĭ în scrisorĭ biruinţa Grecilor asupra Turcilor citind, în lucru răsturnaré, şi prăpădeniĭa a atâte, şi atâtea înpărăţiĭ, crăiĭ, şi domniĭ jelim, şi ne mierăm. Aşé la Hronicile Ungurilor de ne vom uita, alegând războĭul luĭ Vladislav cu sultan Baiezid, carile s'au făcut supt Varna, şi altul de la Nicopolis, şi câte-va maĭ ĭuşoare bătăĭ, cu Huniad vestit hatmanul Ungurilor; într'altele în toate pre Ungurĭ biruitorĭ, ĭară

pre Turcĭ biruițĭ, şi cu ruşine fugițĭ îĭ auzim. Înpotrivă, adeverința lucruluĭ în gura mare strigând, precum toată Crăiĭa Ungurésca, încă de pre vremile luĭ Sultan Suleiman, ce-l numêsc canonic, schiptrul şi corona Turcilor să-ş fie dat, sunetul fiérălor, şi a obezilor jélnic glasul robieĭ, olicăesc, de care lucru poate că până în vécĭ condéelor scriitorilor, s'ar fi crezut; de n'ar fi prin atâta vréme armele Turcilor într'ânsa tunând, în cerbicé lăcuitorilor cel tirănesc gĭug ş'ar fi aruncat, pre carile débiĭa, şi cu mare peire, în vremile noastre, norocul luĭ Leopold, şi a doĭ ficorĭ a luĭ, a Chesarilor nemțeştĭ, l'au rădicat, şi acé slăvită şi odată în vremile sale puternică Crăie, de supt robiĭa vărvăriască au izbăvit.

Să tăcem a pomeni, pentru Hronicile a stăpânirilor, carele de noĭ sint maĭ depărtate, şi a cărora lucrurĭ, noaâ sau puțân, sau nici cum sint ştiute, şi să vinim a ne miera de ale vecinilor, şi înpregĭuraşilor noştri! Intăĭaş dată înnainte ne es Hronicile Leşeştĭ, în carile marĭ, multe, şi vrăjmaşe războae cu veciniĭ săĭ Tătarâĭ, Rusiĭ, Prusiĭ, Şfeziĭ, Unguriĭ, şi maĭ pre urmă şi cu Turciĭ auzim, rarĭ biruințe a nepriĭatilor, dése a sale pomenesc; Iară sfârşitul, prin dovada ochilor arată, precum Tătarâĭ Crâmuluĭ, şi a Bugiaculuĭ, cu robiĭ Leşeştĭ şi Ruseştĭ, toate țările păgâneştĭ până la Eghypet, până la Africa, şi până la Indiĭa înplu. Prusiĭ, Sfeziĭ, Daneziĭ, Moscaliĭ, câte-va Domniĭ ca Crăiile de late şi de lungĭ, de la biruitoriĭ Léşĭ, să fie apucat videm. Aşé de la Ungurĭ, precum macar o palmă de loc Léşiĭ să nu fie apucat, céle din tăĭ şi vechĭ hotarăle țărâĭ, carile despre acé parte sint, şi din locurile sale nemutate stau, fără prepus mărturisesc.

Pentru Moldova noastră, ce aş avé să zic, nu îndrăznesc: fără cât pre la maĭ toțĭ Istoriciĭ leşeştĭ citim, (alegând pre unul Piasenschie, carile maĭ mult adevăruluĭ slujéşte) precum, cu condeĭul de o mie de orĭ Crăiiĭ sale maĭ pre lesne o suppun, de cât cu mult într'alt chip adevărul să fie, armele au arătat. Aşé de pre céle trecute, într'un chip şi acelor după noĭ viitoare icoană, cu minté a zugrăvi putem. Ĭată în vremile noastre, câte-va marĭ şi ne nedejduite mutărĭ, a vidé ni s'au tâmplat. Adecă patima Turcilor supt Viena, şi prin vrémé deciĭa, a câțĭ-va anĭ, cu câte-va năro-

cite războae Némţiĭ toată ţara Unguréscă (precum am şi maĭ pomenit) înpreună cu vestite cetăţile Timişvarul şi Beligradul, din mânule Turcilor au zmult: cătră carile, ca cum şi camăta ar fi adaos, parté ţărâĭ Munteneştĭ despre ţara Unguriască, până în Olt, şi câtăva parte din ţara Sirbască, până în Drava cătră înpărăţiĭa Chesarĭuluĭ au adaos. Acéĭaş nemţască oaste cu Voevoziĭa Domnuluĭ Evghenie, cu triĭ groznice războae, câteva zecĭ de miĭ de Franţojĭ prăpădind, în vecĭ ne şterse de biruinţă laude ş-au agonisit.

Aşé Petăr Alecsievicĭ Marele Inpărat rusesc, pre Léşĭ întulburându-să, numaĭ nu numele, şi cu singure sunetele armelor, în câte-va rândurĭ ĭ-au domolit. Pre Craĭul Saxonesc din Crăiĭa Leşéscă, gróza Şfeduluĭ, şi ne stătătoare firé Léşilor, izgonindu-l; cu agĭutorĭul oştilor sale, căzuta-ĭ Coronă, ĭarăş în cap ĭ-au rădicat. Pre Carlus Craĭul Şfezesc, după cătăva a furtuneĭ ğocurĭ, întâĭ la locul ce să chiamă Lesnoe, apoĭ la târgul Ocrainiĭ Căzăceştĭ Poltava, cum l'au biruit; şi cum l'au cu armele asuprit; şi cum cu puţinĭ fuga agĭutorindu-ĭ, în unbra Sultănéscă, câtva peste triĭ anĭ s'au răcorit; Atâta ĭaste lumiĭ de ştiut, pre cât cu toţiĭ Şfedul ne biruit a fi îl credé! Aşijderé cum acelaş Craĭu Carlus, izbelişté furtuneĭ, şi pildă altora, cariĭ în cal, şi în car numaĭ puterile îş cred, mâna céĭa, ce lucrurile muritorilor, după cum vă mută, şi strămută, puindu-l: în Norveghiĭa de puţinĭ Danezĭ, supt o cetăţue aşe de năprasnă au perit, cât maĭ mult socotesc să să fie trăgănat sunetul puşciĭ, carile l'au lovit, de cât sufletul luĭ în trup după lovală. Acesté, şi altele multe ca acéstea în vécul nostru, precum am zis, tâmplându-să chiar şi fără prepus, cum şi în ce chip, s'au lucrat putem zice, că le ştim. Ĭară voĭa cé slobodă a scriitorilor, şi bogată voroava Retorilor, cineş pentru némul său, precum minté şi inima îl va împinge, ce vá, scrie şi ce sint să laude, sau să huliască, vârsta viitóre va vidé, şi maĭ ales că unde istoricul maĭ mult cu ritorica, de cât cu fiinţa lucruluĭ, să slujiaşte: pre lesne poate auzi frumos cuvântul luĭ Arhidam, carile pentru Periclis sofistul zicea: că întrebând oare cine pre Arhidam, el iaste maĭ puternic, au Periclis? au răspuns: Eu, zice, macar că pe Periclis în războiu, şi cu puteré l'am biruit, însă el fiind bogat în

voroavă, când stă a povesti de acé tâmplare, să pare el biruitorĭu, ĭară nu biruit a fi.

Maĭ ĭaste şi altă boală, cu caré zic, precum a lucrurilor scriitorĭ, să fie pătimind; adecă, dragosté slaviĭ némuluĭ sĕu, şi din potrivă zavistiĭa cinstiĭ altuĭa, carile adevărat, nu puţin, calé adevăruluĭ, spre rătăciré minciuniĭ a abate, pot. Însă pre cât păreriĭ noastre să arată, mult ar trebui şi gĭudecata acelor, cariĭ pre alţiĭ gĭudecă, la cumpănă a să trage. La cariĭ putem aĭavé însămna, precum neputând la alţiĭ afla ceva, celor lĭ-ar plăcé, şi după voe lĭ-ar vini. Pentru care lucru, cu célé, carile maĭ sus am pomenit, chipurĭ de giudecăţĭ; ceştĭ maĭ tinerĭ scriitorĭ, pre ceĭ maĭ bătrânĭ, de nu în toate, ĭară în céle maĭ multe, greşiţĭ socotindu-ĭ, a-ĭ îndrepta îndrăznesc. Aşé orĭ-ce uniĭ scris ne au lăsat, pentru lucrurile, de la stăpânitoriĭ maĭ denainte purtate, pentru némurile célé vechĭ, de numerile şi de lăcuirile lor: Aşijderé pentru a lumiĭ părţĭ, mărĭ, ostroave, ape, pădurĭ, munţĭ, câmpĭ, şi pentru altele, carile supt linèa gheografilor, şi slova istoricilor, cad, cevaş neatins, şi neclătit să lasă, nu să pot răbda. Care lucru, precum ni să pare, au stătut pricină, pentru ce noĭ, ceştĭ maĭ de pre urmă, maĭ nicĭ o ştiinţă fără prepus, putem avé; Cine adecă ĭaste adevărat Schytth? Cine Ghet? Cine Dac? Cine Unn? Cine Gherman? Cine Sarmat? Cine Slovan? Şi încă lucru, carile toată mierare covârşéşte, cine Grec? Cine Roman? să fie. Că dintr'acest féllu de amestecăturĭ, a scriitorilor, şi a gĭudecătorilor, auzim: precum odânăoară jidoviĭ de la Iudea, pentru plăcéré Grecilor să făcé rudă, şi de un singe cu Spartaniĭ. Maĭ mariĭ némuluĭ franţuzesc, să lăuda, precum din Troadénĭ să fie fost născuţĭ, pre cariĭ singur Petavie, om născut, crescut în Franţa, rău îĭ probozéşte. Vitichild, cu următoriĭ săĭ, siléşte să dovedéscă, precum Sacsoniĭ ceĭ vechĭ a Ghermaniiĭ lăcuitorĭ, din viţa Machedonilor să să fie trăgând, şi din rămăşiţele năroduluĭ luĭ Alexandru marile, într'acélé părţĭ să să fie răzleţit. Orihovie Léhul pre Léşiĭ săĭ, macar că de ném Slovénĭ îĭ numéşte, însă de rudă Ellinĭ, şi limba leşéscă, din cé Atticéscă, să fie izvorât, singur de sine să bucură. Orbin Raguzeul, cu înpotrivnică luĭ Orihovie socotélă Machedoniĭ, Grecĭ să fie orb tăgăduéşte; ĭară Slovénĭ, să fie, a

arăta tare năvăléşte. Şi aşé deciïa tot némul Bulgăresc, Sirbăsc, Boemăsc, Rusesc, Leşesc, amândoaâ Sarmaţiile, şi maĭ toată Schithia (maĭ pre lesne de cât Ovidie Metamorfosele sale) tânăr poate fi socotind némul Ellinesc; în Iudeĭ îĭ mută, şi până la Ruvim, ficorul luĭ Iacov, stepenele Seminţiiĭ le întinde, caré în carté istoriiĭ sale de vechimé şi Ghenealoghia Slovénilor, cu multe argumenturĭ a dovedi să căznéşte. Pre acesta cu multe Păprişte, întréce a luĭ Pretorie Lumé Gotthicéscă, în carésau pré puţine, sau maĭ nicĭ un ném, a afla veĭ puté, carile coreniïa sa din Gotthĭ să nu fie trăgând. Şi din potriva aceştéïaş, a luĭ părerĭ, tot némul Gotthesc, precum ïarăş dintr'alte némurĭ înprăştiïat, şi răzleţit să fie, însuş mărturiséşte, şi cu un iscusit meşterşug, înpotrivnice socotélile sale, maĭ deşchis arătându-le, maĭ pre larg deşchizindu-le; a Semenţiilor, a Domniilor, a Ţărâlor, a Locurilor, a Mărilor, a Pădurilor, a Apelor, a Bălţilor, a Limanurilor şi a Marginilor, céle maĭ vechĭ, maĭ mijlocie, şi maĭ decurând numere, după voïa luĭ tâlcuind, şi la unile slovele, ïară la altele syllevele schimbând, scobind, răzind, adăogând, şi nemică neclătit, şi din hiriş locul său ne mutat să scape lăsind: nevoinţiĭ sale deplin voïa să fie făcut, să veseléşte; nicĭ să îndoïaşte a zice: Precum Romfea, şi Spatha, hireşe cuvinte Gottheştĭ să fie, şi arme vechĭ, de vechïul său ném scornite, şi purtate să fie fost, siléşte să dovedéscă.

Decĭ unile ca acésté, la gïudecătorĭ, pentru scrisorile altora, noĭ citind; şi de dânsele ca de nişte fulgere înproşcându-să, socotindu-le: în credinţă mărturisim, precum ascunsul inimiĭ tare înspăimăndu-să, cu a altora patimă, oare cum cu dânşiĭ înpreună certăriĭ ne suppunem: atâta cât tremurând mâna, şi scăpând condeïul, cevaş pentru a némuluĭ nostru vechime, naştere, şi viţă, fără sială a zice, şi a însămna, nu putem. De care lucru precum alalţĭ aĭ noştri scriitorĭ, până acmu, nu fără socotélă, ce încă foarte cu cumpăt (alegând pre uniĭ cariĭ maĭ ferice ar fi fost de dânşiĭ aşéş, de nicĭ ş-ar fi maĭ scris ceva) câte oare ce, pre cât adecă ştiinţa lĭ-au agïutorit, în hronicele sale, însămnat ne au lăsat. Într'acesta chip şi noĭ firĭ-am lăsat Pragmatia (lucraré) acasta, supt maĭ lungă tăcére; însă înpinşĭ, şi poftiţĭ fiind de la

uniĭ priĭatinĭ streinĭ, şi maĭ cu dédins, de la însoţirea noastră caré ĭaste Academia ştiinţelor de Berolin, nu numaĭ odată sau de doaâ orĭ, ce de multe orĭ îndemnaţĭ, şi rugaţĭ fiind, pentru ca de începătura, némul, şi vechimé Moldovénilor, precât adevărul poftéşte, macar cât de prescurt, să-ĭ înştiinţăm.[Aşijderé de lucrurile, carile în vremile stăpânitorilor, din descălecatul ţărâĭ Moldoveĭ, cel vechĭu, până la vremile noastre s'or fi tâmplat, de staré şi pusul loculuĭ eĭ; de aşezământul aeruluĭ, bişugul pământuluĭ, ocolitul hotarâlor, şi de altele, carile spre folosul vieţiĭ omeneştĭ caută; şi încă şi obicéele, légé, ţerămoniile politiceştĭ şi beserîceştĭ, şi de alte carile spre orânduĭala şi cinsteşiĭa omenéscă stăruesc, pre cât în putinţa slabeĭ noastre ştiinţă va fi, să-ĭ adeverim.]Cu a pomeniţilor dară priĭatinĭ îndemnare, şi cu a Academiiĭ în învăţăturĭ luminată, zic, a Berolinuluĭ poftire, căutatu-nĭ-au a plini pravila, şi învăţătura luĭ Platon, care poroncéşte: Non solum nobis, sed et Patriae et amicis vivendum. Adecă: nu numaĭ pentru folosul nostru, ce şi pentru a Patriiĭ ceva să slujim, şi pofta priĭatinilor ğos a lăsa, să nu ne arătăm. Socotit'am, ca între gĭudecătorĭ, şi între scriitorĭ, cé din mijloc cale, şi maĭ fără grijă să apucăm; adecă pentru noĭ maĭ mult altora de cât noaâ crezind, şi maĭ mult adeverinţiĭ lor, de cât poftiĭ noastre urmând, ca cum singurĭ pre noĭ, de la noĭ ne am despărţi, şi departe, ca nişte streinĭ privitorĭ, orĭ-ce scriitorĭ streinĭ, pentră némul Moldovénilor, în cărţile sale însămnat ne-au lăsat, verĭ de lăudat ar fi acélé, verĭ de hulit, cu bună inimă să le auzim, şi cu curată conştienţie (ascunsul inimiĭ) altora să le povestim aşé, ca din zéce categoriĭ a luĭ Aristotel una numaĭ, caré ĭaste pătimiré, afară scoţind; alalte toate, precum în sine sint, în toate şi pretĭutinderé, nebetejite ferîndu le, în nĭamul nostru Moldovenesc să le arătăm.

Cu doĭ anĭ maĭ denainte, toată hotărâré ţărâĭ Moldoviĭ, cu tablă gheografică, cu câtă osirdie şi trudă s'au putut, de plin, precum ni să pare, s'au şiruit. Aşijderé în anul de curând trecut, hronicul vechimeĭ némuluĭ Moldovenesc (încarileş tot numele Vlahilor să cuprinde), de la vremile luĭ Avgust Chesarĭ, şi maĭ pre urmă de la Traĭan până la înturnaré luĭ Dragoş Vodă din Ardĭal,

la locul şi la moşiĭa sa, pre cât mâna şi vrémé nĭ-au dat, desăvârşit l'am istorisit. Ĭară într'acest an, puind nedéjde în Dumnăzăĭasca agĭutorinţă, cules-am hronicul Moldoviĭ de la pomenitul Dragoş Vod, până la domniĭa luĭ Ştefăniţă Vod, fićorul luĭ Vasilie Vod. Care hronic întâĭ ĭaste scris de Uréche Vornicul, pănă la Aron Vod, cel ce ĭ zic cumplit. Ĭară de la Aron Vod până la Ştefăniţă Vod ĭaste alcătuit de Miron Costin Logofătul: însă într'amândoĭ aceştĭ scriitorĭ, multe şi de trĭabă a să şti lucrurĭ, carele la istoriciĭ streinĭ însămnate să află: eĭ (cu ce pricină nu putem şti) cu condeĭul trecându-le, noĭ la trupul, şi la locul său, a le aduce nĭ-am nevoit. Cătră acesté orĭ câte la aćastă istoriografie trebuitoare a fi am socotit; ĭară de alţiĭ sau de tot ne pomenite, sau într'alt chip de cum adevărul poftéşte, abătute, sau şi nu deplin, sau aşéşĭ de tot ne cunoscute au rămas: cu curată inimă gĭuruim (aducând faţă şi mărturiile de unde ne am înprumutat), precum lĭ-am aflat, aşé fără adaos şi fără scădére în privala, şi gĭudecata, nu numaĭ a lor noştri, ce şi a streinilor să le scoatem, ĭară gĭudeţul în mâna şi socotĭala cititorĭuluĭ lăsind, orĭ-ce sentenţie ar da, cu un suflet şi cu o voĭa a o priimi, şi a o sufferi, gata sintem. Însă aćésté toate, fiind de noĭ în limba lătinĭască scrise, şi alcătuite, socotit-am, că cu strâmbătate, încă şi cu păcat va fi, de lucrurile noastre, deciĭa înnainte, maĭ mult streiniĭ, de cât aĭ noştri să ştie. De care lucru acmu de iznoavă osteninţă luând, din limba lătinĭască ĭarăşĭ pre ćé a noastră românĭască le prefacem. Slujéscă-să dară cu osteninţăle noastre, nĭamul moldovenesc, şi ca 'ntr'o oglindă curată, chipul, şi statul; bătrânéţele, şi cinsté némuluĭ său privindu-ş, îl sĭătuesc, ca nu în trudele, şi singele moşilor strămoşilor săĭ, să să măndrĭască; ce în ce au scăzut din calé vredniciiĭ, chĭar înţelegând, urma şi bărbăţia lor răvnind, lipsele să-şĭ plinĭască, şi să-şĭ aducă amente, că precum odată, aşé acmu, tot aciĭa bărbaţĭ sint, cariĭ cu multul maĭ cu fericire au ţinut cinsteşĭ a muri, de cât cu chip de cinsté, şi de bărbăţia lor, nevrednic a trăi.

HRONICON

DACO-ROMANIIĬ

ADECĂ A ȚĂRÂLOR ROMÂNEȘTĬ.

CARTÉ I.

Caré arată descălecatul Romanilor în Dachia, de la Traïan înpărat. Așijderé dovedéște necurmat traïul lor în trânsa, de la acelașĭ Traïan înpărat, pănă la Avrelie Avrelian înpărat.

CAPUL I.

Canoancle, cum vor puté, să să adeverĭască lucrurile odânăoară adevărat făcute, însă în istoriĭ târziu, și rar pomenite.

De aicé și înnainte puind noĭ socotéla, și tot ţénchĭul osteninţeĭ noastre, pentru ca nu numaĭ, precum arătăm, că Dachia noastră, au fost de Traïan Marile cu boïarĭ cetăţénĭ, și slujitorĭ Romanĭ descălecată, și lăcuită; ce încă aceloraș Romanĭ, în trânsa așézaţĭ, de atuncé și până în ḑua de astă zĭ, sămințiĭ, și a nepoţĭ, strănepoţĭ, într'acéĭașĭ nerupt traïu, și necurmată sălășluire, să dovedim; trebue întâĭ pentru acasta puţiné învăţătură, cititoriuluĭ nostru să dăm: cu caré, ca cu o pravilă, și canon slujindu-să, și adeverința istoriiĭ maĭ luminată i să va arata: și dovédele noastre de tot gândul stâng, și de toată socotéla cu prepus, curate, și desbărate le va cunoaște.

Canonul, dară, şi regula adevărată, şi ne schimbată ĭaste: 1. Tăcéré, nicĭ pune, nicĭ rădică lucrul; ĭară zisa, îl şi pune, şi-l şi rădică.

Care canon, aşé trebu(e) înţeles: Când vre-un lucru în lume sau ĭaste, sau să face, ĭară pentru dânsul precum ĭaste, sau precum s'au făcut, cine-va nu pomenéşte: atuncé lucrul acela nicĭ să dovedéşte, nicĭ să tăgăduéşte; adecă, ca cum ar fi un félĭu de péşte în mare, macar că acel péşte adevărat să află, şi ĭaste; însă căcĭ păscariĭ péşte ca acela, să prinză, nu s'au tâmplat, pentru acéĭa de péşte ca acela, vré odată n'au pomenit. Apoĭ căcĭ n'au pomenit, precum n'au râdicat acel péşte din mare, aşé nicĭ l'au pus. Nu l'au rădicat: căcĭ péştele acela necunoscut, adevărat în mare să afla. Nu l'au pus, că ce, ce să zică sau să povestéscă, n'au avut, pentru lucru carile a-l vidé, sau a-l şti nu s'au tâmplat. Şi aćasta ĭaste parte canonuluĭ din tâĭ, caré zice: Tăceré nicĭ pune, nicĭ rădică lucrul.

Ĭară a dooa parte, caré zice: că zisa îl şi pune, şi-l şi rădică, să înţelége, înpotriva părţiĭ canonuluĭ din tâĭ. Când adică vre-un lucru în lume şi ĭaste, şi precum ĭaste să ştie, şi să povestéşte, sau când nicĭ cum ĭaste, nicĭ să poate şti, şi a-l povesti îl tăgăduĭaşte; decĭ când îl povestêşte, sau îl ştie odată, şi povestit ĭaste, adecă precum păscariĭ vânéză un péşte, pré carile nicĭ eĭ, nicĭ alţiĭ maĭ denainte a-l vâna li să tâmplasă, văd, şi cunosc lucru, carile macar că adevărat între alte lucrurĭ a firiĭ au fost, celor ne cunoscut fiind, ce să povéstéscă, şi cum au fost să-l pue nu ştiĭa; ĭară după ce la mână le vine vânatul cel necunoscut, şi-l cunosc, deciĭa cu zisa, adecă cu povestiré îl pun, adecă adeveresc, precum péşte ca acela ĭaste, şi să află în mare; apoĭ în toată viaţa, de n'ar maĭ povesti de dânsul, însă tot rămâne pusă adeverinţa cé din tâĭ, precum eĭ adevărat au văzut, şi au povestit de péşte ca acela. Şi aćasta-ĭ parté ce zice: că zisa şi râdică lucrul; aşé trebue a să înţelége, când adecă vre-un lucru în lume, nicĭ au fost, nicĭ a să face, nicĭ a să şti, nicĭ a să povesti să poate, atuncé zisa tăgăduind neştiinţa lucruluĭ, din lucrurile firiĭ de tot îl rădică.

Adică, când zisa tăgăduĭaşte că doĭ sorĭ în ceriu, nicĭ au fost,

nicĭ sint, nicĭ pot fi; nicĭ de doĭ sorĭ într'un cerĭu cum să poată fi a povesti poate, că precum de fie-ce lucru, carile nicĭ cum vre odată n'au fost, tăgăduĭaşte zisa că nu au fost. Aşé de lucrul, carile ĭaste peste putinţă a fi, tăgăduĭaşte că va fi, sau să va puté vré odată pentru dânsul şti, sau a să povesti.

2: Al doilé canon, acestuĭa următorĭu ĭaste, carile zice: tăcéré după zisă, adeveréşte zisa odată, caré aşé trebue înţelĭasă: Un lucru odată în lume făcut, cunoscut, şi povestit fiind, deciĭa prin sute de anĭ supt tăcéré adâncă stând, acé tăcére, până nu va avé altă zisă înpotrivă, altă nu face, fără numaĭ ce adeveréşte tot acel lucru, carile odată s'au zis, şi câtă vréme stă tăcéré, stăpânéşte zisa din tâĭ, caré maĭ pre urmă să tace. Ĭară când după tăcére, vine altă zisă povestind, pentru acelaş lucru (pentru carile mult s'au tăcut), tot cum s'au fost povestit din tâĭ, adevéréşte-să; că când era lucrul acela supt tăcére, nu căcĭ nu era nu să povestĭa, ce căcĭ tâmplare nu s'au dat povestiriĭ, ĭară când s'au dat, atuncé s'au şi povestit. Ĭară de să va povesti după tăcére într'alt chip, atuncé de la vrémé povestiriĭ înnainte, precum a povestiriĭ din tâĭ, aşé a tăceriĭ stăpânire să râdică, şi să pune stăpâniré povestiriĭ de pre urmă, (însă acé povestire de pre urmă de va fi povestită de la oamenĭ vrédnicĭ de credinţă; ĭară amentrilé şi tăcéré, şi povesté cé din tâĭ rămâne neclătită în stăpânĭa sa), şi deciĭa într'alt chip să începe a să şti, de cât s'au ştiut maĭ de nainte; adică până a nu lua Turciĭ Ţarigradul să zicé, şi să ştié, că-l ţin Greciĭ, ĭară după ce l'au luat Turciĭ să zice, şi să ştie, că-l ţin Turciĭ. Apoĭ după ce au luat Turciĭ Ţarigradul, şi după ce au ştiut odată toţĭ aşé: maĭ pre urmă, de atuncé pă(nă) acmu de n'ar fi maĭ scris nicĭ un istoric, nicĭ ar fi maĭ povestit cine-va, că Turciĭ ţin Ţarigradul, tăcéré acésta n'ar rădica pre Turcĭ din Ţarigrad; ce ar adeveri zisa odată; precum Turciĭ au luat de la Grecĭ Ţarigradul. Aşijderé de ar povesti cine-va că Chesarul au luat de la Turcĭ Ţarigradul, nu îndată s'ar şi créde, ce s'ar cerca, de ĭaste om de credinţă, carile aduce povéste noaă în potriva ceĭ vechĭ. Decĭ de s'ar adeveri precum acel povestitorĭu, ĭaste adevărat, şi precum lucrul ĭaste precum el îl povestéşte, deciĭa înnainte, şi tăcéré cé maĭ de nainte, şi povésté, care o dată zisése, că Ţari-

gradul l'au luat Turciĭ de la Grecĭ, s'ar ştérge; şi deciĭa s'ar zice, şi s'ar şti povéste într'alt chip de cum au fost maĭ de nainte; adecă precum Chesarĭul au luat Ţarigradul de la Turcĭ. Ĭară aćasta neadeverindu-să, rămâne tot zisa cé din tâĭ, caré o adeveriĭa tăcéré, cu care tăcére, istoriciĭ adeveriĭa zisa odată: precum Turciĭ au luat şi ţin Ţarigradul.

Aşijderé de au şi luat Chesarĭul Ţarigradul de la Turcĭ, însă cineva pentru aćasta, precum s'au tâmplat, nicĭ cum n'au pomenit, tuturor lucrul neştiut rămâne, şi cât rămâne neştiut, tot povéste cé ştiută din tâĭ rămâne stăpânitoare; (căcĭ ştiinţa ĭaste a lucrurilor, ĭară neştiinţa ĭaste tăgăduitoaré lucrurilor, şi fiinţă n'are). Într'acesta chip şi cu acesta canon, trebue a să cerca şi a să probălui toate lucrurile, carile în istoriĭ odată şi dinceput s'au pomenit; şi deciĭa macar prin miĭ de anĭ cevaş pentru acelaş lucru, nu s'ar fi maĭ pomenit, că, căcĭ istoriciĭ au tăcut, tăcéré lucruluĭ, nu rădică pre acel lucru, ca cum n'ar fi; ce maĭ vârtos îl întăréşte tot aşé să fie fost, precum din tâĭ s'au pus; de vréme cé altă povestire maĭ prospătă într'alt chip, de cum maĭ denainte au fost lucrul, nu povestesc, precum am arătat pilda cu Ţarigradul.

Aşijderé, ĭaste alt chip de povestiré istoriiĭ, caré nu îndată au ştiut de lucrul ce s'au făcut, ce cu multul maĭ pre urmă la auzul scriitorilor au sosit; pentru acéĭa prin câtă vréme istoriciĭ pentru neştiinţa lucruluĭ au tăcut, tăcéré lor nicĭ tăgăduĭaşte, nicĭ adeveréşte lucrul acela; nicĭ îl rădică, nicĭ îl pune; precum am zis în pilda cu péştele, ce pentru ca maĭ curat să să înţelĭagă aćasta, aduce-vom şi altă pildă. America (căriĭa îĭ zicem lumé noaâ) multe miĭ şi sute de anĭ au fost necunoscută scriitorilor, şi tuturor oamenilor, ce trăesc în pământul cest de de mult cunoscut. Decĭ, căcĭ nu am cunosçut noĭ, nicĭ am ştiut ceva pentru America, şi nicĭ am scris ceva pentru dânsa: tăcéré aćasta n'au râdicat pe America din lucrurile firiĭ, căcĭ ĭa adevărat era, precum ĭaste; măcar că nu ştiĭa că ĭaste. Într'acesta chip, şi cu acéste canoane dară trebue să să slujască şi cititorĭul nostru, de poftéşte să să înştiinţéze, şi să să odihnéscă cu adeverinţa hroniculuĭ nostru, în carile întâĭ cu bune adeverinţe, şi cu cre-

dincóase mărturiĭ din istoricĭ arătăm, descălecaré Dachiiĭ noastre de la Traĭan înpărat, cu domnĭ cetăţénĭ şi slujitorĭ Romanĭ. Apoĭ vrând să dovedim, şi necurmat traĭul aceloraş Romanĭ într'ânsa, prin multe vremĭ de anĭ să va vidé, că zicem, pre cum la istoricĭ cevaş nu să pomenéşte, şi apoĭ ĭarăşĭ va vidé, precum la istoricĭ, ĭarăşĭ să pomenéşte, şi tot pe povéslé cé din tâĭ să povestéşte. Decĭ cititorĭul ţiind în minte canoanele carele ĭ-am dat, unde va vidé prin multă vréme tăcéré istoricilor pentru Dachia, şi pentru Romaniĭ dintr'ânsa, să nu socotéscă îndată, că pentru căcĭ istoriciĭ nu pomenesc, pentru acéĭa n'au fost, (căcĭ acésta socotélă ĭaste şi în potriva canonuluĭ, şi în potriva adevăruluĭ), ce până nu va vidé altă povestire de nou adusă asupra ceĭ vechĭ, tăcéré acé multă a istoricilor, să o ştie din nedaré tâmplăriĭ a scrie purcésă; ĭară nu din nefiinţa, sau rădicarea Romanilor din Dachia, că acésta dé ar fi fost vre odată, ar fi trebuit să o pomenéscă istoriciĭ vre odată; şi de vor şi fi istoricĭ ca aciĭa, încăş nu îndată trebue crezuţĭ; ce cercaţĭ, şi ispitiţĭ, de sint oamenĭ de credinţă; şi de să va adeveri, precum adevărat Romaniĭ odată în Dachia au fost, ş-au lăcuit; ĭară maĭ pre urmă s'au râdicat, după dréptă mărturia acelor scriitorĭ, nu ĭaste să să créză, căcĭ s'au râdicat odată, deciĭa nu s'au maĭ pus, cè trebue a cerca înnainte a ispiti: oare nu vor fi şi alţĭ istoricĭ, ca şi aciĭa vrednicĭ de credinţă, cariĭ şi râdicatul Romanilor din Dachia, împreună cu ciĭalalţĭ povestesc; şi de iznoavă ĭarăş înturnaré lor în Dachia adeveresc, cariĭ aflându-să, şi adeverindu-să, povésté râdicatuluĭ Romanilor din Dachia să ştérge; şi povésté înturnăriĭ lor, ĭarăşĭ în Dachia să pune, căcĭ totdeauna povésté cé maĭ de pre urmă trebue să să ţiĭa, (fiind de oamenĭ vrednicĭ de credinţă povéstită) la adeverinţa istoriiĭ: după cum adevărul, şi canoanele poftesc, ĭară noĭ cu agĭutorul luĭ Dumnăzău întinzind cursul hronicului din an în an, şi din istoricĭ în istoricĭ; de vom păzi canoanele legate, şi credinţa céĭa ce să cade istoriculuĭ (caré ochiĭ, sufletul şi viaţa istoriiĭ ĭaste), cititorĭul gĭudecata, în putéré, şi voĭa sa va ţiné.

CAPUL II.

Arată-să tocmala înpărăţiiĭ şi triĭ răzsboae a luĭ Traĭan înpărat cu Dachiĭ.

Ulpie Traĭan. Traĭan marele înpărat, precum maĭ denainte s'au zis, după ce au luat chivernisala dălogilor înpărăţiiĭ, vrând destrămate, şi încurcate lucrurile înpărăţiiĭ, (carile în vremile înpăraţilor maĭ denainté luĭ, şi ales cu blăstămăţiĭa, şi dezmăţaré luĭ Domitian rău să amestecase, şi să tulburase) să le descălce, şi luciriĭ lor, ceĭ din tâĭ, să le dé; în tâĭ din luntru, apoĭ din afară a le tocmi, şi a le orândui, s'au apucat. Deci din luntru (precum istoriciĭ scriu) întâĭ au îndemnat pre Senat, spre cinsté legiĭ de moşie şi spre închinaré Dumnăzăilor săĭ socotind, că pentru căcĭ nu da idolilor cinsté, şi jirtvele céle maĭ denainte obiciuite, pentru acéĭa şi răspunsurile lor tăcusă; ĭară din afară statul senatuluĭ, şi maghistraturile aşezind, cineş la locul, şi orânduĭala sa, lĭ-au pus. De unde să pomenéşte învăţătura, caré au dat maĭ mareluĭ Pretorĭuluĭ, când la acé slujbă l-au pus, zicându-ĭ, şi sabiĭa goală, precum era obicéĭul, dându-ĭ: (Ĭa zice, aćastă sabie, cu caré; de voĭu înpărăţi drept, pentru mine; ĭară de voĭu înpărăţi rău, înpotriva mé te slujéşte). Acésté aşé orânduind, s'au întors a cerca lucrurile ne priĭatinilor cariĭ era înpregĭurul hotarâlor înpărăţiiĭ; din cariĭ maĭ vrăjmaşĭ, şi maĭ stricătorĭ de cât alţiĭ, a fi, pe Dachĭ aflând; întâĭ de aceşté a să curăţi, şi pre înpărăţie de supt ruşiné, în caré căzusă, a o desbate, şĭ-au sumes poalele. Aşé dară în locul ce era să le numere banĭ, şi să le trimiţă daré, caré de la alţĭ înpăraţĭ era orânduită; lĭ-au arătat arme, şi oaste. Căcĭ Dachiĭ de şi lua banĭ de la înpărăţie; însă cu aćasta mult înbogăţindu-să, şi din zi în zi, crescând, şi întărindu-să, de maĭ marĭ răutăţĭ să gătiĭa, şi aşé lét: 101. cu oaste tocmită în potriva Dachilor au purces, unde agĭungând, vrăjmaş răzsboĭu cu dânşiĭ au avut, şi după multă moarte, şi tăĭare, macar că Romaniĭ biruitorĭ au ĭeşit, şi mulţime de Dachĭ au omorât însă şi în oasté Romanilor, atâta de mulţĭ au fost răniţĭ, cât nicĭ pânzăturĭ au maĭ rămas (la ţerulicĭ) cu carele să

Marginal notes: Dion carte 68. Victor, Evtropie carte 8. — Iovenalis, şi Plutarh în viaţa luĭ Traĭan. — Chedrinos List 204 şi Plinie. — Iulian în Satira. — Lét. 101.

le lége ranele; ce Traïan scoţind năfrănile, servetele, şi altă pânză, ce era pentru slujba mésiĭ, şi a casiĭ, lĭ-au dat să fie pentru acéĭa trébă.

Războĭul al doilé.

După izbândă, Traïan nicĭ cum stând, s'au luat în goană după Decheval, Domnul Dachilor; şi aprópe de cetaté scaunuluĭ său, agĭungând, ĭarăşĭ au stătut la răsboĭu, a să bate, şi precum Romaniĭ să biruĭască, aşé Dachiĭ să nu să dé, dintr'âmbe părţile vitejéşte să bâté, ce cu nărociré luĭ Traïan şi a Romanilor vrednicie, ĭarăşĭ ĭură Dachiĭ biruiţĭ Decheval văzind, că lucrul cu armele nu-ĭ sporéşte, vrând nevrând, s'au plecat a cére pace, şi îndată au trimis solĭ la Traïan înpăratul, cu rugăminte, să facă şi să priiméscă pacé. Traïan încă nu puţin ostenit fiind, şi pacé au priimit, şi legătură cu Decheval într'acesta chip au făcut, ca Dachiĭ de acmu înnainte priĭatinilor Romanilor priĭatinĭ; ĭară nepriĭatinilor nepriĭatinĭ să fie; şi cetăţile, carile era pre la hotarăle Dachiiĭ, să le râsipască. Aşé Traïan vitĭazul de odată si biruinţa şi pacé dobândind, cu mare laudă şi pohfală s'au întors la Roma.

Războĭul al triilé.

Dachiĭ, după ce au văzut că Traïan s'au întors cu oştile, şi s'au dus la Roma, nu mult au stătut pe pace, şi pe legăturile ce făcusă la lét 103 (precum însămnéză din Xifilin Calvizie), macar că hotarăle Romanilor a călca nu îndrăzniĭa; însă pre vecinĭ, cariĭ ĭera în prieteşug cu înpărăţiĭa, de multe orĭ prăda, şi tot félĭul de năcaz le făce, pentru care lucru Traïan văzind, că calcă legăturile păciĭ, nicĭ să părăsesc a dodei pre vecinĭ, soţiile înpărăţiiĭ Romanilor; ĭară s'au rădicat cu oaste asupra lor; în care oaste nu puţine, nicĭ micĭ; ce multe, şi de cap primejdiĭ, au tras Traïan cu meşterşugurile, şi cu diavoliile luĭ Decheval, şi ales că câţĭ-va Dachĭ, făcându-să c'au părăsit pe domnul lor, şi fugând au vinit Lét. 103.

adică să să închine luĭ Traĭan, cariĭ aflând vréme la un loc strâmt, unde eĭ știĭa, cât pe ciĭ de n'au ucis și pe înpăratul, și mare stricăcĭune în toată oasté să facă, care primejdie priveghetorĭu nărocul și trĭază în lucrurile oșteneștĭ paza luĭ Traĭan, débie au abătut-o; nu puțină moarte făcându-să în neprietinĭ. După acasta Decheval făcându-să că are a grăi pentru pacé, au cerșut anume să-ĭ trimață înpăratul, pre Longhin Sutașul, vestit la războae, și maĭ de trĭabă în toată oastea bărbat, carile la cuvântul dat mirgând, fu prins și legat; și după multe și groaznice muncĭ și cazne, omorât. Care lucru, pre cât inima luĭ Traĭan au înpuns, pre atâta înfierbântând-o, spre isbândiré și răzscumpăraré au ațițat o.

CAP. III.

Arată-să zidiré poduluĭ de pĭatră peste Dunăre, și cel de pre urmă războĭu, și peiré luĭ Decheval, și de tot prăpădenĭĭa Dachilor.

Traĭan înpăratul văzind că tréceré în colo, și în coace peste adâncă, și lată apa Dunăriĭ, multă zăbavă, și mare înpiedecare îĭ face; nicĭ la vréme când ar socoti, că-ĭ dă mâna, după voe poate lovi pre nepriĭatinĭ; mult încurcându-să și zăticnindu-să la trecătoare, pentru acéĭa socoti, pod de pĭatră peste Dunăre să facă; și piedecă gré ca acéĭa, din picoarele oștiĭ să rădice, într'acelașĭ an (maĭ sus pomenit) de lucrul poduluĭ s'au apucat zidire ca acéĭa minunată, și toată osteninţa omenĭască covârșitoare, într'alt chip vécilor pre urmă n'ar fi fost crezută, de nu s'ar vidé și astăzĭ urmele, și temeliile luĭ în fundul Dunăriĭ, la locul carile maĭ pre urmă s'au numit Turnul Severinuluĭ; ĭară mărimé, înnălțimé aceluĭ pod, așé o scriu istoriciĭ pomenițĭ, să fie fost de pĭatră încolțurată, zidit pe 24. de stâlpĭ, sau picoare înnalte (deosăbĭ de cât îĭ era temeliĭa din fund până în fața apiĭ) de 150. de picoare, (picorul mathematicesc, sau gheometricesc să înțelége, câtu ĭ pasul mic, când omul în voĭa sa umblă), ĭară lat de 60: fiete care picor de pod să fie stătut de 170 pi-

Dion, Evtropie și Xifilin în Traĭan. Carté patru monarși, în Traĭan.

ćoare departe unul de altul, şi din pićor în pićor boltă, sau cum maĭ prost zicem, sclip rădicat; apoĭ pe desupra cu pĭatră, între bolte înplut, atocmat peste tot nétod aşternut. Mamină, şi minune de lucru ne spus ca acesta, numaĭ într'un an, l'au săvârşit puteré şi nemăsurată cheltuĭala românĭască, pentru aćasta ḑice istoricul Xifilin, că Traĭan aćasta au vrut să o facă maĭ fără grijă de cât de grabă.

După ce s'au săvârşit podul, Traĭan înpăratul lét: 105 au întrat cu oştile în Dachia, şi au mărs asupra luĭ Decheval; însă nicĭ Decheval au dat dos, ce la faţă stând, în cé maĭ de pre urmă nevoĭa, cé maĭ mare nevoinţă puind, groznic, şi strajnic ş-au dat răzsboĭu. Cĭudată moarte, şi măcelărie s'au lucrat, şi multă vréme norocul, căriĭ părţĭ biruinţa să dé, în cumpănă stând: până maĭ pre urmă Romaniĭ izbânditorĭ, şi Dachiĭ biruiţĭ fură; ĭară Decheval Domnul Dachilor, văzind acmu, că războĭul de tot au pĭerdut, oaste până la cel maĭ de pre urmă i s'au concenit, şi toată ţara, şi scaunul pre mâna Romanilor au vinit: de toată nedéjdé scăpat, şi fără lĭac rămas, pentru ca nu cum-va viu, în mânu nepriĭatinuluĭ să cază: singur şie samă făcându-şĭ, s'au omorât. Traĭan după biruinţă, cu năroc ca aćasta ştiind, că multe ţărĭ prădate avuţiĭ era strânse la Decheval; au început şi comorâle céle ascunse a-ĭ cerca; şi lĭ-au aflat tocma în fundul apeĭ Sargheţii ascunse. (Sargheţia ĭaste apa, caré acmu îĭ zic Strelţa, şi cură despre Maramorăş spre apa Tisiĭ) unde cu meşterşugul unor robĭ supt apă o îngropase, şi pentru ca să nu cum-va scoaţă cuvântul afară, după ce ş'au pus ne număratele avuţiĭ, apoĭ pe toţĭ ĭ-au omorât. Aşé dară, şi într'acesta chip au fost sfârşitul luĭ Decheval, şi prăpădeniĭa luĭ. Lét. 105.

Ĭară Traĭan înpăratul, după acéĭa cu mare laudă şi cu triumf s'au întors la Roma, lăsind o samă de oaste pentru ca şi rămasă a Dachilor rămăşiţă, din Dachiĭa peste munţĭ să izgonéscă, şi cetăţile, până va trimite coloniile de la Roma să păzască.

CAPUL IV.

Arată-să aşezaré Romanilor în Dachia, şi stârpiré Dachilor, din trânsa.

Traĭan înpărat, după ce au biruit pe Dachĭ, şi Domnul lor Decheval s'au omorât (precum maĭ sus am pomenit), vrând să să întoarcă la Roma, au lăsat o samă de oaste, pentru paza, în Dachia, poroncindu-le: câţĭ Dachĭ vor fi şi maĭ rămas, să-ĭ trĭacă peste munţĭ, şi să-ĭ depărtéze de spre părţile Tătarâlor, ca nu cum va cu dânşiĭ agĭungându-se, ĭarăş răutăţĭ noaâ să scornéscă, şi mérgiré luĭ cu oştile spre răzsărit să înpiedece: de vréme ce patimile Romanilor cu Dachiĭ, nu era cum să-ĭ maĭ poată răbda să-ĭ lasă, a lăcui pre la locurile lor; ales că Traĭan la anul ce vine, era să margă asupra Armenilor, şi a Parthilor, peste Evrath.
Lét. 105. Pentru acéste dară, întorcându-să Traĭan la Roma, la anul de la Domnul Iis: 105, şi aşezind toate céle ce trebuĭa aşezate, îndată au orînduit, dé au scos de toată stepena, şi cinul din lă-
Xifilin la Traĭan. cuitoriĭ Romiĭ, (precum din Xifilin aĭavé să arată), cu bună parte de slujitorĭ, ĭ-au trimis prin toate locurile şi cetăţile Dachiiĭ, şi ĭ-au aşezat acolo în traĭu vécnic, pentru ca şi năbuşirile Tătarâlor să oprĭască; şi senatul (lipsind înpăratul atâta de departe spre răzsărit), să nu maĭ aibă grijă, a trimite oaste într'acolo: fiind de agĭuns acéĭa, caré înpăratul în Dachia o tri-
Dion şi Evtropie în viaţa luĭ Traĭan. misése; şi deciĭa de acolo să nu să maĭ rădice, orânduise. Aşé dară Traĭan înpăratul cu Romaniĭ, cariĭ aşezase în Dachia, hotarăle înpărăţiiĭ, şi despre acé parte, fără grijă, şi odihnite lăsind, (că ce despre Africa şi alalte părţĭ, a apusuluĭ, toate lucrurile şi locurile înpăcate şi line era), au trecut la Asia: şi întâĭ asupra Arménilor armele ş au fulgerat, pentru căcĭ Armeniĭ acmu înpărăţiiĭ Romeĭ suppuşĭ fiind, Craĭul lor n'au trimis după obicéĭu, să ĭa stema Crăiiĭ şi alalte sémne de stăpânire, de la Romanĭ: ce hainindu-să le luase de la înpăratul Parthilor: cariĭ suppuind înpărăţia Persilor, marĭ şi tarĭ să făcusă pre acéle vrémĭ. Decĭ Craĭul Arménilor văzind neferită şi nesuferită ne-

voĭa şi primejdiĭa, care iĭ vinĭa la cap; nemică de altă apucându-să, nicĭ furtuna cu arme a ispiti îndrăznind, au plecat capul la Traĭan; pace rugând şi supunere gĭuruind. Ce Traĭan mâna de la sabie oprind, pace lĭ-au dat; însă craĭ la Arménĭ să maĭ fie n'au priimit, ce să fie ca o provinţie, supt diregătoria Românĭască, şi hotarul înpărăţiiĭ de la apa Tigruluĭ, unde maĭ denainte fusése, mutându-l înnainte, l'au pus tocma la apa Evfrathuluĭ: luând toată ţara Mesopotamiiĭ la mijloc. După acéĭa au trecut la Parthĭ, şi la alte limbĭ, şi pre toţĭ ĭ-au supus (precum la capul de vrédniciile luĭ să va zice); ĭară lét: 116. sculându-să de la Vavylon, au mărs să trĭacă cu oştile peste maré Roşie, unde de bure înpiedecat, s'au întors ĭarăş spre Parthia, unde slăbicĭuné bătrânéţelor, nu a sufletuluĭ vinuindu-şĭ, cătră aĭ săĭ zicé: Că de ar fi fost maĭ tânăr, ar fi dus armele Romanilor şi până la Indiĭa. Stăpânind, şi supuind Parthia, Senatul ĭ-au trimis Titul, şi de pe înpărăţiĭa ce supusése, l'au chemat Parthic, pentru care titul (scrie Xifilin), că nu atâta s'au bucurat, pre cât s'au bucurat, pentru carile iĭ trimisése cu un an înnainte, şi-l chemase *Pré bunul* Lét: 117. De boală simţindu-să, şi vrând după noă anĭ, de când eşisă din Roma, să să întoarcă spre dânsa, au murit în Syria.

Lét 110.

Lét 116.

Lét 117.
Dion, carte 68

CAPUL V.

Arată-să annul, în carile Ulpie Traĭan, au descălecat Dachia cu Romanĭ

Anul, în carile să fie aşezat Traĭan înpărat sloboziile Româneştĭ în Dachia, din câţĭ scriitorĭ ni s'au tâmplat noĭ a-ĭ vidé, nicĭ unul anume nu-l însămnéză; ĭară cu socotélă hronologhicéscă din Calviz, şi din Petavie (cariĭ mathematicéşte cursul annilor, foarte nesmentit au însămnat) fără greş îl putem afla. Că de vréme ce cel maĭ de pre urmă a luĭ Traĭan, cu Decheval Domnul Dachilor războĭu, cu socoţéla de obşte ĭaste adeverit, precum să să fie tâmplat pe la anul de la mântuitorĭul lumiĭ Domnul Hs: 105. Aĭave ĭaste că Traĭan după înturnaré sa cu

oştile spre Roma, cetăţile Dachiiĭ, fără pază cu mulţime de slujitorĭ, şi deşérte de Romanĭ nu le va fi lăsat, de care lucru fără prepus rămâne, că pre lângă ceĭ maĭ bătrânĭ slujitorĭ, cariĭ era pentru véc̈nică lăcuire în Dachia rămaşĭ, încă câţĭ-va din ceĭ maĭ proaspeţĭ oşténĭ, pentru paza, precum a margilor, aşé a cetăţilor într'acelaş pomenit an, în Dachia să fie lăsat.

Dion şi Evtropie în viiaţa luĭ Traĭan.

Aşijderé istoriciĭ Dion, Evtropie şi Xifilin, mărturisesc, precum Traĭan înpărat la anul de la Domnul Hs : 107 s'au sculat cu oştĭ, şi prin Dachia au trecut peste Don la Asia, asupra Arménilor (cariĭ râdicase cap), şi asupra Parthilor, cariĭ îĭ priimisă sub protecţia sa, şi apoĭ biruind maĭ toată Asia, până la moarte la Roma nu s'au întors. Despre aćasta ĭarăşĭ putem curat a înţelége, că de osăbĭ de oşténĭ, pre cetăţénĭ din Roma, şi dintr'alte cetăţĭ a Italiiĭ, cu sine luând, şi la anul pomenit prin Dachia trecând, pre la locurile ce i s'ar fi părut maĭ de trébă, să-ĭ fie aşazat. Şi aşé putem socotéla fără greş închide; că cetăţéniĭ cu doĭ anĭ maĭ pre urmă de cât slujitoriĭ, în Dachia să să fie aşazat, adecă la anul de la Domnul Hs: 107. Pentru cetăţile carile au făcut Traĭan în Dachia, maĭ denainte s'au pomenit, precum şi Troĭanul, carile tréce prin ţara noastră să créde să fie de Traĭan făcut, ce de unde va fi luat Miron şi Niculaĭ aćastă povéste, noĭ nu putem şti, căcĭ pentru aćasta nicĭ un istoric nu pomenéşte.

CAPUL VI.

Arată-să vredniciile luĭ Traĭan Mareluĭ înpărat.

Nu fără plăcéré şi multă dulćaţa cititorĭuluĭ Român, nicĭ fără cale a fi socotim, de vom pomeni oare-ce, cât de pre scurt, de slăvit în bunătăţĭ, lăudat în vredniciĭ, şi vestit în biruinţă, şi vitejiĭ săditorĭul şi temeliitorĭuĭ nostru, şi părintele a tot némul Românesc, Traĭan Marele a Râmuluĭ, şi a toată lumé pururé biruitorĭu înpărat.

Ulpius Traïan, precum scrie Victor, fost-au născut în cetaté Tudertina, ïară Dion și Evtropie scriu, să fie fost din Italica, caré ïaste în Ispaniïa, și precum aceïaș istoricĭ în viïața luĭ pomenesc, fost-au om înștiințat lucrurilor oșteneștĭ, și în vitejiĭ; căruïa potrivnic n'au fost, nicĭ după dânsul între înpărațiĭ Romanilor, au maĭ stătut vitïaz, înțelept, cumpănitorïu, blând, și drépt, de pre caré bunătățĭ l'au poreclit *Pré bunul*. Pomenéște pentru a luĭ zisă, caré cu slove de aur, și în vécĭ neștérse, ar trebui să să scrie în inimile a tuturor înpăraților, și oblăduitorilor: Că odată sfétniciĭ, și priïatiniĭ maĭ de aproape, dându-ĭ vină, pentru că ce foarte plecat, și pre lesne la înpreunat să lasă către toțĭ, el să fie răspuns: «Așé să fie, trebue înpăratul către ceĭ denafară, precum ar pofti să fie înpăratul către dânsul, când ar fi el, cá ceĭ denafară.» Pentru vredniciile și bunătățile luĭ, încă și până a nu se face înpărat, în dragosté, și lauda tuturor era, de care lucru curund alte cinurĭ pășind, la cinsté consulatuluĭ au agïuns, și păn a fi înpărat, de doaâ orĭ acé cinste de cin, cu mare laudă au purtat. Apoĭ proconsul cu oștile trimis, și a Ghermaniiĭ stăpânitorïu fiind; înpăratul Nerva ficór de suflet luându-l, cu puteré l'au înpodobit Tribunițiiĭ, și Chesarĭ l'au făcut. După moarte Nerviĭ, cu un glas, și cu o inimă cu toțiĭ, înpărat Romeĭ, și chivernisitorïu a slăbite, pre atuncé lucrurilor româneștĭ, l'au rădicat. Luând schiptrul înpărătesc, întâïașĭ dată jélé legiĭ de moșie, având; și spre cinsté Dumnăzăilor părinteștĭ, foarte dat fiind, obicéele céle vechĭ foarte tare să să păzască; ïară altele, carele întrase noaâ, să să oprïască, tare au poroncit, pentru căcĭ înmulțindu-se atuncé creștiniĭ, idoliĭ începusă a nu se maĭ băga în samă, și vânzătoriĭ jirtfelor nu afla cumpărătorĭ; și răspunsurile Bozilor tăcusă, ne maĭ putând a răspunde pentru ce-ĭ întreba. Pentru aceïa (precum scrie Evsevie) Papa Clement, ne vrând să jirtvască Bozilor, fu trimis în izgnanie tocma peste maré négră la Iberia (acésta-ĭ Ghïurgia), ïară amentrile lége creștiniască n'au oprit, fără numaĭ cât au poroncit, adunărĭ fără maghistrat deosăbite să nu să facă; și așé și adunările creștinilor la beséricĭ, era oprite. Și ïarășĭ scrie acelaș Plinie în Epistola 28: că fiind el Deregătorïu la Bythinia, au

Avrelie Victor, Dion carté: 68. Evtropie carté 8.

Plinie cel tânăr în epistoliĭ.

Plutarh și Iovenalis, în satiră.

Evsevie în viïața luĭ Clemens.

Plinie cel tânăr carté 10 epistola: 97.

dat în ştire luĭ Traĭan, ce va face cu creştiniĭ, care oamenĭ cuĭ va ceva nu strică răutăţile tare opresc, ce numaĭ Hristosuluĭ lor laude şi cântărĭ aduc, căruĭa Traĭan răspunde: pre creştinĭ să nu-ĭ cérce, ĭară pre cariĭ alţiĭ îĭ vor pârâ, şi-ĭ vor dovedi

Evsevie acoloş. că sint creştinĭ, pre uniĭ ca aceĭa fără certare să nu-ĭ lase, cu care poroncă (precum scrie Evsevie) mult au scăzut răutaté nepriĭatinilor creştinătăţiĭ, şi mult s'au râdicat pricinile a puté strica creştinilor. Fiind Traĭan la Antiohiĭa, s'au tâmplat mare, şi nespus cutremur de pământ, cu carile ne numărat număr de oamenĭ, supt râsipirile casălor au perit; ĭară Traĭan, cu mare primejdiĭ a vieţiĭ pre feréstră, din casa ce şédé au scăpat. Întâĭa luĭ biruinţă spre nepriĭatinĭ au fost în Dachia, precum s'au pomenit, şi cé din tâĭa pomannă, descălecaré Romanilor în Dachia.

Dion şi hronicul luĭ Evsevie. După a Dachilor suppunere, au trecut cu oştile la răzsărit, unde pre Arménĭ, pre Iverĭ, pre Colhĭ (aceşte-s Mengriliĭ), pre Sarmatĭ, pre Orhoenĭ, pré Arapĭ şi pre Bosforénĭ (aceşte-s Tâtarâĭ de pre lângă Azac) au domolit. Apoĭ trecând asupra Parthilor, au dobândit Selefchia, Ctesifonul, şi Vavilonul; şi alte cetăţĭ multe, şi ţărĭ au cuprins; preste maré roşie cu corabiile au înblat; pre Jidovĭ, cariĭ în Eghipet, şi în Chipros, asupra Romanilor şi a Grecilor rădicasă cap, şi multe răutăţĭ făcusă, Traĭan prin hatmanul său Marţie Turbon, călcându-ĭ, nespuse dintr'ânşiĭ mulţime au omorât. Doă sute miĭ să fie omorât, scrie Xifilin şi Suida, ĭară către creştinĭ milostiv fiind, scriindu-ĭ Tiberian Diregătoriul Siriiĭ, precum n'are cum maĭ omorâ pre creştinĭ, de vréme ce pentru lége, ne pârâţĭ, ne traşĭ, singurĭ vin şi moarte poftesc, la caré Traĭan au răspuns: Să să părăsască a ĭ maĭ pedepsi. În Roma, şi pre aĭuré multe zidirĭ minunate şi cu nespuse cheltuĭale au râdicat, din carile céle maĭ minunate sint: Podul peste Dunăre (pentru carile s'au zis), stâlpul, carile ĭaste şi acmu în Roma, în şépte anĭ de abiĭa isprăvit; lucru peste toată putinţa, şi socotéla oamenilor vaculuĭ acestuĭa; şi podul, carile au făcut peste bălţile ce să chĭamă Pontice. Aşijderé, în Roma au strâns nenumărată mulţime de cărţĭ, şi mare Bibliothică făcând, le au pus într'ânsa: şi alte multe, şi minunate lucrurĭ, vrednice de laudă nemuritoare au făcut, şi au isprăvit, pre ca-

rile lăsind să le cérce cititorĭul la Dion, Evtropie, Xifilin, şi alţiĭ, cariĭ au scris pentru lucrurile, laudele, şi vredniciile luĭ Traĭan. Ĭară maĭ pre urmă întorcându-să de la maré Roşie, şi înţelegând, precum Parthiĭ gonise pre înpăratul, carĭ el li pusése, şi ĭarăş sărăcoşise; din Mesopotamia, unde cu oştile sta, gătindu-se; ĭarăşĭ asupra lor să margă, au căzut în boală; cu caré înpiedecat de acé cale părăsindu-se, au silit să să întoarcă la Roma, ce boala întărindu-se, s'au abătut la Silinunt cetaté Chilichiiĭ, şi acolo s'au săvârşit, în luna luĭ Avgust 10. zile, la aniĭ de la Mântuitorĭul lumiĭ 117: luând pe Andrian, cu o zi maĭ înnainte de moarte, ficor de suflet, şi lăsindu-l următorĭu înpărăţiiĭ; Ĭară pentru viaţa luĭ cé viitoare scriu istoriile besericeştĭ: că Papa Grigorie Dialog, socotind ale luĭ fireştĭ bunătăţĭ, şi mare pomana ce făcuse cu zidiré Podurilor; Cu îndrăznélă pré milostivuluĭ, şi în mile ne măsuratuluĭ Dumnăzău, pentru mântuinţa sufletuluĭ luĭ din muncile vécnice, şi cu multe lacrămĭ priveghind, să să fie rugat, şi prin descoperiré daruluĭ Duhuluĭ sfânt, răspuns priimit, şi trecut să fie luat; adecă că pentru multe rugile, şi fierbinţĭ lacrămile luĭ, pe Traĭan din muncile ĭaduluĭ să fie scos: Însă de acmu pentru altul aşé în spurcată légé idololatriiĭ, şi a păgâniiĭ murind, să numaĭ îndrăznĭască măriré Dumnăzăĭască a dodeí. Trăit-au Traĭan anĭ 63: au înpărăţit anĭ 19. lunĭ 6, zile 15: ĭară oasele luĭ puindu-le în raclă de aur, lĭ-au dus la Roma, şi lĭ-au astrucat supt stâlpul, carile era de dânsul zidit.

Acesta-ĭ dară, şi ca acesta au fost săditorĭul, şi părintele moşilor strămoşilor noştri Românilor în Dachia, pentru a căruĭa slavă şi cinste, şi după moarté luĭ, Senatul şi înpăraţiĭ, cariĭ în urma luĭ la cârma atâta de greu încărcată, şi mare corabie au stătut; macar că dintr'alte maĭ depărtate părţĭ, şi mâna şi oştile ş-au tras, însă în Dachia acasta a face nicĭ au putut, nicĭ au cutezat. Ce precum el cu mâna luĭ, ca pre un sad ales într'o livadă, ĭ-au înplântat, şi ĭ-au sădit ; aşé neclătiţĭ, şi în vécĭ ne mutaţĭ ĭ-au lăsat: cariĭ şi până astăzĭ toată Lumea ĭĭ véde, şi-ĭ cunoaşte tot acel vechĭu ném românesc a fi în Moldova, şi în ţara muntenĭască, şi Ardélul tot acel vechĭu, şi a maĭ ma-

rilor săĭ numé de Romanĭ ţiind; ĭară alte socotéle, carile înpotriva acestuĭ adevăr, fără nicĭ o socotélă, a sări să căznesc: precum în céle maĭ denainte scrise destul lĭ-am dat de ruşine, aşé de acmu înnainte, pre cursul annilor, din înpărat în înpărat mărgând, şi din istoric în istoric, mărturiĭ aducând, ne curmat traĭul Romanilor în Dachiĭa vom dovedi.

CAPUL VII.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Dachia, de la Adrian, până la Antonie Pius.

Adrian

În anul maĭ sus pomenit, murind Traĭan înpărat, în locul luĭ au stătut la înpărăţie, Elius Andriannus; carile şi rudă, şi tot dintr'o cetate cu Traĭan fiind, (căcĭ şi acesta din Italica era născut, precum în cele maĭ denainte am pomenit), l'au priimit fiĭu de suflet, şi cu o zi maĭ înnainte de moarte, mijlocind Plotina înpărătiasa luĭ Traĭan, testament de moştenire ĭĭ didése. Ce Adrian, (precum îl scriu istoriciĭ), fiind răvnitorĭu laudelor altora, şi pe ale luĭ Traĭan nebetejite a le suferi n'au putut, ce ne mulţămitorĭu a atâte de bine facerĭ fiind, cu scădéré cinstiĭ luĭ, şi cu paguba a Poporuluĭ Roman, ale sale blăstămăţiĭ, şi în dăşărt prin ţările streine zbucĭumăturĭ (cădĭ maĭ multe locurĭ, şi ţărĭ de cât Adrian vre unul dintre înpăraţĭ n'au cutrierat), nu numaĭ a le acoperi, ce încă şi vredniciilor luĭ Traĭan de atocma, séu şi maĭ covârşite, să le facă brudiĭaşte gândiĭa; de care lucru priciniĭa, că cu greu ĭaste a să stăpâni şi a să păzi ţărĭ atâta de depărtate, carile cu vitejiĭa luĭ Traĭan, supt putéré Romanilor vinise. Ĭară adevărul era, că zavistuind laudelor şi slăvilor luĭ Traĭan, treĭ ţărĭ cu osteninţele luĭ dobândite: Armenia, Asyriĭa şi Mesopotamia, de oaste şi de păzitorĭ deşertându-le, Parthilor lĭ-au lăsat, şi hotarul înpărăţiiĭ numaĭ până la Tigris apa, să fie au vrut. Acesté pentru ţărâle din Asia aşé; ĭară pentru Dachia noastră nu aşé, ce să vază cititorĭul pentru dânsa ce scriu istoriciĭ; şi să cunoască; că dreptate am avut, de şi am a-

Sparţian, şi Evtropie, şi Orosie, în viiaţa luĭ Adrian.

mestecat oare ce cu fiĭare, cernĭala condeĭul nostru în potriva acelora ce înblă, ca numere necunoscute, să pue Romanilor din Dachia, și lăcuitoriĭ eĭ rămășița Varvarilor Dachilor să fie, precum să zice prostul cuvînt, să légă ca orbul de gard. Cuvintele dară istoricilor, precum sint, așé le vom aduce: «Elius Adrian, după ce au murit Traĭan, Armenia, Asiria și Mesopotamia Parthilor lĭ-au lăsat; *Era și Dachia să părăsască de nu s'ar fi temut să lasă să să prăpădĭască atâté miĭ de cetățénĭ Romanĭ, carele era acolo.*» De ar fi socotit Eneas Sylvius, și alțĭ următorĭ aĭ luĭ, cu ochiu maĭ ascuțit, și cu minte maĭ curată, de ar fi ğudecat adeverința și credința a istoricĭ ca aceșté, nicĭ ca Papa Pius, nicĭ ca istoricul Eneas Silvius, așé de grozav s'ar fi lunecat, nìcĭ înpotriva conștiențiiĭ sale, așé ne oprit, s'ar fi pornit; Nicĭ putem créde om de atâtă învățătură ca Eneas, cunoscând, și adeverind céle maĭ bune, să fie urmat céle maĭ réle, nu de Dumnăzău una ca ácasta, pentru om ca acela să gândim; că cine poate să fie atâta luat de minte, carile cu trude, osténéle, și sudorĭ de singe, cinsté cercând: de bună voe și prin știință cuvinte stângace, pre urma sa hulitoare a auzi să priimască, sau macar cu clipala ochĭuluĭ să învoĭască. Ce una ca ácasta multora tîmplătoare s'au văzut, și încă celor pré ĭubitorĭ de adevăr, pentru că sau până a nu ști, li s'au părut că știu: sau de au știut pomeniré (care decât cerbiĭ maĭ fugare, și decât piftiré maĭ dejghețătoare ĭaste), ĭ-au amăgit, sau ochĭul peste rândurĭ cu rund trecătorĭu, sau céĭa ce ĭaste maĭ pre urmă, gĭudecata pre lângă cumpenile socotéliĭ drepte lunecătoare, ĭ-au asuprit: ca pentru florĭ, ćapa ćoarâĭ, și pentru grâu neghină să amestece. Ce precum să zice prost cuvântul turcesc: يلاكش حسابى بغداددن دونر (Iailâș hesabu Bagdat tendioner) «socotĭala smentită și dela Bagdat să poate întoarce.» Așé și socotĭala luĭ Eneas, macar că prin multă vréme pentru greșit numele și némul Romanilor în Dachia (séu precum cu numire, ellinéște alcătuită, cum să cade a le zice Δακορωμαῖων am puté, în crieriĭ a multora, ca văscul de aripile, și pićorile păsăruĭcelor să lipise, și să încleise. Insă dreptaté cumpenele sale aflând, nu numaĭ ca oca dramul biruĭaște, ce încă ca fântâna Soloamuluĭ, ochiĭ orbuluĭ din naștere, spălând: prin știupit și tină le deșchide-

Dion carté 66 Spartian, Avrelie Victor în Traĭan. Evtropie cap. 8. Paris, Parté 2. carté 4, cap. 6. Petavie în sămăluiré vremilor în Adrian.

luminile; deciîa înnainte pentru ca să numaĭ greşască poruncă luând iprocĭ. Rămâne dară tare şi ne clătită povéstĕ hronologhiiĭ noastre, precum Traĭan, în Dachia noastră, au descălecat, şi au aşezat Romaniĭ: ĭară Adrian pre aceĭaş Romanĭ din Dachia să-ĭ rădice, s'au temut; şi ĭ-au lăsat acolo să lăcuĭască, unde Traĭan ĭ-au fost pus. De aicé înnainte ţiind pravila, şi canonul, carele am dat, vom cerca dearândul, şi vom vidé, oare fi-vor alţĭ istoricĭ, pre urma acestora, cariĭ să pomenéscă, precum din Dachia sau singurĭ, s'au rădicat, sau cu poroncă, sau de la nepriĭatinĭ scoşĭ şi goniţĭ să fie fost? au cu ne rupt şi ne curmat traĭu din vrémé descălecăriĭ lor, pănă acmu, într'acéĭaşĭ Dachie să fie petrecut?

CAPUL VIII.

De războaele luĭ Adrian înpărat.

Aşé Elius Adrian nu numaĭ căcĭ n'au îndrăznit a râdica pre Romanĭ din Dachia noastră, ce încă şi pre Varvarĭ, cariĭ rămăsése dincolo de dânsa spre răzsărit, să-ĭ fie călcat, şi domolit
Iulie Capitolin şi Sparţian in Adriĭan. Lét. 121. scriu istoriciĭ, adecă, precum la anul de la naşteré Prunculuĭ celuĭ maĭ înnainte, şi de toţĭ véciĭ născut: 121. Râdicând oaste asupra Varvarilor, şi vrând să trĭacă peste Dunăre asupra lor, călărimé Patavilor în not cu caiĭ, fară pod au trecut, de care lucru simţind Varvariĭ, atâta s'au spăĭmântăt, şi s'au aşézat, cât nu numaĭ hotarăle înpărăţiiĭ, a maĭ călca nu s'au maĭ ispitit, ce încă cu mare frică, la pace alergând, şi acasta au priimit: Ca înpăratul Romanilor să le fie gĭudecătorĭu, şi alegătorĭu şi gâlcévilelor, carele avé eĭ înde iĭ. Ĭară apoĭ nu după multă vréme Savromatiĭ, făcând oare ce clătire, Romaniĭ au trimis oaste în-
Lét. 129. potriva lor, pre cariĭ aşéş de tot ĭ-au domolit. La anul 129, poménéşte Xifilin, precum Adrian au fost având un cal, de la Nipru trimis, pentru caré şi numele caluluĭ era Nipru, carile în vânătorile sale, (căcĭ Adrian peste măsură era dat vânătoriilor) atâta îl purta de bine, şi atâta îĭ era de drag, cât după ce au murit,

ĭ-au făcut mormânt, şi stâlp ĭ-au rădicat, car un puţin sămn ĭaste, că Romaniĭ ţiné şi peste Dachia până la Nipru, de unde le trimeté caĭ buni ca aciĭa; ĭară fără acesté, alte lucrurĭ maĭ alése, şi vrednice de pomenire în părţile Dachiiĭ să să fie făcut, scriitoriĭ maĭ mult nu pomenesc. Decĭ Adrian în anul 138. Iulie 10. la Bia au murit, după ce au înpărăţit anĭ 21. lunĭ 11. Şi au trăit anĭ 62. lunĭ 5. zile 17. Dion, Cap. 69. Petavie învăţătura vrémilor. Carté 1. cap. 21 Lét 138.

CAPUL IX.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Dachia de la Antonie Pius până la Marco Avrelie, ce l'au chemat filosof.

La anul maĭ sus zis, Antonie Pius au stătut la înpărăţiĭa Romanilor; ce până la anul al şéptelé al înpărăţiiĭ luĭ, carile ĭaste de la Domnul Hs: 145. scriitoriĭ, pentru părţile Dachiiĭ, cevaşĭ nu pomenesc, ĭară la acesta an Ĭulie Capitolin, din greşéla séu a scriitorilor maĭ de pre urmă, séu a Tiparnicilor, pomenéşte, precum Antonie după ce au adus pre Mavrĭ la atâta strâmtoare; cât de nevoe li-au căutat a pleca la pace: apoĭ să să fie întors cu oştile în ćasta parte, şi să fie biruit pe Ghermanĭ, pe Dachĭ, şi pe Alanĭ, cariĭ de câte va orĭ mişcându-se, ĭ-au potolit. Aicé într'adins am adus acéstea a acestuĭ istoric cuvinte, şi ales căcĭ zice, ca cum Romaniĭ supt Antonie, ar fi biruit pe Dachĭ (cariĭ acmu şi biruiţĭ şi suppuşĭ, şi de pe locurile lor izgoniţĭ era) pentru ca să arătăm, că pre cum maĭ sus am zis, greşélă s'au făcut în nume, şi unde au fost să să scrie pe Ghermaniĭ Catiĭ, au scris pe Ghermanĭ şi pe Dachĭ, că Catiĭ aciĭa, erà un féliu de Ghermanĭ, aşé între alţiĭ numiţi, şi asupra acelor Ghermanĭ Antonie au tras oştĭ; ce neputându-ĭ de tot răszbate, războĭul cât-va s'au trăgănat, aşéş până la înpărăţie luĭ Marco Avrilie, carile au înpărăţit după Antonie, şi cu aceştéş Ghermanĭ Catĭ (precum în capul ce urmază vom arăta, precuum acelaş istoric Ĭulie Capitolin, scrie, pentru războĭul Romanilor cu Ghermaniĭ Catiĭ), de unde aĭavé să va cunoaşte, că numele Dachilor, cu greşélă s'au pus în locul Ca- Antonie Pius Lét. 145.

tilor; având acéste doaâ numere oare caré asămănare, caré au dat scriitorilor, sau Typografilor lesnire a greşi. Deci Antonie
Lét. 161. Pius lét. 161. Mart. 6. au murit; după ce au înpărăţit ani 22, luni 7. zile 26. şi au trăit ani 72. precum scrie Victorin, iară
Petavie, să maluir. vremilor, carte 5. cap. 8. Sith. Kalviz la acestaş an. precum scrie din Dion Iulie Capitolin 74. luni 6. şi au urmat la schiptrul înpărăţiii ginerele său Marco Antonie Verus, filosoful.

CAPUL X.

Dovedéşte-să traiul Romanilor în Dachia, de la Marco Avrelie filosoful, până la ficorul său Commod.

Marco Avrelie Lét. 162. Marco Avrelie, stând la cârma înpărăţiii, în al doilé an, a înpărăţiii sale lét. 162. râdicatus'au cu oste asupra Britaniii, în care parte singur cu capul lui au mărs; iară asupra Ghermanilor Cati (mărturisind acelaş istoric Iulie Capitolin), au orânduit Hatman pre Aufidie Victorinnie. Aicé aşijderé pentru acésta am adus mărturiia acestui istoric, pentru ca să cunoască cititoriul, că unde să pomenéşte la înpărăţiia lui Antonie, adecă Romanii, să fie avut oaste asupra Dachilor, acé pomenire iaste cu greşélă; puindu-se numele Dachilor, în locul Catilor. Apoi acastaş chiar să poate dovedi, de vréme ce de la descălecatul Romanilor în Dachia, adecă de când au răzbit Traian pre Dachi, şi i au imprăştiiat, vre un istoric (pre cât noi putem a şti) macar cevaş nu pomenéşte, precum Dachii séu singuri, séu cu alţii înpreunaţi să mai fie făcut vre o rădicare de cap, sau să să fie ispitit cât de puţin lucruri noaâ, a scorni; ce în potrivă cursul Istoriii arată, precum Romanii din Dachia, neclătiţi, şi fără toată grijé au fost, de vrémé ce după groznică, şi cu rugile slujitorilor creştini asupra Marcomanilor, (cătră carii să adeosése Cvadii, Vandalii, Sarmatii, Svevii şi alalţi Varvari) izbândă, caré au avut Marco Avrelie
Lét. 174–179. Dion în Marco. Evtropie Cap. 8, Spartian în viaţa lui Verus. la anul de la Domnul Hs. 174. Apoi la anul 179, scrie Dion: «Precum Marco înpăratul iarăş înprotiva nepriiatenilor cu oaste «mărgând, prin vredniciia Hatmanului Paternus, macar că cu multă

«şi mare cumpănă, însă de tot pre nepriĭatinĭ au fărămat, însă «într'acel an pre Tătarĭ a suppune n'au putut; căcĭ i s'au tâm«plat boală, din caré maĭ apoĭ şi moarte. Ĭară de ar fi trăit ma«car pănă la anul, cu bună samă, toate ţârâle acélé împreună cu «Marcomaniĭ, şi Cvadiĭ lĭ-ar fi făcut ţinuturĭ.» De pre acéstă a luĭ Marco cu izbândă răszboae a aĭave ĭaste, că Daco-Romaniĭ, pentru ce în Dachia să nu fie lăcuit, pricĭnă împingătoare sau gonitoare n'au avut; Şi ales că între atâté, a tuturor Varvarilor tulburărĭ, de Dachĭ, precum sau să să fie clătit, sau cu alţiĭ să să fie unit, cine va din istoricĭ, nu pomenéşte; Şi maĭ vârtos, că Zonora carté 2, cap. 2: anume arată, că răsboĭul luĭ Marco cu Varvariĭ să fie fost în Panonie, ĭară nu în Dachia. Înpăratul zice, Marco Avrelie, multă vréme au avut răszboae cu Varvariĭ, ce lăcuesc pe lângă Dunăre în Panonia, cariĭ sint Ĭazighiĭ, Marcomaniĭ, i procĭ; între a cărora stârvurĭ, să afla şi trupurĭ muereştĭ; ĭară Ĭazighiĭ, precum să fie lăcuit peste Tisa pe Dunăre în sus, maĭ denainte am arătat. Aşijderé Ghermaniĭ (cărora acmu le zicem Némţĭ), Marcomaniĭ, Catiĭ şi Cvadiĭ, de la aceşté Ĭazighĭ, şi maĭ sus lăcuĭa, până la Vendebona (acesta-ĭ numele cel vechiŭ a Becĭuluĭ), care cetate bătând Marco, acolo i s'au tâmplat şi moarte, precum maĭ ğos vom arăta. Nu fără dulcéţa a cititorĭuluĭ român socotesc a fi, pentru răszboĭul, carile maĭ sus la anul 174. s'au pomenit, precum cu mare minune, prin rugile slujitorilor creştinĭ, s'au făcut, cevaş a pomeni; că precum scrie Evtropie, Sparţian, Capitolin, şi de cât toţĭ maĭ chiar Evsevie, în Hronicul său, la acela an şi carte 5. În istoriiĭ Bisericeştĭ Cap. 5. Marco Avrelie, triĭ anĭ încheĭaţĭ, tot pe răszboĭu sta, şi pentru mare séceta, şi uscăcĭune, caré să tâmplase, la atâta primejdie sosise toată osté Românilor, cât era cu toţiĭ numaĭ să pĭară de séte, şi de mare năvala ce le făcé nepriĭatiniĭ. La vréme de slăbăcĭune ca acéĭa; ce fiind o cétă, tot de slujitoriĭ creştinĭ (caré era în numărul a doaă-sprăzéce, şi deciĭa s'au numit fulgerătoare, precum mărturiséşte Tertulian, şi Orosie). Aceştĭ dară slujitorĭ Creştinĭ, văzind la ce primejdie, şi cumpănă să află înpăratul, şi cu înpăratul toată oasté: cu toţiĭ într'o inimă, şi într'o minte curată, au căzut la rugăcĭunĭ, pentru ca să aréte Dumnăzău putéré

Zonora carté 2, cap. 2.

Evsevie carté 5, cap. 5, şi Xifilin în Marco

Hristo(su)luĭ său, și légé, și ruga creștinéscă, cât poate înnainté luĭ Hs. Dumnăzău, celuĭa ć'au dat-o ascultătorilor săĭ ; și așé Dumnăzău, ruga credinćoșilor netrecând, îndată fulgeré și tunete, cu répede, și groase ploae, au trimis; ce fulgerile cădea cu mare foc, și pârjol, peste Varvarĭ; ĭară lină ploae peste oasté Romanilor. Decĭ Romaniĭ cu apa ploiĭ, sété potolindu-ș, fulgerele și trăsnetele pre nepriĭatinĭ, până în pământ așterné, și nemilostiv îĭ prăpădiĭa. Marco înpăratul, fiind om adevărat filosof, zicând alțiĭ că creștiniĭ cu vrăjitoriĭ, au făcut aćasta; nicĭ cum ascultare nu lĭ-au dat, ce către Senat cu mare laude pentru creștinĭ scriind, mărturisiĭa, precum și din primejdie ĭ-au scos; și biruința, asupra nepriĭatinilor, rugile creștinilor au pricinit-o. Așé și un poetic Clavdianus, de lége păgân, și de numele creștinilor foarte scărândăvindu-se, supt numele Haldeuluĭ vrăjitorĭu (pentru numele luĭ Hs: înțelegând), cu frumoase stihurĭ, biruința acésta, precum au fost, o șeruĭaște, a căruĭa cuvinte pentru voĭa Românilor cititorĭ (la cariĭ pentru ca adevărul să mărturisim, istoriĭ ca acesté rarĭ să cetesc), aice a le aduce, nu ne vom leni.

Laus ibi nulla Ducum, nam flammeus imber in hostem
Cecidit. Hunc dorso trepidum fumante ferebat
Ambustus Sonipes: hic tabescente solutus
Subsedit galea, lique factàque fulgore cuspis
Canduit, et subitis fluxere vaporibus enses:
Tunc contenta Polo mortalis nescia teli
Pugna fuit; Chaldea mago, seu carmina vitu
Armavère Deos, seu quod reor, omne tonantis
Obsequium, Marci mores potuere mereri.
(adecă)
Acolo vre o laudă a Hatmanilor n'au fost,
Căcĭ pohoĭu de pară în nepriĭatinĭ
Au căzut. Pre unul arzătorĭul fulger îl purta înspăimântat;
Spatele fumegându-ĭ, pre altul îl slăbănogiĭa și-l oborâĭa.
Coiful topindu-i-se, și de fulger înfocate, sulițile curé.
Și de năprasnă sabiele, ca aburiĭ pica.
Atuncé au fost bătaĭa acelora ce supt Polos să cuprind,
Caré de lancé, sau sigéta oamenilor în samă nu băgà.

Vrăjitoaré haldeĭască, sau stihurile tocmite, au întrarmat pe Dumnăzău.
Sau, caré mi să pare, bune obicéele luĭ Marco, au fost vrednice de toată slujba aceluĭa ce tună.

Vrăjitoaré haldeĭască înţelége séu pre Hs. Dumnăzău, séu pre Maica Precista, pre caré creştiniĭ într'agĭutorĭu, şi cătră fiĭul său mijlocitoare, or fi chemat-o; ce noĭ acesté la alţiĭ lăsind, la lucrul nostru, să ne întoarcem. Decĭ Marco Avrelie, după ce au înpărăţit anĭ 19. lunĭ 11. au murit la Vindobona. (Acésta-ĭ Vienna, sau cum îĭ zicem noĭ Beciul), Lét 180, fiind la vârstă la 59 de anĭ, carile macar că cu învăţătura fiiuluĭ său luĭ Commod, Doftoriĭ îl otrăvise, însă el cu filosofăsc suflet, acasta de la fiórul şi căsaşiĭ luĭ a păţi suferind, şi acmu şi de otrava ce-ĭ didése, şi cine îl adăpase bine ştiind, cevaş cuvânt rău de fiórul său, şi de Doftorĭ n'au lăsat; ce încă slujitorilor cu gură de moarte, recomenduindu-l, cu testament în locu său înpărat l'au lăsat. Lét. 180.

CAPUL XI.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Dachia de la Avrelie Commod până la Avrelie Severus Alecsandru.

Commod.

După pré bunul părinte, pré cumplitul şi cu toate scărnăviile spurcatul fiĭu, Commod au urmat: carile precum îl zugrăvăsc toţĭ istoriciĭ vremiĭ aceĭa, în toate desfrânările, nebuniile şi tirăniile cu cevaş maĭ ĝos de cât Neron, n'au fost: încă de ar fi agĭuns la vârsta luĭ Neron, poate să-l fie şi întrecut. După alalte nenumărate péte, ce avé, şi învăţătura oşteniriĭ au schimbat-o în ĝocurĭ, şi în măscăricĭunĭ, puţin şi maĭ nemică de lucrurile şi trébile înpărâţiiĭ, de grijă purtând; şi macar că Varvariĭ de prin preĝur, multe clătirĭ şi tulburărĭ au făcut; însă pre Romanĭ din Dachia să-ĭ fie clătit, sau în ceva să ĭ fie strămutat, nime din istoriciĭ maĭ sus pomeniţĭ ceva însămniază. Ĭară Mattheĭ Pretor

Matthei Pyotorie în lumé Gotthilor Carté 2. Cap. 1. de erĭ de alaltaerĭ scriĭtorĭu, cu lăngedă mărturie pomenesc (zice Carté 2, de Gothĭ, Cap I.) Scriitoriĭ de răsboiul Dachilor supt Commod înpăratul. Ĭară cine să fie aciĭ istoricĭ, nu va să aréte, fără numaĭ greşala caré din Iulie Capitolin maĭ sus am Zonaras. Cartea 12. cap. 4. arătat. Ce tare îĭ stă înprotivă Zonoras Carté 12. Cap. 4. carile chĭar îĭ arată, că Commod nu cu Dachiĭ, ce cu Varvariĭ, cariĭ maĭ sus de Dachiĭa lăcuĭa, să fie avut răszboĭu ὅπερ τὴν Δακίαν και μέγίστος ὁ Βρεττάνικος. Decĭ Commod înpărăţind anĭ 12. lunĭ 9. zile 14. de vârstă fiind de 31, de anĭ, întâĭ otrăvit: ce cu grijé Doftorilor nestricându-ĭ otrava, apoĭ zugrumat aŭ murit.

Lét: 193. La începutul anuluĭ 193. dintre ucigaşiĭ luĭ Commod, au apucat Pertinax. înpărăţiĭa Elvie Pertinax; ce şi acesta după 81. de zile, fu ucis dela oşténi. Pentru acest înpărat aflăm însămnat la Stanislav Sarniţie Carté 3. Cap. 3. Sarniţie într'acesta chip: Pertinax, zice, în lucrurile sale cevaş vrédnic de pomenit n'au lăsat, fără cât numaĭ, că nu cu puţină laudă maĭ denainte au fost ocârmuit, Misia şi 'Dachia. Sarniţie din ce istoric să fie luat acéstă mărturie, noĭ, adevărul să mărturisim, a afla n'am putut. Ĭară de ĭaste adevărat aşé, din cuvintele luĭ putem cunoaşte, că Pertinax până a nu fi înpărat, să fie fost deregătorĭu Misiiĭ şi Dachiiĭ. Perit-au dară Pertinax la annul maĭ sus pomenit, Martie în 28.

Didius Iulian. Într'acelaş an, după Pertinax râpi Schiptrul Didius Iulian; însă şi acestuĭa scurtă îĭ fu înpărăţiĭa; căcĭ după doă lunĭ şi cincĭzile, păSeverus răsindu-l slujitoriĭ, cu poronca luĭ Septimie Sever, fu zugrumat.

Pre la sfârşitul annuluĭ zis, Septimius Severus s'au suit pe scaunul înpărăţiiĭ, În vremile acestuĭ înpărat multe răsboae cu mare Dion în Severus. laudă, şi izbândă spre părţile răzsărituluĭ pomenesc, pentru carile Senatul de pre limbile, carile au biruit, cu triĭ numere l'au întitulat: Parthic, Aravic şi Adiavenic. Ĭară în părţile Dachiiĭ, cevaş să să fie clătit nu scriu. Înpărăţit-au annĭ 17. lunĭ 7. zile 3. fiind de vârstă la 65. anĭ; au murit în Britanie în cetaté Lét. 211. Ebórica. Lét 211.

Neculai Costin Logofăt în Létopisăţul său. Anton Bonfin Decada 1. Carté 1. şi alţiĭ maĭ tinerĭ după dânsul, de unde să fie luat, de zic, precum turnul Severinul, carile ĭaste în ţara Munteniască pe Dunăre în ţinutul Jiĭuluĭ, să fie făcut de acest înpărat, şi de pe numele său aşé să-l fie che-

mat, noĭ a ne adeveri n'am putut. Însă Bonfin fiind istoric de credință vrednic, socotéla-ĭ de tot să o lepădăm nu putem, macar că n'ar arăta cine din istoriciĭ maĭ denainte de cât dânsul, ar fi pomenit pentru acésta; căcĭ cetaté acéĭa să fie fost de Traĭan făcută, noĭ am arătat din Procopie Chesarénul; ĭară și socotéla luĭ Bonfin poate să fie adevărată, de va fi făcut și Sever înpăratul tot pe acolo altă cetate, sau acéĭașĭ de va fi maĭ întărit, să-ĭ fie mutat numele de pe numele său, sau poate și de pre numele vre unuĭ Pristav maĭ pre urma așé să să fie numit.

După Severus au întrat la moșteniré înpărățiiĭ fiéoriĭ luĭ amândoĭ, Caracala și Gheta, însă gré tovărășiĭa stăpâniriĭ, nicĭ între frațĭ mult a sta putu, ce întâĭ oare ce vrajbă, și pre ascuns înponcișirĭ scornindu-se între dânșiĭ ; apoĭ ca vapaiĭa tot de o dată izbucnind, și din zi în zi, și din éas în éas maĭ mult și maĭ mult, lățindu-se și ijdărându-se, pănă o dată Caracala, aĭavé cu fierul zmult asupra luĭ Gheta s'aŭ slobozit; el încătro să pléce vrémé strâmtorindu-l, au fugit în cămară la maĭcă sa. Ia ca să-l mântuĭască de moarte, în brață luându-l, cu cuvinte și rugămente părinteștĭ turburată răutaté luĭ Caracala să moae să nevoĭa. Ce răutaté când agĭunge la vârvul său, nicĭ cinsté părinților, nicĭ frica luĭ Dumnăzău, nicĭ hotarăle firiĭ maĭ cunoaște, precum și Caracala între țițile maĭcă-sa acĭuat; nu numaĭ pe frate-său au omorât, ce încă cu acéĭașĭ lovitură și pre maĭcă-sa de greŭ au rănit-o. Gheta dară înpreună cu frate-său au înpărățit un an și 22 de zile, ĭară Caracala anĭ : 6. lunĭ 2: între Edesa și Carra cu mâna luĭ Marțialis Sutașul, și cu învățătura luĭ Opilie Macrin (carile maĭ pre urmă au înpărățit) ĭu ucis, lét: 217. După ce au trăit anĭ 29. Iară Sparțian istoricul îĭ numără aniĭ viețiĭ luĭ 43.

Caracala și Gheta. Dion și Evtropie în viața luĭ Irodian Carté 4

Lét: 217.

In urma luĭ Caracala au stătut înpărat Macrin ucigașul luĭ Caracala. Ce plata păcatuluĭ, ca despletitura éorapuluĭ fiind, după un an și 2. lunĭ cu măsura, carea au măsurat, măsurându-se, fu ucis în Capadochia, de la slujitoriĭ, carĭ să rădicase asupra luĭ. Lét 219.

Macrin. Lét. 219.

După acesta au stătut la înpărăție ocara lumiĭ, pilda blăstămățiilor, și decât toțĭ spurcațiĭ maĭ spurcat Antonie Eliogabalus; căcĭ după alte blăstămățiĭ, după toate de bună voĭa, lăsind firé

Antonie Eliogabal.

părţiĭ bărbăteştĭ, singur s'au făcut muĭare, toate cele muereştĭ cu mare desfătăcĭune păţind, şi priimind, apoĭ şi câţĭ-va copiĭ gĭunghind, şi jirtvă Bozuluĭ său Eliogabal aducând, pentru atâta ne Dumnăzăire oşténiĭ nu l'au maĭ putut răbda; ce şi pre dân-
Lét. 222. sul şi pre maică-sa Sohemitra au ucis: Lét 222. fiind la vârstă de 18. anĭ după ce înpărăţise anĭ 3. lunĭ 9. zile 14.

CAPUL XII

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Dachia de la Avrelie Sever, până la Dechie.

După cĭuda firiĭ omeneştĭ Eliogabal, au stătut la înpărăţie
Avrelie Severus. Avrelie Severus Alecsandru, fiind încă tânăr de 16. anĭ, carile au înpărăţit anĭ 13. lunĭ 9. şi fiind la vârstă de 29 de anĭ, fu
Irodian Carté 6. Zosim Carté 1. ucis de nişte slujitorĭ în Moguntia. Acesta înpărat molte răz-
Orosie Cap. 18. boae cu biruinţă asupra Persilor, şi a Ghermanilor să fie avut pomenesc scriitoriĭ; ĭară în părţile Dachiiĭ nemică de însămnat
Evsevie în hronic. Orosie carté 7. Cap. 18. ĭaste, ce pomenéşte Evsevie şi Orosie, precum acesta Alecsandru dintre înpăraţiĭ Romanilor pre Hs: să-l fie cunoscut Dumnăzău, şi în cămara sa cé de taină, să fie fost având chipurile luĭ Apolon, a luĭ Hs: a luĭ Avram, şi a luĭ Orfevs, şi acestora să să fie fost închinând; Deciĭa în toată oblastiĭa înpărăţiiĭ au poroncit să vestĭască, şi în loc de pravilă să să ştie cuvântul acela, pre carile toată légé Evangheliiĭ obiceĭnică să stăruéşte, şi în trânsul să plinéşte: ce ţie aţĭ fi nu învoeştĭ, altuĭa să nu facĭ. Aproape de peiré luĭ, avut-au războae spre fundurile Dunăriĭ pre apa Renuluĭ în Galia; iu dară ucis de slujitorĭ, precum am zis, în Mo-
Lét. 235. gunţia Lét. 235. Mart. 18, după ce(au) înpărăţise anĭ 13. zile 9. Şi au trăit 29. anĭ, lunĭ 3.

In locul luĭ îndată au hrăpit la înpărăţie ucigaşul luĭ Macsimin
Maximin Thracul. Thracul, carile fiind de ném prost, şi varvar, întâĭ au silit
Irodian carté: 7. de au omorât pe toţĭ câţĭ îl ştié, că ĭaste din mojicĭ născut:
Lampridie şi Evtropie. Paris: adecă din tatăl Miţia Gothul, şi din maĭca Ababa Aliana; ce şi
Parte: 2. Carté 4. Cap. 7. în vremile acestuĭa, în părţile Dachiiĭ ceva-ş de pomenit netîm-

plândn-se, după doĭ anĭ şi gĭumătate, nu deplin, i s'au făcut şi luĭ ce ĭ-au plăcut altuĭa să facă, că fu omorât de oştenĭ. Lét. 237, (în al şéptelé an a înpărăţiiĭ luĭ Alecsandru, carile ĭaste de la Hs: 229. Dion istoricul, carile încépe istoria sa de cât s'au zidit Roma, sfârşitul istoriiĭ sale face, precum singur mărturiséşte). Lét. 237.

Climateric era acesta véchĭ înpăraţilor Romiĭ: înpăraţiĭ toţĭ ucigându-se, ucigaşiĭ înpărăţiĭa apuca, apoĭ unul pre altul ĭarăş pre rând să ucidé. Căcĭ după uciderea luĭ Maximin, slujitoriĭ au râdicat înpărat pre Gordian, (pentru a căruĭa voe pre Macsimin omorâse), copil de 11. séŭ de 13. séŭ 16. anĭ, căcĭ acésta cu prepus scriŭ istoriciĭ). Acésta cu multul maĭ marĭ lucrurĭ de vitejie, şi de tótă lauda vrednice, de cât vârsta luĭ ducé, au făcut, că prin 6 anĭ, ce au înpărăţit, biruinţa a tuturor Varvarilor au văzut. Ce depururé mincinos nărocul muritorilor, pre viclénii şi nepriĭatiniĭ de casă, a birui n'au putut; căcĭ în cursul biruinţelor, în hotarăle Persiiĭ, fu ucis de Filip Arapul. Lét 244. Pre toţĭ Varvariĭ, cariĭ pre atuncé peste Nipru lăcuĭa, cu biruinţă de mare pomenire au călcat, pentru care lucru slujitoriĭ după ce ĭ-aŭ adus oasele la Roma, şi pĭatră deasupra luĭ râdicând, în trânsa au scris acésté: «*Dumnădăescul Gordian*, *biruitorĭul Persilor*, *biruitorĭul Sarmatilor*, *biruitorĭul Gotthĭlor*, *potolitorĭul zarvelor Romanilor*, *biruitorĭul Ghermanilor*, *ĭară nu biruitorĭul Filippilor.*» Véde-se dară, că Varvariĭ peste Dachia supt Gordian biruiţĭ, şi slăbănogigĭ fiind, Romano-Dachiĭ în Dachia noastră şi era, şi lin trăĭa. După Gordian urmat-au la înpărăţie ucigaşul Filip Arapul. In vrémé acestuĭa, pomenéşte la anul 250. precum cu nebună paza slujitorilor, cariĭ era la Dunăre, Gotthiĭ au fost trecut în Misia. Ce Filip trimiţind pre Deţie, (carele maĭ pre urmă au stătut şi înpărat), înprotiva lor, şi aflând vina slujitorilor, căcĭ adecă pentru negrijé lor, au fost trecut Gotthiĭ în Misia, pre aceĭa slujitorĭ, pre toţĭ ĭ au scos din slujitorie, şi au pus pre alţiĭ în locul lor. Slujitoriĭ aciĭ scoşĭ, văzind că altă ce să facă n'au, au fugit la Gotthĭ, cu a cărora povăţuire Gotthiĭ mare stricăcĭune în Misia făcând, de pradă încărcaţĭ, s'au întors acasă cu pace. Intr'acestaş an, ĭară să maĭ pomenéşte, precum Gotthiĭ să maĭ fie trecut Dunăre, ce slujitoriĭ într'acé glogozală, nevredniciĭa luĭ

Irodian. Carté: 8. Evtropie 9. Zosim. carté: 1.

Victor şi Evsevie în Hronic. Zosim carté 1.

Lét. 244.

Filip Arapul Lét. 250. Iornand la acesta înpărat.

Iornand acoloş.

Filip socotind, au râdicat pre Mesăus Deţeus înpărat, carile apoĭ pe Varvarĭ până la Don au înpins, (precum maĭ ğos la înpărăţiĭa luĭ vom arăta). Iară Filip auzind, că Dechie s'au numit înpărat, au purces cu oaste asupra luĭ, ce la Verona biruit, şĭ omorât fu, la anul maĭ sus pomenit, ĭară Petavie moarté luĭ Filip aduce în anul 249. Pentru acesta Filip, scrie Evsevie şi Orosie, precum dintre înpăraţiĭ Romanilor, întâĭ el să să fie botezat; ce alţĭ scriitorĭ acésta nu o socotesc adevĕrată să fie, de vréme ce în toată vrémé înpărăţiiĭ luĭ, vre un lucru, carile să să samene cu lucrurile creştineştĭ n'au făcut. Inpărăţit-aŭ Filip anĭ 5. şi întrase al şaselé, precum din Zosim însămnéză Petavie, într'acelaş loc.

Petavie. Parté: 1. Cartea 5. Cap. 12.

Zosim Carté 2.

CAPUL XIII.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Dachia, de la Dechie, până la Valerian, şi Galien.

Mesius Dechie.

Petavie din Evtropie, Zosim, Avrelie Victor Parté 1. Carté 5. Cap. 12.

După peiré luĭ Filip Arapul, au înpărăţit Mesius Dechie, 30. de lunĭ, precum Petavie însămnéză, ĭară precum alţiĭ scriu, un an şi triĭ lunĭ. Acesta în Ilătmăniĭa sa, ştiind şi văzind călcăturile, carile Tătarâĭ în ţările înpărăţiiĭ, în anul trecut făcuse, şi fiind om cu tóte vredniciile deplin, în trébele oşteneştĭ pré învăţat, şi vestit vitĭaz, vrut-au să întórcă cu înzecit Tătarâlor, cariĭ acmŭ cu cĭabururile, şi până la Greţia agĭunsése, pentru care lucru sculându-se cu oaste, au mĕrs asupra lor, şi orĭ unde ĭ-au tâmpinat, tot ĭ-au bătut, şi din hotarăle înpărăţiiĭ scoţindu-ĭ, până peste apa Donuluĭ ĭ-au gonit; ce apoĭ, precum scrie Zosim, fiind vândut cu vicleşugul soţiiĭ sale luĭ Gallie, de Tătar, înpreună cu fiĭu său, au perit. Ce pentru maĭ bună mărturiĭa, singure cuvintele luĭ Zosim să aducem. Tătarâĭ, zice, trecând Donul, locurile céle maĭ aprópe de Thrachia, cu jacurile bântuĭa; Ce Dechie asupră-le mărgând, în toate tâmplările biruitorĭŭ era, şi tot plianul ce apucase au scos. Apoĭ să nevoĭa, pentru ca de tot calé să le închidă, să nu să maĭ poată întoarce înnapoĭ; Ce cu vicleşugul soţiiĭ luĭ

Zosim Carté 1.

Gallie, între bălţile (Donuluĭ) închiḑindu-se, de soţie părăsit, acolo au perit, în pâclă căḑind: căcĭ nicĭ trupul nu i s'au maĭ putut afla Zonoras Carté 12. Cap. 20: de acéstă pradă, a Tătarâlor în Misia nu pomenéşte; Ce zice, că numaĭ Bosforul (de la Don) au fost jăcuit, în potriva a cărora mergând Dechie, cu vicleşugul soţiiĭ sale a luĭ Gallus, precum am zis, au perit. Perit-au dară Dechie la anul 251: şi au înpărăţit maĭ mult de cât un an, precum maĭ sus am zis. Zonaras. Carté 12. Cap. 20. Lét. 251.

După peiré luĭ Dechie, în Schithia: rămăşiţa oştiĭ au râdicat la înpărăţie pe viclĭanul Gallie, carele Trebonianul să porecliĭa. Acesta în loc de arme înnainté lăcomiiĭ vărvărescă (cu mare ruşiné a tot poporul Romanilor) banĭ au pus 200 miĭ de dramurĭ gĭuruindu le; ce şi cu aćasta Tătarâĭ neîndăstulindu-se (precum scrie Vopiscus), după întoarcere luĭ la Roma, ĭarăş au prădat Dardania, Thesalia, Thrachia, şi până la Machedonia. Zonoras Carté 12: Cap 21: mulţime, zice, de Schyhtĭ, aşéş maĭ fără număr, au făcut năvală, ş au răzbit tocma până la Italia. Aceiĭaş au prădat Machedonia, Thesalia şi Greţia, ĭar o parte din trânşiĭ trecând Bosforul spre maré négră, multe ţârĭ au jecuit. Acéstă pradă póte să fie tot una, cu ceĭa, ce maĭ sus am pomenit, la anul 251, căcĭ şi însemnătoriĭ vrémilor Patavie, şi Calvizie între sine nu să potrivĕsc, că Patavie pradă numaĭ una însămnéză la anul 251, precum am zis, ĭară la anul 252: cevaş nu pomenéşte, în care an Calvizie din Vopiscus pomenéşte. Ce orĭ cum au fost, cunoaşti-se, că şi Dachia fiind în şlĭahul Tătarâlor, fără mare stricăcĭune să nu fie scăpat: însă precum din locurile sale Romaniĭ să fie eşit, istoriciĭ nu scriu, maĭ vârtos că la anul 253. Gallus trimiţind pre hatmanul Emilian cu oaste, nu numaĭ cât ĭ-au biruit cu fericite răszboae; ce încă din toate hotarâle înpărăţiiĭ la locurile sale, să-ĭ fie gonit, scrie Zosim, Victor, Evtropie şi Orosie. Ĭară Zonoras Carté 12. Cap. 21: macar că pre scurt, însă maĭ curat povésté alége. Schythiĭ zice: după legământul ce făcuse cu Romaniĭ, jeluindu-se că li să dă maĭ puţin, de cât le era tocmala, lăudându-se, şi clătind cu capul s'au dus. Ce Emilian, om de nĭam African, Hatmanul Lighioanelor de la Misia (supt acéstaş era şi céle din Dachia) toţĭ baniĭ, Gallie. Zosim, Carté 1. Zonaras Carté 12. Cap. 21. Patavie, Părté I 1 Carté 5. Lét. 253. Zosim, Carté 1. Orosie Carté 7. Cap. 21. Evsevie Carté 17. Cap. 17.

carii era să-ĭ dé Tătarâlor, ĭ-au făgăduit slujitorilor, numaĭ de-ĭ vor bate. Deci slujitorii, cu aćastă nedejde învârtoséţi, fără véste au năbuşit asupra Schythilor, din carii puţini scăpând, alalţi toţi sau au perit, sau la mână au căzut. După aćasta biruinţă, întrând în ţărâle lor, cu multă dobândă s'au întors înnapoĭ. Tâmplatu s-au aćasta la anul 253, sau după cum socotéşte Patavie

Lét: 254. 254. Acesta într'aćastă oaste Emilian, atâta de bine, şi vitejéşte s'au purtat, cât în mare dragosté slujitorilor întrând, îndată l'au

Emilian. numit înpărat, în potriva a căruia Gallie cu oste mărgând, siliia să-l bage la mână; ce oasté părăsind pe Gallie încă ne plinind doi ani a înpărăţiii, în anul pomenit, de slujitori fu omorât. Palavie din Zosim şi Orosie culége precum să fie înpărăţit ani

Zosim, Carté 1. Orosie carté 7. cap. 22. doi, luni 4. şi să fie perit la anul de la Hs. 254. Pe acé vréme Lichinie Valerian, om de bună naştere, era trimis în Ghermanie, pentru ca să aducă nişte polcuri, carele era să să trimaţă în potriva Persilor; unde auzind de peiré lui Gallie, s'au întors, cu acéleş oşti, pentru ca să răzscumpere moarté lui Gallie; ce oştenii lui Emilian, văzind că să va scorni răszboiu, şi unii de alţii vor peri, cu ucideré lui Emilian au potolit gâlcéva, şi au stătut la înpărăţie Valerian, Emilian numai trei luni numele înpărătesc purtând.

CAPUL XIV

Dovedéşte-să traiul Romanilor în Dachia, de la Valerian şi Galien pănă la Avrelie.

Valerian, şi Gallienus. Slujba înpărăţiii, Valerie luând, îndată au făcut soţie pre fiiul său Gallienus. Multe şi mari răscoale pomenesc scriitorii în vrémile acestora înpăraţi; şi precum în Evropa, aşé în Asia, un loc macar ne călcat, şi ne stropşit de Varvari, n'au rămas. Că Persii de o parte, Tătarâi de alta, hotarăle înpărăţiii robiia, şi după obicéiul lor pustiia, atâta, cât şi Avgustin în Epistola 80: scrie, că ar fi socotit cine-va, că nu altă, ce sfârşitul lumii iaste; ce alalte noi trecând, le céle ce s'au tâmplat, pre aproape de părţile

Dachiiĭ, (căcĭ în Dachia ceva să să fie făcut pomenit nu aflăm), să ne întoarcem: Scrie Zosim istoricul precum lét 257. Tătarâĭ, aşteptând ĭarna, şi Dunăré îngheţind, s'au pornit; lăsind maré négră în stânga, toţĭ pedestri pre marginile măriĭ, ţiind în driapta uscatul, şi cetăţile Tomos, Istros şi Anhialon; cât maĭ tare au putut trecând, au agĭuns la lacul ce să chémă Fileatina (carile aprópe de Vizantie în marginile măriĭ să află), şi de acolo la Vizantia, Bogazul la răzsărit trecând, au apucat Halchedonul, Nicomidia, Nichea şi Chyzicul. Iară ce să fie fost pricina, caré pre Tătarĭ, prin Dachia să trécă, n'au lăsat; ce maĭ pe ğos să fie trecut Dunăre, macar că anume nu arată, însă din cuvintele, carele maĭ ğos să vor zice, aĭavé ĭaste, că marginile Dunăriĭ, prin tractul Dachiiĭ tare fiind păzite, au trecut, pe unde nicĭ s'ar fi gândit cine va că vor puté tréce; adecă pentre mare şi pentre cetăţile, carile maĭ sus am pomenit.* Decĭ Valerian în al şéptélé an, a înpărăţiiĭ sale, mărgând la răzsărit înpotriva Persilor, nenărocit războiu au avut, că biruit fiind la bătae, viu au căzut pe mâna luĭ Sapor înpăratul Persilor, unde Sapor în mare batğocură, şi ocară ţiindu-l, când vré să încalece pre cal, în loc de scăueş supt picóare îl siliĭa de să supuné; până maĭ pre urmă, de viu despoindu-l de pĭale, l'au sărat cu sare, şi aşa în mare nenărociré, viĭaţa ş'au sfârşit. Nicĭ rugămentelé fiĭuluĭ său, nicĭ banii la Varvarĭ, vre un preţ, sau trécere având. Murit-au Valerian lét: 259, sau precum Patavie socotéşte 260. După jélnică şi lăcrămoasă tâmplaré luĭ Valirian, la chivernisala înpărăţiiĭ au rămas singur fiĭul său Gallien, carile nu foarte jélnic s'au arătat pentru aşé de grozavă peiré părinteluĭ său, ce încă vădindu-se ca dintr'o pĭiadecă a învăţăturilor tătâne-său slobod, şi despĭedecat: ğocurilor maĭ mult, şi desfătărilor deşérte s'au dat. Acéste a luĭ Gallien blăstămăţiĭ ce făcé, varvariĭ înţelegând, s'au rădicat Tătarâĭ, şi Ghermaniĭ Franţiĭ, cariĭ cu prăzile au pătruns în Gallia până la munţiĭ Pyreneĭ; Cattiĭ şi Saxoniĭ în Italia au întrat, Gotthiĭ, înpreună cu Schythiĭ, Greţia şi Asia mică au pustiit; ĭară Sveviĭ au năbuşit asupra Panoniiĭ. Toate acéste răutăţĭ s'au tâmplat înpărăţiiĭ Romanilor, la anul de la Hs: 265. Cu carile tare au îngenuchet înpărăţiĭa Romanilor; pe

Zosim Carté 1. Zonaras Carté 12, cap. 23.

Zonoras acoloş.

Evsevie în Oraţia pentru Constantin, Cap. 24; Agathos. Carté 4. List. 129.

Lét: 259. Gallien singur

Lét. 265.

vrémé acestuĭ înpărat, precum Dachia noastră, cu Romaniĭ să fie fost lăcuită, bună dovadă avem din istoricul Zonoras, carile Carté 12. Cap. 24. zice: precum Hatmanul oştilor călărimiĭ să fie fost Avreulus Dacul, a luĭ cuvinte sint acesté: «'Αυρίολος δὲ ἐκ χώρας ὢν Γετικῆς, τῆς υστέρον Δακίας ἐπικληθείσης, adecă: «Iară Avrelius era din ţara Ghetiiĭ, caré maĭ pre urmă s'au chemat Dachia.» Cu vrednicia acestuĭ Avrolus, Inghenuus Hatmanul oştilor Misiiĭ, carile tulburând pe slujitorĭ, îl râdicasă înpărat, fu biruit, prins

Lét. 268. Avrelie Victor şi Pollion şi omorât. Iară lét: 268. viclenindu-se Hatmaniĭ Macrian şi Iraclian, cu vicleşug ucisâră pe Gallian în Mediolan, după ce înpărăţisă cu tatâ-său înpreună anĭ 7. Iară singur aproape de 8. Mart. 21, fiind la vârstă ca la 50. anĭ.

Clavdie. După acesta, alesu s'au la înpărăţie Clavdius: om de toată lauda vrednic, şi în scurtă vréme a slăbite puterile înpărăţiiĭ înnoitorĭu.

Zosim. Carté 1. Trivelie şi Victor. Orosie Carté 7. Cap. 20. * În vrémé acestuĭa înpărat, Schythiĭ îngĭugându-se cu Heruliĭ, Pevchiĭ şi cu Gotthiĭ, şi făcând aproape de Nistru (unde atuncé lăcuĭa) 6.000 de vasă, în carile întrând 320.000 de oamenĭ, şi trecând pre lângă Tomis, şi pre lângă Marchianopolis, au întrat în Misia. Înpotriva a cărora, macar că foarte puţină oaste cu sine avé Clavdie eşind: în doaă războae ĭ-au biruit, şi pe toţĭ pănă la unul ĭ-au omorât. Încă şi câţĭ din războĭu cu fuga scăpase, neputând la vasă a scăpa, (căcĭ şi pre acélé pre maĭ multe luasă, şi ca la 2000 în mare le afundasă), apărându-se spre munţiĭ Cenghiĭ au năzuit, unde Clavdie din toate părţile închizindu-ĭ, şi calé în vre o parte să ĭasă, oprindu-le, acolo de

Zonaras. Carté 12. Cap. 26. foame, şi de cĭuma ce-ĭ lovise, toţĭ au perit. Zonoras Carté 12. Cap. 26. zice: Schythiĭ trecând Balta Meotis în Asia, şi în Evropa au prădat. Acéstaş mărturiséşte şi Chedrinus la acestaş înpărat, de pre a cărora cuvinte, chiar să cunoaşte, că dincoace de Balta Meotis, şi peste Dachia, tot locul acela, supt stăpâniré Romanilor să fie fost, însă numaĭ pre lângă marginile măriĭ négrè; din caré poate fi luând Sarniţie, într'acesta chip zice:

Sarniţie Carté 3. Cap. 15. Clavdie la Apa Nistruluĭ înpotriva Capiştiĭ Dianiĭ, caré ĭaste înpotriva Crâmuluĭ, pe Schythĭ au bătut, şi 2000. de corăbiĭ le au luat, şi lĭ-au înnecat, pentru care vitejie, şi izbândă, ĭ-au scris Senatul: *Clavdie Avguste, tu ne eştĭ frate, tu părinte, tu priĭatin, tu*

bun Senator, tu stăpân. Şi aşa Clavdie, cu bună vitejiĭa sa, ĭarăş întrămă puterile înpărăţiiĭ, şi hotarăle eĭ fără bântuĭală lâsindu-le, la anul 270. Fevruarie 2. de cĭumă au murit, după ce au înpărăţit un an, lunĭ 10. zile 5.

Lét. 270.

După moartea luĭ Clavdie (precum scrie Pollion), frate său Cfintilus, socotind ca cum înpărăţiĭa ar fi de moşie, singur pre sine s'au numit înpărat. Ce zarvă pentru acasta în oaste scornindu să, după 17. zile îl ucisără, şi au stătut la înpărăţie Avrelie Avrelian, pentru carile în carté ce urmază, vom zice.

Polion Cassiodor şi Evsevie la acest înpărat.

Sfîrşitul cărţiĭ Intâĭ.

PREVOROVIRE

ÎNFORMUIND CITITORĬUL.

De vréme ce cu agĭutorĭul luĭ Dumnăzăŭ am agĭuns spre acéĭa a hronologhiiĭ parte, în caré câţĭ-va din scriitoriĭ vremilor maĭ trecute, pomenesc pentru mutaré Romanilor din Dachia în Misia: foarte cu trebuinţă am socotit, pentru ca să dăm cititorĭuluĭ nostru puţină înformăluire în ce chip adică să poată, ca cé adevărată, şi negreşită povésté Istoriiĭ aceştiĭa, să înţălĭagă: nicĭ după socotélele a unora maĭ proaspeţĭ, cu minté furându-se într'acéĭaşĭ cu dânşiĭ greşită părére să cadă.

Istoriciĭ dară, cariĭ pentru mutarea Romanilor din Dachia în Misia pomenesc, una numaĭ, însă şi acéĭa nu ĭuşoară pricină arată, adecă: Avrelian înpărat văzind, zic, că pe vremile înpăraţilor, cariĭ fusése maĭ denainte de dânsul la înpărăţie, Varvariĭ Crivăţuluĭ, cu câte-va năbuşirĭ Misia (supt caré să înţelége şi Dachia), Thrachia, Thessalia, Machedonia, Iliria, Greţia, (şi precum zice Zonora, că şi Athina au fost încungĭurat, ce cu vredniciĭa luĭ Cleodemos, au fost izbăvită de prada lor), să să fie lăsat de tótă nedejdé, că va maĭ puté apăra Dachia de călcăturile lor, şi aşé Coloniile, şi alalţiĭ lăcuitorĭ Româneştĭ, cariĭ de atâta vréme într'ânsa trăĭa, să fie poroncit, să să rădice din Dachia; şi să trĭacă peste Dunăre decinde în Misia; care mutare să să fie făcut, prepus nu ĭaste. Ce prepusul ĭaste, de s'au maĭ întors, sau de nu s'au maĭ întors vre-odată aceĭaşĭ Romanĭ,

Evtropie, Vopiscus, Suida şi Auton Bonfiu Decada 1. Cap. 1.

Zonaras. Carté 12. Cap. 26

ĭarăş la moşiile lor în Dachia. Dintr'acesta dară prepus pentru ca să scoatem pe cititorĭu, lucrul maĭ pe amănuntul a scutura ne trebue. Decĭ macar că la pomeniţiĭ Scriitorĭ, altă pricină făr aćasta anume însămnată, nu aflăm: adecă, că socotind Avrelian; că nu va maĭ puté apăra pe Romaniĭ din Dachia, să-ĭ fie mutat în Misia. Însă câte-va alte pricinĭ, şi maĭ gréle de cât aćasta, dintr'a aceloraş scrisorĭ, putem culége. Că nicĭ aşé prost trebue să înţelégem, că vor fi socotit aceĭ scriitorĭ atâta de slabe şi neputinćoasă puterile înpărăţiiĭ Romanilor, ca nicĭ cum într'alt chip să fie putut apăra acé vestită, largă, şi bişugoasă, şi înpărăţiiĭ foarte de folos ţară Şi maĭ vârtos că acmu 179: de anĭ era, de când Romaniĭ într'ânsa lăcuind, şi moşiĭ şi cu sate şi cu cetăţĭ, întemeĭaţĭ fiind, macar şi singur înpăratul aşé ar fi poroncit, însă nu cu lesne, încă prè cu greu lĭ-ar fi căzut, tot de odată aşé de tot părăsind-o, pre mânule Varvarilor râpitorĭ să o lasă; şi în vécĭ deciĭa, ca cum n'ar fi maĭ avut trébă cu dânsa să o uĭte, ales că între Dachia şi Misia nu altă, fără numaĭ latul Dunăriĭ desparte. Acéstè aşé socotindu-să, cu bună samă putem cunoaşte, că şi alte pricinĭ vor fi fost, carile să fie asuprit pe Avrelian de odată a deşerta Dachia de lăcuitoriĭ eĭ, ĭară nu că doară în vécĭ să să părăsască, caré s'au şi tâmplat, precum rândul Istoriiĭ înnainte curat va arăta. Fost au dară după pricina pomenită, şi a doa; căcĭ Avrelian ca un bun socotitorĭu, şi iscusit a înpărăţiiĭ chivernisitorĭu, văzind că cu léné, şi cu negrijé înpăraţilor maĭ denainte, puterile Romanilor, nu puţin să plecasă; şi înpărăţiĭa Persilor, după ce Sapor înpăratul Persilor pe Romanĭ biruind, şi pe Valerian (precum la locul său s'au zis), viu la mână prinzindu-l, şi cu groznică moarte omorându-l; Persiĭ atâta să înălţasă, şi să mândrisă, cât (precum Zonora acoloş mărturiséşte) aşéşĭ nicĭ în samă de ceva, nu maĭ ţiné pre Romanĭ, de care lucru Avrelian cu înţăleptesc sfat, şi ca un destoĭnic a oştilor purtătorĭu, socotit-au, ca întâĭ putérile celuĭ maĭ mare să frângă, şi ocara, caré în obrazul cinsteĭ şi slaveĭ Romanilor căzusă, ştergând: patima să le răzscumpere. Însă după întăritura, caré Persiĭ luase, şi după scădere, caré în oştile Romanilor, să făcusă, căutat-au luĭ Avrelian toate oştile,

carile în multe părţĭ era deoŝăbite, şi înprăştiĭate, la un trup să le adune; ca cărora au făcut, şi oştilor, carile era puse pentru paza Dachiiĭ, pre carile de prin cetăţĭ, şi de pre la marginile hotarâlor scoţindu-le, nu putem socoti, că şi alalţĭ lăcuitorĭ, fără oaste, în loc aşé de ivală, fără grijă să rămâĭa, vor fi putut, şi pentru acasta cé maĭ de frunte parte, înpreună cu oştile peste Dunăre, poate să fie trecut; ĭară alaltă prostime, (pre cariĭ Sarniţie îĭ numéşte purtătorĭ de grijé caselor) toată, sau maĭ la munţĭ, sau la locurĭ în dos, să să fie tras, şi tot în Dachia să fie rămas. Ce noĭ în cuvintele luĭ Sarniţie puţin nedejduindu-ne, adeverim: precum toţĭ Romaniĭ din Dachia să fie trecut în Misia; de caré maĭ pre urmă vom vidé. Fost-au a triĭa pricină: că Avrelian nu numaĭ ca un înpărat, ce şi ca un Moşnĭan, de grijé Dachiiĭ purta; căcĭ el era născut crescut în Dachia, ce-ĭ zicé măluroasă. Şi de ĭaste să putem amesteca cuvintele prostimeĭ, între dovédele Istoricilor, ce nĭ au povestit un voĭnic: Preda Stambol Român, din ţara Munteniască, carile apoĭ din mila înpărătĭască, şi Sotnic la târgul Harcovuluĭ au stătut. Acesta dară ne spunea, precum în ţara Românĭască, aproape de Dunăre, pre malul Oltuluĭ, să să fie văzind nişte temeliĭ ca de Cetate, cărora Ţăraniĭ de pre acolo lăcuitorĭ, din bătrâniĭ lor apucând, le zic, Curţile luĭ Ler înpărat, precum şi în Colendele anuluĭ nou, şi astăzĭ au luat de pomenesc: Ler Aler Domnul; care nume sună Avrelie Avrelian. Ce acéste lor lăsindu-le, la ale noastre să vinim. Zicem dară înpreună cu alalţĭ a vremilor scriitorĭ; precum pentru pricinile pomenite, Avrelian înpărat, cu bună samă sau pre toţĭ Romaniĭ, sau numaĭ o samă: adecă oşténiĭ, şi ceĭ maĭ de frunte, din Dachia de odată să-ĭ fie mutat în Misia, de unde apoĭ şi nume au luat, de să chemà Romaniĭ aciĭa Misiiĭ, şi apoĭ maĭ pre urmă Vlahĭ, (precum din Istoricul Nichita Honiatis, la locul său am arătat), şi încă maĭ pre larg vom arăta, unde va vini cursul Hroniculuĭ să ḑicem; când şi de unde s'au scornit a să chema Romaniĭ din Dachia şi din Misia Vlahĭ; precum astăḑĭ videm, că şi în Misia de la Poarta de fier, până în maré négră, satele carile sint maĭ aproape de malurile Dunăriĭ, pline sint de Românĭ de un nĭam, şi de o

Sarniţie Carte. 4. Cap. 5.

limbă cu ceştĭ de ćasta parte de Dunăre; însă noĭ nu asuprim pe cine-va, ca socotéliiĭ noastre, caré adusem, într'alt chip să créză, fără numaĭ atâta, cât precum ni să pare, l'am adeverit, că înpotriva acelora, cariĭ aşéşĭ de tot tăgăduesc, precum Româniĭ noştriĭ, să fie de nĭamul Românilor de la Italia, tare şi nebiruit argument să avem. De vréme ce Romanĭ au fost aciĭa, pre cariĭ Avrelian înpărat scoţindu-ĭ din Dachia, ĭ-au mutat în Misia; ĭată că aceĭ Romanĭ au fost, pre cariĭ Ulpie Traĭan cu 179. de anĭ maĭ denainte ĭ-au fost adus în Dachia, şi acé pomenită, nu pré scurtă vréme, necurmat tot a acelora ficorĭ, nepoţĭ şi strănepoţĭ, şi nepoţĭ din strănepoţĭ, au lăcuit într'ânsa. Bine zice un cuvânt a prostimeĭ Arăpeştĭ: Mincĭuna de ar şi scoate de la moarte, însă adevărul ĭaste de ţinut. Tâmplatu-s'au dară ácasta mutare a Romanilor din Dachia în Misia, precum Calviz din Vopiscus sămăluéşte, al cincilé an a înpărăţiiĭ luĭ Avrelian, carile ĭaste dela Hs: 274. de anĭ.

CARTÉ A DOA.

Caré arată tréceria Romanilor din Dachia în Mysia, apoĭ dovedéşte, precum aceiaş Romanĭ érăşĭ s'au înturnat de la Mysia în Dachia. Aşijderé arată, precum aceiaşĭ Romanĭ, tot în Dachia au lăcuit de la Avrelie Avrelian, pănă la Constantin-Marele.

CAPUL I.

Arată-să pre scurt viaţa luĭ Avrelie Avrelian, carile de moşiĭa sa au fost Roman din Dachia.

Aşé Dachia noastră, caré altora de Romanĭ, numaĭ călcată şi petrecută au fost, acmu să face maĭcă, şi născătoare înpăraţilor Romanĭ; căcĭ Avrelian, precum şi maĭ sus am pomenit, au fost născut în Dachia, ce-ĭ zicé măluroasă. Şi macar că părinţiĭ în Istoriĭ nu să pomenesc; însă aĭavé ĭaste, că de nĭam prost, nu puté să fie, de vréme ce altora la Offichiile Hătmăniilor, a întra nu să cădé, fără numaĭ celor din bună naştere eşiţĭ, sau cu multe lucrurĭ vitejeştĭ vestiţĭ. Decĭ el la înpărăţie, cu acésta, şi cu mare slava lucrurilor ostăneştĭ, au agĭuns. Pe Alemanĭ, şi pe Marcomanĭ (cariĭ maĭ denainte multe stricăciunĭ făcusă înpărăţiiĭ), au biruit. Deciĭa la Roma întorcându-să, zidĭurile cetăţiĭ atâta lĭ-au lărgit, cât cincĭzecĭ miĭ de paşĭ încungĭură. Apoĭ la răzsărit

Avrelie Avrelian.

Vopiscus, Avrelie Victor, Zosim la viaţa luĭ.

trecând, pe Zenovia vie au prins, și cu sine la Triumf o au adus; pe Gotthiĭ departe peste Dunăre ĭ-au călcat, și maĭ asupra tuturor nepriĭatinilor înpărăţiiĭ, biruitoare arme au purtat. După acéstó a vitejiilor vredniciĭ, fost-au și ce ĭaste maĭ de trĭabă, și maĭ hiriș tuturor stăpânitorilor bunĭ: adecă a dreptăţiĭ ţiitorĭu, și a răutăţiĭ tare pedepsitorĭu. Poronca luĭ către oșténĭ într'acésta formă au fost: De veĭ să fiĭ Cap pe oaste, și maĭ cu dédins, de veĭ să fiĭ viu, mâna slujitorĭuluĭ conteneéște; cine-va puĭul strein să nu apuce: oaĭa să nu atingă; strugurul să nu zmulgă; ţarina să nu tragă; untdelemn, sare lémne să nu cée, cu zaharaoa sa să fie îndestulat. Slujitorĭul din prada, și dobânda nepriĭatinilor; ĭară nu din lacrămile ţăranilor să trăĭască. Léfa în brânéţele sabiiĭ să-șĭ poarte; ĭară nu în ospătăriĭ, i procĭ. În scurt: între ceĭ maĭ lăudaţĭ stăpâ(ni)torĭ fost-au numărat, fără numaĭ căcĭ spre vărsaré singeluĭ, au fost can maĭ mult dat. Acesté din céle multe, pentru Avrelian Dacul, avut aicĭa a zice, ĭară cât au trăit, și cât au înpărăţit, înnainte la locul său vom arăta.

CAPUL II.

Dovedéște-să traĭul Romanilor în Dachia, și supt Avrelie Avrelian.

Avrelian, stând la înpărăţie pre urma luĭ Avrelie Flavius Clavdie,
Lét. 270. în anul din tâĭ a înpărăţiiĭ luĭ, carile ĭaste de la Domnul Hs: 270. au purces cu oaste asupra Gotthilor peste Dunăre, pre cariĭ vitejéște biruindu-ĭ, precât spre hotarâle céle vechĭ a înpărăţiiĭ întrase, gonindu-ĭ, ĭarășĭ céle de demult puind, și întărind, cu mare
Lét. 272. laudă s'au întors la Roma la anul 272. Ĭarășĭ (Vopiscus mărturisind) purcegând cu oasté spre răzsărit, și luând tractul pe de ceĭa parte de Dunăre, în cale unde i s'au tâmplat nescarĭ-va Varvarĭ clătiţĭ a afla; pre toţĭ ĭ-au biruit, și ĭ-au înprăștiat, și ales pe Domnul Gotthilor, la mână aducând cu alte, 5000 de aĭ săĭ, așéș peste Dunăre l'au omorât. Ca acésté veĭ afla și la Sarniţie, carile némuluĭ Românilor din Dachia, foarte înpotrivnic

să fie l'am arătat; însă aicé pizma uĭtându-şĭ, adevărul mărturisind, la Carté 3. Cap 15. zice: Ghetiĭ şi Sarmatiĭ, pentru ca să-şĭ izbândĭască asupra Romanilor, şi pentru ca să-şĭ întoarcă locurile ce pierduse, tot-déuna chitiĭa, cum ar puté scoate din Dachia leghioanele Romanilor, şi aşé pe vrémé acestuĭ înpărat sculându-se Hatmanul şi Domnul lor Cunab, au purces cu oaste asupra Romanilor; Ce lucrul rrău mergându-le, şi Domnul ş'au pierdut, şi cu ruşine innapoĭ s'au întors. De aceşté curăţindu-să, prin Thrachia au mărs la Vizantie, şi de acolo au trecut la Vithynia în Asia, unde pre Zenovia înpărătĭasa (muĭare cu multul maĭ vitĭază, şi maĭ harnică de cât mulţĭ bărbaţĭ) biruind, vie au prins-o, şi deaciĭa la Roma viind, au făcut Triumf pentru nepriĭatinĭ biruiţĭ, la răzsărit şi la apus. În stârşitul anuluĭ 274. gătindusă pentru ca la anul ce va întra, ĭarăşĭ să trĭacă la Asia, asupra Persilor, să fie râdicat din Dachia pre Romanĭ, şi să-ĭ fie trecut peste Dunăre la Misia scriu Istoriciĭ: precum maĭ înnainte hireşe cuvintele acelor Scriitorĭ de faţă lĭ-am adus. Ce pentru ca întâĭ aĭavé să să facă, ce înpotrivnicilor erà cu prepus, adecă precum Romaniĭ, pre cariĭ Traĭan în Dachia ĭĭ pusése, prin vréme a 177. de anĭ tot acoloş neclătiţĭ, şi nemutaţĭ au trăit; ĭară nu numaĭ cu tréceré sau cu vre-o ernare a Romanilor într'ânsa, Dachiĭ să fie apucat o parte din limba Românéscă (precum Zamoschie Lĭahul şi alalţĭ aceştiĭ părerĭ parnicĭ vânturĭază), şi ĭarăşĭ Dachiĭ ceĭ din tâĭ pre locurile sale fără Romanĭ, ca nişte suppuşĭ să fie rămas, că crĭazi-mă Lĭahul acela, şi alţiĭ cariĭ vor maĭ fi: Caută la Dicţionarĭul luĭ Moreri, câte fabule ca aceste aduce din Menburg, la numele Gotth, de acel iélĭu de dârmoeturĭ; că lungă, şi încă pré lungă ar fi ernaticul în 177. de anĭ ne schimbat, şi ne primenit; Ĭară înpotrivniciĭ noştriĭ, ce s'au silit ceva, macar cu arătaré, adevărul să închipuĭască; nu li s'au căzut de nişte trécerĭ, şi ernărĭ numaĭ a Romanilor prin Dachia noastră să pomenĭască, (carele nicĭ cum fundamentul să sté, şi popréle să să razime au) ce sabiĭa acésta în mână să fie luat, pre caré noĭ acmu, cu bună voe le întindem, şi asupra noastră trăgând-o, să ispitéscă, Custura ĭaste în tĭacă? Şi de ĭaste, oare

Lét. 274.

sabie slujitorĭască şı tăioasă ĭaste? au tâmpă custură băbască, şi numaĭ de covăţĭ răzătoare ĭaste? Ce acéste glume scurte făcând, la trĭaba noastră, şi la cuvântul întradins să vinim.

CAPUL III.

Dovedéşte-să, că acé a Romanilor trécere din Dachia la Mysia, pré scurtă să fie fost, şi supt acelaş înpărat ĭarăş la locul său, să să fie întors.

La toată dovada, şi adeverinţa istoriiĭ cu prepus, trebue să pomenĭască cititorĭul nostru, canoanele carile ĭ-am dat: că cu acélé drept slujindu-se, toată osirdia, şi nevoinţa noastră, precum pentru adevăr să pune va afla, precum şi aicé, când în cursul istoriiĭ, am dat de povestire de la Istoric vrednic de
Vopiscus în viaţa luĭ Avrelian credinţă, precum Avrelian *socotind, că Dachia, pre caré Traĭan o descălecase, că a o ţiné nu va ma(ĭ) puté, au lăsat-o, şi cetăţéniĭ Romanĭ, cariĭ lăcuĭa într'ânsa ĭ-au trecut în Mysia.* Îndată după pravila Canonuluĭ, şi pofta adevăruluĭ, cunóştem că până la acéĭa vréme, Romanĭ au fost aciĭa, cariĭ au lăcuit în Dachia, şi precum necurmat într'ânsa au trăit, că de s'ar fi cum-va maĭ de demult curmat, n'ar zice istoricul, că pre Romaniĭ cetăţénĭ, pre cariĭ Traĭan ĭ-au aşezat; ĭ-au râdicat Avrelian. Decĭ precum traĭul lor în Dachia până atuncé au fost adevărat, aşé-şi râdicaré lor dela Avrelian, adevărată trebue să fie. Şi acéstă maĭ de pe urmă povestire, rămâne stăpânitoare, până sau acelaş istoric, sau altul vrednic de credinţă în cursul istoriiĭ, să va arăta, carile altă povéste noaâ, asupra aceştiĭa să aducă, adecă, precum Romaniĭ ĭarăşĭ s'au întors în Dachia: şi Dachia, cé dela Avrelian lăsată, ĭarăş Romaniĭ a o ţiné, au apucat. Caré povéste de nu să va aflà, rămân înpotrivniciĭ biruitorĭ, şi cu largă gură vor puté zice, că de au şi trăit Romaniĭ în Dachia atâţé anĭ: ĭară maĭ pre urmă părăsind-o, au eşit dintr'ânsa; Ĭară de să va afla alta, înpotriva aceştiĭa, şi povésté acasta să şterge, şi înpotrivniciĭ biruiţĭ vor cădé, pentru caré acmu la meĭdian eşind, vom nevoi doară şi înpotrivniciĭ să vor cunoaşte, ce ĭél de arme poartă.

CAPUL IV.

Acésta să dovedéşte întâĭ, din socotĭală.

Nu cu greu să va priimi dovada socotéliĭ noastre, precum Romaniĭ dĭ-au şi eşit din Dachia, ş-au trecut numaĭ peste Dunăre la Misia, îndată şi fără multă zăbavă la moşiĭa sa, să să fie întors, de să va socoti binişor pricina, pentru caré Avrelian, atuncé au socotit să-ĭ scoaţă din Dachia. Pricina dară, (precum dintr'acelaş Istoric curat să poate vidé,) caré au înpins pe Avrelian, să scoaţă pre Romanĭ din Dachia, alta n'au fost; fără numaĭ, că Avrelian cu câte-va fericite războae, pre Varvarĭ într'acé parte năvălitorĭ, biruise, şi tocma la locurile lor îĭ gonisă; însă mulţimea şi poĭadé lor, precum de tot călcăturĭ, şi stropşiturĭ în hotarăle înpărăţiiĭ să nu maĭ facă, a opri, şi după depărtaré luĭ la Asia a le păzi, foarte cu greu a fi socotind, poate să-ĭ fie trecut peste Dunăre, în loc adecă maĭ apărat; puind la mijloc apă mare, şi cu greu a să tréce ca acéĭa. Apoĭ fiind Avrelian la anul ce urma lét. 275: să trécă cu toate puterile asupra Persilor, Lét. 275.
nu numaĭ căcĭ despre hotarăle Crivăţuluĭ să depărta, ce încă şi oştile, carile era pentru paza acelor părţĭ din Dachia, cu sine a le trage va fi vrut; carile lipsind socotĭa, că singurĭ cetăţéniĭ, şi alţĭ lăcuitorĭ pre dinafară, fără mare primejdie până la înturnaré luĭ să fie nu vor puté, ce acéstă socoteală a luĭ Avrelian, într'âmbe părţile greşită să fie fost, tâmplaré lucrurilor, maĭ pre urmă au arătat. Căcĭ nicĭ el la Asia să trécă au apucat, (de vréme ce i s'au tâmplat moarte la Vizantia, precum înnainte vom arăta), nicĭ Tătarâĭ au maĭ vinit spre Dachia, ce tocma după moarté luĭ Avrelian, fiind la înpărăţie Clavdius Taţitul, au lovit pe după maré négră la Asia; şi acolo au făcut mare pradă în Ţara Pontuluĭ, şi a Chilichiiĭ, (pentru care la înpărăţie luĭ Clavdie maĭ deşchis vom zice). Şi aşé să cunoaşte, că precum oşténiĭ, ce să vor fi luat din Dachia, la loc să vor fi întors, (căcĭ cu moartea înpăratuluĭ şi oşteniré acéĭa maĭ mult s'au înprăştiat şi s'au părăsit) şĭ alalţĭ lăcuitorĭ a eĭ, peste Dunăre trecuţĭ, pentru

ce acolo să fie rămas; n'au avut, de vréme ce prăzile Varvarilor s'au îndreptat spre părţile Asiiĭ; ĭară nu după cum să temé Avrelian, spre Dachia. Aşijderé, nu proastă socotĭală ĭaste, că de au şi râdicat Avrelian pre Romanĭ din Dachia, aćasta râdicătură să nu fie fost vécnică, ce numaĭ până la o vréme, adecă până să vor întoarce oştile dela Asia ĭarăş la Evropa; bunăoară precum şi noaâ acéstaş acmù, tot cu acelaş nĭam de Tătarĭ a păţi ni să tâmplă, pentru care lucru, Domniĭ, purtând de grijé lăcuitorilor, înţelegând precum Tătarâĭ verĭ vor ţara să prade, verĭ în prada altor ţărĭ printr'ânsa vor să trĭacă, ca şi când trec în ţara leşéscă, sau în ţara ungurĭască; îndată poruncesc, şi dau ştire lăcuitorilor de să trag dela câmp la munte, la pădurĭ, şi la alte locurĭ tarĭ; unde de vrăjmăşie lor să să poată apăra, deciĭa potolindu să, şi la locurile sale întorcându-se, sau într'alt chip înpăcându-să, şi aşézindu-să Păgâniĭ; lăcuitoriĭ fiete-cine la locul, şi la şedéré cé dintâĭ să întoarce; şi precum şi astăzĭ videm că de călcăturile, şi înbletele lor, locurile ţărâĭ Moldoveĭ despre Nistru-la câmp, şi deşchise fiind, maĭ mult pustie, şi de moşnéniĭ săĭ de câţ-va anĭ părăsită ĭaste, deosăbĭ de slujitorĭ Călăraşĭ, ce stau pre acé margine pe la Orheĭ, pe la Soroca, şi pe la alte trecătorĭ, unde să pot aciuoa de răutaté lor. Aşé Hotinul după răszboĭul é-au avut Turciĭ cu Leşiĭ, (unde nu puţin să laudă bărbăţie luĭ Ioan Sobeţki, carile atuncé Hatman Coroniĭ Leşeştĭ era) .până la lét: 1712. numaĭ în cetate puţinĭ târgoveţĭ, şi slujitorĭ să puté stăvì, ĭară olatul Hotinuluĭ, precum şi Cernăuţiĭ, şi a Sorocăĭ parte cé maĭ multă, de tot pustie, şi nelăcuită rămăsése. Ĭară la anul pomenit Turciĭ având grija Rusilor dintr'acolo, şi lărgind cetaté, şi întărind-o cu oaste, în doĭ anĭ numaĭ toate locurile acélé s'au înplut de sate, şi de oamenĭ: adecă ceĭ ce de frica, şi grijé Tătarâlor la munte, şi la pădurĭ traşĭ era, la câmp şi la locurile sale întorcându-se. Într'acesta chip dară ĭaste de socotit şi tragerea Romanilor din Dachia în Misia supt Avrelian; nu lungă nicĭ vécnică să fie fost, ce scurtă, şi numaĭ până la o vréme, precum pre dovada aćasta, a socotéliĭ, cursul Istoriiĭ aşé să fie fost înnainte va arăta. Căce de aicé înnainte ĭarăş după regula, şi Canonul, carele am dat din an în an, şi

din Istoric în Istoric vom merge, însămnând, şi cercând să videm, oare Dachiĭa noastră aşé lepădată de Romanĭ au rămas? şi Varvariiĭ vinit-au să o stăpânĭască; au da-vom peste altă povéste, caré să ne adeveréscă, precum Dachiĭa ĭarăş de Romanĭ să să fie ţinut; şi Tătarâĭ la pustiile lor să să fie gonit? La caré de să vor afla scriitorĭ de credinţă vrednicĭ, ĭată că fără nicĭ un prepus rămâne să cunoaştem, că ceĭ eşiţĭ din Dachiĭa Romanĭ iarăş la locul lor să să fie înturnat, şi moşiile lor, céle din tâĭ, să-ş fie apucat, să mergem dară înnainte.

CAPUL V.

Dovedéşte-să apoĭ înturnarea lor în Dachiĭa din Istoricĭ, şi traĭul lor într'ânsa dela moartĭa luĭ Avreliĭan, pănă la Clavdiĭe.

Aşé dară, precum în Capul trecut a Cărţiĭ aceştiĭa am zis, precum Avreliĭan cu mare clătire asupra Persilor gătindu-să în anul 275. de la Roma au purces, cè aproape de Vyzantiĭa (caré acmù ĭaste cetaté luĭ Constantin) între Vyzantiĭe şi Iracliĭa, la oraşul ce să chema Kinofrurion sosind, acolo de Hatmaniĭ săĭ ucis, viĭaţa ş-au săvârşit; ĭară tâmplaré morţiĭ luĭ au fost aşé; că secretarĭul luĭ, (adică Logofătul de taĭnă) Minesthus, căzind într'o gréşélă pré mare, şi ştiind firé luĭ Avreliĭan neîntoarsă, şi nemilostivă spre ceĭ răĭ, au potrivit slova luĭ Avreliĭan, şi au făcut un izvod, ca cum singur înpăratul cu mâna sa l'ar fi scris, în carile au scris numerele a câţĭ-va Senatorĭ, ca cum ĭ-ar fi orênduit de moarte. Apoĭ, ca un vânzătorĭu stăpânuluĭ, în chip c'ar descoperi taĭnă adevărată, au arătat acel izvod Capetelor, carele anume într'ânsul era însămnate. Eĭ drepţĭ, şi înpăratuluĭ nevinovaţĭ ştiindu-să, nebunéşte lucrul nicĭ maĭ cercând, nicĭ pre înpăratul maĭ ispitind, cu toţiĭ sfatul cel maĭ rău apucând, fără véste asupra nevinovatuluĭ, şi bunuluĭ înpărat, năvrăpăsc, şi acolé pe loc neomenéşte îl ucig. Înpărăţit-au Avreliĭan anĭ aproape de 5. precum însămnéză Petaviĭe; ĭară după socotéla luĭ Calviziĭe, fără puţine zile, 6. anĭ; Omorâtu-l-au Ghenvariĭe 29. sau

Evtropie carté 9. Zosim carté 1. Zonoras carté 12. Cap. 27.

cum alţiĭ vor, în luna luĭ Octomvriĭe. După moartea luĭ, Senatoriĭ înştiinţindu-se de vicleşugul Secretarĭuluĭ, cu multă ţjéle după înpăratul au rămas; şi de pacosté ce făcusă, tare căindu-să, pre Secretarĭul l'au aruncat, la fierĭ sirépe de l'au fărmat. Ce ce folos, precum zice cuvântul arăpăsc: «Ba'deha'rabel Basra» după răzsipire Basra. Apoĭ după acéĭa slujitoriiĭ dând ştire la Senat pentru moarté înpăratuluĭ, s'au trăgănat lucrul maĭ mult de 6. lunĭ, pănă au ales înpărat pe Clavdiĭus Taţitus.

CAPUL VI.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Dachiĭa, de la Clavdie, pănă la Probus.

Clavdie Taţitus. Într'acelaş an, Lét. 275: în carile au perit Avreliĭan, s'au ales la înpărăţie Clavdie Taţitus Septemvr: 25: (precum din Vopiscus socotéşte Calvizie), în vrémé acéstuĭa, scrie Zosim, întrând anul 276: precum Tătarâĭ, de cariĭ să temé Avreliĭan să nu între cu prada în Dachiĭa, trecând Meotida (acasta-ĭ balta Azacuĭuĭ) peste Maré négră au lovit, la Asiĭa: unde Pontul şi Chilichie au prădat. Ce Clavdie încă cu oştile într'acolo aflându-să, (căcĭ de când eşise cu Avreliĭan înnapoĭ nu să maĭ întorsése) şi înpotriva lor mergând, tare ĭ-au răzbit, şi ĭ-au împrăştiet. După izbândă, cu oştile spre Evropa întorcându-se, şi agĭungând la Tarsos, l'au lovit frigurile; din care i s'au tâmplat şi moarte, April: 15: după ce înpărăţise 200 de zile. În locul luĭ, Floriĭan frate-său, ca cum Florian. Înpărăţiĭa, după moşie ar fi mărgând, singur să apucă de înpărăţie; Ce acésta oaste nepriimind, au râdicat înpărat pe Avrelie Prob. Floriĭan de inimă ré, acéstă necinste a răbda neputând, după 60: de zile, singur vinile deschizindu-ş (Zosim scrie că slujitoriĭ l'au omorât) au lăsat de ĭ-au curs singele, pănă au murit.

Aicé să dovedéşte, că socotéla caré pusése Avreliĭan (adecă, că după mărsul luĭ cu oştile spre răzsărit, Dachiĭa de prăzile Tătarâlor sprejinită să fie nu va puté) au eşit greşită, şi pre Romanĭ din Dachiĭa în zădar ĭ-au fost trecut Dunăré, de vréme

ce Tătarâĭ nu spre părţile Evropeĭ, nicĭ asupra Dachiiĭ prăzile ş'au slobozit (ştiind poate fi că într'acéstă parte de multe orĭ lucrul pe voe nu lĭ-au eşit), ce alt drum peste mare ş-au deşchis spre Asiĭa, încotro Avreliĭan poate fi, nicĭ gândiĭa. Ĭară Zonora şi tractul pe unde au trecut aceĭ Tătarĭ, anume însămnéză, carile la Carté 12. Cap. 28: Schythiĭ zice: «trecând apa Fasis, au «întrat în Asiĭa, unde Pontul, Cappadochiĭa, Galatiĭa şi Chilichiĭa «au prădat.» Ĭară apa Fasis ĭaste, căriĭa acmu îĭ zic Turciĭ Tiflis, caré desparte ţara Gĭurgiilor de Armeniĭa cé mare. Irodot Istoricul scrie, precum maĭ denainte acéstă apă au fost hotarul, carile au fost despărţit Asiĭa din Evropa, ĭară nu Boazul de la Ţarigrad. Aşé dară după mărturiĭa acestor Scriitorĭ, curat să cunoaşte, că Dachiĭa macar de tot deşartă au fost de lăcuitorĭ, macar o parte, cariĭ au fost maĭ la câmpĭ peste Dunăre, să fie trecut: Orĭ cum au fost Dachiĭa într'acé dată vre o nevoĭa (de caré Avreliĭan ca un bun chivernisitorĭu să temé, şi să păziĭa), de Tătarĭ n'au avut, de unde de crezut ĭaste, că după întorsul oştilor de la Asiĭa, ĭarăş să fie trecut Dunăre în ćasta parte. Însă noĭ ce ar plăcé înpotrivnicilor, şi după voĭa lor lăsind, să zicem: Că Tătarâĭ ştiind că Dachiĭa ĭaste acmu de oamenĭ deşertată, şi pustie de lăcuitorĭ, pentru acéĭa nicĭ ce să caute într'acé parte au avut; şi aşé spre Asiĭa, cu prăzile, să să fie îndreptat. Acéstă socotélă, având óre-ce asămănare de crezut, trebue-ne să purcédem înnainte, şi altă povestire pre acésta biruitoare, în cursnl Istoricilor să aflăm, caré pre cititorĭu să încredinţéze, că socotéla noastră, caré întâĭ am dat, au eşit adevărată, şi Romaniĭ, ĭarăşĭ lăcuitorĭ în Dachiĭa să fie rămas.

CAPUL VII.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Dachiĭa, de la Probus pănă la Avreliĭe Carus.

Avrelie Probus, după ce s'au aşezat la înpărăţie, la anul 276: deciĭa s'au întors cu oştile la Evropa. Atâté de gréle războae Lét. 276.

cu toţĭ Varvariĭ au avut, şi atâtó de marĭ biruinţe, asupra lor au purtat; cât maĭ nicĭ un înpărat maĭ denainte au dobândit, maĭ mult de patru sute miĭ: şi precum la alţiĭ scris să află şépte sute miĭ: dintr'ânşiĭ au omorât; şi 60 de cetăţĭ în Galliĭa au luat; ĭară după
Lét. 278. ce au aşézat toate lucrurile în Ghermaniĭa Lét. 278: precum
Evtropie Carté: 9. Orosie Carté 7. Cap. 24. scrie Vopiscus: Evtropie, şi alţiĭ, s'au întors în Illiria, şi de acolo au trecut asupra Ghetilor, şi Gotthilor, cariĭ să făcusă rocoşénĭ asupra înpărăţiiĭ, (acesté némurĭ precum peste Nistru, până la Don să fie trăit, pe atuncé; maĭ înnainte din Gheografĭ s'au arătat), de la cariĭ nu numaĭ prăzile ce făcuse în aniĭ trecuţĭ, cu multul maĭ cu asupră au răscumpărat; Ce pre toţĭ aşéş de tot supt gĭugul înpărăţiiĭ ĭ-au supus. Iară la anul al doilé, (căcĭ
Lét. 280. oştile dintr'ânşiĭ nicĭ ş'au scos) Lét. 280: după ce au suppus pe toţĭ Sarmaţiĭ, au căzut asupra. Vastarnilor, (aceşté lăcuĭa ĭară peste Nistru şi între Nipru, maĭ aproape de marginile Măriĭ négre), pre cariĭ după ce ĭ-au suppus, aşéş nicĭ ĭ-au maĭ lăsat să maĭ trăĭască pe acélé locurĭ; Ce pentru ca maĭ fără grijă să facă părţile despre Dachiĭa, cu totuluĭ tot, ĭ-au râdicat, şi maĭ bine de o sută miĭ de casă în Trachiĭa ĭ-au trecut; şi acolo ĭ-au aşézat, cariĭ pre urmă credincoşĭ au fost înpărăţiiĭ. Ca acéste mărturiséşte înpotrivnicul nostru Sarniţie, carile la Carté 3. Cap. 18. zice: Probus Avgustul, toată urgiĭa asupra Ghetilor, cariĭ era Sarmatilor poporénĭ, ş'au vărsat, şi cu désila ĭ-au suppus; După acésta au suppus şi pe Ghepidiĭ, cariĭ înpreunându-se cu Vandaliĭ, multă stricăciune făcusă maĭ denainte, (ĭară Ghepidiĭ trăĭa peste munţiĭ Ardéluluĭ, precum şi aĭuré am arătat); Acesté părţĭ aşé păciĭ, şi fără grijiĭ întorcându-le, au tras cu oştile ĭarăş la răzsărit, unde în anul acelaş, în Isavrie pre Varvarĭ au potolit, şi de la Parthĭ, cariĭ multe şi scumpe darurĭ îĭ adusése, ce macar că darurile nu lĭ-au priimit, însă cu dânşiĭ pace au făcut. Aicé socotéscă, şi cu dréptă gĭudecată să gĭudece dreptul cititorĭu, de vréme ce toţĭ Barbariĭ, până la unul din gĭur înpregĭurul Dachiiĭ bătuţĭ, suppuşĭ, şi aşéş uniĭ, cariĭ adecă maĭ apro(ape) de hotarâle Dachiiĭ să afla; cu totuluĭ tot râdicaţĭ, şi peste Dunăre în Trachiĭa mutaţĭ fiind. Ce nevoe, mă rog, ar fi avut Romaniĭ ceĭ din Dachiĭa, numaĭ peste Dunăre trecuţĭ, să nu să poată întoarce la locurile

sale? Ales că precum din Istoricii pomeniţĭ să cunoaşte, Probus pe Vastarnĭ nu pentru altă ceva de pre locurile lor, şi din coastele dacă ĭ au râdicat, fără numaĭ fără grijă, şi maĭ cu odihnă să poată trăi, că de ar fi fost Dachiĭa deşartă, ce ĭ-ar fi trecut peste Dunăre? Că maĭ lesne ar fi fost să-ĭ aşéze în Dachiĭa, acmu pustie; Ce acésta să nu fie fost aşé arată, şi chiar dovedéşte; că înpăraţiĭ pentru Românii din Dachiĭa, maĭ mult de cât pentru alţiĭ de grijă purta, că tot-deauna marginile înpărăţiilor maĭ tare să păzăsc, de cât mijlocile. Decĭ Romaniĭ în Dachiĭa ca nişte mărginénĭ ce era, după îndămâna, şi lesniré vremiĭ, să siliĭa înpăraţiĭ să-ĭ ocrotéscă, şi să-ĭ păzască, pentru care lucru Avreliĭan după a sa socotélă, zicând, că nu vor puté trăi singurĭ orăşéniĭ fără slujitorĭ, de năpădirile Varvarilor; Atunce de odată, de lângă Varvarĭ ĭ-au râdicat; şi în loc maĭ fără grijă, până la o vréme ĭ-au pus, ĭară Probus dându-ĭ mâna şi puteré, au râdicat pre Varvarĭ de lângă dânşiĭ, şi ĭ-au mutat peste Dunăre, de unde să nu-ĭ maĭ poată supăra. Aşé dară ĭarăş zicem, locurile Dachiiĭ în pace fiind, şi Varvariĭ de prin pregĭurul eĭ suppuşĭ, şi depărtaţĭ aflându se; foarte depărtat de socotéla dréptă ar fi acela, carile ar zice, că Romaniĭ din Dachiĭa, şi firé cé de Romanĭ, şi armele şi moşiĭa aşé în dată să-ş fie uĭtat. Şi moşiĭa maĭ de 200. de anĭ ţinută, înnainte ochilor, numaĭ peste o apă stând, aşé de tot să o fie părăsit. Mă crĭază cititorĭul, şi de pre inima sa să să adeverĭască, că moşiĭa de atâta vréme, nu numaĭ Romanul, pre atuncé a lumiĭ biruitorĭul, ce aşéş nime din némurĭ, acésta a răbda ar'o fi putut, că dulce ĭaste dragosté moşiiĭ; de unde maĭ cu adevărat ar fi socotéla acéĭa, caré ar zice, că maĭ bucuroşĭ ar fi fost Romaniĭ aciĭa, cu armele amână în moşie, şi pentru moşie, până la unul a peri; de cât blăstămăţéşte, fără nicĭ o primejdiitoare pricină, înnainte ochilor, casele, viile, ţarinile, oraşele, şi cetăţile Varvarilor, şi suppuşilor lor, să le lasă. Rămâne dară să cunoaştem, că Dachiĭa, ĭarăş de aciĭaş Romanĭ lăcuitorĭ, ţinută să fie fost. Cătră acésta mare dovadă, şi mărturie, cum să zice de ochĭ, nu de urechĭ, avem pre Romaniĭ, cariĭ şi astăzĭ videm în Misiĭa lăcuitorĭ, cariĭ cu ceşté aĭ noştri Romanĭ, tot un ném şi o limbă sint; nicĭ altă a lor deosăbită descălecare, unde-

va, sau la vr'un Istoric să poménéşte; ce fără nice un prepus poate fi unora să le fie plăcut mănoasă marginile Dunării (precum Ovidie Poeticul le numéşte) şi locurĭ pre marginile Dunăriĭ, apucându-ş, acolo loc să fie rămas; Că cine într'acesté părţĭ au înblat, şi nu ştiĭa, câţĭ Romanĭ sint şi astăzĭ lăcuitorĭ, pe decinde de Dunăre, de la gură pănă la pragurile eĭ; carile sint aproape de Poarta de fier: adecă pănă în potriva Turnuluĭ ce-ĭ zic: Turnul Severinuluĭ, ĭară când acasta a noastră socotélă dréptă, nu să va ţiné înpotrìvă, trebue înpotrivniculuĭ alta să aducă, caré pre acésta să biruĭască; şi atuncé socotéla luĭ biruitoare va fi, când din bun, şi vrednic de credinţă Istoric va dovedi, precum aceştĭ Romanĭ (cariĭ noĭ sintem acmu), maĭ pre urmă de aĭuré, şi dintr'alte némurĭ au vinit, pré acesté locurĭ, ĭară aceĭ de Traĭan descălecaţĭ s'au şters, şi cu toţiĭ s'au prăpădit. Ce acésta cu bună ştiinţa inimiĭ îĭ gĭuruesc, că orĭ unde, şi orĭ cât să cérce, s'ar obosi: în zădar va cheltui undelemnul şi truda; Iară noĭ tot pre cursul Istoriiĭ mărgând, orĭ unde din Istoricĭ ocazie vom lua, socotĭala noastă acéstaş, şi una adevărată să fie, vom întări. Decĭ Lét. 282. Vopiscus, şi Avrelie Victor; Zosim Carté 2. dară Probus, Lét. 282: gătindu-se ĭarăş să margă la răzsărit asupra Persilor (căcĭ numaĭ aceşté nedomoliţĭ rămăsése), şi agĭungând la Sermis (de aicé era el născut) în Panoniĭa, scornindu-să gâlcévă asupra luĭ, fu omorât de oştenĭ, Noemvrie 2: după ce înpărăţise anĭ 6: şi lunĭ 4.

CAPUL VIII.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Dachiĭa, de la Avrelie Carus, pănă la Galerie, şi Constantie Hlorus.

Avrelie Carus. După Probus, stătut-au chivernisiré înpărăţiiĭ pe Avrelie Carus, în vitejiĭ vestit bărbat. Acesta în anul din tâĭ a înpărăţiiĭ, Lét. 283. carile cade în anul dela Domnul Hs. 283: nişte Sarmatĭ, ce Evtropie Carté: 9. Zosim Carté: 2. oare ce să clătise, fără véste ĭ-au lovit, şi 10 miĭ au omorât: 20 miĭ au luat robĭ cu muerĭ cu tot, şi aşéş némul acela a Sarmatilor potolind, s'au intors la célélalte oştĭ, carile încă Probus le

gătase să margă asupra Persilor, luând dară oştile şi mărgând asupra Persilor, în Mesopotamia ĭ-au biruit, şi cetăţile Ctesifontul şi Selevkia înpărăţiiĭ Romanilor le-au întors; ce moarté înpĭedecându-ĭ biruinţele, aproape de Ctesifont de fulger, cu mulţĭ alţiĭ înpreună, au perit, puţin oare-ce peste an trecându-ĭ înpărăţiĭa. După moarté luĭ au rămas la înpărăţie doĭ fićorĭ aĭ luĭ, Numerian foarte bun, şi Carin foarte nebun : şi în toate spurcăcĭunile înplântat. Ce Numerian nu mult după moarté tătâne-său, de multă plângere betejindu-i-se ochiĭ, cu vicleşugul socruluĭ său luĭ Aper, în lectică fu ucis lét 284: ĭară frate-său, pentru scârnavă firé, şi obicéile ce avé, în ura tuturor căzind, maĭ mulţĭ îl părăsisă, şi acmu Dioclitian numele de înpărat luând, în doaâ rândurĭ amândoĭ bătae au avut; ce a trie oară de tot răzbit fiind, de mâna unuĭ căpitan au perit, a căruĭa muére au fost ruşinat-o, cu dĭa sila lét 285. Numerian şi Carinus. Lét. 284. Lét. 285.

Dioclitian (carile maĭ denainte de purpură Dioclis să chema) apucat-au a înpărăţi în pomenitul an, pe la luna luĭ Septemvrie; fost-au înpărat precum cu biruinţele războaelor lăudat, aşé cu tirăniĭa asupra creştinilor de defăĭmat. Nicĭ soţiĭa ce ş-au ales la înpărăţie, pre Maximian, într'amândoaâ într'acéste maĭ ğos au fost, şi în toate şi peste toate, atâta s'au potrivit, cât rar între doĭ oamenĭ a să tâmpla s'au văzut, că şi înpărăţiĭa, când Diocletian de bună voe au lepădat-o, şi Maximian maĭ mult voĭa soţiiĭ căutând, de cât cinsté Inpărăţiiĭ, au lepădat-o ; numaĭ într'atâta să deosăbiĭa; căoĭ Dioclitian în Dalmaţie, ĭară Maximian în Dachia noastră, era născut. Şi încă şi pre fiică-sa (precum Anton Bonfin Decada 2: Carté 7: mărturiséşte) au dat-o după Domnul carile atuncé stăpâniĭa în Dachia, şi adaoge acelaşĭ scritorĭu, că de pe numele fétiĭ luĭ Dioclitian Dachia să să fie numit Vlahie, căcĭ aşé să-ĭ fie fost numele fétiĭ. Aşé pustiĭa de Romanĭ năşté, şi creşté Romanĭ de înpărăţie, şi de atâta stăpânire vrédnicĭ, şi gubernatoriĭ eĭ să socotia vrednicĭ de a firé ginerĭ înpărăteştĭ; ce noĭ să lăsăm pe ceĭ înpotrivnicĭ singurĭ să-şĭ cânte, şi singurĭ să ğoace, şi la cuvântul nostru să vinim. Dioclitiau şi Maximian. Bonfin Decada 2. Carté 7.

În multe tulburărĭ, şi de multe părţĭ clătită, pe aćastă vréme

înpărăţiĭa Romanilor să afla; ce nu căcĭ puterile; ce căcĭ capetele lipsiĭa, înpotriva tuturor, şi tot de odată să să puĭa nu puté; de care lucru amândoĭ înpăraţiĭ cu sfatul de obştĭ, au făcut Che- Constantin Hlorus şi Armentarie. sarĭ şi pe Constantin Hlorus, (acesta-ĭ părintele luĭ Constantin marele) dându-ĭ soţie pe Armentarie, şi aşó despărţind oştile în patru părţĭ: Dioclitian la Eghypt, Maximian la Africa; Armen- Evsevie în Hronic. tarie la răzsărit, ĭară Constantin la Ispania s'au orânduit. Decĭ Dioclitian pănă a merge la Eghypt, întâĭ părţile despre Crivăţĭ Lét. 287. a aşéza de trebuinţă socotind, lét 287: în Pannonia clătirile Sarmatilor au potolit, deciĭa parté acasta fără grije lăsind, au trecut la Armenia; şi de acolo la Alexandria mărgând, şi cetaté au luat, şi tot Eghiptul ĭarăş la suppuneré înpărăţiiĭ au adus. La Lét. 288. Ammian. anul 288: întorcându-se înnapoĭ, scrie Ammian, înţelegând că o samă de Gotthĭ, râdicând cap, au fost întrat cu pradă în părţile Thrachiiĭ; îndată cu oaste lĭ-au eşit înnainte, pre cariĭ rău bătându-ĭ, pănă peste Dunăre ĭ-au gonit; apoĭ Dioclitian, ca şi maĭ mult să întărĭască părţile Dachiiĭ, unde au socotit că pot fi locurile maĭ deşchise, şi cu furişul Tătarâĭ peste Dunăre pot tréce, au stătut păn au zidit din pajişte treĭ cetăţĭ, şi oaste proaspătă au pus într'ânsele să fie pentru maĭ bună paza. La Lét: 293. anul 293: Galerie Hatmanul, pentru ca de tot să slăbască puterile Bastarnilor, Carpiilor, şi a Sarmatelor (cariĭ cu toţiĭ peste Nistru spre Nipru şi pă(nă) la Don să răvărsa, de câte-va orĭ am pomenit), cu oştile peste Dunăre au trecut şi după gré bătae, de tot ĭ-au izbândit; şi ĭ-au râsipit. Într'acesta răzsboĭu, Evtropie Carté: 9. scriĭe Evtropie că Constantin, (acesta-ĭ Constantin marele) încă vonicel tânăr fiind, vitejiĭe peste vârsta sa au arătat, căcĭ singur cu mâna luĭ, pre Domnul Sarmatilor viu nevătămat au prins, şi înnainté Hatmanuluĭ l'au dus. Acastă biruinţă Hronicul luĭ Lét: 295. Ricţiol arată să să fie tâmplat lét: 295. Aşé Armentarie, asupra Persilor, mare izbândă au avut, cât şi înpărătésa înpăratuluĭ Persesc cu copiiĭ, cu soru-sa, în robiĭe au luat. Deciĭa la anul Evtropie Carté: 9. Orosie Carté 7 Cap. 25. Evsevie in Hronic. Isocrat Istoriia bisericéscă, Carte, Zonaras Carté 12. Cap: 36. 302. Dioclitian şi Maximian biruind toţĭ nepriĭatiniĭ înpărăţiiĭ, şi înpăcând toată lumé, s'au întors la Roma, şi au făcut triumf: adecă donanma pentru biruinţa asupra Gotthilor, Bastarnilor, Cvadilor, Sarmatilor, Eghipţilor şi Persilor, pre cariĭ îĭ biruise

Dioclitian. Și asupra Franților, Alemanilor, Britanilor, și Mavritanilor; pre carii îĭ suppusése Maximian, în care triumf Dioclitian s'au chemat Ioviĭe, ĭară Maximian, Herculic, ĭară în anul 304. amândoĭ înpărații, după ce înpărățisă 20. de anĭ. învoindu-se; înnainté Senatorilor au dezbrăcat porfira, podoaba înpărătéscă, și lăsindu-să de înpărățiĭe, au priimit viață singuratecă, și în locul lor puind Chesarĭ pe Constantin Hlorus și pe Galerie Maximian; Dioclitian s'au dus întâĭ la Nicomidie, ĭară Maximian la Solon, și cu grădinile îșĭ petrecé viața. L ét. 304. Zosim Carté 2. Evsevie Carté: 8. Cap. 25 și 26. Anonim în Petavie la acestaș an.

CAPUL IX.

Dovedéște-să traĭul Romanilor în Dachia, de la Constantin Hlorus, și Galerie, până la Constantin Marele.

Constantin și Galerie, după ce au stătut la înpărățiĭe, încă ș-au înpărțit stăpânirile în doaâ părțĭ: Decĭ Galerie au luat parté răzsărituluĭ, ĭară Constantin a Apusuluĭ. Ce toată lumé și înpărățiĭa înpăcată fiind, singură mărimé, și greuimé a atâta înpă(ră)țiĭe, șie gré, și nesufferită îșĭ ĭara. pentru acéĭa îndată s'au și scornit între sine marĭ, și multe zarve, și netocmirĭ, și întâĭ lucrurile au început Maxentie ficorul luĭ Maximian, a le scutura, rău și jele părându-ĭ, pentru căcĭ tatâ-său pre altul, ĭară nu pre dânsul următorĭu înpărățiiĭ, au ales, și o parte de oaste în voe sa întorcând, s'au sculat cu războĭu asupra luĭ Severus, și lét: 307. Întâĭ pace făcând, apoĭ Maxentie cu vicleșug au omorât pe Severus; Galerie Avgust, înțelegând de mórte luĭ Sever, pentru ca să răsplătéscă luĭ Maxentie, au vinit cu oaste asupra Romiĭ; ce văzind că nu o va scoate la cap, ĭarăș s'au întors la Illirie. Așișderé Maximian, căindu-se căcĭ lepădase înpărățiĭa, ĭarăș vré să să amestece; scriind, și față grăind, precum ficorul său Maxentiĭe, nu ĭaste vrednic de înpărățiĭe. Ce acésta Slujitoriĭ nepriimind, el s'au dus la soțiĭa sa cé véche la Dioclitian; ce și acesta nepriimindu-l, s'au dus la Constantin, și pentru ca maĭ bună legătură cu dânsul să facă, șĭ-au dat fata pe Favsta, Constantin Hlorus și Galerie. Lét. 307. Severus și Maxentie.

după dănsul; ce Maximian cu vicleşugul, vrând să răstoarne pe Constantin, Favsta fata luĭ ĭ-au descoperit toate faptele céle réle, şi viclénе cătră bărbatul său Constantin, (căcĭ Constantin acmu era făcut Avgust, de tatâ-său Constantin) de care Constantin înştiinţindu-să, au prins pe Maximian, şi l'au zugrumat, lét:
Lét 309, 310. 309. Ĭară lét: 310. April: 21. Galerie soţia luĭ Constantin, au făcut pe Lichinie Chesarĭ, om născut în Dachia noastră. Acésta auzind Maximian, singur pre sine s'au chemat Avgust. Acésta
Zonaras Carte 12, Cap. 34. mărturiséşte şi Zonora Carté 12. cap. 34. zicând: «Maximin» vrând să chĭame la însoţiré înpărăţiiĭ pe Lichinie, carile era din Dachia, şi ţiné pe sora luĭ Constantin Marele, l'au lăsat în Il-
Lét. 311. lirie;» Ĭară Galerie, nu după mult deciĭa au murit lét: 311. Aşijderé Constantin tatăl luĭ Constantin (caré la locul său a pomèni nĭ-am greşit), încă la lét 306. Iulie 25. dintre viĭ eşise, şi atuncéşĭ Constantin fiĭul său, cu alégere tuturor înpărat s'au făcut, în caré alégere mult au agĭutorat şi Crocus Craĭul Alemanilor. Fost-au Constantin tatăl luĭ Constantin Marile om blând, cinsteş, şi înpărătéşte darnic, cătră carile scriind Galerie, că precum el gonéşte şi căznéşte pre Creştinĭ, aşé să facă şi el, şi din Curte sa pre cariĭ vor fi, să-ĭ izgonĭască. Ce Constantin Hlorus, iubitorĭu de Creştinĭ fiind, făcându-să că pentru voĭa soţiĭ sale, aşé va să facă, au poroncit ca carile din Boĭarĭ, şi din Sfétnicĭ va vré să-şĭ ţie creştinătaté, să ĭasă din Curte; ĭară cariĭ să vor lepădă, aciĭa să-şĭ ţie Boeriile. Decĭ mulţĭ maĭ mult cinsté oamenilor decât a luĭ Dumnăzău cercând, s'au lepădat de Créştinătate; Ĭară maĭ mulţĭ pentru cinsté Dumnăzăĭască călcând cé omenéscă, au eşit din Curte. Decĭ Constantin, pre toţĭ pre ceĭ ce eşisă din curte, ĭarăş în curte, şi la maĭ mare cinste ĭ-au chemat, zicând: Că aceşté ce au păzit credinţa luĭ Dumnăzău, vor păzi şi credinţa înpăratuluĭ; Ĭară ceĭ ce să lepădasă de lége pentru cinsté, ĭ-au gonit pre toţĭ zicând: Că cela, ce luĭ Dumnăzău cu credinţă n'au fost, nicĭ înpăratuluĭ poate să fie cu credinţă. Aşé socotim dar, că de pe biruinţa a tuturor nepriĭatinilor înpărăţiĭ, şi de pe pacé, şi linişté, care pre dinafară era, foarte aĭave să fie, că şi Dachia în toată linişté, şi petreceré fără grijă, să fie fost pe vrémile acestor înpăraţĭ maĭ sus pomeniţĭ. Aşijderé de socotit ĭaste, că

Varvarii de pin pregïur, de ar fi avut vre-o putére, şi văzind atâte tulburări, şi războae de casă între înpăraţi, nu s'ar fi putut răbda, cevaş macar după obicéïul lor a ispiti, şi nescare-va lucrurï noaâ, macar spre părţile Dachiiï, macar spre altele a scorni, s'ar fi apucat. Ce şi acésta la Istoricï nepomenindu-să, ce nevoïa, mă rog, ar fi avut Romaniï Dachiii să-şï lasă locurile şi casăle pustiï? Ce acésta puţin maï înnainte, în Carte ce urmază, va vidé cititorïul nostru, că Dachia nu numaï căcï cu Romaniï să fie fost pre acesté vrémï lăcuită, ce încă şi lăcaş înpăraţilor să să fie ales, din Istoricï vrednicï de credinţă vom arătà.

CARTÉ A TRIĬA

Caré dovedéşte traĭul Romanilor în Dachia, dela Constantin Marele, şi Sfântul, pănă la Theodosie cel Bătrân şi Bun.

CAPUL I.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Dachia, dela începutul înpărăţiiĭ luĭ Constantin Marele, pănă la peiré luĭ Lichinie.

Constantin Hlorus, tatâl Mareluĭ Constantin, (precum maĭ denainte am pomenit) la lét 306: murind în Britania, slujitoriĭ toţĭ, cu o inimă au râdicat la înpărăţiĭe pre fiĭul său, din Eleni înpărătésa cé dintâĭ, Constantin: fiind la vârstă ca de 32: de anĭ; avut-au întâĭ soţie la înpărăţiĭe pre Maxentie, fiéorul luĭ Erculie; ce întrând între dînşiĭ zarvă, au vinit la arme. Constantin, maĭ puţină oaste de cât Maxentie având, s'au întors a cére ağutorĭu dela cel de sus, pentru caré pre amĭazizĭ înnainte, şi privala a toată oaste, i s'au arătat cruce pe Cerĭu luminoasă foarte, înpregĭurul eĭ, aĭavé, şi chĭar slove avé însămnând : *In hoc vinces* : «Intr'acésta viĭ birui.» Şi puind sămnul cruciĭ în stĭagurĭ, cu doaâ slove Ellineştĭ : XP : carile însămna Iis : în triĭ rîndurĭ pe neprĭiatin au biruit. Apoĭ au luat soţie pe Lichinie; ce Maximin, carile cu oştile la Asia vrând de cât Constantin, şi decât Lichinie maĭ mare, şi maĭ défiré să să aréte, s'au sculat cu oaste, ş'au întrat neprietenéşte în Illirie; în potriva luĭ au mărs

Victor, Evtropie, Evsevie Hron. 8. Carté: 9. 10.

Lichinie, şi în câte-va rîndurĭ biruindu-l au fugit la Tarsus, şi acolo au murit: după ce fusése 4: anĭ Chesar, şi 3: Avgust; murit-au la anul 313: Pe aćastă vréme, precum Dachia să fie fost de Romanĭ lăcuită, şi ţinută, tot prepusul să rădică, din Istoria ce scriu toţĭ Istoriciĭ vremilor acelora. Scris'au şi trăit-au pre vrémile luĭ Constantin Marile Lampridie, Sparţian, Capitolin, Vopiscus, Minuţie Felix, şi alţiĭ; ce maĭ ales de cât toţĭ arată Zosim Carté 2: a căruĭa hireşe cuvintile aducem: «Că Lichinie «biruind pe Maximin, toate ţărâle luĭ singur stăpânĭia, Constan«tin, şie dréptă parte cerşind, Lichinie aćasta să facă ca un «om strâmb au tăgăduit. Pentru care lucru au stătut mare gâl«cévă între amândoĭ; până maĭ pre urmă cu armele parte vrând «să-şĭ facă, s'au apucat de bătae; ce Constantin fiind biruitorĭu «asupra luĭ Lichinie, şi Lichinie de toată nedejde scăpându să, «au trimis solĭ de pace la Constantin, caré pace blândéţé luĭ «Constantin pre lesne priimind-o, s'au tocmit; înpărăţĭĭa într'a«cesta chip înpărţindu-şĭ, Lichinie să ţiĭe răzsăritul cu Trachia, «Asia, şi Eghiptul, ĭară Constantin Apusul, cu Dalmaţia, Ma«chedonia, Misia şi *Dachia.*» Caute aicé cititorĭul, şi gĭudece; ĭară noĭ maĭ mult ceva nu vom zice, ce cursul istoriiĭ înnainte va grăi, şi va dovedi pentru noĭ. La lét 316. Constantin, nişte Gotthĭ, séu precum alţiĭ zic, Sarmatĭ, cariĭ prin părţile Pannoniiĭ de sus întrând, şi câtă-va stricare făcând, tare ĭ-au bătut, şi de pre acélé locurĭ de tot ĭ-au gonit. Aşijderé la anul 321: (acelaş Zosim mărturisind) Sarmatiĭ de iznoavă, spre părţile Trachiiĭ, cu prăzile lovind, Constantin întâĭ cu răzsboĭu ĭ-au biruit. Apoĭ după dânşiĭ în goană luându-să, departe peste Dunăre ĭ-au gonit; unde agĭungându-ĭ, de iznoavă răzsboĭu lĭ-au dat, ĭarăş ĭ-au înfrânt, şi de tot ĭ-au răzsipit, în care fugă şi Domnul Sarmatilor Raosmod au perit. Lichinie cumnatul luĭ Constantin (căcĭ precum din Zonoras am şi maĭ pomenit, ţiné pre Constanţia sora luĭ Constantin), pizmă ascunsă de demult în pântice dospind, în anul 324: puind pricină că Constantin gonind pre Sarmatĭ, au fost călcat cu oştile în hotarâle luĭ, ĭarăş cu oaste şi cu nedréptă neprĭĭetenie s'au sculat; ce ĭarăş biruit fiind, débiĭa au scăpat singur la Vyzantiĭe. Acolo de iznoavă oaste multă

Lét. 313. Zosim Carté 2. Idatie. Lét. 316. Zosim Carté 2. Anonim şi Evsevie în Viaţa luĭ Constantin. Lét. 321. Zosim Carté 2. Lét: 324.

peste samă strângând, şi pe mare, şi pe uscat, mult maĭ tare decât întâĭ fu vincit, într'amândoaâ răzsboaele zic să-ĭ fie perit o sută triĭzecĭ şi patru miĭ de oamenĭ. După atâte răutăţĭ, ce siliĭa Lichinie să facă luĭ Constantin, şi după atâte biruinţe, sora luĭ Constantin Constanţia la mijloc căzind, ĭarăş au făcut pace cu dânsul; însă din înpărăţie scoţindu-l, l'au trimis la Thesalonica, acolo să trăĭască în pace. Ce la anul 325: Lichinie ĭarăş vicleşug începând să aştĭarnă, s'au oblicit: Decĭ trimiţind Constantin acolo, l'au omorât. Aicé sfârşitul răzsboaelor şi răscoalelor de casă puindu-să, Constantin precum de aĭ săĭ, aşé de a creştinătăţiĭ, de toţĭ nepriĭateniĭ izbăvindu-să, auĭavé deciĭa, slobozenie legiĭ creştineştĭ au dat, şi într'acestaş an, la Synodul de la Nikea, (pentru carile maĭ denainte să să strângă poroncisă), s'au dus unde erĭasa luĭ Ariĭe (carelé blăstăma, precum fiĭul să fie faptă, şi maĭ pre urmă decât părintele, şi făcut în vréme, ĭară nu născut maĭ denainte de toţĭ véciĭ) dovedindusă; orthodoxiĭa s'au adeverit, şi Simvolul, mărturisiré credinţiĭ, cu darul Duhuluĭ Sfânt, prin socotéla, şi învăţătura a 318. Părinţĭ, s'au legat lét 325. Lét. 325. Synodul din Nikèa.

CAPUL II.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Dachia, pănă când Constantin au înpărţit înpărăţiĭa în patru părţĭ.

In cursul annilor 327, care an era a înpărăţiiĭ luĭ Constantin Marele a 22-le, însămnéză Chedrinos credincós Istoric, precum Constantin Marile, cu marĭ şi gréle oştĭ, s'au dus asupra Sarmatilor, şi a Gotthilor: şi cu mare biruinţă bătându-ĭ, ĭ-au făcut de tot robĭ, Orosiĭe carté 7. Cap. 28. scrie, precum Constantin Marele pre putincóasă némurile Gotthilor, în locurile céle maĭ din luntru a Varvarilor; adecă în ţara Sarmatilor de tot ĭ-au prăpădit, (şi puţin maĭ ğos scrie, precum între Gotthĭ, şi între Vandalĭ, pre locurile Ghepidilor la apa Marisia (acésta-ĭ Maramorăşul), multă vréme să fie stătut vrăşmaş războĭu; ce pănă maĭ pre urmă nărocul biruinţeĭ au stătut despre parté Gotthilor, cu care tâmplare sfă- Lét. 327. Chedrinos la acestaş an. Orosie Carté 7. Cap. 28.

rămându-să Vandalii, câţi au scăpat dintr'ânşii, să fie trecut în Panonia, pre care ţară le-o dedésă Constantin, şi acolo deciia, au lăcuit Vandalii, până la vrémile lui Arcadie şi a lui Honorie; adecă ani 130. Apoi fiind chemaţi de Maghistrul oştilor lui Honorie în Gallia, de acolo, au trecut la Ispanie. Ca acésteş mărturiséşte şi înpotrivnicul nîamului Românesc Sarniţie Carte 4. cap 1. şi carté 3. Cap cel de pe urmă scrie: dela Constantin, zice, Marile, până la Valentinian, drumul cel bătut a Sarmatilor (pre carile Léşii Şlîah îl chîamă), pe désupra Pannoniei au fost, şi au fost trecând spre Dunăre peste apa Sola, Vag şi Raba; şi la Carte 4. cap 5. dela toţi de obşte istorici, prin toate vacurile, cinci stări, seu aşezări să însămnéză; întâiu la Balta Meotis, şi la munţii Sarmatici; a doua, în Trachia; a triia în Panonie; a patra în Italie; a cincé în Ispanie. adecă după ce i-au gonit din Italia Velisar, şi Narsitis Iladânbul, Hatmanii lui Iustinian (şi acestaş puţin mai ğos) şi macar că acele legheoane dela Italia, pre carile Traian odânăoară în Dachia le adusése, iară Avrelian mai pre urmă târziu, iarăş le întorsése; însă carii grijé casii purtà, şi slobozeniei carii de pământ să apucasă, acoloş (în Dachia) au rămas, carii cu limba cé lătinéscă au stricat cé slovenéscă, cu caré Românii, şi până astăzi să slujesc. Şi acesta, nu puţin argument, şi dovadă iaste, precum Romanii în Dachia, bine lăcuit să fie fost, de vréme ce nebiruite armele lui Constantin pre nepriiatinii, şi Varvarii, carii era mai dincolo de Dachia suppuşi, şi biruiţi ţiné; ce tot mai înnainte să mérgem. La anul 329. Scrie Zosim bun istoric, însă mare nepriiatin lui Constantin; precum Constantin, pentru ca să nu să vază cu ceva mai ğos decât Traian a fi, sau precum cé bună socotélă arată, părţile Dachiii, şi alte locuri carile pe de ćasta parte de Dunăre având nevoe, şi înpiedecare a trécere încoace şi încolo apă mare şi lată ca acéia, ca mai pre lesne să fie obştirea ţărâlor una cu alta; au zidit pod peste Dunăre; iară unde, şi în ce loc să fie fost zidit acel pod, pre cât a noastră nevoinţă a să întinde au putut, la istorici afla, n'am putut; fără cât din pomeniré Moşilor strămoşilor auzim, precum unde acmu iaste Oblucița (căriia Turcii îi zic Isaccé) să să fie chemat vadul Dunării, caré nu că

Sarniţie Carté 4. Capul de pre urma.

Lét. 329. Zosim Carté 2. Chedrinos în Compendium. Zonaras Carté 13. Cap. 2.

doară pre acolo Dunăré în vad să fie avut trecătoare, ce pentru căcĭ acolo pod fiind, să chema vad: de unde şi acmù la vad la Obluciţă a ḑice s'au obiciuit din bătrânĭ; încă şi în cântecele prosteştĭ, pe la domniĭa luĭ Pĕtru Vodă, vadul Oblucițiĭ să pomenéşte. Ce Dunăré precum alt-féliu de vad prin apă trecătoare, să nu fie având, toată lumé ştie; de care lucru oare-care socotĭală, nu departe de adevăr, să poate pune, că acel nume, ce să zice vadul Dunăriĭ, să fie fost odată pod stătătorĭu, ĭară după stricaré poduluĭ, să-ĭ fie rămas numaĭ numele, Vaduluĭ, şi până astăzĭ; însă pentru aćasta noĭ deplin neadeverind, lăsăm socotéla la cititorĭu. In anul 330, Constantin Marele au săvârşit cetaté Ţarigradul, şi de pre numele său, au numit-o Costatinopolis, cetaté luĭ Constantin, şi Roma noaâ, şi în 10 sau precum alţiĭ vor în 11 a luĭ Maĭ, au sfinţit-o; închinând-o precurateĭ de Dumnăzău născătoareĭ, şi pururea fićoareĭ Mariiĭ şi înpodobind-o cu toate podoabele; întâĭu de toate a zidit Besérica, în numele păciĭ, adică a Domnuluĭ şi păciĭ noastre Hs: Zonoras însămnéză anul dela zidiré lumiĭ 5738 Maĭ 11: şi Valentie Mathimaticul să fie zis precum va să să sté Ţarigradul 696 de anĭ: ce au greşit.

Lét. 330. Evsevie în viaţa luĭ Constantin Carté 7. Cap. 47, Zosim Carté 2. Nichifor Carté 8. Cap. 26. Suida la acest nume. Ieronim la acestaş an. Isocrat Carté 1. Cap. 16.

Zonaras Carté 13. Cap. 3.

CAPUL III.

Arată-să precum Dachia să află în numărul Crăiilor înpărăţiiĭ Romanilor, când au înpărţit Constantin Marele toată înpărăţiĭa în patru părţĭ, şi în multe Crăiĭ.

Constantin Marile, după ce au isprăvit cetaté, şi au mutat scaunul înpărăţiiĭ dela Roma în Ţarigrad, vrut-au să orânduĭască şi Guberniile înpărăţiiĭ; că socotind precum atâta lăţime şi lărgime, cu un cap, şi dintr'un loc a să ocârmui şi a să chivernisi, ĭaste pesté putinţă, înpărăţiĭa în patru stăpânirĭ au înpărţit-o; ce cuvintele luĭ Zosim precum sint să le aducem: Constantin (zice) céle ce bine era tocmite amestecând, (acesta istoric cât poate, laudele luĭ Constantin a micşura să silćşte; pentru căcĭ

Zosim Carté 2, Ieronim la acelaş an. şi Idatie.

el păgân fiind, lucrurile luĭ Constantin nu-ĭ plăcé), şi tulburând pre toată stăpâniré, care una peste tot era, în patru stăpânirĭ au despărţit-o. Decĭ unuĭ oblăduitorĭu au dat tot Eghyptul cu Livia, Pentapolis, până la Mesopotamia spre răzsărit. Aşijderé Chilichia, Cappadochia, Armenia, şi toate părţile măriĭ négre, dela Panfilie până la Trapezont, şi până la cetăţile ce sint lângă apa Fasis; (Acasta apă cură pen ţara Gĭurgĭască, şi astăzĭ să chémă Tiflis). Aşijde(ré) tot în sama acestuĭa au dat, şi Trachia, (acasta să încépe de(la) munţiĭ Cenghiĭ, şi merge spre amiazizĭ, până unde să hotăréşte cu Machedonia, şi dela munţiĭ Rodopiĭ (cariĭ acmu să chĭamă Capuli Derbent) spre răzsărit, până în Bogat, unde dă maré négră în cé Albă, Misiĭa (acasta precum ĭaste Dobrogé, aĭuré am învăţat), Emiĭ (acéşte-s munţiĭ Cénghiĭ) şi până unde să închée hotarul Doberiĭ, (de pe acest nume poate fi bătrâniĭ noştriĭ, au zis Misiiĭ Dobrogé). Aşijderé, tot la acastă stăpâniré au lipit ostroavele Chiprul, Chicladele (de osăbĭ de Limnos, şi Imvros). Altuĭa au dat Machedonia, Thessalia, Critul, cu toate ostroavele ce sint înpregĭurul luĭ, Epirurile amândoaâ (unde acmu sint Arbănaşiĭ Coţovlahiĭ) Iliria, şi Dachia, şi Trivalia, şi Pannonia până la Valeria, şi Misia cé de sus. Celuĭ al triĭlé au dat toată Italia, Sichilia, şi ostroavele de prin pregĭurul eĭ, Sardinia Corsica şi Africa dela Sirte, până la Chirine; ĭară celuĭ al patrule, au dat pe Chisteĭ ceĭ piste munţĭ, Ispania cu ostroavele Vritaniiĭ, (acasta acmu să zice Ingliterra). Aşijderé toată înpărăţiĭa, să înpărţiĭa în doaâ părţĭ prinţipale: în Răzsărit şi în Apus. Decĭ înpărăţiĭa Apusuluĭ să despărţiĭa în doaâ stăpânirĭ marĭ şi de frunte: în Gallia şi Italiia. Decĭ Gallia avé în sine Crăiĭa Galliiĭ, a Ispaniiĭ, a Britaniiĭ, şi a Ghermaniiĭ, ĭară Gallia avé provinţiĭ, adecă Domniĭ, supt acé Crăiĭe 17. Ispania 7. ĭară Vritanie 5. Ghermania cât să fie avut însămnat nu aflăm. Italia cuprindé Crăiĭa Italiiĭ, Africăĭ, şi o parte din Illiria. Decĭ Italia avé Provinţiĭ 17. Africa 5. Illiriĭa 6. Stăpâniré răzsărituluĭ aşijdéré, în doaâ părţĭ au înpărţit, în Asia şi în Trachia; decĭ Trachia avé Provinţiĭ doaâ, Machedonia şi *Dachia*, ĭară Asia cuprindé Crăiĭa Asiiĭ, a Egyptuluĭ, şi a Pontuluĭ, decĭ Asia avé ţărĭ, sau Provinţiĭ 25. ĭară Pontul 5. Eghyptul cât să fie avut nu pomenésc.

CAPUL IV.

Arată-să patru pricinĭ, pentru ce s'au numărat acéste țărĭ, și s'au însămnat despărțiré înpărățiiĭ.

Acéste, carile maĭ sus am pomenit patru pricinĭ au fost, carile nĭ au îndemnat să punem pe Cititorĭul nostru, cu citéla lor la ostenélă. Pricina întâĭ ĭaste, pentru ca să să cunoască, câtă de lungă, lată, și puternică era înpărăția Romanilor, pe vrémé Mareluĭ Constantin; și așé de puternic el fiind, și peste tot stăpânitorĭu, nu să poate socoti pricină, pentru caré în Dachia noastră, ceĭ de demult, și de moșie Romanĭ a lăcui, și a trăi să nu fie putut. Pricina a doa ĭaste, pentru ca să să cunoască Dachia noastră, precum s'au zis maĭ sus, că au fost în numărul Provințiilor înpărățiiĭ Romanilor; ĭară nu lepădată, și părăsită, precum s'au pomenit din Vopiscus, și dintr'alțĭ istoricĭ; ce de s'au și mutat atuncé oare-cé, sau câțĭ-va Romanĭ dintr'ânsa în Misia, ĭarăș și fără zăbavă la locul lor s'au întors. A triĭa pricină ĭaste, pentru ca să știe cititorĭul, că Constantin Marele, nu numaĭ cu oștenéscă înțelepcĭune plin, și deplin fiind, ce încă și cu cé Dumnăzăĭască agĭutorit, și luminat, în luntrurile, și denafarăle înpărățiiĭ cu bună socotélă, și stăpânitoare așezare au orânduit. Decĭ Crăiile ce despărțiĭa, și supt Hatmanĭ oblăduitorĭ le despuné, după numărul slujitorilor, mulțimé lăcuitorilor, și puterile armelor în marĭ și în micĭ, le înpărțiĭa; ĭară nu după numărul țărâlor sau lățime pământuluĭ. Adecă unde era oaste de maĭ puținĭ slujitorĭ, maĭ neîntemeĭațĭ lăcuitorĭ, și maĭ rare cetățĭ, acolo maĭ multe provințiĭ au orânduit să fie ascultătoare de un oblăduitorĭu; ĭară unde era oaste și maĭ cu puținĭ slujitorĭ, însă cu maĭ întemeĭațĭ lăcuitorĭ, și maĭ tarĭ cetățĭ: maĭ puține țărĭ le da, carile macar că cu cuprinderé locurilor maĭ micĭ, și maĭ strâmpte era; însă cu mulțimé lăcuitorilor, și vârtuté oștenilor, și desime cetăților, cu céle marĭ, largĭ, lungĭ și late cu puteré de o potrivă viniĭa; căcĭ amintrelé, nicĭ orânduĭala s'ar fi socotit bună, nicĭ toate stăpânirile, fiete-caré șie

Pricina 1. Pricina 2. Pricina 3.

ş'ar fi fost destulă, şi aşé înpărăţiĭa într'o parte ar fi fost maĭ tare, ĭară într'alta maĭ slabă; caré lucru în minté şi înţelepcĭuné luĭ Constantin, loc nu avé; de vréme ce socotéla luĭ era, ca fiete-care parte de înpărăţie tocma cu alta să fie, şi acéléşĭ puterĭ înpotriva nepriĭati(ni)lor ce vor naşte, să aĭbă; ĭară de s'ar fi măsurat putéré părţiĭ înpărăţiiĭ, după numărul ţărâlor, Thrachia, în caré scaunul pusése, ar fi fost maĭ slabă, şi maĭ ğos în putére de cât toate; căcĭ maĭ mult de doaă Provinţiĭ, adecă Machedonie, şi Dachia, nu lĭ-au orânduit, pentru care lucru, ca un înpărat ce ştiĭa, şi ispitite avé toate puterile a tuturor părţilor înpărăţiiĭ, ales-au şi socotit-au, precum scaunul înpărăţiiĭ în Trachia fiind, Machedoniĭa şi Dachiĭa destule să fie, şi în putéré oştilor atocma cu alalte să vie, de unde fiete-care, cât de puţină sărătură având la crierĭ, pre lesne poate cunoaşte, cât de mulţĭ şi de harnicĭ lăcuitorĭ, şi slujitorĭ, pre acé vréme, precum în Thrachia Machedonia; aşé în Dachia noastră să fie fost, cariĭ nu numaĭ cu alte părţĭ de o potrivă, şi de o putére; ce încă pentru cinsté şi maĭ tare paza scaunuluĭ, acmu de curând înfipt, şi maĭ
Pricina 4. desupra să fie covârşit. A patra pricină ĭaste, pentru ca cititorĭul să să înştiinţéză, că după acasta a Mareluĭ Constantin orânduĭală, unde de acmu înnainte să va tâmpla pomeniré oştilor Thrachiiĭ, sau a Machedonénilor; într'acélé să cuprind şi a Dachiiĭ, căcĭ precum am zis, Dachia ĭaste orânduită supt Trachia, înpreună cu Machedonia (în care să cuprinde şi Misia, macar că nu să pomenéşte între Provinţiĭ, fiind în mijlocul celor maĭ marĭ), şi a tustréle acestora, tot un Hatman, şi un purtătorĭu s'au orânduit; adică precum am zice noĭ, oştile ğoséne sau de ţara de ğos, în carile macar că anume n'am pomeni Codréniĭ, Fălciĭaniĭ, Lăpuşnéniĭ, Orheĭaniĭ, iprocĭ; însă acéste toate supt un nume, şi supt un purtătorĭu să înţeleg, precum maĭ denainte au fost supt Vornicul de ţara de ğos, ĭară acmu supt Sărdarĭul, caréle ĭaste supt Hatmanul. Acmu destul într'acéste zăbăvindu-ne, ĭarăş la cursul Hroniculuĭ, să vinim.

CAPUL V.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Dachia, după înpărţala înpărăţiiĭ, pănă la pristăvirea luĭ Constantin Marele.

Aceste aşeḑind, şi tocmind Marele Constantin, la anul 332: Gotthiĭ sculându-se asupra Sarmatilor, au căzut asupra lor; ce Sarmatiĭ fiind sub protecţia înpărăţiiĭ, s'au plâns de nevoĭa, ce le vinisă asupră. Inpăratul Constantin îndată au orânduit pre fiul său Constantin Chesarĭul, şi mărgând asupra lor, nu numaĭ căcĭ ĭ-au gonit de pe hotarâle Inpărăţiiĭ, ce atâta ĭ-au răzbit cu bătaia, cât aproape de 100.000 au pĭerit; ĭară câţĭ au rămas, lĭ-au căutat a să ruga de pace, şi să fie supt ascultaré înpărăţiiĭ, ca şi Gotthiĭ; cu acéstă tocmală, ca când ar trebui înpăratuluĭ să dé 40.000 de oaste; pentru care încredinţare au dat şi zălog înpreună cu alţiĭ şi pre ficorul domnuluĭ lor luĭ Arcaric. Către ceĭ maĭ de sus pomeniţĭ istoricĭ Zosim carté 2, şi Ammian Cart. 17. Cap. 19. Evsevie în viaţa luĭ Constantin. Gotthiĭ la anul al doilé, fiind să trimaţă acé oaste, caré să legase, să să dé în slujba înpăratuluĭ, vrând să facă vicleşug, pentru ca să nu margă eĭ singurĭ în oaste, au dat arme robilor lor, învăţindu-ĭ céle ce sint a oştiriĭ. Robiĭ luând armele, îndată lĭ-au întors asupra stăpâ(ni)lor, şi din lăcaşurile lor ĭ-au gonit. Gotthiĭ ne având încătro lua, au căḑut la Constantin Marele, să-ĭ priimască, şi să le aréte, unde va fi plăcéré înpăratuluĭ, loc să să sălăşluĭască. Constantin priimindu-ĭ, ĭ-au înpărţit prin provinţiĭ, în Scythia, Thrachia, şi pănă la Italia. Ĭară Zosim istoricul, în toate după obicéĭul său, cercând chip de hulă asupra luĭ Constantin, scrie: precum pre uniĭ puindu-ĭ supt gĭurământ, ĭ-au priimit în cétile slujitorilor, la caré alţĭ înpăraţĭ maĭ pre urmă uĭtându-să, şi vrând şi eĭ să facă aşé, de nĭamurĭ ca acesté în locurile înpărăţiiĭ, multă nevoĭe, şi răutate au grămădit asupra înpărăţiiĭ. Socotéşte, în câtă pază şi ferĭală au fost supt înpărăţiĭa Romanilor Dachia, cât tot-déuna au ferit-o, alte nĭamurĭ Varvare într'ânsa, cu Romaniĭ să nu să améstece, ce pre dânşiĭ numaĭ pre

Lét. 332. Ieronim şi Idatie în Hronic Anonim la Pavie şi Sigon.

Zosim Carté 2. Ammian Carté 17. Cap. 19. Evsevie în Viaţa luĭ Constantin.

Zosim asoloş.

acéle locurĭ lăsindu-ĭ, pre Varvarĭ ca aceşté, îĭ depărtà, şi nicĭ suppuşĭ într'ânşiĭ, sau aproape de dânşiĭ îĭ lăsa să să aşéze; că acasta socotĭală de n'ar fi fost, putut-ar fi Constantin Marele, precum lĭ-au dat loc printr'alte ţărĭ aşé să le dé şi în Dachia; ce acasta înpăraţiĭ nu o făcé; căcĭ marginé înpărăţiiĭ, şi hotarul, cel maĭ în frunté a tuturor Tătarâlor, în mână streină, nu-l puté créde.

CAPUL VI.

Arată-să Dachia, în testamentul luĭ Constantin Marele.

Constantin Marele, încă în viaţa sa, cu testament înpărăţiĭa au înpărţit-o fiilor săĭ, luĭ Constantin, Constantie, şi luĭ Constans; cătră cariĭ au adaos al patrule pre nepotul său Dasmaţie, ficorul luĭ Aninvalin, carele era frate luĭ Constantin Mareluĭ, pre carele l'au făcut Chesar. Decĭ luĭ Constantin, s'au vinit apusul cu toate părţile cele despre munţĭ. Luĭ Constantie s'au v(en)it de la Propontida (acésta-ĭ maré cé din gosul Ţarigraduluĭ până la Bogazul, ce-ĭ zic acmu Turciĭ Bogaz Hisar), tot răzsăritul cu Trachia, şi toată Asia. Ĭară luĭ Constans Illiria, Italia, Africa, Dalmaţia, Machedonia, Dachia şi Achaĭa. Nepotul Dalmatie cu cinsté de Chesar s'au contetuit (au fost mulţămit).

Lét. 337. Evsevie în viaţa luĭ Constantin. Carté 4. Cap. 55, 66; Ieronim la acesta an.

Acéste aşé aşezindu-le, la anul 337: Sapor înpăratul Persilor arătând cap de neprietenie, au început a călca hotarâle înpărăţiiĭ despre părţile răzsărituluĭ. Asupra a căruĭa Constantin Marele cu oştile, au trecut la Asia; Ce sosind la Nicomidia (Dumnăzău aşé lucrurile ocârmuind) cu ĭuşĭuréle frigurĭ s'au simţit, apoĭ boala maĭ îngreuindu-să, în zua de Pentecoste, caré să tâmplase Maĭ 22: înpărăţiĭa castă vrémennică, cu cé vécnică, ş'au mutat, după ce au înpărăţit, anĭ 30: lunĭ 9: zile 27. fiind la vârslă de 66. de anĭ; ĭară Sfintele oase, aducându-le în Ţarigrad, le-au astrucat cu mare cinstea, şi a toată lumea jale, în besérica Sfinţilor Apostolĭ, carea au fost unde acmu ĭaste Giamiĭa luĭ Sultan Mehmet, carile au luat Ţarigradul. Pentru botezul ma-

reluĭ Creştin, şi înpărat Constantin, nu într'un chip povestesc toţĭ istoriciĭ, că cé de obşte ştiinţă ĭaste, precum încă la Roma fiind scaunul, să-l fie botezat Selevestru Papa; ce acésta vre un martur fără prepus, ales din Zanoras, ne având, rămâne socotéla, cé adevărată, precum cu puţinéle zile maĭ înnainte de moarte, să să fie botezat, de la Evsevie, episcopul Nicomidiiĭ, precum scrie Evsevie în viaţa luĭ Constantin, carté 4. Amvrosie în oraţia la Pogrebanie luĭ Theodosie, Ieronim în Hronicul său la anul acesta, Socrates în istorie besericéscă, cardenalul Petronie, în Respublic List. 2. 9.

CAPUL VII.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Dachiĭa, de la fiĭ luĭ Constantin, până la Iuliĭan Paravatis.

Constantin, Constantiĭe, şi Constans, macar că tustreĭ dintr'un tată, şi dintr'o maĭcă era născuţĭ (căcĭ tustreĭ din Favsta, fata luĭ Maximiĭan Dacul era), după moarté luĭ Constantin Marele, nu mult au putut aţiné dragosté frăţască, şi a păzi testamentul, carile părintele lor aproape de moarte, le făcuse; Ce mare zarvă, gâlcavă, şi apoĭ şi moarte între dânşiĭ au căzut, precum vom arătà. Că Constans, cel maĭ mic frate, într'acăruĭa soarte căzusă Dachiĭa noastră, nu numaĭ căcĭ cu înpărţala de la părinte content, şi îndestulat au fost, ce încă sau pentru ca de gâlcéve să fie depărtat, sau pentru căcĭ locurile Dachiiĭ maĭ cu odihnă, şi maĭ cu ticnélă socotind, (precum scriu Istoriciĭ) şi scaunul şi şedéré într'ânsa ş'au mutat. Evtropiĭe Carte 10. Zosim Carte 2. Cărora urmază Idatiĭe, şi Victor. Ĭară Zonora şi maĭ ales Carté 13, Cap. 5, zice: «Constans lăcuind în Dachiĭa, ĭ-au «vinit frate-său Constantin asupră, cu răzsboĭu. Ĭară Constantin «cu înpărţala de la părinte neîndestulându-să, într'al patrule an «după moarté luĭ Constantin, carile ĭaste anul de la Domnul «Iis: 340, s'au sculat cu oaste asupra luĭ Constans, cérşind să-ĭ

Constantin. Constantiĭe, Constans.

Evtropiĭe Carté 10. Zosim Carté 2. Socrat Carté 2. Cap. 5. Zonaras, Carté 13, Cap. 5.

Lét. 340,

Avreliïe Victor. Sozomen Carté 3. Cap. 5. Zosim Car. 2.

«maĭ dé Africa şi Italiïa, şi aşé întrând cu oştile în Pannoniïa, «Constans, pentru ca al său să păzască, cu drépt răzsboïu, ĭ-au «eşit înnainte, Făcutu-s'au între dânşiĭ cumplit răzsboïu în 6. a luĭ «April; Ce Constantin nu numaĭ biruit, ce şi omorât fu, aproape «de Acfiliïa; a căruïa trup Constans au poroncit de l'au aruncat «în apa Alsa. Constantin de abiïa au trecut peste triĭ anĭ la în-«părăţiïe.» O cât ïaste de frumoasă şi adevărată basna luĭ Iosip, caré zice: Că cânile cu carné în gură trecând pe punte, s'au

Magnentiïe.

văzut în apă, i procĭ; precum s'au tâmplat şi luĭ Constantin, cu frate-său, că şi viïaţa ş'au piïerdut, şi înpărăţiïa ĭ-au luat, acela,

Lét. 350.

a căruïa el vré să ïa. Lét. 350. Magnentiïe Comes, cu vicleşug

Socrat Car. 2. Cap. 6. Sozomen Carté 4. Cap. 1.

asupra luĭ Constans râdicându-să, şi trimiţind pe un Gaison la munţiĭ Pirineĭ, unde Constans fără nicĭ o grijă ca acéïa, îşĭ petrecé; fără veste l'au năpădit, şi în luna luĭ Ghenariïe 18. l'au omorât, după ce au înpărăţit anĭ 16. fiind la vârstă de 30 anĭ. sau precum zice Avreliïe Victor de 27.

CAPUL VIII.

Dovedéşte-să şedéré luĭ Constans înpărat în Dachiïa şi de pe moneta de dânsul, în Dachiïa făcută.

După atâté mărturiĭ, a atâţé Istoricĭ, nicĭ s'ar cădé şi noĭ mult să lungim, şi cititorïul a să osteni; ce în graţiïa Curiozilor cu pomeniré nu vom tréce, pentru o monetă, caré în vrémile noastre, în ţara Moldoviĭ s'au aflat, Lét. 1704. viind noĭ de la Adriïanopolis, şi trecând Dunăré la Gălaţĭ; Acolé puţin zăbăvindu-ne, vini Theodori Părcălabul, carile ni adusă un ban de argint, pre carile zicé că l'au găsit un ţăran în răzsipiturile cetăţiĭ Gherghiniĭ, caré ïaste puţin ma(i) sus de Gălaţĭ, unde dă despărţitura Sirétiuluĭ (căriïa îĭ zic gura Bărladuluĭ) în Dunăre. Banul era de argint curat, maĭ mare şi maĭ gros decât o Costandă; trăgé puţin. maĭ mult de doaâ dramurĭ şi gïumătate; de o parte avé săpătură izbucnită, în chipul aceştiĭ crucĭ †; prin pregïurul cruciĭ slove lătineştĭ scrise, carile, macar că era can ştérse, însă să puté citì: CONST. VICT. AVG. IMP., Constans, Victor Avgustus

Imperator; adecă: Constans, Biruitoriŭ Avgust, înpărat; ĭară, de altă parte avé săpat un chip de zimbru, cu coarnele mult deschisă, ca a cerbuluĭ; numaĭ fără crângĭ. Intre coarne ţiné ĭarăşĭ o cruce în chipul ce-ĭ din céĭa parte; numaĭ maĭ mică, cât puté între coarnele bouluĭ încăpé, de pre care monetă putem socoti, că înpăratul Constans trăind câtă-va vréme în Dachia, adecă până a-ĭ vinì frate-său cu războĭu asupră-ĭ (care an să fie fost al patrulé după moartea luĭ Constantin Marele, maĭ sus am arătat), să fie făcut accĭ banĭ, şi de pe numele luĭ să să fie chemat şi Constande, de pre carile şi astăzĭ, nişte banĭ cariĭ macar că într'alte ţărĭ să fac, ce acolo unde să fac nu să chémă Constande; (1) ĭară aĭ noştriĭ le zic Constande, puindu-le numele, poate fi, de pre baniĭ asémené acélora, ce au avut odânăoare în Dachiĭa, şi au ştiut πατροπαραδότως că de pe numele luĭ Constans înpărat, lĭ-au fost zicând Costande, adecă baniĭ luĭ Constans. Ce pentru adeverinţa aceştiĭ socotéle a noastre lăsăm gĭudecata la cititorĭu, atâta noĭ numaĭ adeverind, că acéstă monetă, din istoriĭ să adeveréşte, precum dacă Constans în Dachiĭa noastră au trăit, adevărat şi aceĭ banĭ în Dachiĭa să să fie fost făcut, precum s'au şi aflat acolo. Aşijderé chipul bouluĭ carele ĭaste într'acest ban, nu puţină dovadă poate să să ţie, pentru Herbul ţărâĭ noastre, caréle cap de Bou ţine, depre cetaté care a zidit singur Traĭan înpărat în Dachiĭa, şi au numit-o Capul bouluĭ, pentru caré s'au şi maĭ pomenit, macar că Uréche Vornicul altă povéste, pentru acésta aduce, caré ma(ĭ) mult basniĭ să asamănă decât Istoriiĭ adevĕrate. Ce pentru acésta va citi cititorĭul nostru, unde vom zice pentru Herbul ţărâi în Gheografiĭa Moldoveĭ, ĭară acmu la cursul istoriiĭ să ne întoarcem.

La anul 358, la răzsărit înpărăţind Constantiĭe, carile acmù luase soţie pe Iuliĭan Paravat, şi-l făcuse chesar, scrie Ammiĭan Marţelin, precum Cfadiiĭ, şi Sarmatiĭ cap rădicând, pentru ca să-ĭ potolĭască, singur înpăratul trecând Dunăré, au mărs asupra lor, şi după biruinţă, ţărâle lor în lung, şi în lat lĭ-au prădat, şi lĭ-au pustiit; şi tot nĭamul lor sub gĭugul înpărăţiiĭ lĭ-au pus, pentru care lucru Senatul ĭ-au pus nume, Sarmatic, lét 361: Con- Lét 358. Ammiĭan Carté 17. Lét. 361.

(1) Loc alb în manuscript.

stantie, auzind precum Sapor înpăratul Persilor, ïară s'au râdicat; îndată s'au sculat şi au trecut asupra luï la Asiïa; ce agïungând la Tarsos, întâï au început frigurile a-l ispiti, el socotind că cu osteninţa drumuluï le va puté scuturà, n'au băgat în samă, ce în cale boala întărindu-i-se, supt poala munteluï Tavrul, s'au săvârşit, Noemvrie 3: înpărăţit-au Constantiïe anï 39: lunï 6: precum va Victor; fiind de vârstă de 44 anï, ïară cu tatâ-său Constantin, au fost Avgust 23: de anï. Evtropie scrie că au trăit anï 45: şi au înpărăţit peste tot 35: Ammiïan şi a înpărăţiiï şi a vieţiï cu puţine zile maï mult de 45 de anï însămnïază. La moarte scrie Socrat să să fie botezat, dela Evzoiïc Episcop Ariïan, macar că-l îndemna Luţifer Calaritiïanul să să botéză sau dela Athanasiïe sau dela Episcopiiï luï, cariiï era orthodocsï.

Dachiïa noastră, pre vremile acéste, nu numaï din istoriciiï lumeştï, curat să véde, precum cu Romanï să fie lăcuită, ce încă şi scriitoriï beséríceştï o arată, precum Romaniï eï, aşéş de pre acéste vrémï, gïugul luï Hs. să fie primit; şi doï Arhiepiscopï a doaâ părţï a Dachiiï, păstorï sufletelor să fie avut. Acéastă mărturie ni dă Theodoric istoricul besérícesc Carté 2: Cap. 8: unde scrie pentru soborul, carile supt Constans la anul 347, s'au făcut la Sardica (caré acmu să chémă Sofiïa), şi ales în titulul Cărţiï de obşte, caré scriind Synodul cătră toţï, aşé pomenéşte: ἡ ἁγία σύνοδος, ἡ κατὰ Θεοῦ χάριν ἐν Σαρδικῇ συναχθεῖσα, ἀπὸ τῆς Ρομης, καὶ Ἱσπανίας, καὶ Γαλλίας, Ἰταλίας, Καμπανίας, Καλαβρίας, Ἀφρικῆς, Σαρδύνιας, Παννόνιας, Μυσίας, Δακίας, Δαρδανίας, Ἄλλης Δακίας, Μακεδονίας. i procï. Ce va să zică: sfàntul Săbor, carile cu darul luï Dumnăzău, s'au adunat în Sardica, den Roma, Ispania, Gallia, Italia, Campania, Calavria, Africa, Sardinia, Pannonia, Misia, *Dachiïa*, Dardania, şi de la altă *Dachiïa* şi Machedonia, i procï. Acest nume, a doaâ Dachiï, sau poate să să înţălïagă, ţara de peste Tisa în sus, pe Dunăre, căriïa, ceştï maï de curând istoricï greceştï, iï zic Panodachiïa; adecă Dachiïa de sus, sau a altă Dachiïa Episcop să să fie chemat atuncé, Episcopul Romanilor de peste Dunăre, pre caré, zice Bonfin, că trecând Avrelian pre Romaniï din Dachiïa în Misia, să o fie chemat Dachiïa; ce acéasta orï-cum s'ar înţelége, gâlcévă nu clătim; fiind îndestulițï, ca

Theodoric Carté 2. Cap. 8.

aćasta numaĭ să să dovedéscă, precum supt Constans, Dachiĭa sau una, sau doaâ au fost, nu numaĭ între Provinţiile Româneştĭ să să fie numărat, ce încă şi Păstorĭ beserice̗ştĭ să fie avut, şi de pe acélé vremĭ, precum supt cel Românesc, aşé supt cel creştinesc stĭag, să să fie oştit.

CAPUL IX.

Arată-să traĭul Romanilor în Dachia, de la Iulian Paravat, până la Valentinian, şi Valens.

Iulian Paravat, nepot de frate luĭ Constantin Marele, bine născut, bine crescut, şi bine în şcoalele Athiniĭ învăţat, rău om, rău credincos, rău idololatru au eşit. Acesta înţelegând de moarte luĭ Constantie, într'acelaş an, în 11. a luĭ Dechemvrie, la Ţarigrad viind, singur au stătut la înpărăţie. Întâĭaş dată peste trupul, şi firé lupuluĭ, piĭalé oaeĭ înbrăcând, chivernisitorĭu înpărăţiiĭ şi păzitorĭu orthodoxiiĭ au vrut să să aréte, pentru caré îndată au trimis, şi pe toţĭ Episcopiĭ ce-ĭ făcuse Constantie surgunĭ, precum pre ceĭ Pravoslavnicĭ, aşé pre ceĭ Ereticĭ, ĭ-au chemat la sine, şi-ĭ sfătuĭa să să înpace, zicându-le: Ascultaţi-mă, pre carile l'au ascultat Alemaniĭ şi Franţiĭ, şi după acéĭa ĭ-au slobozit să margă cineş la Eparhia sa; ce după cum să zice prost cuvântul, lupul puţină carte învaţă, şi în locul slovélor, véde cum întră mieiĭ în pădure, aşé Iulian, întâĭ în légé creştinĭască învăţat, şi la şcoalele Athiniĭ înpreună cu sfântul Vasilie Marele, şi cu Grigorie Theologul ucinic fiind, ca cânile la borâtura sa s'au întors, şi lét 360. sau precum Ricţiolus în Hronicul mare însămnéză 361. uşile Capiştilor Idoleştĭ au deşchis, şi singur spurcatelor idoleştĭ slujitorĭu, Arhiereu mare s'au făcut, (sint uniĭ din scriitorĭ, cariĭ la acest an zic să fie murit Constantie, ĭară alţiĭ la lét 361. pentru caré precum de aniĭ înpărăţiiĭ, aşé de a vieţiĭ luĭ intre sine nu să potrivăsc). În vrémile acestuĭ niciş de pomenit de lége călcător, în părţile Dachiiĭ cevaş să să fie lucrat, Istoriciĭ nu pomenăsc; ĭară puţine

Iulĭan Paravat

Ammiĭan Carté 21 şi 12. Socrat Car. 3. Cap. 4. Zosim Car. 3. Idatie şi Ieronim în Hronic la acesta an.

vrednice de ştiinţă, pentru dânsul, şi pentru lucrurile luĭ spurcate, în graţia cititorĭuluĭ Român, a pomeni nu ne vom lenevi. Întâĭ au oprit să nu învéţe Creştiniĭ nicĭ o ştiinţă, nicĭ limba, Ellinéscă. 2-le. Creştiniĭ îĭ numiĭa Gallilienĭ, şi pre IIs: Gallilean. 3 le. Toţĭ vrăjitoriĭ, şi descântătoriĭ pre lângă sine stringând, cinstile céle maĭ marĭ le da; 4-le. Pre creştinĭ nu vré să-ĭ muncéscă pentru lége, zicând, că creştiniĭ socotind de cinste a le fi moarté pentru numele luĭ IIs:, nicĭ acéĭa cinste nu trebue să dobândĭască, pentru acéĭa cu alte măgulitur, şi amăgiturĭ vré să-ĭ tragă la idololatrie. 5 le. Pentru ca rău, şi necinsté creştinilor să facă au dat voe jidovilor, să-şĭ facă Besérica Ierusalimuluĭ, ce din fundamenturĭ, eşind pară, nu numaĭ lucrul ce făcusă au stricat, ce şi ciniile meşterilor au topit, şi pre jidovĭ, cariĭ asupra lucruluĭ sta, în cenuşă ĭ-au întors. 6-le. Din rămăşiţa materiiĭ, caré rămăsése nearsă, au poroncit să facă acolo un Theatru, adecă loc înnalt pentru privală; unde s'au gĭuruit, că după ce va vini din războĭul Perşilor, să dé pre chreştinĭ jidovilor să-ĭ sfărăme; şi încă maĭ gĭuruĭa, singele creştinilor să-l vérse înnainté Bozilor; ĭară în locul Beséricilor, să pue Bozul Afroditiĭ, de s'a întoarce biruitorĭu. 7-le. Scris-au la Arsachis Craĭul Armenilor, carćle era creştin, să-ĭ fie într'agĭutorĭu, cu oaste înpotriva Persilor, ĭară amentrele făcând, să ştie, că Dumnăzăul căruĭa să închină, cevaş nu-ĭ va puté folosi. 8 le. Vrând pentru numele Domnuluĭ Hs: să râză, au scris la Livanie Sofistul şi Dascalul Şcolelor în Antiohiĭa zicând: Oare ce lucru lucrĭază ficorul teslarĭuluĭ? Livanie fiind creştin orthodox, ĭ-aŭ răspuns: Aceştiĭ lumĭ, şi a toată săzdanie lucrătorĭul Dumnăzău, pre carile tu batjĭocurind, ficorul teslarĭuluĭ îl facĭ; lucrĭază loc, pentru Iulian, care cuvânt
Lét. 363. au fost ca o prorocie adevărată, că lét 363. după ce au scris 7.
Ammiĭan Carté 5. cărţĭ marĭ înpotriva Evangheliiĭ, şi a Domnuluĭ Hs: cu mare mândrie, şi cu multă oaste, au purces asupra Persilor; şi dintâĭ îĭ mergé cu sporĭu, şi multe cetăţĭ au luat; ĭară apoĭ, trecând apa Tigruluĭ, întrând într'o peşteră, cu vrăjitoriĭ săĭ, acolo au spintecat o muerușcă bătrână, şi din mănuntăile eĭ vrăjind, ĭ-au arătat Dascalul său Cacodemonul, precum va avé biruinţă. Ce ficorul teslarĭuluĭ (precum râdé el, pre ziditorĭul a toată fapta)

ĭ-au întors vrajé îndărăpt, şi lăcaş acmù în fundul Tartaruluĭ îĭ gătisă. Decĭ Iulian puindu-să cu oştile supt cetaté Ctisifont, şi apucându-să cu Persiĭ de războĭu; de mână nevăzută, cu Suliţa pătrunzindu-l, răul rău au perit, ĭară cé maĭ pre urmă Vlasfemie ĭ-au fost, că de pe cal căzind, ş-au fost strângând cu pumnul singelé, ce ĭ-au fost curând din rană, şi spre cerĭu în sus aruncând, au fost strigând: Biruit-aĭ Gallileĭanule; ĭară ce mână să fie fost acéĭa, ce l'au pătruns cu suliţa, în multe chipurĭ să povestéşte; căcĭ Nichifor zice, că Livanie, să fie pus acesta lucru asupra creştinilor. Sfântul Grigorie Theolog zice: că îngeriĭ l'au omorât; ce au fost ucis prin rugile Mareluĭ Vasilie, trimiţând maĭca Puterilor pre Sfântul Mercurie, precum dovedéşte Baronie din oraţia Sfântuluĭ Damaschin. Tâmplatus'au moarte luĭ Iulian în anul pomenit, Iunie 26. aniĭ înpărăţiiĭ luĭ Iulian, din Istoricĭ curat, nu putem afla; căcĭ uniĭ zic, treĭ anĭ, alţiĭ zic să nu fie plinit nicĭ doĭ, ĭară din Hronologhie înţelégem, să fie înpărăţit un an şi lunĭ 7. şi 23. zile.

Theodorit Car. 5. Cap. 20 şi 25.

Nichitor Cap. 34.

Grigor Nazienzanul Cuvânt. 2. In Iuliĭan.

Damaschin Cuvântul 1. Pentru Icoane. Nichifor Carté 10. Cap. 35.

După Iulian Apostat, oasté au rădicat la înpărăţie pe Iovian, om bun şi creştin, carele văzindu-să într'atâta nevoĭa, în caré Iuliĭan cu mândriĭa, şi cu bueciĭa luĭ adusése oasté, ĭ-au căutat a face pace cu Persiĭ, după a lor plăcére. Decĭ întorcându-se înnapoĭ spre Ţarigrad, şi sosind la Târgul Danastana, între Galatiĭa şi Vithiniĭa, acolo de năprasnă au murit, precum scrie Ieronim şi alţiĭ în luna luĭ Fevr: 17: după ce au înpărăţit lunĭ 7: zile 22: ĭară moartea zic să i să fie tâmplat aşé, că întrând într'o casă de curund albită cu var, şi fiind vrémé can réce, au aprins cărbunĭ, noapté duhul cărbunilor, şi a varuluĭ, să-l fie înnăduşit.

Ammian Carté 25. Evtropie carté 10. Sozomen carté 1 cap. 6.

CAPUL X.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Dachiĭa, dela Valentiniĭan până la năpada Unnilor.

La începutul anuluĭ 364. Fevr. 25: au stătut înpăratul Valentiniĭan, caréle îndată au luat pre frate-său Valens soţie, şi în 29:

Lét. 364 Valentinian şi Valentie.

a luĭ Mart l'au făcut Avgust. In vrémile acestuĭ înpărat, înpărăţiĭa Romanilor, din toate părţile să clătiĭa, şi multă turburare, şi amestecare, în hotarăle pre denafară, să făcé. Căcĭ toţĭ Varvariĭ înţălegând de nenorocit răzsboĭul luĭ Iuliĭan, asupra Persilor, vrémé ce pândiĭa socotind, că lĭ-au vinit la mână, toţĭ odată, şi din tóte părţile, s'au clătit. Alemaniĭ prăda Gallia, Sarmatiĭ, şi Cfadiĭ Pannoniile, Pictiĭ, Saxonie, şi Scotiĭ, Vritaniĭa, Mavrei, cu alte limbĭ, Africa, Persiĭ, Armeniĭa, şi Gotthii, Thrachiĭa (în caré să cuprindé şi Dachiĭa); ce vrednicie înpăraţilor
Lét. 367. Zosim car. 4 Ammiĭan car. 27 acéste toate în curund, lĭ-au potolit, şi întâĭu la anul 367: Valens Avgustul, eşind spre Misiĭa, şi cercând în toate părţile, şi
Lét. 368. Lét. 369. nicăĭurĭ putându-ĭ afla, au trecut Dunăré, şi întrând în ţărâle lor, şi în lung şi în lat mare răzsipă, şi pradă făcând, s'au întors cu izbândă la Ţarigrad, lét 368: Acelaş istoric scrie, precum Valens mărgând ĭarăşĭ asupra Gotthilor, multă vréme au pierdut, pănă a tréce Dunăré, căcĭ Gotthiĭ siliĭa, să nu-ĭ dé trĕcătoare; ce pănă maĭ pre urmă, înpingându-ĭ, şi Dunăré trĕcând, mult ĭ-au prădat, şi acmu în ĭarnă întorcându-să, şi socotind că nu va puté agĭunge
Lét. 369. Ammiĭan, carté 27. Idatie în Hronic la Ţarigrad, au ernat cu oştile în Misia, la Marchianopolis. lét. 369. Valens ĭarăşĭ au trecut Dunăré asupra Gotthilor, ce-ĭ porecliĭa Grutunghiiĭ; şi după câte-va ĭuşurele harţurĭ, pănă maĭ pre urmă, au răzbit pe Athanaric Domnul lor, şi l-au întors în fugă. Ce nicĭ cu atâta lăsindu-l, şi tot vârtos denapoĭ întirindu-l, de nevoe ĭ-au căutat a trimite la Valens, rugându-se de pace, şi gĭuruindu-se, precum de acmu înnainte, hotarăle înpărăţieĭ Romanilor, nicĭ odânăoar nu va maĭ călca, cu cariĭ pace făcând, au poroncit luĭ Ecfatie şi luĭ Leontie, să rămâĭa pristavĭ, pentru faceré a unor cetăţĭ pre malul Dunăriĭ: pentru ca şi maĭ cu pază
Lét. 370 să fie părţile despre acé parte, care cetăţi la anul 370, (după cum mărturiseşte Cuspin), s'au săvârşit. Depre acésta nu întunecoase dovadă ĭaste, că piciorul Romanilor din Dachia, neclătită să fie rămas; macar că multe, şi adése călcăturĭ dela Gotthĭ vor fi avut; ce istoriciĭ nu pomenésc, că doară Gotthiĭ să fie luat nescare-va cetăţĭ preste Dunăre; sau să să fie aşézat unde-va pre acolo; rămâne dară socoteala, că cetăţile, şi maĭ denainte de alţĭ, înpăraţĭ făcute, şi acestea de acmu, cu Romanĭ pline, şi cu slu-

jitorĭ să fie ţinute, că cetaté fără slujitorĭ, şi fără lăcuitorĭ să fie, nicĭ cel fără de minte o poate socoti, încă din Gheorghie Chedrin înţelégem, că supt Valens, nu numaĭ Dachiĭa, ce şi Schythiĭa, să fie prădat Gotthiĭ; căcĭ parté Schythieĭ, caré era pre marginile măriĭ négre, era tot supt oblastiĭa înpărăţiiĭ Romanilor; într'acesta chip precum videm astăzĭ, că ţin Turciĭ toate cetăţile de pre marginĭ, precum supt înpărăţiĭa luĭ Theodosie Marele, maĭ pre larg vom arăta. Valentinian, în anul trecut, având cu Sarmatiĭ întâĭ răszboĭu, cu biruinţă; apoĭ şi pace, pentru a căruĭa legămînt şi închinăcĭune ce făcuse, viind soliĭ Gotthilor în haĭne atâta de terfelite, şi la stat şi la tot chipul schimosiţĭ, şi de nimică; Valentinian văzindu-ĭ aşé de bezcisnecĭ, ĭ-au întrebat: au toţĭ Gotthiĭ sint ca dînşiĭ? Eĭ au răspuns, precum eĭ dintre toţĭ în slujba soliiĭ s'au ales ceĭ maĭ dé firé, şi maĭ de frunte; caré auzind Valentinĭan, atâta s'au întrestat, şi s'au măhnit, (pentru căcĭ adecă i s'au tânplat războĭu, şi biruinţă a avea asupra oamenĭ atâta de nebăgaţĭ în samă), cât îndată, leşinat au căzut; şi macar că doftorul îndată vâna ĭ-au deşchis, ce singele închegândui-se, nicĭ cum macar n'au picat, şi într'acé zi au murit, după ce înpărăţise 12: anĭ fără o sută de zile, în 17: a luĭ Dechemvrie, trăit-au anĭ 55: După moartea luĭ Valentinian, acolé nicĭ Valens, nicĭ Graţian
Graţian tânplându-se, oşteniĭ îndată au râdicat în locul luĭ înpărat, pe Valentinian cel tânăr, pre carele (macar că încă copil de vrâstă era), şi Valens, şi Graţian la înpărăţie l'au primit.

CAPUL XI.

Acasta-ş să dovedéşte dela năpada Unilor, până la înpărăţiĭa luĭ Valentinian cel tânăr.

In cursul anilor 374. scrie Ammiĭan, carte 31. precum înpă- Valentinian cel tânar. Lét. 374.
raţiĭ, stând în socotélă, cum vor puté ţiné supt stăpânire, pre îndărăpnic, nestătătorĭu şi vitĭaz neamul Gotthilor; ĭată Huniĭ, sau Unniĭ, neam varvar, şi până atuncé în părţile acésté necunoscut, din céle maĭ de afund a Sarmatilor hotară, cu Domnul lor Va-

lamir, sculându-să, şi locurĭ noaă de lăcaşurĭ cercând; cu mulţime de noroade, asupra Gotthilor au căzut, pre cariĭ pre încet, pre încet: din locurile lor au început a-ĭ muta. Gotthiĭ nicĭ înpotriva lor
Lét. 376. Ammiian, carté 22. a să pune, (putând), nicĭ într'alt mijloc a face putând, lét 376: cu Domnul lor Fritighern, şi Athanaric, toţĭ cu muĭarĭ, şi cu copiĭ, părăsindu-şĭ locurile, au vinit cu rugăminte la Valens, cerşind să-ĭ priimască supt suppuneré, şi protecţiĭe înpărăţiiĭ. Valens lucrul ceva să fie, nu pré bine socotind, pre Gotthĭ, cu dragoste ĭ-au priimit, şi în Trachiĭa trecându-ĭ, acolo ĭ-au aşézat. Socotéşte, cum şi Valens, socotéla altora maĭ denainte de dânsul înpăraţĭ urmând, în Dachiĭa neam varvar să pué, nicĭ cum n'au vrut; că Gotthilor cu multul maĭ plăcut ar fi fost, în Dachiĭa să să fie aşézat, de cât în Thrachiĭa; Dachiĭa fiind ţară maĭ de câmp, şi înpotrivită firiĭ, şi vieţiĭ Tătărăştĭ; ĭară Thrachiĭa între munţĭ închisă, şi maĭ toată muntoasă, nicĭ poate să zică, că doară atuncé alte neamurĭ de Varvarĭ să fie fost în Dachiĭa, şi pentru acéĭa Gotthiĭ, acolo să nu fie avut loc; căcĭ acésta istoriciĭ nu pomenesc; precum aceştéş Gotthĭ, maĭ pre urmă, hainindu-se, au prădat şi în Dachiĭa, precum maĭ gĭos să va vidé. Aşé Gotthiĭ în Thrachiĭa trecând, Huniĭ au rămas pre locurile lor, adecă peste Nistru spre Nipru.

Gotthiĭ după ce au întrat cu totul în Thrachiĭa, şi aşezindu-se pre locurile ce le arătase, s'au poftit să ĭ priimască înpăratul şi în céta slujitorĭască, şi numaĭ să nu-ĭ lase să moară de foame; ĭară eĭ, orĭ-în ce parte de nepriĭatinĭ, s'ar tâmpla, cu toată credinţa vor sluji, care lucru plăcând luĭ Valens, li-au orânduit
Lét. 377. şi hrană; ĭară la anul 377. Gotthiĭ în Trachiĭa au început a flămânzi, şi vârtos a cére zaharaoa orânduită, ca cum ar fi datorie, ce şi lăcomiĭa maĭ mult a luĭ Lupiţin (carele era orânduit să-ĭ hrănéscă) pănă maĭ pre urmă ĭ-au făcut să rădice cap, că eĭ în foamete, şi amărâmé flămângĭuneĭ fiind, el le zicé, să mănânce cânĭ; şi şi pentru un câne ceré un rob plată. Valens, socotind să nu să înmulţască gâlcéva, au trimis să le poroncéscă să ĭasă din Thrachiĭa, şi să trécă Elespontul la Asiĭa. Gothiĭ şi la acésta priimind bucuroşĭ, numaĭ să li să dé bucate de 2 zile, ce în loc de bucate, văzind c-au început a le înbla béţe pe spate;

întâĭ au început a să apăra, apoĭ şi năvală a da. In scurt; şi Udriĭul încungĭură, ce nicĭ arme avênd de trébă, nicĭ pănă atuncé a bate la cetate fiind deprinşĭ, de cetate s'au lăsat, şi s'au slobozit a prăda Trachia. Valens asupra lor, îndată au trimis Voevozĭ cu oaste; ce cu mândrie şi ĭără socotélă mărgând, fură biruiţĭ: ĭară Gotthiĭ cu armele, ce dezbrăcasă pre Romanĭ întrarmându-se, încă maĭ tarĭ să făcură. Valens la anul 378: Maĭ 30: (precum scrie Socrat şi alţiĭ) viind la Ţarigrad, nărodul au început a-l ocără, şi de tot proaste cuvinte a-ĭ zice: căcĭ fără nicĭ o socotélă bună, au fost priimit pe oamenĭ varvarĭ, şi vrăjmaşĭ ca aciĭa în pământul românesc, de care cuvinte înfocându-se Valens, îndată au eşit din Ţarigrad, şi nicĭ aşteptând să agĭungă, şi Graţian, (carele acmu cu oştile despre apus aproape era), singur cu câtă oaste au avut cu sine, au mărs asupra Gotthilor; Gotthiĭ din locurĭ suppuse, întâĭaş dată călărimé Romanilor au înpins, şi au înprăştiat, pe pedestrime, aşijderé la strâmtorĭ închizind-o, au râzsipit-o; unde mulţĭ omenĭ de frunte, pe loc au perit. Valens de toţĭ aĭ săĭ părăsit, şi cu sĭgata rău rănit fiind, cu puţineĭ, au năzuit la o casă aproape. Gotthiĭ în goană luându-l, macar că nu ştiĭa că ĭaste înpăratul într'acé case, au încungĭurat casa; ceĭ din lontru tare, precât puté, apărându-se, şi Gotthiĭ văzind, că amentrele nu-ĭ vor puté dobândi, au dat foc casiĭ, unde Valens, ars, au perit: după ce înpărăţisă anĭ 14: lunĭ 4: zile 9: şi au trăit 50: de anĭ. După izbândă, Gotthiĭ, fără nicĭ o frică, întâĭ au încungĭurat Udriĭul: ce ne putându-l răzbate, s'au dus supt Ţarigrad, ce de la cetate înpinşĭ fiind, s'au întors înnapoĭ; şi de acolo în toate părţile s'au slobozit în pradă, şi rău au jecuit Thrachia, Misia, Dachia, şi Pannonia. Ieronim în Hronic, Ammilian carte 31: Zosim carté 4: Socrat carte 4: cap. 38: Sozomen carté 7: cap. 40: Rufin carté 2: cap. 13: Orosie carté 7: cap în triĭ, Theodoric carté 4: Cap. 36: Zonara carté 13: cap. 16: Iată şi aicé Dachia între ţărâle de Romanĭ ţinută, şi de Gotthĭ, ca o ţară Românĭască, prădată să dovedéşte. Precum gré furtună au căzut atuncé şi pre Dachia noastră, şi pre alte ţărĭ de pren pregĭur, curat arată Anton Bonfin, deca: 1: carté 2: scriu (zice) uniĭ, «precum Lupiţin să fie învitat pre Fritighern Domnul Gotthilor

Lét. 378. Chedrinos în Compendium.

«la ospăţŭ, puind în inimă, ca şi pe dânsul şi pe soţia luĭ cu «vicleşug să-ĭ omoară; şi acmu pre ceĭ ce maĭ în lontrul casiĭ «întrasă, începând a-ĭ ucide, Fritighernus auzind gâlcévă, îndată «au sărit din pat, în carile şidé, şi îndemnând mulţimea, au o- «morât pre Maxim, şi pre soţiĭa luĭ, (cariĭ era orânduiţĭ să-l «omoare pe dânsul), şi deciĭa slobozindu-se în pradă, Dachia «măluroase (ĭară nu toată), aşijderé Misia, şi Thrachia (carile era «provinţiĭ Româneştĭ) au adus supt supuniré sa, poroncitu-lĭ-au «să-ĭ de bir, şi pre lăcuitorĭ cu gré stăpâniré ĭ-au purtat. Ce nu mult au fost Dachia măluroasă supt Gotthĭ, căcĭ precum înnainte vom arăta; stând Theodosie marele la înpărăţie, toate ţărâle carele apucase Gotthiĭ, au răscumpărat din mâna lor. Iară Graţian văzind, că într'atâta primejdie, ce vinisă înpărăţiĭa cu Gotthiĭ, şi socotind că singur în toate părţile să agĭungă, şi să chivernisască nu va puté, au trimis la Theodosie (carile apoĭ s'au numit cel mare), şi de la Ispanie aducându-l, l'au luat soţie la înpărăţie, lét 379; Theodosie acesta era fićor altuĭ Theodosie, pre carile fără nicĭ o vină Valens îl omorâse; de la toţĭ şi ceĭ creştinĭ, şi ceĭ păgânĭ istoricĭ în toate lăudat, atâta cât nicĭ ceĭ maĭ denainte, nicĭ ceĭ maĭ de pe urmă cu bunătatea, cu înţelepcĭuné, cu toate vredniciile, şi ce ĭaste capul a toată lauda, cu creştinătaté nu l'au întrecut. El pre mulţĭ cu multul covârşind; nicĭ în vitejie au fost maĭ ğos decât într'alte hărniciĭ, însă războĭul fără mare trebuinţă, nicĭ au râdicat, nicĭ au făcut, fără cât numaĭ puţin au fost pré lesne a să mâniĭa, şi aşé pre lesne, şi curund a să întoarce. Caute cititorĭul la Sfântul Amvrosie în oraţia ce face la pogrebaniĭa luĭ, şi acolo va afla cu ce să îndulci.

ĬAR NOĬ SFÂRŞITUL CĂRŢIĬ ACEŞTIĬA PUNEM.

CARTÉ A PATRA

Caré arată începătura némuluĭ Gotthilor, şi de unde eşind eĭ au năpădit în Evropa. Aşijderé multe şi marĭ Crăiĭ din Varvarĭ descălecate. Aşijderé eşiré Attiliĭ cu Unniĭ, şi câte-va năpăzĭ a lor spre părţile Evropiĭ. Aşijderé dovedéşte traĭul Romanilor în Dachia, de la Theodosie cel bătrân, până la Anastasie înpărat; când s'au schimbat numele Dachiiĭ în Volohia; şi Romaniĭ dintr'ânsa s'au numit, Volohĭ.

CAPUL I.

Arată-să începătura a tot némul Gotthilor, de unde au eşĭt eĭ întâĭ, şĭ apoĭ pre ce locurĭ cu şedéré s'au aşezat.

Multă lesnire spre maĭ adevărată cunoştinţa, şi înţelégiré lucrurilor, carele înnainte sint să pomenim, să aducă socotim, de vom arăta nĭamul acesta a Gotthilor, de unde le ĭaste începătura; pre ce locurĭ au trăit, şi până maĭ pre urmă unde s'au aşézat. Şi macar că acésta afară din calé Hroniculuĭ nostru a fi s'ar vidé, însă pre cât în socotéla noastră ĭaste, nicĭ noĭ în zădar ne trudim, nicĭ cititorĭuluĭ, caréle ştiinţiĭ adevăruluĭ slujéşte, fără folos va fi, şi maĭ ales căcĭ sint uniĭ din istoricĭĭ ceştĭ maĭ noĭ, Theodosie cel bătrân.

cu multul maĭ îndrăsneţĭ decât, cât istoriculuĭ ar trebui; şi a lor părére vrând să întărésсă, după plăcére, cursul istoriilor, şi lucrurile aĭavé într'un chip însămnate, într'alt chip le tâlcuesc, şi le prefac; şi pre acesté nu numaĭ puţine desputaţiĭ, şi întrebărĭ fac, decât himiciĭ, pentru pĭatra filosofilor, sau filosofiĭ-fizicĭ, cum şi din ce să nasc lucrurile toate, din oaâ, au din putréjĭuné altuĭ lucru? Aşa sint uniĭ din Istoricĭ, precum am zis, socotéla, şi părére sa urmând, silesc să aréte, precum Dachia noastră, câtă-va vréme de anĭ, să fie fost supt stăpâniré Gotthilor; apoĭ a Hunnilor; şi deciĭa nu ştiu a cuĭ, şi a cuĭ, pre carile toate aicé a le înşira, multe ar fi. Cariĭ părerĭ lor urmând să căznesc să aréte precum Româniĭ noştriĭ, să nu fie din Romaniĭ luĭ Traĭan doaâ Argumenturĭ numaĭ aduc: unul precum Avrelian să fie scos din Dachia pe Romanĭ, şi să-ĭ fie mutat în Misia, ce acasta precum să fie fost slove pe apă scrise, paremi-se că s'au dovedit; Ĭară alt Argument le ĭaste, că viind Gotthiĭ să fie gonit pe Romanĭ din Dachia, şi deciĭa să fie cuprins eĭ acéle locurĭ, pentru caré noĭ gâlcéva acésta într'alt chip a să curma peste putinţă a fi socotim, fără numaĭ, din istoricĭ vrednicĭ de credinţă, şi pre acéló vrémĭ scriitorĭ, de vom arăta precât maĭ pre scurt vom puté, începutul şi coreniĭa acestuĭ ném; şi apoĭ de au putut sau au avut vréme să-şĭ înfigă şederile în Dachia noastră. Decĭ dară să ştie cititorĭul, că aicé noĭ nu istorie, ce tălmăcire istoriiĭ facem: adecă a luĭ Patavie, carile din istoricul Iordan, (au cum alţiĭ îĭ zic Iornand) şi din Pavel Diaconul, pentru némul acesta aşa scrie: «Tot némul zice a Gotthilor, din Scandinavie au eşit. Aceşté maĭ întâĭ, la marginile măriĭ ce-ĭ zic Baltică lăcuind, apoĭ s'au mutat în Schythia, şi s'au aşézat la marginile măriĭ négre, (Iornand de Gotthĭ cap. 29), (adecă de la Don până la gura Dunăriĭ), din cariĭ uniĭ, cariĭ s'au întins maĭ mult spre răzsărit, s'au chemat Ostrogotthĭ; adecă Gotthĭ despre răzsărit; ĭară cariĭ maĭ spre apus s'au tras, s'au chemat Visegotthiĭ, adecă Gotthĭ despre apus. Aşijderé Domniĭ acestora în doaâ familiĭ să despărţĭa, una Amalitilor, (carĭa stăpâniĭa pre Ostrogotthĭ), alta a Valthilor, pre Visegotthĭ. Acestor doaâ némurĭ, locurile, carile cuprinsése, si hotarăle ce-ĭ despărţĭa, curat le arată Pro-

Patavie, Parté 1. Cart 6. Cap. 14; Iornand carté de Gotthĭ cap. 3: şi 4. Pavel Diaconul carte 12, cap. 21. Iornand de Gotthĭ carte 29. Socrat carte 14. cap. 33. Pavel Diacon în Mistelana carte 12: cap. 12:

copie Chesarénul în carté pentru Gotthĭ, carté 4: cap. 4: carile așa zice: «Așéș în malul bălțiĭ Meotis ĭaste cel véchĭu lăcaș a Gotthilor, cariĭ să chémă Τετραξηδίη, ĭară departe maĭ încolo de aceşté, sint Gotthiĭ, cariĭ să chĭamă Visegolthiĭ, și Vandaliĭ, și alte a lor năroade toate; carile maĭ denainte Schithĭ să chema. Dintr'acesté a luĭ Procopie cuvinte, curat poate cunoaște cine-va, că céle vechĭ a Gotthilor lăcașurĭ, după ce s'au coborât de la Scandinavia, să fie fost pe lângă maré Azaculuĭ; adică balta Meotis. Acésta mărturiséște și Petavie în sămăluiró vrémilor, Parté 1: Carté 6: Cap. 14. ĭară Stravon maĭ vechĭu între toțĭ Gheografiĭ carte 7: unde hotăréște némurile, și locurile Gotthilor, pre unde au fost lăcuind din începătura lor; și maĭ curat arată: «Pământul zice Gotthilor ĭaste din potriva codrilor Herținiĭ, și de acolo întinzindu-să, au cuprins toțĭ munțiĭ, spre Dachia; și pe'ncet și până la gura Dunăriĭ, și până la Nistru au agĭuns, și pre acolo cu Sarmatiĭ amestecațĭ au trăit. Stând dară acestora scriitorĭ socotélă neclătită, rău cade a luĭ Sarniție lĭahul, carile carté 4: cap 5: fără nicĭ o mărturie zice: precum scaunul Ostrogotthilor, să fie fost Zermitusa, și Tomos cetate la Dunăre, și ostrovul Dunăriĭ Pevchi; ce foarte rău greșéște, că cetaté, căria iĭ zice el Zermitusa, o însămnĭază Bonfin Ulpia Traiana. Tomos ceĭ vechĭ istoricĭ, și gheografĭ o pun peste Dunăre în Misia la marginé măriĭ négre; macar că din multe dovéde socotim să fie fost, unde ĭaste acmu Cetaté albă, ĭară Pevchiĭ ostrovul ĭaste între gârlile Dunăriĭ; la care locurĭ nicĭ Gotthiĭ, nicĭ Ostrogotthiĭ așezământ n'au avut; fără numaĭ după ce ĭ-au gonit Hunniĭ, ĭ au primit înpărațiĭ răsărituluĭ, peste Dunăre în Misia, precum înnainte pe rând vom arăta. Așa dară din Istoriciĭ și Gheografiĭ maĭ sus pomenițĭ să dovédéște; că maĭ denainte, până a nu năbuși Hunniĭ peste Gotthĭ, Ostrogotthiĭ să fie lăcuit, de la Nistru și de la gura Dunăriĭ, până în balta Azaculuĭ; ĭară Visegotthiĭ de la aceștĭa maĭ sus; adecă de la Codriĭ Herținĭ până în Hotarăle Dachiiĭ. Sarniție uĭtându-șĭ céle din tâĭ cuvinte, Carté 3. Cap 4, vine și el după socotéla noastră; căce acolo aducând mărturie pe Ptolomeĭ vestitul Gheograf, pe Ostrogotthĭ iĭ pune la gura Dunăriĭ, ĭară pe Visegotthĭ la maré Baltică. Decĭa amân-

Procopie carte de Gotthĭ 4. Cap. 4.

Patavie. Parté 1. Carte 6: cap. 14. Stravon carté 7.

Iornand. Carte de Gotthĭ cap. 29; Socrat carte 4. cap. 33; Pavel Diacon în Misţelana, carte 12, cap. 12.

doaâ acésté nĭamurĭ, multă vréme, pre locurile pomenite, într'o inimă lăcuind, şi bine între sine trăind; când au fost pre vremile luĭ Valens înpăratul, s'au scornit între dânşiĭ price şi gâlcévă. Domnul Visegotthilor, era pre atuncé Fritighernis; iară a Ostrogotthilor, Athanaricus. Fritighernis, fiind de putére maĭ slab, şi văzind, că nu va puté sta înprotiva luĭ Athanaric, au cerşut agĭutorĭu înpotriva luĭ Athanaric de la Valens înpăratul, şi pentru ca maĭ credincéos să să aréte înpăratuluĭ, şi légé creştinĭască (însă supt ierésa luĭ Arie) au priimit. Ce înpăratul, prin mijlocul episcopuluĭ lor, luĭ Ufila, şi gâlcévele lĭ-au înpăcat, şi légé mult între nĭamurile lor au lăţit. După acésté la anul 374.

Lét. 374. Procopie de Gotthĭ, carté 4, list 323, Sozomen, carté 6, cap. 37. Iornand de lucrurile Gotthilor cap. 24. Ca acesteş şi Ammiĭan.

Hunniĭ, precum maĭ sus am pomenit, eşind din fundurile Sarmatiiĭ, şi Bosforul Chimeric trecând, (Bosforul Chimeric să chema, unde acmu sint Gherci, şi Taman, la Bogazul măriĭ Azaculuĭ, unde să împreună cu maré négră) de năprasnă asupra Ostrogotthilor au căḑut, şi ĭ-au şi supus. De patima Ostrogotthilor înspăĭmântându-se Gotthiĭ, de spre apus, sau Visegotthiĭ, iaraş au căzut la înpăratul Valens, cu rugăminte, să'ĭ priimască supt supuneré înpărăţiiĭ, şi să le aréte loc unde să-ĭ mute, cu totuluĭ tot. Valens, precum s'au zis, priimindu-ĭ; ĭ-au trecut Dunăré, şi ĭ au aşezat în Misia, şi în Thrachia. Intr'acesta chip dară au fost eşitul, începătura, şi călcaré Gotthilor de la Hunĭ, ĭară acmu să cercăm dupĕ acésta, acestéş ce au maĭ făcut? şi ce au maĭ lucrat? cu care mijloc, bună nedejde avem, că vom puté dovédi, că nu drĭaptă ĭaste socotéla acelora, ce vor să zică, că Gotthiĭ au stăpânit Dachia.

CAPUL II

Arată-să, precum Gotthiĭ, numaĭ căcĭ au trecut prin Dachia, ĭară nu au stăpânit-o.

Iornand carté de Arĭani. cap. 41.

Ceĭ ce vor să zică, precum Gotthiĭ au stăpânit Dachia, argumentul lor îl ĭau din Iornandis, carele în carté pentru Gotthĭ Cap. 41 zice, precum ĭarăş singure cuvintele luĭ Patavie vom

pune: «Deciїa Ostrogotthiĭ, (adecă după aşézaré celoralalţĭ Gotthĭ în Thrachia) supt stăpâniré Unnilor, ĭaraş pre locurile lor céle maĭ denainte, cu deosăbiţĭ Domniĭ lor, au rămas; Ĭară locurile acesté vor să zică că au fost Dachiїa, unde acmù sint Munténiĭ, Ardélul şi Moldovéniĭ. Tâlcuiré acésta ĭaste a luĭ Maĭenburg, din carele, apucă (precum să zice prostéşte ca Caїa maţul) Moréri* în dicţionarul Istoricesc, la numele Gotth. Ce acéstă aşé de crudă tălcuire, precum nicĭ un fundament de adevăr să fie având, acmuş va cunoaşte cetitorĭul nostru, de vréme ce stând povésté istoriiĭ curată, şi aĭavé; nicĭ o nevoїa nu ĭaste, carea tâlcuirilor, şi maĭ adevĕrat să zicem, viselor să ne silĭască a créde, nicĭ Istoriїa poftéşte credinţă; ce ştiinţă, că credinţa trebue să o avem la lucrurile, carile nicĭ dovadă au, nicĭ a să dovédi să pot, care lucru, la Istorie puţin, şi maĭ nicĭ un loc nu are. Intâĭ dară socotéla, acelora precum departe de adevăr să fie stând, să dovedéşte; căcĭ Istoricul Iornand aĭavé arată, că Gotthiĭ, după ce au ĭeşit despre părţile măriĭ Baltică, au vinit, şi s'au aşezat pre locurile, carile stau pre marginile mariĭ Negre, care marginĭ orĭ cum în stânga, şi în drépta de ar sili să tâlcuĭască Maienburg, şi alţĭ cariĭ ar urma luĭ, adeverinţa Istoriiĭ într'alt chip, şi aĭuré nu le poate cunoaşte, fără numaĭ de la gura măriĭ Azaculuĭ, (adecă de la Bostorul Chimeric) până la gura Dunăriĭ, pre unde ĭaste acmù Crâmul, şi până la Chiliїa. Ĭară alalte marginĭ a măriĭ, carile sint de la Chimeric, spre răzsărit, adecă spre parté încotro sint acmù Cerchejiĭ, şi de la Dunăre spre Ţarigrad, unde ĭaste întâĭ Mysia, şi apoĭ Thrachia; nu să pot înţelége să fie fost cuprinse de Gotthĭ, Căcĭ dintr'acelaş istoric chiar să arată, că Huniĭ trecând Bosforul Chimeric, îndată au căzut asupra Ostrogotthilor, de unde aĭavé ĭaste, că Ostrogotthiĭ era în Crâm, (pentru acésta şi Mitropolitul Crâmuluĭ astă-zĭ să numéşte a Gotthiiĭ), şi pe marginile măriĭ Azaculuĭ; ĭară Visegotthiĭ de la dânşiĭ spre apus; ce ĭarăşĭ pe marginile măriĭ négre până la Dunăre; căcĭ peste Dunăre să fie trecut în Mysiїa, sau maĭ sus pe malul Dunăriĭ, spre parté Dachiiĭ să să fie fost lăţit, Istoricul nu scrie, nicĭ Petavie acósta într'alt chip tâlcuĭaşte, de unde rămâne curată adeverinţa Istoriiĭ, caré nicĭ o tâlcuire maĭ multă

Moréri în dicţionarul Istoricesc, tomul 3.

Iornand acoloş.

nu priiméşte, precum şi Ostrogotthiĭ, şi Visegotthiĭ, pre câmpiĭ din Tanaĭ, adecă din Don pănă în Nistru, cât să cuprinde locul acela pre marginile măriĭ négre, să le fie fost cuprins amândoaâ familĭlie acélé a Gotthilor.

Dovedéşte-se a doa: căcĭ gheografiĭ ceĭ vechĭ, pre cariĭ urmază vestitul Gheograf Gluverie, hotarâle Dachiiĭ pre caré o stăpâniĭa Decheval, de la carele au luat-o Traĭan marile, le pun din apa Tiseĭ, pănă în apa Prutuluĭ, carele, precum nu atinge ţărmurile măriĭ négré, cuĭ ĭaste neştiut? Şi aşé de vréme dară ce după adeverinţa istoriculuĭ Iornand, Gotthiĭ s'au aşézat pre marginele măriĭ Négre: ĭată că nicĭ până la hotarâle Dachiiĭ n'au agĭuns: ce numaĭ pănă în dreptul guriĭ Dunăriĭ, pănă peste Nistru. Că ĭarăşĭ de s'ar fi maĭ tins spre apus, pănă în Prut; sau şi pănă peste Prut în Dachia, ar fi trebuit Istoricul pre lângă marginele măriĭ Négre, să adaogă, şi marginele Dunăriĭ; ce istoricul acesta nicĭ au zis, nicĭ să poate din adeverinţa istoriiĭ a să înţelége; Fără numaĭ din viseroasă şi părĕroasă tâlcuiré luĭ Maienburg. Aşé dară dovadă neclătită rămâne, că Ostrogotthiĭ, cariĭ au rămas subt stăpâniré Hunilor, pre locurile lor céle dintâĭ, nu poate fi Dachiĭa; ce Crâmul. Şi locurile pre denafara Crâmuluĭ, pe Don în sus, şi peste câmpiĭ, spre apus, spre Nipru şi spre Nistru, pe unde-ĭ acmù ţara Căzăcéscă, şi spre Zaporova, şi spre Nistru; unde ĭaste acmù Podoliĭa şi Ocraina leşască. Aşijderé rămâne să cercăm, aceĭ Gotthĭ, cariĭ supt supuneré Unilor să fie rămas, şi cariĭ au trecut în Thrachia, deciĭa cât au trăit acolo, şi ce s'au făcut?

CAPUL III.

Arată-să despărţiré Gotthilor, pre cariĭ ĭ-au suppus Theodosie cel bătrân, şi săvârşitul lor.

Precum amândoaâ familiile Gotthilor, cu Domniĭ lor Fritigernis, şi Athanaric, în zilele luĭ Valens, de Hunĭ înpinşĭ, şi goniţĭ fiind, de pre locurile lor, să fie trecut în Thrachia, şi apoĭ cum, şi din ce pricină s'au rădicat, asupra înpărăţieĭ, şi cum au omorît maĭ pre urmă şi pre Valens, în cele trecute destul s'au pomenit,

Acmù vine dară rândul să cercăm, aceĭ Gotthĭ ce s'au făcut? Dovedim dară, că acélé familiĭ a Gotthilor amândoaâ, dacă au trecut în Thrachia, să nu să fie maĭ întors înapoĭ, într'acesta chip: Graţian înpărat, după moartea luĭ Valens, chemând pe Theodosie, îndată oaste gătind, asupra Gotthilor au mărs (cariĭ acmù în Pannonia, Thrachia, Misia şi Dachia, de nime opriţĭ, precum voĭa le ĭera prădà, şi ardé; de osăbĭ că încă cum se bat cetăţile neştiind, pre o cetate să fie apucat, istoriciĭ nu pomenesc) şi bătând pe Gotthĭ, toate ţărâle şi provinţăile Romanilor, carile eĭ cu bir, şi cu alte nevoĭ asupriĭa, îndată lĭ-au dezbătut, precum şi Anton Bonfin, luând din pomeniţiĭ istoricĭ la Decada 1. Carté 2. aşé mărturiséşte: «Theodosie, zice, stând la înpărăţie îndată au strâns oasté, şi singur cu capul său, au mărs asupra Varvarilor, cărora dându-le războĭu, pre lesne ĭ-au înfrânt, şi ĭ-au gonit, şi îndată au scos Misia cé de sus din mâna lor, ĭară apoĭ ĭarăşĭ maĭ întorcându-se nepriĭatiniĭ, de câte-va orĭ mare stricăcĭune au făcut într'ânşiĭ; şi nicĭ un lucru vrédnic de stăpânitorĭu, să nu plinĭască, n'au lăsat. Apoĭ dezbătând şi Misia cé di ğos, Thrachia, şi Dachia măluroasă, au făcut pace cu Athanaric Domnul Gotthilor. Şi aşé biruitorĭu s'au întors la Ţa rigrad.» Ĭată aice să véde, ce parte de a Dachiiĭ au fost cuprins Gotthiĭ, şi câtă vréme numaĭ au fost supt tirăniĭa lor; adecă de la anul 378: până la anul 379: adecă numaĭ un an, ĭară lét 381: Athanaric domnul Ostrogotthilor, de la aĭ săĭ gonit fiind, Theodosie marele, cu cinste l'au priimit: Athanaric după ce au venit la Theodosie într'acelaş an, în luna luĭ Ghenarie: 25: au murit în Ţarigrad, pre carele Theodosie, cu cinste ca pre un Craĭu l'au astrucat. Ĭară la anul al doilé lét 382: precum scrie Idatie, şi pre alţĭ Gotthĭ, pre toţĭ, ĭ-au suppus; ieĭ de bună voe suppuindu-se înpărăţiiĭ din cariĭ Theodosie, pre uniĭ ĭ-au trimis tocma la Eghipt; pre uniĭ ĭ-au lăsat să trăĭască în Thrachia: şi celor de la Eghipt, ĭ-au pus să lucréză pământul, şi cu ţarina să să hrănĭască Idatie istoricul, a supuneriĭ Gotthilor din Thrachia, şi zua în caré s'au tânplat, adecă Octomvrie 3: arată: când adecă Gotthiĭ, cu toţiĭ; Romanilor să dau. Şi aceşté de aciĭa în credinţă ţinuţĭ; dintr'aceşté maĭ pre urmă, după moarté luĭ Theodosie, înpărăţind Ar-

Zonaras cartó 13. cap. 17. Theodorit carté 5, cap. 5.

Lét. 381. Zosim, carte 4. Idatie şi Prosper în Hronic. Sinkie în cuvêntul pentru înpărăţie.

Lét. 382. Idatie acoloş.

cadie, şi Honorie, la anul 393: (precum maĭ pre larg înnainte la locul său să va zice), s'au sculat întâĭ Radagaĭzus, Domnul Gotthilor (acesta fičor, au alt téĭu de rudă să fie fost luĭ Fritighernis, din scriitoriĭ, curat a avé, încă n'am putut) cu 400 miĭ de oaste, precum scrie Zosim, sau cu 200 miĭ de oaste, precum scrie Orosie, şi Marţelus, şi în toată Italie au năbuşit, mare înpărăţiilor şi creştinilor nepriĭatin. După acesta, Alaric (şi acesta a Gotthilor craĭu) din familie Balthică (zic uniĭ să fie fost fičor luĭ Radagait) încă sculându-se, ântâĭ au prădat Greţia, şi acolo, cât-va zăbăvindu-se, apoĭ cu porunca luĭ Stilihon Voevodul luĭ Honorie (carile vré să ia Iliria din stăpâniré luĭ Arcadie, şi să o suppue supt a luĭ Honorie) au trecut cu taĭfaoa luĭ după ciĭalalţĭ la Italia, unde multe prăzĭ făcând, pănă maĭ pre urmă şi Roma au izbândit, apoĭ acestuĭa următorĭ, suppuind Gallia, şi Ispania, şi Africa, acolo înpărăţiĭa Visegotthilor, au întemeĭat; şi o au ţinut pănă la vrémile luĭ Iustinian, carele ĭ-au stărpit de acolo, precum înnainte, la cursul istoriĭ să va însămna. Aşé dară au fost despărţiré Gotthilor, şi ĭeşiré lor din Thrachia spre părţile Italieĭ. Din tréceré Gotthilor spre Italia, şi de răutăţile carele au făcut înpărăţiiĭ Romanilor, de când ĭ-au priimit Valens în Mysia, pănă la Iustinian, (carile apoĭ cu vrednicia luĭ Velisar, şi a luĭ Narsitis hatmanilor, din Italia aşéş de tot, ĭ-au stărpit), şi alt prepus să poate scorni, adecă Gotthiĭ, cariĭ au cuprins Roma, şi Italia să fie ţinut supt stăpâniré sa şi Dachia, au ba? Căcĭ ceĭ ce vor să fie rămas Dachia supt stăpâniré Gotthilor, şi acésta în parté sa trag: adecă de vréme ce Gotthiĭ atâta au fost slăbit putérile Romanilor, cât şi Roma dobândise, şi toată Italia cuprinsése, cum n'ar fi putut stăpâni şi Dachia? Fiind de cât toate ţărâle maĭ departe de buricul înpărăţiiĭ? Noĭ precum Gotthiĭ o parte de a Dachiiĭ, adecă cé măluroasă, să fie cuprins, nu tăgăduim; ĭară precum toată Dachia să fie stăpânit, nicĭ noĭ, nicĭ vré unul din istoricĭ a vrémilor acelora priiméşte, şi încă şi stăpâniré Dachiiĭ măluroasă, foarte pre scurt lĭ-au fost, căce supt Valens, (precum la viĭaţa luĭ am pomenit) cu alalte vecine ţărĭ au fost cuprins-o; Iară îndată ce au stătut Theodosie marele la înpărăţie, au şi dezbătut-o, precum înnainte, şi acésta am arătat. Ce precum Got-

Zosim, carte 5. Prosper şi Marţelin în Hronic. Orosie, carte 7: cap. 37. Avgustin de cetate, carte 5: cap. 23. şi Iornand acoloş.

thiĭ stăpânitorĭ Dachiiĭ, nicĭ cum să nu fie rămas, mărturie ne ĭaste Procopie Chesarénul, ca carile pentru lucrurile Gotthilor maĭ curat, şi maĭ adevărat, pare-mi-se altul să nu fie scris. Acesta dară istoric în istoria ascunsă, cap: 18: hotărând toată stăpâniré Gotthilor, adecă cât loc au fost cuprins eĭ, din locul înpărăţiiĭ Romanilor, zice aşé: «Maĭ de nainte de războĭul Italiiĭ (adecă carile au făcut Hatmaniĭ luĭ Iustinian cu Gotthiĭ), toată stăpâniré Gotthilor de la ţara Franţozilor până în hotarăle Dachiiĭ la cetate Sirmium, să întindé; ĭară cetaté Sirmium au fost între Sava, şi între Dunăre, care loc şi astăzĭ de pe acel vechĭu aceĭ cetăţĭ nume, să chĭamă Serem; sau cum vor să-ĭ zică Turciĭ Seremovasi, care câmp ĭaste, precum zisem, piste Dunăre în protiva Beligraduluĭ. Dovedindu se dară că Gotthiĭ, cariĭ au întrat în Italie, stăpânire în Dachia n'au avut, acmu vine rândul să arătăm, că şi rămăşiţa Gotthilor, cariĭ de Gotthiĭ, cariĭ au întrat în Misia despărţindu-să, ş-au rămas supt gĭugul Hunilor, aşéşĭ nicĭ cum n'au stăpânit-o, precum la rândul istoriiĭ vom arăta.

Procopie Kesarianul Istor: ascunsă, cap. 18.

Iornand de Gotthĭ, cap. 48.

CAPUL IV

Arată-să, precum, nicĭ rămăşiţa Gotthilor, cariĭ au rămas supt stăpâniré Unnilor, Dachia să fie stăpânit.

Macar că precum am arătat, domniĭ Gotthilor cu amândoaâ famiĭleile, şi cu multă mulţime de nărod, au trecut în Thrachia, şi de acolo în Italia, unde pičorul deciĭa ş-au înfipt; însă după socotéla a tuturor Istoricilor, o rămăşiţă din familia Ostrogotthilor, supt suppuneré, şi stăpâniré Hunnilor să maĭ fie rămas, aflăm, de vréme ce la acelaşĭ istoric Iornandis citim. «Intr'aceste zice: Ostrogotthiĭ, cariĭ supt stăpâniré Hunilor au rămas, cu aĭ săĭ deosăbiţĭ domnĭ, pe locurile lor, céle din tâĭ, lăcuind». De aicé vor uniĭ să apuce cap de fune, şi să aréte, că aceştĭ Ostrogotthĭ rămaşĭ, să fie lăcuit pre locurile Dachiiĭ, care Istorie, cât să fie de şchioapă în calé adevăruluĭ, precum din célé ce maĭ denainte am zis, aşé dintr'acesté, carélc acmù sintem zică-

torĭ, să va arăta. Întâĭ dară că Hunniĭ îndată, ce au trecut Bosforul Chimeric (adecă Bogazul, carele acmù să chĭamă Gherci şi Taman), îndată au căzut asupra Ostrogotthilor, (şi altele precum în capul trecut am arătat) şi ĭ au supus, din care cuvinte aĭavé ĭaste, că domnul lor Fritighernis, cu o samă, cu cariĭ au putut scăpa (cariĭ nu puţinĭ să fie fost din mulţime ce numără Istoriciĭ să cunoaşté), şi cu toate familiile lor fugind, înpreună cu Athanaric, au trecut la Thrachia, precum am zis; ĭară cariĭ n'au putut a scăpa aciĭa să fie rămas, supt stăpâniré Hunnilor. Decĭ Ostrogotthiĭ, pentru căcĭ apucase locurile pre ţărmurile măriĭ négre, céle spre răzsărit, pentru acéĭa şi Ostrogotthĭ s'au numit. Acéste ţărmurĭ, din cuvintele Istoriculuĭ altele a fi nu să pot înţelége, fără unde acmù ĭaste Crâmul, şi câmpiĭ spre apa Donuluĭ în sus; ĭară de la acéşté spre apus, ĭarăşĭ pre ţărmurile măriĭ apucase Visegotthiĭ; ce amândoaâ acéste familiĭ, precum până la Dachiĭa să nu fie agĭuns, în céle trecute atâta am arătat, cât precum ni se pare, nicĭ un prepus să nu fie rămas. Şi de vréme ce nicĭ Visegotthiĭ, cariĭ locurile maĭ despre apus apucase, la Dachia n'au agĭuns; cu cât maĭ vârtos n'au agĭuns Ostrogotthiĭ, cariĭ iera maĭ spre răzsărit, şi maĭ spre Crivăţĭ înţinşĭ? Aşijderé de vréme ce Istoricul zice: «Ostrogothi sub Hunnorum dominatu cum priuatis regibus, pristinas sedes obtinebant; «Ostrogotthiĭ, ceĭ supt stăpâniré Hunilor, cu deosăbiţĭ Domnĭ, aĭ săĭ, scaunele céle vechĭ îşĭ ţiné»; Iată că fără altă trebuinţă de tâlcuire, fiete cuĭ cunoscut poate fi, că Ostrogotthiĭ aceĭ rămaşĭ, ţărmurile măriĭ ţiné, carile sint, unde acmù ĭaste Crâmul, căcĭ şi Hunniĭ când au vinit asupra lor îndată ce Bogazul Tamanuluĭ au trecut, îndată pe Ostrogotthĭ au căzut. Ce singure cuvintele Istoriculuĭ să aducem: «Hunni, inquit rege Balamire traiecto Bosphoro Cimmerico, repente, in Ostrogothos impresionem faciunt, eosque sibi subijciunt.» «Hunniĭ cu Domnul lor Va lamir, trecând Bosforul Chimeric, de năprasnă pre Ostrogotthĭ au înpresurat, şi şi-au suppus»; din care cuvinte, ce maĭ luminat poate fi, decât că de năprasnă, adecă îndată, ĭ-au înpresurat, pentru căcĭ aşéşĭ în ţermurile măriĭ de césta parte, adecă unde ĭaste Crâmul, au fost lăcuind. Aceşté dară (precum maĭ înnainte

în cursul Hronicului vom arăta) Gotthiĭ, supt stăpâniré Hunnilor au rămas aproape de 50 de anĭ, până la moarté Atiliĭ, ĭară după moarté luĭ, îndată au râdicat cap asupra Hunilor, şi cu Domnul lor Verimudis sculându se, au fugit în Gallia, unde açmù stăpânie Visegotthiĭ. Aĉastaş cu alalţĭ scriitorĭ mărturisind şi Iornandis, pre aceşté apoĭ Procopie Chesarénul îĭ numéşte Vandalĭ, şi anume le arată şi locul, de unde au ĭeşit, Carté I: de războĭul Vandalilor, Cap: 3: «Vandaliĭ zice, cariĭ lăcuĭa pre lângă balta Meotis, căzind pe dânşiĭ foameté, şi sculându-să s'au oprit tocma pe apa Renuluĭ, la Ghermanĭ, pre cariĭ astă-zĭ îĭ chemăm Franchĭ, trăgând la soţie cu sine pe Alanĭ». Şi aşé, într'acesta chip fiind şi povéste rămăşiţiĭ Ostrogotthilor; de cât soarele maĭ curat să véde, că nicĭ ca suppuşiĭ altora stăpânitorĭ Dachiiĭ au putut fi: nicĭ ca lăcuitoriĭ ţărmurilor măriĭ négre céle maĭ despre răzsărit. Carele nu numaĭ căcĭ ceva amestecă cu Dachia au: ce încă foarte depărtate sint, că cât loc ĭaste din Prut (care apă după hotărâré a tuturor celor maĭ vechĭ Gheografĭ, ĭaste Hotarul Dachiiĭ, cel despre răzsărit) până în Gherci şi Taman, pot şti toţĭ, cariĭ spre acesté părţĭ au înblat. Acmù socotéscă fietecine, că de vréme ce după socotéla luĭ Maienburg Ostrogotthiĭ, au fost ţiind Dachia, caré încépe din apa Prutuluĭ, şi până în apa Tiseĭ să întindé, ĭată c'au trebuit Visegotthiĭ de la dânşiĭ maĭ spre apus să să fie întins, şi aşé ar fi fost cuprins sau toată ţara Ungurĭască, sau o parte dintr'ânsa, caré de ar fi fost aşé adevărat, toată Istoria luĭ Iornand, ar fi ĭeşit mincĭunoasă, de vréme ce el scrie precum: «Gotthiĭ, ieşind de la ţărmurile măriĭ baltică, s'au dus în Schythia, şi s'au aşézat la ţărmurile măriĭ négre. Decĭ de la hotarul Dachiiĭ despre răzsărit, adecă de la apa Prutuluĭ, unde la Gălaţĭ în Dunăre dă, până la maré négră, precum sint 500 mile Italieneştĭ toţĭ Corăbiĭariĭ ştiu. Vază acmù, de să poate ascunde suliţa în sac, şi de să poate înţelége cumva, precum Ostrogotthiĭ să fie cuprins, şi ţinut Dachia. Iară Hunniĭ după ce au suppus pe aceşté Ostrogotthĭ, şi pre Visegothĭ, cu alalţĭ Ostrogotthĭ scăpaţĭ, ĭ-au gonit de pre locurile lor: îndată au trecut în Pannonia, pre caré au stăpânit-o ca la 50 de anĭ, pentru caré înnainte la locul său să va zice. Decĭ şi Hunniĭ

Iornand cap 14. Procopie carte de războĭul Vandalesc cap 3.

nicĭ cum prin Dachia noastră oprindu-să, (măcar nu fără călcare, şi multă stropşitură să fie fost scăpat, putem înţălége) şi prăzile, şi răzsboaele lor în părţile apusuluĭ slobozind, nu ĭaste pricină, pentru care să putem cunoaşte, că doară înpărăţiĭa Romanilor să-ş fie tras mâna, şi lăcuitoriĭ din Dachia pentru caré acmù ĭarăş la cursul Istoriiĭ întorcându-ne, fiete caré la locul, şi la anul său pomenindu-să, maĭ curat să vor arăta.

CAPUL V

Doredéşte-să traĭul Romanilor în Dachia, de la aşezământul Gotthilor în Misia, până la Arcadie şi Honorie.

Lét. 382. Theodosie marele, lét: 382: precum s'au pomenit, aşézind şi înpăcând lucrurile Gotthilor, şi toate ţărâle înpărăţiiĭ, spre odihnă întorcându-le: într'acelaş an, Noemvrie 24: s'au întors, şi au întrat în Ţarigrad, unde luând sama desfărnatelelor fapte a înpăraţilor, cariĭ maĭ denainte de dânsul deregătoriĭa înpărăţieĭ ţinuse; şi socotind că cu multe, şi fără ispravă desfătările lor, înpărăţiĭa la atâta slăbicĭune, şi primejdie adusése; au stătut, pravile şi canoane a pune, cu carele înpărăţiĭa, şi purtătoriĭ eĭ să să chivernisĭască; începătura făcând, şi cercare, de la Curté înpăratéscă. Şi din desfătările, şi cheltuĭalele céle fără ispravă, foarte contenită, şi cumpatată au făcut-o. Că precum scrie Sigon, înpăraţiĭ ceĭ maĭ denainte, puţină desfătare să fie având socotiĭa, de n'ar fi avut în mijlocul iernіĭ, trandafirĭ, a cărora florĭ să înnoate în paharăle cu vinul; şi în miezul vériĭ de n'ar fi avut ghiaţă în răcitoare. Aşijderé dulcéţa bucatelor, nu cu gustul guriĭ, ce cu sama cheltuĭaliĭ ceĭ maĭ multe, o alegé, adecă, care bucate ĭera maĭ scumpe, acélé să fie şi maĭ bune, li să păré. Şi orĭ-ce li să aducé despre fundurile răzsărituluĭ, sau de la Colhiĭ, ce-ĭ peste hotarăle înpărăţiiĭ; acéĭa ĭera maĭ poftită, şi maĭ plăcută. Acesté dară toate aşézind, şi tocmind, putérile înpărăţiiĭ
Lét 386. Zosim car. 4. ĭarăş au răzsuflat, şi la locul vârtuteĭ lor, au vinit. După acésta
Ammĭan, Idatie şi Marţelin în Hronic. Lét: 386: s'au sculat Grutinghiĭ, ném Tătărăsc, séu precum alţiĭ

le zic, ném Gotthicesc, (póte fi rămăşiţa Gotthilor acesta nume să fie luat), făcând ca la 3000 de vase; au trecut, ş'au prădat la Thrachia. Inpotriva a cărora Theodosie, trimiţind cu oaste pre Voevodul Promotos, atâta ĭ-au bătut, şi ĭ-au sfărmat, cât apa Dunăriĭ s'au înplut de stârvurile lor, pentru care a lor prăpădenie, scriind Marţelus Poeticul într'acestaş chip: «Fluitantia nunquam, largius Arctoos pauere cadauera pisces.» «Nicĭ odânăoară nu s'au hrănit peştiĭ ca acmù, de trupurile Crivăţénilor, céle ce plutiĭa. Aicé încă socotĭască Cititorĭul, că de va lua sama bineşor tare nedejduim, că toată socotéla noastră, pentru Gotthĭ o va afla adevărată. Întăĭ, că aceştĭ Grutinghĭ, séu Gruthinghĭ, nu sint alt ném, fără numaĭ rămăşiţa Gotthilor, cariĭ am zis să fie rămas din Gotthiĭ, cariĭ au trecut la Thrachia; Căcĭ mărturiséşte Ammian că aceşté Gotthĭ au fost supt Athanaric Domnul Gotthilor, când au avut răzsboĭu cu Valens, lét. 369: pentru care răzsboĭu am pomenit la acelaşĭ an, unde zicem dintr'acelaş Istoric: «Valens Grotungos Gothos, bellicosam gentem aggreditur, et post leuiora certamina, Athanaricum cogit in fugam.» (Valens au mărs asupra Gotthilor Grotinghiĭ, cariĭ ĭera ném foarte vitĭaz, şi după câteva răzsboae maĭ ĭuşuréle, au asuprit pe Athanaric să dé fuga) aşé precum să dovedéşte, Grutinghiĭ rămăşiţa acelor Gotthĭ, cariĭ cu Athanaric, şi cu Fritighernis Domniĭ lor, trecusă în Thrachia, să fie, aşé de pe mărsul lor cu corăbiĭ în Trachiĭa să dovedéşte, că acéle corăbiĭ, să le fie făcut, sau la Nipru, sau la Nistru; şi de acolo trecând, să fie lovit la Thrachia; că de ar fi fost aceĭ Gotthĭ lăcuit în Dachia, ar fi trebuit întâĭ, să fie întrat în Misia, caré ĭaste înpotriva Dachiiĭ peste Dunăre; şi apoĭ să lovască în Thrachia. Ce acésta, ce n'au fost Istoricul ne scriind; să cunoaşte, că nu din Dachia, ce din Schythie, despre părţile Nipruluĭ s'au coborât acéle corăbiĭ, şi au trecut peste mare, şi peste Dunăre, tocma la Thrachia, ĭară de ar socoti cineva cuvintele Poeticuluĭ, pre caréle am pomenit, cum să cade, şi maĭ bine va cunoaşte, căcĭ pre aceştĭ Gotthĭ îĭ numéşte Crivăţénĭ, sau cu alt sens (înţelégere), numéşte Peştiĭ, cariĭ s'au hrănit cu stârvurile Gotthilor Crivăţénĭ. Orĭ cum s'ar înţelége, orĭ peştiĭ măriĭ, orĭ Gotthiĭ aceĭaşĭ mărĭ lăcuitorĭ, tot spre Cri-

Ammian, car. 27. Ieronim şi Idatie, în Hronic.

văţ sint să să înţelégă, în care parte cade Schythia, în potriva Thrachiiĭ. Ĭară de ar fi fost aceĭ Gotthĭ în Dachia, ar fi trebuit să facă vasélo sale, cu multul maĭ sus de cât unde ĭ acmu Beligradul, şi aşé pe acolo cu corăbiile Dunăré trecând, neatingându-să de Misia, să între în Thrachia, caré de ar fi fost nu despre Crivăţ, ce despre apus ar fi trebuit să se pomenéscă, macar Peştiĭ hrăniţĭ, macar Gotthiĭ omorâţĭ, de unde curat să cunoaşte, că aceştĭ Varvarĭ, macar şi maĭ pe de'n gĭos de Dachia, de au trecut; Dunăré, ĭară nu maré; tot pricină nu rămâne, pentru ce Romaniĭ în Dachia, să nu fie fost, de vréme ce şi aceşté, cu un războĭu s'au topit, şi atâta mulţime de dânşiĭ au pĭerit, că precum mulţĭ să fie fost, numărul vaselor arată, şi trupurile, carile plutind, au fost acoperit apa. Aceste dară aşé, ĭară deciĭa pănă la moarté luĭ Theodosie, altă clătire, sau lovire spre părţile Dachiiĭ, sau a Thrachiiĭ, să maĭ fie făcut Varvariĭ, istoriciĭ nu pomenesc. Deci Theodosie înpărat au murit la Mediolan, lét:
Lét. 395. 395: ghenar 17: după ce au înpărăţit anĭ 16 zile 2, fiind la vârstă de 50 de anĭ, precum scrie Victor; ĭară după cum va Isocrat
Socrat, car. 5, cap 24. Zosim car. 4. de 60; ĭară precum scrie hronicul Alexandrin 65: într'acelaş an, adecă în carele au biruit pe Evghenie Tiranul, şi păgânul, în care războĭu pomeneşte Socrat, şi Marţel, să fie avut cu sine câte-va polcurĭ de Alanĭ, de Gotthĭ, şi de Hunĭ, a cărora Voevod să fie fost Alaric, Domnul Gotthilor, carele maĭ pre urmă trecând la Italia, au luat şi Roma.

CAPUL VI.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Dachia, de la Arcadie, şi Honorie, până la Theodosie cel tânăr.

Canon, cum trebue să înţălĭagă cititorĭul unde să va tâmpla înnainte a să pomeni cuvântul: peste Dunăre.

Aicé trebue cititorĭuluĭ nostru, să ĭa sama, şi să înţelĭagă, că pre acéste vremĭ, câte prăzĭ, şi năpădirĭ să vor pomeni, că au fost (făcut) Varvariĭ peste Dunăre, toate acélé pre alte locurĭ a

înpărăţiiĭ Romanilor să fie fost; ıara nu prin Dachia noastră, nicĭ trecătorile printr'ânsa să le fie fost. Căcĭ o samă de Gotthiı, ceĭ suppuşĭ de Theodosie, şi în Thrachia trecuţĭ, după moarté luĭ să rocoşisă (precum înnainte să va vidé) şi acmu toată Greţia prădând, în Illirie, şi în Epir piĉorul îş pusése, şi tirănéşte stăpâniĭa. Hunniĭ aşijderé apucasă Pannonia, şi o stăpânĭa în putére, (ĭară Pannonia ĭera ţara peste Dunăre între Sava, caré acmu să chĭamă Sclavonia, şi capul hotaruluĭ îĭ ĭera cetaté Sirmion caré au fost în potriva Beligraduluĭ peste Sava, şi acmu de la Turcĭ să chémă Serem). Alaltă Tătărâme, şi multe félĭurĭ de Varvarĭ, cariĭ ĭera de Hunĭ suppuşĭ, (precum înnainte vom spune) spre ţara leşască, şi spre Litfa să spuzise; şi când să sloboziĭa spre hotarăle înpărăţiiĭ Romanilor, şlĭahul îş îndreptase prin locurile, carile acmu să chémă Silesia, şi Saxonia. Căcĭ şi maĭ aproape pe acéĭa parte le cădé cale, şi maĭ pre lesne: ne fiindu le a maĭ tréce munţiĭ înnapoĭ să să întorcă în Dachia, şi să le fie a tréce Dunăre, pre unde atâté cetăţĭ făcuse Romaniĭ, şi trecătorile paziĭa, (pentru care cetăţĭ la locul său înnapoĭ s'au arătat). Şi aşé verĭ războae pre Dunăre, verĭ trecătorĭ au avut, toate maĭ sus de Dachia au fost, spre părţile ţărâĭ Unguréştĭ; şi pe acolo trecé la Italia, la Gallia, la Ispania, şi de acolo şi la Africa. Iară când s'au tâmplat din Pannonia să fie agıuns Huniĭ cu prăzile şi până la Dachia, şi în Dachia ce au făcut, sau au stricat; atunce istoriciĭ anume pomenesc, pentru carele noĭ pre amăruntul la locurile lor vom zice.

CAPUL VII.

Arata-să poĭadé Varvarilor d'intâı.

Murind Theodosie cel mare, precum am zis la anul 393, moştenitorĭu înpărăţiiĭ au lăsat doĭ ficorĭ, pre Arcadie (fiind la vârstă de 18 anĭ) înpărat răzsărituluĭ; ĭară pe Honorie de 11 anĭ, înpărat apusuluĭ. In vrémile acestora înpăraţĭ, lét. 400, scriu istoriciĭ precum Alaric Domnul Gotthilor, (carele acmu cincĭ anĭ

Arcadi şi Honorie.

Lét 400.

Idatie şi Marţelin in Hronic.

ïera, de când la Epir stând, toată țara grecéscă grozav prăda, și o prăpădiïa), șï-au pus gândul, să năpădïască asupra apusuluï, și așa cu toată oastea luï sculându-se, au întrat sfărmând, și prădând în Dalmația, și în Pannonia; Hatmaniï luï Honorie puțin de acasta în samă băgând, de acolo maï în lontru purcegând, la al doilé an trecând apa Padul (pre caré acmu stă târgul Padova), în cetaté Asta, Honorie închizindu-se; o au încungïurat, unde Stilihon Voevodul luï Honorie, cu agïutorïul sosind, și pre înpăratul au izbăvit, și pe Gotthï biruind, Alaric cu mare rușine

Sigonie. necunoscut s'au întors, de unde ïeșise, la Illirie. Lét 401. Un Gaïna, caréle întâï credincos fiind înpăratuluï luï Arcadie, apoï viclenindu se, la Asia, de acolo s'au agïuns cu Gotthiï din Iliria, ispitindu-se să apuce Țarigradul, și cu tirănie să ïa și înpărăția. Ce înpărățiïa maï de cu vréme, de vicleșugul luï înștiințindu-se și trăgând în parté sa o samă de Gotthï, cu Voevodul lor Fraïtat pe mare la Elispont l'au lovit, și l'au biruit, de unde Gaina lăsind vasele, au ïeșit la uscat, și au năzuit spre Dunăre. Ce Huldis Domnul Hunilor, socotind să facă lucrul pre plăcéré înpăratuluï având atuncé cu înpărățiïa pace, de câte-va orï cu oaste l'au lovit, și pănă maï pre urmă de tot răzbindu-l, și pre Gaina în războïu omorându-l, ï-au tăïat capul și în suliță înfipt, l'au trimis înpăratuluï, la Țarigrad.

CAPUL VIII.

Arată-să poïadé Vararilor a doua și a triïa.

Lét 404. In anul 404: Radagazius Domnul Gotthilor, luând cu sine Sar-

Zosim carté 5. Prosper și Marțelin, în Hronic. Orosie carté 7, cap. 37. Avgustin pentru cetaté luï Dumnăzău cap. 23 Iornandis. Lét 405. Lét 406.

matiï, și Ghermaniï, cu toțiï 400 miï precum scrie Zosim, sau cum va Orosie și Marțel, cu 200 miï peste toată Italia au năbușit, pre cariï Stilihon Voevodul, cu mare și minunată norocire, între munțiï ce să chémă Fezulanțï, închizindu-ï, ï-au prăpădit, și pre Radagaz domnul lor l-au omorât. Acéstă bătae, Petavie însămnïază, precum să să fie tâmplat la anul 405, urmând istoriculuï luï Prosper; ïară Marțel. la anul 406. Scrie Zosim, că

atâţé de mulţĭ Varvarĭ, robĭ căzusă, pre mânule Romanilor cât un rob să vindé, câte un galbăn.

A triĭa poĭade s'au făcut lét 406 cu multul maĭ grozavă, şi 'maĭ groznică, decât célĭalalte, caré au făcut Vandaliĭ cu domnul lor Godighilil, înpreună cu Alaniĭ, Ghermaniĭ, Cvadiĭ, Marcomaniĭ, şi Saxoniĭ, cariĭ pe la sfârşitul luĭ Dechemvrie, biruind pe Franţiĭ, au trecut apa Renul, ş'au întrat în Gallie, în cale Monguţia au sfărmat, Vanghĭona dându-se, au isbândit-o; Remiĭ, Albianiĭ, Atrebatiĭ, Moréniĭ, Tornavéniĭ, Nemutiĭ, şi Arghentorata au jecuit. Acésté, a Varvarilor năpădirĭ spre părţile Apusuluĭ, (macar că nu caută la tréba Hroniculuĭ nostru), aicé lĭ am pomenit, pentru ca să cunoască cetitorĭul, că părţile Dachiiĭ noastre, au fost neclătite, şi de călcăturile Varvarilor, depărtate pentru caré nu ĭaste pricină, care să zică, că doară lăcuitoriĭ Dachiiĭ, pre acéstă vréme într'ânsa a lăcui, să nu fie fost putut macar că istoriciĭ, despre acéstaş parte, ceva nu pomenesc. Intr'acesté la anul 408, Arcadie înpăratul răzsărituluĭ, în luna luĭ Maĭ, au murit, după ce au înpărăţit anĭ 13, lunĭ 3, zile 15, lăsind în locul luĭ înpărat, pe fiĭul său Theodosie, carele s'au numit cel tânăr, cu testament l'au dat supt paza, şi socotéla luĭ Iezdegherd, înpăratuluĭ Persilor, caréle cu credinţă, grijé cuconuluĭ luând, l'au dat supt învăţătura luĭ Antioh, carile ĭera om pré învăţat, zicând: ca când cine-va s'ar ispiti înpotriva luĭ, să-ĭ facă ştire, ĭară el înpotriva aceluĭa, ca asupra nepriĭatinuluĭ său, va vini.

Zosim carté 5. Prosper in Hronic.

Lét 408

Zosim, carté 6. Socrat, carté 6, cap. 23. Procopie, de razboĭul Perşilor, carté 1. Agathus carté 4, List 132.

CAPUL IX.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Dachia, de la Theodosie cel tânăr până la năpada Atiliĭ.

Arcadie murind, au stătut la înpărăţiĭa răzsărituluĭ fiĭul luĭ Theodosie, fiind cucon numaĭ de opt anĭ; într'acăruĭa anul dintâĭ Alaric domnul Gotthilor (după cum însămnéză Calvizie, sculându-se cu mulţime de Gotthĭ, Alanĭ, şi Svevĭ, şi lăsind acmu

Theodosie cel tanar. Socrat, carté 6, cap. cel de pre urmă. Zosim. carté 10, Orosie, carté 7, cap 40.

Gallia deşartă, şi pustie, au întrat în Ispanie, Oct. 15, purcegând. Ricţionul în Hronicul mare, zice, Acésta să să fie tâmplat, la anul acestaş, în care socotélă să véde a fi şi Petavie, de vréme ce zice: că Alaric domnul Gotthilor: lét 405: după ce au prădat Greţia şi câtă va vréme în Epir să zăbăvisă; apoĭ învoind Stilihon hatmanul luĭ Honorie înpăratuluĭ apusuluĭ, să fie pătruns în Italie, pentru care lucru înţelegând Honorie lét 408: să fie omorât pe Stilihon. Alaric pentru acésta înfocându-se, lét 409: întâĭ au întrat în Italie, (precum am zis), cu carile Honorie vrând să facă pace, el într'adins să fie pus condiţiĭ, carile Honorie, să nu le poată priimi; cerşind de la Honorie, şie, şi oamenilor luĭ locurĭ în Italia pentru lăcaşĭ, care Honorie ne priimind, el au întins spre Roma, ş'au încungĭurat-o şi în anul 410: Avgust 23 au dobândit-o, şi treĭ zile în prada Varvarilor săĭ au dat-o; poroncindu-le ca câţĭ vor fi scăpat la besérica Sfinţilor Apostolĭ Petăr, şi Pavel, pe aciĭa să nu-ĭ atingă. Acolo au robit şi pe Plachidia sora înpăratuluĭ Honorie, pre caré au dat-o femeĭa, cumnatu-său frateluĭ mueriĭ luĭ Athaulth. După 3 zile, pe nime de aĭ săĭ în Roma lăsind, arsă, şi pustie au lăsat-o, şi s'au dus la Reghion, de unde era să trécă la Sichilia, şi la Africa; ce acolo i s'au tâmplat mórte. Alţiĭ zic, că după moartea luĭ Alaric, cumnatu seu stând Domn, în locul luĭ, ĭarăşĭ cu pradă să fie vinit la Roma, şi atuncé să fie apucat pe Plachidia sora luĭ Arcadie, şi a luĭ Honorie; şi ducând-o în forul luĭ Cornilie, să fie făcut cu dânsa nuntă. Iară Idatie şi Isidor istoriciĭ zic, să să fie luat Roma în anul trecut; în carile adecă au încungĭurat-o, lét. 411. Vandaliĭ, şi Seviĭ au cuprins Gallia; Alaniĭ, Luzitania; Silinghiĭ, Betica; ĭară lét 412 Gotthiĭ cu Athaulth Domnul lor, ĭarăşĭ să fie întrat în Gallia, scrie Prosper. Acesté într'acéle părţĭ năhuşirĭ, Petavie le socotéşte să să fie tâmplat la anul 409. Urmând istoriculuĭ luĭ Idatie; ce pentru acésté aomu destul fiind, la rândul hroniculuĭ înnainte să ne întoarcem. După acésté şi Honorie, lét, 423, au murit în Roma, după ce au înpărăţit anĭ 28 lunĭ 7. de vârstă fiind de 39. rămâind la înpărăţie fiĭul seu, Valentinian, şi mătuşé luĭ, Plachidia.

Lét. 405. Orosie, carté 7, cap. 29. Zosim, carté 5 Iornand pentru înparaţi. Cap 96 şi de lucrurile Gotthilor, cap. 30. Marţel, carté 13 Lét 408, 409.

Zosim, carté 6, Marţelin. Cassiodor şi Prosper în Hronic.

Aceiaşi, acoloş.

Lét 411.

Lét 412.

Socrat, carté 7, cap. 23 Prosper, Marţel şi Olimpiodor. Lét 423

CAPUL X.

Arată-să, multe descălecăturĭ, a multe Crăiĭ din némul Varvarilor acestora.

Valentinian, şi Plachidia.

După atâtea de multe dése, şi în toate părţile lăţite prăzile şi călcăturile Varvarilor, carele pre la acéstea vrémĭ s'au tâmplat, şi cu altele, carile maĭ pre urmă au căzut, slută, şi grozavă s'au făcut faţa înpărăţiiĭ Romanilor, şi ruptă, şi destrămată haĭna cinsteĭ şi mărimeĭ eĭ au rămas, de vréme ce Varvariĭ, şi toate strânsurile limbilor despre Crivăţ, late şi largĭ porţĭ, prin părţile Sileziiĭ, şi Saxoniiĭ, şi a Thrachiiĭ, deşchizind (precum maĭ denainte am arătat), nu precum au făcut, când au ĭeşit, spre răzsărit, ce într'alt chip; căcĭ atuncé de să şi aşéza pre unde-va; ĭară curund locurile muta, precum au făcut aceşté Gotthiĭ, şi după dânşiĭ Hunniĭ, despre răzsărit, de la Schiithhia spre apus năbuşind, (precum Istoria înnapoĭ au arătat), sau de loviĭa, şi prăda vre într'o parte, ĭarăşĭ înnapoĭ la sălaşele lor să întorcé. Ce acmu spre părţile apusuluĭ, până unde ajungé, pre acolo şi rămâné, şi véstite locurĭ, înflorite crăiĭ, ca bruma réce, pre o floare deşchisă să lăsa, şi le veştezeiĭa; de pre carile deciĭa nu să maĭ rădica Şi aşé deciĭa dintr'aceĭ Varvarĭ sirépĭ, şi ne domoliţi, a marĭ Craiĭ, carile acmu înfloresc, funtamenturile s'au aruncat, pre unde acmu ĭaste Vestfalia, Frizie, Saxonie, Turingia, Hesia, Mésnĭa, şi tot tractul, carele cu numele Franconiiĭ, să cunoaşte. Dintr'acesté întâĭ, cu nume de Craĭu numindu-se Formund ficorul luĭ Marcomir, pe la anul luĭ Honorie 26 a crăiiĭ Franţiĭ, au pus începătură, care an de la Hs: ĭaste 420. Dupe Farmund, ficiorul său Clodie, la anul 428 sau 429 adecă cincĭ anĭ maĭ pre urmă de moarté luĭ Honorie, trecând apa Renul el întâĭ au întrat în Gallie, şi pănă la anul 445 au tot lăţit deciĭa Crăiĭa, căriiĭa acmu îĭ zic a Franţozilor; aşé pe acéstaş vréme, Visegotthiĭ, temeliile crăiiĭ Ispaniiĭ au pus, precum şi Vandaţiĭ, Sfeviĭ, Ostrogotthiĭ, fiete cariĭ, Craĭ alegându-şĭ, în multe Crăiĭ, şi Domniĭ, s'au făcut. Pre acéstaş turburărĭ, lét 429 vestit

Lemon, carté 1, cap. 4. Ivon în Hronicul Frizilor. Epitomi, cap. 4. Sidonie, carté 5. Stih 212. Prosper în Hronic, şi alţiĭ.

Lét 420.
Lét 429.

Lét. 425. Socrat, car. 7, cap. 42. Theodorit, carté 5, cap. 36. şi în toată lumea cunoscut oraşul Veneţie, temeliile pre năsip, şi pre apă ş'au pus, precum şi astă-zĭ să véde, că trăĭaşte: Una din toate a lumiĭ câte sint publice, fićoară, şi de mâna nepriĭatenilor, ne atinsă, şi pentru acéste în scurt atâta.

CAPUL XI.

Acéĭa să dovedéşte pănă la năpada Attiliĭ.

In cursul anilor de la Domnul Hs: 425, carile ĭaste al 18 anĭ, a înpărăţiiĭ luĭ Theodosie cel tânăr, scrie Socrat şi Theodorit; precum Roilas Domnul Schithilor, de hotarăle înpărăţiiĭ Romanilor, apropiindu-se, şi acmu şi pănă la Trachia cu jacurile ağungând, cu Dumnăzăĭască putéré, fyră prăpădiţĭ; căcĭ Domnul lor de fulger lovit, ĭară alalţĭ Schithĭ, cu de năprasnă Ćumă potopindu-se, aşé s'au înprăştiĭat; cât ce s'au făcut nu s'au maĭ ştiut.
Lét. 427. Aşijderé Lét. 427, scrie Marţelin în Hronic, precum Romaniĭ au răscumpărat Panonie de la Hunĭ, cariĭ acmu 50 de anĭ ĭera de când o cuprinsése, şi ĭ au înpins peste Dunăre înnapoĭ. Acésta mărturiséşte şi Callimah în Attila. Acésta a Hunnilor peste Dunăre trécere: nu să poate înţălége, că doară să fie trecut spre părţile Dachiĭ, (că ce Panonia să fie, unde acmu ĭaste Sclavonie între Dunăre şi între Sava, maĭ înnainte am arătat), ce maĭ pe sus, spre părţile Austriiĭ, de vréme ce dintr'acolo, nu după multă
Prosper şi Marţelin în Hronic. Idatie in Hron. Isidor in Hronic, Mistelana 24, Socrat, carté 7, cap. 23, 24, 25. vréme, sau precum alţiĭ vor, încă pănă a nu-ĭ scoate Theodosie din Panonie, Lét 425: Aeţie Hatmanul apusuluĭ. ĭ-au fost îndemnând să-ĭ vie într'ağĭutorĭu, asupra tiranuluĭ, luĭ Ioan, carele după moarté luĭ Honorie să apucase de înpărăţie tirănéşte, la carele s'au şi dus, precum şi maĭ pre urmă la lét. 434: Honoria, sora luĭ Valentinian înpăratuluĭ Apusuluĭ, pentru curviĭa, ce făcuse cu pristavul casiĭ, din Palat gonită, şi la Theodosie trimise fiind, pe Attila Domnul Ilunilor, asupra înpărăţiiĭ apusuluĭ, au învitat, precum înnainte la acelaş an maĭ curat, să va zice, de unde chiar să cunoaşte, că cu pricinile zarvelor, carele spre apus ca un pojar nestâns, şi nepotolit să aţiţa, şi să lăţiĭa, şi spre păr-

ţile apusuluĭ céle maĭ din lontru în toate zilele să întindé, părţile răzsărituluĭ, în carele ĭera şi Dachia, în pace şi în odihnă rămâné. Ce aicé noĭ aşé în scurt arătând, cursul Hroniculuĭ înnainte pre larg va dovédi.

CAPUL XII.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Dachia, de la ĭeşitul Attiliĭ dintâĭ, până la intoarceré luĭ ĭarăş în Schythia.

Mattheĭ Pretor, proaspăt a lumiĭ Gotthilor scriitorĭu foarte ne asupréşte, ca cât-va din cursul Hroniculuĭ abătându-ne, nu puţinéle de trébă, pentru lucrurile Hunilor să însămnăm: şi maĭ vârtos, căcĭ pomenitul Pretor, de tot aşé de la sine a atâţé, şi a atâţé scriitorĭ credinţă lepadând, a sa socotélă, (pre caré nicĭ cu o mărturie de credinţă vrednică întărind-o) maĭ pe sus, şi maĭ de crezut de cât a tuturor să opue, să căznéşte; şi să aréte va, precum Crăiĭa Dachilor (pre cariĭ el Gotthĭ âĭ numéşte), Traĭan Marele, să nu o fie supus, ce aceiaş, până la viniré Hunnilor neclătită, să fie stătut, şi apoĭ Huniĭ stăpânind Dachia, să fie gonit pe Gotthĭ, adecă precum va el, pe Dachĭ de pre acésté locurĭ; Hireşă dară cuvintele luĭ, Carte 1, a lumiĭ Gotthilor, Cap. 8 sint acésté: «Aşé zice Gotthiĭ în Dachia au tot stăpânit, nu numaĭ până la vrémile luĭ Traĭan, carile câte-va războae cu nă- roc au avut cu dânşiĭ, însă de tot să ĭ calce n'au putut; şi pentru ca să nu poată Gotthiĭ întra în hotarăle înpărăţiiĭ Romanilor au făcut peste Dunăre pod, şi multă oaste pentru paza puind, n .vălirile Gotthilor au oprit Stătut-au (ĭarăş zice) stăpânire Gotthilor în Dachia, până la vremile Attiliĭ, şi a luĭ Balameber Craĭul Hunnilor; carile cu nărocite războae biruind pe Gotthĭ, ĭ-au scos din Dachia». Pretorie dară unile ca acésté, din singură păréré sa scornind, şi pre nime pre altul în socotéla sa să fie fost, a arăta neputând, aşéş nicĭ răspuns să ĭ maĭ dăm, s'ar fi căzut, căcĭ neclătită stă socotéla, şi mărturiĭa a atâţé Istoricĭ, precum Traĭan toate puterile Dachilor, sau a Gotthilor

Mattheĭ Pretor, în lumé Gotthilor, carté 1, cap. 8.

luĭ Pretorie sfărămând; tot némul lor din Dachia au scos, şi pre Romaniĭ săĭ, în locul lor au aşézat, cariĭ macar că cu multe furtunĭ însă precum până la năbuşiré Attiliĭ tot în Dachia să fie rămas, fără prepus, precum nedejduim, am dovedit. Insă pentru voĭa Cititorĭuluĭ nostru, şi acéstă a luĭ Pretorie pĭatră, de scandal, din drumul adeverinţiĭ Istoriiĭ, nerădicată, nu ó vom lăsa. Intâĭ dară au trebuit luĭ Pretorie să cunoască, că toţĭ Istoricĭ într'un glas mărturisesc, precum Hunniĭ pre Gotthĭ, nu din Dachia, ce de la balta Azaculuĭ, şi de pe marginele măriĭ negre, ĭ-au gonit, ĭară marginele măriĭ la scriitoriĭ ceĭ adevăraţĭ să înţeleg, de la balta Azaculuĭ până la gurile Dunăriĭ; ĭară de ar fi fost ţinut pe acéĭa vréme Gotthiĭ, şi Dachia, precum va Pretorie, ar fi trebuit să adaogă Istoriciĭ, pre lângă marginele măriĭ, şi ţărmuriĭ Dunăriĭ; căcĭ maĭ multă parte a Dachiiĭ pe ţărmuriĭ Dunăriĭ stă, precum din Gheografiĭ ceĭ vechĭ şi ceĭ noĭ, chĭar s'au arătat. A doa ĭ-au trebuit, să nu asuprĭască pre ceĭ adevăraţĭ Istoricĭ, nicĭ să le mute cuvintele după voe şi pofta luĭ; Căcĭ eĭ zic, precum Traĭan înpăratul, vrând ca maĭ pe lesne să-ĭ fie a întra în Dachia asupra Dachilor, au făcut pod peste Dunăre; ĭară Pretorie zice, că au făcut acel pod, pentru ca să oprĭască pe Dachĭ, să nu poată tréce în hotarăle înpărăţiiĭ; că maĭ pre lesne ar fi fost Romanilor a păzi trecătoaré a atâta lăţime de apă ca a Dunăriĭ, fără pod fiind, de cât cu pod. Că doară numaĭ Pretorie de nu poate cunoaşte, că fiete ce apă, macar cât de îngustă, maĭ cu anevoe ĭaste cuĭ-va, a o tréce fără pod, de cât cu pod! Pentru caré, socotind Adrian, următorĭul luĭ Traĭan, scrie Dion şi Evtropie, precum acel pod al luĭ Traĭan să-l fie stricat: dând către Senat pricină, precum de vor cum va apuca vre o dată Sarmateĭ podul, poate maĭ pre lesne să trĭacă maĭ spre înlontrul înpărăţiiĭ, ce pentru acésta noĭ gĭudecata la Cititorĭu lăsind, la Pretorie să ne întoarcem, căruĭa pentru un lucru foarte âĭ mulţămim, căcĭ supt Attila pune sfârşitul stăpâniiĭ Gotthilor din Dachia: în locul a cărora aduce de ciĭa stăpâniré Hunnilor. Decĭ, precum Gotthiĭ în Dachia, până la acésta vréme să nu fie avut stăpânire stătătoare, din céle maĭ denainte, s'au dovedit; ĭară după ce au vinit Hunniĭ, de au stă-

pânit Dachia, pe cuvintele luĭ Pretorie, pre lesne nu ne vom încredința; ce vom cerca, la alțiĭ, cu multul maĭ vechĭ, și de toată credința Istoricéscă vrednicĭ scriitorĭ, la cariĭ vom vidé, pentru stăpâniré Hunnilor, pe unde au fost, ce hotară și ce cetățĭ au stăpânit? și pănă maĭ pre urmă, lucrurile în ce li s'au săvârșit? Nu pentru lauda, ce pentru adevărul, cu îndrăznélă putem zice, că câțĭ Istoricĭ Ellineștĭ, Latineștĭ, și ales Ungureștĭ, cariĭ uniĭ maĭ pre urmă, pre scurt, alțiĭ maĭ pre larg, de lucrurile Hunnilor au scrìs, maĭ pre toțĭ, poate fi, cu amănuntul ĭ-am cercat: și cum să zice cuvântul, nicĭ o pĭatră neclătită, și nicĭ un unghĭu nescoćorât n'am lăsat, pentru ca să ne înștiențem de începătura, și purcéderé, și așézămîntul, cel maĭ de pre urmă, a acestuĭ ném, din cariĭ neînștiințăm cu adevărat, o parte de Hunĭ, o parte de Dachia noastră, prin câtă-va vréme să fie cuprins; însă maĭ pre urmă, ĭarăș supt străpâniré Romanilor, (deosăbĭ de Dachia cé de sus, cărie Istoriciĭ greceștĭ âĭ zic Πανοδάκια) să fie rămas, de care lucru, pănă a încépe Istoria, pentru năbușiré Attiliĭ Domnul Unnilor, întâĭ vom aduce pre scurt mărturiile scriitorilor, cariĭ pomenesc câte oarece, pentru Dachia, supt vrémé năbușiriĭ Unnilor. Din tâĭ dară Anton Bonfin, Istoric Ungur, și de lucrurile Ungureștĭ foarte ispitit, și nevoitorĭu scriitorĭu, Decada (1) «Ungaria zice; caré, din Uniĭ ĭaste născută, a cărora limbă schythicéscă ĭaste, și deosăbită de a tuturor vecinilor, Panonia și peste Dunăre Iazigul, și maĭ toată țara Dachilor au cuprins». Intr'acéstă hotărâre, a țăriĭ Ungureștĭ înțelege Bonfin Panodachia, și Dachia Mediterranie, care ĭaste Ardélul, știind că Dachia măluroasă și muntoasă ĭera supt înpărățiĭa Romanilor, precum și acmu ĭaste supt stăpâniré Turculuĭ. Mihail Riție Neapolitanul cartó 1 zice: «Unniĭ trecând Meotida, întâĭ hotarăle Gotthilor au cuprins, deciĭa pe Vesiĭ, Sidaliĭ, și amândoaâ Cumaniile; cé albă: și cé négră, au supus pe carile socotéște să fie acmu Moldova; ce greșéște; cărĭ Cumaniĭa négră, și albă, ĭaste; care acmu âĭ zicem Rusiĭa albă și négră; deciĭa trecând, zice, Tanais, adecă Donul, ș'au pus taberile în Panonia, la apa Tiseĭ». Iară Bonfin Decada

Anton Bonfin, Decada carté.

Mihail Riție Neapolitanul, Istoria Unguriască carté 1.

(1) Loc alb în Manuscript.

1 carte 7 zice: «mulţĭ Siculĭ (acestora le zicem noĭ Secuĭ), viind cu Attila, cé maĭ din dos a Dachiiĭ parte, cuprinsése, pre caré acmu Transilvania o chĭamă; Apoĭ aceşté auzind, precum alţi de aĭ săĭ până la Roxolan au fost ağuns, pănă la Amaxoviĭ, (cariĭ acmu Ruşĭ să chĭamă), lĭ-au ĭeşit înnainte»; şi la Decada 1 carté 3». Unniĭ, zice, cariĭ pre Ostrogotthĭ, pre Ghepidĭ, şi multe némurĭ de Schythĭ asuprisă, pentru ca după pofta lor slobod, şĭ lat să poată stăpâni, precum hronicile Ungureştĭ povestesc, după ce au apucat Dachia, din potriva eĭ privĭa Pannoniele, carele nu numaĭ cu bişugul pământuluĭ, şi a loculuĭ frumuséţe, ce încă şi cu a cerĭuluĭ bunătate pe alte ţărĭ întrecé, pre atuncé stăpânind proco(n)sulul (Romanilor) Macrin din Sevastiĭa născut, şi mulţĭ din Alemanĭ, şi din Italĭ, într'ânsele lăcuind, trecând Unniĭ Dunăré, să între într'ânsele să nevoĭa». Acésté pentru ĭeşitul Unnilor, şi pentru apucaré lor o parte din Dachia, aşé înţelegându-se, să ne întoarcem la rândul Hronicului, şi din an în an, cum au vinit Unniĭ? Ć-au lucrat? şi pănă în cé maĭ de pre urmă, unde, şi cum s'au aşezat, să videm.

CAPUL XIII

Arată-(să) năpada d'intâĭ a luĭ Attila, cu Unniĭ săĭ

Huniĭ, (a cărora odrasle şi astă-zĭ sint Unguriĭ), după ce ĭ-au scos Theodosie din Pannonia, precum am zis, trecând peste Dunăre, spre părţile, carile acmu Austria să chĭamă, sau maĭ ğos
Lét 434. de Austria, Hireşă ţara Ungurĭască, pănă la anul 434. în care an, (precum însămnĭază Petavie, Calviz şi Ricţiol, în hronicile lor), Honoria, sora luĭ Valentinian, fiind gonită la Ţarigrad pentru pricina caré maĭ sus s'au pomenit, au fost invitând pe Attila, Domnul Hunilor, să între cu oştile în publica înpărăţiiĭ Romeĭ; ce precum mărturiséşte Sigon, şi Marţelin, acéstă ispită în zădar ĭ-au ĭeşit; Că Attila atuncé din ţara Ungurĭască n'au vrut
Lét 441. să să clătĭască. Ĭară lét 441 Attila, şi cu frati-seu Vleda, (acestuĭa Olah, istoricul Unguresc, ĭĭ zice Buda), Domnul Hunnilor, (pre

cariĭ Theodosie cel tânăr în anul 427, îĭ scosése din Panonia), sculându-să asupra răzsărituluĭ, şi vrând să între cu pradă în Misia, şi în Trachia; Cetăţile, carele ĭera pe malul Dunăriĭ pentru paza înpărăţiiĭ, înpotriva Varvarilor puse; au lovit: din carile pre unele lĭ-au şi fărmat: Ce Theodosie în potriva lor oaste trimiţind, de odată ĭ-au oprit, şi cetăţile de pre Dunăre ĭarăş au întărit; Ĭară al doile an, ne maĭ putându-ĭ sprejini; au trecut în Trachia, Illiria, Machedonia; şi până la Greţia au agĭuns, şî atâta răutate, şi vrăjmăşiĭa au făcut, cât cu multul pe răutate Gotthilor covârşiĭa. Theodosie, văzind atâta primejdie, ce vinise asupra luĭ, şi a toată înpărăţie, au trimis de au întors oştile de la Sichilie, unde pre atuncé să afla. Ce şi oştile viind, şi macar cevaş neprocopsind, de nevoe ĭ-au căutat luĭ Theodosie a pleca la pace, şi cu dare de banĭ, vrăjmăşiĭa Varvarilor a înblânzi, care pace s'au încheiat la începutul anuluĭ 443, într'acesta chip: Ca Thodosie, atuncé în loc de dar să dé Attiliĭ 6000 de litre de aur, şi deciĭa înnainte, în toţĭ aniĭ câte 1000: Aşé Attila, pe lângă avuţie multă ca acésta, luând şi Robĭ ca la 120,000 de oamenĭ; s'au întors înnapoĭ. Aicé încă aĭeve să véde, precum într'acéstă năbuşire din tâĭ, pără la Dachia n'au agĭuns; căcĭ trecând Dunăré prin ţărâle de sus, au întrat în Misia, şi Trachia, şi precum am zis, spre amĭazi-zĭ lăţindu-se, au agiuns şi până la Greţia. Că de ar fi lovit prin Dachia, ar fi pomenit Istoriciĭ, precum au trecut printr'ânsa în Misia, precum pomenesc la a doa Attiliĭ vinire, de care vom zice la capul ce urmază. Maĭ ĭaste de ştiut, că între alalţĭ scriitorĭ, ĭaste Sigon, carele zice, că Attila, după ce au făcut pace cu Theodosie, să să fie întors în Schythia; ce precum greşit, şi adaos să fie numele Schythiiĭ, să cunoaşte, şi din cuvintele Istoricilor, carele pentru Hunĭ s'au zis; şi înnainte să vor zice, să dovedéşte; că Huniĭ acmu nu numaĭ ţara Ungurĭască spre Austria, ce şi până la Italia, Dalmaţia, Litfania, şi de acolo până în Schythia agĭungé, care pustietate de mare stăpânire, pre acélé vrémĭ, în părţile Crivăţuluĭ; tot cu numele Schythiiĭ să pomeniĭa; ĭară nu doară că Attila părăsind locurile acélé, s'au întors cu totul în Schythia, precum maĭ ĝos să va vidé.

Lét 442. Sigon şi Pavel Diaconul carté 14. Prosper, şi Hronicul Alexandrin.

Lét 443.

CAPUL XIV.

Arată-să a doua năpadă a Attileĭ, asupra înpărățiiĭ răzsăritului.

Prosper în Hronic. Attila, după ce s'au întors la locul său, şi acmu pace având cu înpărăţiĭa, ne putând mărimé, şi putéré sa, cu frate-său Vleda de obşte a o ţiné, ce singur stăpânitorĭu a fi poftind; s'au sculat asupra frăţine-său, pre carele ucigându-l, au suppus sie şi pre Varvariĭ, cariĭ ĭera supt ascultaré frăţine-său; tâm-
Lét 444, 446. platu-s'au acésta lét 444; ĭară la anul 446: scrie Marţelin, că Theodosie ne vrând să dé Attiliĭ birul, care-l legase să dé pre an; Attila ĭarăş s'au gătit de oaste asupra luĭ. Acéstaş să facă să lăuda şi luĭ Valentinian înpăratul apuşuluĭ, pentru care Valentinian au chemat pre Aetie din Gallia, la Roma, pentru ca
Lét 447. să să sfătuĭască, pentru răzsboĭul Hunnilor. In anul 447, Attila, sfatul inimiĭ sale a plini vrând, Dunăré, încă înghețată fiind au trecut, şi cu prada, şi pănă la Dachia au agĭuns, înpotriva a căruĭa Theodosie înpăratul, trimiţind pe Anthimie, şi pe Arnighislie Hatmaniĭ cu oştĭ, au bătut pe Attila, în strîmpte locurĭ, aproape de cetaté Sardica; unde taré războĭ dându-şĭ, Arnighislie Hatmanul, fiind viclĭan înpărăţiiĭ, în mijlocul toĭuluĭ s'au dat în parté Hunilor, armele înpotriva soţieĭ sale Anthimii întorcând. Ce Anthimie nicĭ cu acésta din bărbăţiĭa şi vitejiĭa sa scăzind, cu aĭ săĭ bărbătéşte războĭul au ţinut, şi macar că cu multă trudă, şi primejdie; însă pănă maĭ pre urmă, pre Attila au biruit, şi la pace să să pléce l-au făcut. Attila, încă văzind, că cé maĭ pre urmă, la rău îĭ va cădé, ĭ-au căutat a face pace, după vréré luĭ Anthimie, priimind : ca şi pre viclénul Armighislie să-l omoare, şi aşé au şi făcut; apoĭ ruşinat, la locurile sale s'au întors. Aicé încă mare dovadă ĭaste, că Romaniĭ au fost lăcuitorĭ neclătiţĭ în Dachia, şi în toate năbuşirile a tuturor Varvarilor, câte maĭ denainte s'au făcut eĭ pre locurile sale trăitorĭ au stătut; căcĭ chĭar istoricul arată, că într'acéstă năvală, şĭ pănă la Dachia au agĭuns, Iară războĭul lĭ-au fost în Bulgarie; căcĭ Sardica cetaté, după socotéla gheografilor, ĭaste Sofia, de

unde să poate cunoaşte, că tréceré Attileĭ peste Dunăre, au fost prin Pannonia, şi numaĭ Čambulurile să-ĭ fie agĭuns, şi pănă la Dachia. Aşijderé înnainte să va arăta, că Attila maĭ mult spre părţile Saxoniiĭ să zăbăviĭa, şi de acolo ĭera şlĭahul oştilor luĭ, prin ţara leşéscă (caré pănă atuncé tot supt numele Tătârâmiĭ să cuprindé, precum am arătat la hotărâré Schythiiĭ, ĭară maĭ pre urmă după cé s'au descălecat Craiĭa leşéscă, s'au numit ţara leşască) pănă la Tanais ; şi în tătărâmé despre răzsărit.

CAPUL XV.

Arată-să a triĭa năpadă a Attiliĭ.

La annul 449 scrie Istoriĭa, caré să chĭamă Constituţiile, adecă aşezământurile înpăraţilor, precum Attila mutându-se cu toate oardele de la răzsărit, spre părţile apusuluĭ ; au vinit la Turinghia, caré ĭaste parte a familiiĭ Saxoneştĭ, între Ducatul Misiiĭ, Brunsviguluĭ, Hassiiĭ şi a Franconiiĭ ; acolo locul sfatuluĭ aşézindu-ş, în cetaté ce să chémă Insacon ; s'au precum acmu maĭ ştiută ĭaste, Isnac, au poroncit hatmanilor săĭ să margă, să supue Normaniĭ, Friziĭ, Ţimbriĭ, şi alalţĭ de prin pregĭur Varvarĭ, apoĭ el pentru ca să poată lua ştire maĭ curund, pentru toate lucrurile, carile să vor lucra în oblastiĭa luĭ, în patru locurĭ, patru rezidenţiĭ (scaune de stăpânire) au orânduit ; în carile au pus oamenĭ purtătorĭ de grijă, să ştie ce să face în toate părţile, şi prin olăcarĭ să-ĭ facă ştire. Decĭ o rezidenţie au pus în Colonia Agripina, (care ĭaste pe apa Renuluĭ la hotarăle Galliiĭ) în Ghermania; alta: la Iadira, în Dalmaţia; a triĭa, în Litfania, şi a patra în Tătărâmé despre apa Donuluĭ. Iată aicé aĭavé, să şeruĭaşte, şi să cunoaşte şlĭahul, carile au tost ţiind Varvariĭ luĭ Attila, şi din Tătărâmé cé mare, cu multul maĭ din sus de Dachia noastră, au fost trecând de la răzsărit spre apus ; adecă de la Don prin Litfania, spre Ghermania, şi Italia, de care lucru, Romaniĭ lăcuitoriĭ Dachiiĭ, macar că scriitoriĭ ceva ales nu pomenesc, însă de jiganie mare şi putérnică ca acéĭa, de să vor fi şi clătit ceva

Lét 449.

Gluverie carté 3. cap. 16.

despre părţile de la câmpĭ, de crezut ĭaste, că se vor fi tras maĭ spre munţĭ, (căcĭ într'altă parte să să fie dus, sau din Dachia de tot să să fie rădicat, precum zisem, nime nu însămnéză), adecă spre Ardĭal, şi peste Siretĭ, ceştĭ maĭ de sus; ĭar spre Olt, ceĭ maĭ de ĝos, şi pre tot tractul, carile acmu să zice podgorie; adecă pe supt munţiĭ Carpaticĭ, (cărora noĭ le zicem, munţiĭ Ungureştĭ) de la Câmpulungul moldovenesc, pănă la Câmpulungul muntenesc, şi pănă în dreptul Severinuluĭ, pre care locurĭ deciĭa au şi lăcuit, maĭ mulţĭ, înnainte vom arăta căcĭ şi acesta loc, cât să fie de lat, şi de lung, pot şti ceĭ ce mapele vor cerca; sau cariĭ prin ţărâle noastre, a înbla li să va fi tâmplat, că nu puţin loc ĭaste şi acesta, carele şi de agĭuns, şi maĭ fără grijă să poată putut fi; Şi celor ce vor fi trăit maĭ denainte pe acolo; şi celora, ce să vor fi tras de la câmpĭ spré munţĭ. Acésta noĭ socotélă o zicem; căutând la cuvintele luĭ Mihail Neopolitanul, pre carile în Capul trecut l-am arătat, unde zice, că Unniĭ au fost cuprins amândoaâ Comaniile, cé négră şi cé albă; ĭară cititorĭul, cu cursul Hroniculuĭ înnainte să va adevéri, că şi lucrul aşé au fost, şi precum Romaniĭ, tot déuna în Dachĭa au lăcuit, precum şi acmu într'ânsa a lăcui să văd: decĭ să mergém înnainte.

CAPUL XVI.

Arată-să pricina, cu caré Attila au aflat mijloc, de a întraré în Ghermania.

Attila dară cuprinzind cu oardele sale, atâta de mare parte a Evropiĭ, şi atâta de multe némurĭ de Varvarĭ supt stăpâniré sa puind, cu acesté cu toate neîndestulindu-se, de multă vréme sta în gândurĭ, şi căuta vréme după socotéla voiĭ luĭ, cum ar puté încă maĭ în lăontrul Evropiĭ să între, şi toate părţile apu-
Prosper în Hronic. Iornand, de lucrurile Gotthilor, carte 14. suluĭ supt mănunchĭul sabiiĭ sale să pue, şi maĭ vârtos, căcĭ ştiĭa, că multe Crăiĭ de Varvarĭ ca dânsul, într'acéle părţĭ, altele acmu să întemeĭase, şi altele începus a să descăleca, şi a să aşéza,

din carii maĭ tarĭ şi maĭ putérnicĭ să vidé Gotthiĭ a fi, (a cărora rămăşiţă, şi el supt oblastiĭa sa ţiné), cariĭ pre atuncé Gallia stăpâniĭa. Aşijderé Vandaliĭ Africa apucasă, şi Carthaghiné cé vestită, şi Romeĭ protivnică cetate ţiné. Intr'acesté gândurĭ Attila răsturnându-se; ĭată lucru după voĭa luĭ, precum să zice, în cerĭ cercându-l, pre pământ îl află; Că Lét 450, Ghenseric, Craĭul Vandalilor în Italia, să încuscrise cu Theudoric Craĭul Gotthilor din Gallia; luând cu fiéorul său Hunneric, pe fata luĭ Theodoric; pentru caré Ghenseric căzind în prepus, precum au vrut să-l otrăvască, spenticându-ĭ nasul, şi grozav sluţind-o, au trimis-o la tatâ-său. După acésta faptă, Ghenseric temându-se, să nu cum-va Theodoric să să agĭungă cu Romaniĭ, si să-ş cérce răscumpăraré maĭ cu asupră; cu multe darurĭ au trimis Solĭ la Attila, rugându-l să vie asupra Gotthilor, şi să-ĭ gonĭască din Gallia. Attila, pricină ca acésta luând, îndată foarte bucuros au primit; nedejduind, că cu acela mijloc, nu numaĭ pre Gotthĭ din Gallia va scoate, ce încă şi înpărăţiĭa apusuluĭ cu vicleşug, va râpi. Şi aşé au poroncit, toate Oardile să să strângă în Sicambria; unde era să facă slim de obşte (Sicambria ĭaste ţara pe apa Renuluĭ, caré să întinde de la Colonia Agripina, pănă unde să îngĭamănă Renul, ĭară spre răzsărit pănă la Ghermania, ce să chĭamă Cattiĭ, scrie Gloverie la Gheografĭ, Carte 3 Cap. 3) strânsu-s'au dară acolo Schithiĭ, Gotthiĭ, (cariĭ rămăşiţa celor trecuţĭ maĭ denainte să fie, de câte-va orĭ am zis) Sarmaţiĭ, Cvadiĭ, Rughiĭ, Bastarniĭ, Marcomaniĭ, Burgundioniĭ, Thuringhiĭ, Bructeriĭ, Saxoniĭ, şi Franţiĭ; cu toţiĭ: 700.000 de Varvarĭ. Ce Attila, pre Gotthĭ socoti cu armele, ĭară pe Romanĭ, cu vicleşug să-ĭ biruĭască, pentru caré, au scris carte la Valentinian înpăratul, şi Solĭ au trimis, rugându-să, ca să priimască, să poată tréce prin hotarăle înpărăţiiĭ, cu prieteşug; pentru căce el, ĭaste să margă asupra Gotthilor în Gallia, cariĭ sint tot-deauna nepriĭatinĭ înpărăţiiĭ Romanilor. Cătră acésta, adăogé, să-ĭ gătéscă gazdă în Roma, ĭară în titul scrisoriĭ s'au numit, Attila, fiĭul luĭ Mundizic, nepot mareluĭ Nemvrot, născut în Engadia, cu Dumnăzăĭască bunătate, Craĭul Hunnilor, Midilor, Gotthilor, şi a Danilor; Groaza lumiĭ şi Biciul luĭ Dumnăzău Lét 450.

Neapolitanus carte 1. Olah, în Attila. Bonfin Decada 1, carté 3.

(Mihail Ruţie Neapolitanul Carté 1, şi Olah în Attila, Bonfin Decada 1 Carté 3). Pre altă parte, au scris la Theodoric Domnul Gotthilor în Gallia, poftindu-l ca să să însoţască cu dânsul asupra Romanilor, gĭuruindu-ĭ că-ĭ va da gĭumătate de Gallia. Ce de aceste a luĭ vicleşugurĭ, Valentianian, şi cu alţiĭ înştiinţindu-se, cu toţiĭ, s'au pus la un cuvânt; şi s'au însoţit, văzind că asupra tuturor primejdiĭa de obşte stă. Insoţitu-s'au dară cu înpăratul Râmuluĭ, Theodoric a Gotthilor; Gunderic a Burgundilor, Merovic a Franchilor, şi Sarghiban, a Alanilor Craĭ, şi cu toţiĭ au ales, să fie Aetie Hatmanul luĭ Valentinian, Voevod peste toate oştile. Fost au acest Aetie Roman născut în cetaté Dorostola, căriĭa îĭ zicem noĭ acmu, Dristorul. Intr'acesta an, 29 a luĭ Avgust, Theodosie cel tânăr, înpăratul răzsărituluĭ, la vânătoare căzind de pe cal, şi frângându-şĭ osul spinăriĭ, au murit, după ce au înpărăţit anĭ 42, lunĭ 3. In locul luĭ Theodosie, au apucat înpărăţiĭa Marchian Thracul, pre carele l-au luat bărbat Pulhiria, sora luĭ Theodosie, fiind fată fićoară, de anĭ 51.

CAPUL XVII.

Arată-să răzbiré Attiliĭ în Ghermania, şi în Italia, şi peiré luĭ.

Marchiau Thracul, lét 451.

La răzsărit, înpărăţind Marchian, lét 451, Attila s'au sculat cu toate oardele luĭ, şi pre mijlocul ĭerniĭ, au întrat în Ghermania; pre caré maĭ toată cu sine o au râdicat-o, dându-le nedejde de multă şi mare dobândă. Deciĭa trecând apa Renul, multe cetăţĭ au arsu, şi au răsturnat; pănă au vinit şi la Avreliĭ, caré cetate tare sprejinită fiind, acolo au agĭuns şi Aetie, înpreună cu Theodoric, şi cu fićorul luĭ Thorismund, cu oştile Româneştĭ, şi a soţiilor; şi îndată pe Attila biruind, cetaté au mântuit. Ce Attila cu atâta macar în samă cevaş nebăgând, ş'au tras oştile la câmpiĭ Cataloniiĭ; unde de iznoavă războlul prospătându-se, groznică bătaĭa, şi dintr'amândoă părţile, multă moarte s'au făcut, cât de toţĭ să fie căzut 180 miĭ de oamenĭ, osăbĭ de 90 miĭ de Ghependĭ, şi de Franchĭ, cariĭ deosăbit s'au bătut,

Iornand de Gotthĭ carte maĭ sus. Nicolaĭ Olah în Attila. Pavel Diacon cap. 15. Theofan în Mişţel. Grigorie de Toron. Car 2. Isidor în Hroniconl Gotthilor. Casiodor şi Idatie în Hronic.

unde macar că Theodoric Craĭul Gotthilor au perit, însă Romaniĭ biruitorĭ au ĭeşit. Iară Attila cu câţĭ Varvarĭ ĭ-au rămas, au fugit la Illirie. Attila ĭarăş la anul 453, întrasă cu oştĭ în Italie, fiind de oştile luĭ Marchian gonit din Illiria: şi acmu sta pe lângă Acfilia; Ce Valentinian înpăratul, trĭmiţind la dânsul sol, pe Papa Leon, cu cuvintele l-au înfrânt; şi aşé Attila atuncé din Italia, nefăcând multe stricăcĭunĭ, oştile ş'au scos. Eşind din Italia, au întrat în Gallia, şi au năbuşit asupra Alanilor, cărora Thorismund Domnul Gotthilor, într'agĭutoriu viind, cu războĭu pre Attila, au biruit. Attila, văzind, că spre Italia luĭ nu-i merg lucrurile cu năroc, s'au întors ĭarăş la Schythie, şi nu după multă vréme, lét 454, sau precum socotéşte Ricţiolus 455, în nunta uniĭ copile, ce vré să ĭa; cu vin maĭ mult îndopându-să, i s'au slobozit singele pre nărĭ, şi aşé stărnutând singe, au murit. De moarté Attiliĭ, Nicolaĭ Holah, în Carté ce o numéşte Attila, maĭ pre larg scrie aşé: «Attila, zice, întâĭ au cerşut să ĭa pe Honora, sora luĭ Valentinian, ce în zădar ĭeşindu-ĭ pofta, să fie luat pe fata Domnuluĭ Bactrianilor, pre care au fost chemând-o Micolta; ce acmu el pré bătrân, la vârstă, şi din fire fiind slăbit, şi vin maĭ mult de cât s'au căzut la nuntă să fie băut, şi noapté, cu copila peste măsură gĭucându-să, de multă osteninţă, să i să fie pornit în somnŭ singele a-ĭ cură din nas, şi aşé dimenéţa să l fie găsit mirésa mort». Iară acésta povéste, precum Attila să fie cerşut pe sora luĭ Valentinian şi copila acéĭa, să fie fost fata Domnuluĭ de Bactria, noĭ, de unde au luat-o el, n'am putut afla. După peiré luĭ Attila, fiórul luĭ cel maĭ mare Dinzig, au rămas Domn Unnilor din Pannonia: ĭară cel maĭ mic, căruĭa Bonfin îĭ maĭ zice Ernac, luând o parte de oştĭ, s'au aşézat în marginile Schythiiĭ ceĭ micĭ, caré astăzĭ ĭaste locul denafara Crâmuluĭ. Aşijderé Decada 1 Carte 7 zice, precum nişte rude a Attiliĭ, Evmegĭur, şi Vultizic, să fie apucat Dachia măluroasă, (caré ĭaste din Tisa, până în Olt), ĭară o parte de Unĭ înprăştiindu-se, până la Machedonia, şi la ţara Grecéscă să fie agĭuns, aceşté cu toţiĭ, pen cet, pen cet s'au potopit; de unde au rămas la Ungurĭ zisa, caré zice; Ca uniĭ în Greţia s'au dus; adecă cariĭ ce s'au făcut nu s'au maĭ ştiut.» Istoria Attiliĭ,

Lét. 453.

Lét. 454, 455.

Bonfin Decade 1, carté 7.

pentru acésta oare cé maĭ pre lung d'inceputul, pănă la sfârşitul luĭ, am adus-o ca să poată chiar Cititorĭul nostru, a cunoaşte; că de şi mare, şi lat au fost pojarul acestuĭ Varvar, însă toţĭ scriitoriĭ (câţĭ noĭ a vidé am putut, căcĭ şi alţiĭ, cariĭ la mână ne fiindu ne, cevaş dintr'ânşiĭ, a pomeni n'am putut), unul macar nu pomenéşte, Attila sau să fie stăpânit Dachia peste tot, sau să fie trecut prin Dachia de ğos, fără numaĭ cât o dată, ĭ-au ağuns prădătoriĭ, şi pănă la dânsa, precum s'au pomenit. Pentru aćasta dară, greşéşte săracul Neculaĭ Costin (Dumnăzău să-l ĭarte), căcĭ în Istorioara sa de Dachia, la Capul cel maĭ de pe urmă scrie, precum ţara Dachiiĭ să să fie pustiit pre vrémile Attiliĭ, şi să fie stătut pustie, toată ţara acésta, unde trăim noĭ, maĭ bine de 600 de anĭ; Ce greşala luĭ pre lesne să poate arăta, căcĭ întâĭ pune năpădire Attiliĭ la anul 401; şi Attila au întrat spre părţile apusuluĭ la anul 449; precum toţĭ Istoriciĭ într'un glas mărturisesc, şi tréceré oştilor prin Dachia să nu fie fost, curat s'au arătat. Aşijderé precum pănă la viniré luĭ Dragoş Vod, carele după greşită socotéla Istoriculuĭ Moldovenesc, să pune la anul de la Adam 6867, carele ĭaste de la Hs: 1359, nu 400 ce 910 anĭ sint la mijloc; în care an, după socotéla luĭ Costin, ar fi trebuit ţara noastră, să fie stătut pustie. Ce noĭ maĭ mult dintre céle omeneştĭ pe omul trecut, ne supărându-l, în cursul hroniculuĭ înnainte, de va ağuta Dumnăzău, nu numaĭ nepustiită ţara să fie stătut, ce încă cu mulţĭ anĭ maĭ înnainte, de Dragos Vodă, bine întemeĭată, şi cu Domnĭ vestiţĭ ţinută să fie fost, o vom arata, aşé cât şi el, (Dumnăzău să-l pomenéscă), de ar fi viu, şi să vază Istoriciĭ, pre cariĭ poate fi în viaţă a-ĭ vide nu i s'au tâmplat) singur greşala sa cu dragă inimă ar mărturisi; ce acésta lăsind, să vinim la cuvânt. Valentinian înpăratul Apusuluĭ, încăş la anul 454 Mart: 17 fu ucis de Anichie Maxim, în câmpiĭ Marţiiĭ, în al treĭzecele an, a înpărăţiiĭ luĭ, şi a vârstiĭ în 36 de anĭ. După moarté luĭ Valentinian, au stătut scaunul apusuluĭ, fără înpărat, lunĭ 10 zile 15, pănă când Leon înpăratul răzsărituluĭ, au trimis pe Maioran, maĭ marile oştilor, înpărat la Roma, lét 456 fevr: 28, căcĭ şi Marchian înpăratul răzsărituluĭ, într'acelaş an în 26

Uréche Vornicul, în Pridoslovie.

Lét 454.

Maioran Lét 456.

a luĭ ghenar: murise, după ce ţinusă înpărăţiĭa anĭ 6, lunĭ 6; şi după dânsul au stătut la înpărăţie Leon Thracul, precum zisem; ĭară Maioran, s'au încoronat înpărat Apusuluĭ, în Ravenna, April începându-se.

CAPUL XVIII.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Dachia, de la Leon Thracul, până la Zenon. Leon.

Inpărăţind la răzsărit Leon, şi la apus Maioran; în părţile Dachiiĭ ceva să să fie lucrat, Istoriile anume nu pomenesc; fără numaĭ la anul de la Hs: 460 scriu, precum Dinzig, ficorul Attiliĭ, stând în locul tătâne-seu înpărat Hunnilor, multe războae să fie avut cu Varvariĭ, cariĭ după moarté Attiliĭ, vré să lépede ğugul de pe cerbicé lor, din cariĭ întâĭ era Ostrogotthiĭ; cariĭ nu numaĭ căcĭ de supt stăpâniré Hunnilor s'a desbătut, ce încă în părţile Pannoniiĭ Crăiĭa aşezindu şĭ, deciĭa precum Hunnilor, aşé altora straşnicĭ au rămas; ĭară al doilé an, Lét 461, Maioran înpăratul Apusuluĭ, au perit ucis de mâna luĭ Reţimir Gotthul, maĭ marile oştilor, şi au stătut la înpărăţie Sever. Maioran au înpărăţit anĭ 4 lunĭ 4, şi au perit în 7 a luĭ Avgust, în anul 463. Ostrogotthiĭ, ceĭ dezbătuţĭ de supt Hunĭ, şi apucasă o parte din Pannonia, au întrat cu pradă în Thrachia, de acolo în Illiria; ce maĭ pre urmă au făcut pace cu înpăratul Leon, şi pentru credinţa (precum scrie Sigon), Theodomir Domnul Gotthilor, au dat zălog înpăratuluĭ pre ficorul său, pe Theodoric; fiind copil de 8 anĭ, carele maĭ pre urmă s'au chemat Veronénul, Lét 46(5), s'au tâmplat peiré luĭ Sever înpăratuluĭ apusuluĭ, de caré maĭ sus am zis. După moarté luĭ, au stătut scaunul văduv un an, şi lunĭ 8 până când s'au ales înpărat Anthimie, carile s'au încoronat la anul 467 April 12, pre acesté vrémĭ multe războae să pomenesc în părţile Africăĭ, unde Gherseric Domnul Vandalilor, mare biruinţă au dobândit asupra hatmanilor luĭ Leon, că având aproape de 1000 de vase, cu blăstămăţiĭa luĭ Vasilic,

Lét 460. Ithachie şi Sigon.
Lét 461
Sever.
Lét 46(5).
Anthimie.
Lét 467.
Procopie, carté 1. Nichifor carté 13, cap 17.

maĭ toate au căzut pe mâna nepriĭatinilor; cu caré deciĭa atâta
Lét 469. s'au întărit Vandaliĭ, cât de nime nu să maĭ temé. Iară Lét 469 (scrie Marţelin), precum Gotthiĭ, şì Huniĭ, multe războae au avut în Pannonia; între sine gâlcevindu-se, cariĭ de cariĭ o vor stăpâni, ce până maĭ pre urmă Gotthiĭ biruind pre Hunĭ, nu numaĭ Pannonia au stăpânit, ce încă şi pre Densic fićorul Attiliĭ omorând, ĭ-au tăĭat capul, şi l-au trimis la înpăratul Leon în Ţarigrad; căcĭ Gotthiĭ (precum maĭ sus am pomenit) cu înpără-
Lét 470. Sigon carté 14. ţiĭa răzsărituluĭ avé pace, Lét 470 Hunniĭ, lovind în Pannonia pe de céĭa parte de Dunăre, au prădat până la Dalmaţia, ce înnapoĭ cu plénul întorcându-se, ĭ-au lovit Theodomir Domnul Gotthilor, şi nu numaĭ căce ĭ-au bătut, şi tot plénul au scos: ce încă şi pe Hunicmund Domnul Hunnilor, l-au prins viu; însă pre acesta nicĭ l-au omorât, nicĭ l'au trimis la Ţarigrad, ce făcând
Lét 472. între dânşiì un aşăzământ, l-au slobozit. Lét 472 Iunie 11 Riţimir s'au sculat asupra luĭ Anthimie cumnatuluĭ său; (căcĭ Anthimie ţiné fata luĭ Riţimir). Anthim macar că în Roma să închisése, ce nicĭ aşé putând hălădui, fu prins şi omorât, după ce au înpărăţit anĭ 5 lunĭ 3. In urma luĭ au stătut la înpărăţiĭa
Olivrie. Sigon carte 14; Marţelin, Theofan, Cassiodor. Pavel Diacon Lét 473. Apusuluĭ Olivrie, carile trăind numaĭ treĭ lunĭ, şi 23 de zile, au murit Octomvrie 23. după carele au trecut lunĭ patru, până s'au ales la înpărăţie, Glichirie, şi la anul 473 în 5 a luĭ Marte s'au încoronat înpărat în Ravenna.

Acéste amestecăturĭ, şi războae toate câte s'au pomenit, aĭavé sint, că de Dachia nicĭ unul, nu s'au atins precum; singurĭ Is-
Ithachie. toriciĭ arătând, altă dovadă nu le maĭ trebuĭaşte. precum şi la anul maĭ denainte trecut Evaric Domnul Gotthilor au prădat
Lét 474. la Luzitania. Iară Lét 474 în luna luĭ Ghenarie: Leon au murit
Leon cel tânăr. Evagrie carté 2, cap. 17. Theofanin'şi Theodor. de vintre: după ce înpărăţise anĭ 17 lăsind la înpărăţie pe nepotu-său Leon cel tânăr, fićorul luĭ Zenon; încă prunc în faşe fiind, carele trăind, (precum scriu Fasţiculile Siculĭ) numaĭ 17 lunĭ, încă necunoscând ce luase, ć-au pierdut, şi ć-au lăsat, după
Julie Nepos. Marţelus şi Cuspin de lucrurile Gotthilor. Iornand carté 1 moarté luĭ, într'acelaş an Iulie Nepos (carele maĭ înnainte Leon înpăratul îl făcusă Chesar, şi-l însemnase să fie moştenitorĭu înpărăţiiĭ apusuluĭ), sculându-se cu vasele au întrat în Italia, şi pre Glichirie, carile nicĭ o gătire de oasté având, au scos din înpă-

răţie, şi l-au făcut episcop Saloniiĭ. Şi el în 24 a luĭ Iunie au înbrăcat haĭna înpărătéscă. Murind pruncul Leon, tată-său Zenon au stătut la înpărăţiĭa Răzsărituluĭ; Alţiĭ povestesc precum Zenon, vrând să omoară pe Leon cuconul, maĭcă-sa Ariandna, suppuind altul în locul luĭ, să-l fie ascuns; şi apoĭ maĭ mare făcându-să, să-l fie tuns Cliric şi deciĭa supt Shima Călugărĭască, necunoscut, să fie trăit până la înpărăţiĭa luĭ Iustinian; Ce acesté basne să fie, le socotéşte Patavie, Parté 1 Carté 6 Cap 17. Victrop Turonénul.

CAPUL XIX.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Dachia, de la Zenon, până la Anastasie.

In al doile an acestuĭ înpărat, carele ĭaste anul Domnuluĭ Hs: 475 scrie Chedrin, precum Serachinéniĭ Asia; şi Hunniĭ Thrachia au prădat, şi înpărăţiĭa tare au destrămat; Zenon înpăratul desfătărilor dându-să, şi de grijea Publicăĭ, puţin îngrijindu-să. Aşijderé la anul 479 Theodoric Domnul Gotthilor, cu pradă în Greţia, cevaş n'au putut isprăvi: căcĭ Sabinian Hatmanul oştilor de la Iliria, eşind înnainté luĭ, l-au oprit, şi l-au înpins înnapoĭ, Lét 479 Theodoric Schythul, Fićorul luĭ Triarie cu Gotthiĭ întrând în Thrachia, au prădat-o, până au vinit şi supt zidurile Ţarigradului, şi ar fi luat şi Cetaté, de n'ar fi simţit vicleşugul oamenilor săĭ, de care lucru sculându-să de supt Ţarigrad, s'au dus la Illiria: unde căzind de pe cal, şi dând într'o suliţă ce sta la un car înfiptă, s'au înţăbat într'ânsa, ş'au murit. Zenon. Lét 475. Lét 479. Evagrie Carté 3. Cap. 10. Lét 479. Evagrie Car 3 Cap. 25 şi Marţelin.

Aicé, cu acest Cap, sfârşitul Cărţiĭ aceştiĭa, vrând să dăm; pentru dovada traĭuluĭ Romanilor în Dachia, şi precum Dachia supt stăpâniré înpărăţieĭ Romanilor, ĭară nu a altora au fost, dovada cé maĭ de pe urmă vom aduce, la care socotéla noastră, ca la ur fier de corabie, neclătit, şi ne mutat legând, nu numaĭ cât în vremile trecute, Dachia supt stăpâniré Romanilor să să fie ţinut, să va cunoaşte: ce încă pentru vremile viitoare, (carile sint să zicem înnainte), mare lumină, de adeverinţă Hroniculuĭ

nostru, va aduce, şi precum Canoanelor, carele cititorîuluî nostru, întâî am dat, în toate potrivindu-să, îară socotéla împotrivni(ci)lor,
Lét 483. împotrivindu să va arăta. Decî dară Lét 483 Evaric Domnul Gotthilor, în Gallia după ce domnisă 17 anî, au 'murit, şi au stătut în locul luî Domn, fiéorul luî, Alaric; îară Theodoric, carele era din familia Amalilor, alt Domn a Gotthilor, plecându-să înpăratuluî, cu mare cinste l-au priimit Zenon: puindu-l
Marţelus. maî mare pre învăţătura oştilor, şi însămnându-l să fie şi consul, şi cătră acésta l-au pus Voevod pre oştile Dachiiî măluroasă, (caré precum să fie o parte de ţara muntenéscă, maî do-
Lét 487. nainte am arătat), şi pe céle din Misia, unde au stăpânit acé Voevozie până la anul 487, într'acesta an scrie acelaş Istoric, precum Theodoric Amali, săturându-să de bine-faceré, luî Zenon în Misia, s'au viclenit; şi hotarăle înpărăţiiî au început a prăda; înpotriva a căruia macar că Zenon şi arme gătasă; însă au socotit maî bine prietenéşte, şi cu binişor să-l poarte, şi aşé l-au îndemnat maî bine să între în Italia, gîurându-î precum îî va da şi cărţî, şi agîutorîu, pentru ca să-l piimască, întrând acolo. Theo-
Lét 490. doric încă după sfatul înpăratuluî lăsindu-să, şi văzind că alalţî
Marţelus acoloş, Cassiodor şi Iornand Gotthî din némul lor acmu în Gallia, lin trăiîa, şi auzind precum Heruliî, ném prost, şi întunecat, Italia, ca cum lî-ar hi fost de moşie, vré să o ţie, îndată cu toţiî cu aî săî s'au gătat să margă la Italia. Şi aşé lét 490 Theodoric Amali, (carele maî pre urmă s'au chemat Veronénul), pe mijlocul erniî, s'au sculat cu tot némul Gotthilor, cu mueri cu copiî, şi cu toată povijie caselor; şi eşind din Misia, au purces spre Italia. Odoaţer Domnul Herulilor, vrut-au să-î închiză calé la munţî; ce ceva a isprăvi n'au putut. Apoî la apa Sonţium, ş'au dat războîu; unde Theodoric au fost biruitorîu, deciîa îarăş l-au biruit la Verona, şi aşéş de tot au spart pe Odoaţer. După izbândă îndată au luat şi Cetaté Verona; pentru acéîa deciîa s'au chemat Veronénul. Odoaţer pierzind războîul, şi oameniî au fugit la Roma; Ce Romaniî având cărţî de la Zenon, pentru ca să priimască pe Theodoric, să le fie craiŭ, n'au priimit să lasă pe Odoaţer în cetate. El văzind că şi în Roma nu l-au priimit, a fugit la Ravenna, unde aşijderé ne priimindu-l, cu sabia ş'au făcut cale în cetate.

După aceĭa Odoaţer maĭ culegând oaste ĭarăş au avut cu Theodoric războĭ, la apa Duca; ce şi acolo bătut şi gonit fiind, au fugit la Ravenna. Theodoric deciĭa încungĭurând Ravenna, au bătut o 3: anĭ nepărăsit. Odoaţer, macar că de de mult, noapté fugisă din cetate, văzind că acmu n'are ce să maĭ face, au căzut la rugămente, şi la pace, poftind pe Theodoric, să priimască să fie amândoĭ soţiĭ, şi să înpărăţască de atocma, în Italia, caré Theodoric întâĭ au priimit, apoĭ chemând pe Odoaţer la veselie, l-au ómorît, şi au rămas el deciĭa singur stăpânitorĭu; Iată ĭubite cititorĭule, de adeverinţă ĭubitorĭule, cum de frumos, şi de curat arată, şi dovedesc Istoriciĭ, că Zenon înpăratul au făcut pe Theodoric Voevood, (au precum cuvântul scriitorĭuluĭ ĭaste Maghistru) oştilor din Dachia, şi din Misia; dară dacă nu era supt stăpâniré Romanilor, ce căuta oasté românĭască în Dachia? Şi ce ar fi pus pe Theodoric Maghistru oştilor, în ţara de alţiĭ ţinută. Aicé să zicem şi noĭ cuvântul luĭ Costin Logofătul, că rău să prinde mano, ţigănéşte. Iar de ar socoti că acé Diregătorie, caré au avut Theodoric în Dachia, şi în Misia, supt acela nume; adecă să se chéme că Dachia au fost stăpânită de Gotthĭ, şi aşé nu să prinde, şi nu mano, ci aşéşĭ nicĭ Lado loc naré, în limbă ca acésta ţigănéscă. Nu să prinde, zic, chicĭ orânduit de altul a fi într'o diregătorie; nu ĭaste stăpânire slobodă séu precum lătinéşte zicem: Dominium absolutum, stăpânitorĭu în voe lăsată; ce de la altul ţinută şi dependens; Iară noĭ pentru voĭa celor ce vor vré să-ş ţie pizma cé d'intâĭ neschimbată, macar că le dăruim şi acésta, şi să zicem, că Theodoric, întâĭ au fost Voevod în Dachia de la Zenon înpăratul orânduit, ce apoĭ viclenindu-să, au ţinut-o în putére, şi slobod; ce şi aşé tot încă nu să prinde. Intâĭ că scriitoriĭ zic, că Tbeodoric au eşit cu tot némul sĕu din Misia, ĭară nu din Dachia; de unde să cunoaşte, că după ce s'au viclenit Theodoric, Romaniĭ din Dachia, şi slujitoriĭ eĭ, s'au tras de lângă dânsul; ĭară de ar zice înpotrivniciĭ, că acésta scriitoriĭ nu poménésc; vom lăsa şi acésta după voĭa lor. Ce şi aşé acéstă stăpânire a luĭ Theodoric, maĭ mult de triĭ anĭ n'au fost; căcĭ el s'au arătat nepriĭatin înpărăţiiĭ lét 487; iară din Misia cu totul s'au rădicat lét 490. Decĭ stăpânire, sau maĭ adevărat să zicem

Procopie de Gotthi, car 1.

Tirănie, numaĭ de treĭ anĭ, adevărată stăpâniré nu să poate chema. Rămas au dară Romaniĭ în Dachia noastră, de la Traĭan marele pănă la acésta vréme nemutaţĭ; şi prin tote răzcoalele, câte s'au tâmplat neclătiţĭ, precum din Istoricĭ am arătat, ş'am dovedit. Ce pănă Capul acesta a sfârşi, pentru ca tot prepusul de stăpâniré Gotthilor, să rădicăm, pănă maĭ pre urmă unde s'au aşézat să arătăm. Gotthiĭ dară după ce au biruit, ş'au omorât pe Odoaţer, Theodoric maĭ pre urmă au făcut pace cu Burgundioniĭ, ş'au cumpărat de la dânşiĭ câmpiĭ Luguriiĭ, ĭară pe rămăşiţa Herulilor din Italia scoţindu-ĭ, ĭ-au aşezat pe supt munţĭ, locurile lor Gotthilor săĭ înpărţind, şi acolo au rămas deciĭa toţĭ Ostrogotthiĭ. Intre acesté, Zenon înpăratul, din băutură fără măsură, l'au lovit cé nevoe, şi atâta l'au ţinut de mult, cât toţĭ s'au gândit că au murit; şi îndată l au şi îngropat;- puindu-ĭ pĭatră mare deasupra; apoĭ în mormânt ĭarăş la fire viindu-şĭ, au început a striga: ce nime să-l scoaţă, n'au vrut, şi maĭ vârtos înpărătésa Aridna, să-l lasă să să înnăduşéscă, au poroncit; căcĭ fiind eretic Pelaghian, în boala luĭ, altă n'au fost strigând, fără numaĭ pe Pelaghie ereticul, alţiĭ zic că pe Patrichiu Pelaghie să fie strigând, pre carele fără nicĭ o vină l-au fost omorât. Murit-au Zenon înpăratul lét 491 în luna luĭ marte, după ce au înpărăţit anĭ 17 lunĭ 3. In locul luĭ Zenon înpărătésa Aridna, şi Senatul, au râdicat la înpărăţie pe Anastasie; ce ĭ-au fost zicând Silenţiarul, adică Tăcătoriul, în luna luĭ mart, în şepte-spră-zéce au stătut înpărat.

Grigorie Turonénul, carté 2, cap. 3 şi 4.

Theofau în Hronicul Alexandrin. Zonora car 1.

Lét 491.

CARTÉ A CINCÉ.

Caré arată greutaté aceştiĭ Istoriĭ. şi pricina a Continuaţiiĭ Eĭ. Aşijderé, arată, când, şi cum s'au schimbat, numele Dachiiĭ, în Voloscaĭa, Volohia, sau Valahia, şi precum acest nume cum Moldovénilor, aşé Munténilor, şi Ardelénilor, prin multă vréme au fost tot unul, şi de obşte, ĭară maĭ pre urmă s'au despărţit.

CAPUL I.

Arată-să greutaté aceştiĭ Istoriĭ.

Marturisim, şi nu fără puţină tânguĭală, ne cutremurăm, de mare, şi de nepurtat greuinţa, caré asupră-ne vine; căcĭ marĭ stâncĭ, în mijlocul drumuluĭ, ca neclătite stau; şi multe, şi înpletecite înpidicăturĭ, înnainté paşilor ni să aruncă, carile şi paşiĭ înnainte a ĭ muta ne opresc, şi calé hroniculuĭ nostru slobod alerga, tare astupă; şi ca troĭaniĭ Ometilor de vivor, şi vicol în toate părţile spulbăraţĭ, şi aruncaţĭ, cărările céle maĭ denainte de alţiĭ călcate, atâta le acopăr şi le ascund, cât nu fără mare frica primejdiiĭ, ne ĭaste; ca nu cumva pârté rătăcind, şi cararé pe caré a merge am apucat, pierzind; cursul Istoriiĭ noastre, în adâncĭ vârtopĭ, şi ne înblaţĭ codrĭ, de povaţă lipsit, să cadă, şi aşé la doritul popas, şi odihnă să nu putem agĭunge. Ce întâĭ

pre Dumnăzău, carele ĭaste calé şi povaţa spre tot adevărul într'agĭutorĭu chemând; pre cât în slabe, şi slabănoage putinţele noastre va fi, cé de demult, şi de la mulţĭ părăsită cale a cerca, şi urmele céle astupate, şi pierdute, a adulmăca, şi a le descoperi, ne vom nevoi: şi macar că precum simţim, maĭ de la toţĭ Istoriciĭ (cariĭ până acmu ducătoriĭ, şi îndreptătoriĭ noştri era), părăsiţĭ, şi într'un chip ore-carele, maĭ de tot, (însă nu de tot) lepădaţĭ sintem; însă după cuvântul ce să zice: Toate ispiteşte dragosté; toate biruéşte nevoinţa, cu care învitare, oarécum de iznoavă însufleţindu-ne, nu aşé de tot nedejdé vom lepăda; niciĭ greuimé sarciniĭ, aşa de tot de tot, ne va spâriĭa, cât de nu în spate a o rădica, macar din locul său, a o muta, şi cât de puţin a o porni, să ne ispitim. La caré de vom fi poftiĭ, şi nevoinţiĭ noastre dobânditorĭ, cu atâta mulţămiţĭ, şi contetuiţĭ vom fi, învitând, şi îndemnând pre alţiĭ, cariĭ de cât noĭ în puterĭ maĭ bogaţĭ vor fi, (că precum şi sint, şi după noĭ mulţĭ vor fi, cunoaştem, şi mărturisim), gré povara acésta cu vârvul dégetuluĭ, diu mijlocul căiĭ, râdicând-o, ca pre un bulgăr, scandalul picoruluĭ, departe să o zvârlĭască; şi aşé deciĭa altora lor următorĭ călătoriĭa uşoară, şi cale deşchisă să facă; căcĭ cătră céle aflate pre lesne ĭaste a adaoge, zic ceĭ ştiutorĭ.

CAPUL II.

Arată-să pricina spre îndemnaré Continuaţiiĭ Hroniculuĭ.

Pierdut'aş fi fost, (omenite Cititorĭule), toată nedéjdé, şi denainte înpotrivnicilor şi sabiĭa din drĭapta, şi scutul din stinga, aş fi scăpat: şi aşé, precum să zice cuvântul, şi osteninţa, şi undelemnul în zădar aş fi fost cheltuit; şi maĭ mult Cursul hroniculuĭ înnainte aduce, de tot aş fi fost rămas, de n'aş fi fost, după multă trudă şi sfărmare de cap aflat, precum pentru lucrurile Dachiiĭ noastre de au şi tăcut uniĭ; ĭar nu toţĭ Istoriciĭ condéile ş-au frânt: nicĭ tăcéré celor maĭ vechĭ aşé de tot museele (Cămările unde stau la citĭală, sau la învăţătură) celor maĭ noĭ a închide

au putut, cât vechimé vrémilor, şi mulţimé annilor Stăpânitoaré ştiinţiĭ, şi întrudueătoaré uĭtăriĭ, aşé de tot, şi peste tot să să poată face. Noĭ zicem Istoricĭ, însă nu noĭ a véculuĭ nostru, ce noĭ a véculuĭ după ceĭ vechĭ scriitorĭ; cariĭ macar, că nu după puţine a soareluĭ învârtejirĭ, ca dintr'un greu somn deşteptându-să, şi ca prin odihnă lucrurile maĭ Marilor săĭ, în mente aducându-ş, cu slove a le însămna, şi celor maĭ pre urmă viitorĭ, ca pre o materie gata în palmăle puind, spre tocmiré, orânduĭala, şi aşterneré lor, a-ĭ îndemna, şi a-ĭ învăţa au început. Şi aceşté deciĭa din céle puţine, şi ameliţate însămnărĭ, Istoriile vremilor trecute, ca dintr'un adânc întunéric, la lumină, şi la prăvala lumiĭ lĭ-au scos, şi lĭ-au arătat. Că precum cine-va, când află vre-o parte de sferă, sau de cerc de fier, sau de lemn, de pe încujbătura caré véde în parté cé aflată, pre lesne poate gĭudeca, cât să fie fost Sfera, sau cercul, când au fost tot şi întreg; Intr'acesta chip Omir, Domnul Poeticilor, din puţine însămnărĭ a altora, prin stâlpĭ, prin marmurĭ, şi prin moşĭ în moşĭ pomenirĭ, după 200 de anĭ, toată şi întrĭagă Istoria Troadeĭ, şi războĭul a tuturor Grecilor la dânsa, au scris, şi la un loc culegând-o, la ştiinţa oamenilor au scos-o: din céle, adică puţine ştiute, şi cunoscute, arătând şi cu tarĭ Argumenturĭ dovedind, ce au trebuit ceĭ vechĭ să zică, şi n'au zis, ce au trebuit să scrie, şi n'au scris. Aşé Irodot întâĭul Istoricilor, după mie, şi sute de anĭ Istoria sa au scris; şi trăind el cu 444 de anĭ maĭ înnainte de Domnul Hs. pomeneşte şi de faceré Turnuluĭ Vavilonuluĭ. Aşé şi Istoria înpărăţiiĭ Persilor, şi lucrurile Ellinilor, cu multe sute de anĭ, maĭ înnainte de dânsul făcute, şăruind. Părintele Istoriiĭ s'au numit, nu doară că toată Istoria sa din crieriĭ săĭ au născut o; ce că ce de atâta vréme înnainte înprăştiată, şi netocmită, prin puţine însămnărĭ (precum maĭ sus zisem) şi pomenirĭ tăvălindu-să, la orânduĭală, şi ştiinţa tuturor, o au adus. Aşé Thuchitid, carele al doile după Irodot Istoria Ellinilor săĭ, au scris, aşé alalţĭ vechĭ Ellenéştĭ scriitorĭ, lucrurile cu sute, şi miĭ de anĭ înnainte în Istoriile sale încep. Aşé Xenofont, aşé Dionisie Alecarnisău, aşé Pavsanie, aşé Cfintus Curţius, carele au trăit cu 48 de anĭ după naşteré Domnuluĭ Hs: au scris Istoria luĭ Alexandru Marele Ma-

chedon, a căruĭa înpărăţie şi fapte au stătut maĭ înnainte de Cfintus Curţius cu 360 anĭ. Aşé Plutarh, după 400 anĭ, au scris de lucrurile luĭ Filip, şi a luĭ Alexandru. Să nu pomenim aicé pre Moysăĭ marele Proroc, şi Hatman năroduluĭ Izrailtén, carele cu suflaré Duhuluĭ Sfânt scrie Istoriĭa faceriĭ lumiĭ, care au fost maĭ înnainte de dânsul cu multe vacurĭ, ce să pomenim pre Iosif, şi Filon, cariĭ Iudeĭ fiind, şi în limba Elliniĭască, pre la aniĭ după naşteré Domnuluĭ Hs: 60 şi 70 până la 90, Istoriile sale au scris, şi maĭ ales Iosif, carele au alcătuit Carté de véchimé lucrurilor Iudeeştĭ, de la începutul némuluĭ său, până la vrémé lor: Istoriĭa de atâté miĭ, şi sute de anĭ, din puţine fântânele Istoriiĭ Sfinte, în marĭ ape, şi râurĭ prefăcând-ȯ; aşé Titus Livius, carele au trăit până la anul după naşteré Domnuluĭ Hs, al noaâspră-zécele, au scris Istoriĭa Romanilor, şi lucrurile maĭ denainte de dânsul o mie şi maĭ bine de anĭ. Aşé toţĭ alalţĭ luând, şi cu puţinéle sémne îndămânându-să, Istoriile sale au şăruit, şi la cel căzut a lor stau, şi chip lĭ-au adus. Acestora dară şi noĭ a ne uita de vom îndrăzni, ce spaimă şi ce ruşine ne va timpina, şi macar, că cu întrĭagă a inimiĭ ştiinţă zicem, că nu doară cinsté, şi lauda a pomeniţilor Istoricĭ pretendeluim (vom să cérem), (că acésta de am şi gândi, nespălată pată féţii noastre am pune); Ce ca moĭmâţa lucrurile omeneştĭ uĭmind, după slabe puterile noastre, ne vom nevoi, ca din însămnările, şi toanele unor maĭ pre urmă Istoricĭ, la ivală, şi la arătare să scoatem, ce au lipsit în ceĭ vechĭ, şi ce au trebuit să nu lipsască, adecă célé ce Istoriciĭ ceĭ maĭ vechĭ, sau cu condeĭul lĭ-au trecut, sau de nu lĭ-au trecut, cu răutaté vremilor nĭ-au perit, sau de sint şi de faţă, ce sint puţinéle, şi amelăţăturĭ numaĭ, maĭ pre larg, şi maĭ curat să le aşezăm, precum pofta adeverinţiĭ, şi a iubitorilor de ştiinţă adevărată poftéşte să le dovedim, precum cesté, ce cât de târziu, şi de nou să zic, altele să nu fie fără numaĭ, ĭarăş acélé, ce în vremile lor adevărat au fost, şi s'au lucrat. Şi zisele cestor maĭ de pre urmă nu scorniturĭ de Crierĭ, (nu de Dumnăzău acésta în capul vre-unuĭ Istoric de adeverinţă ĭubitorĭu să încapă), nicĭ povestirĭ plăzmuite, ce célé, ce cu condeĭul

atuncé trecute, acmu din închisoaré uităriĭ izbăvindu-să, la lumina pomeniriĭ, să vie, precum cursul Hroniculuĭ, pre la locurile, şi vremile sale, înnainté privéliĭ, şi gĭudecăţiĭ Cititorĭuluĭ, le va pune, şi le va arăta.

CAPUL III.

Arată să, cé dintâĭ a Bulgarilor ĭeşire spre părţile înpărăţiiĭ Romanilor.

Intâĭ dară trebue să să pomenéscă, că noĭ în a Hroniculuĭ nostru carté 3, cap. 2: 3, curat am arătat, precum mincĭunos, şi cu năpaste ĭaste Dachiiĭ numele Flachiiĭ, pre carile vor uniĭ aşa numaĭ p'entreg, şi fără nicĭ o socotélă, cu mulţĭ anĭ maĭ denainte de descălecatul eĭ cu Romanĭ, să i-l dé; şi cu năpaste asupră să i-l pue, unde noĭ pre scurt pentru acésta ameliţind, cuvântul am cruţat: ca aicé la locul său, pre larg să-l zicem, şi să-l arătăm. Decĭ pricina, şi născătoriĭ acestuĭ nume nou a Dachiiĭ, fiind întâĭ Bulgariĭ, întâĭ pentru a lor ĭeşire într'aceste părţĭ, să zicem trebuĭaşte. După prăzile Attiliĭ (pentru carele în carté trecută, mult s'au zis), cu 48 de anĭ maĭ pre urmă, scrĭe Marţelin, precum lét 499: in 7 anĭ a înpărăţiiĭ luĭ Anastasie, înpărat (precum însămnéză Calvizie la acesta an, şi Patavie parté 1, carté 7) ĭar Gheorghie Chedrin zice-într'al 10-le şi 11-le an a înpărăţiiĭ luĭ Anastasie despre părţile Crivăţuluĭ, s'au arătat întâĭ spre părţile Evropiĭ nĭamul Varvarilor Bolgarĭ; cariĭ până atuncé nicĭ văzuţĭ, nicĭ auziţĭ, necum ştiuţĭ ĭera în părţile înpărăţiiĭ Romanilor. Aceşté dară Bulgarĭ, rădicându-să de piste apa Volga, (de pré care şi numele au), fără véste, şi tot de o dată au întrat în hotarăle Romanilor, şi până la Trachia peste Dunăré prădând, marĭ răutăţĭ, şi jacurĭ au făcut: înpotriva a cărora Anastasie înpărat, trimiţind oaste, lĭ-au ĭeşit înnainte la apa ce să chémă Zursa; şi dându-le războĭu fură Romaniĭ biruiţĭ; Multe capete de frunte şi 4000 de slujitorĭ pierzind. Inpăratul Anastasie văzind că înpotrĭva a ném vrăjmaş ca acesta, cu armele ceva nu va puté

Anastasie.

Marţelin şi Zonaras, carte 14. cap. 2.

Lét 499.

Calviz în Hronologhie la acesta an. Patavie în sămăluiré vremilor Parte 1, carte 7.

folosi, multă sumă de banĭ dându-le, ĭ-au maĭ potolit, şi într'acé dată din hotarăle înpărăţiiĭ să ĭasă, ĭ-au înduplecat. Bulgariĭ înnapoĭ întorcându-să, tocma la locul lor să să fie întors, au prin locurile hotarălor înpărăţiiĭ, să fie rămas, la istoricĭ curat a cunoaşte n'am putut. Ce atâta numaĭ cât ĭarăşĭ acela istoric scrie, precum
Lét 502. la anul 502 Bulgariĭ ĭarăşĭ să fie întrat cu pradă, şi să fie vinit până aproape de Thrachie. Aicé cititoriul, bine de va lua sama acestor doaâ prăzĭ a Bulgarilor; doaâ lucrurĭ va însămna, carele, precum trebue, cunoscându-să, multă lumină socotéliĭ ce vom să zicem, vor da; unul dară ĭaste, că în prada dintâĭ au trecut Bulgariĭ prin Dachia Misie, până la Thrachia; ĭară al doilé precum s'au apropiat numaĭ de Thrachia, din caré aĭavé ĭaste, că Bulgariĭ sau aproape de Dachia au stătut, când s'au întors din năvala dintâĭ; sau în singură Dachia, spre părţile câmpuluĭ sau oprit; adecă peste Prut spre Nistru. Decĭ orĭ cum ar fi fost, într'alt chip nu să poate înţelége, fără numaĭ, că Bolgariĭ prin Dachia lĭ-au fost a tréce la Misia, şi la Thrachia, şi ochiĭ lor de ochiĭ Romanilor, întâĭ în Dachia să fie dat, apoĭ aĭuré. Acasta socotélă adevărată să fie, dintr'acelaş istoric, să dovedéşte, de vréme ce scrie, că Bulgariĭ, la a doa vinire trecând în Misia, au rămas într'ânsa, şi Anastasie înpăratul, cu deasila de acolo să-ĭ scoaţă neputând, lĭ-au dat cale să trécă în Pannonia. Şi aşé
Let 504. Bulgariĭ lét 504 au trecut Dunăré, şi au întrat în Pannonia, unde îndată au luat cetaté Sirmion (caré să fie fost din potriva Beligraduluĭ aĭure am arătat), de unde să cunoaşte, că de n'ar fi trecut Bulgariĭ întâĭ prin Dachia (măcar că acésta istoricul a nume nu pomenéşte), n'ar fi scriind, că din Misia sculându-să au întrat în Pannonia, caré ĭaste pesté hotarul Dachiiĭ spre apus, precum şi de acésta în doaâ treĭ locurĭ s'au pomenit. Rămâne dară adevărul, precum Bulgariĭ, când de la Volga au ĭeşit, întâĭ să fie văzut în Dachia pre Romaniĭ, acolo trăitorĭ, şi pre aceĭ Romanĭ să-ĭ fie numit cu numele, carele au fost având în limba lor Romaniĭ, pentru caré acmu aşé pre rând vine cuvântul, să cercăm să aflăm, şi să arătăm, Romaniĭ la limba bulgărĭască (caré una cu cé slovenéscă să fie, nime să va afla să tăgăduĭască), ce nume au avut.

CAPUL IV.

Dovedéşte-să, precum numele Dachiiĭ, Bulgariiĭ să-l fie schimbat, şi precum Moldovanul, şi Romanul, în limba lor tot un nume au.

Cu greşită a voroaveĭ deprindere, Non usu, sed abusu, s'au părut precum numele Dachiiĭ, şi a Romanilor într'ânsa lăcuitorĭ, într'alt nume nou s'au numit, că precum cu bună dovadă sintem să arătăm, nu mutat numele, ce într'altă limbă tălmăcit, să fie, şi tălmăciré deciĭa să să fie ţinut în loc de nume nou; ĭară amentréle în hirişiĭa sa şi Dachia, şi Romaniĭ din Dachia, precum dinceput s'au numit, tot aşé şi astăzĭ să număsc. Aflăm dară din hronicul Slovenesc, precum cel vechiu a Romanilor nume, la limba Slovenéscă să să fie chemat *Volohă*, caré nume astă-zĭ ni-l dau noaâ Moldovénilor, (şi macar că şi Munténiĭ, tot supt acest nume să cuprind; însă maĭ pre urmă lĭ-au zis Multénĭ, de caré maĭ înnainte să va zice), că vrând Hronograful Slovenésc, să scrie, cum au gonit odânăoară Romaniĭ pe Slovénĭ de la Dunăre, într'acesta chip scrie: «Volohomje naşedşim na Dunaiskia, Slovenы: i şedşim imvnihă, inasiluюştim imă, Slovenej E prişedşe, sédoşa ovina Vislereţé, iprozvaşasé Pohane, i proč.» Aşé acastaş, cu acastaş cuvinte mărturiséşte, şi Letopiseţul rusesc cel mare, de pre caré şi până astăzĭ, ceĭ ce vor să scrie hiriş Slovenéşte, când ar vré să scrie numele Romanuluĭ, şi a Moldovanuluĭ, într'alt chip să le zică nu poate, fără numaĭ şi cestuĭa, şi celuĭa *Volohà;* Iară când ar vré nu după limba Slovenéscă, ce după cé lătinéscă, să scrie, atuncé V o l o h ă numele hiriş rămâne a Romanilor din Dachia, adică din Moldova; ĭară Romanilor din Italia, R i m l e n e, de pe numele, adecă, a Romiĭ; de unde de cât zările Soareluĭ maĭ luminos să véde, că Bolgariĭ întâĭ de Romaniĭ din Dachiĭa dând, pre hireş numele Romanilor, în limba Slovenéscă l-or ştiut, Volohĭ, ĭ-au chemat, adecă Românĭ, şi ţara Dachiiĭ, în caré Romaniĭ lăcuĭa, Volostéle, caĭa Zemle, adecă ţara sau pământul Romanilor. Aceşteĭ soconeclătite mărturiĭ ne sint toate némurile, a cărora limbă pre limba

Hronograful Slovenesc Glav. 129.

Létopiseţul Slovenesc pentru multe némuria Slovénilor, carté 1.

Slovenéscă maĭcă că cunosc, precum sint: Rusiĭ, Căzaciĭ, Léşiĭ, Bolgariĭ aceşté, Sloveniĭ (cariĭ maĭ pre urmă şi eĭ au vinit în părţile Evropiĭ), Boemiĭ, Sirbiĭ, Bosnéniĭ, şi alalte némurĭ, carele vor maĭ fi, toate acésté, după cel hireş, şi vechiu nume a Romanilor, în limba lor, *Volohĭ*, ne zic şi noaâ, şi Romanilor din Italia, care némurĭ deciĭa, marĭ, şi vestite Crăiĭ în Sarmatia, în Misia, (căcĭ în Dachia noastră vre-un niam de aceşté să să fie stăvit, la vre-un istoric, a vidé nu ne s'au tâmplat) în Thrachia, în Dalmaţia, în Pannonia, în Illiria, şi in Bohemia, au pus, şi au întemeĭat, (carele tuturor ştiute fiind, acmu aicé maĭ mult a le număra nu ne vom zăbăvi), şi de la dânsele altele cu vréme deprinzindu-să: ca cum în limba lătinéscă, şi românéscă, nou nume ar fi primit, Dachiiĭ Valahia; şi Romanilor din Dachia, adică tuturor Românilor, cu un nume de obşte, Valahĭ, lĭ-au zis, ĭară amentréle numele acesta, după tălmăciré limbiĭ Slovenéştĭ, căutându-să, nicĭ mutat, nicĭ schimbat ĭaste; căcĭ Voloh ĭaste, precum am zis, Roman, şi Voloscaĭa Zemle, ţara Romanilor, precum noĭ singurĭ, şi astăzĭ Românĭ ne zicem.

CAPUL V.

Arată-să, precum numele Valahiiĭ, după acéste tâmplărĭ, multă vréme, cu Moldovéniĭ, tuturor Românilor, de obşte au fost.

După schimbaré, sau maĭ adevărată tălmăciré, numeluĭ Dachiiĭ în Volohia, multă vréme, toate treĭ ţărâle pomenite, cu un nume s'au numit, pănă adecă când Domniĭa, dintr'una în doaâ, s'au despărţit, pre care vréme, Parté Valahiiĭ cé maĭ mare, de pe *apa Moldova*, numele a toată ţara mutând, s'au numit Moldova; singură ţara Muntenéscă, cu numele Valahiiĭ rămâind. Ce pentru adeverinţa acestuĭa lucru, a noastră socotélă într'o parte dând, singure mărturiile Gheografilor, să aducem, şi pentru noĭ

Gluverie întruduceré în Gheografie, de Dachiia, cap. 18.

eĭ să grăĭască, scrie Iohan Bun, din Gloverie Gheograful: «Lăcuitoriĭ zice acestor ţărĭ (adecă a Moldoveĭ, ş'a Munteniiĭ, şi a Ardéluluĭ) maĭ de nainte au fost Ghetĭ, cărora după socotéla luĭ

Plinie, Romaniĭ lĭ-au zis Dachĭ; Iară după acéĭa s'au despărţit Dachiĭa acésta într'alte numere noaâ. Decĭ caré de mult s'au fost chemând Dachia din mijloc, apoĭ s'au numit Transilvania, adecă cum zicem noĭ Ardĭalul. Intre acésta şi între Dunăre s'au zis Valahia mică, adecă ţara Muntenéscă. Intre Valahia mică şi între apa Prutuluĭ, aşijderé între Prut, şi între Nistru, până la maré négră, s'au chemat Valahie mare, adecă Moldova.» Aşijderé acelaş Gheograf, de Transilvania, Cap. 9 zice: Care ţărĭ acmu, cu deosăbite numere să chémă, Valahia şi Moldavia, In vrémile maĭ vechĭ tot cu'n nume, Valahia, să chema. Decĭ noĭ maĭ mult cuvântul ne lungind, pentru acesta a Valahiiĭ de obşte nume, cu mărturiĭa streinilor, pre Cititorĭu îndestulit să fie poftim, ĭară noĭ vom arăta pricina, cum streiniĭ, şi megiĭaşiĭ de prin prejur; şi când au început pre acéstĕ ţărĭ cu ale sale numere, a le chema.

CAPUL VI.

Arată-să pricina, căcĭ ţărâle acéstĕ maĭ pre urmă, cu deosăbite numere, s'au numit.

Pricina, pentru căcĭ nu toţĭ streiniĭ, pre acéste doaâ ţărĭ, (căcĭ pentru ţara Ardĭaluluĭ aĭcé nu zicem), în treĭ félĭurĭ le număsc, aĭave ĭaste, căcĭ precum am zis, maĭ de nainte, acéstĕ doaâ ţărĭ supt un nume a Valahiiĭ cuprinzindu-să, şi până când ĭera supt o stăpânire, şi supt un Domn, numaĭ cu însămnaré Valahiiĭ marĭ, şi micĭ, să despărţiia; ĭară după ce s'au despărţit, pre vrémile luĭ Dragoş Vod Moldova şi pre a luĭ Radul Vod Negrul Muntenia; Moldova ş'au schimbat şi numele, şi de pe apa Moldoveĭ, sau depe cel maĭ vechĭu nume Molisdavia s'au numit Moldova. Munténiĭ, ş'au ţinut numele cel de Bolgarĭ pus Volohia, sau Valahia, carele în limba noastră, să zice ţara Românéscă. Léşiĭ, Rusiĭ, şi alte limbĭ toate, câte de la Moldova spre Crivăţ trăesc, (macar că Volohiĭ, din Voloscaĭa Zemlé, ş'au schimbat numele în Moldovénĭ, şi în Moldova), însă eĭ cu toţiĭ, numele, carele întâĭ de la Bolgarĭ au rămas, să

li-l rădicé, n'au primit; ce tot cu acel vechĭu nume Volohĭ, adecă Romanĭ, ĭ-au chemat, şi-ĭ chiamă şi până astăzĭ. Veciniĭ despre apus numele nou primind, precum Moldoveniĭ singurĭ s'au chemat lor Moldavĭ, şi ţărâĭ Moldavia ĭ au zis, şi-ĭ zic. Acasta noĭ maĭ înnainte în multe locurĭ am pomenit din istoriciĭ Léşeştĭ, şi din Bonfin şi Leunclavie. Veciniĭ despre amiazi-zĭ, cariĭ întâĭ ĭera înpărăţiĭa Grecilor, amestecând, şi cel maĭ de mult, şi cel maĭ nou, şi din doaâ un nume alcătuind, lĭ-au zis Moldo-Vlachĭ, şi ţărâĭ Moldo-Vlahia. Turciĭ maĭ pre urmă (o! Căcĭ n'au dat Dumnăzău, nicĭ noĭ, nicĭ altă limbă creştinéscă, vecinĭ ca aceşté să nu fie avut) ĭ-au zis, Cara Bogdan, de pre numele luĭ Bogdan Vod, tatăl luĭ Dragoş Vod, ĭară Moldovénilor Bogdanlu, adecă oameniĭ luĭ Bogdan. Leunclavie în Pantecte la numele Bogdan, zice: Că Moldovéniĭ aşé să se fie chemat, tocma de pe vremile înpăratuluĭ Vasile Bulgarocton, într'acăruĭa vréme au fost stăpânind ţărâle acéste un Bogdan, şi pentru adeverinţa cuvântuluĭ aduce mărturie pe Zonoras istoric vrémilor acelora, a căruĭa loc şi noĭ aĭurea pre larg l'am pomenit.

Tătarâĭ şi după numele ce lĭ-au dat Turciĭ, şi după numele ce ş'au pus sângurĭ, şi Bogdanlu zic Moldovénilor, şi Boldovan schimbând slova dintâĭ M: în Buche. Decĭ pentru numerele Moldoveĭ, şi a Moldovénilor aşé ; ĭară pentru numele Munténilor într'alt chip, că întâĭ Moldovéniĭ schimbându-şĭ eĭ singurĭ numele, precum am zis, au schimbat şi a Munténilor, căcĭ iĭ spre părţile munţilor maĭ mult lăcuind, lĭ-au zis Munténĭ, adecă: oamenĭ la munte trăitorĭ, şi ţâriĭ lor, ţara muntenéscă. Léşiĭ, Rusiĭ, şi alte limbĭ, câte Moldovénilor numele să schimbe n'au primit, pentru ca să facă deosăbire numerilor acestor doaâ ţărĭ, au priimit numele, caréle Moldovéniĭ lĭ-au dat, şi lĭ-au zis Molténĭ, schimbând numaĭ N în Lude. Veciniĭ despre apus acésta ne învoind, lĭ-au ţinut tot numele cel dintâĭ, carele lĭ-au fost dat Bolgariĭ, şi le zic şi astă-zĭ Valahĭ, schimbând numaĭ amândoĭ o, o, în a, a: Greciĭ precum Moldovénilor aşé lor, numele lĭ-au alcătuit, şi lĭ-au zis Ugro-Vlahĭ, şi ţărâĭ Ugro-Vlahia. Turciĭ maĭ pre urma Grecilor, oare-cé stricând numele Grecesc, (că cât nu pot Turciĭ să scrie numele străinilor ştiu toţĭ, cariĭ au ispita

scriitorilor Turcéşti), le zic Iflac, sau în nume alcătuit Cara iflac, care nume macar că ĭaste să-l tâlcuĭască, Vlah Negru, adecă de pe numele luĭ Negrul Vod, Domnul Muntenésc, sau pentru căcĭ toţĭ Munténiĭ sint maĭ negri la faţă ; însă şi acésta pricinesc, cum orthografia turcéscă arată, că ĭaste strămutat numele din cel alcătuit Grecesc: Οὐγγρο-Βλάχος, ugrovlahos, zicând, că amentrelé ar fi trebuit să fie alt ném carele să să chéme Ac Iflac, adecă Vlah alb, şi înpotriva aceluĭa acesta să să cheme Vlah negru, care nicĭ au fost, nicĭ ĭaste; ĭară alalţĭ Turcĭ proştĭ le zic Cara Vláh, care nume din Orthografie turcéscă să să fie stricat aĭavé ĭaste, căcĭ la orthografia turcĭască nicĭ un nume nu să află, carele să încépă din doaâ slove mute, cumu-ĭ V şi L în cuvântul Vlah; pentru acéĭa ceĭ ce scriu cu orthografie, înnainté luĭ F, şi luĭ L adaog un I, şi scriu şi citesc Iflac, ĭară nu Flac, sau Vlah. Munténiĭ singurĭ, a tuturor nume puse, nicĭ cum priimind, şi-au ţinut numele cel de moşiĭa, şi să număsc şi astăzĭ Românĭ, adecă Romanĭ. Jéle, că uniĭ din scriitorĭ în Diplomatele Domnilor săĭ, şi într'alte cărţĭ ne socotind ce cinste cuprind numele Român, scriu numele de Grecĭ înprumutat. Ugrovlah, adecă, căcĭ sint maĭ aproape de hotarăle Unguréştĭ, sau că ce Radul Vod Negrul, despre ţara Ungurĭască au vinit. Aşé dară de schimbaré numeluĭ Dachiiĭ, şi de numerele, carile astăzĭ ţin Romaniĭ, cariĭ întrânsa lăcuesc, înţelegându-să; Noĭ de acmu la cursul hroniculuĭ şi la cale de unde né-am abătut, ne întoarcem.

CAPUL VII.

Dau-să şi alte canoane trebuitoare, pentru maĭ curată înţelégeré Hroniculuĭ înainte.

Pănă a întra la carté ce urmază aceştiĭ părţĭ, pentru lesniré cunoştinţiĭ adevăruluĭ am socotit: şi alte canoane, către céle dintâĭ a adaoge, pentru căcĭ schimbându-să numele Dachiiĭ în Valachia, şi cu a ţărâĭ şi a lăcuitorilor, într'ânsa Romanĭ ; istoriile

streinilor vecinĭ, nu puţină confusie în cunoştinţa, şi deosăbiré numerilor fac, un nume adecă pentru altul luând, şi lucrurile ce s'au făcut într'o parte a Valahiiĭ, le socotesc într'alta făcute, pentru caré nu puţină amestecătură, şi greşélă videm făcută şi în mapele gheograficeştĭ céle maĭ vechĭ, în carele pe Valahie mare, adecă pe Moldova, o pun în locul Vlahiiĭ micĭ, şi în potrivă, pe cé mică, în locul ceĭ marĭ. Aşé deciĭa locurile, cetăţile, apele, şi hotarăle tot strămutate şi schimbate mărg.

1. Canonul întâĭ ĭaste unde să va pomeni în hronic numele ţărâlor acésté, de să va aduce mărturiĭa istoriculuĭ Leşesc, Rusesc, şi a altor némurĭ, pentru carile am zis, precum numele cest maĭ de pre urmă, Moldova, n'au priimit; să să ştie că de va zice istoricul Voloscaia Zemlĭa, pentru Valahia mare, adecă pentru Moldova zice. Aşé dè va zice: Voloh, pentru Romaniĭ, cariĭ au lăcuit în părţile Valahieĭ marĭ, înţelége.

2. Al doile canon ĭaste, că unde să va pomeni din istoric Latin Valahia, sau Valah, pentru Valahie mică, adecă, pentru ţara Muntenéscă, înţelége.

3. Al treilea canon ĭaste, că noĭ până acmu, urmând istoricilor vechĭ, ţărâle amândoaâ supt numele Dachiiĭ cuprindém, care nume de acmu lăsindu-l, unde vom pomeni Valahia pentru amândoaâ ţărâle vom înţelége; iară când vom vré să pomenim pentru vre o parte, atuncé cu deosăbit nume, precum trebuinţa istoriiĭ va pofti, Volohia mare, sau Volohia mică, vom zice.

4. A patra canon ĭaste, înnainte prin multă vréme de anĭ, la istoriciĭ Greceştĭ, şi Ellineştĭ, pentru Dachia sau Valahia, cevaş a să pomeni, neaflând, maĭ cu dedins vom zice, pentru lucrurile carile s'au făcut pin preğurul Valahiiĭ, din carele macar că istoriciĭ tac, însă staré şi traĭul Romanilor în Valahia să înţălége, după pravila canoanelor, carele am dat întâĭ : Că tăcéré în istoriĭ, precum nu pune, aşé nu rădică lucrul.

5. Al cincelé canon ĭaste, că de să va pomeni din istoric Ellinesc Vlahia, ĭară nu Moldo-vlahia, sau Uggro vlahia, ĭaste prepus, pentru o parte, au pentru toată Vlahia, va să înţălégă? Şi atuncé cititorĭul, să socotéscă pentru lucrul ce să povestéşte, spre care parte maĭ aproape cade; Decĭ spre caré va fi maĭ a-

proape, pentru acéĭa să să înţălĭagă, adecă precum pomenéşte Nichifor Grigoras (caută maĭ pre larg maĭ pre urmă), precum Craiul Sirbĕsc, au luat pe fata a Domnuluĭ de Vlahia; trebue a să înţelége că pe fata Domnuluĭ Muntenesc au luat, căcĭ Munteniĭ sint maĭ aproape de Sirbĭ, sau precum va vré cititorĭul să gĭudece, că din lucru, ca acesta istoriiĭ, primejdeĭa minciuniĭ, nu să aduce, ce greşala ce face numaĭ în numere.

CARTÉ A ȘÉSÉ

Caré arată traĭul Romanilor în Vąlachia, de la Anastasie, până la Roman fićorul luĭ Constantin, înpărat. Aşijderé, arată năpăzile Bulgarilor; şi descălecatul ţărâĭ şi Crăiiĭ Leşeştĭ, şi precum pre acéstă vremĭ, nu numaĭ Volohia, ce încă şi Crâmul au fost, tot supt stăpâniré înpărăţiiĭ răzsărituluĭ. Aşijderé arată aşezaré Ungurilor pe apa Tiseĭ.

CAPUL I.

Dovedéş'e-să traĭul Romanilor în Volohia de la năpada Bulgarilor, până la Justinian înpărat.

Pre la anul luĭ Anastasie al 14lé, a înpărăţiiĭ luĭ, Bolgariĭ intrând în Pannonie (precum la anul 504 am pomenit) şi luând şi cetaté Sirmiul, Theodoric Veronĭanul, văzind că Bolgariĭ, maĭ cu dedins cu îndemnăturile luĭ Anastasie înpărat, vor să între maĭ înlăuntrurile înpărăţiiĭ apusuluĭ; au socotit acésta să fie de nerăbdat; şi îndată trimiţind oaste asupra lor cu Hatmanul Petza, carele cu mare nărocire asupra Bolgarilor, şi a Ghepidilor, (cariĭ cu Bolgariĭ să însoţisă) au avut războĭu, şi pre Domniĭ amânduror în războĭu ĭ-au omorît, şi deciiĭa parté Pannoniiĭ despre Sirmion (caré astă-zĭ ĭaste Sclavonia, maĭ de nainte supt stăpânirea înpărăţiĭ Răzsărituluĭ fiind supt stăpâ-

niré apusuluĭ au luat-o; împreună şi cetaté Sirmiul cuprinzind. Intr'acestaş an Anastasie înpărat, pentru ca să poată opri năbu-
Zonaras carté 14. cap. 4. şiré Varvarilor de subt Ţarigrad, (scrie Zonoras carté 14: cap. 4:) Că de scump ne vrând să dé lĭafă slujitorilor, au poroncit de au tras zidĭ din maré négră până la cetaté Silivriĭ în maré albă: a căruĭa zidĭ fărmăturĭ şi până astăzĭ să cunosc pre
Lét 505. alocuré. La anul 505 Anastasie înpăratul, asupra Persilor cu izbândă războĭu având, şi pace cu dânşiĭ făcând, fără năroc ĭ au mărs înpotriva luĭ Mundon Domnul Ghetilor, carele întrasă în înpărăţıĭa luĭ până la Machedonia, şi Thesalia. Decĭ şi înpotriva acestora văzind, că cu fierul nu-ĭ va puté spori, ĭ-au domolit cu argintul; şi cu daré de multă sumă de banĭ, ĭ-au scos dintr'acéle părţĭ. Pre acésté vrémĭ, din istoricul pomenit, şi din Theofanis înţelégem, precum multă parte a Schitiiĭ cu Domnul lor Vitalian, la credinţa luĭ Hs: să să fie întors, şi legătură de Confederaţie, cu înpărăţiĭa răzsărituluĭ să fie făcut; de vréme ce la
Lét 512. anul 512 Anastasie înpăratul, scornindu-să cântaré Trisaghion, au vrut să adaogă şi acésta: Cela ce aĭ pătimit pentru noĭ: şi aşé pătimiré luĭ Hs:, vré să o dé şi Dumnăzăiriĭ; pentru care lucru, mare tulburare între năroade făcându-să, Pravoslavniciĭ au îndemnat pe Vitalian, ca cu arme să rătuĭască Orthodocsia.
Lét 514. El încă la anul 514, sculându-să, au supus Thrachia, şi Misia, şi luând cu sine călărimé oştiĭ Româneştĭ, au purces spre Ţarigrad, mărturisind precum mérge asupra ereticilor Evtyhian, pentru să scutĭască Orthodocsia. Acéstă povéste, noĭ am adus-o, pentru ca doaâ lucrurĭ dintr'ânsa să cunoaştem. Unul ĭaste, că unde se numără Schythia cu Misia, şi cu Thrachia, ni să pare să fie greşélă, numele Schythiiĭ în locul Dachiiĭ puindu-să; Că Schytie acmu ĭera supt stăpâniré Hunilor, şi înpărăţiĭa Romanilor, în Schythia ceva parte nu avé. Ce acéstă socotĭală maĭ curat să cunoaşte din céle ce maĭ ğos acelaş istoric aduce; că Vitalian, după ce au vinit cu aĭ săĭ, şi cu maĭ mulţĭ de 60 miĭ de Romanĭ, până supt Ţarigrad, apoĭ Anastasie înpăratul, cu ğuruinţă, şi măguliturĭ, l'au făcut de s'au întors înnapoĭ după 8 zile, pentru carele maĭ pre urmă simţind, şi oprindu-să în Misia, au apucat acolo cetaté Odisul, şi pre Chiril Hatmanul oştilor au omorât.

Așijderé pre Ipatie alt Hatman, l'au prins viu, și ca la 65 miĭ din oasté luĭ Anastasie înpărat au omorât, precum scrie Gheorghie Chedrin «în anul 23 a înpărățiiĭ luĭ Anastasie Vitalian Schythul să fie omorât pre Chiril Hatmanul oștilor, și să fie cuprins tiranéște Thrachia, Schythia (supt acesta nume poate fi și Dachia), și Misia, și aducând cu sine multe năroade de Hunĭ și Bulgarĭ, multe cetățĭ să fie luat, și cu prada până supt zidĭurile Țarigraduluĭ să fie agĭuns». La anul 515 Vitalian, au fost gătit vase pre mare, să margă din doaă părțĭ, să încungĭuré pre Anastasie în Țarigrad. ce Marin Voevodul luĭ Anastasie, luând cu sine pre Proclu Mathematicul, carele făcând cu meșterșug niște oglinde de aramă, cu razele sóreluĭ, au aprins toate corăbiile luĭ Vitalian pre mare. Vitalian pentru perderé corăbiilor, maĭ mult înfocându-să, maĭ cu mare vrăjmășie, au purces cu alalte oștĭ despre uscat, asupra Țarigraduluĭ; Ce Senatul văzind răzsipa ce vine asupra Inpărățiiĭ, au stătut la mijloc, de au făcut pace; cu acéste condițiĭ, pentru ca Orthodocsiĭ, în Izgnanie trimișĭ, să să întoarcă la locurile lor, (între cariĭ ĭera și Machedonie Patriarhul Țarigraduluĭ) și Sinod icumenie să să stringă, în carele erésé Evtyhianilor (a cărora cap și scutitoriu singur înpăratul Anastasie ĭera) să ğudece. Ce Anastasie, precum ĭera toate primejdiile obiciuit, cu banĭ a răscumpăra, multă summă de banĭ luĭ Vitalian dând, cu dânsul s'au înpăcat, și încă și Maghistru tuturor oștilor, de o dată, l-au făcut: până adecă s'au încetat, și s'au tolit gâlcevile între gloate. Apoĭ și pe Vitalian din cinste l'au scăzut, și Sinodul, carele de frică să gĭuruisă să facă, n'au făcut; Decĭ dară de pre rămânéré acestuĭ Vi-talian la Țarigrad, aĭavé ĭaste, că numele Schithiiĭ rău să pune între Misia și Thrachia; Ce poate fi Vitalian, de ném Schith fiind, și în hotarăle maĭ aproape de Dachia, Varvariĭ luĭ légé Creștiniĭască priimind, scriitoriĭ au amestecat, nume(le) Dachiiĭ sau a Volohiiĭ, (precum Bolgariĭ atuncé âĭ zicé) cu Schithia; precum și alțiĭ mulțĭ maĭ pre urmă istoricĭ, toate locurile peste Dunăre, spre Crivăț, supt numele Schithiĭ le cuprind, cariĭ la locul lor, să vor pomeni. Ce Anastasie înpăratul în erésa sa rămâind, macar că pre urmă căindu-să, ceré ĭertăcĭune de la năroade; Ce Dumnăzău, vrând

Lét 515.

Evagrie, carté 3, cap. 43.

aïavé să-l cérte în césta lume, şi arătăndui-să şi om groznic, ţiind în mână un izvod, ĭ-au zis: Pentru necredinţa ta, Dumnăzău 14 anĭ ţ-au şters din tabla vieţiĭ, şi aşés să ştiĭ, că curund, de fulger, viĭ peri. Anastasie cu Meşterşugul luĭ Procul Mathematiculuĭ, de urgie luĭ Dumnăzău, vrând să scape, au poroncit, nebunul, cu meşterşug Mathematicesc, să-ĭ facă o casă, prin caré să nu poată străbate fulgerul! ce în zădar;* Că lét 518 în 17: a luĭ April, séu precum alţiĭ vor, în 9: a luĭ Iulie, de fulger au perit; după ce au înpărăţit anĭ 27: lunĭ 3: ş'au trăit 80: sau precum alţiĭ zic 88 de anĭ; ïar în locul luĭ, slujitoriĭ au râdicat la înpărăţie pre Iustin Thracul; acesta au înpărăţit anĭ 9: zile 23: şi la lét 527: obrintindu-i-să un picór, ce avé de săğată rănit, în Caléndele luĭ Avgust, au murit. In vrémile acestuïa, ceva vrédnic de însămnat, pentru părţile Volohiiĭ, la Istoricĭ însămnat, n'am putut afla. In locul luĭ au stătut Iustinian la înpărăţie, Avgust în 30 zile într'acelaş an.

Lét 518. Evagrie, car. 4. Marţelin, Theofan, Chedrinos şi Zonaras.

Iustin Thracul. Lét 527.

CAPUL II.

Dovedéşte-să traïul Romanilor în Volohia, de la Iustinian, pănă la Iustin.

Iustinian, atâta de vestit ïaste în toată lumé istoricéscă, cât pentru dânsul destul ïaste, singur numele luĭ Iustinian a pomeni; Iară din toate laudele luĭ, maĭ vestite âĭ sint zidirile, céle multe, şi minunate de Cetăţĭ, oraşe, podurĭ, mănăstirĭ şi beséricĭ; între carele una, Besérica Sfinteĭ Sofiiĭ destulă ïaste, pentru mieraré a toată lumé, că nicĭ întâĭ ca acésta (de beserica luĭ Solomon cevaş nu zicem) s'au zidit, nicĭ după dânsa, alta pănă acmu, s'au văzut; ïară maĭ cu dédins, pentru cetăţile, carele unile râsipite fiind, lĭ-au tocmit; ïară altele şi din pajişte au râdicat pe ânbe marginile Dunăriĭ în Dachia, în Misia, şi aşéş, şi în Schythie, pre amănuntul, în capul ce urmază lè vom arăta. După zidirĭ, âĭ sint biruinţele, asupra tuturor Varvarilor, în Italia; şi Africa, şi în Persia, carele au dobândit prin vestitul Hatman Velisarie,

şi prin Narsitis Hadânbul; De cât Velisarie, numaĭ cu părţile bărbăteştĭ maĭ ğos, ĭară nu cu vitejiĭa. Velisarie maĭ lăudat cu atâta, că pentru cinsté curăţiiĭ, şi cu conteniré, Hadâmb să făcusă, pentru carele scrie Procopie, că în viĭaţa luĭ altă muĭare, fără cât pre a sa, n'au cunoscut; şi în faţă a mueri frumoase, nicĭ au căutat. Ce acéste noĭ altora lăsindu-le, la lucrul nostru să ne întoarcem. Chedrinos Istoricul la sămnul 148: în viaţa luĭ Iustinian pentru suppuniré Unilor, supt înpărăţie, scrie aşé: în cel din tâĭ zice, an, a înpărăţiiĭ luĭ Istinian, Variza Crăiĭasa Hunnilor armele ş'au înpreunat, cu a Romanilor, zic să fie avut 100 miĭ de Hunĭ supt stăpâniré sa. Intr'acelaş an şi Gorda Crăişorul Hunnilor, carile lăcuĭa aproape de Vosfor (pre unde ĭaste acmu Azacul) s'au datu-să Romanilor, şi s'au făcut şi Creştin. Acesta făcuse legământ, precum şi Romanilor cu credinţă va fi, şi cetaté Vosforul (zic uniĭ acésta să fie Azacul) va păzi, şi dajdé cé de boĭ, caré ĭera obicĭuită, în toţĭ aniĭ să dé, la înpărăţie, va trimite. (Vosforo, Ellinéşte; va să zică, aducătoare de boĭ, pentru caré tălcueşte Chedrinos «pentru acéĭa cetaté să fie chemat Vosfor: căcĭ lăcuitoriĭ de acolo în loc de banĭ, ĭera legaţĭ să dé în toţĭ aniĭ boĭ). Crăişorul dară acesta, cu multe darurĭ, şi cum să cade cinstit de la înpăratul fiind, dăruit; s'au întors acaseş, unde spuind frăţine-său, luĭ Moagheras de cinsté şi de darurile, carele au avut de la dărniciĭa înpăratuluĭ, şi precum s'au făcut şi creştinĭ: îndată au sfărmat şi au ars toţĭ boziĭ Hunnilor, pentru caré lucru, mâniindu-să Huniĭ, au râdicat cap asupra luĭ, şi zugrumându-l, au pus în locul luĭ Craĭu pe frate său Moagheras; aşijderé, şi pe Tribunul Dalmaţiiĭ, (carele acolo păziĭa), înpreună cu toată oasté ce avé pe lângă dânsul, au omorât. De acésta înţelegând înpăratul Iustinian, îndată au orânduit pe Ioan Consulul, ficorul luĭ Rufin Patrichiul, carele pre lângă alalte oştĭ, luând încă şi de a Schythilor multă oaste într'agĭutorĭu, au purces înpotriva lor. Aşijderé pre uscat, au trimis pe Godila Hatmanul oştilor, carele ţiné de la Ulissopolis, până la Gadurion. Huniĭ luând véste de viniré oştilor asupra lor, înspăimântându-să au căzut la rugămente de pace, şi aşé tocmindu-să pacé, deciĭa Romaniĭ fără nicĭ o grijă la Bosfor au stăpânit». Acéste Gheorghie

Procopie, de războiul Gotthilor, carté 2 şi 3.

Chedrinos în viéţa luĭ Justinian.

Chedrinos acoloş.

Chedrin; Iară Procopie Chesarïanul, de războïul Gotthilor, Carte 3, Cap 19, zice: precum Iustinian înpărat, să fie adus ca la 200 miï de Hunï, ce le zicé Coturgutiï, cu mueri cu copiï cu tot, şi să-ï fie pus în Thrachia; însă pre vremile acestuïa înpărat, precum din scriitorï putem cunoaşte, că părţile Volohiiï rău s'au tulburat; şi cu prăzile Varvarilor prin tr'ânsa tare s'au strămutat.
Lét 530. Şi ântâï, că la anul 530, Bolgariï; cariï maï de mult să fie trecut spre Pannonie, am pomenit, cu Ghetthiï ïarăş înpreunându-să, au început a prăda în Illiria, şi în Greţia; ce Mundom, Voevodul luï Iustinian Inpărat; asupra lor mărgând, macar că ï-au bătut, şi mulţï din Varvarï au perit, însă înnapoï peste Dunăre, sau într'altă parte să-ï gonïască, şi din hotarăle înpărăţiiï, de tot afară să-ï scoaţă, nu s'au putut. Ce aceşté pre acolo tare lipindu-să, după dânşiï, şi alte a lor sămenţiï, s'au pornit; şi cu vrăjmăşiï cu multul maï aspre, şi maï cumplite de cât a Gotthilor, şi a Hunnilor, locurile părţilor Volohiiï au răzsipit, ş'au strămutat. Iustinian înpăratul toate puterile oştilor spre Italia, şi spre Africa, cu Hatmanul Velisarie, şi cu Narsitis trimiţind: şi părţile din
Lét 550. coace, puţin, şi maï nemică scutindu-să; şi ales la anul 550, Gotila Domnul Gotthilor, Roma încungïurând, şi după mult războïu, au şi dobândit o, pentru a căreiïa răzscumpărare, Velisarie cu toate oştile spre Italia întinzind, Slaviï (séu precum âï număsc Sclaviï) după Bolgarï pornindu-se, cu mulţimea mare
Procopie Istoriïa Gotthilor, carté 3. spre Volohie s'au pornit, şi în cale, toate sfărmând, şi prădând, Dunăré au trecut; şi orï-cine înnainte le ïeşiïa, fără nicï o alégere, de tot omorâïa, şi pre ceï maï mulţï, cu multe félïurï de moarte, până atuncé în părţile Romanilor neştiută, îï căzniïa, adecă ascuţind parï de-a-lungul, pen trup le bâté, şi aşé înţăpaţï, în pământ îï înfigé, (caută de unde maï pre urmă Sérachinéniï, pildă luând, şi până astă-zï, Turciï prin şezut, până în cap, ţapa
Gheorghie Chedrinos în locul pomenit. pătrunzind, a înţăpa s'au deprins), Gheorghie Chedrinos arată,» precum acéstă năbuşire să să fie tâmplat la 31 de anï, a înpărăţiiï luï Iustinian; Huniï zice, cariï şi Sthlaviniï să chïamă, au năbuşit în Thrachia, şi mulţime de oamenï au omorât, şi âncă şi pe Diregătoriul aceï ţărï au prins. Şi de cutremurul pământuluï, fiind pre une locurï răzsipit zidïul, carele făcuse Anastasie

înpărat, aflând loc deşchis, au întrat în lontru; şi toate supt putéré lor, au suppus, până la Dripea, şi la Nimfea, şi la satul luĭ Hs». Richţiolus (acéstă năbuşire a Sclavinilor, cu doĭ anĭ maĭ înnainte însămnéză, adecă la anul 548.) Intr'acest an, fundamentu- rile Crăiiĭ Leşeştĭ s'au început, pentru caré în capul ce urmază vom zice. La anul 551 Ghermanos Voevodul, carele înpotriva Sclavinilor ĭera trimis, în gătiré purcesuluĭ murind; şi toată gătiré acéĭa strâcându-să, Sclaviniĭ de aciĭa fără de nicĭ o grijă, toată Machedonia, şi Greţia au prădat, până adecă Ioan Hatmanul, cu altă oaste, s'au gătit; şi înpotriva lor, s'au trimis. Ce până la gătiré oştiĭ, Sclaviniĭ acmu după ce au ars, şi au jecuit Greţia, şi Machedoniĭa, s'au întors spre Thrachia; şi până supt Ţarigrad au vinit; toate supt sabie, şi supt foc puind. Hatmanul Ioan ântâĭ de supt Ţarigrad, până la Andrianopolis ĭ-au gonit, ĭară acolo Sclavoniĭ, de bătae apucându să, asupra Romanilor viind, fură biruiţĭ. Acéstă pradă s'au făcut, şi la al doilé an.

Ricţiolus în Hronicul cel mare la lét. 548.

Lét. 551.

CAPUL III.

Dovedéşte-să traiul Romanilor, în Volohia, cu multe argumenturĭ.

Macar că Instinian, stând la înpărăţie, multă tulburare, prăzĭ, şi călcăturile Varvarilor, carele zisem, în părţile înpărăţiiĭ lor necontenite ĭera, cu carele şi statul Dachiiĭ nu puţin scăzut, şi din câte-va părţĭ pişcat de Varvarĭ ĭera, căcĭ o parte din Dachia singur înpăratul, Unnilor o didése; o parte, alţiĭ în silă apucasă; însă toată supt stăpâniré Varvarilor să nu fie căzut, a vremilor acelora, curat istoric, Procopie Chesarinénul, curat ne arată. A căruĭa cuvinte orĭ-câte pentru Dachie, în vremile luĭ Iustinian s'au tâmplat, toate aicé pre rând de faţă le vom pune. «Intâĭ dară de războĭul Gotthilor carte 3, cap. 14. Turnul zice, carele de céĭa parte de Dunăre odânăoară, Traĭan înpărat îl făcusă, cu câţĭ va anĭ maĭ înnainte fiind stricat de Varvarĭ, sta deşert, pre acesta, şi altele de prin pregĭurul luĭ, Iustinian înpărat, ca pre nişte locurĭ ce ĭera de moşiĭa, şi de

stăpâniré Românĭască, lĭ-au gĭuruit Antilor, şi Sclavinilor; însă cu acéstă tocmală, pentru ca să sté înpotriva Hunilor, carii adése prăda în înpărăţiĭa Romanilor. Varvariĭ au priimit tocmala acéĭa, însă şi eĭ au cerşut de la înpăratul, să le dé pe Hilvurie Maghistrul oştilor să le fie cap». Aicé care turn să fie fost acel turn făcut odână-oară de Traĭan înpărat, şi în ce parte a Dachiiĭ chiar a cunoaşte nu putem; însă altul nu poate fi fără numaĭ tot acesta carile astă-zĭ, Severinul să cheamă, căcĭ la acest lŏc Traĭan să fie zidit cetate, în capul ce urmază-ĭ pentru zidirile luĭ Iustinian, vom arăta, însă orĭ unde peste Dunăre s'a înţelége să fie fost, noaă dovadă ne ĭaste, că Iustinian: Pro jure veteri, quo ad Romanos pertinebat, adecă: căcĭ din moşie véche ĭera de locurile înpărăţiiĭ, îl făgăduĭa acelor Varvarĭ, şi cu alte locurĭ de pen preğur să li-l dea, şi eĭ să sté înpotriva Hunnilor. Aşijderé ĭarăş acesta istoric într'acela loc puţin maĭ ğos, cu deşchisă cuvinte arată, precum Iustinian

Procopie acoloş. înpărat au dezbătut toată Dachia de la Gotthĭ. Cuvintele istoriculuĭ sint acesté. «Ghepidiĭ zice, cariĭ maĭ de nainte ţiné cetaté Sirmiul, şi toată Dachia, Iustinian înpărat după ce au scos acé ţară din mânule Gotthilor; ĭară Ghepidiĭ pe Romaniĭ, cariĭ ĭera lăcuitorĭ de moşie, ĭ-au luat în robie, şi deciĭa nepărăsit purcedé cu prăzile în înpărăţie, pentru care lucru şi înpăratul n'au vrut să le maĭ dé lĭafa, care li să da maĭ dennainte (ĭară aceĭ Ghepidĭ să fie început a sluji cu lĭafă înpărăţiiĭ de pe vrémé luĭ Marţian, scrie Iordand în istoria Vandalilor carté 3; ĭară Marţelin zice, că de pe vrémé luĭ Zenon, să să fie tâmplat. Ce pentru ca să le pue piedică, au dat Longobardilor în Pannonia cetaté Norion, şi alte locurĭ maĭ cu tărie, şi multă summă de banĭ, lĭ-au dăruit; cariĭ lăsind locurile, pre carile lăcuĭa, maĭ de nainte au trecut peste Dunăre în céĭa parte, şi s'au aşézat, aproape de Ghepidĭ; ĭară Ghepidiĭ, (precum acela Procopie mărturiséşte, carté 2, de războĭul Gotthilor) ţiné locurile pre lângă Singhedin, şi pre lângă Sirmiu, între Dunăré, şi peste Dunăre». Aćastaş mărturiséşte Ioarnand pentru Vandalĭ, carté 3. «eu, zice, Dachia cé

Iornand pentru Vandalĭ, carté 3. véche chem, caré acmu o ştiu toţĭ că o ţin Ghepidiĭ, care ţară ĭaste din potriva Misiiĭ peste Dunăre, şi cu munţiĭ ca cu o cu-

nună ĭaste încinsă, şi aré numaĭ doaă locurĭ de întrat într'ânsa şi unul să chĭamă Bonfos; ĭară altul Thabas. Acéstă ţară a Dachiiĭ de a ceĭ véchĭ numită acmu, precum zisem, să chĭamă Ghepidia». Din hotărâré, care fac aceştĭ scriitorĭ pentru locurile carile au fost ţiind o dată Ghepidiĭ în Dachia, să cunoaşte, c'au fost peste Dunăre de la Sirmium însus până la Singhidin, şi toată Transilvania, căriĭa noĭ îĭ zicem Ardĭalul, ĭară alalte părţĭ a Dachiiĭ, adecă Dachia măluroasă, şi Dachia muntoasă, pre unde ĭaste acmu ţara Muntenéscă, şi a moldoveĭ, supt Iustinian înpărat să fie fost tot subt stăpâniré înpărăţiiĭ Romanilor. Aşijderé dintr'acelaş istoric Procopie cunoaştem, că Iustinian dezbătând de la Varvarĭ Dachia, o parte dintr'ânsa cu cetaté Singhĭdĭnul, să fie dat Erulilor. Zice dară el într'acelaş cap: «Inpăratul câteva locurĭ din Dachia au dat Erulilor, pe lângă Singhidin; unde şi acmu trăesc, din cariiĭ uniĭ s'au scris, şi în izvodul oştenilor Romanĭ, şi s'au numit federatĭ, adecă în credinţă luaţĭ. Pre lângă acéste, alte dovéde şi maĭ tarĭ, şi maĭ fără prepus ne aduce acelaş Procopie în carté şi capul pomenit, puţin maĭ gĭos, că Loggobardiĭ, după ce s'au mutat peste Dunăre lângă Ghepidĭ, precum maĭ sus am pomenit, îndată s'au apucat de gâlcévă cu Ghepidiĭ ceşté să ĭ gonĭască de pre unde şedé, ceĭa să nu-şĭ dé locurile. Ce Longobardiĭ fiind supt protecţie înpărăţiiĭ, au trimis la înpăratul Iustinian rugându-să să le dé agĭutorĭu înpotriva Erulilor. Viind dară la înpăratul Soliĭ, cariĭ trimisése Longobardiĭ într'acesta chip să fie grăit. «Acésta socotéşte, o înpărate, că maĭ de nainte vrémе, când Gotthiĭ avé Dachia supt dajde (adecă pe vrémé după peiré luĭ Valens, precum noĭ acolo am arătat), Ghepidiĭ şedé de céĭa parte de Dunăre, (adecă despre Panonia) unde maĭ de mult, cu toţiĭ la un loc lăcuĭa; pre atuncé atâta frică trăgé de Gotthĭ, cât macar o dată Dunăré să trécă nu îndrăzniĭa, şi părţile carile peste Dunăre, macar că înpărăţiĭa le avé ca cum ar fi fost lepădate; însă eĭ maĭ în lontru să între, frica Gotthilor îĭ opriĭa; ĭară după ce au avăzut, c'aţĭ gonit din toată Dachia, pe Gotthĭ, şi sinteţĭ înpiedecaţĭ, cu alte războae, (adecă războaele ce să făcé în Italia, asupra Vandalilor), au îndrăznit spurcaţiĭ aceşté, petĭutinderé a călca, în hotarăle voastre, Procopie acoloş

Sirmiul au cuprins, o înpărate! şi pre Romănĭ îţĭ trag în robie, şi încă să laudă, precum toată Dachia, au dobândit. Soliĭ dară Longobardilor acéstĕ. Iară Soliĭ Ghepidilor (căcĭ şi eĭ faţă înnainté înpăratuluĭ să pârâĭa), pentru ca să arate pe Soliĭ Longobardilor mincĭunoşĭ, şi precum eĭ nu să laudă că ţin Dachia, ce numaĭ Sirmiu, cu o parte din Dachia; într'acesta chip cuvintele Longobardilor întorcé. Acmu zice, o înpărate! «fiind războĭul între noĭ început, şi singurĭ cunoşcându-s neputinţa, şi slăbicĭuné, de ce au început căindu-să, şi la voĭ alergând, silesc, ca înpotriva a toată dreptaté, pentru dânşiĭ Romaniĭ asupra noastră războĭŭ să încépă; şi aduc pricină, furiĭ aceşté, pentru Sirmium, şi pentru alte une locurĭ de a Dachiiĭ. Dară încă atâte cetăţĭ, şi atâté provinţiĭ maĭ sint supt stăpâniré voastră, câte trebue să cercaţĭ, şi alte năroade să puneţĭ într'ânsele să lăcuĭască». Pentru părţile dară Dachiiĭ despre Panonia aşa chĭar arătând, precum puţină parte a Dachiiĭ Varvariĭ Ghepidiĭ, să fie fost ţiind; Apoĭ întorcându-să spre Schithia despre maré négră, hotarăle înpărăţiiĭ aşé pune. Vosforul zice (carele ĭaste Azacul) cetaté, cu câţĭ-va anĭ maĭ denainte (precum la cel din tâĭu an a înpărăţiiĭ luĭ Iustinian din Chedrinos am arătat) supt stăpâniré înpărăţiiĭ Romanilor au vinit, de la cetaté Vosforuluĭ, pănă la cetaté Hersonul (acesta-ĭ în Crâm cariĭa îĭ zic Turciĭ Curşuilù), caré stă în marginile măriĭ, şi încă maĭ de mult Romanilor ĭera supusă, tot locul între aceste doaă cetăţĭ îl locuesc Huniĭ, (aceşte-s Huniĭ, a cărora înpărătésă Variza, şi alt Crăişor ce scrie Chedrinos, că s'au fost şi botezat, s'au dat sub oblastiĭa înpărăţiiĭ), ĭar de la cetaté Hersonul (zice Procopie acoleş puţin maĭ ğĭos, pănă la gura Dunăriĭ ĭaste cale de 10: zile, care locurĭ, tot Varvariĭ (Huniĭ adecă aciĭa) le ţin. Decĭ de acolo în coace pe apa Dunăriĭ, caré din munţiĭ Cheltilor isvoréşte, şi ştergând marginile Italiiĭ prin Dachia, Illiria, şi Thrachia cură. ἅ παντα, μέχρι Βυξάντιον, τῶν Ρομάιων βασιλέως τυνχάνει ὄντα. Adecă: Toaté locurile acélé supt oblastiĭa înpărăţiiĭ Romanilor sint; Acéstĕ: dară mărturiĭ, pentru Dachia noastră, pre acéstĕ vremĭ, ne dau istoriciĭ vremilor sale; de cât carile nu putem cunoaşte, ce ar trebui maĭ chiar şi maĭ curat a să înţălége, precum Da-

Procopie de razboĭul Gotthilor, carté 3, cap. 4.

chia, ales cé măluroasă, și muntoasă, adecă ţara Romănéscă, și a Moldoveĭ (căcĭ Ardĭalul numaĭ Ghepidiĭ l-au fost cuprins) supt Iustinian înpărat, subt oblastiĭa înpărăţiiĭ Romanilor au fost, și încă peste hotarăle eĭ, și pănă la Azac, au fost ţiind; însă pentru maĭ bună, și maĭ tare adeverinţa, ĭată vom aduce, ca din izvod, toate cetăţile, și turnurile, carile Iustinian înpărat, sĭau din vechĭ lĭ-au tocmit, séu de iznoavă lĭ-au făcut, în părţile Dachiiĭ noastre, de unde fiete cine cât de înpotrivnic, să poată macar și peste voĭa luĭ gĭudeca, că de vréme ce supt Iustinian au fost atâté de multe cetăţĭ cu Romanĭ lăcuite, și de la înpărăţie păzite, ĭată că de năbușala luĭ Attila, și a altor Varvarĭ, cariĭ au urmat, după dânsul, pustie n'au rămas, precum s'au greșit și Neculaĭ Costin logofĕtul, urmând niște istoricĭ poate fi leșeștĭ; a cărora numere de abĭa să pot însămna între alţiĭ a lumiĭ istoricĭ.

CAPUL IV.

Arată-să cetăţile, carile Justinian au tocmit, séu de iznoavă au făcut în părţile Dachiiĭ.

Acelaș istoric Procopie Chesarĭanul carté 4 pentru zidirile luĭ Justinian; Odânăoară zice, înpăraţiĭ Romanilor, pretutinderé pre marginile Dunăriĭ, multe cetăţĭ, orașe, și cetăţuĭ, unele din driapta, altele din stânga, auzidit, cu carile năbușirile Varvarilor oprĭa. Apoĭ într'acéĭaș carté, cap 5: cetăţile și orașele carile în Dachia au tocmit Justinian, ș'au ĭăcut din temelie, într'acesta chip pomenéște: Pre lângă Dachia, zice, cură Dunăré, caré din parté den a stânga începe a despărţi pre Varvarĭ, ĭară den a drĭapta ţin Romaniĭ Dachia caré Ριπήσιαν, adecă măluroasă o chĭamă (căcĭ ρῖπα Lătinéște să înţălége malul sau ţărmurile apiĭ, adecă în Dachia de pe ţĕrmuriĭ Dunăriĭ) fost-au odânăoară zidit Singhidon, (acestuĭa uniĭ zic Semendré, iară alţiĭ înpotrivă, zic să fie Seghedinul; alţiĭ așijderé Vidinul) și Octavum, carile-ĭ cu opt mile maĭ ğos de Sighidon. Innainte de la acéste au fost

Procopie carté 4. de Zidirĭ.

și Cap. 5.

cetaté Viminachium; și așéș în malul Dunării cetățile Pincul, Cupul, și Novele; iar înpotriva Novelor de céia parte au fost Literata, (căriia mai prostéște îi zic Lederatul). De la acéste, și mai înainte urmază Castelele (adecă cetățui mai mici) Cantavazates, Smornes, Campses, Tanata, Zerne, și Duchepratul; și alte multe mai mănunte, a cărora numere zice, Procopie, că le tréce cu condeiul; însă pre toate pre acésté Justinian înpăratul să le fie tocmit și rădicat, scrie. După acésté zice, urmază cetăté pre caré o chiamă Capul Boului, făcută de Traian Avgustul; (de pre acésta cetate socotim, țara Moldovei să fie luat Stema sa Capul Boului). De aciia iaste orașul cel vechiu ce să chiamă Zanes, iar de la Zanes nu departe iaste Cetățuia căriia îi iaste numele Pontes (adecă Podurile) și de unde să fie luat acéstă cetățue numele de să chiamă Podurile, iarăș Procopie, într'acelaș loc arată. Traian zice Avgustul, neputând suferi, și nu după cinsté înpărățiii a fi socotind, ca hotar să aibă înpărățiia Romanilor, (vrând adecă înpărățiia Romanilor să nu să închiză cu hotară), și să să hotărască cu apa Dunării, pentru acésta au păzit de au înpreunat malurile Dunării, cu pod. Fost-au zice Architectul, (adecă mai marele meșterilor) acestui lucru, Apollodor Damaschinénul. Atuncéș au pus Traian doaâ cetățui, într'amândoaâ țărmurile apei, din carele una caré iera de céia parte (adecă déspre Misia), au numit-o Theodora; iară alta, caré iera în țărmurile Dachiii, au chemat-o Pontes; adecă Podurile, luând nume de pre lucrul ce făcusă; iară alte cetăți, carile sint de la acelaș Traian, însă mai pre urmă, făcute: sint Marepirgul, Suniana, Armata, Timena, Thodoropolis, Stisipirgul, și Alicanipirgul. Așișderé orașul, ce să zice Adacfas (adecă la ape) Pirgonovorile, Lacopirgul, și cetățuia Dorticum. Așijderé Turnul ce să chiamă Iudeul, și Pirgul înnalt; Orașul Gomves, și cetățile Oris Pas, Longhiniana, și Ponte Sercum). Acésté sint cetățile, zice acelaș Procopie, carile singur, Traian în Dachia li-au făcut. Justinian li-au prefăcut, și cu oșteni Romani, pe vrémile lui pentru paza înpărățiii li-au întărit. Insă trebue cu acésta a să ști, că Procopie, nu numără toate cetățile, carile au făcut Traian, și cu Romani li-au înplut în Dachia; ce numai célé, carile Justinian li-au tocmit: fiind de

vréme și de Varvarĭ stricate, pentru carile caută la Bonfin Decada 1: unde cu Ulpia-Traĭana, multe alte a Dachiiĭ cetățĭ veĭ afla numărate, din carile, și noĭ unele maĭ denainte am pomenit, deosăbĭ de acéste cetățĭ, multe încă altele pomenéște Procopie în Misia, în Pannonia, în Illiria; și așéș până la Schithia, de Justinian făcute, și tocmite. Ce alalte ne căutând la tréba noastră, aicé vom arăta une Cetățĭ maĭ vestite, carile au tocmit, și cu slujitorĭ lĭ-au întărit Justinian, în Misia și în Schythia, pentru ca unile cu altele să se poată păzi, și la vréme de nevoe a să agĭutori. «In Misia dară zice într'acéĭașĭ carte cap 7:) în țărmurile Dunăriĭ, treĭ cetățĭ de-arîndul sint: Saltopirgul, Dorostolus (acasta-Ĭ Dristorul) și Sichidava, deciĭa ĭaste cetățuĭa Cusoris, și Cetățuĭa Palmatis, și cetățuile Adina, și Tiliscon». După acéste maĭ adaoge Procopie cetățuile, carele au tocmit Justinian așéș în Schithia de Romaniĭ ceĭ de demult descălecate și sălășluite. «Intâĭ Cetățuĭa, caré pre vrémé luĭ Justinian s'au fost chemând Sf. Chiril; ĭară maĭ de nainte a fost cetate véche, care s'au fost chemând Ulmiton, caré câtă-va vréme maĭ de nainte fiind apucată de Varvariĭ Sclavénĭ, îș făcusă într'ânsa lăcaș de tălhușag, apoĭ părăsind-o, de tot s'au fost râzsipit; cât numaĭ de pre nume s'au fost cunoscând; Pre acasta Justinian așéș din temelie au zidit-o; și cu acesta chip părțile acélé de prăzile Slovénilor păzite, și fără grijă lĭ-au făcut». Lângă acesta aproape stă vestită cetate Ivida, (acésta au luat nume de pe lacul ce-Ĭ zicem acmu noĭ Vidovul; caré sau cetaté albă ĭaste, sau alta maĭ aproape de lac, cu acesta nume; însă noĭ ce din istoricĭ a dosluși n'am putut, socotéla, la cetitorĭ lăsăm). «Peste acésta ĭaste Cetățuĭă Eghistul; și în marginé Schithiiĭ Cetatea Almirin». (Almirin Ellinéște să înțelége sărăturĭ, sau sărărie) cum zic Turciĭ Tuzla, care poate să fie Tuzla, care astă-zĭ ĭaste în Crâm. Și aceste sint cetățile, carĭ dintr'acest istoric cunoaștem, că pre vréme luĭ Justinian au fost în Dachia, și prin țărâle Dachiiĭ vecine, tocmite, grijite, și cu oaste Românĭască întărite; de pre carele putem cunoaște fără prepus, cum Dachia pe acésta vréme, supt oblastiĭa Romanilor au fost, și cu Romanĭ lăcuită.

Procopie. De zidirile luĭ Justinian Cap. 7.

CAPUL V.

Arată-să pricina descălecăturiĭ Crăiiĭ Leşeştĭ, din némul Slovénilor.

Calviz la acesta an. Lét 465.

Calvizie, şi Petavie ascuţiţĭ a annilor Istoriceştĭ sămăluitorĭ, din Istoriĭa Leşéscă culég, precum pe vrémile luĭ Justinian, la anul pomenit, adecă: 551, Leh Sclavonul, locurile Poloniiĭ, adecă a ţărâĭ leşeştĭ, să fie cuprins; ĭară cuprinderé aceluĭ pământ, hronicul Slovenesc aşé o povéstéşte Sclaveniĭ zice, cariĭ la Dunăre şezusă, câzind Romaniĭ asupra lor, şi multe nevoĭ, şi asuprele făcându le, eĭ s'au sculat de acolo, decĭ uniĭ din Slovénĭ s'au dus, şi s'au aşezat pe apa Visliĭ, şi s'au numit Polane (Polonĭ), adecă cum le zicem noĭ Léşĭ. Ce înţâĭ de pre numele maĭ mareluĭ lor Leh: 150 de anĭ au stătut Craiĭa supt acel nume Leh; iară apoĭ, la alţiĭ s'au zis Polonĭ, sau Poliane, sau Polĭachĭ, de pre câmpie, numele ducând: Căcĭ spre locurile la câmpĭ s'au fost întins; Ce de acésta a lungi lăsind, la cuvântul ce ne trebue să vinim. Din tâmplaré vrémilor, şi consensul Istoricilor, curat se cunoaşte, că Sclavéniĭ, sau cum acmu le zic Sclavuniĭ, după ce au ieşit după Bolgarĭ, s'au vinit în părţile hotarălor înpăraţiiĭ Romanilor, o parte să fie trecut Dunăré, la Misia, şi la Thrachia, ĭară o parte să fiă rămas, pe Volohia, şi pre alte locurĭ, pre maginé Dunăriĭ; precum arată şi Procopie pentru zidirile luĭ Iustinian, Carté 5, că Sclaviniĭ de multă vréme au fost apucat cetaté Ulmiton, şi s'au fost făcut loc de tălhuşag, pre cariĭ apoĭ gonindu-ĭ Romaniĭ de acolo, şi întărind cetaté, au făcut fără grijă părţile acélé, apoĭ Romaniĭ, (cărora eĭ anume Volohĭ le zic, să fie vinit asupra lor, şi să-ĭ fie gonit de la Dunăre, până ĭ au trecut la apa Visliĭ, unde s'au aşézat. Aceştĭ Romanĭ, alţiĭ nu pot să fie, fără numaĭ aciĭaş, cariĭ în Volohia lăcuĭa, căcĭ nicĭ un Istoric nu aflăm să pomenéscă, precum Iustinian au trimis altă oaste, şi să fie gonit din Volohia sau din Dachia (precum îĭ zicé maĭ denainte) pre Sclavunĭ; ce câte războae au avut Hatmaniĭ luĭ Iustinian, tot cu Sclavuniĭ ceĭ peste Dunăre trecuţĭ, au avut; (Pentru cariĭ noĭ am zis), de unde chiar să cunoaşte, că Volohiĭ pentru cariĭ pomenéşte Istoriĭa Sclavénilor,

Létopisеţul Slovenesc, în Prĭdoslovie, list 4.

alţiĭ n'au putut fi, fără numaĭ Romaniĭ ciĭ de loc, cariĭ au căzut asupra Slavunilor, ceĭ ce-au fost rămas la Dunăre despre părţile Dachiiĭ. Nicĭ puţină dovadă ĭaste acestuĭa lucru, că hronicul Moldovenésc cel vechiu, pomenéşte de nişte Rusĭ, ć au fost lăcuind la Sućavă, şi la Bae, maĭ denainte de viniré luĭ Dragoş Vod de la Ardél; care Rusĭ încă alţiĭ nu pot fi, fără numaĭ rămăşiţa acelor Slovénĭ de Romaniĭ din Volohia, goniţĭ, cu cariĭ prin multă vréme Romaniĭ în Volohia trăind, multe cuvinte Sloveneştĭ, în limba sa au amestecat; precum şi acmu să améstecă. Aşijderé aceĭ Slovénĭ, ce au rămas atuncé, precum nu stăpânitorĭ, ce suppuşĭ podanĭ, Românilor să fie rămas, să dovedéşte, că şi astă-zĭ Boerimé ţărâĭ de sus, maĭ mulţĭ mojicĭ podanĭ ruşĭ au, de cât de alte némurĭ. Ce pentru podaniĭ Moldoveĭ, avênd noĭ deosebit ḑis, în Descripţia Moldoveĭ, aicé maĭ mult nu avem a zice; fără cât numaĭ, acéste pre scurt pomenim, pentru ca să să adeveréscă, că Sclovuniĭ, de pe marginile Dunăriĭ, de Romaniĭ, în Volohia trăitorĭ, au fost goniţĭ, ĭară nu altă oaste Românĭască, să fie fost, că de ar fi fost, ar fi poménit Istoriciĭ, precum au pomenit pentru oştile, şi războaele, carile s'au tâmplat, cu Sclaveĭ ceĭ peste Dunăre trecuţĭ. Aşijderé, să adeverim, precum macar că Istoriciĭ Ellineştĭ şi Lătineştĭ pentru statul Volohiiĭ pe vrémile viniriĭ Sclavonilor, maĭ mult nu pomenésc, de cât carele noĭ în céle trecute am arătat; însă Sclavoniĭ ceĭ goniţĭ de Volohĭ, de la Dunăre, şi de nevoĭa, care au păzit de la dânşiĭ, în Letopiseţile sale, nepomenit n'au trecut, cu caré neclătită, şi nebiruită dovadă ĭaste, precum, Romaniĭ din Volohiĭa, macar că de la înpărăţie puţin agĭutorĭu a avé ar fi *putut, căcĭ* precum am zis, toate oştile înpărăţiiĭ ĭera cu Velisarie în *Italia*, asupra Vandalilor, şi a Gotthilor; Insă eĭ singurĭ nu *numaĭ* de *Varvariĭ*, ce le căzusă asupra s'au putut feri, ce încă îndatăş biruindu-ĭ, de pre locurile sale ĭ-au gonit, şi aşéş nicĭ pre la marginile hotarălor loc dându-le, tocma pănă la Visla ĭ-au gonit, ce acéste toate încă maĭ tare s'or dovedi în cursul hroniculuĭ, înnainte; carile la locul său să vor aduce. După acéste Iustinian, lét 565 Noemvre: 13, au murit: după ce au înpărăţit anĭ 38, lunĭ 3, sau cum alţiĭ numără lunĭ 7, zile 10. în locul luĭ urmând Iustin Cororopalat, născut din sora luĭ Iustinian, de moşie Thrac.

Hronicul cel vechiu la Uréche Vornicul in Pridoslovie să poménéşte.

Evagrie, carté 4, cap. 40: şi carte 5, cap. 1. Nichifor, car 17, cap. 31. Lét 565

CAPUL VI.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Volohia, de la Iustin, până la Mavrichie.

Iustin Thracul. Iustin, au fost nepot de frată luĭ Iustinian, şi în Boeriĭa ce să chema Curopalat, adecă purtătorĭu de grija Curţiĭ; poate să să înţălĭagă, ca Postelnicul cel mare în ţara Moldoviĭ. Stătut-au la înpărăţie la anul pomenit. Ce în 12 anĭ ce au împărăţit, cevaş de pomenit, spre părţile noastre nu aflăm maĭ vârtos, că pe acéste vrémĭ, înpărăţiĭa Romanilor doaâ boale gréle avé:una ĭera slabă şi bolnićoasă firé luĭ Iustin, carile maĭ mult bolĭac fiind, de abĭa de să aràta vre-odată la nărod, cu carele pricină, răiĭ dirégătoriĭ înpărăţiiĭ, rău puterile înpărăţiiĭ slăbiĭa; Alta, că Artaban înpăratul Persilor, nime înpotrivă ĭeşindu-ĭ, cum îĭ ĭera voĭa, aşé prăpădiĭa, şi sfărma toate ţărâle răzsărituluĭ; cât şi zidĭurile Antiohiiĭ la pământ lĭ-au pus, şi mulţime de Romanĭ în robie au dus. In vrémé acestuĭa înpărat, precum din Istoriile Arăpeştĭ culégem, Lét 570, născutus'au puĭul viperiĭ, părintele mincĭuniĭ, fiĭul întunéreculuĭ, înpeliţat chipul Dĭavoluluĭ, Silţa Sataniĭ, Gura Tartaruluĭ, ucigaşul Sufletelor, vrăjmaşul adevăruluĭ, ocara Lumiĭ, Cinsté musulmanilor, Ppsevdoprofitul Muhammed, carile din suflaré, şi şopta Sataniĭ, au scornit légé, şi carte Curanuluĭ, căzut-au di pântecile mâne-sa în luna, caré să chémă arăpéşte Rabie a doua, în 12, caré după socotéla lunelor noaâ obicĭuit cade în 5 a luĭ Maĭ în zua a doa, a săptămâniĭ, adecă Lunĭ. Iară Iustin înpăratul au murit la anul 578 Oct: 5 zile, după ce alesése singur în locul său să fie înpărat Tiverie Anichie Constantin. Tiverie încă au înpărăţit anĭ 4; şi cu mijlocul luĭ Mavrichie hatmanul (carile maĭ apoĭ au stătut înpărat) mari biruinţă au avut asupra Persilor, şi toate cetăţile, câte apucasă au întors; Iară Lét 582 ţâmplându-să boală, din nişte Tidve ce mâncasă, au murit, Avgust 14 şi singur în 10 a luĭ Avgust pe Mavrichie hatmanul îl făcusă Chesarĭ, şi în 13 a luĭ Avgust ş'au dat pe fiică-sa pe Constantina după dânsul, puindu-l Avgust. Iară în vrémile acestuĭ înpărat spre părţile Crivăţuluĭ, ce-va lucrat, la scriitorĭ nu aflăm,

Evagrie, carté 5 cap. 1 până la al patrulé.

Evagrie, carté 5, cap. 9. şi Chedrinos.

Ebulterrab Lét 570.

Muhammed.

Lét 578. Evagrie car. 5, cap. 4. Tiverie.

Let 582.

însă nu putem a tréce cu condeĭul a pomeni din Zonaras, Carté 14 Cap 11, şi în 12 carile scrie, precum Hagan Voevodul Avarilor, au cerşut de la înpăratul Tiverie meşterĭ, pentru ca săĭ facă feredée, cariĭ înpăratul trimiţindu-ĭ, el au silit pe mesterĭ să-ĭ facă pod peste Dunăre; pentru ca fără grijă să poată tréce apa. Apoĭ luând cetaté Sirmiul, şi alte cetăţĭ a Illiriiĭ suppuind, au cerşut de la înpăratul să-ĭ maĭ adaogă 80 miĭ de Galbenĭ către 20 miĭ ce lua maĭ înnainte. Ce acésta a lor mândrie, după ce au stătut Mavrichie, la înpărăţie, lĭ-au ĭeşit pe nas, precum îndată vom arăta.

CAPUL VII.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Volohia, supt Mavrichie, şi Hagan Domnul Avarilor.

Mavrichie vestitul în Hătmănie, şi încă maĭ vestit în înpărăţie (Mavrichie.) după nărocite răsboae, şi biruinţă, carile au dat asupra Persilor, şi asupra luĭ Hagan Domnul Avarilor, carile şi până la Ţarigrad, vinisă, şi multă răutate înpărăţiiĭ adusése, apoĭ lét 594, trimis- (Lét 594.) au pe hatmanul Priscus, asupra Slovénilor, cariĭ ĭera în Trachia, mare omor într'ânşiĭ făcând, ĭ-au scos din toată Thrachia (cariĭ maĭ pre urmă an trecut în Ghermania, precum Sabellicus mărturiséşte); Ce nicĭ, cu atâta lăsindu-să, la al doilé an ĭ-au gonit, şi peste Dunăre, şi multă dobândă luând de la dânşiĭ, au trimis la înpăratul Mavrichie. Iară el au mărs la ĭernatic, cu (Istoriia Mişcelana, şi Chedrinos.) toate oştile peste Dunăre, pentru ca maĭ tare să păzască acele ţărĭ de jacurile Varvarilor. Aicé ce maĭ deşchisă dovadă trebue, pentru dovada traĭuluĭ Romanilor în Volohie, că macar că istoriciĭ anume nu pomenesc pentru Volohia sau Dachia, ce numaĭ ce zic c'au rămas cu oştile pentru paza ţărâlor peste Dunăre; însă aĭavé ĭaste, că nicĭ locurile pustiĭ au stătut să păzască, nicĭ în locurĭ fără oamenĭ, şi fără lăcuitorĭ, ar fi avut unde ĭerna, nicĭ în părţile Pannoniiĭ să fie ĭernat, să poată înţălége, căcĭ Pannonia acmù de mult ĭera în mânile Bolgarilor; ĭară cé maĭ mare parte o tiné Haganul, cu Avariĭ săĭ; carile precum din Theofil (Samocatis carte 6, cap. 8. şi car 7, cap. 7.) Samocatis cunoaştem, şi pe Sclavonĭ ĭĭ avé supt ascultaré sa,

de ĭ stăpâniĭa, şi cu dânşiĭ corăbiĭ pe apa Saveĭ făcé; de unde aĭavé ĭaste, că Priscus peste Dunăre, nu aĭuré, ce în Volohia au fost ĭernat. Aşijderé din pomenitul istoric mare dovadă avem; că pre vremile luĭ Mavrichie, nu numaĭ Dachia, ce încă şi Schythia (spre părţile carile acmù Crâméniĭ şi Bugegéniĭ trăesc), supt stăpâniré înpărăţiiĭ au fost, şi Hatman acelor părţĭ Baduarie,
Samocat cart 6 cap. 10. Istoricul anume însămnéză, iară oştile au stătut tot peste Dunăre şese anĭ, precum maĭ ĝos să va arăta.

CAPUL VIII.

Acéstaş să dovedéşte supt acestaş înpărat.

Lét 597. La anul 597: Scriu istoriile mestecate, precum Priscus hatmanul, cu îndesăturile unor nepriĭatinĭ aĭ săĭ, căzusă în oare-care prepus de vicleşug la înpăratul, de care lucru Mavrichie, la Ţarigrad chemându-l, au trimis în locul luĭ pe un Petăr, ce acesta în vânătoare cu calul, denainté unuĭ gligan fugind, s'au lovit cu pićorul de o truchină de copacĭu, şi frângându-şĭ piéorul, de grijé oştiĭ puţin, şi maĭ nemică purta, de caré auzind înpăratul, ĭară au trimis pe Priscus peste Dunăre la oştĭ; Ce până a mérge Priscus la oştĭ, Slovéniĭ auzind, că hatmaniĭ din oaste lipsesc, şi nicĭ o rânduĭală între dânşiĭ ĭaste; apoĭ, pre ascuns, şi Hagan voe, şi îndemnare dândule, la anul pomenit, cu mare năvală în Trachia au întrat; şi precum lĭ-au fost voĭa au prădat-o; Ce sosind Priscus, cu oştĭ, nu numaĭ căcĭ că Sclaveĭ
Samocat car 7, cap. 7, şi carte 7 cap. 12. s'au tras înnapoĭ, ce încă peste Dunăre cu oştile trecând, cale de patru zile, în hotarăle Avarilor au întrat pentru caré trimiţând Hagan la dânsul Solĭ, l-au întrebat, ce ar căuta pre locurile luĭ: Priscus ĭ au răspuns; precum altă nu cércă, fără numaĭ
Lét 599. vânat. Acésta Hagan strioaré păciĭ înţelegând, la anul 599 oştile
Samocat acoloş şi Chedrinos. strângându 'ş, au întrat în Dalmaţia; Ce trimiţând Priscus o samă de oştĭ, pentru ca să ĭa veste maĭ bine, dându-le nărocul mână, fără veste pre prădătoriĭ luĭ Hagan lovind, au scos plĭanul
Lét 600. cât apucasă. Hagan la anul al doile încă maĭ mare gătire făcând

au întrat în Trachia, şi în Misia. Romaniĭ cu multe bătăĭ maĭ ĭuşoare biruiţĭ fiind, Mavrichie întratâta spaimă vinisă, cât să ispitiĭa, să lasă Ţarigradul, şi să fugă, ce apoĭ solĭ de pace trimiţind, s'au tocmit cu gĭuruinţă de 40 miĭ de galbenĭ de aur, să dé pe an; într'acesta chip atuncé Mavrichie cu banĭ, vrémeşi nevoĭa cumpărând lét 601: Comentiul hatmanul oştilor Misiiĭ. şi Priscus Hatmanul cel mare la Dunăre, tóte oştile la un loc împreunând, pentru ca să-'ş spéle ruşiné, caré în anul trecut pățisă, fără ştiré şi poronca înpăratuluĭ au trecut Dunăré asupra Varvarilor, de care înţelegând Hagan, maĭ îngrabă au trimis doĭ fiórĭ aĭ luĭ, cu o samă de oştĭ; şi aşéş în manul Dunăriĭ războĭu dându-ş, fură Varvariĭ biruiţĭ, pre loc patru miĭ morţĭ căzind. A doa zi altă oaste proaspătă, înpotrivă ieşindu-le, ĭ-au bătut şi pe aciĭa; din cariĭ au perit noă miĭ: A trie zi singur Hagan, cu toate oştile sosind, groznic războĭu s'au făcut, ce cu vârtuté Hatmanuluĭ Priscus, boţind pre Varvarĭ în balta, ce ĭera acolo, ca la 14 miĭ împreună cu triĭ fióri a luĭ Hagan, înnecaţĭ au perit. Hagan cu mare primejdie, la apa Tisiĭ au scăpat; unde ĭarăş războĭu de iznoavă tocmind, Hatmanul, încă după izbândă s'au luat cu oştile în urma luĭ Hagan, şi la Tisa agĭungându-l, ĭarăş războiu vrăjmaş ş'au dat; Ce şi acolo Varvariĭ acéĭaş păpară au mâncat; Deciĭa Priscus sfârşitul biruinţiĭ a pune vrând: o samă de oştĭ, ca la patru miĭ, au orânduit să trĭacă maĭ pe sus, apa Tisiĭ; cariĭ după poroncă făcând, au întrat în satele Ghepidilor, (aceşté încă lăcuĭa peste Tisa, între Dunăre, supt stăpâniré luĭ Hagan) şi maĭ mulţĭ de 30.000: omorând, cu nărocire, ĭar au trecut apa înnapoĭ la Priscus, ĭară Hagan nicĭ cum atâté bătăĭ în samă băgând, de iznoavă, pe apa Tisiĭ oştile ş'au cules, şi sau de tot să pĭară, sau să izbândĭască, de rezboĭu s'au apucat. Ce vitejiĭa Hatmanuluĭ, şi a Romanilor, şi acéstă vrăjmăşie călcând; Varvariĭ cé de pe urmă prăpădenie au luat, că fără număr de mulţĭ au perit, şi în apă s'au înnecat; ĭară viĭ prinşĭ au fost Avarĭ 3.000: de alţĭ Varvarĭ amestecaţĭ 6.200: şi Sclavonĭ 8.000: A lucrurilor supt înpărăţiĭa luĭ Iraclie tâmplate, scriitorĭu Theofilactos Samocatis, frumoasă şi înpreună şi vârtoasă mărturie ne aduce, precum Avariĭ, Sclavoniĭ, Ghepidiĭ, şi alte némurĭ varvare, de carile s'au po-

Lét 601. Samocat carte 8, cap. 2. şi cap. 3: şi Chedrinos

menit; toate maĭ sus de Volohia să fie lăcuit; şi în părţile ţărâĭ Ungureştĭ de sus să să fie răvărsat. Scrie dară pomenitul Istoric,» «precum Petăr Hatmanul luĭ Mavrichie, trimis fiind pentru paza peste Dunăre, şi sosind la cetăţuĭa Palastolon chemată, acolo au auzit, precum Varvariĭ, cu Voevodul Apsihon, s'au fost strângând de céĭa parte de Dunăre, înpotriva Cataractelor. (Acéstе siut pragurile Dunăriĭ), decĭ sirguind într'acolo, s'au apucat cu Voevodul luĭ Hagan, a vorovi pentru pace. Ce Apsihon s'au văzut de condiţiile păciĭ a să depărta, de vréme ce siliĭa să ĭa Cataractele de la Romanĭ, şi aşé să să facă pace, care lucru neputându-să face, de iznoavă s'au înnoit sfada între Hagan, şi între înpărăţie».

Theofilact Samocates car 8. cap. 5.

Socotĭască acmu orĭ-cine ar fi într'altă socotéla înprotivnică, că de vréme ce Cataractele Dunăriĭ au fost în stăpâniré înpărăţiiĭ Romanilor, şi de acolo până la Schithia, precum maĭ sus am pomenit. Ce socotĭală înpotrivnică, maĭ poate încăpé? precum Volohia noastră, cu Romaniĭ săĭ n'au fost sălăşluită? şi precum şi Misia, şi Thrachia, ĭera cu oştile Româneştĭ plină, căcĭ şi pentru ce n'ar fi fost şi Dachia? Ce pentru căcĭ cu pomeniré anume să tréce (macar că socotéla nicĭ cum nu lasă), poate încă prepus să rămâe; Ce va vidé înnainte cititorĭul nostru, că precum aicé suppunem, aşé să va şi dovedi, că precum alte némurĭ pre acesté vrémĭ în Volohio să fie lăcuit, scriitoriĭ nu pomenesc, aşé maĭ pre urmă anume, în locurile lor să fie trăit, îĭ arată; şi după canonul adevăruluĭ, din povestiré celor maĭ de pre urmă; tăcéré celor dintâĭ, dovedesc; căcĭ nu pentru căcĭ acolo lăcuitorĭ n'au fost, ce pentru căcĭ pricină nu li s'au dat, (căcĭ în Volohia într'acestora vrémĭ războae n'au fost), n'au scris, să cercăm dară înnainte.

CAP. IX.

Acastaş să dovedéşte, de la acestaş împărat, până la Foca, ce-ĭ zic Tirannul.

Lét 602.

In cursul anilor 602: Mavrichie au scris poroncă la Petăr Voevodul; pentru ca apropiindu-să ĭarna, să să rădice cu oştile,

şi întrând în părţile Sclavonilor, maĭ bine să să hrănĭască, slujitoriĭ din pământul nepriĭatinilor, de cât din Provinţiile înpărăteştĭ; Ce acest ĭernatic socotind oasté că le va fi cu greu, şi cu primejdie, poronca înpăratuluĭ să asculte n'au vrut. Inpăratul poronca la Petăr îndoind, şi întreind, îĭ silie numaĭ să între la ĭernatic ăsupra nepriĭatinilor. Oasté înpotrivă stând, şi rugăminté ce trimisése la înpăratul, nicĭ cum trecându-li-să; cu toţiĭ au rădicat Cap, şi îndată au strigat să le fie înpărat Foca Sutaşul, (care apoĭ s'au numit Tirannul). Foca încă de demult una ca acésta pândind, îndată s'au pornit cu toată oasté spre Ţarigrad. Mavrichie văzind că asupra a toată oasté, n'are nicĭ o facere, au fugit din Ţarigrad la Halchedon. Foca întrând în Ţarigrad în anul pomenit, în luna luĭ Noemvri, Senatul şi Patriarhul Ioan, l-au priimit înpărat, şi a triĭa zi l-au şi coronat. Ce drépte şi necunoscute gĭudéţele luĭ Dmnăzău, vrând dezrădăcinaré nu numaĭ a înpărăţiiĭ, ce şi a toată familia luĭ Mavrichie, ce face? încoronaţie înpăratuluĭ făcându-să ğocurĭ, şi Donaimale prin cetate, după cum ĭera obićaĭul, şi înglotindu-să maĭ mult nărod pe uliţe, Foca au trimis să-ĭ potolĭască; nărodul au început a zice: Că Foca obicéile cetăţiĭ nu ştie, şi aşé să nu facă; că Mavrichie încă ĭaste viu; Foca auzind acéste cuvinte, îndată au trimis, şi au dus pe Mavrichie de la Halchedon, (Halchedonul ĭera, unde acmu ĭaste satul, căruĭa îĭ zic Turciĭ, Cadichion înpotriva Visantiiĭ peste Boaz), şi întâĭ înnainté ochilor luĭ, ĭ-au omorât treĭ fićorĭ, apoĭ şi pe dânsul, în 27 a luĭ Noemvrie. Cu mare răbdare, înpotriva a atâte tirăniĭ au stătut Mavrichie, nicĭ alt cuvânt din gura luĭ s'au auzit, fără numaĭ: Drept ĭeştĭ Doamne, şi dreptu-ĭ gĭudeţul tău; încă Mamca, caré ţiné un cucon de ţiţă, ascunzind Cuconul înpăratuluĭ, au fost dând pre al său. Ce Mavrichie nesufferind să omoară altul, în locul fiĭuluĭ său; au descoperit singur, precum acela copil, nu ĭaste al său, ce a mamcăĭ. Inpărăţit-au Mavrichie anĭ 20: lunĭ 3. Foca précum tirănéşte la înpărăţie întrase, aşé tiráneşte au purtat-o 8: anĭ. In vremile luĭ, ce-va în părţile noastre clătit, nu aflăm; Iară la anul de la Domnul Hs: 610: Senatul, şi tot nărodul ne maĭ putând sufferi tirăniile luĭ, şi văzind că cu blăstă(mă)ţiĭa luĭ toată

Foca Tirannul

Samocat carte 8, cap. 11. Pavel Diacon carte 17, cap. 52 şi Zonaras şi Chedrin.

Lét 610. Istoriĭa amestecată in Iraclie. Nichifor car 18, cap. 26, şi Chedrinos.

înpărăţiĭa cade la răzsipă, (căcĭ şi Persiĭ acmu Ierusalimul, Eghyptul şi Alexandria luasă, şi pănă la Halchedon vinisă) s'au sfătuit, ş'au chemat într'agĭutor pre Iraclie cel bătrân, Guvernatoruł Africâĭ; el nevrând singur să vie, au trimis cu vase, pre fiiul

Zonaras carte 14.

său Ieraclie, care sosind la Ţarigrad în luna luĭ Octomvrie: în limanul din lontru, au prins pre Foca. După ce l-au prins, întâĭ l-au înbrăcat în haĭne mojiceştĭ, apoĭ ĭ-au tăĭat mânule, şi picoarele, şi părţile bărbăteştĭ, şi deciĭa şi capul; ĭară stârvul aruncându l afară, slujitoriĭ l-au ars în foc, ş'au stătut la înpărăţie Ieraclie, ficorul luĭ Ieraclie, încoronindu-să înpărat, ĭntr'acelaş an în luna luĭ Iulie.

CAPUL X.

Dovedéşte-să traĭul Romanĭlor în Volohia de la Iraclie până la fiĭul său Constantin.

Iraclie.

Când au stătut Iraclie la împărăţie, puterile împărăţiiĭ cu tirăniĭa, şi ne dumnăzăiré Focâĭ, atâta de stropşite, şi de oşténiĭ ceĭ vechĭ, şi de ispravă atâta de sărăcite ĭera, cât precum mărturiséşte Zonoras, Iraclie făcând căutare, débiĭă aŭ aflat numaĭ doĭ slujitorĭ din ceĭ ce făcusă Mavrichie, cu care pricină Persiĭ despre Asia, Tătariĭ despre Evropa, multe şi nesuferite călcăturĭ făcusă în hotarăle împărăţiiĭ, cu carile macar că Scriitoriĭ anume nu pomenesc, ĭaste a se cunoaşte că şi părţile peste Dunăre, fără mare tulburare, şi neodihnă să nu fie fost. Acéstè din vrémile Focâĭ clătite, şi ijdărâte amestecăturĭ, şi slăbănogite puterĭ, Iraclie a le tocmi şi a le întări, cu tot dedinsul nevoinţă puind, ântâĭ au aşézat lucrurile despre Evropa: pacé cu Hagan

Pavel Diacon car 18 Theofanis. Chedrinos, Nota 179.

Domnul Avarilor făcând; Apoĭ în anul înpărăţiiĭ sale, al 12 le, carile ĭaste de la mântuiré lumi 622 anĭ, clătindu-să cu oştile din Ţarigrad, asupra luĭ Hosroie, au trecut la Asia; Ce ântâĭ cu multă rugămente de la Persĭ pace poftind, Hosroe, (acesta ném de înpăraţĭ Perseştĭ la Hronicul Persesc Mirhondi să cheamă Huşrev), ĭ-au răspuns; precum într'alt chip, cu dâns pace nu poate să facă, fără numaĭ de va tăgădui pre Răstignitul a fi Dum-

năzău, şi să se închine soareluĭ, cuĭ se închină şi el. Acest félĭu de trufaşă, şi spurcată pace, credincós sufletul luĭ Iraclie neputând priimi, toată nedejdé în mila luĭ Dumnăzău, şi a precurateĭ Fiócareĭ puind, cu rugămente, (macar că cu multul maĭ slab ĭera în puterĭ), însă fără nicĭ o îndoinţă au purces asupra luĭ. Lét 623.
Şi ântâĭ lovind şi stricând oasté Persască, care ĭera trimisă înainte-ĭ, cu Sarvar Hatmanul, apoĭ la al doilé an, Lét 642, cu Lét 624.
sângur Hosroe lovindu-să tare l'au bătut cât de abiĭa el cu puţineĭ oamenĭ au scăpat. Hosrois după ce au pierdut războĭul, şi văzind că Iraclie, cu mare biruinţă purcede înnainte, el au trimis solĭ la Bolgarĭ, la Slavonĭ, şi la Hagan Domnul Avarilor, îndemnându-ĭ, ca şi eĭ, să să scoale înpotriva luĭ Iraclie, şi mărgând să încungĭure Ţarigradul; şi arătându-le precum pre lesne îl vor izbândi, de vréme ce toate oştile Romanilor sunt trecute la Asia. Cătră acésta multe darurĭ trimiţindu-le, mai multe le gĭuruĭa. Ce Iraclie, ca un bun chivernisitorĭ, oştile în treĭ bulucurĭ înpărţind, o parte au trimis la Ţarigrad, o parte au dat supt Comenda frăţine-său luĭ Theodor, ĭară o parte au ţinut cu sine. Acésta cu bună inimă priimind Hunniĭ (precum le zice Zonoras Zonaras
Carte 14 Cap 16) sau Avariĭ, precum le zice Gheorghie Chedrin carte 14, cap 16 Chedrinos.
la semnul 177) luând cu sine pe Sclavinĭ, şi pe Ghepidĭ, fără veste au întrat în Trachia; şi nicăĭurĭ oprindu-să, din toate părţile au încungĭurat Ţarigradul; Ce sau cu vredniciĭa Hatmanuluĭ luĭ Von, (precum va Zonora), sau cu agĭutorul pre curateĭ Fióoare de la Vlaherna (precum va Chedrinos), caré în chip de înpărătésă foarte frumoasă, înpodobită cu mulţime de alte féte tinere, şi aĭave din mănăstire afară ĭeşind, şi pre lângă şanţurile cetăţiĭ prinblându să, Varvariĭ au socotit, precum într'adevăr ĭaste înpărătésa, şi aşé dând năvală să o apuce, cu nevăzute putére, atâta s'au tulburat şi s'au amestecat, cât eĭ în de iĭ ne spusă moarte, şi prăpădire, ş'au făcut, din cariĭ puţinĭ, cu Domnul lor (scăpând) cu fuga, au scăpat. Intr'acéstă a Ţarigraduluĭ încungĭurare, zic să să fie făcut rugile Acathistul. Avut-au Iraclie şi Turciĭ, la Asia cu léfă aduşĭ, ca la 40 miĭ, cariĭ ântâĭ multă stricare au făcut Persilor, apoĭ viclenind pe Iraclie, în vrémé războĭuluĭ l-au părăsit, şi s'au dus de unde vinisă, adică de la

maré caspiiĭ, peste munţiĭ Cavcasuluĭ. Ce Iraclie şi acésta în samă nebăgând, tot au întrat încă maĭ în lontru în înpărăţiĭa Lét 626. Persilor, Lét 626; ĭarăş ş'au dat războĭu cu Razatis, hatmanul Persilor. Stătut-au războĭul din răvărsatul zorilor, pănă la 9 ćasurĭ de zi, şi îară Persiĭ fură biruiţĭ; şi pănă la Lét 628 nu numaĭ cât toate ţărâle şi cetăţile, carile Persiĭ apucase, au răscumpărat, ce încă şi scaunul Persilor au dobândit. Minune scrie Chedrinos, de zice, precum numaĭ din fierile, carile Hosrois avé prin livézĭ pentru privala închisă, să să fie săturat toată oasté, cât au şezut acolo. Aşé Iraclie şese anĭ din Persie n'au maĭ ĭeşit, în toate părţile biruind, şi izbândind; pănă s'au tămplat moarte luĭ Hosroe, în locul a căruĭa stând la împărăţie Sirois, s'au plecat la rugăminte de pace. Iraclie încă sătul de biruinţă, aşezind hotarăle înpărăţiiĭ toate, precum au fost maĭ denainte, şi luând şi sfânta Cruce, pre care Domnul s'au răstignit (căcĭ când luase Persiĭ Ierusalimul o robisă), au făcut cu Persiĭ pace, şi cu mare pocvală s'au întors la Ţarigrad. După atâte laude de biruinţă, şi de creştinătate ce avé Iraclie, maĭ pre urmă rău s'au ocărât la bătrânéţă, în ĭerésa Manothelitelor căzind, şi pre alţĭ Pravoslavnicĭ către acéstă nebunie silind, şi aşé urgiĭa luĭ Dumnăzău asupră-ş, şi a toată înpărăţiĭa pornind, el Let 641. cu gré boală de Idropică au murit, Lét 641 mart: (sau cum va Calvizie) maĭ 11 după ć-au înpărăţit anĭ 30 lunĭ 10 (sau Patavie Parte 1 carte 7. cap. 13. Ricţiol în Hronicul mare, la acesta an. cum va Patavie lunĭ 4 zile 6; séu cum însămnéză Ricţiol în Hronicul mare, lunĭ 5 zile 8; ĭară înpărăţiĭa de la vrémile luĭ înnainte, cu spurcată descăliĭa luĭ Muhammed Psevdoprofitului, şi maĭ mult cu vitéze armele luĭ, şi următorilor luĭ, tare au început a se struncina, şi din toate părţile a se scutura, cât deciĭa Serachéniĭ, şi păgânătaté lor, cu neîncetat pas, tot înnainte au păşit, până au sosit lucrul la mişeliĭa, şi mizeriĭa, caré acmu cu toţiĭ, o plâng, şi de să va maĭ întoarce vre odată plânsul acesta în râs, şi bucurie, unul Dumnăzău ştie, carele în mâna sa au închis cunoştinţa vrémilor, şi a anilor. Decĭ Iraclie, fiind la vârsta de 66 de anĭ, murind, au rămas la înpărăţie fiĭu seu Constantin.

CAPUL XI.

Acastaş să arată de la Constantin fiiul luĭ Iraclie, până la Constantin Pogonat.

Constantin după ce au statut la înpărăţie, maĭ mult de patru lunĭ n'au trait; căcĭ întrând în vrajbă cu maştihă-sa Martina, zic uniĭ să-l fie otrăvit. După ce au murit Constantin, au apucat înpărăţie Martina, cu fiiul său Iraclion; ce şi acésta nu mult au îndelungat, plata ce i s'au căzut, că după 6 lunĭ Senatul înţelegând, că ea să fie otrăvit pe Constantin, au prins-o şi tăindu-ĭ limba, au trimis-o la izgnanie. Aşijderé luĭ Iraclion ĭ-au tăiat nasul, şi l-au băgat în mănăstire, şi au rădicat la înpărăţie pe Constans fiórul luĭ Constantin nepotul luĭ Iraclie, Lét 642 în luna luĭ fevr: Acesta Constantin ca la 27 de anĭ au înpărăţit. In toată vrémé înpărăţiiĭ luĭ, ceva să să fi lucrat în părţile despre Crivăţ, lucru de însămnat nu pomenesc, căcĭ Serachéniĭ supt halifélele luĭ Muhammed, la Asia tare întărindu-să, multe locurĭ şi cetăţĭ ale înpărăţiiĭ Romanilor cuprinzind, (căcĭ acmù şi Ierusalimul luase), pentru acéĭa toate lucrurile céle maĭ gréle într'acolo să purta, fără numaĭ dintre scriitorĭ pomeneşte Chedrinos, Cap: 189, precum Lét 657 Constans înpăratul, au mărs cu oaste asupra Sclavinilor, şi cu nărocire izbândind, multă pradă au scos din ţara lor; de unde macar că nu cu aĭavé dovadă, ce de crezut ĭaste, că biruinţă având înpăratul asupra Varvarilor, părţile Volohiiĭ în pace să fie trăit. Iară cititorĭul nostru, puţin îngăduitorĭu fiind, îĭ gĭuruim, că în cursul hroniculuĭ înnainte îĭ vom dovedi, că pre acéste vrémĭ, pre carile Istoriciĭ ne pomenite le trec, şi pentru părţile Volohiiĭ tac, alţiĭ lĭ-au pomenit, şi precum pre locurile sale, să fie fost trăitorĭ Romaniĭ din Volohia, arată. Iară Constans înpăratul, Lét 668 Iulie 15 fu ucis în feredeu, lovindu-l un Andreĭ, fiórul unuĭ Troilo, cu tasul cel ce să spală în cap, în cetaté Siracusiĭ, unde pre atuncé să afla. După moartea înpăratuluĭ, oşténiĭ pentru ca să nu fie fără înpărat au rădicat pe un Mizizie (de némul luĭ Arman fiind)

Constantin Nichifor, Theofanis. Istoria amestecată car 18, capul de pre urmă. Martina şi Iraclion.

Constantin nepotul luĭ Iraclie. Lét 642.

Zonaras carte 15 cap. 19 Chedrinos sămnul 175.

Lét 657.

Lét 668.

Mizizie séu Mizentie.

la înpărăție, în carile altă vrednicie nu ĭera, fără numaĭ căcĭ
Theofan și Chedrin acoloș. ĭera prea frumos la față, și la stat, ce Constantin fiul (luĭ) Constans, auzind de moartea părinteluĭ săŭ, și de înpărăție, precum Mizizie (séu cum alțiĭ îĭ zic Mizentie), tirănéște au apucat-o, s'au sculat cu Donoimaoa de la Țarigrad, și mărgând la Sichilie, acoloș, și pe tiran au omorât, și toată înpărățiĭa Apusuluĭ așézind, și oasele tătâne-său purtând, s'au întors la Țarigrad fiind fără barbă când s'au dus, ĭară la întors viind, ĭera cu barbă lăsată;
Patavie Parté 1. carté 8. cap. 1. pentru acéĭa ĭ-au zis Pogonattos, adecă Bărbos. Perit-au Constans în anul pomenit Iulie 15, după ce au înpărățit anĭ 27, séu precum socotéște hronicul cel mare, anĭ 25 lunĭ 6, zile 5.

CAPUL XII.

Arată-să Volohia supt Constantin Pogónat, apucată de Bolgarĭ, însă nu mult ținută.

Constantin Pogonat. Lét 678. Până la al zécele an, a înpărățiiĭ acestuĭ înpărat, carile ĭaste de la naștere fiĭoareĭ 678, Istoriciĭ sint dațĭ a scrie războaele, și nevoile, carile trăgé înpărăția, cu vrjmaș și păgân némul a Serachinénilor, ĭară la anul pomenit, Condeiul, și în parté E-
Theofan și Chedrinos. vropiĭ, întinzindu-'șĭ, scriu, precum Bolgariĭ, cariĭ de pe apa Volgâĭ, numele îșĭ trag, despre părțile Crivățuluĭ, și despre locurile măriĭ négre, în Thrachia au năpădit, și oasté, caré înpăratul înpotriva lor trimisése, au biruit. Ce înpăratul fiind dat după grijé lucrurilor Bisericeștĭ, și fiind să strângă Sinod, ĭ-au căutat să cază cu dânșiĭ la pace, gĭuruindu-le și dare pre an. La al doilé an,
Lét 679. ĭarăș aciĭa Bolgarĭ trecând Dunăré, și vrând acmù să se așéză cu totul în Bernis, înpăratul ĭarăș au trimis oaste asupra lor; ce tot cel de an năroc au afflat Romaniĭ; căcĭ Hatmaniĭ ținnd pre Bolgarĭ în samă de nemică, și eĭ acmù apucând locurile céle tarĭ, prin munțĭ, fără multă nevoe au biruit pe oasté înpăratuluĭ, pentru caré înpăratul ĭarăș căzind cu dânșiĭ la pace, s'au așezat lucrul: însă după plăcéré Bolgarilor. Iară după ce s'au așezat lucrurile despre parté Bolgarilor, s'au mutat oșteniré

spre Asia, înpotriva Serachénilor, carii nu numaĭ multe țărĭ, și cetățĭ luasă de la înpărăție, ce încă și Țarigradul șepte anĭ încunjurat l-au ținut, ce maĭ pre urmă cu aĭave ağutorul Pré-curateĭ Fićoarîĭ, atâta au suppus pe Serachénĭ, cât s'au legat să dé pe an 365 miĭ de galbenĭ: 50 de suflete oamenĭ și 50 caĭ Chioheĭlénĭ, și cu acesta mijloc au făcut pace în 30 de anĭ. Supt acesta înpărat istoriciĭ Greceștĭ în istorie Țarigraduluĭ, ca cum ar pune ţénchĭul, pentru numele Dachiĭ a pomeni, până la înpărăția luĭ Vasilie Bolgarocton tac; apoĭ ĭarăș supt numele Vlahilor, de Romaniĭ din Dachia încep a pomeni; însă din Istoricul Zonoras putem cunoaște, că pe acéste vrémĭ, nĭamul Bolgarilor spre acéste părțĭ întărindu-să, nu numaĭ să fie stropșit, ce încă și cuprins țărâle înpărățiiĭ, precum dincoace, așé și dincolo de Dunăre. Aceșteĭ dară tâmplărĭ, Istorie Zonoras carte 14: Cap 21: așé o scrie. Βουλγάροι τὰς Ρωμαϊκὰς χώρας, τὰς πέραν τοῦ Ἴστρυ, Adecă: «Bolgariĭ zice, în țărâle Româneștĭ, céle de peste Dunăre, răvărsațĭ, pustiind; înparatul (Constantin) s'au gătit, și pe mare și pe uscat să le iasă Innainte, și așé cu mare Dunaimà de corăbiĭ purcegând pe maré négră, au întrat cu oasté în sus pe Dunăre. De acéstă a înpăratuluĭ gătire, înspăimântându-să Varvariĭ, s'au tras într'un loc tare, carele cu pământ și cu ape ĭera încunğurat, și acolo ședé. Intr'acé vréme lovind pe înpăratul gré duréré de pićoare, și lăsind numaĭ pe Hatmaniĭ săĭ cu oștile, el au trecut în ćasta parte la Mesămvriĭa, pentru ca să-'șĭ facă lĭacurĭ la feredée. După despărțiré înpăratuluĭ de oaste, au întrat în oaste o frică și o spaimă ca acéĭa, cât de nime gonițĭ fugiĭa, carile încotro puté. Varvariĭ acésta văzind, înbărbătându-să, cu mare îndrăznĭală s'au luat din dos a ĭ goni; pre mulțĭ omorând, și numaĭ puținĭ prinzind, și așé apoĭ, și Dunăré după dânșiĭ trecând, ș au așeḑat șétrele în pământul Romanilor; nicĭ deciĭa sau maĭ părăsit, tot de-a una țărâle Româneștĭ a pustii, pentru caré au căutat înpăratuluĭ, cu dânșiĭ să facă pace, și cu mare ocara înpărățiiĭ s'au legat încă și dare pre an să le dé. După acéstă tâmplare deciĭa lucrurile în pace au stătut, până în săvârșiré luĭ Constantin». Cu acéstă povéste arată Zonora, precum deciĭa s'au curmat pomeniré la Istoricĭ, pentru țărâle Ro-

Nichifor in Epitom List. 99. Pavel Diacon carte 19; Chedrinos la acest înparat.

mâneştĭ, τὰς τοῦ πέραν τοῦ Ἴστρυ, acelor de peste Dunăre, adecă a Dachiĭ măluroasă şi muntoasă; căcĭ cé Mediterrania, adecă Ardĭalul, încă de demult Ghepidiĭ o apucasă, precum noĭ la viĭaţa luĭ Iustinian, am arătat. Aşa Varvariĭ aceşté, cuprinzind ţărâle Româneştĭ, precum dincoace aşé dincolo de Dunăre, au dat pricină numele cel vechĭu a Romanilor să se schimbe în a Volohiilor, după limba adecă Slovenéscă, precum eĭ chema pe Romanĭ. Stând dară Bulgărimé pe acesté ţărĭ, poate să cunoaşte că şi Romaniĭ din Dachia, de agĭutorul înpărătesc părăsiţĭ, şi ne apăraţĭ rămâind, le va fi căutat într'un chip a-'ş tocmi lucrurile, cu Varvariĭ, şi cu deosăbită respublică cu dânşiĭ, şi cu alţĭ vecinĭ de pen pregĭur a să chivernisi: maĭ vârtos (căcĭ precum din cursul Hronologhiiĭ putem cunoaşte) că aceştĭ Bolgarĭ, nu mulţĭ anĭ în Dachia să fie zăbăvit, ce trecând la Misia, şi la Illiria pre acolo s'au aşeḑat, precum maĭ ğos vom arăta, şi precum videm şi până astă-zĭ, pre acolo lăcuesc; ĭară nu despre Dachia. Ce Istoriciĭ greceştĭ, precum am zis, macar că pe vremé acestuĭ înpărat îşĭ curmă voroava pentru Romaniĭ din Dachia, însă dintr'alţĭ Istoricĭ puţin înainte, va afla cititorĭul, precum acéĭaş Romanĭ, pre locurile lor trăind, Publică deosăbită, să-'ş fie legat, macar că până la vrémile luĭ Isachie Comneno Anghel, tot de trupul înpărăţiiĭ Ţarigraduluĭ, să ţiné; Iară supt acela înpărat, deciĭa aşéşĭ de tot s'au deosăbit, precum rândul Istoriiĭ, curat va arăta, în viĭaţa luĭ Alexiĭ Anghel. După ce aŭ înpăcat Constantin toate părţile, ş-au făcut şi săborul a toată lumé, carele să numără al şésele, la anul 685, în luna luĭ septemvrie, au
Lét 685. murit; în Indictionul al 14: după ce înpărăţisă 17 anĭ încheiaţĭ, lăsind la înpărăţie pre fiĭul său Iustinian.

CAP XIII

Acéstaş să arată, de la Justinian, până la Leontie.

Iustinian Lét 686 Istoria Misţelana carte 19 şi Theofanis.

Scriu Istoriile Amestecate, precum Iustinian la anul 686: au rădicat oaste, asupra Bolgarilor, şi a Sclavonilor, şi multă pradă

şi stricăciune lĭ-au făcut; ce apoĭ întorcându-să curând fără pază, şi fără grijă, ĭarăş l-au ağuns Bolgariĭ, şi ş-au scos toată prada. După acéĭa pace cu Bolgariĭ, cu Sclavoniĭ făcând şi oştiĭ, caré din Sclavonĭ, ca la 30 miĭ cu léfă scrisése, bizuindu-să, au stricat pacé cu Serachéniĭ, şi lét 691, s'au sculat asupra lor. Serachéniĭ nicĭ o gătire de oaste având, cu mare plecăcĭune au căzut la înparatul rugându-se, precum voĭa îĭ va fi, aşé legământ de pace, între dânşiĭ să facă. Ce înparatul, păciĭ nicĭ cu un chip, loc ne vrând să dé, s'au ağuns Serachéniĭ cu Slovéniĭ, gĭuruindu-le, să le dé atâţe banĭ, câţĭ de la înpăratul să ĭa, să tocmisă. Slovéniĭ o samă luând de la Serachénĭ banĭ gĭuruiţĭ, acasă întorcându-să, şi mare tulburare în oastea luĭ Iustinian făcând, într'acé vréme Serachéniĭ, ĭ-au dat navală; şi îndată îl şi biruiră. Inpăratul încă văzind ć-au păţit, cu vicleşugul Sclavonilor; ce fugisă: mâniindu-să, au poroncit de au omorât pe toţĭ pe alalţĭ Sclavonĭ, cariĭ maĭ rămăsése în tabără. Zonora Carté 14: Cap 22: scriind maĭ pre larg, pentru acéstă oaste bulgăréscă, caré au viclenit pe Iustinian, carile s'au poroclit Rinotmitos (ca cum am zice Cârnul), stricând legământul, carele avé cu Bolgariĭ, şi neprimind să le maĭ dé daré pe an, s'au sculat cu oaste asupra lor, şi tare biruindu-ĭ, mulţime de robĭ au prins, din cariĭ alegând triĭ zăcĭ de miĭ maĭ de frunte, şi maĭ tinerĭ, au făcut Leghioane adecă polcurĭ noaâ, Καὶ λαὸν ἐκάλεσεν αὐτοὺς περιούσιου, şi l-au numit nărod agonisit; Iară lét 694 Iustinian, precum îşĭ ĭera la minte ĭuşor, şi maĭ mult strâcătorĭu înpărăţiiĭ de cât tocmitorĭ, pentru nişte micĭ şi de nemică pricinĭ, pre toţĭ lăcuitoriĭ Ţarigraduluĭ, urgiĭa puindu-'ş au poroncit luĭ Ştefan pazitoriul cetăţiĭ, ca aflând vréme, fără nicĭ o milă şi frica luĭ Dumnăzău, să omoare pe toţĭ Ţărigrădéniĭ, anume arătându-ĭ, să încépă de la Calinic Patriarchul, pănă la cel maĭ prost om, şi nicĭ pre unul viu să nu lasă. De acéstă a înpăratuluĭ ne-dumnăzăire, luând ştire Ţărigrădéniĭ, au căzut cu toţiĭ la Leontie (pre carile atuncé îl orânduisă să margă cu Dunaimaua la Greţia), rugându-l să să întoarcă cu oasté să-ĭ mântuĭască din fără vină moarté, caré înparatul lĭ-au poroncit. Leontie, încă după rugămenté lor făcând,

Lét 691.

Zonora Carte 14. cap. 22.

Lét 694.

Zonaras carte 14. cap 22. fără véste să întoarce, şi prinzind pe Iustinian, ĭ-au tăĭat nasul, şi la trimis la Hersonisos (acesta ĭ Crâmul) în Izgnanie, ĭară el cu voĭa tuturor, au stătut la înpărăţie. Iustinian au înpărăţit anĭ aproape de 9: la izgnanie anĭ aproape de 10:

CAPUL XIV.

Acastaş să aratŏ, de la Leontie, până la a doua înpărăţie a luĭ Iustinian.

Leontie. Leontie în anul pomenit, după ce au stătut înpărat, ĭ-au vinit ştire, precum Serachéniĭ la Africa, au luat vestită cetaté Carthaghiné. Mişţelana, Nichifor Theofanis. Decĭ trimiţând oasté, pentru ca să scoaţă cetaté din mâna Varvarilor, ce oastea trimisă nepurtându-să cum să cade, maĭ mult au pierdut, de cât au dobândit, pentru caré, cu ruşine Apsimar. ca acéĭa la înpăratul a să întoarce temându-să, pre un Apsimar Tiverie, d'intre dânşiĭ au râdicat înpărat, şi întorcându-să la Ţarigrad, şi prinzind pe Leontie, ĭ-aŭ tăiat nasul, precum şi el făcusă luĭ Iustinian, şi l-au băgat într'o mănăstire la Dalmaţia Pentru anul aceştiĭ tâmplărĭ, însămnătoriĭ annilor, nu să tocmăsc, Patavie Parte 1, carte 8, cap. 3. Lét 698. căcĭ Patavie scrie, precum să să fie tâmplat lét 698; Calviz va la anul 697: Riţeolul în hronicul mare, acéstă povéste o pune la anul 696: ğudecata adevăruluĭ, la cititorĭu rămâne; ĭară noĭ socotéla luĭ Patavie dintr'altele tot maĭ curată am socotit-o. Nu Lét 700. vom tréce cu pomeniré, că pre acéstă vréme, lét 700: Crac, cel din tâĭ a Polonilor Domnu, au zidit cetaté, pre caré de pre nu- Lét 702. mele său a numit-o Cracov; Iară lét 702 Iustinian înpăratul, (pentru carele am pomenit, precum Leontie tăindu-ĭ nasul, l'au fost trimis în izgnanie la Crâm), scapând de acolo, au fugit la haganul Domnul Cazarilor. (Calviz în Hronicul mare, séu precum alţiĭ îl număsc alazilor, Patavie Carte 8: parté 1: Cap 3 : Avarilor), carele ântăĭ, cu mare cinsté priimindu l, şi spre fiică-sa Theodora au dat după dânsul; Ce apoĭ Apsimar înpăratul, cu multe darurĭ şi cu maĭ multe ğuruinţă ağungând la Hagan, ĭera numaĭ să-l dea pe mâna neprietinuluĭ, de care lucru luând véste Iustinian,

au fugit la Tirvelin, Domnul Bulgarilor, carele cu bună inimă priimindu-l, îndată s'au sculat cu multă oaste, şi au mărs asupra luĭ Apsimar la Ţarigrad, şi lét 703: Iustinian au vinit cu agĭutorul Bolgarilor, şi au încungĭurat Ţarigradul, şi după triĭ zile aflând loc pe unde între apa în cetate, fără veste au izbândit cetaté, şi prinzind pre Apsimar şi pe Frate-său Iraclie (alţiĭ zic şi pe Leontie), mult pe uliţă şi la Ipodrom (acesta-ĭ astăzĭ Atmeĭdĭan) târându-ĭ, apoĭ cu mulţĭ alalţĭ, ĭ-au tot spânzurat pe zabrélele cetăţiĭ, ş'au stătut Iustinian de iznoavă înpărat, după cum socotéşte Patavie, la întratul anuluĭ 705. Deciĭa Iustinian, cu multe darurĭ pre Bulgarĭ încărcând, ĭ-au slobozit acasă. Inpărăţit-au Apsimar, după socotéla luĭ Patavie anĭ 7: Iustinian apoĭ stricând pacé cu Bolgariĭ, şi pentru binele ce-ĭ făcusă, nemulţămitoriŭ arătându să, Lét 706 s'au sculat cu oaste pe maré négră, şi mărgând au lovit la Anhelo. Ce lovindu-l Bolgariĭ precum nu să gândiĭa, deabiĭa cu puţineĭ au scăpat înnapoĭ la Ţarigrad, viind.

Lét 703. Iustinian a doua.

Lét 705.

Lét 706.

CAPUL XV.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Volohia depe stăpâniré Crâmuluĭ.

Pomeniţiĭ Bolgarĭ, şi Sclavonĭ, macar că peste Dunăre în Misia, şi în Trachia, tare picorul îş înfipsése, şi ném tare şi vrăjmaş ca acesta, între înpărăţiĭa Ţarigraduluĭ, şi între Volohia noastră, macar că ca un zidĭu de aramă, la mijloc să pusése, şi pre lăcuitoriĭ în Volohia Romanĭ, de la alalt al înpărăţiiĭ trup, de tot îl deosăbise, însă stăpâniré, caré înpărăţiĭa Romanilor avé în Crâm, şi pe marginile măriĭ négre despre Crivăţ, şi despr eVolohia, tare Argument ĭaste, că Romaniĭ în Volohia, şi supt tulburaré Bolgarilor, neclătiţĭ să fie rămas, căcĭ Istoriciĭ cu toţiĭ într'un glas, numaĭ odată pomenesc, supt Constantin Pogonat, precum Bolgariĭ s'au tras de-odată înnapoĭ, (precum am pomenit la Cap 10. aceştiĭ Cărţĭ) şi la anul ĭarăş trecând Dunăré, deciĭa înnapoĭ să să fie maĭ întors, Istoriciĭ nu pomenesc; nicĭ alt ném

pre acéĭa vréme, asupra Volohilor să maĭ fie vinit, arată. Decĭ macar că Volohia în tréceré Bolgarilor, multă pagubă, şi pustietate va fi pățit, însă pentru ce maĭ pre urmă să o fie lăsat, nicĭ o pricină, nu să véde, că toată călcaré şi răutaté acelor Bolgarĭ, precum am zis, numaĭ doĭ anĭ au stătut, şi eĭ trecând peste Dunăre în Misia, şi în Trachia, şi înnapoĭ ne maĭ întorcându-se, ĭată că Romaniĭ în Volohia, n'au avut pentru ce să nu sté la locurile lor; şi maĭ vârtos având Crâmul (în carele câtă mulțime de Romanĭ să fie lăcuit, maĭ ğos vom arăta), şi toate marginile măriĭ négre, cu Romanĭ, şi cu oaste înpărătéscă ținute, şi păzite; cariĭ ca un zidĭu de sprejinĭală le ĭera, despre părțile altor Varvarĭ dintr'acolo. Iară Crâmul (macar că şi el numaĭ puține călcăturĭ, de cât Volohia au avut, şi de câte-va orĭ, aşéş de Varvarĭ apucat şi ținut fiind, însă ĭară cu vréme dezbătându-să, supt stăpânire înpărățiiĭ rămâné), carele, cât să fie fost de bogat în lăcuitorĭ, de pre acésta să va cunoaşte, că Iustinian Cârnul înpăratul, când au fost acolo la Izgnanie, fiind oare ce dosădit de lăcuitorĭ, după ce au stătut de a daoa oară înpărăție, precum s'au pomenit, vrând să-ş răzscumpere asupra
Lét 710 lor, la anul 710 (scriu aciĭaş, pre cariĭ maĭ sus am pomenit Istoricĭ, şi maĭ ales Theofanis, şi Chedrinos), precum au trimis pre Filipic Voevodul cu multe oştĭ pre mare, dându-ĭ poroncă, pre toțĭ lăcuitoriĭ Crâmuluĭ, şi bărbat şi muerĭ nealegând, să-ĭ omoare, până la unul, fără numaĭ prunciĭ, cariĭ vor fi, să-ĭ aducă la Țarigrad, pentru ca să-ĭ omoară înnainté luĭ, ca de privala lor să-ş izbândĭască inimiĭ. Filipic după poronca luĭ au şi făcut; că mergând cu vasele pre mare la Crâm, pre cățĭ au putut călca fără veste, pre toțĭ ĭ-au omorât; ĭară cățĭ au fost maĭ în lontrul Crâmuluĭ, luând véste, au fugit afară din Crâm, spre hotarăle Cazarilor. (Eu mult stau de socotesc, şi voĭ să zic, că numele Căzacilor să-l fie scrie scris Istoriciĭ greceştĭ Cazar, şi aceştĭ Cazarĭ de atuncé, să fie Căzaciĭ de astăzĭ), de la cariĭ agĭutorĭu îndămânându-şĭ s'au întors asupra luĭ Filipic. Filipic după poronca înpăratuluĭ într'acé dată spre maĭ groznică moarte, cruțind numaĭ prunciĭ, ĭ-au fost trimis la Țarigrad, Ce furtuna pe mare lovind, s'au înnecat cu vase cu tot, cariĭ au fost la număr 73

de miĭ. Socotéşte aicé, ce mulţime de nărod au fost în Crâm, de vréme ce numaĭ Prunciĭ, pre cariĭ ĭ-au putut apuca de prin târgurĭ, şi satele de pe marginile hotaruluĭ, au fost atâţé de mulţĭ, altora lăcuitorĭ, câtă să fie fost sumă? Iustinian la anul 711 de iznoavă, şi altă oaste trimiţind, au dat maĭ tare poroncă luĭ Filipic, cum niciĭ pre un lăcuitorĭu Crâman, viu să nu lasă. Crăméniĭ luând agĭutorĭul Cazarilor, precum am zis, şi viind asupra luĭ Filipic, cu războĭu l-au biruit. Filipic după ć-au pierdut războĭul, şi multă oaste, şi ştiind neînduplecată, şi sirĭapă tirăniĭa luĭ Iustinian, au socotit, că aşé bătut de să va întoarce înnapoĭ, cap nu maĭ are, pentru acéĭa cu câtă oaste îĭ maĭ rămăsése, s'au înpăcat cu Crâméniĭ, şi cu toţiĭ l'au râdicat înpărat; şi deciĭa viind cu toţiĭ la Ţarigrad, au prins pe Iustinian, şi ĭ-au tăĭat capul, după ce înpărăţise al doilé rând 9 anĭ. Filipic după ć-au stătut la înpărăţie au înpărăţit un an şi şese lunĭ, şi Lét 713 l-au prins Rufus într'aşternut, şi ĭ-au scos ochiĭ, Iunie 3 şi au stătut la înpărăţie Artemie, carele s'au numit Anastasie. Inpărăţind Filipic, scrie Zonoras, Carte 14 Cap 26 precum Bolgariĭ prădând Thrachia, pănă supt Ţarigrad au pustiit şi au ars tot ce lĭ-au ĭeşit înnainte. Anastasie încă după ć-au înpărăţit anĭ doĭ, după cum mărturiséşte Chedrinos, prinzindu-l Theodoric Lét 715 ĭ-au tăĭat părul, şi făcându-l călugăr, l au băgat în mănăstire, trimiţindu-l la Thesalia. Theodoric încă Lét 716 de bună voe lăsind înpărăţiĭa, şi luând shima Călugărĭască, au lăsat în locul său pe Leon Isavrul.

[Margin: Lét 711. — Filippic. — Lét 713. — Nichifor In Epitome, Theofanis. Zonaras carte 14. cap. 26. Artemie. — Lét 715. — Theodoric. Lét 716.]

CAPUL XVI.

Aceĭaşĭ să arată, de la Leon Isavrul, pănă la Constantin Copronym.

Leon Isavrul, carele maĭ denainte s'au fost chemând Conon, după socotéla luĭ Patavie, stătut-au la înpărăţie Lét 717, Indiction 15, mart: 25, ş au înpărăţit anĭ 25 lunĭ 2, ce în toată înpărăţia luĭ, războaele şi greutăţile înpărăţiĭ fiind la Asia, cu greĭ vrăjmaşiĭ Serachénĭ, scriitoriĭ vremilor acelor despre Crivăţ ceva

[Margin: Leon Isavrul. Theofanis la anul cel de pre urma a luĭ Leon. Lét 717.]

vrâdnic de însămnat nu pomenesc, fără numaĭ ce scriu, precum
Lét 719. Lét 719 Artemie fugind de la Thesalia, şi mărgând la Tervelin Domnul Bolgarilor, multă oaste au dat într'agĭutorĭu, cu caré la Ţarigrad viind, au început să bată cetaté; Ce Ţarigradéniĭ, dând a înţelége Bolgarilor, precum cu toţĭ la înpărăţie nu-l pri(m)ăsc, (căcĭ el nu acesta mijloc au fost rădicat pe Bolgarĭ, zicând că-l
Chedrinos Theofanis Misţelana. poftesc la înpărăţie Ţărigrădéniĭ). Bolgariĭ văzind că nu pot face ceva, s'au mâniĭat; şi prinzindu-l l-au dat în mâna luĭ Leon Isavrul, carele îndată au poroncit de ĭ-au tăiat capul. După acésta, Leon Isavrul în mare nedumnăzăire căzind, el întâĭ au scornit goană asupra Sfiintelor Icoane, şi au poroncit Paicilor săĭ de,
Lét 726. au dat ğos Icoana Mântuitorĭuluĭ, şi Domnuluĭ Hs. Lét 726 şi deciĭa poroncă dând, Icoanele să nu să maĭ cinstéscă, mulţĭ credincóşĭ, nevrând, la necredinţa înpăratuluĭ părtaşĭ să fie, multe cazne, şi Izgnaniĭ au păţit; ĭară între toate maĭ groznică, şi maĭ minunată au fost patima Sfântuluĭ Ioan Damaschin, carile în curté Domnuluĭ Serachénilor Masalmas la mare cinste, şi credinţă ĭera; de unde pentru goana Sfintelor Icoane auzind, în potriva înpăratuluĭ, pentru Icoane, au scris cărţĭ la Episcopiĭ Bésericilor. Leon de acésta înştiinţându-să, au poroncit logofeţilor luĭ, să înpotrivască slova Sfântuluĭ Ioan; cariĭ slova avidoma potrivind, au scris ca cum ar fi scris la înpăratul, şi l'ar fi îndemnat, să trimaţă oaste, să apuce Damascul, şi făcându-să adecă, că va să ţie prieteşugul cu Domnul Serachénilor, ĭ-au trimis acéstă carte, ca cum ar fi a Sfântuluĭ Ioan. Amira, saŭ Domnul Serachénilor, arătând Carté luĭ Ioan Damaschin, el au răspuns, precum slova să fie a sa mărtuşiséşte, ĭară el de vicleşug ca acesta, nicĭ cum n'au gândit, ne cum să scrie. Amira deciĭa au poroncit de ĭ-au tăiat mâna dréptă, şi l-au scos din curte. Sfântul luându-'şĭ mâna cé tăĭată, şi mărgând acaseş, au stătut înainté Icoaneĭ Maichiĭ Miliĭ, şi peste toată noaptea să ruga, să-ĭ vindece sluţiĭa, caré pentru laudele eĭ, scriind au păţit acésta, de la necredincóşĭ; şi să gĭuruĭa, că în toată viaţa nu va lipsi cu dânsa laudele luĭ Dumnăzău, şi a Maichăĭ Fićoare a scrie. Şi aşé el în somn căzind, i s'au arătăt Maĭca Precurata, zicându-ĭ: Iată că mâna la loc ţi s'au pus, decĭ caută precum té-ĭ gĭu-

ruit, aşé să facĭ; şi-'ţĭ fă Condeĭul a scrie curund scriitorĭu. Deşteptându-să Sfântul din somn, ş-au aflat mâna însănătoşată; numaĭ sămnul înpregĭur, pentru credinţa, lăsind, cu care sămn încredinţându-să Amira, ĭarăş l-au adus în curte; şi la maĭ mare cinste, l-au avut câtă va vréme. Apoĭ sfântul, vrând să înple gĭuruita ce făcusă luĭ Dumnăzăŭ, au părăsit curté, şi însoţindu-să cu Sf: Cozma, s'au dus la Lavra Sfântuluĭ Saveĭ, la Ierusalim, şi au întrat în mănăstire; şi acolo au scris Cărţile, carile astăzĭ le are Sfînta a Răzsărituluĭ Besérică; înpotrivaa tuturor nepriĭa(te)-nilor ĭereticĭ, şi schismaticĭ. Tâmplatu-s'au acésta în anul 728; ĭară Lét 732 Leon înpăratul au luat fiĭuluĭ său luĭ Constantin Doamnă pe fata Hanuluĭ Cazarilor, şi în Sfântul Botez au numit-o Irini; şi au înpăcat părţile înpărăţiiĭ dezpre parté lor. (Aceşté Cazarĭ trăĭa pre câmpiĭ denafara Crâmuluĭ), de unde fără prepus să cunoaşte, că şi părţile Volohiiĭ în pace vor fi fost, căcĭ alţĭ Varvarĭ pe acéĭa vréme, maĭ aproape de aceşté să fie trăit, noĭ la scriitorĭ a afla n'am putut. Decĭ Leon Isavrul Lét 741 Iunie 18, după ce au înpărăţit anĭ 25 lunĭ 2, precum am zis, de boală de pântece au murit, lăsind în locul său la înpărăţie pre Constantin Copronim.

Lét 728, 732.

Theofanis, Misţelana.

Lét 741.

CAPUL XVII.

Tot aşé să trăgănĭază Istoriĭa de la Constantin Copronym, până la Constantin, şi muĭcă-sa Irini.

Copronim, aşé s'au poreclit, căcĭ s'au imat în scăldătoaré Sfântuluĭ Botez, a răuluĭ părinte născut, rău, şi spurcat necredincós: voĭa Dumnăzăĭască însămnând, căcĭ în toată nedumnăzăiré, pre tată-său cu multul au covârşit. Alţiĭ vor să fie luat acest nume, căcĭ atâta ĭ-au fost dragĭ caiĭ, cât maĭ multă vréme au fost petrecând în grajd, şi în baleca cailor, şi şezind la masă, în câteva tepsiĭ, au fost puind balegă de cal, zicând, că maĭ frumos miros, de cât baliga caluluĭ altul nu maĭ poate fi. (Pavel Diacon Carte 21: Cap 14:). In vrémé dară acestuĭ înpărat, Bolgariĭ stă-

pânind în Misia, şi în Thrachia, pănă la maré négră, Constantin
Lét 763. cu vasele au mărs asupra lor, şi Lét 763: puind tabăra supt Anhialo, aco'o ĭ-au ĭeşit înpotrivă Telesis, Domnul Bolgarilor: şi dându-ĭ războĭu, opt césurĭ, ce pănă maĭ pre urmă, fură Bolgariĭ biruiţĭ, Craĭul lor din războĭu scăpând, l-au ucis aĭ seĭ, dându-ĭ pricină, că nu s'au purtat cum s'au căzut; Iară Constantin în-
Lét 770. păratul cu pohfală s'au întors la Ţarigrad. Apoĭ Lét 770: văzind că într'alt chip cu Bolgariĭ să facă, n'are; au luat pre fata Domnuluĭ Bolgăresc, cu fiĭul său Leon, şi cu acesta mijloc, au făcut legătură de pace între dânşiĭ. De aicé încă să poate cunoaşte la câtă putére, şi tàrie agĭunsése Bolgariĭ, cât înpăraţiĭ Ţarigraduluĭ, părăsindu-să a maĭ căuta varvariĭa lor, de năvoe, le căuta a să şi încuscri cu dânşiĭ, neputând cu armele a-ĭ maĭ sprejini, sau de pre locurile sale aĭ maĭ urni. Şi aşé de aciĭa Bolgariĭ, au rămas stăpânitorĭ în Misia, şi în Thrachia multe sute de anĭ, precum înnainte, pre scurt, să va arăta; de unde aĭavé ĭaste, că şi lăcuitoriĭ Romanĭ în Volohia noastră, precum am şi maĭ zis, le va fi căutat într'un chip cu dânşiĭ a să chivernisi, şi la prieteşug a trage, pentru ca să-ş poată scuti, şi ţiné locurile, şi moşiile. Şi încă înpăraţilor Ţarigraduluĭ căutând, şi Domniĭ Volohiiĭ după cumpătul vrémiĭ, şi rudeniiĭ, şi cuscriĭ cu Craiĭ lor să facă, precum au şi făcut, de care înnainte la locul său să va zice. Decĭ de crezut ĭaste, că de ar fi pus Bolgariĭ pićorul, să stăpânĭască şi peste Dunăre, precum stăpâniĭa în Misia, şi în Thrachia, Istoriciĭ vrémilor, macar cât de puţin ar fi pomenit, ceva; caré nepomenind; rămâne după pravila adeverinţiĭ Istoriiĭ, să cunoaştem, că deşi Istoriciĭ tac, însă Romaniĭ în Volohia, între Bolgarĭ, şi între Tătarĭ, să fie rămas lăcuitorĭ cu nărocul lor; caré adevărat să fie rămas, la acésta, şi martur ne ĭaste Anton
Anton Bonfiĭu Decada 1. Bonfiñ, carile zice, Decada 1: «O parte, de Dachia, caré între Nistru, şi între Prut, şi între Dunăre să cuprinde, Moldavia (ca cum ar zice, Moalé Dachia) de la ceştĭ maĭ tinerĭ Scriitorĭ, să numéşte, ĭară cé maĭ pre lângă Dunăre, acmu să zice Montana; (că Daviĭ şi Dachiĭ, tot un nĭam sint, şi tot o limbă au); Aceşté din Romanĭ să trag, şi de atâta vréme între atâţe Varvarĭ trăind, însă de acolo a-ĭ dezrădăcina, cine va nicĭ cum

n'au putut». Acéstă şi Hronicul înnainte va arăta; unde, şi în ce vréme pe Istoricĭ a grăi vom auzi. Decĭ Constantin Copronim Lét 774: Bolgariĭ fără cale pacé rumpând, ĭarăş au mărs cu oaste asupra lor, şi din mulţimé Bolgarilor, 12 miĭ omorând, dintr'al săĭ, macar unul n'au căzut. Atuncé Bolgariĭ ĭară au căzut la pace, ca deciĭa unul pre altul să nu maĭ băntuĭască; Iară Let 775. Constantin Copronim, aşijderé fără cale asupra Bolgarilor, vrând să rădice oaste, fiind în cetaté Stronghilo, l au lovit buba ce-ĭ zic Anthraxi, şi deciĭa mare fierbinteĭală; şi aşé în 14: a luĭ Septemvri, au murit. La morte au fost strigând, că pentru necinsté, care au făcut Maĭcâĭ Precurateĭ Mariiĭ, de viu cunoaşte că s'au băgat în foc, şi déciĭa au fost poroncit, toţĭ, ca pre adevărata Maĭca luĭ Dmnăzău să o cinstéscă. (De mierat, că acéstă, acestuĭ înpărat la ĭeşitul sufletuluĭ strâmtă Pocaianie, Beserica în loc de Pocaianie n'au priimit-o, ce sufletul pierdut să fie adeveréşte. Inpărăţit-au Constantin anĭ 34: lunĭ maĭ treĭ, şi au rămas la înpărăţie fiĭul său Leon. Leon încă au înpărăţit anĭ 5, zile 6: Ce în vrémile luĭ, în părţile noastre ne aflând de pomenit, trécem; murit-au dară Leon în ĭerĭasa tătâne-său, Lét 780: Septemvrie 8; căcĭ luând corona cé scumpă de la Beserică, pre caré Mavrichie, o închinasă, şi puind-o în cap, îndată i s'au aprins Capul, cu boala Athraculuĭ, (de care şi tatâ-său au murit) şi peste puţine zile, doftoriile cevaş neputând folosi, au murit. Aşé cértă Dumnăzău pe mândriĭ, cariĭ i să pun înprotivă. Omenite Cititorĭule Socotéşte că de la săvârşitul înpărăţiiĭ luĭ Constantin Pogonat, unde am însămnat din Zonora Istoricul, precum Istoriciĭ Greceştĭ curmă voroava pentru Dachia noastră, pănă la înpărăţiĭa luĭ Constantin şi a maĭcă-sa Iriniĭ (pentru cariĭ vom să zicem acmu), să cuprind anĭ 106: în care anĭ, pre cât noĭ am putut şti, nicĭ la Grecĭ, nicĭ la Latinĭ, nicĭ la altă limbă la vre-unul din Istoricĭ, am putut găsi, carile să fie pomenit macar cât de puţin, pentru Romaniĭ din Dachia, sau pentru statul lor supt atâte călcăturĭ de Varvarĭ fiind. Insă pentru căcĭ Scriitoriĭ ceva n'au pomenit, nu ĭaste cu socotélă să gândim, că aciĭ Romanĭ, sau în pământ să fie întrat, sau în cerĭu să fie zburat. Aşijderé nicĭ anume la Istoricĭ aflăm, precum pe acest

Lét 774.

Lét 775. Chedrinos.

Theofanis. Chedrinos. Theostericos în Nichita.

Leon Porfirogheniit. Lét 780.

vac să fie vinit vre-o limbă, să-ĭ fie desrădăcinat, de pe locurile lor, de care lucru trebue a pomeni Canonul, carile am dat: Că tăcére nicĭ pune, nicĭ rădică lucrul; ĭară zisa îl şi pune, şi-l şi rădică, precum acmu au vinit rândul istoriiĭ, să arătăm, că căcĭ acésta vréme supt tacéré au trecut, nu că doară Romaniĭ în Dachia n'au maĭ fost, ce căcĭ pricină nu s'au dat scriitorilor a grăi, pentru acéĭa nicĭ au grăit; ĭară pricină dându-să, îndată au şi grăit; şi cu cât de puţin, şi ameliţat numaĭ cuvânt, arată statul lucrurilor trecute, precum şi pentru statul Romanilor din Dachia, supt acest înpărat, să fie fost făcutuş deosăbită Publică, frumos să vădéşte, precum viĭ vidé acmuş înnainte arătând.

CAPUL XVIII.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Volohia pre vremile luĭ Constantin şi Irini, pănă la Nichifor, când s'au despărţit înpărăţia Apusuluĭ de a răzsăritului.

Constantin şi Irini. Lét 783. Constantin, la vârstă copil fiind, toată înpărăţiĭa Irina maică-sa chivernisiĭa, Lét 783: Sclavoniĭ întrând în Thessalia, şi în Peloponis, rău prăda lucrurile acélé; înprotiva a cărora, înpărătésa Irini, oaste trimiţind, cu nărocit războĭu, din toată Greţia ĭ-au scos, lét 792: Lét 792. Constantin acmu la vârstă sosind, şi cu suflet maĭ înălţat, de cât trebuĭa, lucrurile purtând, s'au sculat cu marĭ oştĭ, ş'au mărs asupra Bolgarilor; maĭ vârtos îndemnat fiind de Pangratie Astrologul, caréle adevărată biruinţă îĭ gĭuruĭa; Ce rău războĭul pierzind, cu mulţĭ Boerĭ de frunte, 40 miĭ de oaste, cu tabără cu tot, s'au prăpădit; ĭar el de abiĭa cu puţinĭ au scăpat la Ţarigrad. Cătră acésta pacoste, să maĭ adăogé altă pricină, că cu doĭ anĭ maĭ înainte, cu désila pre maică-sa de la înpărăţie scosése, pentru care nărodul cu multe cuvinte proaste urechile înplându-ĭ, să ispitiĭa să-l scoaţă din înpărăţie, şi vré să puĭa pe Nechifor Unchĭu său; Ce el de acésta simţind, au prins pe Nechifor, şi ĭ-au scos ochiĭ, şi pre mulţĭ pre alţiĭ, în multe chinurĭ ĭ-au sluţit, şi ĭ-au pedepsit. Ce Bolgariĭ încă după izbândă

Theofanis, Pavel Diaconu carte 13. cap. 32. Chedrinos, şi Misţelana.

ça acéïa, mult şi tare mândrindu-să, au trimis la Constantin, şi ceré bir nou, de la înpărăţie, cărora el léu rĕspuns, precum la anul singur va vini, de le va aduce birul, ce poftesc. Şi aşé lét 796: Bine gătindu-să, au întrat cu oasté în ţara Bolgarilor; Lét 796.
Ce Cardamir Craïul Bolgarilor, ne îndrăznind înnainte a-ĭ ïeşi, Constantin în lat, şi în lung, mult, şi precum ĭ-au fost voïa prădând, şi arzind, cu pace s'au întors la Ţarigrad. Deci Constantin la anul 797: gătindu-să să margă cu oaste asupra Serachénilor, maïcă-sa femée lacomă la Monarchie, pre uniĭ din Senatorĭ îndemnând, cu vicleşug au prins pe Constantin, şi ĭ-au scos ochiĭ. Lét 797.
Tâmplatu-s'au acésta într'acéïa lună, şi într'acéïaş zi simbăta, în caré cu cincĭ anĭ maĭ înnainte, şi el ochiĭ luĭ Nichifor scosése. Cu acest félïu, şi din lontru şi din afara înpărăţiiĭ multe şi adése vrajbe şi râzsipĭ, nu puţin puterile înpărăţiiĭ ingenuchind, la anul 800: Leon Papa Romeĭ au încoronat pe Carolus, ce s'au poreclit Marele, Avgust şi înpărat Romiĭ, şi a toată înpărăţiïa apusuluĭ. Cu despărţiré înpărăţiiĭ, şi despărţiré Beséricii, tot de o dată au purces; Gïudeca-va pentru acésta acela a căruïa haĭnă au rupt, şi va alége între ciïa, cărora la caleieşind băţ, amână, şi încălţămente, în picóare le opriïa; Iară eĭ şi Sobiĭ şi suliţe, cară şi căruţe, de cât a luĭ Faraon şi maĭ multe râdicând, prin spıntecătura haĭniĭ, luĭ hs: cé roşie, ca cum ar tréce peste maré roşie, pre noul Israil gonind, aşé poronca, şi învăţătura Domnuluĭ şi Dumnăzăuluĭ celuĭ véćnic, călcând şi stropşind, s'au pornit; şi din zi în zi, ca bolovanul de pïatră din vârvul munteluĭ rumpt, şi pornit, pănă la fundul Tartaruluĭ răutăţiĭ, a să răzsturna, nu s'au maĭ oprit. Ce acéste la scriitoriĭ beséricestĭ lăsind, la tréba noastră să vinim. Luând dară precum am zis, Corona Monarhiiĭ înpărăţiiĭ Apusuluĭ Carolus Marele, la Istoriile Unguneştĭ aflăm, precum să fie mărs la dănsul Soliĭ lăcuitorilor din Dachia, înpreună cu a altor Crăiĭ, despre Dunăre; şi să-'ş fie tocmit lucrurile sale, cu înpărăţiïa apusuluĭ. Cuvintele Istoricilor acelora vremĭ, Anton Bonfin la un loc aducând la Decada 1 Carte 20 aşé adeveréşte: «Carolus zice, Marele luând vóste, precum Gothofred Domnul Davilor, lovise cu oaste pe Frijĭ, cariĭ înpărăţiiĭ apusuluĭ ïera suppuşĭ, şi biruin lu-ĭ, în toţĭ Lét 800. Anton Bonfin Dec 1. carte 20.

aniĭ îĭ asupriĭa de le lua bir câte 100 de Cântare de Argint. (Daviĭ, a cărora Domnul ĭera acesta Gothofred, ĭera rămăşiţa Davilor saŭ a Dachilor celor vechĭ, pre cariĭ Traian din Dachia îĭ izgonise, şi tocmaĭ pe apa Renuluĭ de pe atuncĭ să aşezase), pentru care lucru Carolus Marele au poroncit toate oştile, să să stringă pe apa Alara, caré dă în apa Visara, de ceĭa parte de apa Renul. Acolo Carolus aşteptând cu oştile, ĭ-au vinit véste, precum Gothofred au perit ucis de Paiciĭ săĭ. Decĭ cu morté luĭ Gothofred, aşezindu-se lucrurile Frijilor, cu Daviĭ Renéniĭ, Carolus au purces spre Acfisgran; de acolo mărgând la Bononia, care cetate ĭaste la mare; şi văzind vasele, carele acolo făcuse, şi orânduind toate dupe voĭa sa, ĭară s'aŭ întors înapoĭ la Acfisgran; unde ĭată îĭ ĭeşiră înnainte Soliĭ Dailor, a Léşilor, şi a Boemilor, (care némurĭ lacuesc pre lângă Dunăre) marĭ darurĭ aducându ĭ, a cărora Solĭ altă ceva de la Carolus n'aŭ poftit, fără numaĭ ca cu dânsul pace vécnică să aibă. După acéĭa Carolus ânblând câtva prin Dachia, au trecut pen Iazighĭ, şi pen Metenaste, (cariĭ sint năroade maĭ sus de Dachia pe Dunăre lăcuitoare), ĭară într'acelaş loc puţin maĭ ğos, acelaş Istoric zice: Carolus, după ce au răzbit cu bătaĭa pe Saxonĭ, (cărora noĭ le zicem Sassĭ), cariĭ maĭ denainte fiind suppuşĭ, atuncé ridicase cap, şi într'acela războĭu maĭ mult de 30 miĭ de Sasi perind, şi ţara aşéş de tot stropşindu-le, eĭ ne maĭ având în cătro face, s'au plecat cu totul la Carolus, aducând cu sine zelog, pre toţĭ ficoriĭ de Domnĭ, din ţara lor. Ce Carolus, pentru ca maĭ cu binişor, şi maĭ cu cinste să le supţiĭaze putéré, multe familiĭ de case din ţara lor scoţind, lĭ-au mutat în Dachia, cé maĭ den afară, adecă în Ardĭal, şi în Pannonia, şi multe sloboziĭ au descălecat de dânşiĭ, carile şi pănă astăzĭ trăesc în Sarmaţia, şi în Dachia cé din lontru. Decĭ Sasiĭ, cariĭ au descălecat în Sarmaţia, sint astă-zĭ nişte năroade, carile în satele Hăneştĭ lăcuesc, şi-ĭ chĭamă cu alt nume nou, Destabanĭ, ĭară ceĭ din Dachia maĭ din lontru, adecă din Ardial, sint Sasiĭ, cariĭ astă zĭ lăcuesc pentre Româniĭ, cariĭ au fost acolo de loc» De aicé chĭar să poate dovedi, céĭa ce noĭ maĭ sus zisăm, că de au şi făcut Istoriciĭ greceştĭ ceva a po-

meni, pentru Dachia noastră, însă alţiĭ tot aşé de tot n'au tăcut, ce macar că cu scurte cuvinte, însă foarte luminat arată, precum Romaniĭ din Dachia, după răzscoalele acelor Varvarĭ, să 'şĭ fie aşézat deosăbită Publică, şi trimiţind soliĭ săĭ la Carolus, să fie luat Protecţiĭa înpărăţiiĭ Apusuluĭ. Acésta şi maĭ adevărat să va întări, unde va vini rândul Istoriiĭ, să arătăm, de dezbateré lor de subt înpărăţiĭa Răzsarituluĭ, şi de războacle, cari le au avut Româniĭ cu înpăraţiĭ Greceştĭ. Constantin deciĭa nu mult viĭaţa lungind, au murit, după ce înpărăţisă anĭ 18: şi deciĭa au mărs Irini singură la înpărăţie, caré după 6 anĭ, Lét 802 Nichifor Patrichie, cu mulţĭ într'un sfat, noapté fără véste, pre Irini prinzind, au tuns-o, şi au călugărit-o, după acéĭa au trimis-o la ostrovul Lesvon, unde anul ne înplinind, au murit. Inpărăţit-au Irini, întâĭ cu fiĭul său, apoĭ singură, peste tot anĭ 23, In zilele luĭ Constantin, ş'a Iriniĭ s'au făcut Săborul a toată lumé, al şéptelé Lét 787, în carele s'au dat anathimiĭ necinstitoriĭ Icoanelor, şi cinsté Icoanelor ĭarăş s'au întărit, ca d'intâĭu. Lét 802. Acéiaş maĭ sus pomeniţi Scriitorĭ.

CAPUL XIX.

Acéstaş să trăgănază, de la Nichifor Patrichie, până la Theodora, cu fiĭul său Mihail.

După izgnanie, şi moarté Iriniĭ, au stătut la înpărăţie Nichifor Patrichie Logothetis; In vrémé acestuĭa înpărat, Slovéniĭ, ce s'au numit Bohemĭ, (acestora noĭ maĭ cunoscut nume le zicem Cehĭ), la anul 805 cu Voevodul lor Lehon, au căzut asupra Hunnilor, şi ĭ-au gonit de pre locurile lor. Hanul Hunilor fugind la Carolus Marele (carele în anul de la Hs: 800 s'au numit înpărat Apusuluĭ, şi au despărţit nu numaĭ înpărăţiĭa, ce încă pre încet maĭ pre urmă şi Besérica, caré ântâĭ una, şi singură fiind, s'au făcut doaâ; de unde una răzsărituluĭ, şi alta a apusuluĭ să zic; Dà-vor samă aciĭa, cariĭ luĭ Hs: ĭ-au scornit doaâ Logodnice, cu care pricină nu numaĭ Haĭnele îĭ despică, ce şi (ertare să fie cuvântul) Capul, de o parte văzut, ĭară de alta nevăzut făcându-l). Acesta zic Carolus, trimiţind pre

Nichifor. Lét 805. Hronicul Franţiĭ, La acesta au.

fiĭul său Carolus într'agĭutorĭu Hanuluĭ Unnesc, înpotriva Sclavonilor, pre cariĭ cu războĭu biruindu-ĭ, şi pe Voevodul lor omorînd, lĭ-au pustiit şi lĭ-au stricat ţara foarte rău. Iară Nichifor înpăratul Răzsărituluĭ, multe războae la Asiĭe au avut cu Serachéniĭ, ce toate cu ne nărocire; cât la anul pomenit în mare strâmtoare aducându-l Harun Domnul Serachénilor, ĭ-au căutat a cumpăra pacé, dânduĭ-ĭ: 306 miĭ de Numismate, acéĭaş sumă în tot anul deciĭa înnainte, să dé giuruindu ĭ. De cât acesté încă maĭ fără năroc ĭ-au mărs, şi asupra Bulgarilor mărgând, că lét 811 având războĭu cu dânşiĭ Iulie 26 cu mulţĭ şi maĭ toţĭ ceĭ de frunte înpreună au perit, după ce împărăţisă anĭ 9, sau cum va Calvizie anĭ 8 lunĭ 9 După peiré luĭ Nichifor, fiĭul său Stavrachie rău rănit dintr'acelaş războĭu, de o dată au stătut la înpărăţie. Ce altă ce va într'ânsul, fără numaĭ de cât ranele ce luase, de lăudat ne având, şi tot Senatul socotindu-l a nu fi vrednic, de a chivernisiré vrémĭ tulburĭ ca acélé, după puţinéle lunĭ, l-au scos din înpărăţie; şi au pus în locul luĭ pe Mihail Curopalatis, ce s'a fost poreclit Rangave; încoronatu-sau într'acelaş an Octomvrie 5. Acesta Mihail înpărat întâĭ au dat titul de înpărat luĭ Carolus lót 813. Cronos, Craĭul Bulgarilor, intrând cu pradă în Thrachie, ĭ-au ĭeşit Mihail cu oaste înainte, şi bătându-l l'au scos din Thrachie, ĭară apoĭ tot într'acelaş an maĭ 23 Coronos strângându-ş oasté, atâta navală au dat, cât oasté luĭ Mihail nicĭ cât a sta n'au putut, ce îndată cu toţiĭ au purces în râzsipă; şi mulţĭ fără sémă au perit; Deciĭa Mihail după pagubă de cinste şi de oamenĭ ca acéĭa, singur au părăsit înpărăţiĭa, şi călugărindu-se au întrat în Chinovion, după ce înpărăţisă un an şi 9 lunĭ. In locul luĭ au stătut înpărat Leon Armanul, carile au înpărăţit anĭ 7 lunĭ 7 şi la anul 820 fu ucis în Besérică de Mihail Balbul (ce va să zică făĭcavul). Acesta încă au înpărăţit anĭ 8 lunĭ 9. Asupra Serachenénilor şi a Bulgarilor războae au avut în Dalmaţie, ce nu foarte cu năroc; Iar Gheorghie Chedrinos sămnul 245 zice, precum să fie biruit pe Bolgarĭ; ĭară lét 829 au murit, în locul a căruĭa au încăput la înpărăţie, cu alégére tuturor Theofil carile au înpărăţit anĭ 12 lunĭ 4, şi lét 842 Ghen: 30 au murit, şi au lăsat la înpărăţie pe

Theofanis şi Misţelana. carte 24. cap 25. Lét 811. Patavie Parte 1, carte 8. cap. 9. Stavrachie. Mihail Rangave Lét 813. Leon Armanul. Lét 820. Mihail Balbul. Lét 829. Theofil. Lét 842.

Theodora înpărătésa cu fiĭul eĭ Mihail. Intr'acéstě vrémĭ, a înpăraţilor, cariĭ am pomenit maĭ sus, cevaş pentru părţile Crivăţuluĭ a însămna neaflând, numaĭ pentru ca să nu să rumpă Cursul Istoriiĭ, din înpărat în înpărat, şi carile cât au înpărăţit vrut-am să însămnăm. Însă Chedrinos la acesta înpărat pomenéşte, precum să să fie trimis la Domnie Crâmuluĭ pre un Petron, şi deciĭa să fie rămas obicéĭŭ, tot deauna de la înpărăţiĭa răzsărituluĭ să li să trimaţă Stăpânitorĭu.

CAPUL XX.

Acéastaş să înţelége de la Theodora, şi Mihail, până la Vasilie Machedon.

În vremile Theodoriĭ, şi a fiĭuluĭ eĭ, a luĭ Mihail Vogoris Domnul Bolgarilor, ântâĭ cu oasté mărgând asupra Ţarigraduluĭ, ce fără folos, apoĭ inima spre credinţa luĭ Hs: întorcându-ş, singur au vinit la Ţarigrad, şi s'au botezat. Innapoĭ întorcându-să aĭ săĭ Bolgarĭ, pentru căcĭ să făcusă Creştin la stăpânire nepriimindu l, el s'au întors ĭarăş la Ţarigrad, căruĭa înpăratul Mihail, ĭ-au dat cetaté Zagura, aproape de Tharapia, şi acolo au trăit. Apoĭ până la anul 865 toţĭ Bulgariĭ s'au întors la Creştinătate. Aşijderó Schythiĭ, cariĭ acmu să chémă Rusiĭ, sau Moscaliĭ, Zonora carté 15 cap 5 ĭĭ numéşte: Ἔθνος τῶν Ρῶς Σκυθῶν, Némul a Schythilor, sau a Tătarâlor, cariĭ să chémă Rusĭ, făcând multe vase, pe la Tavris (acesta-ĭ maĭ vechĭu numele Crâmuluĭ) ĭeşind, au lovit aproape de Ţarigrad, şi mulţime de robĭ luând, şi înnapoĭ întorcându-se de la robiĭ săĭ, au început a să deprinde în légé Creştinéscă; apoĭ nu după multă vréme supt Vladimir Domnul lor, cu toţiĭ au priimit gĭugul luĭ Hs: ş-au vinit la adeverinţiĭ luminare. Precum Besérica luĭ Hs. cu nĭamurile acéstó creşté, şi să adăogé, aşé dintr'altă parte nepriĭatinul de obşte, aflând pricinĭ după voĭa sa, căzind gâlcava Scaunuluĭ Patrierşiiĭ între Ignatie, şi Fotie Patriĭarşiĭ, şi uniĭ asupra altora săboară fără învoinţa de obşte făcând, Besérica Apusuluĭ, aşeş de tot

Theodora şi Mihail Korapalatis

Zonaras Chedrino.

s'au despărţit de la Besérica răzsărituluĭ, şi Sinodul, carile în Ţarigrad să făcusă de 320 de Părinţĭ, cu Patriarhul Fotie: Papa Neculaĭ l-au numit Sinod diavolesc, ĭară nu beséricesc; pricinind precum soliĭ săĭ, cariĭ acolo ĭera, să fie păţit silă, şi de nevoe să să fie iscălit în Canoanele, ce s'au legat într'acel Sinod. Pentru
Lét 865. acésta poate fi maĭ pre urmă Latiniĭ, vrând să-ş răsplătĭască, la Sinodul de la Florenţia, precum scrie Zugropulus, şi eĭ pre uniĭ din Episcopiĭ răzsărituluĭ; cu amăğală, şi cu silă ĭ-au făcut déu
Lét 862. Sclavoniĭ încă cu toţiĭ au primit légé Chreştinĭască. iscălit, după puncturile plăcériĭ lor. Acesta săbor, nu numaĭ au stropit Haina luĭ Hs cu singe, ce încă aşéş din sine ne cusută fiind, şi neavând pre unde o descoasă, printreg au despicat-o, ş-au sfărmat-o. Şi aşé între amândoaă Besérícile maĭ adâncă, şi maĭ lată prăpaste au săpat, de cât céĭa, care pomenéşte Sfânta Evanghelie, că ĭaste între Bogat, şi între Lazar cel sărac. Lét:
Lét 867. 867: Mihail înpăratul, vrând fără nicĭ o pricină adevărată, să omoară pe Vasilie Machedon Chesarĭul, fu el ucis năpădindu-l noapté, şi cu somnul şi cu vinul îngropat fiind, Sept: 24 după ce înpărăţise cu maĭcă-sa anĭ 14: şi singur 12: cariĭ fac peste tot 26: anĭ, şi au stătut la înpărăţie Vaselie Machedon.

CAPUL XXI.

Acéĭaş să arată de la Vasilie Machedon, până la aşezaré Ungurilor, pe apa Tiseĭ.

Vasile Machedon, Lét 869. Liman, carte 5. Când înpărăţiĭa Vasilie Machedon, războaele Sclavunilor, s'au tras maĭ spre părţile Apusuluĭ, şi lét 869: au prădat Bavarie, ĭară spre părţile Răzsărituluĭ Vasilie Machedon, multă biruinţă asupra Serachénilor purtând, până peste apa Evfrathuluĭ ĭ-au împins, şi multe cetăţĭ şi ţărĭ de supt mâna lor au dezbătut, de unde să cunoaşte, că toate oştile şi răzscoalele despre părţile noastre ca dintr'un chentru spre apus, şi spre răzsărit slobozindu-se, ele fără supăr de oştĭ, şi de călcăturĭ slobode, au
Lét 874. Hronicul fundian. rămas; căcĭ şi la anul 874: Vandaliĭ, Sorabiĭ (séu Sirbiĭ) şi Slovéniĭ, ĭarăş într'acélé părţĭ au avut războĭu, cu Lĭudovic înpă-

ratul Apusuluĭ, ce Varvariĭ biruiţĭ fiind, au priimit şi bir să dé pre an, de care nevoe (precum scrie Chedrin, sămnul 286:) Hrovatiĭ, Sirbiĭ şi alalte némurĭ Schytheştĭ, văzind cum înblă lucrurile în Dalmaţia, după ce trimisése într'acolo Romeiĭ, oştile sale; trimiţind la înpăratul Solĭ, s'au poftit să fie supt gĭugul puteriĭ Romanilor, a cărora poftă socotind-o Vasilie înpărat că ĭaste cinsteşă, foarte cu omenie ĭ-au priimit, şi aşé némurile acesté toate s'au întors supt suppuneré înpărăţiiĭ; lăsindu-le să le fie stăpânitoriĭ ĭarăş dintre dânşiĭ. Altă ceva pentru părţile noastre la Istoricĭ ne aflând, Vasilie Machedon, Lét 886, pre la începutul lunii luĭ Maĭ, au murit, după ce au înpărăţit anĭ 19: lăsind la înpărăţie pre fiĭul său Leon, care pentru multe învăţăturĭ ce avé, s'au numit filosoful. Acesta înpărat, precum scriu Istoriciĭ, Lét 889: au chemat pre Ungurĭ, ném Tătărăsc, agĭutorĭu înprotiva Bolgarilor, cariĭ nemilostivŭ toată Greţie pustiĭa. Unguriĭ încă poftitorĭ fiind la una ca acésta, îndată, după poronca înpăratuluĭ s'au sculat, şi înpotrivă asupra lor mărgând, rău ĭ-au spart; şi mulţĭ în Robie luând, apoĭ pe toţĭ ĭ-au vândut înpăratuluĭ; Cu acéstă stricăcĭune Simeon Domnul Bolgarilor, văzind că puterile i s'au slăbit, au plecat capul la pace. Ce acéstă pace au ţinut-o Bulgariĭ, pănă s'au întors Unguriĭ înnapoĭ. Chedrinos sămnul 342: scrie, precum Leon înpărat supuind pe Bulgariĭ, apoĭ i s'au închinat şi horovatiĭ, cariĭ ĭera într'un hotar cu Bulgariĭ, şi numaĭ unul Sermo, stăpânitorĭul Sirmuluĭ, nu vré să să pléce înpărăţiiĭ. Intr'acelaş an scrie Luitprand, ĭ-au chemat Arnulful Craĭul, şi ĭ-au trimis în Ghermania, şi în Galia, de au prădat acéle ţărĭ; Apoĭ Lét 893: ĭarăş la sine chemându-ĭ, au întrat cu dânşiĭ în Moravia; unde pre Slavonĭ domolind, şi suppuind, după izbândă, locorile pe apa Tisiĭ lĭ-au dat Ungurilor în sălăşluire. Şi aşé Unguriĭ au stătut lăcuitorĭ spre acé parte de loc; şi prin cet la mare şi putérnică Crăie au agiuns, care Crăie, în pré înflorit stat au fost, pănă când Sultan Suliĭman, înpăratul Turcesc, luând şi scaunul Crăiiĭ, Buda, şi lepădându-ĭ Corona din Cap, au suppus-o gĭuguluĭ Turcesc, precum tuturor ştiut fiind, noĭ de acésta maĭ mult nu vom lungi. Intr'acelaş an, adecă după ce s'au aşezat Unguriĭ pe apa Tiseĭ, scrie Curopalat, precum Leon înpăratul,

Lét 886.
Leon Sofos.
Chedrinos acoloş.
Lét 889.
Lét 893.

Curopalat și Baronie la acelaș an.

Sigon de Craiia Italiei carte 6.

Lét 902.

Lét 911.

înpreună cu Ungurii, și pre Turcĭ ĭ-au chemat într'agĭutorĭu, și ĭ-au trimis asupra luĭ Simion Domnul Bulgarilor, carele tare s'au apărat. Deciĭa Bulgariĭ, văzind, că au atâta supărare de la înpăratul Țarigraduluĭ, în pizmă s'au dat la Besérica Apusuluĭ; Ce nu după multă vréme, ĭarăș ca fiĭul cheltuitorĭu, s'au întors la părintele său cel adevărat. Aicé întâĭ dăm de Istoricĭ, precum o parte din Volohia sau Dachia, s'au dat acelor Ungurĭ pentru lăcaș, adecă peste munțĭ pănă în apa Tisiĭ, care loc precum la Gheografie Dachiiĭ am zis, ĭera parté Dachiĭ, pre caré Istoriciĭ Greceștĭ ceștĭ maĭ de pre urmă, o chĭamă Pannodachia; și de atuncé dezlipindu-se, au rămas în parté țărâĭ Ungureștĭ, precum să ține și pănă astăzĭ; ĭară alalte a Dachiiĭ părțĭ, precum de lăcuitoriĭ eĭ ceĭ vechĭ, adecă de Romanĭ să fie fost lăcuite, și ceștĭ de astă-zĭ lăcuitorĭ dovedesc, și Istoriciĭ streinĭ, precum maĭ de-nainte, așé acum puțin înnainte, vor mărturisi. Ungurii deciĭa într'acesté locurĭ așezindu-se, și întârindu să, cu atâta îndestulațĭ nu s'au ținut; ce maĭ mult înnainte întinzindu-să, Lét 902: din Pannonie ĭeșind, au întrat în Italia, și multă pradă, și stricăciune au făcut, în Longobardia; ĭară Leon înțeleptul, după ce au în părățit anĭ 25, lunĭ 3, Lét 911: Iunie 11: datoriĭa firiĭ, ș'au plătit.

CAPUL XXII.

Acéstaș să arată de la Alexandru, pănă la moarté luĭ Constantin, fiĭul luĭ Leon.

Alexandru.

Lét. 912.

Constantin Porfirogheuit și Zoi.

Lét 919.

După Leon Sofos au rĕmas Alexandru frate-său în loc de chivernisitoriŭ luĭ Constantin, fiuluĭ său, ce s'au numit Porfiroghenit, încă prunc fiiind; Ce și Alexandru după un an, și o lună, Lét 912: prin tot trupul (de multă băutură și necontenire sa) singele izvorându-ĭ, Iunie 7: au murit. Au rămas Zoi înpărătésa, caré au purtat pentru fiĭul său lucrurile inpărățiiĭ pănă la Lét 919: apoĭ Roman Lecapin socrul luĭ Constantin, pre Zoi înpărătésa din palat scoțind-o, au luat el chivernisala luĭ Constantin; Apoĭ singur Lét 919: Avgust tăcându-să, și pre fiĭul

său Hristofor, la acéïaş cinste au râdicat, până maï pre urmă Roman încuscrindu-să, şi cu Petăr Domnul Bulgarilor, au început aşeş de tot cinsté luï Constantin a micşura, şi în scaun după dâns, al doile a-l pune. Co acesta Dmnăzău nerăbdând, au râ(di)cat pre fiïul său Stefan, şi scoţindu-l din cinsté Avgustéscă, Lét 944: l-au trimis în ostroave. Cu acésta Constantin ficorul luï Leon înbărbătându-să, tot némul luï Roman, din trébele înpărăţiiï l-au scos afaară, şi din cinste l-au lepădat; şi aŭ stătut singur la inpărăţie. In vrémile acestue înpărat Lét 941: poménéşte Chedrinos, şi alţiï, precum Rusiï, ca la 10 miï cu Domnul lor Ingher (acesta-ï Iugor, carele au fost tată luï Svétoslav, şi moş luï Vladimir, carele întâï s'au botezat), cu vase ïeşind la maré négră, în 14 a luï Iunie au lovit supt Ţarigrad, şi în Thrachia multă pradă au făcut, în potriva a cărora ïeşind Roman, şi vasele lï-au ars, şi pe dânşiï pe toţï ï-au înprăştiat; Ïară Létopiseţile Ruseştï scriu, precum Ihor, după ce au pierdut războïul întâï; apoï ïarăş ş-au strâns oasté, şi într'acelaş an, ïară s'au întors asupra Grecilor, şi-au lovit în parté Asiiï, spre Pont, şi au prădat Iraclie, (de la maré négră), ţara Paflagoniiï, şi până la Nicomidie au agïuns, pentru caré Roman, trimiţind solï, şi rugându-se de pace, au tocmit să dé dare maï multă pre an, de cât cum legase să dé Leon, şi frate-său Alexandru; Ce noï pentru acésta dare, şi de legământul eï la Istoriciï Greceştï nu aflăm, poate pentru ruşiné, cu condeïul să fie trecut. Pe vrémé luï Constantin Poryroghenit, scrie Zonoras, Carte 16: Cap 21: şi Chedrinos sămnul 314: precum Olga, Doamna Rusilor, a căruïa bărbat (Igor) vinisă cu corăbiile asupra Ţarigraduluï, bărbatul murindu-ï, ïa s'au sculat, şi viind la Ţarigrad, au primit Sftul Botez, şi mare cinste şi dragoaste către adeverinţa credinţiï au arătat. Inpăratul încă, céïa ce i s'au văzut cinste făcându-ï, cu mare laudă au lăsat-o, de s'au întors la ale sale. Fost-au pre acéïa vréme Patriarh Ţarigraduluï Theofilact, ficorul luï Roman Lacapin. Deci Roman înpărat fiind scos din cinsté precum maï sus am pomenit, Lét 941 luând cinul călugăresc, s'au prestăvit, în luna luï Iunie. Constantin Porfiroghenit, singur deciïa rămâind la înpărăţie, la anul Unguriï în doaâ rândurï au întrat cu

Roman, Lecapin.

Lét 944.

Zonaras Carte 16, Cap. 21. Luitprand Car. 5 Cap. 6.

Stepenaia în Predoslovie, cap 4, şi Hronograful Cap 133.

Lét 941.

pradă în Italie, şi la mare strâmtoare puind pe lăcuitorĭ, s'au tocmit să dé luĭ Taxis Craĭuluĭ Unguresc 10 mierţă de banĭ.
Lét 955: Aşijderé Lét 955: Unguriĭ maĭ mulţĭ de 100 miĭ de oaste ĭarăş purcegând asupra înpărăţiiĭ Apusuluĭ, de la Dunăre, până la Pădurė négră, toate supt foc, şi supt sabie au pus. Ce înpăratul Apusuluĭ Otton Marele, cu multul maĭ cu puţină oaste înpotrivă ĭeşindu-le, atâta ĭ-au bătut, cât dintr'atâţé numaĭ 7 zic, să fie
Lét 959. scăpat. Ĭară Constantin înpăratul răsărituluĭ Lét 959: purcegând în oaste asupra Serachénilor, şi agĭungând la Siria, cu învăţătura fiĭuluĭ său luĭ Roman, au murit otrăvit în 9 a luĭ Noemvre, după ce trăisă anĭ 54: şi înpărăţisă cu maĭcă-sa Zoi, şi cu Unchĭu-său Alexandru anĭ 13: cu Roman anĭ 26: singur 15, cariĭ fac peste tot anĭ 54: stând adecă la înpărăţie fiind la vârstă prunc, de un an, şi 3: lunĭ. În locul luĭ au stătut la înpărăţie Roman fiĭul său, carele au înpărăţit anĭ 3: lunĭ maĭ patru.

CARTÉ A ȘÉPTÉ

Caré dovedéşte traîul Romanilor în Volohia din Istoricii streinĭ, şi mustră pe unii buĭguitorĭ, carii pentru începătura némuluĭ Moldovenesc, cu basne au muruit hârtia. Aşijderé arată începătura înpărăţiiĭ Ruseştĭ, din cetaté Chiovuluĭ, şi întoarcerea luĭ Vladimir Domnul Rusesc, la Creştinătate. Aşijderé pomenéşte într'o vréme suppuneré Bulgarilor, supt înpărăţiia răzsărituluĭ, şi necurmat traîul Romanilor în Volohia, de la Roman fiiĭul luĭ Constantin, până la înpărăţiia luĭ Isachie Anghel, când s'au dezbătut Româniĭ de supt înpărăţiia Ţarigraduluĭ.

CAPUL I

Intruducere, pentru pomeniré némuluĭ Moldovenesc, de la istoriciĭ streinĭ.

Știm că va fi pomenind cititorĭul nostru, şi cu multă poftă va fi aşteptând, gĭuruinţa, caré în multe locurĭ în carte trecută ĭ-am făcut, adecă precum cu cursul istoriiĭ vom arăta, că de şi au tăcut pren câtă-va vréme istoriciĭ Romanilor, pentru traiul şi necurmată şedéré Romanilor în Volohia, însă maĭ apoĭ nu aşé de tot, şi de la alţiĭ a altora stăpânirĭ scriitorĭ, uităriĭ să să fie dat, pentru acésta dară venit-au acmu rândul, şi vrémé acéĭa,

ca şi gĭuruita să plătim, şi cu bune socotéle, şi mărturiĭ să dovedim, precum că de au tăcut istoriciĭ Romanilor, (pentru pricinile carele de multe orĭ lĭ-am pomenit), şi în scrisorile lor aşé chĭar şi aĭavé, pentru părţile noastre, n'au poménit, însă tăcéré şi tréceré cu condeĭul, n'au curs din lipsa lăcuitorilor Romanĭ din Volohia, ce precum de multe orĭ am zis, din înpleticirile, şi încurcările a atâté năbuşirĭ, şi năpăzĭ de félĭu de félĭu de Varvarĭ, cariĭ ca nişte nuârĭ de vânt viforât purtaţĭ, în toate vremile, şi în toate părţile cădé asupra înpărăţiiĭ Romanilor, şi ca o céţă întunecoase, unde să puné nu să maĭ râdica. Aşé despre Evropa Bulgariĭ, Sclavoniĭ, şi maĭ pre urmă şi Rusiĭ; Aşé despre Asia Serachéniĭ, Hunniĭ, Tătarâĭ, şi altele cu dânşiĭ nenumărate Limbĭ, în toate părţile prăzĭ făcé, şi tuspatru unghĭurile înpărăţiiĭ din temelie scuturându-le, le muta, şi le strămuta; şi ca puiĭ Viperilor sau a Ehidnelor, pântecele maĭcă-sa pre din lontru rozind, atâté nĭamurĭ s'au scornit, şi (în) înpărăţiĭa Romanilor veninul vrăjmăşiiĭ lor, ş'au vărsat. Cu acéste dară, şi ca cu acéste, nerăsuflate, şi ne încetate nevoĭ, şi bezcisneciĭ înpărăţiĭa Romanilor luptându-să, ca un om bătrân în vârstă, şi vechĭu la anĭ, cu cumplite, şi de lécurĭ nepriimitoare hronice boale cuprinsă; şi ca cu nişte groznicĭ şerpĭ, şi bălaurĭ pregĭur grumazĭ, şi pregĭur mijloc încinsă, şi înfăşurată fiind, în toate zilele, şi césurile în agoana morţiĭ, (în tragerea sufletuluĭ de moarte) şi în oglinda peiriĭ, şi a prăpădeniiĭ să priviĭa, şi să chinuĭa, pentru care lucru ce monstru (arătare) şi ce groznică cĭudésă, nepărăsit icoana râsipiriĭ înnainté ochilor, maĭ întâĭ, şi maĭ de aproape le prezentuĭa, (le puné înnainte) acéléş; precum vrémé, şi mâna le da, cu condeĭul le închipuĭa, şi le strângé; ĭară lucrurile de buricul înpărăţiiĭ maĭ depărtate, carele, adecă să socotiĭa că nu aşé de moarte aducătoare rană le aduc; oare cum uĭtăriĭ, şi ne pomeniriĭ le lăsa, ca cum călătorĭul, pre ĭarnă gré, şi geroase, călătorind; şi din toate părţile de vivore, şi de spulbărărĭ cuprinsă, şi răzbătută fiind, părţile trupuluĭ, céle maĭ aproape de inimă, şi de capul vieţiĭ, maĭ tare a le acoperi, şi a le păzi siléşte; ĭară céle maĭ depărtate, nu atâta, de care lucru de multe orĭ să tâmplă, de pĭerde călătorĭul picioarele, mânule, na-

sul, fața obrazuluĭ; părțile adecă, carele de mijlocul căldurii firești maĭ de departe stau, pentru nevoĭa cé maĭ mare oare-cum ne simțind cé maĭ mică, și în samă ne băgând. Decĭ tocma după ce la doritul popas agĭunge, și cu căldura mădulările céle de frig, și de ger înghețate, și înlemnite, la simțire, și la clătire îș aduce; atuncé încépe cu marĭ durerĭ, și chinurĭ a simți, și a cunoaște, ce prin răcĭală pățiĭa, și nu simțiĭa, și ce pierdé, și nu știĭa. Intr'acesta chip dară să să fie tâmplat istoricilor Româneștĭ, maĭ pre urmă dovedesc, a streinilor scriitorĭ, cariĭ pentre ale sale, câte oare-ce, și pentru a altora au amelițat, și cu puțină pomenire, tare dovedesc, precum tăcéré istoricilor vremilor acelora, n'au avut altă pricină, fără numaĭ caré de la noĭ s'au arătat. Așijderé, unora maĭ proaspețĭ scriitorĭ, acéĭaș acelor maĭ vechĭ tăcére și a altora nepusă, céĭa ce s'ar fi căzut nevoință, în cercétaré, și în cercaré scriitorilor, lĭ-au dat mijloc a gândi, și a li să păré, precum locurile Dachiĭ, și ales unde-ĭ acmu țara Moldoveĭ, și a Munteniiĭ stă, să fie rămas cu sute de anĭ pustie, și de Romaniĭ săĭ nelăcuită. Incă zic, că de ar fi fost Romaniĭ noștri din Dachia tot un ném cu Romaniĭ din Italia, scriitoriĭ Romanilor n'ar fi uitat a scrie pentru dânșiĭ. Insă trebuit-au acelora, cariĭ așé de slab, ș-au slobozit cuvântul, întâĭ să să fie maĭ trudit ceva, și nu numaĭ câte cărțĭ de istoricĭ în casa sa au avut să fie citit, ce și pre cariĭ n'au avut, sau de la alțiĭ să să fie înprumutat, sau și acésta mâna de nu ĭ-au dat, încaĭ să fie căutat la alțiĭ, cariĭ istoriile a toată lumé, și a tuturor vacurilor, pre scurt au strâns, și lucrurĭ, carile maĭ vrédnice de știința tuturor au fost, pre vrémile, și la locul său lĭ-au însămnat, precum au făcut Patavie în carté, ce o numéște sămăluiré vrémilor, și în alta ce-ĭ zice învățătura vrémilor. Sith. Calviz, în carté (lucrul hronicesc); Ricțiolul în carté ce-ĭ zice hronicul mare, și ales: Moreri marile Lexicon istoricesc, și alțiĭ câțĭ va, a cărora numere lungimé voroaveĭ fugând, le trécem, și într'acesté ca'ntre niște curate oglinde, tot trupul, și fața istoriilor prăvind, și înțelegând; apoĭ condeĭul pre hârtia, a purcéde voia să-ĭ fie dat, și așé mult maĭ cu pază, și maĭ fără lunecare, ar fi pășit. Așijderé la scriitorĭ ar fi aflat, precum după ce némurile Varvarilor despre Crivăț,

De ratione Temporum. De doctrina Temporum Chronicum magnum, et Selectum. Le grand Dictionaire Historique.

şi ales cariĭ ţărâlor noastre maĭ aproape veciniĭ, au stătut, precum au fost Bulgarii, Sirbiĭ, Sclavoniĭ peste Dunăre, Léşiĭ, Căzaciĭ peste Nistru, Rusiĭ sau Moscaliĭ peste Nipru, cariĭ şi până astă-zĭ marĭ şi late Crăiĭ, şi înpărăţiĭ ţin, şi Unguriĭ despre apus, cariĭ cât să fie fost de putérnicĭ, nime, socotesc să va afla, carele să nu ştie. Acésté némurĭ, zic, după ce pre la locurile sale s'au aşezat, şi s'au întemeĭat; deciĭa eĭ încă de lucrurile, şi începăturile sale, a scrie au început, şi după cursul vrémilor, ce la dânşiĭ s'au tâmplat, maĭ pre amăruntul; ĭară ce la veciniĭ lor, maĭ pre scurt; însă câte cevaş, neînsămnat n'au lăsat, şi ales pentru lăcuitoriĭ Moldoveĭ, ca pentru nişte vecinĭ, maĭ de aproape, când ocazia lĭ-au vinit, câte ceva a pomeni, nu s'au lenevit, pre cariĭ noĭ acmu, ca pre nişte povéţă din pas în pas urmând, din năpasté, caré de la uniĭ puţin în istoriĭ zăbăviţĭ, în spatele ţărâlor acestora, s'au aruncat, a le dezbate şi a le mântui, silim, şi precum traĭul Romanilor în Volohia, de la începătura lor, până acmu, necurmat, şi ne stâns să fie rămas să dovedim.

CAPUL II.

Arată-să necurmat traĭul Romanilor în Volohia, până pe acésté vrémĭ, din mărturiile Istoricilor Ruseştĭ, şi Leşeştĭ.

Synopsis a Istoriiĭ Ruseştĭ, în Chiov tipărită, List 75. Hronograful Rusesc Glav 137.

Scriu Létopiseţile Ruseştĭ, precum prin cursul acestor anĭ, să fie fost lăcuit pre la pragurile Nipruluĭ, un felĭu de limbă, ce lĭ-au fost zicând Pecinighĭ, (pentru cariĭ maĭ pre urmă şi Istoriciĭ Greceştĭ pomenesc, precum la locul său să va arăta), şi altul, ce l-au fost chemând Polovţĭ, pentru cariĭ Bilschie scrie

Bilschie.

într'acesta chip: «Polovţiĭ zice, şi Pecinighiĭ, au fost ĭeşit din Ţimbrĭ, şi din Gothĭ din Litfaniĭa porniţĭ, şi şedéré lor întâĭ să fie fost, pe lângă Droghicin. Iară acéste doaă nĭamurĭ ce félĭu

Striicovschie în Hronicarul său, List 201.

de limbă să fie vorovit, scrie alt Istoric Leşesc Striicovschi. Polovţiĭ zice, s'au numit aşé de la Rusĭ, sau căcĭ lăcuĭa părţile locurilor spre câmp, sau căcĭ cu vânatul îş ţiné viĭaţa, sau de

la cuvântul (lovitu) adecă căcĭ cu tălhuşagurĭ, şi cu apucatul a trăi ĭera obicĭuiţĭ; ĭară limba le ĭera amestecată din treĭ némurĭ, Rusască, Léşéscă, şi Moldovenĭască, sau precum Léşiĭ, cu alalte némurĭ Sloveneştĭ, astăzĭ hireş a Moldovénilor zic, Voloscaĭa.» Socotéscă dară la acesta loc Cititorĭul, şi cu mente întrégă să gĭudece, că un cuvânt ce pomenéşte un Istoric de credinţă, câtă lumină aduce Istoriiĭ, pentru ca curat să să poată cunoaşte, că după atâta tăcut numele Volohuluĭ în Volohia, traitorĭu, de la alţiĭ maĭ denainte scriitorĭ ne pomenit, ca cum dintr'un adânc întunéric la lumină s'ar scoate; a înţelége să dă; că de vréme ce acéle némurĭ îşĭ făcusă limba lor din treĭ limbĭ amestecată, (din carile una au fost Moldovenéscă), cu bună samă, şi fără nicĭ un prepus, să dovédéşte, că Moldovéniĭ, sau precum în Hronicul nostru să zice, Romaniĭ, în Volohia tot de a una neclatiţĭ trăitorĭ au fost, pre locurile sale; cu cariĭ Polovţiĭ şi Pecinighiĭ aceĭa, aproape în vecinătate fiind, şi multă amestecătură cu dânşiĭ având, aşé de la Moldovénĭ limba să-ş fie înprumutat; Iară înprumutaré, şi amestecaré limbiĭ, precum în scurtă vréme să să poată face, nimé a gĭudeca va puté, că nicĭ putem créde, că doară ném Varvar ca acela, prin meşterşugul grammaticăĭ, limba Moldovenéscă, cu a Léşilor, şi a Rusilor să-ş fie alcătuit, şi aşé în curândă vréme, să o fie făcut, că pre atuncé némurile acésté nicĭ Azbuchile avé, ne cum grammatica; decĭ dară de crezut ĭaste, că acéle pomenite némurĭ, Moldovénilor prin multă vréme, vrérĭ suppuse; verĭ însoţite (că acésta a se adeveri n'am putut), verĭ cu alt mijloc amestecate au fost; însă orĭ cum ar fi, tot să înţelége; că vréme a mulţĭ anĭ au trebuit, în caré uniĭ cu alţiĭ dévălomindu-să, Pecinighiĭ, la limba lor cé rusască, (căcĭ acésta lĭ-au fost cé de naştere), cé Moldovenéscă, precum cé leşéscă, să améstece, atâta cât din treĭ, una să ĭacă; nicĭ cu vre un mijloc adeverinţa luĭ Striicovschi, pentru acesta lucru, să poate astupa, de vréme ce şi limba moldovénéscă, şi a tuturor Românilor, aĭavé mărturiséşte, maré şi multă amestecaré acestor némurĭ, să fie avut: de la carele şi eĭ nu puţine cuvinte, s'au înprumutat, şi ales trăitoriĭ despre Nistru, cariĭ fără samă multe ruseştĭ cuvinte în limba românéscă amestecă,

precum şi astăzĭ să véde. Hronicilor Ruseştĭ, pentru némurile acéstė, şi pentru amestecătura lor cu Romaniĭ din Dachia, tare, şi aproape să alătură, şi Istoriciĭ Greceştĭ, arătând că cu oardele lor, pănă în Pannonia au fost cuprinzind; Ce noĭ să aducem hireşe cuvintele luĭ Gheorghie Chedrin, carele pentru

Gheorghie Chedrinos

némul Picinighilor la Sămnul 363: List 775: scrie aşé: «Némul zice, Picinighilor Schythicesc ĭaste, dintr'aciĭa Schithĭ, cariĭ să chĭamă Βασιλειχοὶ, împărăteştĭ. Acesta ném, ĭaste foarte cu mult nărod, şi mare, caruĭa alt ném de Schythĭ, nicĭ unul poate să-ĭ sté înpotrivă; şi să desparte în 13 rudeniĭ, sau precum noĭ acmu zicem oarde, caréle toate supt un nume Apazinazilor, saŭ Pecinighilor să cuprind; ĭară după Domniĭ şi otcârmuitoriĭ lor, fiete carile, şi deosăbit nume are, lăcuesc aceşté peste Dunăre, de la Nipru pre lăţimé câmpilor acelora, şi să întind pănă în Pannonia, macar că locurĭ adevărate de aşezământ ne având, totdeauna ciĭ şi colé mutându-să, supt şétre lăcuâsc». Vezĭ aicé, cum aceştĭ Pecinighĭ, pre atuncé, şi locurile Ocraniiĭ, a Pocutiiĭ, a Moldoveĭ, a Buğaculuĭ, şi a ţărâĭ Munteneştĭ, pănă în ţéra Unguréscă au fost cuprinzind, de la cariĭ, precum scrie Stricovschi, ş-au fost amestecat şi limba. De vréme dară ce Istoriciĭ Greceştĭ zic, c'au fost cuprinzind locurile Dachiiĭ, şi Istoriciĭ Ruseştĭ mărturisesc, că lĭ-au fost limba amestecată cu Voloscaĭa; iată că aceĭ de demult Volohĭ, sau precum le zicem noĭ Românĭ, au fost pre atuncé tot pre locurile sale, céle dintăĭ, lăcuitorĭ, orĭ suppuşĭ ar fi fost, orĭ Supuitorĭ. De începătura, şi de unde au ĭeşit acéstė némurĭ, ce am putut la Istoricĭ maĭ de credinţă a afla, în scurt aicé a adaoge, în graţiĭa cititorĭuluĭ, cu condeĭul nu vom tréce: Bil-

Bilschie.

schie nu necunoscut scriitorĭu leşesc zice: «Polovţiĭ, (cariĭ şi eide un ném sint cu Pecinighiĭ), tot de o dată să fie eşit din Ţimbri, ném Gothicesc, cariĭ din Litfanie ĭeşind, întâĭ să să fie aşezat pe la Droghicin; graĭul limbiĭ lor, precum maĭ sus am zis din Stricovschi, au fost alcătuit sau amestecat, din Ru-

Leunclavie din Pevcher, în Pantecte cap 49.

sesc, Leşesc şi Românesc. A acestora cuvinte să véde întărind Leunclavie în Pantecte, Cap 49; unde urmând luĭ Pevcher, Boziniĭ zice, nume tuturor ĭaste ştiut (pre cariĭ Istoriciĭ greceştĭ

iĭ număsc Pazinachĭ) din coreniĭa lor, sint Venediĭ, (de pre a. ceşté, socotesc, să fie rămas în ţara Munteněscă, un felĭu de nărod, cărora şi astăzĭ le zic Româniĭ Vineticĭ, ce pentru acé. sta gâlcéva nu clătesc), căcĭ şi limba aşé iĭ dovedéşte». Pevscherus, bărbat de ascuţită minte, numele Pazinachilor, îl socotéşte să fie de pe Pozina, saŭ Pozinanie, vestit a Crăiiĭ Leşeştĭ ţinut, cariĭ odânăoară, într'acéle hotară, să fie lăcuit; adecă până a nu să porni asupra Trivalilor. Dintr'acestaş socotéşte Leunclavie, să să fie trăgând şi numele, şi némul Bosnénilor, de cariĭ caute cititorĭul la locul luĭ Leunclavie, de la noĭ pomenit. Ce să vinim la cel maĭ de pre urmă, şi cititorĭuluĭ român maĭ aşteptat cuvânt. Bilschie hronicarĭul, în carté care noĭ o avem, List 239: «năroadele zice, Pecinighilor, şi a Polovţilor, după ce au ĭeşit din Litfania, s'au aşezat întâĭ la Vosforul Chimeric, (unde sint acmu cetăţile Turcilor, Ghercĭ şi Taman), de acolo ĭeşind, întâĭ au legat prieteşug cu Inoveziĭ, cariĭ ţinea Crîmul, iară aceĭ Inovezi înpreună cu Româniĭ şi cu Bastarniĭ, adecă Bugégéniĭ, au făcut, (sau au tocmit) cetăţile Mangopul, Cherchel, Crâmul, Cafa, Oćacoful (sau Vozie), Muncastrul, adecă Cetaté albă, Chiliĭa (sau Ahilia) şi Tercovisca, adecă Târgovişté)». Nicĭ dară, cititorĭul nostru, cuminte să să fure, şi să socotéscă, că doară acéste noĭ, de cât sint, maĭ mult lăţindu-le, cinsté şi slava némuluĭ nostru, cu acesta mijloc vom să adaogem, mărturiséşte ştiinţa inimiĭ, că adeverinţa istoriiĭ cercăm, şi urmăm, pentru a căriia confirmaţie, cu bună frunte iĭ gĭuruim, că după cursul hroniculuĭ, înnainte iĭ vom aduce, ĭarăş alţĭ istoricĭ streinĭ, cariĭ vor arăta, că aceste pomenite némurĭ, încă şi oştenirĭ, în preună cu Moldovéniĭ, asupra altora să fie făcut, pentru carile istoriciĭ noştriĭ, nicĭ au visat, necum să pomenĭască; ĭară noĭ precum ne gĭuruim, la locul său vom zice.

Pevscherus, adus mărturie în Pantectele luĭ Leonclavie, la locul pomenit.

Bilschie List 239.

CAPUL III.

Mustră-să nişte băsnuitorĭ, carĭĭ pentru némul Românesc hărtiĭa muruind, singurĭ pe sine, s'au ocărât.

Simioii, şi Misail în Pridosloviĭa Létopiseţuluĭ lor.

Vin-o acmu aicé, iscusitule în Basne Simioane, şi tĭaca minciunilor Misaile; vin-o zic aicé şi te uită la Româniĭ, şi lăcuitoriĭ Volohiiĭ, pre cariĭ voĭ basnă bolind, şi mincĭună născând, ca pre bureţiĭ fără sămânţă de erĭ, de alaltaerĭ, îĭ faceţĭ, şi nu ştim de ce Laslău Craĭul Ungurese (carile pre vremile ce ziceţĭ, numaĭ voaâ ĭaste cunoscut, ĭară altora Istoricĭ nemăruiĭa), din temniţele Râmuluĭ scoşĭ, şi înpotriva Tâtarâlor aduşĭ, şi apoĭ în ţara Ardéluluĭ, spre lăcuire pusĭ, să fie fost. Păţit-au némul Românesc cu voĭ, tocma ca parintele lor Remus, carele pre tâlharĭ gonind, şi bucatele Unchĭu său luĭ Numitor, cu mână întrarmată, de dânşiĭ apărând, el apoĭ în locul Tâlharilor prins, şi de tâlhuşag, cu zavistiĭa pârât, legăturilor dat, şi morţiĭ gĭudecat au fost; Ce dreptaté luĭ nu numaĭ nevinovat l-au scos, ce încă nepot luĭ Numitor, ficór luĭ Mars, şi a Reiĭ, şi Ziditorĭu înpărăţiiĭ, şi cetăţiĭ Romanilor l-au arătat. Aşé numele Tălharĭuluĭ au găsit înpărat, aşé numele vinovatuluĭ, pre nepot Unchĭuluĭ au arătat. Aşé voĭ cu acelaş nume, hulă şi ocară nepoţilor şi strănepoţilor luĭ, a pune silind, a lor cinste şi slavă maĭ tare a izbucni, şi lumiĭ a să înştiinţa; ĭară a voastră ocară, şi blăstămată măzăcie, ca tălaniţa dezmăţată, pre uliţa a să purta, pricină, sinteţĭ, pricină daţĭ. Cine dară au fost aceĭ Românĭ, sau Volohĭ, cariĭ cu 397: de anĭ maĭ înnainte la Istoricĭ, pre acéstaş locurĭ să pomenesc, de cât Laslăul vostru? de la cariĭ Picinighiĭ, şi Polovţiĭ, limba să-ş fie înprumutat? Au putut-au limba Românéscă de la Italia la Nipru, singură sĕ zboare; şi prin chip, muritorilor necunoscut, pregĭur limba Pecinighilor să să învălătucéscă? au precum basnile Turceştĭ, şi Talmudesci povestesc; că pasările toate, are cineş limba sa, şi numaĭ Solomon Inţeleptul le cunoşté, şi le înţelegé; au doară şi Pecinighiĭ, şi Polovţiĭ aceşté, aşé do la nescare va Paserĭ, carile în limba Românéscă

Iustin car 43. cap 2.

au fost vorovind, limba să fie învăţat? şi cu a lor să o fie amestecat? căcĭ Pecinighiĭ pre acelé vrémĭ, la Italie să fie trecut (unde limba Românéscă de moşie ĭera), cineva din Istoricĭ nu pomenéşte. Au Coluniĭ, Cerbiĭ, şi alte fierĭ sălbatecĭ, pre carile Pecinighiĭ pre pustiĭ câmpiĭ Nistruluĭ, şi a Nipruluĭ, a le vâna, şi cu dânsele viaţa a-'ş purta, să obiciuisă, în limba Românéscă voroviĭa, şi de la dânsele Pecinighiĭ, şi Polovţiĭ să să fie învaţat? Au Româniĭ din Dachia, cu mită au cumpărat Condéile Scriitorilor streinĭ, să le scrie némul, traĭul şi alalte, cu atâta summe de anĭ maĭ înainte? O! cât de grozav stă mencĭuna în scaunul adevăruluĭ! O cum să dovedéşte basna, macar că câtăva vréme ar tréce până a să desvăli! O câtă ocară un Măzac, ca Simion, şi ca Misail (de bună voe trec aicé cu pomeniré pe Sarniţie, şi pe Jan Zamoschie Léşĭ), şi câtă a cinstiĭ scădére, numeluĭ Istoricesc să aduce, când Băsnuitorĭ ca aceşté, nume Istoricesc plăzmuind, basne scornésc, şi spre adeverinţa povestiriĭ, nicĭ o mărturie maĭ véche înnainte nu aduc, nicĭ arată de la cine au văzut, au auzit, sau au citit, că obicéĭul Istoricaluĭ, carele adevărată Istoria a scrie poftéşte, ĭaste, ca de va scrie lucrurile vremilor sale, altă mărturie fară ştiinţa inimiĭ sale, să nu aducă; căcĭ nicĭ are; de vréme ce ĭel ĭaste întâĭ Scriitorĭu, ce rămâne, ca după ce-'ş va scoate scrisorile la ivală, alţiĭ de adeverinţa luĭ cercând, la ştiinţa inimiĭ întărit să fie, precum de 'l vor alătura cu alţĭ Scriitorĭ, a aceloraş vremĭ, şi a aceloraşĭ lucrurĭ, să nu să ruşinéză, nicĭ de mincinos să 'l poată dovédi; ĭară când culége Istoriea vremilor trecute, şi cu mult maĭ înnainte de vacul său lucrate, trebue să pomenéscă, şi să dovedéscă, de unde au cules acélé, ce el samănă, şi din ce jicniţă au luat grăunţăle, ce înpraştie, că acésta nefăcând, nu grău, nu săcară, nu o altă sămânţa adevărată, ce Zizanie, şi păring, din sine născut, şi plodit va sămăna. Ce Simionul acesta, ce 'ĭ zic Dascal, dară adevărat nedascal, de acésté de toate sărac, şi gol fiind, şi pentru ca mincĭuna sa, cu altă-ceva să scutĭască ne având, atâta nu-mĭ zice, că acéstă Istorie (bà foc), macar că la Hronic nu să pomenéşte; însă el şi acésta nepomenită n'au vrut să o lasă. Nu aşé nevrednicule, nu aşa ; Nu agĭunge istoriculuĭ

adevărat, să zică, nnmaĭ, că şi aćasta nepomenită n'au vrut să o lasă; ce maĭ trebue, precum scrie cutarele, şi cutarele, ĭară amentrelé regulă de toţĭ priimită ĭaste,şi de toţĭ învăţaţiĭ întărită, adecă Dictum unius, dictum nullius, zisa unuĭa, ca zisa nimăruĭa a fi, de necrezut adecă, şi ca cum nicĭ şar fi zis-o cine-va. Aşé dară înţelepte, cititorĭule, văzind pomeniré némuluĭ, şi numeluĭ Moldovenesc, pre la aniĭ însămnaţĭ, de la istoriciĭ streinĭ făcută; ĭarăş cu drepţĭ ochĭ, pre hronicul nostru înnainte păşéşte, şi toate tâmplările, precum în cursul vrémilor au căzut, socotind, şi gĭudecând; paremi-să, şi cu vârtoasă nădéjde sintem, precum şi singur veĭ mărturisi, că ţărâle acéste, carele Româniĭ, şi astăzĭ le ţin, nicĭ o dată de dânşiĭ, de tot părăsite şi pustiite să nu fie rămas, ce încă cu întemeĭate stăpânirĭ, tot de a una să fie trăit, nu aşé noĭ dară, pre cât streinii, pre cariĭ urmăm istoricĭ, îţĭ vor dovedi. Noĭ dară acmu la cursul istoriiĭ să ne întoarcem.

CAPUL IV.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Volohia, de la Roman cel tânăr, până la Vasilie înpărat.

Roman cel tânar. Lét 959. După moarté luĭ Cănstantin Porfiroghenit, Lét 959, au stătut la înpărăţiĭa răzsărituluĭ fiĭul său Roman, carele s'au numit cel tânăr. In vrémile luĭ Roman, perit-au şi Simion, cel vestit a Bulgarilor Domn, pentru a căruĭa cu minune moarte, Gheorghie Chedrin

Gheorghie Chedrinos. sămnul 311, scrie aşé: fost-au, zice, Ioan Astronomul, carele viind la înpăratul ĭ-au zis, că de-ĭ va fi voĭa înpăratuluĭ să să mântuĭască de un nepriĭatin vrăjmaş ca acela, să poroncéscă să tae capul stâlpuluĭ, carele stă în vârvul Xerolofuluĭ, adecă dĭaluluĭ celuĭ uscat; căcĭ acel stâlp, fiind sămnul peiriĭ luĭ Simion Domnul Bolgarilor, tăind capul stâlpuluĭ, îndată şi domnul Bolgarilor va muri. Poroncind înpăratul acésta aşé să să facă, în césul în carile s'au tăĭat capul Bolovanuluĭ (căcĭ stâlpul acela ĭera în chip de om) într'acela cés şi Simion, cu marĭ şi nesuferite durérĭ de pân-

tice, au murit. Acesta încă au înpărăţit anĭ 3, lunĭ 4; şi după ce au scos Ostrovul Critul din tirăniĭa Serachénilor, Lét 963 mart 16, au murit, şi au stătut la înpărăţie Nichifor Foca, carele Hatman fiind supt Roman, scosése Critul de la Serachénenĭ. Acesta înpărat, multă biruinţă au purtat asupra Serachénilor, pre cariĭ la anul 967, aşéş de tot domolindu-ĭ, s'au întors la Thrachia, privind şi tocmind marginele înpărăţiiĭ dintr'acóce. Iară lét 968 acestaş istoric pomenéşte, precum némul Rusilor maĭ adesă au început a călca Hotarăle înpărăţiiĭ, cariĭ întâĭ asupra Bulgarilor căzind, multe cetăţĭ în Crăiĭa lor au luat, şi multe răutăţĭ lĭ-au făcut, Târgurile atocma cu pământul făcându-le. Acéstă povéste Chedrinos sămnul 324, List 660 maĭ deschis aşé o spune: înn-al patrule an zice, a înpărăţiiĭ luĭ Nichifor Foca, viind pănă la Suda cé mare, au dat învăţătură luĭ Petăr, carele în urma luĭ Simion stătusă Domn Bulgarilor, să nu lasă pe Turcĭ, (pre cariĭ Zonora, Carte 16 Cap 21, şi în multe locurĭ ĭĭ numéşte Ungurĭ) să trĭacă Dunăre, şi să calce locurile înpărăteştĭ, de care poroncă neascultând Bulgarul, şi multe pricinĭ nâdind, precum acéstă să facă nu poate; Inpăratul încă trimiţind pe Nechifor Calochir, fiĉorul Domnuluĭ de Crâm (pre carile şi cu cinsté, ce să zicé Patrichia, îl cinstisă) la Svétoslav Domnul Rusilor, cu multe darurĭ şi cu maĭ multă gĭuruinţă l-au îndemnat, pentru ca sculându-să cu oaste să vie asupra Bulgarilor. Rusiĭ acésta foarte bucuroşĭ priimind, înn-al cincelé an a înpărăţiiĭ luĭ, fără veste au năpădit asupra Bolgarilor, şi multe cetăţĭ Bulgăreştĭ, şi cetăţuĭ, atocma cu pământul lĭ-au făcut; şi încărcându-să de plĭan, cu pace s'au întors acasăş. Apoĭ la anul 969 Ioan Cimischiĭ, cu vicleşugul înpărătésiĭ Theofanoniĭ, noapté, peste zidul Palatuluĭ sărind, Foca înpăratul în aşternut dormind, fu ucis, Dechemvr: 11. şi au apucat înpărăţiĭa Cimischii. In ḑilele acestuĭa înpărat Lét 970, Rusiĭ, cariĭ în aniĭ maĭ sus pomeniţĭ, chemaţĭ fiind, căzură asupra Bolgarilor, cu Hatmaniĭ lor Boris, şi Roman, precum Zonora scrie Carté 17, Cap 1 uĭtându-ş ţara lor, siliĭa aşéş cu totul acolo să să aşéză şi acésta o făcé maĭ mult cu îndemnaré luĭ Calochir, carele pre ascuns le făgăduĭa, că de-l l-or numi eĭ înpărat Romanilor, şi cu agĭutorĭul lor de să va

Lét 963. Nichifor Foca. Lét 967. Lét 968. Chedrinos acoloş. Zonaras, carte 16. cap 21. Lét 969. Ioan Cimischiĭ Lét 970.

Chedrinos Curopolatis. aşeza în înpărăţie; iară el lor şi toată ţara Bulgăréscă le va da, şi cu dânşiĭ pace vecinică va ţiné. Rusiĭ şi bunătaté locului plăcându-le, şi de înbunăturile luĭ Calochir înflându-să, nu cu cinsté, ce s'ar fi căzut au purtat pe soliĭ, cariĭ înpăratul la Domnul lor Svétoslav trimisése, de care lucru ĭ-au căutat înpăratuluĭ parte Bulgarilor a ţiné, şi asupra Rusilor oaste a râdica. Ce Svétoslav de acésta simţind, însoţindu-să cu Pazinachiĭ, Schythiĭ, şi Turciĭ, cariĭ Pannonia ţiné, (adecă Unguriĭ), s'au făcut ca la triĭ sute miĭ, şi întrând în Thrachia, de tot au prădat-o, a asupra cărora Cimischiĭ au trimis numaĭ cu 12 miĭ de oaste, pre Hatmanul său Vardas, carile asupra Rusilor mărgând, şi în doaâ rândurĭ cu războĭu ĭ-au înfrânt, şi aşé biruindu-ĭ, i-au scos din Trachia. De pe socotéla acestor Istoricĭ, putem cunoaşte, ca într'acéstă tâmplare, Craiĭa Bulgarilor, foarte bine să să fie legat cu înpărăţiĭa Răzsărituluĭ, de vréme ce pentru Bulgarĭ nu într'alt chip, ce ca cum ar fi fost supt stăpâniré înpărăţiiĭ, de Rusĭ, cariĭ ca o gré năpaste le căzusă în spate, de tot a-ĭ mântui nevoinţă
Lét 971. puné. La Lét 971, singur înpăratul Cimischie, cu multe oştĭ sculându-să, au întrat în Bulgaria asupra Rusilor, şi cu multe războae biruindu-ĭ, şi din mânĭ luându le cetăţile, pănă maĭ pre urmă de tot ĭ-au râsipit, şi din toată Bulgaria ĭ-au scos. Caută la Istoricul Curopalat, la viĭaţa acestuĭ înpărat, şi viĭ vidé acolo mare minune, care au făcut Sfânta Născătoare, şi ĭ-au dat biruinţă asupra Varvarilor. Pre acesté vremĭ, şi la Letopiseţele Ruseştĭ, multe războae a Rusilor, înpotriva înpărăţiiĭ Grecilor citim, ce la dânşiĭ toate războaele cu biruinţă să pomenesc, noĭ cât am socotit adeverinţa Istoricilor Greceştĭ am dat, ĭară Cititorĭul cum
Lét 975. va vré aşé socotéscă. Decĭ Ioan Cimischie Lét 975 mărgând cu oasté asupra Serachéuilor, şi agĭungând la Damasc, acolo de Vasilie maĭ marile Hadâmbilor Dechem 4 au murit otrăvit, după ce înpărăţisă anĭ 6, lunĭ 6, acesta înpărat, după lăudată Creştinătatĭa ce avé, el întâĭ au făcut banĭ de aur şi de aramă, în cariĭ au săpat chipul ·Domnuluĭ Hs. scriind IS HS. înpăratul înpăraţilor, ĭară în locul luĭ au stătut înpărat Vasilie fiórul luĭ Roman înpărat.

CAPUL V.

Arată-să începătura stăpânirii Ruseşti, caré acmù ĭaste putérnică Inpărăţiĭa Mosculuĭ.

De vréme ce cursul Istoriiĭ au sosit, în vrémile, în carile vestită şi putérnică, şi blagocistivă înpărăţiĭa Mosculuĭ, temeliile ş au aruncat, şi despre părţile Novogradiĭ, (care în vechime şi în mărime, nu numai Rusilor, ci şi tutor streinilor vestită şi lăudată ĭaste, pentru caré şi Vélichiĭ Novograd, s'au chemat) spre părţile Chievuluĭ, coborându-să; acolo deciĭa Domniĭa ş-au aşézat, cu cale a fi am socotit, macar că la trupul hroniculuĭ nostru n'ar căuta, însă pentru pomeniré a înpărăţie ca acésta, şi de începătura eĭ, apoĭ şi de minunata priimiré Luminiĭ Adeverinţiĭ Pravoslaviiĭ, a tot némul Rusesc, cât de pre scurt să însămnăm, precum şi altora lor noştri veciniĭ, a Léşilor adecă, a Bulgarilor, şi a Ungurilor am arătat, şi a altora, carele maĭ pre urmă să vor tâmpla. Aşijderé macar cu vârvul condeĭuluĭ, precum să zice, a atinge, şi Cititorĭul notru de unele ca acéste, a să înştiinţa poftitorĭu, înnainté privéliĭ a le pune, nu ne vom lenevi. Că cu acesta chip socotim, oarécum şi înprumutaré (precum şi alţiĭ pentru noĭ au pomenit), cu caré veciniĭ né-au înprumutat, să plătim, şi poĭta curiosuluĭ nostru cititorĭu să ĭacem. Carte Stepenna, caré ĭaste cé maĭ alĭasă, şi maĭ de credinţă Istorie a Inpărăţiiĭ Ruseştĭ, pentru începătura acestiĭ stăpânirĭ, şi pentru stăpânitoriĭ eĭ ceĭ din tâĭ, într'acesta chip povéstéşte. Avgust Chesarĭ, (supt a căruĭa oblăduire naşteré Domnuluĭ, şi Mântuitoruluĭ nostru Is. Hs. s'au tâmplat), zic să fie avut un frate, pre carele l au chemat Prus. Acestuĭa, Avgust ĭ-au orânduit stăpânire pe apa Visliĭ, la cetaté Madboroc, supt caré ĭera Toruné, Hvoiniţa, Gdansca, şi alte multe cetăţĭ, ce ĭera pe apa Glem, caré cade în maré Baltică. Decĭ de pe numele luĭ Prus, şi Domniĭa acéĭa s'au numit Prusie, care nume, şi până astăzĭ ţine; ĭară maĭ denainte, lăcuitoriĭ părţilor acelora s'au fost chemând Variaghĭ, cariĭ au fost având supt sine alte nĭamurĭ, ce lĭ-au fost zicând Stepena 1 Gran 1, cap 2.

Stepena 1. Gran 1. Glav 3. Cĭudiĭ, Slovéniĭ, şi Criviciĭ. Iară pre vrémile, când înpărăţiĭa în Ţarigrad Mihail, cu maĭcă-sa Theodora, adecă Lét 860 Rusiĭ coborându-să cu oaste asupra Grecilor; Novogrodéniĭ, Meriĭ şi Criviciĭ, s'au sculat asupra Varaghilor, şi ĭ-au gonit peste maré Baltică, şi au început eĭ singurĭ din capul lor a să stăpâni; ce fără nicĭ o orânduĭală purtându-să, multe morţĭ şi răutăţĭ să făcé între dânşiĭ, pentru care lucru la Lét 862 Rusiĭ Novogrodénĭ, au trimis la Ruric (carile să trăgé din némul şi seminţiĭa luĭ Prus, frateluĭ luĭ Avgust), şi l-au rugat să vie să le fie Domn, şi Voevod. Ruric, după pofta lor, s'aŭ sculat cu alţĭ doĭ fraţĭ aĭ luĭ, cu Trovur, şi cu Sineus, şi cu toate familiile lor, şi au vinit la Novograd. Decĭ Ruric s'au aşezat în Novogrod, Trovur la Izbooc, ĭară Sinevus la Bélo ozer (la ĭezerul alb), însă Ruric
Stepena Gran 1. Glava 4. ĭera stăpânitorĭu peste toată Rusiĭa. Pre acéĭaş vréme, au fost între némul Varaghilor, doĭ oamenĭ maĭ de frunte, anume: Ascoald, şi Dir. Acéşté încă cuborăndu-să cu mulţime de aceĭ Varaghĭ, multe oştirĭ au făcut înpotriva Romanilor, şi pănă maĭ pre urmă, viind la Chiov, şi luându-l s'au aşezat acolo. Intre acéste Ruric murind, şi rămâindu-ĭ un fiśor încă mic, anume Igor, la moarté luĭ l-au lăsat pre mâna, şi paza uniĭ rude a sale, ce l-au fost chemând Cnéz Oghel. Acel Oghel, aflând vréme au omorât pe Ascold şi pe Dir; şi au luat Chiovul din mâna lor. Decie Igor Lét 903: au luat pe Olga (din cetaté Plescova născută) şiĭa Doamnă (Acésta Olga au priimit întâĭ credinţa creştinéscă, precum şi din Istoriciĭ Greceştĭ am arătat), din caré s'au născut Svétoslav, Părintele luĭ Vladimir. Svétoslav la Lét 967: mergând cu oaste asupra Bulgarilor peste Dunăre; şi pre oasté înpăratuluĭ Grecesc şi a Bolgarilor biruind, multe cetăţĭ au luat, şi de tot lĭ-au pustiit. (Aćastă a Rusilor în Bulgarie a lor vinire o pomenéşte Chedrinos, cu un an maĭ pre urmă, supt înpărăţiĭa luĭ Roman, fiĭul luĭ Constantin Porfiroghenit). Apoĭ aşé stăpâniré acésta, supt acesta Svétoslav s'au întărit, şi s'au lăţit; cât multe némurĭ supt stăpâniré sa din rodul Slovénilor, au su-
Stepena Gran 1. Glav 7. pus, a cărora numere sint acesté : Cĭudiĭ, Mériĭ, Muriĭ, Ceremişiĭ, Mordviĭ, Permiĭ, Peceriĭ, Emiĭ, Litfaniĭ, Zimholiĭ, Corsiĭ, Neroviĭ, Lĭubiĭ, Cozariĭ, (cariĭ sint Bulgariĭ din Schythie pre lângă

Don) Uhrebéliĭ (adecă Ungurii albĭ), Cehiĭ, Léhiĭ, Lutéciĭ, Mozovşaniĭ, Polĭaniĭ, Drevléniĭ, Dregovicĭciĭ, Volinţiĭ Dvinéniĭ, şi alte multe părţĭ şi Cetăţĭ, şi némurĭ carile cu toatele supt un nume de obşte, Slavénĭ să chema. Iară după ce au vinit Ruric şi au stătut a stăpâni (1) . . . .

(Vla)dimir crezind, au priimit Sfântul Botez, şi când ş au pus episcopul mâna în cap, luĭ ĭ-au părut că o mână din cerĭu coborându-să l-au atins, şi îndată i s-au deşchis ochiĭ; cu mare minuné tuturor, cariĭ prăviĭa acolo. Botezatu-s'au Vladimir Lét 6496, carele ĭaste de la Domnul Hs: 988. După luminaré sfântuluĭ Botez, Vladimir cu mare bucurie pre Domniĭ luĭ, şi pre toţĭ Boeriĭ, şi tot nărodul învăţa şi ca înpreună cu dânsul şi Lét 988.
eĭ, la luminaré credinţiĭ să vie îĭ îndemna, cariĭ într'o inimă mărturisind, precum maré ĭaste Dumnăzăul Creştinilor, şi luĭ aseméné nu ĭaste, cu toţiĭ crezind, toţĭ s'au botezat. După acéĭa făcând nuntă cu înpărătésa Anna, s'au întors la stăpâniré sa în Chiov, şi de aciĭa toţĭ Idoliĭ şi Capiştile lor fărmând, şi pre uliţă târându-ĭ şi lepădându-ĭ, multă milostenie au înpărţit săracilor; Apoĭ trimiţind la Patriarhul Fotie, s'au rugat să le trimaţă Mitropolit, şi Preuţĭ, pentru ca să învéţă nărodul la Pravoslavie. Patriarhul încă cu mare veselie lĭ-au trimis pre un Mihail Mi- Stepena Grén I.
tropolit, înpreună cu alţĭ 6 episcopĭ, oamenĭ învăţaţĭ şi întregĭ Glav 37.
la viĭaţă, cariĭ viind, întâĭ au botezat pre fiiĭ luĭ Vladimir, cariĭ ĭera 12 născuţĭ dintr'altă muĭare maĭ denainte de botez, apoĭ şi tot nărodul Rusesc; însă mulţĭ Botezul nepriimind pre uniĭ ca aciĭa au poroncit să-ĭ căznéscă, şi cu frică de la închinăcĭuné Idolilor, să-ĭ întoarcă. Atuncé şi Metigan, Domnul Pecinighilor, viind la Vladimir s'au botezat, şi aşé deciĭa Vladimir făcând Beséricĭ în Crâm, în Chiov, şi prentr'alte cetăţĭ în toată Rusie, în curundă vréme, tot nărodul Rusesc au vinit la creştinătate, pre caré şi astăzĭ curat o păzăsc. Stă şi astăzĭ Besérica Sfântuluĭ Arhanghel, la Chiov, caré zic întâĭ să să fie făcut, şi adevărat şi lucrul eĭ să véde a fi meşterşug grecesc; Iaste şi alta care întâĭ s'au zidit în cetaté Mosculuĭ; în lontrul Curţilor în-

(1) Lipsesc din manuscript paginele 408—413, în care începé capul VI.

părătéştĭ, şi acmu aproape de gĭumătate în pământ întrată, pre a cărie zidĭurĭ, şi aşéş în vârvul Sclipuluĭ, pentre Trule, aré atâţé măstacănĭ crescuţĭ, cât să pare că ĭaste o grădină pe un munte de pĭatră. Acéste, câte noĭ aice, pentru începătura aceştiĭ puternice şi slăvite înpărăţiĭ, şi pentru chipul şi pricina primiriĭ Creştinătăţiĭ am adus, poftim pre cititorĭu, alte mărturiĭ dintr'alţĭ Istoricĭ să nu cérce, căce noĭ cât am şi cercat, a afla n'am putut, şi ales aicé făcându-să pomeniré luĭ Fotie Patriarhul, (caré cu aniĭ vrémilor luĭ nicĭ cum nu să potrivăsc), să nu ne socotéscă lenitorĭ, în cercaré hronicilor, ce atâta să ştie, că altă n'am făcut, făr numaĭ, célé ce la Istoriciĭ Ruseştĭ însămnate am aflat, aicé pentru încredinţaré; pre scurt lĭ-am pomenit. Ce acmù ĭarăş la trĭaba noastră întorcându-ne, de unde nĭ-am abătut, ĭarăş acolo să vinim.

CAPUL VII.

Arată-să subt Vasilie Bulgarocton supuneré Bulgarilor, şi întâĭ pomeniré Vlahilor la istoriciĭ Greceştĭ.

Vasilie Bulgarocton. După peiré luĭ Ioan Cimischie (precum am pomenit Lét. 975:) au stăţut la înpărăţie Vasilie, ficorul luĭ Roman înpărat, fiind la vârstă de 20: anĭ. Pre vrémile acestuĭ înpărat, Slavoniĭ, câte va năbuşiturĭ să fie făcut, în părţile înpărăţiiĭ Apusuluĭ, scriitoriĭ pomenesc. Aşijderó, precum Bulgariĭ prin câţĭ-va anĭ să
Lét 995. fie prădat prin toată Greţia, şi la Mora; Ce la anul 995: de oştile Romanilor biruiţĭ, şi dintr'acele părţĭ goniţĭ să fie fost, scrie Chedrinos. Fericit au fost vécul acesta cu întoarceré păgânilor la creştinătate, precum şi Gheiza craĭul Unguresc murind, Lét
Lét 997. 997: au stătut la craĭe ficorul luĭ, Stefan, carele luând légé creştinéscă, de ciĭe mult au lăţit orthodoxia, în oblastiĭa sa precum cu 7 anĭ maĭ înnainte, adecă Lét 988: Vladimir cu toată Rusie, la Beserica luĭ Hs: să alăturasă, precum la capul trecut am zis.
Bonfin Decada 2 carte 1. Bonfin Decada 2: Carte 1: unde pomenéşte, că Ruşiĭ Chiovéniĭ, întrând şi în Ardél la anul 1002: «au mărs Stefan Craĭul Ungu-

resc asupra lor, şi scoţindu-ĭ din Dachia cé maĭ den lăontru, (pre caré o chema Transilvanie), au pus stăpânitorĭu acolo pe moşu său, pre carele l'au fost chemând Zoltan. De mirat lucru de n'au fost acest Stefan Craĭu din Româniĭ noştri ceĭ vechĭ, că citim la acestaş Bonfin, la locul pomenit, precum maĭca luĭ Ştefan, Sarolta, fiind gré, să i să fie arătat Stefan Protomartyrul în somn, şi să-ĭ fie zis: Nădăjduéşte în Domnul Hs: că în curundă vréme, veĭ naşte făt, căruĭa de pe numele mieu, îl veĭ numi Stefan. Aşé Stéfan născându-să, la anul 909: Tată-său Gheiza craĭul, au adus cu mare cinste pe Adalbert episcopul de Praga, şi au botezat pe fiĭul său Stefan, ĭară din Sfânta scăldătoare l au priimit, adecă ĭ-au fost nănaş Theodat, carele maĭ dennainte fiind stăpânitorĭu Sanseverinaţilor în Apulie, apoĭ de aĭ săĭ izgonit fiind cu mare cinste lângă sine îl primisă, şi-l socotiĭa Gheiza Craĭul. Pre acest Theodat Stefan Craĭu, ca pre un părinte de botez, şi limba graiuluĭ cu dâns totdeauna cé de moşie Italienĭască îl chema, *Tata*, adecă părinte». Acésta Bonfin pentru naşteré, botezul, şi limba graĭuluĭ cé de moşie a luĭ Stefan; ĭară cititoriul nostru cum va vré aşa créză pe Bonfin, a căruĭa credinţă cineva din scriitorĭ, să nu o priimască, noĭ n'am văzut. La anul de la Domnul Hs: 1000: văzind Vasilie înpărat, că Bulgariĭ ma- Lét 1000.
car că de multe orĭ şi biruiţĭ, şi slăbiţĭ ĭera, însă nicĭ cum văzind că nu vor să să aşéză, cu marĭ oştĭ au întrat singur în ţara lor, şi până la anul tot pământul ce ţiné eĭ, au dezbătut, şi toate cetăţile carile maĭ denainte Bulgariĭ în Thessalia, apucasă, din mânule lor au scos, şi la anul 1001: pre Samoil Dom- Lét 1001.
nul lor aşéş de tot de pre acélé locurĭ, gonindu-l, toată ţara lor, şi cé sirbască au stăpânit, ce Bolgariĭ suppuneré ne suferind, ĭarăş au rădicat cap: Inpăratul încă în anul 1013: cu oaste Lét 1013.
asupra lor mărgând, mare stricăcĭune într'ânşiĭ au făcut, şi 15 miĭ de Bulgarĭ viĭ prinzind, au poroncit de lĭ-au scos ochiĭ tuturor, numaĭ la o sută unuĭa, au lăsat câte un ochĭu, pentru ca să fie povaţă celoralalţĭ, şi aşé pre toţĭ ĭ-au slobozit, caré văzind Samoil, Domnul Bolgarilor, de inimă ré, peste treĭ zile au murit, după carile stând la Crăie Iovan; ĭarăş mult s'au ispitit asupra înpărăţiiĭ; Ce înpăratul Vasilie, nepărăsit oştile sale în Bulgarie

trimiţind, şi multă pradă şi stricăciune făcându-le; aşéş Lét
Lét 1016. 1016: au ïeşit de au ïernat singur înpăratul cu toate oştile pe ţara lor; ïară de primăvară înpăratul la Ţarigrad întorcându-să,
Lét 1017. Iovan Domnul Bolgarilor Lét 1017: fără veste, au lovit la Dirahion, (aceşteïa cetăţĭ, astăzĭ Turciĭ ïĭ zic Duragĭ), şi încungïurând cetaté au început a o bate; Ce din cetate pre Iovan ucigând, şi alaltă oaste înspăimântindu-să, toată s'au închinat, luând voe să ïasă din ţara Grecéscă. Inpăratul lucrul nicĭ cum în slab lăsind, după acéïa isbândă, îndată au întrat cu toate oştile în ţara Bulgăriască, şi toată ţara deplin suppuind, şi toată avuţiïa Crailor Bulgăreştĭ aflând, toată o au împrăştiïat slujitorilor. De-
Lét 1019. ciïa toate lucrurile acolo cum trebue aşezind, Lét 1019: cu mare poffală, s'au întors la Ţarigrad, şi deciïa au trecut la Asia, şi acolo încă războae cu izbândă au avut. De pe vréme luĭ Vasilie Bulgarocton să să fie început Romaniĭ nostriĭ cu numele de la Slovénĭ luat Vlahĭ, şi Vrahĭ a să chema. Istoriciĭ Greceştĭ pomenesc, din cariĭ maĭ întâĭ Nichita Honiatis, a cuĭ Istorie în larg, şi în lat pentru războaele Românilor noştri cu înpăraţiĭ Ţarigraduluĭ, apoĭ şi cu Frânciĭ, cariĭ apucasă de la Grecĭ Ţarigradul, la locul său înnainte pre amăruntul vom istorisi. Acesta dară Istoric pomenéşte
Nichita Honiatis car 1. cap. 5. Carte 1: Cap 5: «că Vasilie Bulgarocton după ce au bătut de atâte orĭ pe Bolgarĭ, şi atâta de groznic sluţindu-ĭ, şi fărmându-ĭ, şi apoĭ, precum am zis, de tot supuindu-ĭ înpărăţiiĭ, după ce s'au întors cu mare laudă şi biruinţă la Ţarigrad, să fie scris într'o tablă toată Istoria Bulgarilor, în caré au fost dând învăţătură înpăraţilor, cariĭ cu vréme vor urma la înpărăţie după dânsul, de vor vidé că şi Vlahiĭ să ispitesc vré o dată, înpotriva înpărăţiiĭ, şi lor să le facă, precum au făcut el Bulgarilor, şi aşé acé tablă să o fie pus în mănăstiré Sosthenis (acéstă Mănăstire au fost, unde astă zĭ să chïamă Stenia), deciïa pe vréme luĭ Isachie Anghel înpăratul, despărţindu-să Vlahiĭ de la înpărăţie, şi cu multe războae pe înpăratul bătând, şi multe răutăţĭ înpărăţiiĭ făcând, un Leon oarecarile om dintr'acé Mănăstire, citind tabla luĭ Vasilie Bulgarocton, să fie zis: Jéle 'm ïaste, cum n'au băgat înpăraţiĭ în samă învăţătura luĭ Vasilie Bulgarocton, carile pe Bulgarĭ din temelie răsturnându-ĭ, au dat învăţătură, într'acesta chip, să facă şi

Vlahilor, când să vor ispiti, lucrurĭ noaâ a scorni în potriva înpărăţliĭ». Dintr'acéstă tablă a luĭ Vasilie Bulgarocton, aĭavé putem înţelége, că Româniĭ noştriĭ, cariĭ maĭ de nainte de pe vréme luĭ Carolus Marele, pace şi legământ cu înpărăţiĭa apusuluĭ făcând, (precum maĭ înnainte am arătat) cu a sa răspublică între varvariĭ, cariĭ asupra lor de câte va orĭ năbuşisă, după statul putinţiĭ lor trăind, văzind că cu vitejiĭa, Şi nărociré luĭ Vasilie Bulgarocton, Bulgariĭ şi alţĭ vecinĭ, a lor înpărăţiiĭ ĭera plecaţĭ şi suppuşĭ, eĭ încă la trupul înpărăţiiĭ răzsărituluĭ, ĭarăş să să fie alăturat, şi nu numaĭ ceĭ din Dachia cé piste Dunăre, ce încă şi ceĭ din Misia, una fiind, şi tot supt un domn otcârmuindu-să, deosăbită Dispotie ş'au făcut, precum şi Leunclavie în Pantecte Glav: 71 acéstaş mărturiséşte. «Voevoziĭ zice, Vlahilor după ce s'au dezbătut de supt putéré Crăiiĭ Ungureştĭ, (căcĭ întărindu-să Crăiĭa Unguréscă, o parte din Dachia, precum am şi maĭ arătat, au fost-o cuprins Unguriĭ), după obicéĭul înpăraţilor Greceştĭ poftiĭa, maĭ bine nume de Despot să audă, ca cum ar fi Domnĭ slobozĭ, nicĭ altor stăpânirĭ supuşĭ. Iară precum pe vremé luĭ Vasilie Bulgarocton, un Bogdan Domnul Dachilor, să fie vinit, şi să să fie închinat înpărăţiiĭ, acelaş Leunclavie, pe Istoricul Chedrinos mărturie aducând, într'acelaş loc adeveréşte, căcĭ zice: Şi ţara Bogdania, caré acmù Moldova ĭaste, au luat acest nume de pe Bogdaniĭ Domniĭ săĭ, cariĭ adevărat cu acest nume creştinesc să număsc Bogdanĭ, adecă Theodosiĭ, séu Theodorĭ, sau Dorotheĭ, ce va să zică: Daţĭ sau dăruiţĭ de la Dumnăzău. Pomenéşte zice, de acest nume şi Chedrinos, în viĭaţa luĭ Vasilie Bulgarocton, zicând: Ieşitu-ĭ-au înnainte, şi Bogdan, a celor maĭ din luntru ţărĭ Toparha. sau Crăişor». Acésta ĭarăş să dovedéşte, că pre atuncé Româniĭ noştri să să fie alipit la înpărăţie, că de nu s'ar fi lipit, n'ar scrie Nichita Honiatis, că Vlahiĭ, sau Româniĭ de la înpărăţie sau dezlipit, însă unde va vini rândul Istoriiĭ la vréme luĭ Isachie Anghel, acolo pre larg Istorie, pentru Românĭ vom aduce, unde crédem ca va puté Cititorĭul curat a înţălége, că macar că aicé Istoricul Honiat, cu alţiĭ pre scurt pentru stăpâniré Românilor însămnéză, însă precum aşé să fie fost, alţiĭ pre

Leunclavie în Pantecte cap 71.

Lét 1025. urmă scriitorĭ vor dovédi. Decĭ înpăratul Vasilie Lét 1025, înpăcând toată Asia, şi aşezind Evropa, s'au gătit să margă să răscumpere şi Sichilie, ce în boală căzind, într'acelaş an, Indictul 9 în luna luĭ Dechemvrie au murit, şi au înpărăţit (ce fără nicĭ o rânduĭală de laudă), după dânsul, frate său Constantin

Lét 1028. anĭ 3, şi au murit şi el la anul 1028. Vasilie înpărat au înpărăţit anĭ 50 şi au trăit toată viĭaţa luĭ 72 anĭ.

CAPUL VIII.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Volohia, de la Constantin fratele luĭ Vasilie, până la Constantin Monomah.

Lét 1026. Constantin ficorul luĭ Roman. Pe vréme acestuĭ înpărat Lét 1026, încep istoriciĭ greceştĭ (şi ales Chedrinos a vrémilor acestora scriitorĭu) maĭ ades a poméni, pentru némul Picinighilor, cărora eĭ le zic Pazinazĭ, pentru cariĭ Istoriciĭ Léşeştĭ, şi Ruseştĭ, cu mulţĭ anĭ maĭ înnainte insămnéză, precum şi noĭ înnapoĭ am pomenit. Némul acesta Pazinaziĭ, sau Pecinighiĭ la anul pomenit scrie Chedrinos, precum cu multă mulţime trecând Dunăré, au întrat în Bulgaria, caré acmu ĭera supusă supt stăpâniré înpărăţiiĭ Ţarigradului, şi să fie prădat şi Drista; Ce înpăratul înpotriva lor oaste trimiţind, pre lesne ĭ-au gonit ĭară înnapoĭ. Iară după ce au trecut Pecinighiĭ Dunăré, unde să fie stătut; Istoricul nu poménéşte, nicĭ la ceĭ Ruseştĭ şi Léşeştĭ a afla n'am putut, fără cât

Sinopsis a Istorieĭ Ruseştĭ în Chiov tiparită. List 75. precum ĭera lăcuitorĭ pre la pragurile Nipruluĭ, unde şi pe Svétoslav Domnul Rusilor, lovind îl prinsése, şi Domnul Cura, sau Cures, tăindu ĭ capul, din tidva capuluĭ zic să fie făcut păhar,

Chedrinos Zonaras Lét 1028. şi să fie bând dintr'însul, caré şi Chedrinos mărturiséşte, sămnul 348, şi Zonoras Carté 17 Cap 4 ĭară Lét 1028 Noemvr: 9 Constantin de boală au murit, după ce au înpărăţit în urma fraţine său luĭ Vasilie 3 anĭ; ĭară în loc lăsind pe Roman Arghir.

Roman Arghir. Lét 1032. Roman Arghir după ce au stătut la înpărăţie la anul 1032 fiind cu oasté la Asia, ĭ-au viņit véste, precum Serachénéniĭ au fost prădând în Mesopotania, şi Pazinaziĭ, ĭarăş trecând Dunăré, au

prădat Misia, Thrachia, Illiria, şi pănă la Corcira au ağuns. După acéïa Roman înpăratul Lét 1034 în ïuşuré boală căzind, sau pre- Lét 1034.
cum Chedrinos scrie, de înpărătésa Zoi, otrăvit fiind, din zi în Chedrinos Curopalat.
zi, viïaţa îş trăgé: ïară în 11 a luï April pentru lïacurile, la feredeu întrând, un Mihail Paflagon, den îndemnaré înpărătésiï, Mihail Paflagon
având ïa cu dâns umblete spurcate, acolo l-au înnăduşit, după ce înpărăţisă anï 5, lunï 4, în anul, în carele s'au tâmplat moarté luï Roman Arghir înpăratu Ţarigraduluï, într'acelaş an, precum scrie Bonfin, au murit şi Ştefan Craïul Unguresc, ce-l nu măsc Sfântul, unde Bonfin Decada 2 Carte 1 pomenéşte, că la Anton Bonfin.
oasele acestuï Sfânt Craïu, şi la Astrucaré luï, nu numaï din toată ţara Unguréscă, ce încă şi din Dachia, şi de la alţï megiïaşï de prin pregïur, mulţï să să fie adunat. Ïară precum moarté să i să fie tâmplat, la anul 1034 însămnéză Avraam Barşaï în Avraam Barşaï
Hronologhia Crailor Ungureştï. Mihail într'acé noapte, în caré au omorât pre înpăratul, silind pre Patriarhul, şi îngrozindu-l, l-au făcut de l-au cununat cu Zoi înpărătésa. O câţï Sapsonï, în câte poale de Dalidale culcându-să, s'au sculat spre moarte! Incăpând dară cu acest spurcat mijloc Mihail lă înpărăţie, la anul 1040, scrie Chedrinos, precum Bulgariï cariï de Vasilie Lét 1040.
înpărat ïera, suppuşï, ïară s'au râdicat asupra înpărăţiiï. Capul Chedrinos samnul 354. Zonaras carte 17. List 236,
purtându-le un Petăr, care ï minţiïa, precum ïaste ném de Craïu; Ce înpotriva luï, înpăratul oaste trimiţind, Hatmaniï blăstămăţéşte purtându-se, fu el biruitorïu; şi după acésta încă maï înainte biruind, au luat Dirachiul şi alte locurï în ţara Grecéscă au cuprins, ce nărocul pe Bulgarï buecind, capetele eï în de eï au început a să gâlcevi, şi unul pe altul a omorâ, şi aşé până la anul, cu toţiï s'au râzsipit, ïară înpăratul Mihail Paflagon, după cé au înpărăţit anï 7 lunï 8, Lét 1041 Dechemvr: 10 mare po Lét 1041.
căinţâ făcând, pentru căcï ucisése pe Roman înpărat, şi luând Shima Călugăréscă, au murit. Iară Zoi înpărătésa, nestânsă în pofte îndată au tras la pat şi la înpărăţie, pre alt Mihail ce l-au fost Mihail Calafat.
poreclind Calafatis, ce şi acesta maï mult de 4 lunï şi 5 zile n'au înpărăţit, căcï vrând el să scoată din puteré înpărăţiiï pe Zoi, nărodul tot s'au râdicat asupra luï, şi prinzindu-l, ï-au scos ochiï şi l-au băgat în mănăstire. După tréceré acestuïa; Zoi a mulţï Curopalat Chedrinos, Zonaras.

Sampsonĭ Dalidà, îndată şi la scaunul înpărătesc, şi la aşternu-
Constantin Monomah. tul eĭ, bărbat de trĭabă, pe Constantin Monomah alegând, a triĭa zi Iunie 12, s'au cununat cu dânsul, şi l-au aşezat la înpărăţie. Pe acéstaş vréme, în Ungaria ĭera Craĭu Petăr, pre carele Unguriĭ, din scaun gonindu-l, au pus pe altul în locul luĭ, ce l-au fost chemând Aban; ce apoĭ acesta, cu agĭutorul luĭ Henric al triĭlé înpărat Râmuluĭ, din Crăie gonit fiind, ĭarăş Petăr s'au aşezat la Crăie.

CAPUL IX.

Doaâ........ (1).

CAPUL X.

Arată să traĭul Romanilor în Volohia, de la Constantin Monomah, până la Constantin Ducas.

Lét 1042. Chedrinos Sămnul 348. Zonaras car. 17, cap 24. In vrémé înpărăţiiĭ luĭ Constantin Monomah, Lét 1042 scrie Chedrinos, precum Sirbiĭ, cariĭ ĭera supt stăpâniré înpărăţiiĭ răzsăritului, au râdicat Cap, şi locurile de pe aproape rău au prădat. Inpăratul macar că multă şi bună oaste strângând, şi asupra lor mărgând; însă fiind om neştiutor de lucrurĭ de trébele războaelor, pierzind ca la 40 miĭ de oamenĭ, el de abiĭa au scăpat la Ţarigrad. Aşijderé
Zonaras acoloş. scrie Zonora că şi Bulgariĭ cu Domnul lor Petăr, carele maĭ de nainte să viclenisă, supt acest înpărat aşé-ş deplin s'au rĕscumpărat volniciĭa. La anul al doilé Domnişorul Rusilor Vladimir, om îndrăzneţ şi mânios (precum îl numéşte Chedrinos) pentru moarté unuĭ Boerenaş Rusesc, s'au sculat cu multă oaste asupra Ţarigraduluĭ, şi cu corăbiile peste mare trecând, au lovit supt Ţarigrad. Ce întâĭ de furtuna măriĭ bătuţĭ, şi golĭ la uscat aruncaţĭ; apoĭ şi oasté înpotriva lor trimisă, asuprăle sosind, ca la 15 miĭ au omorât, şi apoĭ şi pre ceĭ ce scăpase cu vasele, agĭungându-ĭ, maĭ rău ĭ au stricat; Puţineĭ, cariĭ au scăpat s'au întors
Hronicul Rusesc la anul de la Adam 6551. la casele lor, de unde vinise. Hronicul Rusesc, şi Carté ce-ĭ zic Stepena scriu, «precum acest Vladimir, au fost ficor luĭ Iaroslav, (carele atuncé ĭera stăpânitoriu Rusiiĭ) şi nepot luĭ Vla-

(1) Lipsesc în manuscript pag. 424 şi 425.

dimir, carele întâĭ s'au botezat, şi adaog la Istoriĭ, şi acésta, precum Iaroslav trimiţind pe ficorul său Vladimir, asupra Grecilor, să-ĭ fie dat soţie pe un Vişat Hatmanul Varĭaghilor; Ce pre mare lovindu-ĭ furtuna, mulţĭ să să fie înnecat, iară Vişat cu 6 miĭ de oamenĭ golĭ să fie ĭeşit la margine, pre cariĭ oasté Grecéscă prinzindu-ĭ, să-ĭ fie dus la Ţarigrad, şi să le fie scos tuturor ochiĭ; ĭară Vladimir, spărgându-i-să vasul să fie sărit în vasul unuĭ Ioan, şi întorcându-să înapoĭ, să-l fie ajuns 14 vase Greceştĭ; ce Vladimir întorcându-să asupra lor, să le fie biruit, şi aşé să fie ĭeşit în Rusia. Iară după 3 anĭ, făcând pace cu înpăratul, şi Vişat să să fie slobozit cu toţĭ Rusiĭ ceĭ orbiţĭ, şi aşé şi el să fie vinit înnapoĭ. După acéste Pazinaziĭ sau Pecinighiĭ Lét 1048: fiind goniţĭ de pre locurile lor de Tiraho tiranul, sculându-să cu Domnul lor Cheghenis, şi cu tot năro- dul, au vinit, şi au trecut la Drista, unde atuncé ĭera deregătorĭu Mihaïl ficorul luĭ Anastasie, carele făcând înpăratuluĭ Constantin ştire, precum poftesc cu toţiĭ să se creştinéză, înpăratul cu mare cinste au adus pe Cheghenis la Ţarigrad, şi botezindu-l, l-au cinstit cu Boerĭĭa Patrichiiĭ, şi ĭ-aŭ dat şi treĭ cetăţĭ, de céle de pe malul Dunăriĭ să-ĭ fie luĭ şi oamenilor luĭ de lăcuire, şi l-au scris în numărul soţiilor înpărăţiiĭ Romanilor». După acéĭa ĭarăş Istoricul Chedrinos adaoge, «că după ce s'au aşăzat Pazinaziĭ în Thrachia, nu după multă vréme au întrat înpărăţiĭa în prepus, precum vor să să viclenĭască, şi să să râdice cu pradă în ţărâle de pen prejĭur, şi aşé trimiţind oaste asupra lor, nu fără bătae, şi fără moarte ĭ-au scos din Thrachia. (Stă cetaté şi astă-z, caré s'aŭ fost apucat aceĭ oamenĭ să facă, şi să numéşte locul acela şi acmu Rusocastron). Picinighiĭ sculându-să de acolo, s'au dus înapoĭ şi s'au dat supt ascultaré Mosculuĭ». Apoĭ Lét 1050: acelaş Istoric mărturiséşte, o samă dintr'aciĭaş Pazinazĭ, ĭară s'au întors, şi întâĭ cu pace au întrat în Thrachia; ce înpăratul smentindu-le legământul, eĭ încă au râdicat cap, şi arme; şi au început în toate părţile a prăda. La al doilé an ĭară cu mare vrăjmăşie, au prădat toată Misia, înpotriva a cărora înpăratul oaste trimiţind, eĭ au trecut în Machedonie. Deci Lét 1053: înpăratul încă maĭ multe oaste gătind, s'au dus să-ĭ scoaţă şi de

Lét 1048. Zonaras carte 17, cap 26.

Lét 1050.

Lét 1053.

acolo; Ce au fost Pazinaziĭ biruitorĭ. Inpăratul într'acelaş an culegându-ş oasté şi de iznoavă asupra lor mărgând, Picinighiĭ a căzut la pace, caré li s'au dat, pănă în treĭ anĭ; ce pănă maĭ pre urmă, pe aceştĭ Pazinachĭ, despre părţile Machedoniiĭ să-ĭ scoată sau să-ĭ stârpască n'au maĭ putut înpărăţiĭa. Ce tare pre acolo întemeindu-să au pus începăturile Domniiĭ Boşnégilor, cariĭ şi pănă astă-zĭ trăesc, în vestita ţara Bosniiĭ. Acésta mărturiséşte şi Leunclavie în Pantecte, precum înnapoĭ am pomenit. Iară

Lét 1054. Constantin Monomah după cé înpărăţisă anĭ 12: Lét 1054: In-

Theodora. dictionul 8: de boală au murit, şi au rămas la înpărăţie Theodora înpărătésa, (căcĭ Zoi înpărătésa cé dintâĭ murise maĭ denainte), caré au ţinut singură înpărăţie un an, precum sămăluеşte Patavie; ĭară după socotéla luĭ Calviz un an şi 9: lunĭ, şi

Lét 1055. la anul 1055: cum va Patavie, sau cum va Calviz 1056: la sfârşitul luĭ Avgust, înpărătésă încă de moarte trăgând, au râdicat

Mihail Stratiotic. înpărat pe Mihail Stratiotic, ce şi acesta cu Sinatoriĭ rău purtându-să (că ce macar ceva în samă nu-ĭ băga) eĭ încă după ce înpărăţise un an, au ridicat pe Isachie Comneno la înpărăţie,

Lét 1057. carele s'au încoronat Lét 1057: Iunie 8: ĭară Mihail Stratiotic

Isachie Comnenos. Zonaras şi Glicas, Manasi. Intr'acesta au Gheorghie Chedrin sfârşaşte Istoria sa. luând cinul călugăresc au întrat în Mănăstire. Isachie Comneno, om în toate vrednic de a purtaré înpărăţiĭa fiind, ce tâmplându-să pe mare, aproape de dânsul fulgerul a cădé, l-au ameţit, din care văzind, că nu se maĭ poate trezi, de viaţă deznedejduindu-să, singur au lăsat înpărăţiĭa, şi s'au călugărit în mănă-

Lét 1059. stiré Studitilor, după ce au înpărăţĭt doĭ anĭ şi triĭ lunĭ, şi Lét 1059. în locul luĭ au stătut Constantin Duca. Inpărăţind Isachie Comneno, pomenéşte Zonoras Carte 18 Cap 5, precum să fie avut oaste şi asupra Ungurilor, şi asupra Tătarilor ce-ĭ chémă Pazinachĭ. Ce Unguriĭ pace poftind, şi înpăratul lĭ-au dat pace, ĭară oaste asupra Pazinazilor trăgând, alalţĭ toţĭ să fie căzut la înpăratul cu rugămente de pace, fără numaĭ unul Seltis, cu nărodul său, nicĭ cum pacé priimind, s'au apucat de bătae, ce biruit fiind, şi mulţĭ de aĭ săĭ perzind, au fugit, însă încătro să fie fugit, Istoricul nu arată.

CAPUL XI.

Aćastaş să trăgănîază de la Constantin Ducas, pănă la Roman Dioghenis.

In al triilé an, a luĭ Constantin Ducas, şi în al şéselé a luĭ Henric înpăratul Apusuluĭ, după Petàr, carele am pomenit, au fost Craĭu în ţara Ungurĭască un Andrias, asupra a căruĭa la Lét 1061: s'au sculat frate-său Bela. Luĭ Andrias macar că Henric înpăratul, cu multă oaste bună, agĭutorĭu ïĭ didése, ce Bela maĭ nărocit fiind, întâĭ cu războĭu, oasté luĭ Henric biruind, şi Andrias cu caiĭ stropşit, pe loc perind, pe Hatmanul oştilor Marhion de Turinghia, viu l-au prins, cu carele înpreună solĭ de pace, la Henric trimiţind, s'au înpăcat şi la Crăie s'au aşezat; Ce Bela încă Lét 1063: murind Gheizia fićorul lul de bună voe au dat scaunul Crăiiĭ văru-seu luĭ Solomon. Fiind Craĭu în ţara Ungurĭască acest Solomon, pre la anul 1064 cunoaştem din Bonfin, precum ţara Muntenéscă sau suppusă, sau supt protecţia Crăiiĭ Ungureştĭ să fie fost, şi viind Huniĭ să o fie cuprins. Ce cuvintele Istoriculuĭ precum sint la Decada 2: Carte 3: să le aducem. «Solomon zice Craĭul după ce au bătut pre Bratislav Çraĭul Boehemilor, cu multă pradă şi dobândă încărcaţĭ, s'au întors în Ungaria; Ce furtuna nepriimind să sté lucrurile Ungureştĭ în odihnă, s'au aţiţat războĭul Hunnilor, cariĭ rămăsése în cé maĭ denainte a lor păgânĭască lége, şi apucaşă o parte de ţara Dachiiĭ, pre caré acmu o chĭamă Valahia, aceşté cu mulţime de a lor păgânĭ, deşchizindu-ş cale prin părţile maĭ de sus, pre la trecătoaré munţilor, caré să chĭamă Mezes, au năvălit în Ungaria iprocĭ»; în caré vréme Româniĭ din Dachia, sau pré mulţĭ sau o parte să fie trecut de răul lor, peste Dunăre la Misia, şi pre acolo să fie cuprins locurile pănă în munţiĭ Cénghiĭ, maĭ pre urmă, scrie Istoricul Nichita Honiatis, precum înnainte la rândul său pre larg să va arăta. Iară în anul 1065: scrie Istoricul Zonaras, precum Tătarâĭ, ce să chema Uziĭ, în Thrachia trecând, peste tot au prădat; şi oasté caré înpăratul înpotriva lor trimisése bă-

Constantin Ducas.

Lét 1061. Mehovie.

Lét 1063.

Lét 1064.

Anton Bonfin Decad. 2 carte 3

Lét 1065. Zonaras carte 17. cap 9.

tând, pe Hatmanĭ viĭ ĭ-au prins, şi după acéstă izbândă, pănă la Greţia, cu ciabilurile au agĭuns. Inpăratul pentru mare lăcomiĭa ce avé la lĭafa slujitorilor să cheltuĭască ne îndurându-să, şi la vréme de nevoe, ca acéĭa, fără slujitorĭ, ce să facă, neavând (că aceĭ Tătarĭ iera ca la 500: miĭ) s'au întors cu totul cu rugă cătră Dumnăzău; tuturor poroncind, post să facă, şi el singur pe ğos şi cu lacrămĭ, la litanie mergé, pentru caré Dumnăzău, minune făcând, au trimis omor de Cĭumă într'aceĭ Tătarĭ, de caré fără număr mulţĭ s'au topit; ĭară câtă rămâşiţ de păgânĭ au maĭ rămas, s'au închinat cu totul înpăratuluĭ. Insamnă că Paziniĭ au rămas în Machedonia, cariĭ după cum scrie Leunclavius, sint nărodul Boşnégilor. Acéstaş întăréşte şi Zonaras Carté 17: carile zice, dintr'aceştĭ Pazinachĭ după acéstă stricăcĭune ce au luat s'au plecat înpăratuluĭ, cărora înpărţindu le loc în Machedonie, s'au dat după obicéile Romeilor, şi s'au făcut soţiĭ înpărăţiiĭ ascultătorĭ, din cariĭ, uniĭ şi la cinste de Boeriĭ Senatoreştĭ, maĭ pre urmă au încăput. Caută şi la Istoricul Curopalat, că acésteş
Lét 1067. veĭ afla; ĭară Lét 1067, Constantin Duca murind, Evdochie înpărătésa ğurându-i-să cu taré ğurământ, precum pre alt barbat nu va lua, ce va păzi înpărăţiĭa fiilor luĭ, luĭ Mihail şi Andronic, şi Constantin, carele maĭ apoĭ s'au zis Porfiroghenit, ĭ-au lăsat înpărăţiĭa pre mână, după ce înpărăţise anĭ 7 lunĭ 6: Evdochia maĭ mult de 7 lunĭ ğurământul neţiind, au luat şi înpărat şi bărbat pe Roman Dioghinis. Aşé bărbatul la muere, are maĭ mare trécere de cât Dumnăzău.

CAPUL XII.

Dovedéşte-să traĭul Romanilor în Volohia de la Roman Dioghenis până la Mihail fiĭul luĭ Constantin Duca.

Roman Dioghenis. Lét 1070. In zilele acestuĭ înpărat, pre la anul 1070: Dlugoş între Istoriciĭ Leşeştĭ vestit, iscusit, şi vrédnic de credinţă Istoric, pentru Volohiĭ, sau Romaniĭ, ales pre locul unde-ĭ acmu Moldova, trăitorĭ, taré şi neclătită mărturie ne aduce, precum ţărâle Moldoviĭ

(căcĭ Léşiĭ scriitorĭ supt numele Voloscâĭ, numaĭ pre Moldova înţeleg) nu numaĭ lăcuite, şi de Moşnéniĭ săĭ ţinute, ce încă şi altor vecinĭ agĭutorĭu, şi scutitorĭ să fie fost, cărora adică, şi când ocaziĭa le slujiĭa, pentru maĭ bună şi maĭ cu odihnă chivernisala stăpâniriĭ lor. Pomenitul dar Istoric scrie aşé: «Viţeslaus, zice, Voevodul Polovţilor, pre la anul pomenit, după multe şi groznice războae, carile au avut cu Zeslav Voevodul Chiovuluĭ, până maĭ pre urmă, nu numaĭ cât pe Zeslavu de tot au biruit ce aşéş şi citaté Chiovuluĭ, din mână ĭ-au luat; şi pe Zeslav din stăpânire scoţindu-l, de pre acélé locurĭ l-au gonit. După acésta izbândă, maĭ mult întărindu-să, vrut-au aséméne să facă şi luĭ Boleslav Craĭuluĭ Leşesc; Ce socotindu-să, precum că cu singure puterile sale acésta, a isprăvi, nu va puté, multă altă oaste de la veciniĭ, de pen pregĭur, de la Rusĭ, de la Pecinighĭ, de la Volohĭ, adecă de la Moldovénĭ într'agĭutorĭu au luat». Alaltă Istorie poate cititorĭul la locul carile i l-am însămnat, să o caute; ĭară noĭ atâta am vrut numaĭ să-ĭ arătăm, că tăcéré Istoricilor maĭ denainte, şi căcĭ pentru Volohĭ sau Romaniĭ din Volohia prin câtă-va vréme, câte puţinĭ numaĭ, şi câte oare-ce au pomenit, precum şi Dlugoş aicé pre scurt arată, că Zăslavu, au luat agĭutorĭu şi de la Volohĭ, sau Moldovénĭ. După regula, şi canonul carile noĭ am dat, dovedesc, că ţărâle acéste de lăcuitoriĭ săĭ de tot deşérte, să nu fie rămas, şi aşé acéstă povéste, pre caré pre scurt Dlugoş o aduce, dovedéşte precum şi adevărată Axioma zice: că cine-va nu poate da ce nu are, aşé şi Volohia n'ar fi putut da Polovţilor Volohĭ într'agĭutorĭu, de nu ar fi avut lăcuitorĭ în sine. Ruşinéză-se dară macar, şi cu acésta, (că alte maĭ vârtoase mărturiĭ, carile maĭ înnainte ĭĭ vom aduce, mi să pare că nicĭ să să ruşinéză vréme le va da), cariĭ pre Românĭ, adecă pre Moldovénĭ şi pre Muntén ĭ, vor să-ĭ facă de erĭ de alaltă erĭ, pre acéste locurĭ veniţĭ, că cine cât de puţin socotitorĭu, nu va puté cunoaşte, şi nu va mărturisi? (că cu greu, şi aşéş peste putinţă ĭaste adeverinţiĭ cunoscute, socotéla să nu să lipască) că de vréme ce stăpânitoriĭ locurilor Volohiiĭ, unde acmu să numéşte Moldova, au fost dând altor aĭ săĭ de pen pregĭur vécinĭ agĭutorĭu, şi Istoriciĭ anume ĭĭ chĭamă Volohĭ, cum poate aceĭ

Dlugoş carte 3 în tiparĭul cel vechiu, List 245

Volohĭ în Volohia să nu fie fost? Că acésta de s'ar puté tăgădui, s'ar pute tăgădui, şi soarele fiind într'amiazi zi, precum nu s'au făcut zuâ. Rămâne dară Istoriĭa hroniculuĭ nostru adevărată, că locurile Volohiiĭ, tot dea una au fost lăcuite, de Moşnéniĭ săĭ Romanĭ, macar că nu tot dea una Istoriciĭ, pentru dânsele au poménit.

CAPUL XIII.

Aćastaş să arată înnainte, supt acelaş Dioghenis înpărat, şi de la Mihail Duca, până la Alexandru Comnenos.

Zonaras. Glicas. Dioghenis înpăratul, cu multă biruinţă fiind asupra Turcilor şi nedejduind că toate locurile, câte eĭ la Asia le apucasă va dezbate, pacé, ce ruga Turciĭ, să priimască n'au vrut; Ce aćasta a săvârşi, l-au înpiedecat vicleşugul luĭ Andronic, frateluĭ luĭ Mihail, fićoruluĭ Ducâĭ, carele vănzindu-l nepriĭatinuluĭ, l-au lovit Mihail Ducas. fără véste, şi viu a căzut pe mâna luĭ Sultan Hasan. După ce au căzut Dioghenis la robie, Constantinopoliténiĭ, fără nicĭ o zăLét 1071. bavă, au ales la înpărăţie pe Mihail, fićorul luĭ Constantin Ducas, carele s'au poréclit Parapinachie. Tàmplatus'au acéste la anul 1071. Sultanul după ce au prins pe înpăratul Dioghenis, cu sine tot de a una la masă puindu-l, în maré cinste îl ţiné, şi până maĭ pre urmă maĭ cu mare cinste l-au slobozit, să şĭ margă la înpărăţie. Aşé varvarul, ca un Elin făcând, Eliniĭ maĭ rău de cât varvarul, s'au arătat, căcĭ cu sfatul de obştie, înnainte-ĭ pre sfedenicul său, pe Andronic cu oaste trimiţind, l-au prins şi ĭ-au scos ochiĭ, din care rane (nicĭ lĭacurĭ să-ĭ puĭa lăsind), i s'au spuzit tot capul, şi înviermonoşindu-să, au murit. Inpărăţit-au Dioghenis anĭ 3 lunĭ 8. Zonoras Carte 18, Cap 17 scrie, precum în al triilé an, a înpărăţiiĭ luĭ Mihail Parapinachie, némul Crovatilor, pre cariĭ uniĭ îĭ chĭamă Sirbĭ, au întrat în ţara Bulgăréscă, şi câte-va locurĭ acmu cuprinsése; Ce mult de multe orĭ războae cu dânşiĭ făcându-să, până maĭ pre urmă ne maĭ putând sprejini, lĭ-au căutat a da dos, şi a să întoarcé la locu-

rile sale. Deciĭa un Sirb, din némul acestora, anume Nestor, carile întăĭ fiind rob la tatăl înpăratuluĭ, apoĭ şi la boeriĭa, ce să chĭama Vestarhis agĭunsése, înpăratul Mihail l-au făcut Hatman oştilor, carile păziĭa malurile Dunăriĭ. Acésta viclenindu-să, şi înpreunându-ş armele cu Tatu, Voevodul Pazinachilor, s'au râdicat asupra înpărăţiiĭ, şi viind cu multă oaste, ş'au pus tabăra tocma supt cetaté Ţarigraduluĭ; ce ne putând ceva isprăvi, s'au sculat de supt cetate, ş'au prădat Thrachia, Machedonia, şi a Bulgariiĭ câte va locurĭ; caréle ĭera maĭ aproape de acésté, şi deciĭa cu totul au trecut la Pazinachĭ. Acastaş mărturiséşte Coropalat, List 853 adecă precum acest Nestor, au fost Hatman nărοadelor, de pre lângă Dunăre. Pre acéstaş vréme Lét 1074 Gheiza ficorul Beliĭ (pentru carele am pomenit, precum de bună voe au fost lăsat scaunul Crăiiĭ Ungureştĭ luĭ Solomon), sculându-să cu oaste asupra văru-său, l-au scos din scaun, şi au stătut el la Crăie, fiind agĭutorit de Papa Grigorii, pretăndăluind, că Crăiĭa Ungurésсă ĭaste birnică scaunuluĭ Papiĭ, care bir l-au fost legat încă Ştefan Craĭul, carele întâĭ s'au botezat. Aicé trebuĭ să învăţăm pre cititorĭul nostru, că auḑind de numele Turcilor, şi Sultanuluĭ Turcesc, să nu socotĭască, că doară sint aceşté Turcĭ, cariĭ acmu înpărăţiĭa Ţarigraduluĭ ţin, căcĭ cariĭ pre acéstă vréme să pomenesc, au fost adevăraţĭ Turcĭ; ĭară cariĭ acmu ţin înpărăţiĭa, şi eĭ pe sine să chémă Aliosmanĭ, aceşté, Turcĭ, nu sint; ce sint din némul Oguzilor, cariĭ întâĭ aŭ fost lăcuind aproape de Hina, şi pre câmpiĭ ce le zic Capéac, şi după acéĭa au vinit şi s'au aşezat pre marginele măreĭ Caspiiĭ, despre răzsărit, unde şi acmù mulţime de a lor oarde lăcuesc, cărora Tătarâĭ ceştĭ de pe Volga le zic Caracalpachĭ, şi de acolo mult maĭ târziu, ĭeşind la Asia, au cuprins întâĭ înpărăţiĭa acestora Turcĭ, cariĭ acmù la Istoricĭ să pomenesc, şi cu înpărăţiĭa, lĭ-au luat şi numele; ĭară iĭ sint drepţĭ Oguzĭ; Ce pentru acésta, unde va vini cursul Hroniculuĭ, pentru începătura înpărăţiiĭ Aliosmanilor, maĭ pre larg vom zice. Decĭ între acésté Nichifor Votaniatis, Lét 1078, fiind Hatmanul oştilor asupra Turcilor, s'au făcut viclĭan înpăratuluĭ, şi încă într'agĭutorĭu şi oaste Turcască luând, au prins pe Mihail, şi călugărindu-l, şi pe dânsul şi pe în-

Lét 1074.
Baronie la acesta an şi în Epistolia luĭ Grigorie Papa, caré atuncé scrisése cătră alţĭ Craĭ.

Lét 1078.
Nichifor Votaniatis.
Zonaras Glicas Manasiĭ.

părătésa lui, i-au băgat în mănăstire. Mihail ţînusă înpărăţie ani 6, luni 6: deci şi de la el după trei ani, Lét 1081, au trecut înpărăţiĭa, la Alexie Comnenos, vestit Hatman vremilor acelora; ĭară Votoniatis au luat călugărie.

CAPUL XIV.

Alexie Comnenos.

Aćastaş să arată, de la Alexie Comnenos, până la Emmanuil Comnenos.

In anul al 17-le acestuĭ înpărat, ĭară de la naşteré Cuvântuluĭ
Lét 1096. Părinteluĭ 1096, carile ĭaste în al 40 şi al doilé a luĭ Henric înVillelm Tirénul. car 1, cap 2, şi carte 8. cap 24. păratuluĭ Apusuluĭ, s'au sfătuit, şi s'au învitat maĭ toate stăpânirile Apusuluĭ, şi fără samă multă oaste strângându-să, supt Hătmăniĭa a mulţĭ, ce Godefred Bălioneus, între alţiĭ maĭ cap, s'au dus asupra luĭ Suliiman Domnul Turcilor, şi a altor Varvarĭ, Serachénĭ, cariĭ ţiné înpărăţiĭa Asiiĭ, pentru ca să scoaţă de supt robiĭa lor Sfita cetate a Ierusalimuluĭ, cariĭ cu nespusă
Lét 1099. nevoĭ, şi primejdiĭ, lét 1099 la Ierusalim sosind, în luna luĭ Iulie 15, după mult singe şi moarte, au dobândit'o ; şi cu sfatul de obşte, s'au pus înpărat Ierusalimuluĭ, Godefred, şi în loc de coronă înpărătéscă, înpletindu-şĭ cunună de spinĭ, ş'au pus în cap.
Lét 1116. La lét 1116 pomenesc scriitoriĭ în ţara Ungurĭască, să fie fost Craĭu Stefan al doilé, altă ceva maĭ mult, pentru părţile noastre nepomenindu-să; Alexie Comneno după ce au înpărăţit anĭ 37.
Lét 1118. lunĭ 4, Lét 1118, Avgust 15, fiind la vârstă de 70 anĭ aproape,
Ioann Comnenos au murit, şi au lăsat în locul său pe fićorul său Ioan Comneno; căruĭa Zonora ĭĭ zice, Calò Ioannis. Scrie Nichita Honiatis, pre cum Turciĭ au fost apucat în Thrachia cetaté Sozopolis, ce în-
Lét 1122. păratul trimiţind oaste, curund ĭ-au scos de acolo; Apoĭ lét 1122 de o parte Unguriĭ, de altă parte Tătarâĭ (Aceşte sint Uzieniĭ) intrând în Thrachie, Calo Ionis lĭ-au ĭeşit cu oştile înnainte, şi foarte rău biruindu-ĭ, cu triumf s'au întors la scaun. Decĭ Calò Ionis după acésté multe războae au avut, ce tot înpotriva Varvarilor, la Asia, pentru caré în césté părţĭ, altă ceva de în-

sămnat scriitoriiĭ nu ne arată; ĭară lét 1143, fiind la vânătoare, Lét 1143.
după ce au ucis un gligan sălbatic, cu sabiĭa, apoĭ tocmindu-ş sigĭata în arc să sigéte, s'au julit puţinel cu lancé la mână, ce lancé fiind otrăvită, rana acéĭa nicĭ o doftorie n'au maĭ priimit, şi aşé dintr'acé puţină betejitură, răul peste tot trupul lăţindu-să, după cé au înpărăţit anĭ 24 lunĭ 8, April 15 au murit, lăsind în locul său pe Manoil Comnenos.

CAPUL XV.

Acéĭaş să arată de la Manoil Comnenos, până la Alexie Anghel.

Stând la înpărăţiĭa Răzsărituluĭ Manoil Comnenos ficorul luĭ Manuil Comnenos.
Calò Ioan, la apus înpărăţiĭa Conrad al triilé. Pe vrémé acestor înpăraţĭ Papa Evghenie ĭarăşĭ au îndemnat toată creştinătaté Evropiĭ, asupra Varvarilor, cariĭ ca nişte negurĭ întunecoase, în toate părţile slobozindu-se, toate înpărăţiile creştineştĭ călca, şi din zi în zi oblastiĭa Cruciĭ a micşura să siliĭa. Decĭ lét 1147 Lét 1147.
cu toţiĭ strângându-să, cine încătro să margă ş-au ales. Şi aşé asupra Serachénilor, cariĭ Ispanie cuprinsése, au mărs Enric Craĭul Daniiĭ cu alalţĭ, asupra Vandalilor; şi Episcop şi Hatman au fost Magdeburghianul, cu ale sale soţiĭ; ĭară asupra Serachénilor de la Siria (care acmu în mare strânsoare ţiné Ierusalimul, şi pre creştiniĭ a Sfintelor locurĭ păzitorĭ, în maré primejdie adusése) singur Conrad înpăratul Apusuluĭ, cu 200 miĭ de oaste alĭasă, într'acelaş an au purces, şi în luna luĭ Septemvri, au agĭuns la Ţarigrad, ĭară în zua de floriĭ cu toţĭ s'au înpreunat la Ierusalim; Ce lucrurile carile acolo la Palestina s'au făcut, le va vidé cititoriul la istoriciĭ acelora vrémĭ, şi lucrurĭ; ĭară noĭ la istoria noastră să vinim. Ĭstoriciĭ greceştĭ şi lătinéştĭ, pre acésta vréme, macar că pentru părţile noastre încă nu încep a poméni, însă ceĭ léşeştĭ, şi ales Dlugoş cu multul maĭ tare mărturiséşte, pentru traĭul Românilor în Volohia, de cât mărturiĭa, care maĭ de nainte din istoria luĭ am pomenit. Ce pentru maĭ adevărată credinţa, singure cuvintele pomenituluĭ istoric, aicé Dlugoş, Tomul 1. carte 5. cap List 403.

vom aduce, carele scrie așé: «Pre acéstă vréme, au fost în țara Léșască un Vladislav Craĭu, carele cu frate-său Boleslav avé pricină, pentru Crăie, pre cariĭ înpăratul Conrad, având cu dânșiĭ și rudenie vrând să-ĭ înpace; în oasté ce vré să facă spre Varvarĭ la Palistina, într'adins au vrut să trécă pen țara Leșască. Decĭ într'acesta chip, și cu acasta socotélă, viind în țara Léșască acolo câte-va zile s'au zăbăvit; pentru înpăcaré fraților, ce maĭ mult ne tămăduite lucrurile lor lăsind, (căcĭ cu atâta mulțime de oaste, caré tot cu cheltuĭala Crailor să ține maĭ multă greutate priĭatinilor săĭ a face ne vrând), din Polonia au purces; trecând prin țara Rusască, și prin țara Volosca spre maré négră (Dlugoș nu știm de unde ĭa, și-ĭ zice maré Leonin) ; Vladislav Craĭul încă vrând să pliniască de toate, câte de acolo oștiĭ trebuĭa, au trimis oameniĭ înnainte, și în țara Rusască și Moldovenéscă (sau cum îĭ zic Léșiĭ Volosca), și pre la alte popasurĭ, au gătit de tot féliul de zahara, și singur au petrecut pe înpăratul până la mare». Vază acmu, ĭarășĭ zicem, și să rușinéză Măzaciĭ, și necunoscătoriĭ istoriilor, cum de curat; și aĭavé dovedéște Dlugoș, că înpăratul Conrad spre mare coborându-să, lăcuitoriĭ Moldoviĭ de toate ce ĭ-au trebuit la 200 miĭ de oaste ĭ-au gătit, și l au îndestulat, nicĭ poate să înțălégă cine-va, că doară Vladislav Craĭul din țara Léșască, până la maré négră, prin locurĭ pustiĭ, și fără oamenĭ atâta lungime de cale, va fi trimis pre la toate popasurile, tocma din țara Léșască atâta zahara, cât să fie destul la 200 miĭ de oaste, și la nenumărate dobitoace, căcĭ acésta nu numaĭ cu greŭ, ce așéșĭ peste putință ar fi fost Léșilor. Iară cu acésta cititorĭul, de va rĕmâne cu prepus, să aștepte încă puțintel, adecă după cursul istoriiĭ cu 43 anĭ maĭ pre urmă, de unde încépe istoricul Nichita Honiatis, marĭ și dése, și cu biruință răsboaele Românilor noștri, cu înpărațiĭ Țarigraduluĭ a istorisi, și cu bună voe îĭ gĭuruim că-ĭ vom arăta, precum țara Volohiiĭ, nu numaĭ lăcuită de moșnéniĭ săĭ, ce așéș foarte bine întemeĭată, și cu puternică stăpânire așezată să fie fost. Și către acésta, precum întâĭ însoțită înpărățiiĭ Răzsărituluĭ; apoĭ și nepriĭatenă, și nu puțin stricătoare

o vom dovédi. Și așé aicé în scurt, îĭ gĭuruim, la locul său îndoit, și înzecit îĭ vom plăti.

Manoil dară înpăratul după cé au înpărățit anĭ 38: la anul de la Hs: 1180: în luna luĭ Septemvrie au murit, Vellelmu Tirul îĭ adaoge înpărățiĭa 40 de anĭ, ce Patavie precum să fie greșit, îl dovédéște. Calviz sămăluĭaște să fie înpărățit anĭ 38, și câteva lunĭ, și să fie murit în 6 a luĭ Octomvrie; ĭară Ricțioluc în scala hroniculuĭ arată, să fie înpărățit anĭ 37, lunĭ 5, zile 21: Lét 1180. Villelm Tirénul, car. 22 cap 5. Patavie Par 1. carte 8. cap 21.

După moartea luĭ Manoil au stătut la înpărăție fiĭul său Alexie Comneno, încă copil la vârstă fiind; caréle supt paza Unchĭusău luĭ Andronic aproape de triĭ anĭ au înpărățit; ĭară lét 1183: Andronic întâĭ pre maĭcă-sa, apoĭ și pre cucon, (carele, abiĭa întrasă pe 14 anĭ), zugrumându-ĭ noapté, ĭ-au aruncat în mare, și au stătut el la înpărăție. Pre acésté vrémĭ scrie Zonoras Carte 18: cap 23: precum némul Pazinachilor, părăsındu-ș locurile lor, au întrat cu totul spre țărâle înpărățiiĭ, și toată Thrachia și Machedonia au prădat, înpotriva a cărora înpăratul cu oaste mărgând, foarte grozav fu biruit, caré pacoste i s'au tâmplat pentru mândria și nebăgaré în samă a slujitorilor; Ce maĭ pre urmă slujitoriĭ făcându-să maĭ ascultătorĭ, atâta de vrăjmaș au întrat în nepriĭatinĭ, cât și nicĭ cé din tâĭ năvală lĭ-au putut Varvariĭ sprejini, cariĭ văzindu-ș prăpădenia, au început a-șĭ lepăda armele de a mână, și a cére milă de la Romeĭ; caré au și aflat-o. Multă mulțime de Schithĭ, atuncé au perit, ĭară alalțĭ viĭ la mână căzind, supt suliță ĭ-au vândut; dintr'aceşté înpăratul alegând multă samă maĭ vârtoșĭ, și maĭ tinerĭ, ĭ-au așezat în țara ce să chiamă Moglina, cu muerĭ, cu copiĭ cu tot, și marĭ sloboziĭ au făcut cu dânșiĭ, cariĭ și până astă-zĭ acolo trăesc, și de pe numele locuĭuĭ, s'au poréclit Pazinachiĭ Moglonițĭ. Alexie Angel Comneno. Lét 1183 Nichita Honiat. Andronic Comneno.

In vrémé acestuĭa, la lét 1185: să pomenéște la istoricĭ, Bela Craĭu în țara Ungurésca. Deciĭa Andronic céĭa ce ce i s'au căzut ș'au luat plata: căcĭ din vrajă înțălegând, precum într'acela an, maĭ înnainte de 14 a luĭ Săptemvrie, va să piară, și cela ce va să ĭa înpărățiĭa îĭ încépe numele din Is (carile apoĭ au fost Isachie Anghel); Decĭ în 11 a luĭ Septemvrie vrând Andronic să prinză pe Isachie Anghel, și să-l omoare, el vitejéște apărân- Lét 1185.

du să, au scăpat în Besérică; unde nărodul îndată l'au râdicat înpărat, şi de acIa tot nărodul pornindu-să, aŭ prins pe Andronic, şi cu multe cazne muncindu-l, pe urmă tăindu-ĭ mâna
Patavie Parté 1 car 8 cap 21. cé driaptă, şi scoţindu-ĭ ochiĭ, l-aŭ omorât; după ce înpărăţisă maĭ mult de doĭ anĭ; şi într'acesta înpărat s'au stîns sămenţia Komnénilor; precum mărturiséşte Patavie. Ce istoriciĭ maĭ pre urmă pomenesc, şi pre alţĭ Comnénĭ, macar că acest nume fără cale să-l fie luat, şi Honiatis mărturiséşte. Zis-am maĭ de nainte, o Axiomă a filosofilor pomenind, că râdicându-să pricina, să rădică şi fapta, caré ce va să înţălégă acoloş am explicuit-o; Iară acmu altă axiomă aducând, zicem, că de pe fapte, a lucrurilor fiinţă să cunoaşte, adecă, când vre-un lucru Iaste făcut înţelégem, că lucrul acela, pricina înnainte mărgătoare, au avut, căcĭ nicĭ un lucru fără pricină să să facă nu să poate. Intr'acesta chip, şi pentru nerupt şi totdIauna traIul Romanilor în Volohia, trebue a înţelége, că înţelegându-le din Istoricĭ adevăraţĭ, faptele, putem fără nice un prepus a cunoaşte, şi traIul lor, şi fiinţa lor. Aşé dară istoriciĭ Greceştĭ, cariĭ până acmu, pentru lucrurile Romanilor în Volohia somnul celor 7 Efesénĭ, să văd să fie dormit, şi prin atâta vréme, cătă la mijloc au trecut, atâta au tăcut, cât ca cum pre locurile Volohiĭ nicĭ suflet de om n'ar hi fost, a cărora tăcére, precât noĭ putem gIudeca, au dat pricină unora, precum de multe orĭ am zis, să crIază, că ţărâle noastre, cu sute de anĭ, să fie stătut pustiĭ, şi fără lăcuitorĭ, şi apoĭ alţiĭ urechile în basne slobozindu-şĭ, încă maĭ marĭ de cât au auzit, au şi scris; cât cu condéile lor, pre tot némul Românesc, nu într'alt chip, ce tocma, ca legumile într'un an îĭ sădesc, răsar, îĭ cresc, şi ĭ şi zmulg; Ce basnile băsnuitorilor lăsind, să videm acmu, ceĭ ce dormiIa Greceştĭ istoricĭ, cum să deştéptă, şi cum strigă când îĭ doare, căcĭ una şi acésta Iaste, pricina tăceriĭ lor ceĭ adâncĭ; adecă, că după înpărţiré înpărăţiiĭ Romanilor; în Volohia,ca într'un un unghIu de amândoaă părţile rămâind depărtaţĭ, şi despărţiţĭ; orĭ ce într'acéstă parte, ca cum de trupul înpărăţiiĭ lor nu s'ar atinge, nicĭ grije purta, nicĭ de lucrurile lor însămna; (şi adevărat că de n'ar fi pomenit câte ceva istoriciĭ ceĭ streinĭ, maĭ perită lĭ-ar fi rămas ştiinţa, şi traIul, şi

moşténiriĭ lor pre locurile sale), ĭară acmu de la Romaniĭ din Volohia, oare ce durére şi patimă simţind, precum înpăraţiĭ asupra lor sabiĭa, aşé scriitoriĭ condeĭul îşĭ ascut. Iaste dară de câte-va orĭ poménitul Nichita Honiatis, Grec, şi de toată credinţa vrednic Istoric, carile pentru Romaniĭĭ din Volohia, şi pentru războaele, carile pe vrémile, când el istoric sa ţăsé, cu înpărăţia Răzsărituluĭ au avut, pre larg şi îndestul scrie, precum în carte caré urmază, cu nemutate cuvintele luĭ Nichita Honiatis, toată istoria luĭ, caré au scris pentru războaele Românilor cu înpărăţiĭa Răzsărituluĭ, din cuvînt în cuvînt, o vom aduce; cu a căruĭa adeverinţă, cu bună îndrăznélă putem zice: vin-o acmu bunule Simioane, şi frumosule Misaile, şi vedeţĭ pe Româniĭ din Volohia, pre cariĭ pre acesté vrémĭ ziceţĭ, că n'au fost nicăĭurĭ, sau de au fost încă să fie fost la Râm, sau precum voĭ băsnuiţĭ, în temniţile Râmuluĭ, că: Laslăul vostru, pre carele din crieriĭ voştri îl naşteţĭ, după vrémé ce voĭ însămnaţĭ, au avut războĭu cu Batie Hanul Tătărăsc, ĭară Batie au trecut cu prada sa în ţara Unguréscă la lét 1242: şi aşé ĭaste cu 56 de anĭ maĭ pre urmă. O scârnavă-ĭ minciĭuna, şi însutit maĭ scârnav minciĭunosul, carile o scornéşte! Că de vréme ce pre vréme luĭ Batie ziceţĭ, c'au fost acel Laslău Craĭu în ţara Ungurĭască, şi el întâĭ au adus pre aceĭ oamenĭ răĭ, de la Răm, şi apoĭ după biruinţă ĭ-au aşezat pre la Maramorăş, acéştĭ Romanĭ, cariĭ după cum am zis, numele maĭ pre urmă în Volohĭ sau Vlahĭ, cu 56 de anĭ maĭ înnainte, de unde s'au luat? pentru cariĭ istoricul grecesc, nu fără oare ce stidire, ce adeverinţiĭ slujind, zice, că oasté caré întâĭ au trimis asupra lor Isachie Anghel înpăratul, de tot au prădat-o. Adevărat dară, că au fost adus Laslăul vostru tălharĭ, şi oamenĭ răĭ de la Râm, şi deşertând temniţile Italiiĭ, au înplut Maramorăşul; Aciĭa tâlharĭ numaĭ aĭ voştriĭ Părinţĭ au fost, şi de la dânşiĭ poate fi v'aţĭ învăţat, a fura adevărul Istoriiĭ. Iară Româniĭ, cariĭ sint părinţiĭ Moldovénilor, şi a Munténilor, precum cu multe şi tarĭ dovéde am arătat, tot deauna pre locurile sale au lăcuit, precum şi acmu acéĭaş lăcuesc. Ce atâta mustrare agĭunga-vă, maĭ uitaţivă înnainte, pentru Volohiĭ noştri la acelaş istoric.

CARTÉ A OPTA.

Caré arată traĭul Romano-Vlahilor, în Vlahia, apoĭ şi în Misia, Thrachia, Machedonia, şi până la Greţia, de la Isachie Anghel, până la Ionnis Duca; când şi Hănia Tătarâlor în Crâm, şi înpărăţiĭa Aliotmanilor la Asia, s'au început. Aşijderé arată când, şi cum s'au despărţit Romano-Vlahiĭ de la înpărăţia Ţarigraduluĭ. Războaele, carile au avut Româniĭ cu înpăraţiĭ Grecilor, apoĭ după ce au luat Latiniĭ de la Grecĭ Ţarigradul, şi cu Latiniĭ. Aşijderé arată începătura Domniiĭ Monarchiceştĭ a luĭ Ioan Domnul a tuturor Românilor, şi de Domniĭa luĭ Hris, Domnul Cuţovlahilor în Greţia, şi aşezaré înpăraţilor Greceştĭ la Nichea, şi pe aĭuré.

PRIDOSLOVIE.

CAPUL I.

Iubite cititorĭule, macar că cât în putinţa noastră ĭaste, ca de voroava lungă să fugim, în tot chipul silim, şi în lucru aşé de mic, (căcĭ după acest de acmu nenărocit statul stăpânilor acestor, a noastre ţărĭ, istoriĭa lor, lucru mic a-l numi socotim) groasă, şi mare carte a scrie, cât nu ne suffere inima, singur poţĭ cunoaşte ; însă precum nicĭ un trandafirĭ fără ghimpĭ, şi nicĭ un

lucru fără greutaté sa, şi fără vre-o înpiedicare să fie nu poate, aşé şi istoria noastră, pentru vechimé a némuluĭ Românesc nu puţine, nicĭ ĭuşoare înpiedecărĭ, şi înpotrivirĭ, pănă acmu s'au arătat; aşé şi de aicé înnainte, ne ĭes: carile de nu să vor da din cursul istoriiĭ într'o parte, şi de nu să vor curăţi de spiniĭ, şi de zizaniile, carile în ţarina adevărateĭ Istoriĭ s'au ijdărât, nu numaĭ căcĭ purcesul înnainte ne zăticnesc; ce încă şi povéste întunecând, locurilor, vrémilor, numerilor, chipurilor, şi altor ţircumstanţiĭ (lucrurĭ înpregĭur stătătoare) Istoriceştĭ, ca acéste, mare tulburare, şi confuzie aduc, şi macar că istoria din sine, chiară şi curată ĭaste, însă cu tâlcuirile, şi strămutările scriitorilor maĭ de pre urmă, maĭ mult înnecându-să, şi învălătucindu-să, de nu să vor întoarce la fântâna, şi izvorul său cel din tâĭ, şi de unde au purces cititorĭul, fără îndoinţă şi fără prepus în cunoştinţa adevăruluĭ slobod să înble (precum noĭ socotim) nu va puté. Spre a cărora cercare, şi îndreptare, ĭată acmu cu Dumnăzăescul agĭutoriu încépem.

Numele Românilor, din toată Dachia, precum de pe vréme luĭ Anastasie înpărat; adecă de când întâĭ némul Slovénesc au năbuşit spre Evropa, să să fie schimbat, şi deciĭa Volohĭ, sau Vlahĭ să să fie chemat, înnapoĭ la locul său curat (precum nedejduim) şi pre larg am arătat. Aşijderé precum supt acelaş nume, pre vréme luĭ Vasilie Bulgarocton, Bogdan stăpânitorĭul lor, pe acéĭa vréme fiind eĭ, supt protecţiĭa luĭ Carolus marile înpăratul Apusuluĭ, Daţiĭ ĭarăşĭ la trupul înpărăţiiĭ Răzsărituluĭ să să fie alăturat, din câţĭ va istoricĭ de credinţă am arătat, i procĭ. Iară acmu sosind acéĭa vréme, în caré încep istoriciĭ, precum ceĭ Greceştĭ, aşé alalţĭ de pen pregĭur, maĭ pre larg, de lucrurile Românilor noştri a scrie; uniĭ din tâlcuitoriĭ ceştĭ maĭ noĭ (prin necunoştinţă au prin nevoinţă, nu putem gĭudeca), oare ce tulburare şi amestecare numenuĭ Volohilor a aduce să văd, din cariĭ întâĭ înnainte ne ĭasă Patavie iscusit, amentrelé a vrémilor, şi a istoriilor sămăluitorĭu, carile în hronicul său sosind pe la vrémile luĭ Isachie Anghel înpăratul Ţarigraduluĭ (carile multe şi nenărocite războae cu Româniĭ noştri să fie avut, istoria înnainte va arăta), unde istoricul Nichita Honiatis, a vrémilor acelora istoric, şi secretarĭu aceluĭaş înpărat zice: Vlahiĭ aĭave de

la înpărăţie s'au dezlupit. El maĭ mult lucrul zbătând, voroava adăogând, şi prepus aduce istoria, şi numele Vlahilor, zicând pre la anul 1186. Vlahiĭ, sau Bulgariĭ, de la înpărăţie s'au viclenit. Lét 1186.
Ce pareni-să, că n'au fost nicĭ în prepus să sté, nicĭ numele Bolgarilor cu a Vlahilor să fie amestecat, căcĭ Nichita Honiiatis, foarte bine au ştiut cine's Bulgariĭ, cine's Misiĭ, şi cine-s Vlahiĭ, şi maĭ vârtos că Bulgariĭ, şi Sirbiĭ, acmu cu crăiĭ întemeĭate, de atâta vréme în Thrachia, şi în Misia, şi acmu de supt putéré înpărăţiiĭ dezbătându-să, cu numele de dispotĭ, şi de Craĭ stăpâniĭa; ĭară pentru Vlahiĭ noştri, zice, că atuncé de la înpărăţie s'au dezlupit, precum şi vrémé, chipul, şi persoanele, carile au fost începătura, şi pricina aceştiĭ dezlipirĭ, înnainte să va vidé; de unde curat ar fi putut cunoaşte, că alţiĭ sint Bulgariĭ, şi alţiĭ sint Valahiĭ. Nărodul acésta a Valahilor, precum în Misia maĭ mult întâĭ răvărsindu să, apoĭ şi pănă la Thessalia să să fie lăţit, marturĭ viĭ sint ceĭ ce atuncé şi pănă astăzĭ în ţara Grecéscă lăcuesc, pentru cariĭ Iacov Predser în tâlcuiré istoriiĭ luĭ Ioan Cantacuzino, carté 1 cap 1 după mărturia luĭ Leunclavie, precum aceştĭ Românĭ, să fie din némul Romanilor de la Italia, apoĭ zice, că o parte a Thessalieĭ (pre caré şi pre vrémé luĭ Ioann Cantacuzăno înpăratul, Vlahiĭ o stăpâniĭa) să să fie chemat Vlahia mare, ce în numele Vlahiiĭ foarte nemeréşte, căcĭ şi aciĭa Vlahĭ tot din Vlahiĭ noştri au fost; ĭară căcĭ o numéşte Vlahie mare, foarte greşéşte, căcĭ Vlahia Mare, din socotéla tuturor gheografilor, şi a istoricilor, ĭaste Moldova noastră, precum de multe orĭ în câte-va locurĭ am dovédit. Ce pentru Vlahiĭ, cariĭ au fost supt stăpâniré înpărăţiiĭ Ţarigraduluĭ, pe vrémé luĭ Ioan Cantacuzino, când va vini rîndul să zicem de lucrurile pe aceĭa vréme tâmplate, atuncé pre larg, din istoria aceluĭaş Ioan Cantacuzino vom arăta. Insă ĭarăş precum aciĭ Vlahĭ, ce au stăpânit în Thessalia, să fie fost tot dintr'acişté aĭ noştriĭ Românĭ, cariĭ supt Isachie Anghel, de la înpărăţie s'au despărţit, chiar mărturiséşte, Laonic Halcocondilas, carele carté 1 Vlahiĭ zice, sint cariĭ pănă şi la Thessalia s'au întins; ĭară Bulgarĭ, εἴς κατω Μυσίαν καλοῦσιν pre ceĭ din Misia de gĭos număsc. Aşijderé Nichita Honiatis ştiind, că Vlahiĭ aceşté răvărsindu să de peste Dunăre,

Iacov Predser în tâlcuiré Istoriii luĭ Ioann Cantacuzinos car. 1, cap 1.

şi Misia, până la munţiĭ Emiiĭ adecă Acenghiĭ apucase, şi câtă va vréme de pe numele loculuĭ, şi Misiiĭ să chemasă, zice carte 1, cariĭ maĭ de nainte Misiĭ, acmu Vlahĭ să chémă; ĭară precum Vlahiĭ, după ce s'au întors, uniĭ la locurile sale, peste Dunăre, unde sint ţărâle noastre acmu, multă vréme Misi să să fie chemat, martur ne ĭaste Laonic Halcocondilas, carele la acelaş pomenit loc zice: Μυσίαν εἴς τὸ πέραν του Ἴστρου ὠκημένιν χώραν. «Misia, caré ţară ĭaste de céĭa parte de Dunăre». Aşijderé, pre Vlahiĭ de peste Dunăre, altă dată acelaş istoric îĭ numéşte cu cel véchiu a Dachilor nume, adecă Dachĭ; ĭară aciĭ Dachĭ precum tot una cu Vlahiĭ de la Thessalia să fie, la carté 6 cu curate cuvinte arată, unde zice: Τὸ δὲ Πινδον ὄρος Βλάχοι Ἐνοικουσιν, αὐτοὶ τῶν Δακῶν ὁμόγλοττοι. «Iară în muntele Pindul Vlahiĭ lăcuesc, cariĭ cu Dachiĭ, (adecă cu Româniĭ de peste Dunăre) tot o limbă au». Apoĭ maĭ adaoge, care Vlahĭ nicĭ cum în ceva să deosebăsc de la Vlahiĭ, cariĭ la Dunăre lăcuesc. Aceşté Vlahĭ de la muntele Pinduluĭ (carele nu departe stă de la Solon) sint cărora astă-zĭ noĭ le zicem Cuţovlahĭ, ĭară eĭ ne zic noaâ, Româniĭ din Vlahie mare. Dintr'aceste a luĭ Honiatis, şi şi a luĭ Halcocondilas cuvinte, chiar să cunoaşte, că Vlahiĭ, cariĭ în ţara Grecéscă au rămas, să fie tot un ném cu Româniĭ noştri, şi precum pre vréme luĭ Isachĭe Anghel, de la ciştélalţĭ despărţindu-să, au rămas pe acélé locurĭ, unde şi acmu mulţime de dânşiĭ, prin satele Ioanniniĭ, în Epir, lăcuesc. Cătră acésté mare lumină adevăruluĭ aduce Anton Bonfin, carele decada 2, carte 7, de războaele între Grecĭ, şi între Francĭ, cariĭ apucasă de la Grecĭ Ţarigradul, (precum istorisind, zice: «Henric fratele luĭ Balduin, carele în urma fräţine-său întrasă la înpărăţie, înpreună cu Bonifaţie Montis Ferartianul, cetaté Udriĭul, a bate nu conteniĭa. Ce Greciĭ căzind cu rugămente la Vlahĭ, îĭ îndemna ca să nu lasă, ca cetate ca acéĭa vestită, să încapă pe mânule Latinilor, pentru caré lucru, au căutat luĭ Henric, a lăsa a bate cetaté şi au grăbit a să întoarce la Ţarigrad, ĭară ce Vlahĭ au fost aceĭ Vlahĭ, pre cariĭ ĭ-au rugat Greciĭ într'agĭutorĭu, ĭarăş acolé cu deşchise cuvinte arată: Vlachi enim e Romanis oriundi, quod eorum lingua etiam num testatur, cum inter tam varias Barbarorum gentes sita, adhuc extirpari nonpotuerit; adecă: Vlahiĭ

acéşté ĭera din Romanĭ născuţĭ, care lucru graĭul voroaveĭ lor şi astăzĭ mărturiséşte, cariĭ într'atâta félĭu de félĭu de nĭamurĭ de Varvarĭ aşezindu-să, pănă şi acmu cine-va a-ĭ desrădăcina n'au putut»; şi maĭ gĭos ĭarăşĭ Bonfin zice: «Şi aşé Vlahiĭ, cu rugămintele Grecilor îndemnându-să au izbăvit Udriĭul din strâmtă încungĭuraré Latinilor». Către acesté putem, şi a înpotrivniculuĭ némuluĭ nostru, a luĭ Sarniţie cuvinte, pentru mărturie aduce, căcĭ a nepriĭatinuluĭ, cu multul maĭ de crezut ĭaste mărturiĭa, de cât a priĭatinuluĭ, sau acelue ce n'are nicĭ o trébă; că şi el mărturiséşte, că numele Românilor noştri, la istoriciĭ Greceştĭ începe a să poméni, de pre vrémé luĭ Isachie Anghel, şi cu acéste Prelegomene, pentru adeverinţa numeluĭ, şi némuluĭ Românilor noştri, pre acésta vréme îndestulindu-ne, acmu mergem înnainte, să ne mierăm la Istoriciĭ Greceştĭ, şi ales la Nichita Honiatis, şi la Latinĭ, şi ales la Antisăodorénul, ce au maĭ făcut, şi ce au maĭ lucrat Româniĭ noştri, supt numele Vlahilor.

CAPUL II.

Arată-să pricina, pentru ce Vlaho-Romaniĭ, s'au despărţit de la înpărăţiĭa Ţarigraduluĭ.

După cumplită peiré luĭ Andronic înpărat, la anul 1185: (precum în cé maĭ pre urmă carte am pomenit), râdicând nărodul pe Isachie Anghel la scaunul înpărăţiiĭ răzsărituluĭ; scornitu-s'au întâĭ vrajbă, deciĭa gâlcévă, apoĭ şi groznice războae între înpărăţie, şi între nărodul Vlaho-Romanilor, a cărora tâmplărĭ Istorie Nichita Honiatis, a vrémilor acelora iscusit Istoric, în carté dintâĭ aşé o începe: Isachie Anghel, după ce, după statul vrémilor acelora pre năroadele despre părţile răzsărituluĭ, pre unile cu darurĭ, ĭară pre altele cu dărĭ pre an, cum putusă într'un chip, le înpăcase: şi dintr'acolo lucrurile în linişte, să vidé, că-şĭ întorsése, (căcĭ pre vrémé noastră zice, aşé să poartă înpăraţiĭ noştri, cu varvariĭ, ca fétele céle ce acasă şezind, numaĭ trĭaba furciĭ şi a torsuluĭ caută), iată s'au tâmplat, de i s'au săvârşit

Carte 7, cap 15.

Nichita Honiatis, carte 1. List 236.

şi înpărătésa, după care ĭ-au abătut să ĭa înpărătésă, de ném strein. Şi aşé au trimis solĭ, la Bela Craĭul Unguresc, şi ĭ-au cerşut fata; caré încă ĭera copilă de 10 anĭ. Decĭ pentru scumpété să cheltuĭască baniĭ visteriiĭ, la nunta ce vré să facă, ne îndurându-să; au pus dajde pe toate ţărâle şi cetăţile Inpărăţiiĭ, şi maĭ cu dédins pre célé ce ĭera maĭ aproape de Anhialo. Aşijderé acasta pre lăcuitoriĭ pre lângă munţiĭ Emuluĭ, aruncând; marĭ neprietinĭ ĭ-făcut înpărăţiiĭ, căcĭ cariĭ maĭ denainte Misiĭ, acmu Vlahĭ să chémă, cuprinzind locurile céle maĭ strâmpte, şi bizuindu-să cetăţilor de prin munţĭ, cu pĭatră zidite, deţĭ cum şi maĭ denainte de înpărăţie, puţin băga în samă; ĭară atuncé, cu pricina căcĭ le lua dobitoacele, cu sila, şi-ĭ asupriĭa peste măsură, aşéş aĭavé s'au rădicat, asupra înpărăţiiĭ. Capetele aceştiĭ rădicărĭ fost-au doĭ fraţĭ Petăr şi Asan, (dintr'aceştĭ Asanĭ sint Asaniĭ cariĭ şi astă-zĭ sint la noĭ în ţară, macar că cu multă vréme, maĭ pre urmă au vinit în Moldova). Aceştĭ dară doĭ fraţĭ, pentru ca să nu să vază, că fără pricină stau să scornĭască lucrurĭ noaâ, s'au sculat singurĭ, şi au mers la Chipsala, unde atuncé să afla înpăratul, rugându-să ca să-ĭ priimască în slujba, şi în polcurile înpărăteştĭ; şi să le dé vre un loc de lăcaş în Muntile Emuluĭ; ce ne făcându le înpăratul după poftă, (căcĭ putéré becisniciiĭ ce era să vie, biruĭa înţelepcĭuné omenéscă), eĭ cărtind, şi ca cum ar fi fost în samă ne băgaţĭ jeluindu-să, şi alte cuvinte maĭ cu îndrăznélă, au slobozit, cu carele maĭ maĭ arăta, ce vor să facă, dacă să vor întoarce acasă. Şi maĭ cu dédins Asan, fiind om pré îndrăzneţ, şi vrăjmaş, pentru cuvintele, ce fără nicĭ o siĭală grăiĭa mâniindu-să Ioan Sevastocratorul, au poroncit de ĭ-au dat, şi câte va palme. Intr'acesta chip oameniĭ acişté, nu numaĭ căcĭ ce va n'au isprăvit, după pofta lor; ce încă şi cu ocărĭ, şi batğocurĭ întărtaţĭ fiind, pe urmă, cu ce vrăjmăşie, au întrat în Romeĭ, ce cuvinte poate să povéstéscă? şi ce gură poate, să cuprinză lucĭul a atâta mare de răutăţĭ, carele au făcut?

CAPUL III.

Arată-să, cu ce mijloc, au făcut eĭ, de s'au dizlipit Romano-Vlahiĭ, de la înpărăție.

Petăr și Asan după cé așé înfruntațĭ, și rușinațĭ, la al săĭ s'au întors, cocând în inimă, cu maĭ asupră să-șĭ răscumpere, au început a-ĭ smomi, ca să ĭ întoarcă să fie cu dânșiĭ într'o minte; Ce Vlahiĭ d'intâĭ socotind greuimé lucruluĭ, spre céĭa ce-ĭ trăgé Petăr și Asan să să plece, să temé; ce eĭ pentru ca să rădice acé frică din inimile năroduluĭ, au pus de au zidit o besérică, a preminunat Marturuluĭ Sfântuluĭ Dimitrie, (aicé Honiatis cam cu mânie aprins, căte va peste hotarăle Istoricului, cu hulă asupra Vlahilor scrie; Ce noĭ precum d'inceput am gĭuruit, orĭ plăcut, orĭ neplăcut ar fi, carele Istoriciĭ pentru némul Românilor scris au lăsat, pre toate cu o inimă, și cu un condeĭu le vom aräta). După ce au săvârșit besérica, precum zisem, să fie adunat într'ânsa mulțĭ oamenĭ, și din parte bărbătéscă, și din partea femeĭască, cariĭ îndemonițĭ fiind, cu ochiĭ roșiĭ, cu génile întoarsă, și cu părul înprăștiĭat, și alte toate, câte aceĭ félĭu de oamenĭ tac, deplin le făcé, pre aciște ĭ-au învățat în toropiré lor să zică, precum așé va Dumnăzău, ca de acmu înnainte némul Bulgarilor, și a Vlahilor, lepădând gĭugul, cel ce de demult îl purta, să'șĭ dobândĭască volnicia lor, și pentru acésta pricină, și Sfântul al luĭ Hs: Mâcenic Dimitrie, părăsind beserica, care ĭaste Mitropoliĭa Solonuluĭ, și lepădându-să a maĭ petréce cu Romeiĭ, să să fie mutat la dânșiĭ; pentru ca să le fie agĭutorĭŭ. Spre acesta lucru (ĭa sama cititorĭule, cum știe Honiatis a dezpărți între némul Bulgarilor, și a Vlahilor). Așé dară, slabĭ la inimă oameniĭ aceșté, puțin zăbăvițĭ (adecă în știință) tot de o dată, înplându-să de suflet, și iarăș luațĭ de minte, să toropiĭa, și ca cum ar fi din duh înflațĭ, în gura mare striga: Nu maĭ ĭaste de acmu vréme uniĭ cu alțiĭ a nu să învoi, ce de arme apucându-să, cu toțiĭ în Romeĭ să năvălĭască; și cariĭ în războĭu să vor prinde, nicĭ a-ĭ cruța, nicĭ a-ĭ vinde să cade; ce fără nicĭ Honiatis carte 1, cap 5.

o milă trebue, toţĭ, pănă la unul, ucişĭ. Şi nicĭ cu rugăminte, nicĭ cu darurile să să maĭ pléce; ce acéste toate lepădând să sté toţĭ, ca diamantul, de vârtoşĭ. Aşé tot nărodul de la Prorocĭ, ca aceşté îndemnându-să, s'au apucat de arme, cu toţiĭ crezind, precum începătura aceştiĭ rădicărĭ, să fie nărocită; de vréme ce şi Dumnăzău, pentru volniciĭa lor le ţine departe; nicĭ îndestulindu să, cu câte locurĭ cuprinsése, pre lângă munţiĭ Cenghiĭ, ce într'alte sate şi oraşe, carele ĭera şi maĭ departe s'au slobozit, şi printr'ânsele s'au răvărsat; ĭară Petăr, unul din fraţĭ, puindu-ş în cap coronă de aur, şi încălţind cĭubote roşiĭ (carile ĭera port înpărătesc), au încungĭurat cetaté Pristhlava, (ĭaste cetaté acéĭa oghighĭască, toată de cărămizĭ făcută, şi mult loc din munţiĭ Cénghiĭ cuprinde). Ce socotind bătaĭa aceĭ Cetăţĭ că nu le va fi făra primejdie, trecând pe lângă dânsa, au trecut muntele Cénghiĭ în ćasta parte, de unde în pradă slobozindu-să, şi fără véste în oraşele Romeilor năvală dând, mulţĭ omenĭ de ispravă, mulţĭ boĭ, şi alte dobitoace, peste număr de multe, au apucat.

CAPUL IV.

Arată să războlul din tâĭ, carile au avut Româniĭ, cu Isachie Anghel înpăratul.

Lét 1187. Isachie înpăratul, auzind că Vlahiĭ aĭavé s'au făcut hainĭ, lét 1187: strângând oaste, s'au dus asupra lor, cariĭ din locurĭ înnalte, şi strâmpte multă vréme; ĭ-au stătut înpotrivă, ce Dumnăzău, a căruĭa ascunderé întunéricul ĭaste, peste nedejdé tuturor, o negură ca acéĭa au slobozit, cât toţĭ munţiĭ, şi locurile céle strâmpte, carile Varvariĭ păziĭa, au cuprins, cu caré eĭ învălătucindu-să, precum ĭera fără orânduĭală, Romeiĭ, au dat într'ânşiĭ năvală, şi tare grămădindu-ĭ, atâta spaĭmă lĭ-au dat, cât de tot uluindu-să, cine încătro au putut, s'au râssipit; Iară scornitoriĭ, şi purtătoriĭ răutăţilor acestora, cu o ćată de aĭ săĭ, tocma ca turma porcilor, cé din evanghelie, în mare, aşé şi eĭ în Dunăre sărind, la megiĭaşiĭ săĭ la Schithĭ, au trecut. (Aicé încă socotéscă

Cititorïul, şi din cuvintele Istoriculuï să cunoască, că Vlahiï de au şi fost apucat multe locurï în Misia, încă aşezământul lor maï de temeïu, tot peste Dunăre au fost, unde şi Petăr cu Asan, acéstă dată prost mărgându-le, s'au tras).

Iară înpăratuluï, trebuindu-ï, să fie fost întărit toate cetăţile Misiiï, şi maï ales céle ce ïera prin munţiï Cenghiï, şi cum nu ïera cine să sté înpotrivă, să fie pătruns prin toată Misia, şi să fie aşezat toate locurile cum să cade, ce nicï una dintr'acélé nefăcând, numaï au stătut de au aprins Stogurile, céle de pâne, şi cu rugăminté Vlahilor, cé amăgitoare, lucrul de tot crud, lăsind, au grăbit a să întoarce înnapoï, caré maï apoï au stătut pricină, de încă şi maï vrăjmaş, şi maï cu îndrăznélă, s'au întors Vlahiï înnapoï. Aşé înpăratul înnapoï întorcându-să, precum au isprăvit lucrul cum să cade, să făliïa; ïară ore-carele din rândul gïudecătorilor, Leon Mănăstrénul foarte copt zicé, precum îï ïaste jale de sufletul, şi de bărbăţiïa înpăratuluï, luï Vasilie Bulgarocton, carele după ce, din temelie pe Bulgarï prăpădisă, să fie zis: ca de să vor ispiti vré-odată şi Vlahiï lucrurï noaâ ca acéste a scorni, precum au făcut el Bulgarilor, aşé şi alţï înpăraţï, luï uïtându-să, să facă Vlahilor; adecă, stând cu oştile în ţara lor, să nu le lasă nicï un loc ne călcat, care învăţătură, stând astăzï spânzurată în mănăstiré Sosthenis, nime în samă n'au băgat-o, şi ce zisésă acel înpărat, cu mulţï anï maï de nainte, nemăruï în minte ne viind, aşé în scurtă vréme li s'au părut lucrul isprăvit, a fi.

CAPUL V.

Arată-să întoarceré Romano-Vlahilor de peste Dunăre, ïară în Misia

După acéste Asan, înţălegând precum înpăratul, cu toate oştile au ïeşit din Misia, cătră aï săï strângând şi mulţime de tătarï, într'agïutorïu, au trecut ïară înnapoï în Misia, şi de cât din tâï, încă maï vrăjmaş făcându-să, şi cu multul încă maï trufindu-să, nicï cu stăpâniré cé din tâï, nicï cu tótă Misia s'au îndestulat; ce pentru ca maï marï răutăţï asupra Romeilor să Honiatis carte 2, cap 1.

aducă, cu tot chipul ć-au putut, s'au nevoit, pentru ca să înpreune şi stăpâniré Bulgarilor, să fie tot într'o inimă cu a Misiiĭ, precum au fost şi maĭ de nainte, asupra acaruĭa de'r fi fost ĭeşit îndată, ĭarăş singur înpăratul cu oştile, cândailé s'ar fi purtat lucrul maĭ bine; ce după ce mult ĭ-au părut rău, căcĭ în oasté, caré întâĭ făcusă, nu aşezasă lucrurile Misiiĭ cum să cădedé; nicĭ cetăţile cu oaste întărisă, nicĭ fićoriĭ Varvarilor zălog cu sine luasă, ce ca cum ĭ-ar fi stătut nepriĭatinul cu suliţa în coaste, aşé păzise să ĭasă maĭ curund, dintr'ânsa; ĭară-ş ĭ-au căutat de iznoavă oaste asupra lor a râdica. Decĭ la anul 1188, de odată cu puţină oaste, câtă pre lângă sine gata avé, din Ţarigrad au ĭeşit; ce apoĭ înţelegând, că nepriĭatiniĭ nu să maĭ opresc la munţĭ, ce adaógându-să şi cu agĭutorul Tătărăsc, să fie ĭeşit în Câmpul Agathopolitan, şi acolo tabăra puindu-ş, spre locu locurile de pen pregĭur răvărsindu-să, grozav să fie prădat, şi pustiit, şi macar că în tot chipul să siliĭa, să-şĭ adune oştile, şi maĭ curând şi el cu capul său, pentru ca şi slujitoriĭ să fie maĭ ascultătorĭ, şi înpotriva nepriĭatinuluĭ, caréle aşé în grabă năpădisă, maĭ curând şi maĭ groznic, călare înnainté oştiĭ sale să să aréte, siliĭa; însă după ce au sosit la Tavrocom, (ĭera acesta un sat ci-ĭ şi colé înprăştiĭat, nu departe de Adrianopolis), ĭ-au maĭ aşteptat, păn a să strânge şi alaltă oaste, şi au poroncit, şi luĭ Conrad, Chesarĭuluĭ, curând, cu oştile sale să ĭasă.

Lét 1188.

CAPUL VI.

Războĭul al doilé, carile au avut Romano-Vlahiĭ, cu Isachie Anghel înpăratul.

De acolo înpăratul alegând din toată oasté, ca la 200 de oamenĭ maĭ de trĭabă, cărora dându-le arme şi caĭ bărbaţĭ, cum maĭ în grabă înpotriva nepriĭatinilor au purces: alaltă greuime şi tabără spre Udriĭu pornind. Ce într'acéĭa dată au vinit de la străjĭ véste, precu Vlahiĭ pradă pre lângă Larda, unde şi pre mulţĭ omorând, şi pre maĭ mulţĭ viĭ prinzind, cu mare dobândă

încărcaţĭ, să să fie gătând să să întoarcă înnapoĭ, de care înţelegând înpăratul, aşéş de cu noapte au dat poroncă, să zică trânbiţa de purces, şi îndată încălecând au purces spre Vasterne, unde după ce au agĭuns, văzind, că nicĭ un neprietin nu să ivéşte, au stătut să să odihnéscă oasté, după triĭ zile şi de acolo sculându-să, au purces spre Verroe, ce încă patru Parasanghe (mile marĭ) nu mersése, şi ĭată un om de abiĭa, de obosit răzsuflându-să, şi sufletul trăgându-ş, cu ré véste ĭase înnainte; carile spuné, precum nepriĭatiniĭ de acolé nu departe, plinĭ de pradă, şi de dobândă vin încetişor, căcĭ nicĭ cine va ĭaste să le stó înpotrivă, nicĭ eĭ fiind îngreuĭaţĭ, maĭ tare pot mérge. Inpăratul acéste auzind; înpărţind oasté pe la Hatmanĭ, şi şicuindu-să, au luat drept pe acé cale, în caré spuné omul că vin nepriĭatiniĭ, pre cariĭ dacă ĭ-am văzut, aşijderé şi iĭ pre noĭ ni-au văzut, (căcĭ şi eu, zice Istoricul Honiat, fiind Logofăt, mergém după înpăratul). Tătarâĭ şi Vlahiĭ lăsind plĭanul pe baza a o samă de aĭ săĭ; şi dându-le învăţătură, pentru ca pre altă cale maĭ scurtă să păzască să dé la munţĭ, ĭară alalţĭ bulucindu să făra nicĭ o frică, au ĭeşit înnainté călărimé Romeilor; după obicéĭul moşiiĭ sale tare războĭu dând; adecă dând tare năvală, şi din arcurĭ sigeta, şi cu suliţile într'aĭ noştri întra, şi nu mult; ĭarăş din năvală întorcându-să da dos a fugi, şi pre aceşté a-ĭ goni îndemna, şi îndată ĭarăş tocma ca păsările, în loc întorcându-să, din faţă cu multul maĭ vrjmaş să bäté. Acésta de câte va orĭ făcând, şi acmu văzind, că eĭ sint maĭ désupra, au părăsit aceste învălătuciturĭ, şi tot de odată sabiile zmulgând, cu mare chiot s'au slobozit în Romeĭ; şi aşé şi pre ceĭ ce să bäté, şi pre ceĭ ce fugiĭa, tot într'un chip îĭ răsturna, şi-ĭ prăvăliĭa. Intr'acé zi aşéş de tot şie slavă ş-ar fi agonisit, şi noaâ mare ocară nĭ-ar fi adus, nebăgăt în samă nărodul acela, de n'ar fi sosit şi înpăratul maĭ curând, a căruĭa Polcurĭ încă ĭera întregĭ, carile îndată trânbiţile de războĭu sunând, şi răcnetele zmeilor, cariĭ ĭera de suliţe spânzuraţĭ, fiind de vânt clătite, maĭ mare huet făcând, de cât cum ĭera mulţimé oştiĭ, părându-să nepriĭatinilor, că ĭaste pré multă oaste, s'au înspământat. Inpăratul după acésta puţinĭ robĭ, ca din fălcile jiganiilor scoţind, de calé acéĭa a maĭ goni, s'au părăsit; şi

Ia aminte obicéĭul Românilor noştri în războae, pre carile şi pănă astăzĭ, neschimbat îl ţin.

intorcându-să au întrat în Udriïu. Ce pentru căcĭ Varvariĭ macar cum răzsuflu nu da, ĭ-au căutat ïarăş să purcĭadă într'acolo; Şi aşé la Verroïa mergând, une orĭ singur, alte orĭ prin Hatmaniĭ săĭ năpădirile Tătarâlor, şi a Vlahilor ostâmpuïa. Ce nepriïatiniĭ, macar că tot avé frica Romeilor, şi de Prezenţiïa înpăratuluĭ să spământa, însă pre furiş, pre alocuré, suppuindu-să, apoĭ tot de odată arătându-să, aşé năpădiïa, cât să păré că singurĭ poftesc bătae, deciïa locurile adése muta, nicĭ lipsiïa, de unde trebuinţa lucruluĭ îĭ chema; Inpăratul când spre Agathopolis, pentru ca să le oprĭască năvălirile, cum maĭ în grabă alerga; eĭ atuncé loviïa satele céle de pen pregĭurul cetăţiĭ Filippopolis: Când grăbiïa să dé agĭutorïu părţiĭ în caré să auziïa c'au prădat, eĭ atuncé loviïa de unde înpăratul să sculasă. Acesté toate le făcé Asan om ascuţit la minte, şi în lucrurile gréle foarte isteţ.

Aşé deciïa înpăratul, vrând să ispitéscă, ca doară ar puté pe Misiĭ (de loc) să-ĭ tragă în parté sa, şi să apuce Zagora, (aciştiïa îĭ zic Turciĭ acmu Zagara) de la Filippopolis ïeşind, au purces spre Triadiţa (ácasta-ĭ Sofia), că de acolo gândiïa, că maĭ pre lesne va tréce munţiĭ Cénghiĭ, căcĭ pre une locurĭ are drumurĭ şi maĭ deschise, şi ape maĭ multe, şi pentru hrana oştiĭ, socotiïa că va găsi destul; însă acésta ar fi fost, când ar fi grijit cine-va maĭ de cu vréme; Ce pentru căcĭ acmu sosisă ïarna, şi ales în parte ca acéïa Crivăţană, apele începusă a îngheţa, şi ometiĭ nu numaĭ câmpiĭ acoperiïa, şi văile umplé, ce încă şi uşile casălor cu Trojaniĭ astupa. Cu a vremiĭ greutate înpiedecat fiind înpăratul, de a maĭ merge înnainte s'au părăsit; şi orânduind oasté pre acolo la ïernatic el cu câţĭ oamenĭ ïera maĭ ïuşuriĭ s'au întors la Ţarigrad, unde în ĝocurile, şi privélele Theatruluĭ îş da inimiĭ răzsuflare, şi odihnă.

Lét 1189. Iară îndată ce s'au dezvărat anul 1189: înpăratul, ïarăş au purces înpotriva Misiilor, şi triĭ lunĭ încheïate, bătând cetaté Loviţiĭ în deşert, după multă ostenélă, şi cheltuïală fără nicĭ o ispravă făcută, s'au întors acasă; Iară pricina întórceriĭ luĭ ïera, căcĭ frumséţé locurilor, carile sint pe lângă maré Propontis, Seraïurile şi grădinele céle mângăĭoasă; aşijderé vânătorile, şi prinblările, carile pre înpăraţiĭ vremilor noastre, ca cu nişte lanţuje legându-ĭ, şi pre Isachie

păratul, acéstéş, maĭ mult arşiţa Soareluĭ să rabde nu-l lăsa; ce ca cum ş'ar fi lepădat scutul din mână, cum maĭ curund să fugă îl grăbiĭa, şi macar că şi pe mueré luĭ Asan apucasă, şi pe frate-său Ioan zălog, cu sine luase, însă lucrurile tot din rău maĭ în rău, să pohârniĭa.

Isachie înpăratul, după ce s'au întors dintr'acésta cale la Ţarigrad, şi orânduind hatman asupra Vlahilor, pre Aspiitie, el au răspuns înpăratuluĭ, precum slujitoriĭ nu pot cu doĭ nepriĭatinĭ pré greĭ, cu Vlahiĭ adecă şi cu foamé, tot o dată a să bate, de care lucru trebue întâĭ să le dé lĭafa anuluĭ. şi apoĭ să-ĭ trimaţă asupra nepriĭatinuluĭ. Inpăratul întrând în prepus, că cu acel mijloc va să rădice oasté asupra sa, şi ne putându-'şĭ conteni mâniĭa, îndată l'au lipsit din cinste, şi apoĭ au poroncit de ĭ-au scos şi ochiĭ.

CAPUL VII.

Arată-să a triĭa războĭu a Romuno-Vlahilor, asupra luĭ Isaachie Anghel, cu biruinţă.

La anul 1190: scrie acelaş istoric Honiatis, carte 3: precum lucrurile înpărăţiiĭ despre apus, de ce mergé de acéĭa maĭ rău să întorcé, căcĭ Vlahiĭ înpreună cu Komaniĭ (aceştĕ sint un ném de Tătarĭ, cariĭ pre atuncé lăcuĭa prin Podolia şi Pocutia Rusască) toate ţărâle înpărăţiiĭ, supt foc, şi supt sabie puné. Pentru care lucru înpăratul, macar că doaâ lunĭ cu oştile într'acolo s'au zbucĭumat; însă cevaş macar de chipul său vrednic, să isprăvască n'au putut, că nicĭ maĭ mult în oaste a să zăbăvi l-au putut ţiné vrémé; de vréme ce auzind precum vin şi Tătarâĭ; înspăĭmântându-se, ĭ-au căutat cum maĭ în grabă înnapoĭ a să întoarce. Aşijderé nu pre calé ce mărsése, ce pe alta maĭ aproape, silind să apuce a tréce munţiĭ. Ce nicĭ acésta n'au putut, căcĭ cuprinzind nepriĭatiniĭ strâmtorile, şi strungile munţilor, ca cum ar fi fost într'o cuşcă închis, din toate părţile, şi nicĭ cum putându-să apăra, ca pre nişte dobitoace îĭ ucidé oameniĭ; unde Lét 1190.

maĭ mult de gĭumătate de oaste pierzind, uniĭ în mâna nepriĭatinuluĭ viĭ au căzut, alţiĭ rău răniţĭ, de şi scapasă, nu ĭera nicĭ de o triabă. Singur înpăratul căzindu-ĭ şi Coiful din cap, (carile grecéşte Casis să chĭamă), cu mare peire débiĭa au scăpat înainte la Verroĭa, unde puţinéle zile odihnindu-să, s'au întors
Lét 1191. Honiatis Carte 3. cap 4. la Ţarigrad. La al doilé an Vlahiĭ adése de biruinţă ca acéstă buecindu-să, şi cu armele şi avuţiile Romeilor, maĭ mult şi maĭ tare întărindu-să, deciĭa cine-va să-ĭ maĭ sprejinéscă, n'au maĭ putut; Şi apoĭ nu numaĭ satele, şi oraşele prăda, ce încă şi cetăţile, carile şi tarĭ ĭera, şi bine să păziĭa apuca. Varna, cetate pre atuncé vestită, au suppus; a Triadiţiĭ, (caré maĭ de nainte Sardica să chema) maĭ mult de gĭumătate de zidĭu au răzsipit; Stumpiul de orăşénĭ au pustiit, şi de la Niş, nu puţiniĭ oamenĭ, şi dobitoace în robie au luat. Inpăratul încă dând oasté, pre sama Hatmanilor, în curând Varna ĭarăş au răscumpărat, Cetaté Anhialul cu turnurĭ, şi cu oaste proaspătă au întărit; ce şi aşé nepriĭatiniĭ tot de-a-una désupra, şi fie-te când biruitorĭ ĭera, de care lucru şi el pe la Septemvrie, ĭeşind din Ţarigrad, au mărs la Filippopolis, şi cât puté în toate părţile năbuşirile Vlahilor, şi a Tătarâlor apăra, şi sprijiniĭa. După acésté, Provinţia filippopolitană, au dat-o în paza şi supt stăpâniré luĭ Constantin, carile ĭera văr premare înpăratuluĭ; şi trimiţindu-l Hatman oştilor într'acolo, Vlahiĭ, au început deciĭa maĭ mult grije de dânsul a purta, de cât de înpăratul; căcĭ orĭ de câte orĭ să ispitiĭa Assan, şi Petăr să prade, într'acéle provinţiĭ, nicĭ o dată nu afla pe Constantin dormind; ce tot di a una tare inteţindu-ĭ, îĭ lua de goană, şi nu puţină stricăcĭune în cétele lor făcé. Ce nu mult şi Constantin într'o pricină cu prepus la înpăratul căzind, au poroncit, de ĭ-au scos şi luĭ ochiĭ. De acéstă becişnicie a luĭ Constantin înţălegând Vlahiĭ, foarte s'au bucurat, şi să ruga luĭ Dumnăzău, pentru ca luĭ Isachie Anghel, şi a toată familie luĭ îndelungă vréme înpărăţiĭa să le ţie întrégă. Acéştiĭ rugăminte pricină adăogé, urăcioşiĭ aceşté Varvarĭ, şi în chip de prorocie zicé, că stând acéstă familie la înpărăţie, stăpâniré Vlahilor mult va créşte, şi cu multe ţărĭ şi oraşe adăogându-să, lat să va lăţi, nicĭ vor lipsi dintre dânşiĭ Domnĭ şi din coapsele lor hatmanĭ

a ĭeşi. Nu ştiu zice Honiatis, de unde, şi când cuvinte învăţate; ca acéstě învăţase eĭ, şi aşé deciĭa însoţindu-să, la cetaté Filippopolis, altă dată şi Sardica, fără véste loviĭa, şi nu rar, pănă supt Udriĭu năvăliĭa; cu cariĭ Romeiĭ slabă bătae, făcând, orĭ când sta cu dânşiiĭ la toĭu, puţin cevaş procopsiĭa. Isachie Anghel înpăratul, acéstă a Vlahilor vrăjmăşie, şi înfruntare nicĭ cum a mistui putând, căcĭ în anul trecut Alexii Gvidon, hatmanul oştilor Răzsărituluĭ, şi Vasilie Vatacis, acelor despre apus, aproape de Arcadiopolis, dându-'ş războĭu cu Vlahiĭ; nu numaĭ căcĭ foarte prost le mărsése lucrul, ce încă maĭ multă oaste a luĭ Gvido perind, el cu fuga scăpasă, ĭară cela lalt Hatman, aşéş pe loc cu toţĭ aĭ săĭ să prăpădisă; de care nevoe cuprins înpăratul, au socotit ĭarăş singur cu capul său să margă înpotriva nepriĭatinilor. Ce sculându-să cu oasté, şi trecând prin Sirbime, acolo alt războĭu i s'au scornit, cu Sirbiĭ, ce pre aceşté biruindu-ĭ într'acé cale, de Volohĭ s'au părăsit, şi abătundu-ş calé, au trecut în ţara Unguréscă, la socru-său Bela Craĭul Unguresc; unde câtă-va vréme zăbăvindu-să, ĭară s'au întors la Ţarigrad. Lucrurile Vlahilor, ca un ghimp sta în inima înpăratuluĭ, carile zua şi noapté năpărăsit, şi cu marĭ durerĭ îl pedepsiĭa, care lucru viind la cé maĭ de pre urmă cumpănă, la anul 1195, de a cincé oară, au ĭeşit cu oaste asupra Vlahilor, ce în cale mărgând îĭ spusără, că acolo să află un săhastru prooratec, adecă carile cunoşté lucrurile viitoare, la carile singur înpăratul mărgând, şi de célé ce vor să fie, şi ales pentru staré înpărăţiiĭ luĭ întrebându-l; Iară săhastrul altă ceva nu ĭ-au răspuns, fără numaĭ văzind icoana înpăratuluĭ, (caré nu să ştie cu ce mijloc s'au fost prilejit lângă înpăratul), au luat-o, şi ĭ-au scos ochiĭ. Inpăratul acésta faptă de la săhastru văzind, cu mare întristare lovit, îndată s'au întors înnapoĭ, socotind poate fi, că nu cu năroc îĭ va mérge acé oştenire. Decĭ viind la Ţarigrad într'acelaş an, April 10, frate-său Alexiĭ Anghel, sculându-să cu vicleşug asupra luĭ, şi prinzindu-l ĭ-au scos ochiĭ, şi aşé s'au plinit Prorociĭa săhastruluĭ, caré îĭ făcusă. Isachie Anghel înpărăţit-au anĭ 9, lunĭ 8, ş'au stătut la înpărăţie frate-său Alexiĭ Anghel.

Honiatis carte 3. cap 7. Lét 1193.

Ia aminte şi aicé cum deosăbeşte Honiatis, şi pe Sirbĭ. din Vlahĭ.

Lét 1195.

CAPUL VIII.

Arată-să lucrurile Romano-Vlahilor supt înpărăţiîa luĭ Alexie Anghel, carile singur s'au poreclit Comnenos.

Alexie Anghel. Acest Alexie înpărat (după mărturiîa luĭ Honiatis) au fost drept frate luĭ Isachie Anghel; ce după ce fără atâta nefrică de Dumnăzău, l-au pohârnit din scaunul înpărăţiiĭ, şi ĭ-au scos şi ochiĭ, poate fi pentru ca să-şĭ maĭ ĭuşuréze ocara, şi să-şĭ maĭ spéle spurcata faptă, ce făcusă, s'au lepădat de dânsul, că nu ĭ ĭaste frate, şi singur luându-şĭ nume de Comnenos, zicé, că ĭaste născut din Emmanoil Comnenos; ştiind-că acé familie într'acel Emmanuil înpăratul să stânsése. Acest dară prefăcut Alexie Comnenos, în zua caré s'au încoronat, Dumnăzău prin unc sémne, aĭavé ş-au arătat urgiîa, caré ĭera să să încingă asupra înpăraţilor, cariĭ ĭera următorĭ, maĭ înnainte văzind faptele, şi răutăţile lor, carile ĭera, şi vor să fie, cu multul maĭ cumplit, de cât la Varvariĭ ceĭ vrăjmaşĭ. Căcĭ el puind corona cé de înpărăţie în cap, şi vrând să încalece pe cal, după obicéĭu, dobitocul de la Dumnăzău poate fi năstavit fiind, nicĭ cum n'au priimit să încalece; Iară Alexiĭ vrând să aréte bărbăţie, şi cu dó sila în spatele caluluĭ sărind, calul de săriturĭ, şi de asvârliturĭ nu s'au ogoit, până nu l'au aruncat de pre sine ğos, şi tare în pământ trântindu-l, nu numaĭ căcĭ ĭ-au căzut corona din cap, ce încă grozav s'au prăbuşit, şi s'au sfărmat, cu care avidoma sămn au arătat, că de va şi maĭ sta câtă-va vréme' corona înpărătéscă în cap de înpărat Grec ; însă stricată, şi destrămată înpărăţie sint să aibă ; şi până maĭ pre urmă aşéş de tot dintr'acé cinste, şi slava sint să lipsască. Pre acé vréme înpărat apusuluĭ ĭera Henric al şéselé, carele atuncé în Sichilie tâmplându să, şi înţălegând de zarvele şi răutăţile ce să făcé în Ţarigrad, şi cum fraţiĭ înpăraţĭ, unul altuĭa îş scot ochiĭ, socotind că vrémé ce depândiîa, ĭ-au vinit la mână : îndată au trimis solĭ la Alexie poroncindu-ĭ, sau bir să-ĭ dé pre an, sau de oaste, şi de bătae să fie gata: pricină puind, precum va să-ş răsplă-

téscă răutate și dosada, caré o dată făcusă înpărații Țarigradului, luĭ Conrad moșu-său, și luĭ Frideric tătâne-său, când au tost trecând eĭ pe la Țarigrad la Palistina, pentru răscumpărare Ie rusalimuluĭ, de la Seracheni. Ce acésta așé de odată numaĭ cu lauda s'au trecut; căcĭ la al doilé an, adecă Lét 1197 în 8a luĭ septemvrie, murind, au stătut la înpărățiĭa apusuluĭ frate-său Filip, carile avé înpărătésă pe Irini, fata luĭ Isachie Anghel cel orbit de Alexie, carile maĭ apoĭ au fost pricină, de au luat Latiniĭ și Țarigradul, și înpărățiĭa, precum înnainte la locul său va vini povesté.

Alexie Anghel (căcĭ istoricul Honiatis nu va să-ĭ dé titul de Comneno) într'aceșaș an ce au stătut înpărat, trimițând la Petăr, și la Asan solĭ, mult au silit să facă cu dânșiĭ pace, ce în zădar; căcĭ condițiĭ, și punturĭ foarte cu ocară înpărățiiĭ, și nesufferite puné. Inpăratul dară Alexie, fiind el să trĭacă spre Anadol, ca să așeză lucrurile dintr'acéĭa parte, au trimis Hatman cu oștile asupra Vlahilor pe Alexie Aspiatis. Ce Vlahiĭ dând năvală în părțile Bulgarilor, nu numaĭ cât mare pradă lăcuitorilor au făcut, ce încă grozav pe Romeĭ bătând, și pe hatmanul Aspiatis viu l-au prins. După acéĭa câte-va castelurĭ izbândind, și cu oameniĭ săĭ întărindu-le, cu nenumărată, și nemăsurată dobândă s'au întors acasăș. Intr'acelaș an Isachie Sevastocratorul voĭnic tânăr, carile și el ĭera orânduit cu o samă de oaste înpotriva Vlahilor, în câte-va rândurĭ având biruință asupra Varvarilor, cu care mândrindu-să, deciĭa așé mergé asupra lor, ca cât i să păré la vânătoare, și el întâĭ intra într'ânșiĭ. Iară o dată Vlahiĭ făcându-să că fug, el cât ce-ĭ puté caiĭ, ca la 30 de stadiĭ ĭ-au gonit, unde Asan avênd oaste suppusă, tot de o dată din tóte părțile sărind, așé ĭ-au încungĭurat, ca cum l-ar fi cuprins într'o mréje, și după mulțĭ ce i s'au prăpădit, și el viu au căzut pe mâna Tătarâlor. Tătarâĭ dacă au prins pe Sevastocratorul, și știind că mare summă de banĭ pot să ĭa pentru răscumpărare luĭ, cătă-va vréme l'au ținut ascuns. Ce Asan vârtos și cu osirdie cercându-l, l'au aflat, și l'au luat la sine, ce nu multă vréme trecând, Asan întorcându-să, de la un Ivanco Român (zicé Misiĭ luĭ Ioann) carile și rudă, și foarte credincos îĭ ĭera, fu ucis.

Nichita Honiatis carte 1. cap 4.

Socotéște. și aice cum Honiatis deosabéște pe Vlahi și din Bulgari.

CAPUL IX,

Arată-să, cum au vinit acest Ioan la înpăratul, şi cum maĭ pre urmă au stătut Domn tuturor Românilor.

Ioan acesta, căruĭa Misiiĭ îĭ zicé Ivanco, după ce au omorât pe Asan fugând, îndată au tras pe Vlahĭ cătră sine, şi cu uniĭ din căpeteniile lor, cariĭ ĭera soţiĭ la ucideré luĭ Asan, cărora le spusésă, cum s'au tâmplat moarté luĭ Asan, că uniĭ zicé, să să fie ispitit a ruşina pe soru-sa; alţiĭ zicé, că fiindu-ĭ ğuruit Isachie Sevastocrator, multe darurĭ, înpreună şi pe fiică-sa Theodora să'ĭ o dé femée, să fie făcut acésta. Ce până a isprăvi Ioan acesta lucru, Isachie căzind în urgiĭa înpăratuluĭ, acmu în legăturĭ ĭeşisă din viaţă. Aşé dară Ioan după ce au ucis pe Asan, multă samă de aĭ săĭ Vlahĭ strângând, îndată s'au despărţit de la alalţĭ Bulgarĭ şi Misiĭ, cariĭ întâĭ ĭera soţiĭ cu Asan, şi cu Petăr. Şi de odată dându să în laturĭ, apoĭ au apucat Cărnovul, care cetate ĭaste cé maĭ tare din cetăţile Emuluĭ, şi acolo oprindu să, au început a să apăra de Petăr, carele pentru ca să-l prinză, îl goniĭa. Ce cunoscând că nicĭ Petăr poate pe Ioan să-l dobândĭască, nicĭ Ioan multă vréme poate să sté înpotriva luĭ Petăr, (căcĭ Petăr alesése, că încungĭurându-l, cu îndelungaré vrémiĭ, numaĭ cu foame, să-l domolĭască), de care lucru. Ioan, încă având nedejde precum va lua şi pe Theodora, fiica luĭ Isachie Sevastocratoruluĭ, au socotit să fugă la înpăratul; şi de la dânsul agĭutorĭu luând, să poată sta înpotriva nepriĭatinuluĭ. Ce întâĭ Ioan trimiţind la înpăratul, şi dând ştire de statul lucrurilor, îl îndemna, ca trimiţind la dânsul o samă de oaste, şi Târnovul să-ĭ dé pre mână, şi cu agĭutorul luĭ, toată Misia să-ĭ aducă supt ascultaré înpăratuluĭ. De acésta înţelegând Alexie înpăratul, îndată au orânduit pre Manuil Camize, Protostratorul, cu câtă va oaste să margă la Ioan. Ce ne ascultătorĭ slujitoriĭ, după ce au vinit la Filippopolis, lăsind pe hatmanul, singur s'au întors toţĭ acasă. Ioan văzind că i să zăbevéşte agĭutorĭul, de la înpăratul trimis, apoĭ şi maĭ adevărat înştiinţindu-să, că nicĭ un folos de la ceĭ

Vezĭ şi aicé că Ioann cu Vlahiĭ saĭ să deosăbéşte, şi din Misiĭ, precum era deosabit, şi din Sirbĭ, şi din Bulgarĭ.

ce fugisă înnapoĭ, să aĭbă nu va puté; ĭ-au căutat pre taină a fugi din Târnov, şi aşé pre ascuns au vinit la înpăratul. După fuga luĭ Ioan de la Târnov, Petăr deciĭa au rămas singur stăpânitorĭu, (macar că şi el nu după multă vréme, de aĭ săĭ, cu multe rane potricălit, au perit); însă într'acé dată au luat soţie la stăpânire pe Ioan, carele le ĭera al treile frate, pentru ca să-ĭ fie într'agutorĭu la céle ce să vor tâmpla. (Acest Ioan maĭ mic frate a luĭ Asan, şi a luĭ Petăr, câtă-va vréme fusése zălog la Isachie Anghel înpăratul, precum înnapoĭ la locul său s'au pomenit. Ce apoĭ de la Ţarigrad scăpând, după ce să întorsése acasă în dezbrăcaré, şi prădaré Romeilor, numaĭ blând ĭera, de cât frate-său Asanu); Şi aşé macar că acéste tulburărĭ luĭ Petăr venisă, însă oştiĭ luĭ cineva înpotrivă să sté, nu puté, ce pururé biruitorĭu fiind, atâté răutaţĭ scorniĭa înpărăţiiĭ, cât vre odată, macară prin părére, vre un lucru după plăcére, nu să maĭ arăta.

CAPUL X.

Arată-să, cum au primit înpăratul pre Ioan, şi cum Hris Domnul Cuţovlahilor au rămas cu o samă în Greţia.

La anul 1196: viind Ioan de la Târnov la înpăratul, foarte cu bine, şi cu cinste priimindu-l, în multe lucrurĭ deciĭa au fost de mare folos înpărăţiĭ; şi socotind înpăratul că nu ĭaste nevrednic de căsătoriĭa, caré îĭ gĭuruisă Isachie Sevastocratorul; au gĭuruit să-ĭ dé pe fata luĭ Theodora după dânsul; ce încă ea fiind copilă ne agĭunsă la vârstă, au mutat vréme maĭ înnainte, zic că Ioan, văzind pe Soacră-sa, pe văduva luĭ Isachie, fiind femée încă tânără, şi frumoasă, să fie zis, ce mi-ĭ bună mie mieluşaoa cé tânără, fiind oaĭa cé grasă şi frumoasă gata? Decĭ după ce au făcut înpăratul logodna, pe Ioan l-au pus în numĕrul oamenilor săĭ ceĭ maĭ putérnicĭ, şi mare putére dându-ĭ, cu multe bogăţiĭ l-au dăruit. Omul acesta în slujba înpăratuluĭ fiind, în părţile Filippopoliĭ, multe trude şi ostenéle au arătat, şi ca

Lét 1196. Nichita Honiatis carte 1. cap 6.

un zidĭu sta înpotriva Vlahilor năroduluĭ său, şi a Tătarâlor; cariĭ tot ce le ĭeşiĭa înnainte, ĭera obicĭuiţĭ a prăda, şi a jecui. Altă dată şi cu înpăratul înpreună la oaste mărgând, de cât alţiĭ cu multul maĭ de trébă lucrurĭ, şi maĭ marĭ vitejiĭ făcé, că cine poate număra jacurile, şi grozave faptele Vlahilor, şi a Tătarâlor, că pustiirile Emuluĭ, şi în gĭurul de prin pregĭur a Thrachiiĭ, şi a Machedoniiĭ, carile au făcut? de cât toate staturile (adecă chipurile céle înnalte de marmurĭ) şi de cât toate tablele
Lét 1197. şi de cât toate istoriile, maĭ ştiute sint; ĭară la anul 1197, mărs-au înpăratul la Chypsala, pentru ca să dé agĭutorĭu cetăţilor din Thrachia, pre carile Vlahiĭ şi Tătariĭ tot de a una le prăda, şi doară va puté prinde, şi pe Hris, sau macar doară va puté să-ĭ oprĭască jacurile, carile şi el în ţinutul Serras făcé. Era şi acest Hris de némul său Vlah, om mic la stat; şi întâĭ când s'au viclenit Petăr şi Asan, n'au priimit să fie cu dânşiĭ, încă făcând aşezământ cu înpăratul, cu 600 de oamenĭ ce avé aĭ săĭ, de multe orĭ să bǎté cu dânşiĭ; ce apoĭ nu după multă vréme, întrând la prepus, precum şi el va să să dé în parté némuluĭ său, şi tot dé una la dânşiĭ · înblând, precum siléşte să le fie Domn, au poroncit înpăratul de l'au pus la închisóre; apoĭ lucrul amintrelé socotind, ĭarăşĭ l'au slobozit, trimiţindu'l să fie pentru paza Strumiţiĭ; ce nedéjde ce avé înpăratul l'au amăgit; căcĭ Hris după ce au mărs la Strumiţa, şi apucând în sama sa acé cetate, au început multe şi gréle nevoĭ asupra Romeilor, a aduce. In potriva acestuĭa dară, precum zisem, singur înpăratul vrând să margă, oaste cum să cade de multă strânsése la Chipsala. Ce îndată i s'au făcut dor, să să întoarcă acasă, şi oasté, fără nicĭ o socotélă adunând, şi nicĭ la oaste mărgând, în statul ce ĭera au lăsat lucrurile despre apus, şi nicĭ doaâ lunĭ afară făcând, au grăbit cu întorsul spre Ţarigrad. («Insămnéză aicé cititorĭul, pentru acel Hris, ce-ĭ zicé istoricul c'au fost om mic la stat, şi precum şi el au fost tot din némul Vlahilor, că nu puţin ne arată să înţelégem din Κονδόβλαχος, adecă Vlah mic, cu vréme, năroduluĭ luĭ să 'ĭ fie zis, Cuţovlahos, cariĭ şi până
Lét 1198. Honiatis carte 2. cap 5. astă-zĭ, precum am şi maĭ zis, nu puţinĭ să află în ţara Grecéscă»). Iară la anul 1198: Alexie înpăratul cu bună oaste gătin-

du să, au purces la Chipsala (aceştiĭ cetăţĭ ĭĭ zic Turciĭ Ipsala); Ce din dos Vlahiĭ luând şi oarda Tătărască, au trecut Dunăré în Thrachia, şi în zua de Simğorzi, lovind oraşele de pen pregĭurul Miseniĭ şi a Čorbiĭ, şi de năprasnă rău prădându-le, aşéş de tot lĭ-au prăpădit, şi jăcaşiĭ lor, şi pănă la Rodostos (acestuĭa ĭĭ zic Turciĭ Tecchirdagă) caré ĭaste la maré albă, au agĭuns. Aşijderé o parte dintr'ânşiĭ, s'au slobozit spre Cuperion, (acésta ĭaste un loc nu departe de la Čorlu), şi agĭungând, pre câţĭ trecusă pre lângă Besérica Sfântuluĭ Gheorghie, şi mergé întins la Čorlu; pre toţĭ ĭ-au robit. Aşé Tătarâĭ plinĭ de prada întorcându-să, lĭ-au ĭeşit înnainte oasté, caré ĭera pentru paza în părţile Viziiĭ, cărora dându-le războĭu vitejéşte, îndată ĭ-au spart, şi maĭ multă pradă lĭ-au scos din mână, ce şi pe acésta nu mult au ţinut-o; căcĭ luându să după Tătarĭ în goană, şi silind să scoaţă tot plénul ce luasă Tătarâĭ, ceĭ ce întâĭ fugiĭa întorcându să, înnapoĭ, au stătut biruitorĭ asupra biruitorilor, şi gonitorĭ celora ceĭ goniĭa. La anul 1199: înpăratul sculându-să de la Chipsala, au purces spre Thessalonic, şi de acolo au întins cu oasté asupra luĭ Hris, carile dobândind Prosacul, şi bine grijindu'l, şi întărindu'l, cevaş grije nu avé; ce gata aştepta să sté înpotrivă înpăratuluĭ. Inpăratul câte-va cetăţuĭ, carile ĭera în calé Prosaculuĭ sfărmând, câţĭ-va Vlahĭ au căzut în mâna Turcilor, (pre cariĭ ĭĭ trimisése într'agĭutorĭu înpăratuluĭ Sultanul de la Anghira). Atuncé uniĭ, cariĭ légé Orthodocsiiĭ cinstiia, să ruga înpăratuluĭ să nu lasă pe mâna Turcilor oameniĭ, cariĭ sint tot de o lége cu noĭ, ca nu cum-va în greutaté robiiĭ, să'ş pĭarză lége, şi să mânie pre Dumnăzău asupra acelora, cariĭ ĭ-au lăsat să pată acésta; ce maĭ bine să ĭa pe Vlahĭ în Robie la înpăratul; ĭară pre Turcĭ în locul lor cu alte darurĭ să-ĭ oteşască. Ce înpăratul acasta nicĭ cum să priimască n'au vrut. După acésta înpăratul au încunğurat Prosacul, ce numaĭ în deşert ş'au pĭerdut oastenéla, şi vrémé; căcĭ ne având cevaş gătire de célé ce trebuesc la bătutul cetăţiĭ, cu căldura şi arşiţa Soareluĭ obosiţĭ, şi cu năvăliturile nepriĭatinuluĭ adése stropşiţĭ fiind, nu cu bună voé lor lĭ-au căutat a fugi, de supt cetate maĭ în laturĭ. Aşé oasté înpăratuluĭ într'acé zi trăgându-să înnapoĭ, au dat pricină

Lét 1199. Honiatis carte 3. cap 1.

ca a doa zi Vlahiĭ încă maĭ vrăjmaş, şi maĭ cu îndrăznélă să năvălĭască, unde nu puţinĭ de a înpăratuluĭ au căzut, zdrobiţĭ fiind de pietrile din vârvul dĭalurilor, cu meşterşugul Istrumenturilor prăvălite: Căcĭ meşterul carile ĭera asupra Mahinilor (Ciniilor) de oaste, întâĭ slujiĭa cu lĭafă la înpăratul, apoĭ neplătindu-i-să lĭafa, fugisă la Hris, carile nu numaĭ cu glonţurile Mahinilor, ce încă şi pietri marĭ, din vârvul munteluĭ răsturnând, mare stricare făcé oştiĭ: încă noapté ĭeşind din cetate, Mahinele carile aşezasă înpăratul în vârvul unuĭ dĭal, lĭ-au fărmat, şi străjile, carile acolo păziĭa spământându-să, au lăsat tot ş-au plecat fuga, la cortul luĭ Ioan Protostratorul (acésta ĭera la înpăraţiĭ Greceştĭ, cum ĭaste Janičar Agasi la Turcĭ); ce şi Protostratorul, în spaĭmă căzind, de altă nu s'au apucat, fără numaĭ de fugă, lăsind tot ce avé pre mâna nepriiatinilor; încă şi cĭobotele céle verzĭ (carile ĭera sămnul boeriiĭ luĭ) în grabă uĭtându-şĭ, au căzut în prada lor. Deciĭa peste toată noapté acéĭa; îş batĝocuriĭa de Romeĭ, şi'ş râdé de dânşiĭ, căcĭ răsturnând din vârvul munteluĭ buţĭ deşérte, şi prin întunérec neputându-să şti ce poate fi acélé hurduiturĭ, şi sunete, ce făcé buţile prăvălindu-să, le da o spaĭmă, de caré cum, şi de unde să să păzască nu să puté dezmetici. De care lucru văzind înpăratul, că nu-ĭ merge lucrul după voĭa luĭ, au stătut a face cu Hris pace, lăsind supt stăpâniré luĭ toate ţinuturile de pren pregĭurul Strumiţiĭ, şi a Prosaculuĭ. Aşijdéré, macar că Hris avé muĭare, însă înpăratul ĭ-au ĝuruit, să-ĭ dé o rudă de ale sale, şi aşé întorcându-să la Ţarĭgrad, despărţind pe fata Protostratoruluĭ de la bărbatul său, cu Constantin Sevasto Radénul au trimis-o la Hris. (însămnéză şi aicé Cititorĭul, precum aceşté sint adevărăt Condo Vlahĭ, pentru cariĭ zice Laonic Halcocondila, precum s'au întins până la Thessalia, şi sint şi cu Vlahiĭ ceştĭ de peste Dunăre ὁμόγλοττοι, tot de o limbă).

CAPUL XI.

Arată-să începătura Domniiĭ luĭ Ioan, de la carile s'au coborât familia Domnilor Româneştĭ, de pre carile toţĭ, şi până astăzĭ Ioan să scriu.

Intr'acestaş an, Ioan (căruĭa îĭ mutasă numele în Alexie) logodindu-să precum am zis, cu nepoata înpăratuluĭ Theodora, fata luĭ Isachie Sevastocratuluĭ; şi maĭ multă cinste de cât i s'ar fi căzut dobândind, aşijderé luând şi Hătmăniĭa oştilor, carile înpotriva Vlahilor ĭera trimise, spre Filippopolis: şi aşéşĭ volnic Domnu acelor locurĭ făcându-să, toate după pofta, şi voĭa sa făcé, şi desfăcé: şi până maĭ pre urmă au stătut viclĭan înpăratuluĭ. Căcĭ fiind om foarte vitéz, şi ascuţit la mente, orĭ la ce îşĭ puné gândul, foarte pre lesne, şi isprăviĭa, şi pre oameniĭ de rodul său, cu multe darurĭ dăruindu-ĭ, şi cu arme bune într'armându-ĭ, şi cu alte ce trebuĭa înpodobindu-ĭ, la slujba oştenéscă îĭ deprindé, şi locurile de pren pregĭurul Emuluĭ, atâta le întărise cu cetăţĭ, şi cu castelurĭ; cât nu puté nepriĭatinul macar să să apropie la dânsele. Luând dară înpăratul véste cum s'au viclenit, neştiind de ce să va maĭ apuca, pentru căcĭ şi oaste a maĭ strânge cu mare nevoe îĭ ĭera; pentru acéĭa îndată au trimis la dânsul pre un Hadâmb, pre carele îl ştiĭa, că are bun prieteşug cu dânsul, ca doară cu cuvântul îl va întoarce să să părăsască de ce să apucasă. Ce Hadânbul, mărgând la dânsul, maĭ tare l'au îndemnat de lucrul început să nu să lasă, adeverindu-ĭ precum înpăratul au trimis oaste, odată şi fără véste să-l năpădéscă, caré minciună nu ĭera, căcĭ din poronca înpăratuluĭ, Manoil Camizis Protostratorul, şi ginerele înpăratuluĭ, unul altuĭa răvnind, atâta au înblat gonindu-l, cât ĭera de mierat de nevoinţa lor ce puné. Ce Ioan maĭ de cu vréme în munţĭ, cu aĭ săĭ sprejinindu-să, la mână nu lĭ-au putut cădé, de care lucru au socotit pomeniţiĭ Hatmanĭ, procum trebue întâĭ să apuce cetăţile, pre care el unele deresése, altele şi făcusă. Şi aşé au încungĭurat cetaté Crizimul, caré ĭera de Ioan făcută, ş'au început a o bate;

Ioan cel d'intâĭu Domn a Românilor. Nichita Honiatis. car. 3. cap 2.

unde mulţĭ Romeĭ perind, între cariĭ au fost şi Gheorghie Paleologul, însă pănă maĭ pre urmă au dobândit-o, după caré şi altele câte va s'au închinat. Iară Ioan Alexie fiind om mult ştiutorĭu, şi sprinten la vitejie, după fel de féliurĭ de meşterşugurĭ de a învĕţăturiĭ oşteneştĭ, ĭ-au arătat, pănă maĭ pre urmă, cu amăğală pré mare, înpreună cu mulţĭ, şi pe Protostratorul prinzind, l'au adus la mână; ĭară amăgĭala au făcut-o aşé: au poroncit oamenilor săĭ să cuboară câte va dobitoace din munte la câmp, şi înpreună cu câţĭ va robĭ Romeĭ, ca cum ĭ-ar fi trimis dar la Ioan Domnul Zagoriĭ, (acesta Ioan atunce ĭera Domn Sărbăsc), cu carele făcusă legătură în potriva înpăratuluĭ ĭară pre altă parte, au suppus oamenĭ, ca de vor ĭeşi Romeiĭ să apuce acéle dobitoace, să sae asupra lor. Protostratorul, luând véste, precum s'au cuborât atâté dobitoace, cu puţinĭ oamenĭ la cămp; s'au cuborât de la Vatrahocastron la Vactunion; ĭară Alexie sărind cu aĭ săĭ, din locurile unda sta suppuşĭ, şi năpădindu-l în locul pomenit, îndată şi foarte pre lesne (cu toţiĭ ce avé pre lângă dânsul) îl prinsără. După ce au prins pe Protostratorul, Ioan Alexie câte oraşe, şi castelurĭ ĭera în ţinutul Emuluĭ, după voĭa sa suppuindu-le, deciĭa şi pe altele, carile sint spre parté cetăţiĭ Misonopolis, pănă în muntele Pangheon, şi pănă la Avdira, toate în parte sa lĭ au tras. Şi ţara Smolénilor toată, supt stăpâniré sa au dus. Aşijderé, şi alte locurĭ megiĭaşe, cu acesté, ca cum ar fi fost o troahnă lipićoasă întrat într'ânsele, pre unele lĭ-au cuprins, pre altele aşeş de tot lĭ-au râdicat; ĭară pre unele în preţ lĭ-au slobozit, ĭară câţĭ au fost aşezatu să pre acélé locurĭ, lĭ-au dat voe, şi slobozenie să-ş ţie cineş locurile, carile au fost apucat. Şi aşé din zi în zi crescând şi întărindu-să, s'au făcut maĭ vrăjmaş de cât toţĭ nepriĭatiniĭ, cariĭ avé inpărăţiĭa maĭ denainte.
Lét 1200. Honiatis car 3. cap 5. La anul al doilé, Vlahiĭ înpreună cu Comaniĭ, (aceşte-s Tătarâĭ, pentru cariĭ am pomenit c'au fost lăcuind prin Podolia, şi Ocraina Léşască) de iznoavă la Thrachie lovind, şi prădând; şi olaturile, carile rămăsése maĭ întregĭ, cu pace s'au dus înnapoĭ, Cândailé şi pănă supt Ţarigrad ar fi agĭuns, de nu s'ar fi sculat din dos Rusiĭ, ném pré Creştin, şi să fie întrat în ţara lor; căcĭ Roman Domnul Haliciĭuluĭ, şi dintr'a sa bună voe, şi de Papa Romeĭ

fiind îndemnat, şi cu multă şi tare oaste sculându-să, şi lovind precum zisem în ţara lor, lucru de minune, cu ce nevoinţă au stătut a să bate cu dânşiĭ, şi a să pune pentru Romeĭ. Intr'acestaş an Comaniĭ, şi Tătarâĭ Crâmuluĭ mare zarve au avut între dânşiĭ. Aşijderé şi Roman acesta Domnul Halicĭuluĭ, şi Ruric Domnul Chiovuluĭ războae eĭ în de eĭ având; Roman biruitorĭu, mulţime de Tătarĭ au prăpădit, cariĭ vinisă într'agĭutorĭu luĭ Ruric Chiovanuluĭ. Pre acéstaş vréme, şi Ioan, cu mulţime de aĭ săĭ, şi cu tot félĭul de arme gătit, întrând în Misia, au lovit la Constanţia, (aceştiĭa îĭ zic Turciĭ Chiosténgé) caré ĭaste cetate a olatuluĭ Rodopiĭ, şi nime înpotrivă puindu-să, fără nice o nevoe au dobândit-o. Aşijderé încungĭurând şi Varna, numaĭ triĭ zile au bătut-o, şi mare stricăcĭune făcând, în ceĭa ce o apăra, ĭ-au vinit şi acé cetate la mână. Acéste dară sint războaele, carile au avut Româniĭ noştri, cu înpăraţiĭ Ţarigraduluĭ maĭ denainte până a nu cădé Ţarigradul pe mâna Latinilor, şi într'acesta chip au fost despărţiré lor de la inpărăţiĭa Răzsărituluĭ, şi începătura Domniiĭ luĭ Ioan Alexie Domnul Vlahilor, pentru a căruĭa minunate lucrurĭ, şi cu biruinţă războae, carile maĭ pre urmă şi cu Latiniĭ au avut, rândul Istoriiĭ înnainte va arăta. Insă pentru căcĭ, cum şi maĭ înnainte am arătat, că uniĭ sama Istoriiĭ şi Istoricilor neluând precum să cade, améstecă numele Românilor cu a Bulgarilor; vine lucrul să arătăm dintr'acestaş pomenit Honiatis Istoricul, precum într'acéstaş vréme cu curate cuvinte însămnéză, treĭ stăpânirĭ cu deosăbiţĭ stăpânitorĭ într'acéste părţĭ, adecă a Bulgarilor, a Sirbilor, a Românilor. Decĭ pentru a Bulgarilor zice, Alexie înpăratul avut-au şi a triĭa fată, anume Evdochia; pre caré după ce au fugit (bărbatul eĭ) Andronic (încă înpărăţind Isachie) la Ismailténĭ, şi de acolo înbla rătăcind pe la Ierusalim, unchĭu-său Isachie au tocmit să o dé după Stefan ficorul luĭ Neeman, Domnul Triballilor, adecă a Bulgarilor; de unde chiar să cunoaşte, că altul au fost pe acéstă vréme Domnul Bolgarilor, şi altul Domnul Vlahilor. Aşijderé anume arată, precum alt Ioan au fost Domnul Zagoriĭ a Sirbilor, la carele s'au fost făcând Ioan Alexiĭ a trimite nişte dobitoace, şi nişte robĭ, (precum în celé trecute am arătat), pentru carile

Insamna aicé. cum Româniĭ au fost stăpânind, precum în Misia, aşé peste Dunare, unde şi acmu traesc.

Honiatis car. 3. cap 7.

ca să le apuce, au fost ieşit Protostratorul, apoĭ el au căzut prins în mâna luĭ Ioan Alexie, carile deciĭa au stătut singur ţiitorĭu tuturor Românilor, şi precum de aćasta de Dunăre, aşé de céĭa parte, în Misia, au stăpânit pănă la năpada luĭ Batie cu Tătarâĭ; pentru caré înnainte, la vrémé, şi la locul său, pentru toate pre largă vom arăta.

CAPUL XII.

Arată-să, jélnică cădéré înpărăţiiĭ Ţarigraduluĭ, pe mâna Latinilor.

După ce au murit Henric al şésele înpăratul Apusuluĭ (precum înnapoĭ la locul său s'au pomenit) ş-au stătut la înpărăţie frate-său Filip, caréle avé înpărătésă pe Irini, fata luĭ Isachie înpăratul, căruĭa îĭ scosése ochiĭ frate-său Alexie; ĭară Isachie orbul înţelegând că s'au aşezat gineri-său Filip la înpărăţie, la anul 1200: au trimis la dânsul pe fiul său Alexie Anghel, rugându-l să-ĭ trimaţă agĭutorĭu, pentru ca să-ş răscumpere de la Alexie, carile s'au numit Comnenos, şi ochiĭ şi înpărăţiĭa, de carele tiranul îl lipsisă. Filip, macar că în multe părţĭ, îşĭ avé oasté înprăştiĭată, însă şi pe cumnatu său, fără agĭutorĭu nu l-au trimis, recommendăluindu'l cu cărţĭ la Veneţiĭanĭ, şi la Balduin Graful de Flandria; Deci precum Veneţiĭaniĭ, aşé Balduin, după
Lét 1203. pofta înpăratuluĭ Filip la anul 1203, cu bună oaste şi cu multe Corăbiĭ de războĭu gătându-să, au luat cu sine pe Alexie Anghel, şi purcegând de la Veneţiĭa, fără véste au năpădit pe Alexie Comnenos, tocma în Ţarigrad; Ce Alexie Comnenos aşé în grabă, nicĭ o gătire, nicĭ o facere putând să aĭbă, pre ascuns, lăsind înpărăţiĭa, au fugit la Develtu. Decĭ Isachie orbul, şi cu fiĭul său Alexie, în anul pomenit în luna luĭ Iulie întrând cu agĭutorĭul Latinilor în Ţarigrad, ĭarăş au apucat amândoĭ înpărăţiĭa, sau precum zice Petavie, numaĭ unbra înpărăţiiĭ, luând, câte va lunĭ au ţinut-o; Iară Alexie, ce s'au făcut Comnenos, au înpărăţit anĭ 8
Isachie Orbul, şi Alexie. şi lunĭ 3, şi zile 10.

Isachie dară orbul, şi cu fiĭul său Alexie Anghel, lângedă, şi slabă înpărăţiĭa ce apucasă, maĭ mult de cât şapte lunĭ să

o ţie n'au putut; căcĭ Vineţiĭaniĭ, cu Hatmanul lor Dandul, şi cu Balduin Graful de Flandriĭa, cariĭ adecă pentru agĭutorul vinisă, cunoscând că fără nicĭ o greutate, cu chip de prieteşug, vor cuprinde şi Ţarigradul, şi apoĭ şi toată înpărăţiĭa, au scornit asupra înpăraţilor pricină, cerşind lĭafa slujitorilor, şi gĭuruita lor, caré multă, şi mare lĭ-au fost gĭuruit, Alexie; când s'au râdicat de la Veneţiĭa. Inpăraţiĭ în tulburare, şi zarvă ca acéĭa, nicĭ în cămară banĭ, nicĭ de unde, aşé în grabă să ĭa neavând, îĭ ruga ca să sloboază oştile, ĭară eĭ strângând de pe la ţară banĭ, şi darurile lor şi léfele slujitorilor, cu mare mulţămită le vor trimite după dânşiĭ. Latiniĭ să făcé, că vor fi îngăduitorĭ, pănă să vor strânge baniĭ, ĭară oştile nu vor slobozi, nicĭ din Ţarigrad vor ieşi. In scurt, Oaĭa au tulburat apa lupuluĭ din ğosul apeĭ bând, şi aşé într'o zi slujitoriĭ între sine gâlcévă scornind, (cu poronca maĭ marilor săĭ să fie făcut, au fără poroncă, acésta nu să ştie), întâĭ au prădat Gĭamiĭa Turcilor, caré avé în Ţarigrad; apoĭ într'aceĭa dând foc oraşuluĭ din câte va părţĭ, au ars într'acé noapte toată nopté, şi a doua zi pănă în sară. După acésta Latiniĭ, sau pentru ruşiné lumiĭ, sau pentru altă pricină, aşé cu mare tirrănie tot de odată să-ş puĭa mânule în capul, pentru carele să-l scutéscă vinise, ne îndrăznind; au înnoit gâlcava, pentru lĭafa slujitorilor; bine ştiind, că în cămară macar un ban de unde-va nu vinisă. Şi aşé aflând pe un Alexie Ducas, ce să porecliĭa Murciflis, carile adecă să fie ğuruit, că de-l vor pune pe dânsul înpărat, el le va puté plăti acé summă mare de banĭ, şi de darurĭ. Anul 1204: Ghenarie 25: Latiniĭ, pe amândoĭ Lét 1204.
înpăraţiĭ prinzind, ĭ-au băgat în temniţă, ş'au râdicat înpărat pe acel Murciflis. Murciflis încă ce nu avé, să dé neputând, Murciflis.
Latiniĭ întâĭ au ĭeşit din Ţarigrad afară, zicând; că vor să se ducă; apoĭ afară tocmindu-să, şi de arme cu tot dédinsul apucându-să, au dat năvală să între în cetate cu mână întrarmată. Murciflis şi cu alalţĭ cetăţénĭ ce maĭ rămăsése, văzind vicleşugul Latinilor, şi răutaté ce le vine asupră, cum au putut au apucat de au închis porţile Cetăţiĭ. Latiniĭ, luând pricină, care de demult cerca, au început a bate cetaté nepriĭatenéşte. Răbdat-au Greciĭ acé vrăjmaşă a Latinilor închidéré şi nepriĭatenéscă năvală

68 de zile; precum puté vitejéşte apărându-să; Ce nicĭ o gătire de oaste, şi de altele, carile trebuesc pentru apăraré a cetate largă, şi lată ca acéĭa având, într'acelaş an în 9 a luĭ April Latiniĭ mare năvală dând, de odată au răzbit în cetate. Greciĭ, ca un om când trage de moarte, când leşinând, când ĭarăş maĭ răzsuflând, şi ca cum ţărna mormântuluĭ şi-ar fi scuturat de pre umere, toţĭ odată însufleţindu-să, atâta au năvălit în Latinĭ, cât ne putându-le maĭ sta înpotrivă, lĭ-au căutat a da dos, şi a ĭeşi din cetate. Ce unde nu maĭ rămâne undelemn în candilă, puţină, şi proastă ĭaste viéţa luminiĭ. Căcĭ Latiniĭ, oamenĭ de óste grijiţĭ fiind, ales despre parté luĭ Balduin, în 21 aceĭaş lunĭ, tare şi nerăbdată Grecilor năvală dând, au răzbit în cetate. Intre acé glogozală, Murciflis haĭnile schimbându-şĭ, au scăpat din cetate, şi la Greţia fugând, acolo câtă va vréme au înblat ascunzindu-să; Ce maĭ apoĭ după ce au ales Latiniĭ cu sfatul de obşte pe Balduin să fie înpărat Ţarigraduluĭ, au trimis ş'au adus pe Murciflis, şi în publică gĭudecându'l, adecă pentru căcĭ el omorâsă pe Isachie şi pe Alexie, (caré zic uniĭ, precum nu fără ştiré şi îndemnaré Latinilor să o fie făcut), l-au dat vinovat morţiĭ, şi aşé au poroncit de l-au spânzurat de un stâlpu. Acesté le painjiniĭa Latiniĭ la ivala lumiĭ; ĭară adevărul ĭera; căcĭ iĭ siliĭa, om cu nume de înpărat, între Grecĭ, şi între viĭ, să nu rămâe; caré lucru aĭavé ĭaste, căcĭ când au vinit Latiniĭ cu Alexie ficorul luĭ Isachie, ş'au cuprins Ţarigradul (precum am pomenit), ĭară Alexie, ce să zicé Comnenos, scăpasă din Ţarigrad, şi s'au fost tupilat la Greţia, ĭară după ce au luat Latiniĭ Ţarigradul, el de una ca acésta ne temându-să, unde ĭera s'au ivit; de care auzind Balduin, îndată au trimis, şi prinzindu-l 'l-au trimis tocma în Ghermanie. Aşé dară, Lét 1204: April 21: (ĭară alţiĭ zic April 12:) în al şasé săptămână, a postuluĭ celuĭ mare, înpărătésa cetăţilor, au căzut pe mâna Latinilor. Iară Balduin în anul pomenit Maĭ 16; sau încoronat înpărat Ţarigraduluĭ. Murciflis încă au purtat nume de înpărat Lunĭ 2: zile 16;

CAPUL XIII.

Arată-să, nărocite războaele luĭ Ioan Alexie Domnul Romano-Vlahilor, cu Latiniĭ.

După ce Latiniĭ, cu vicleşugul, carile am zis, au apucat Ţarigradul, şi Balduin s'au aşezat, cu nume de înpărat în scaunul înpărătésiĭ cetăţilor, deciĭa socotind că toată primejdia de aĭuré nu póte să'ĭ vie, fără numaĭ din râmmăşiţa familеilor înpărăteştĭ, şi a altor Arhondĭ, şi Boerĭ, cariĭ maĭ rămăsése, pentru acéĭa pus-au în gândul său, aşéş de tot să-ĭ dezrădăcinéză, cât cine să maĭ poată clăti vre-un lucru nou, să nu să maĭ poată afla. Ce boerimé Grecéscă de una ca acésta, de pre patima înpăraţilor săĭ, caré trăsése de la Latinĭ, învăţindu-să; şi pomenind cuvîntul Poeticuluĭ, carile zice: Felix, quem aliena faciunt pericula cautum; (Fericitu-ĭ acela carele primejdiile altora îl fac să să păzască), sculându-să cu casăş cu tot, cum au putut, uniĭ au trecut la Asia, cariĭ acolo, au şi aşezat nou scaun de înpărăţie în Nichía, pentru cariĭ înainte să va zice; ĭară alţiĭ la Pelopponis, ĭară uniĭ din Domniĭ Greceştĭ, cariĭ fugisă cu înpăratul Alexie Comnenos, şi apoĭ ĭarăşĭ cu dânsul fusése aduşĭ la Ţarigrad, pănă la luaré Ţarigraduluĭ de Latinĭ ; oameniĭ de ném bun născuţĭ, şi la toate războaele vestiţĭ, în cetăţile Thrachiiĭ născuţĭ, aceşté au vrut întâĭ să rămâe pre lângă Marhionul, şi să'ĭ slujască cu dreptate; ce el răspunzindu-le, că nu'ĭ trebue slujitorĭ Grecĭ, lĭ-au dat voe să-şĭ margă pre acasăş. Apoĭ au dat supplică la Balduin înpăratul ĭarăşĭ, ca să-ĭ primască la slujbă; ce şi el cu înfruntare gonindu-ĭ, atuncé eĭ cu toţiĭ au fugit la Ioan Domnul Românilor, pentru cariĭ Românĭ, Anton Bonfin zice: Ad Valachos, e Romanis oriundos; Adecă, la Vlahiĭ, cariĭ ĭera născuţĭ din Romanĭ, rugându-să să le sté scutitorĭu, şi agĭutorĭu, ca doară cu mijlocul luĭ, ş-ar puté răscumpăra moşiile, şi înpărăţiĭa; caré Latiniĭ ca priĭateniĭ viind, ca vrăjmaşiĭ ceĭ maĭ răĭ au făcut, şi într'agĭutorĭu chemaţĭ fiind, ĭară eĭ au stătut râzsipa, şi dezrădăcinare a Steme slăvită, şi véche ca acéĭa; sau acésta de nu să va puté, încailé

Balduin.

Nichita Honiatis car. de pre urma, cap 4. Nichifor Grigoras, car. 1. cap. 2.

Anton Bonfin Decada 2 cap 7.

(precum Bonfin mărturiséşte) doară nu va cădé şi Udrĭul pre mâna nepriĭatinilor, precum au căzut Ţarigradul. Ioan Alexie Domnul Românilor, puteré Latinilor, încă ne ispitită fiindu'ĭ, au rĕspuns acelor Domnĭ Greceştĭ, să să odihnéscă pre lângă dânsul, pănă va ispiti maĭ cu dédins, de lucrurile, şi gândul Latinilor. Şi aşé au trimis solĭ la Balduin, pentru ca să facă cu dânsul legătură de pace, şi de priĭateşug. Ce Latiniĭ ĭ-au dat cu foarte cu mare mândrie răspuns, zicându'ĭ, că luĭ nu i s'au căzut să scrie ca un Craĭu, la nişté prietinĭ; ce ca un suppus la stăpâniĭ săĭ, caré de nu o va cunoaşte, să ştiĭa că cu puteré

Insamnéza aicé, ea Latiniĭ cunosc pe Ioan Domnul Românilor strein în Misia, pre caré cu sila armelor o apucasă, de la înpărăţia Grecilor.

armelor îl vor face, şi din Misia să ĭasă, şi să cunoască, precum el neavând nicĭ o trébă, au întrat în Misia, ş'au apucat'o cu vicleşug din mâna Romeilor, şi încă îl vor aduce ĭarăşĭ la furtuna cé din tâĭ. Acesté înfruntăturĭ auzind Ioan Alexie, de la Latinĭ, deciĭa nu cu greu după rugăminté acelor Domnĭ Greceştĭ s'au plecat. Ce toată nevoinţa, şi truda fără amăgélă ğuruindu-le, îndată a lor săĭ au poroncit, să fie într'arme gata; ĭară Grecilor lĭ-au zis să margă cineş pre la locurile sale, şi să siliască fiete carile, cu mijloc ca acela, ce vor pute afla, să întoarcă şi pre alţiĭ a săĭ să fie într'un cuvânt, şi într'o inimă cu dânşiĭ, şi să

Honiatis acoloş.

aştépte aşé gata, pănă va afla el lĭac furtuniĭ lor.

Aşé dară Greciĭ, după învĕţătura Domnuluĭ Românesc, dacă s'au întors cineş la moşiĭa, şi la locul său, prin Thrachia, şi prin Machedonie, dând alor săĭ bună nedejde de agĭutorĭu, ce va să le vie; încă pănă a nu să rădica Ioan cu oştile sale, cine unde puté afla pe La-

Lét 1205. tinĭ îĭ ucidé, şi-ĭ omorâĭa. Iară la anul 1205, întrând şi Ioan Domnul Românilor cu oaste în Thrachia, toţĭ lăcuitoriĭ Thrachiiĭ şi a Machedoniiĭ râdicându-să asupra Latinilor, s'au făcut una cu Româniĭ, şi deciĭa în toate părţile slobozindu să, şi ca un pârjol întrând în Latinĭ, şi de pre lângă Udriĭu ĭ-au gonit, şi ceĭ ce ţiné Didimotihul, de spaimă lăsind cetaté, au fugit la Ţarigrad. Şi aşé într'o cale, Ioan Domnul Românilor, şi cetăţile dintr'acésté părţĭ, din mânule Latinilor au izbăvit, şi de războĭul, carile să găta Balduin să facă asupra Grecilor (cariĭ aşezasă scaunul înpărăţiiĭ la Asia), 'l-au oprit; şi pe ceĭ ce Peloponisul, şi câte-va

alte locurĭ, de a ţărâĭ Greceştĭ apucasă, călcându-le trufie, ĭ-au făcut să înble maĭ blând, şi maĭ plecat.

Decĭ Greciĭ, cariĭ ţiné Udriĭul, şi Didimotihul, luând şi câtă-va oaste de a Romanilor, fără grijă sta prin cetăţĭ. Ioan, carile cu sine şi mulţime de Tătarĭ într'agĭutorĭu adusése, în tot chipul siliĭa să nu prinză Latiniĭ de véste, pentru viniré luĭ. Ce Balduin, înţelegând de clătiré Grecilor, înpreună cu alalţĭ Hatmanĭ sfătuindu-să, îndată trimasără oaste asupra cetăţilor, carile rădicasă cap asupra lor; decĭ Viza, şi Ciorlul, îndată s'au închinat; ĭară Arcadiopolis, cu mare prăpădeniĭa lăcuitorilor, şi cu multă vărsare de singe, au căzut pe mâna Latinilor. Iară de acolo, nu îndrăzniĭa Latiniĭ să maĭ păşască înnainte, căcĭ Greciĭ cu Româniĭ, şi cu Tătarâĭ, înbla numaĭ ocolind prin pregĭur, ĭară alalţĭ lăcuitorĭ au intrat toţĭ în Udriĭu. Ce înpăratul Balduin, cu ceĭa lalţĭ treĭ Hatmanĭ, cu Doloic comisul de Plie, şi după dânşiĭ Eric Dandal Hatmanul Veneţienilor, cineş cu polcurile sale, în luna luĭ Mart, apropiindu-să de Udriĭu, s'au tăbărât atâta de departe, cât să nu'ĭ poată agĭunge sĭgata; Iară după doaâ zile au dus oasté tocma supt cetate, şi făcând şanţurĭ prin preğur, au râdicat Machinele să bată cetaté; cetăţéniĭ vitejéşte apărându-să, câte-va zile, dintr'âmbe părţile, fără nicĭ un sporĭu altă nu făcé, fără cât din sigeţĭ, uniĭ într'alţiĭ trăgé. Intre acéste Latiniĭ, cu mulţimé oamenilor nedejduindu-să, pre taină au început a săpa pământul pe dedesupt, şi puind lémne uscate subt temeliile zidĭuluĭ, socotiĭa, că până a nu lua véste ceĭ din lontru, or pohârni zidĭul. Iară nu după multe zile, Ioan Domnul Românilor, au dat poroncă, ca o parte din oasté Tătărască, să dé năvală supt tabăra Latinéscă, şi să apuce caiĭ, şi alte dobitoace, carele păşté pre lângă tabără; vrând ca cu acel chip să ispitéscă sfatul nepriĭatinilor, şi învăţătura oştiĭ lor. Latiniĭ îndată ce văzură că vin Tătarâĭ asupra taberiĭ, ca cum ar fi fost cu urgie înfocaţĭ, au întrat în Tătarĭ; Ce Tătarîĭ dând dos, sigĭeta înnapoĭ, pre ceĭ ce 'ĭ goniĭa. Latiniĭ vârtos îĭ goniĭa, macar că ceva stricăcĭune nu le puté face; căcĭ Tătarâĭ să ducé innainte lor ca nişte pasărĭ zburătoare, şi cu atâta ispită au trecut acé zi. După acésta Ioan, sculându-să cu Româniĭ s'au dus, şi s'au ascuns în nişté locurĭ

văioasă, şi holmuroasă, toată nevoinţa puind, să nu simţă Latinii, că el iaste singur cu capul luĭ în oaste; şi iarăş au orânduit o samă de Tătarĭ, cu mârzacul Coza, să margă asupra taberiĭ, dându-ĭ învăţătură, să facă precum au făcut şi ceĭ maĭ d'intâĭ; şi pre acéĭaş cale fugând, să să întoarcă, nicĭ să maĭ sigéte în ceĭ ce îĭ vor goni; ce numaĭ să fugă întins spre dânsul. Latiniĭ, văzind iarăş, că le vin Tătarâĭ asupră, îndată apucându-ş armele, maĭ cu mare îndrăznélă de cât din tâĭ, léu ieşit înnainte, buărându'ş suliţăle asupra lor. Ce Tătarâĭ sprintenĭ, la arme, şi iuţĭ la caĭ, în loc să întoarseră, şi macar o sigĭată neslobozind, plecară fuga. Latiniĭ, cu nebuniĭa lor, maĭ mult de cât s'ar fi căzut gonindu-ĭ, au sosit la locul, unde le iera laţurile şi silţile întinse; Aşé acmu şi caiiĭ fiindu-le obosiţĭ, tot o dată s'au deşteptat din toate părţile de nepriĭatinĭ ocoliţĭ, unde încotro lua ne maĭ având, unul de mulţĭ înpresurat fiind, numaĭ ce'ş întorcé cerbicele cele vârtoasă, lá sabie, şi mânule la legăturĭ. Căzut-au îndată călărimé Latinilor, cé maĭ de frunte; căzut-au şi Doloicos Comesul de Pelee; iară Balduin înpăratul, viu au căzut în robie la Ioan, pre carile încărcându-l de la picoare, până în grumazĭ de lanţuje, şi obezĭ, şi de cătuş, 'l-au trimis la Tărnov, şi acolo l'au pus în temniţă. Tâmplatu s'au acéstă minunată victorie a luĭ Ioan Alexie, şi căderé luĭ Balduin la robie Lét 1205, April 15.

Calviz la acelaş an. Petavie Parte 1. Carte 8. Cap 3.

CAPUL XIV.

Arată-să, aşezaré înpărăţiiĭ Greceştĭ la Nichea, şi moarté luĭ Balduin în robie.

Intr'acesta chip dară, Ioan Alexie, Domnul Românesc, cu câtă Creştinéscă ravnă, cu atâta vitejesc, şi neînfrânt suflet, celor într'atâta de gré furtună Domnĭ Greceştĭ, precum zisăm, mână de agĭutorĭu întinzind, şi bine, carele peste nedejdé, şi aşteptaré lor iera, făcându-le, câte va cetăţĭ dezbătute, iarăş pre manule lĭ-au dat; şi câte-va, aşijderé, pentru ca să nu în mânule Latinilor, cază, cu armele sale lĭ-au apărat, şi lĭ-au sprejinit. Intr'acéstă

vréme Latiniĭ din Țarigrad, câtă va vréme, macar cum nu puté ști, ce li s'au făcut înpăratul? și oasté caré ĭera cu dânsul? Că dintr'acel nenărocit războĭu a luĭ Balduin, macar unul viu, n'au fost scăpat, carile să dé știre pentru potopiré ce luasă de la Românĭ, (căcĭ cu coronă ca aćasta înpodobéște mândriĭa, pre cariĭ întâĭ cu bueciĭa sa îĭ cuprinde), de care lucru Latiniĭ fără cap, și purtătorĭu rămâind; ca o corabie fără cârmă, încătro să să clătéscă nicĭ putând, nicĭ știind; Intr'acé dată altă oaste înpotriva nepriĭatinilor să maĭ scoață n'au maĭ îndrăznit; ce ca un roĭu fără matcă, sta uluițĭ: între păreţiĭ Țarigraduluĭ închizindu-să. De acesté înțelegând alalțĭ Domnĭ greceștĭ, cariĭ scăpasă la Anadol, inimă și înbărbătare luând, într'acestaș an 1205, la Cetaté Nichea, scaunul înpărățiiĭ așezind, cu sfatul de obște, dintre sine, au râdicat înpărat pe Theodor Lascaris, om pe acelé tulburate vrémĭ, și de mână, și de crierĭ vestit, și lăudat. Așijderé David, ce să chema din familia Comnenonéștilor, cu altă parte de Boĭarĭ, apucând Trapezontul, și toată țara Frighiiĭ, deosăbită înpărăție ș'au făcut; caré deciĭa și acéĭa au stătut, pănă când au luat Sultan Mehmet Țarigradul, cu a căruĭa Tirănie, și numele și înpărățiĭa li s'au sfârșit. Intre acesté Ioan Alexie Domnul Românilor, cu multă dobândă, și bogăție de a Latinilor încărcat, și cu mare a numeluĭ Creștinesc, și vitejască slavă și cinste, înnapoĭ întorcându-să, au ținut pe Balduin la închisoare 16 lunĭ, carele macar că cu multă făgăduință de mare sumă de banĭ, siliĭa să să răscumpere, însă Ioan răscumpărare morțiĭ a înpăraților greceștĭ, cariĭ cu răutaté și vicleșugul Latinilor, cu grozave și cumplite morțĭ perise, cu multul maĭ cinstită și maĭ scumpă, de cât aurul, și de cât argintul socotind, și cu moarté, moarte să răsplătéscă maĭ cu dreptul a fi gĭudecând, au poroncit de ĭ-au tăĭat întâĭ mânule și pićoarele luĭ Balduin, apoĭ despoindu-l de piele, l-au aruncat într'o râpă, unde treĭ zile în chin, și pedĭapsă ca acéĭa sufletul trăgându-ș, în mișălos chip ĭ-au ĭeșit sufletul din oasă, murind.

Theodor Lascaris.

CAPUL XV.

Arată-să şi alte cu biruinţă a Domnuluĭ Ioan, şi dobândiré Solonuluĭ, cu multe alte cetăţĭ.

După acestě Honiatis, mărgând pe cursul Istoriiĭ sale, Ioan, zice, după biruinţa asupra Latinilor (de care am pomenit) a Grecilor apărătorĭu, apoĭ acelaş şi nepriĭatin, căcĭ dedése slobozenie Tătarâlor să prade cum le va fi voe, în olaturile, carile să ţiné, supt ascultaré Latinilor, apoĭ prin cetăţile Thrachiiĭ cevaş zăbavă maĭ multă nefăcând, au grăbit spre Thessalonic, pentru ca şi acé ţară să o aşéză după voĭa, şi socotéla sa, şi cetăţile, carele pre acolo le apucase Latiniĭ, să şi le răzscumpere şie. Aşé dară în cale fiindu-ĭ cetaté Serras, (aceştiĭa îĭ zic Turciĭ Siros), întâĭ pe acéĭa, au dobândit-o; însă nu fără mare vărsare de singe, căcĭ târgul cu sabiĭa; ĭară cetaté din lăontru cu tocmală au luat-o; dând voe Latinilor, cariĭ ĭera într'însa fără arme, şi numaĭ cu sufletele, să trĭacă în Pannonia. Iară după ce au dobândit cetaté, au pus-o de au făcut-o atocma cu pământul. Pre acéstă vréme Marhionul să afla în Peloponis (adeca Mora), unde el lucrurile ţărâĭ aşezind, ĭată îĭ vine véste de la Marhionésa luĭ, precum Solonéniĭ înblă să scornéscă lucrurĭ noaâ, şi ĭa gonită fiind din oraş, s'au închis în cetate, şi precum oraşul l-au stăpânit acmu un Român, pre carile îl chémă Esizmen. Marhionul, de acésta înţălegând, îndată au purces ca cum maĭ curund să ağungă cu agĭutorĭu cetăţiĭ; Ce în cale fiind, ĭată îĭ vini şi altă véste maĭ véselă, precum nepriĭatiniĭ bătuţĭ, s'au sculat de supt cetate, şi precum cetaté n'are nicĭ o grijă. De acésta învoeşindu-să Marhionul, ş'au întors calea spre Scopia; ce încă bine nu să apucasă de céle ce pusése în gând, îl agĭunsă véste de peiré Comisuluĭ de Pelee, şi de robie luĭ Balduin, cu care véste înspăimântându-să, lăsind şi Scopia, cum maĭ de sirgu s'au întors la Thessalonic, şi au întrat în cetate, de unde auzind, precum Ioan Alexie Domnul Românilor au dobândit cetaté Serras, altor cetăţĭ carile încă nu încăpusă pe mâna luĭ, îndată lĭ-au

Honiatis, carte de pe urmă, cap 5.

trimis oasté într'agïutorïu, ce în zadar! căcï încungïurându-l mulţimé Tătarâlor din toate părţile, îndată s'au întors în râsipă. Marhionul perzind aćastă oaste, de frică s'au întors în cetaté Thessaloniculuï, şi s'au închis într'însa. Iară Ioan Alexie îndată, şi pe mâlcomiş au cuprins toate cetăţile, carile ïera supt stăpâniré Marhionuluï. După acéstě Domnul Ioan văzind, că nărocul în toate părţilé iï deşchide calé biruinţiï, maï mult zăbavă nefăcând, au întins drept la Thessalonic; unde agïungând, de toate părţile încungïurând-o, au început a o bate vârtos, ce cetaté cu multă oaste întărită, şi de toate câte oştěnilor trebuitoare, şi cetăţiï folositoare sint, grijită şi îndestulită fiind, tare să apăra, de care lucru până a o dobândi, multe groznice năvălituri, s'au făcut; şi mult singe dintr'âmbe părţile s'au vărsat; însâ până în cé de apoï, Latiniï, ne maï putând sprejini dése, şi necurmate năvăliturile Românilor, ispititu-s'au întâï ca părăsind cetaté, să între în vasă, şi cu fuga pre mare să scape, şi aşé cu păreţï de lemn, precum odânăoară Athinéniï, să să izbăvéscă; Ce acésta socotélă nu lï-au mărs, căcï şi despre mare, tare străjuiţï, şi păziţï fiind, n'au putut să dé la vase, ce numaï lï au căutat ïarăş în cetate a să întoarce; şi acolo până la moarte să să apere. Şi aşé macar că Latiniï nu lipsiïa tot félïul de nevoinţă să pue, şi numaï în moarte scăparé socotindu'ş, cu tot chipul şi céle maï de pe urmă puterï, înpreună cu viïaţa îşï cheltuïa, şi nu fără lauda vitejiiï, vârtos să apăra; ce şi acésta în zădar! căcï maï pre urmă aşéş de tot slăbind, biruinţa biruitorilor lï-au fost a da; căcï şi Româniï sau cetate să ïa, sau viaţa să'şï dé, aprinzindu-să, atâta de vrăjmaş năvală lï-au dat, cât pre la porţï, şi pre ziduri ne maï putând Latiniï a să stăvi, Româniï cu armile a mână au răzbit în cetate, din caré Marhionul, cu puţinï la corăbiï scăpând, alalţï câţï în cetate vréme strâmtă ca aceïa, ï-au apucat, toţï până la unul au perit; Iară Ioan Alexie, după ce au dobândit şi Solonul, lï-au dat pre mâna luï Theodor Anghel, carele ïera om de familie înpărătéscă, şi deciïa s'au întors la ale sale.

CAPUL XVI.

Arată-să, alte războae luĭ Ioan Alexie, şi multe prăzĭ, carĭ le-au făcut cu Tătarâĭ în Thrachia.

Haniatis acoloş. Henric.

Latiniĭ din Ţarigrad, din zi în zi nedejduind, că vor puté cum va răscumpăra din robie pe Balduin, câtă va vréme în chip de răspublică îş chivernisiĭa lucrurile; ĭară apoĭ văzind, că nicĭ cum să-l răscumpere din legăturile luĭ Ioan Alexie nu-ĭ nedéjde, au râdicat la înpărăţie pe frate său Henric, carile bărbătéşte apucându-să să cârpască destrămate lucrurile Latinilor, într'acelaş an cu bună oaste gătindu-să, şi ĭeşind din Ţarigrad, au încunğurat Udriĭul cu mult maĭ strâns de cât Balduin, şi trimiţind la ceĭ din lontru, îĭ înfricoşé, zicând, să nu gândéscă, că să va maĭ scula de supt cetate, de nu o va dobândi sau cu armele, sau cu închinăcĭuné; Ce ciĭ din cetate numaĭ căcĭ auziĭa a să pomeni pentru închinăcĭuné cetăţiĭ, maĭ tare aţiţindu-să, răspunsără, precum de acmu înnainte, nicĭ un legământ, şi nicĭ o credinţă maĭ poate fi între Grecĭ şi între Latinĭ, căcĭ şi credinţa le ĭaste lunecoasă, şi nestătătoare, şi căcĭ se poartă către ceĭ ce s'au dat supt mâna lor, cu o vrăjmăşiĭa maĭ cumplită, de cât de jiganie sălbatică. După acesté fără nicĭ o ispravă Soliĭ, Henric cu tot dédinsul s'au apucat a bate cetaté. Aşijderé ceĭ din lontru, nu cu maĭ mică bărbăţie, le sta înpotrivă; şi să apăra. Intre acesté, Ioan Alexie de iznoavă, de la Arhondiĭ Grecilor rugat, cu româniĭ săĭ şi cu mulţime de Tătarĭ într'agĭutorĭu cetăţiĭ viind, din toate părţile, au încungĭurat tabăra luĭ Henric, ceşté bătě cetaté, ĭară Româniĭ tabăra Latinilor, din toate părţile boţiĭa, şi nicĭ cum de unde va să aducă în tabăra lor zahara nu lăsa. Henric toate sfaturile pierzînd, au poroncit să-ĭ maĭ trimaţă de la Ţarigrad şi altă oaste într'agĭutorĭ. Ce Latiniĭ pomenind încă patima cé de an a luĭ Balduin, nicĭ cum din Ţarigrad să ĭasă nicĭ vró, nicĭ îndrăzniĭa. Ce apoĭ Thoma Patriarhul de Ţarigrad, (acesta ĭera Patriarh pus de la Latinĭ, ĭară nu orthodox), carile de curând ĭeşisă de la Vineţiĭa, blăstămându-ĭ, şi afurisindu-ĭ, de nu

Honiatis carte de pe (armă) cap 6.

vor merge într'agĭutorĭu, de nevoĭa blăstămuluĭ, lĭ-au căutat vrând nevrând, a ĭeşi din Ţarigrad, ce încă pănă a sosi acest agĭutorĭu, Henric văzind că şi cetaté nu ĭaste de dobândit, şi acmu şi troahnă de boală îĭ întrasă în oamenĭ, ĭ-au căutat nopté a să scula de supt cetate, şi au luat spre Didimotih, pe drum orĭ câţĭ îndrăzniĭa, şi ĭeşĭa la harţ cu Româniĭ şi cu Tătarâĭ, toţĭ sau periĭa, sau în mânule nepriĭatinuluĭ cădé; Ce ĭarna apropiindu-să, Ioan s'au întors înnapoĭ, ĭară Henric mărgând supt cetaté Didimotihon, au încungĭurat-o, şi cu tocmală de pace, au şi luat-o.

CAPUL XVII.

Arată-să, pentru ce Ioan Alexie au stricat pacé, şi cu Greciĭ, şi câte va a luĭ războae cu năroc.

Anul 1206: Ioan Alexie, viind cu oştile supt Filippopolis, Lét 1206.
unde Alexie Aspiatis, carile ĭera maĭ mare cetăţiĭ, puindu să înpotrivă, şi făcându-să neascultătorĭu poroncăĭ, i-au dat pricină a-ş clăti măniĭa asupra cetăţénilor, şi aşé prinzind pe Aspiatis, îndată au poroncit de l-au spânzurat de o bârnă, şi râsipind, şi cetaté, pre mulţĭ ceĭ maĭ de frunte lăcuitorĭ, au omorât, ĭară încă şi mulţĭ maĭ de vréme, cu fuga, scăpând, uniĭ au trecut la răzsărit, la Theodor Lascar, alţiĭ au întrat în Udriĭu, ĭară uniĭ mărgând în Didimotih, ş-au făcut cu Latiniĭ pace, şi ş-au luat să le fie cap Theodor Vrama. După fuga acestora, încă maĭ cu urgie; mâniindu-să Ioan, îndată ş-au aşezat lucrurile în Misia, şi deciĭa precum asupra Latinilor, aşé asupra Grecilor, cu mare vrăjmăşie au purces. Aşé Ioan de mânie pornit, cătră aĭ săĭ ostaş nenumăraţĭ încă şi din Tătarĭ aducând, cu mare răutate au întrat în Thrachia, şi înpărţindu-ş oştile, o samă au trimis asupra Udriĭuluĭ, ĭară altele la cetaté Rusilor, (acésta şi astăzĭ să chémă Rusocastron); Oasté lătinéscă, care cu Hatmanul lor Tero ĭera pentru paza acelor părţĭ, cu îndrăznélă de bătae apucându să, în clipală cu toţiĭ în loc periră. După acéstă izbândă, Tătariĭ au dobândit şi cetaté Aprul, ş'au şi fărmat-o. Intr'acéĭaş

fierbintélă, tocma până la Rodosto slobozindu-să, ĭ-au ĭeşit înnainte cu oaste, Theodor Vrama, carele ĭera Hatman oştilor lătineştĭ, céle ce sta pre lângă Udriĭu. Ce înpotriva nepriĭatinuluĭ nícĭ cum putând sta, îndată au dat dos; ĭară Tătarâĭ în silă dobândind cetaté, a făcut-o atocma cu pământul; ĭară pe lăcuitorĭ pe toţĭ, ĭ-au luat în robie. După acéstă a Rodosténilor prăpădenie, Tătarâĭ tot cu un cĭambul, şi Perinthul (aceştiĭa îĭ zic acmu Turciĭ Iregle), şi Daoniul apucând, până în temelie l-au răsturnat. Cătră acéstć, nu numaĭ cetăţile, carile ĭera pe marginé măriĭ, ce încă şi cele maĭ de la uscat de focul răutăţiĭ aceştiĭa nepârjolite, şi nearse n'au scăpat; căcĭ Româniĭ, şi cu oardele Tătarâlor, carile înbla după dânşiĭ, cevaş macar pre acolo necălcat, şi nestropşit n'au lăsat, precum şi Arcadiopolis (aceştie îĭ zic Turciĭ Burgaz), Ćorlu, şi Misina (acésta-ĭ Cănăclă) cu toate satele şi oraşele de prin pregĭur, nevoile céle maĭ gréle au păţit. După acésta, şi până supt zidĭul Ţarigraduluĭ prădând, oraşul Athira (acésta-ĭ Chĭucĭuccecmegé) până în pajişte l-au prăpădit, aşé cât nicĭ pruncиĭ din faşe n'au cruţat. In scurt, din toate cetăţile câte sint înpregĭurul Udriĭuluĭ, şi a Ţarigraduluĭ numaĭ Viza, şi Silivriĭa au scăpat de dânşiĭ nedobândite, şi neprădate. La ĭeşitul acestuĭ an Ioan Alexie Domnul Românilor, de iznoavă au întrat cu oştile sale, şi cu oardele Tătăreştĭ în Thrachia, ş-au maĭ apucat şi alte cetăţĭ câte rămăsése nesuppusă, deosăbĭ de Didimotihon, şi Adrianopolis, la carile, macar că să ispitisă; însă neputând ceva isprăvi, lĭ-au părăsit, şi aşé s'au întors înnapoĭ. După înturnaré luĭ Ioan, Didimotihéniĭ, şi Udriĭaniĭ, închinându-să luĭ Henric, el cu mare bucurie trimiţind din Ţarigrad oaste, au cuprins şi acele cetăţĭ. Iară ce răutăţĭ (zice Istoricul Honiatis) au făcut Vlahiĭ cu Tătarâĭ, cu acesté a lor prăzĭ, şi jacurĭ, într'acesta chip ĭera, ca carile nicĭ s'au maĭ văzut vre odânăoară, nicĭ pot să le încapă cine-va cu minté. Acésté dară sint, carile din Nichita Honiatis Istoricul, anume, şi maĭ pre larg pentru némul Românilor, şi de războaele lor cu Greciĭ, apoĭ şi cu Latiniĭ avum a zice.

Honiatis carté de pe urmă cap 8.

CAPUL XVIII.

Arată-să războĭul luĭ Lascaris cu Sultanul Alaiddin.

Inpărăţiĭa Grecilor, după ce nou scaun precum putusă la Nichea (precum maĭ sus s'au pomenit) îş aşezasă, şi Theodor Lascaris, acmu fărîmate, şi struncĭunate lucrurile înpărăţiiĭ nu puţin le întemeĭasă, şi le cârpise ; alalţĭ Domnĭ greceştĭ, cariĭ în parté Evropiiĭ pe la Mora, şi pe alte locurĭ înprăştiindu-se, nu căuta unul pe altul să să agĭutorĭască, şi înprăştiĭate mădulările înpărăţiiĭ, la un loc, şi la un trup să le culégă, şi să le unéscă ; ce fie-te carele ce ţărişoară, şi cetăţue apucase, acoloş singur şie nume, şi titlul de înpărat puindu'ş, Monarhiĭa a sa să fie, şi precum el nu maĭ ĭaste de dânsa vrednic socotiĭa. (O cât de orb lucru ĭaste nărocul! O cât de dragă ĭaste omuluĭ fără socotélă, cinsté la caré nu să poate sui! O cum ĭa Dumnăzău întâĭ minté aceluĭa ce va de tot să'l pohârnĭască, apoĭ îĭ ĭa şi puteré!) Insă numaĭ Theodor Lascaris, om fiĭnd în toate lucrurile vrednic, şi ales de cârpiré a sfărmată, şi ruptă haĭna şi Corona a înpărăţie ca acésta; când Ioan Alexie, cu Tătarâĭ făcé cĭudésele sale asupra Latinilor, Theodor Lascaris, încă vréme de răzsuflare apucând, el încă cu câtă oaste putusă strânge, au cuprins Efesul, şi alte cetăţĭ câte-va, la Anadol, supt stăpâniré sa au adus, cu acésté, mânioasă furtuna Grecilor, încă neîndestulindu-să, scornit-au, şi pe Alexie (carile odată fusése înpărat, de carile precum Balduin prinzindu'l, să'l fie trimis în Ghermania am pomenit), de unde scăpând, precum zice Grigoras nu mulţemiĭa luĭ Dumnăzău, că vidé înpărăţiĭa Grecilor a să întrăma, şi scaunul a'ş întări; ce luĭ Theodor zavistuind, au trecut Maré egheul, şi s'au dus la Sultanul Iconiĭ Athatin, (acesta la istoriciĭ Turceştĭ, să chémă Alaiddin), carile cu 20 miĭ de Turcĭ, singur într'agĭutorĭu luĭ Alexie viind, căruĭa înpăratul numaĭ cu 2: miĭ de călărime şi 800: de pedestrime (căcĭ maĭ multă oaste nicĭ şi avé), cu bună inimă au ĭeşit înnainte. Decĭ vrăjmaşe bătae dându-ş, Turciĭ întâĭ de tot biruisă pe Romeĭ, şi singur Sulta-

Nichifor Grigoras car: 1, cap 1.

nul asupra luĭ Theodor năvălind atâta de tare l-au lovit cu buzduganul în cap, cât capul învârtindu-i-să, s'au pornit ca mortul de pe cal; după ce au căzut înpăratul ĝos, şi îndată desmetecindu-să, cu sabia întâĭ de tot amândoaâ picoarele caluluĭ Sultanuluĭ au curmat; apoĭ sultanul de pre cal prăvălit fiind, cu o lovitură capul zburându-ĭ, îndată l-au rădicat în suliţă, caré văzind alalţĭ turcĭ, au dat dosul cu toţiĭ a fugi. Acolé au prins şi pe Alexie înpăratul (carile şi socru ĭera luĭ Lascaris), ce altă ceva rău a'ĭ face Lascaris n'au vrut, fără numaĭ în port călugăresc înbrăcându'l, în cinste 'l-au ţinut, şi de toate câte trebuĭa deplin îĭ da. Iară Henric după ce au stătut înpărat Latinilor în Ţarigrad, cu netocmala Domnilor Greceştĭ, caré avé între sine, dezmetecindu-să, (precum scrie istoriĭa Antisiodorénuluĭ), sculându-să cu oaste, şi mărgând, în vrémé a treĭ anĭ, pănă la anul
Lét 1210. 1210, ĭarăş au luat de la Grecĭ, toate cetăţile Thrachiiĭ, pre carile Vlahiĭ în aniĭ trecuţĭ, de la Latinĭ le răscumpărase. Iară Theo-
Lét 1222. dor în anul 1222, după ce au înpărăţit anĭ 18 în Nichia, au murit, lăsind la înpărăţie pre gineri-său Ioanis Duca.

CARTÉ A NOÂA

Caré arată traiul Romanilor, de la începătura Hanilor Tătărăştĭ, şi a înpăraţilor Turceştĭ, până la năpada luĭ Batie, când s'au tras Româniĭ ĭarăş spre Ardél.

CAPUL I.

Arată-să începătura Hanilor Tătărăştĭ, de la Ginghiz Han, din carile să trag Haniĭ Crâmuluĭ, supt porecla Ghieraĭ.

De vréme ce cursul Hroniculuĭ nostru, au agĭuns pre acélé vremĭ, în carile doaâ marĭ, şi puté(r)nice stăpânirĭ, adecă a Hanilor Tătărăştĭ în Crâm, şi a înpăraţilor Osmăneştĭ s'au început, (cariĭ cât de lat, şi de lung stăpânesc, cine ĭaste, carile să nu-ĭ ştie), socotit-am, precum şi pentru a altor crăiĭ de pren pregĭurul nostru, cât maĭ pre scurt, câte ceva ne zis, şi nearătat n'am lăsat, aşé şi pentru acéste, pentru înştiinţaré cititorĭuluĭ nostru, cât vom puté maĭ pre scurt, ne arătat să nu trécem; şi maĭ cu dédins, că acéste stăpânirĭ, nu numaĭ vecine, ce încă şi stăpâne fiindu-ne, (aşé Dumnăzău cu ascunsăle sale, şi drepte gĭudecăţĭ învoind), pentru acéĭa noaâ Românilor pentru dânsele, şi maĭ curat, şi maĭ bine a şti şi a cerca ne trebue de cât altora. Noĭ dară cât au scris Laonic Halcocondila, Ellenéşte, Leonclavie şi Buzbecvie Lătinéşte, şi alţiĭ mulţĭ, urmând luĭ Zacut Arapul, într'o parte lăsind, célé ce din Istoriciĭ Turceştĭ şi din traĭul nostru prin 22

de anĭ la Poarta Sultănéscă, (unde cé de moşiĭa lor vestire, şi copiiĭ de cât ceĭ străinĭ maĭ curat o ştiu) am înţeles; şi am învăţat, pre scurt vom pomeni. Şi întâĭ pentru Ginghiz marele Han Tătărăsc. Anul ĭeşiriĭ acestuĭ Han foarte greşit ĭaste la toţĭ Istoriciĭ Creştinéştĭ, (cuvântul acesta poftesc pre cititorĭul, să nu'l scrie asupra mândriiĭ noastre, căcĭ adică pre toţĭ pre alţiĭ îĭ socotim greşiţĭ, şi ca cum noĭ numaĭ am fi negreşiţĭ, Ce să caute cu dédinsul, şi atuncé după plăcérea adeverinţiĭ să gĭudece). Greşit să fie anul zicem, că ce scriitoriĭ Creştineştĭ, îl pun la anul de la Mincĭunos Prorocul Muhamed, anĭ 617, carele ĭaste de la Mântuitorĭul lumiĭ 1220, caré de ar fi adevărat, ar trebui ĭeşiré luĭ Genghiz Han, să fie maĭ pre urmă, de cât ĭeşiré luĭ Suleiman Şah, tatăl luĭ Erdogul, şi moşul luĭ Osman (carile întâĭ au stătut înpărat Turcilor) cu 6 anĭ; căcĭ Suliman Şah au ĭeşit la anul de la Muhamed (căruĭa Arăpéşte îĭ zic hiğret) 611 carile ĭaste de la Hs. 1214, ce după adeverinţa tuturor istoricilor Turceştĭ, Persieştĭ, şi Arăpeştĭ (caută şi la Istorie de noĭ făcută în Prefaţie (Pridoslovie). Suleiman Şah, moşul luĭ Sultan Osman, cu câţĭ va anĭ au ĭeşit maĭ pre urmă, de cât Genghiz, şi aşé fără prepus să dovedéşte, că anul, carele, însămnéză Istoriciĭ Creştineştĭ, ĭaste greşit; pentru acésta de va vré Cititorĭul maĭ curat să să înştiinţéză, cérce Prefaţie Istoriiĭ noastre, pentru créştiré, şi descréştiré Curţiĭ Aliosmaneşteĭ, că acolo pre larg, şi maĭ cu dovadă am arătat, precum ĭeşiré luĭ Genghiz Han, s'au tâmplat la anul Hiğret 608, carile ĭaste de la Hs. 1212; carile cade în nal optule an a luĭ Theodor Lascar; şi aşé şi Patavie amentrelé ascuţit, a vrémilor sămăluitorĭu, să arată greşit, carile pune ĭeşiré luĭ Genghiz Han cu zéce anĭ maĭ înnainte, adecă la anul de la Hs. 1202; ce Genghiz Han după socotéla Istoricilor Turceştĭ, la anul 1212 au ĭeşit din Tătărâmé cé mare, caré ĭaste vecină cu Hina, şi maĭ denainte fiind Tătarâĭ aciĭa supt oblastiĭa înpărăţiiĭ Indiiĭ, Genghiz acesta scuturând ğugul de pre grumazĭ, cu mulţime de Tătarĭ, au ĭeşit în părţile înpărăţiiĭ Persilor; şi întrând în ţara ce-ĭ zic Horasan, acolo întâĭ au izbândit vestită cetaté, ce-ĭ zic Belh. După ce au prădat şi au sfărmat toată ţara acéĭa, au clătit cu oştile încă maĭ în lăontrul Persiiĭ, şi în 12 anĭ atâta au destrămat în-

Hogé Sadi, în Predoslovĭa Istoriei sale ce-i zice Tagitte-varic, adecă Corona Istoriilor.

Petavie, Parte 1, car. 11. cap. 3.

părăţiĭa Persilor, cât la mărimé, şi putéré caré au fost, nicĭ până astăzĭ n'au maĭ putut să să maĭ întoarcă; Căcĭ după sculare Tătarâlor de acolo, Domniĭ Persilor, cariĭ s'au putut strânge pe la locurile lor, în multe stăpânirĭ s'au înpărechét, şi cine ć-au putut apuca au ţinut, până la vrémile luĭ Sofi, carile ĭarăş pre uniĭ din Domnĭ suppuind, au tocmit înpărăţiĭa. Insă la statul său cel din tâĭ să o aducă n'au maĭ putut. Decĭ Genghiz Hanul, după ce au stăpânit toată Persia 12 ani au murit, lăsând în urma luĭ pe fićorul său, Octaĭ. Acesta s'au numit şi Ghieraĭ (de pre cariĭ Haniĭ Crâmuluĭ şi astăzĭ să intitulesc cu acest nume); Ghieraĭ acesta, ca cum lumiĭ, unul ar fi fost Monarh, toate a lumiĭ înpărăţiĭ, ca pre o moşie au înpărţit-o altor fraţĭ aĭ săĭ, unora Asia, altora, Evropa; orânduind, şi poroncindu-le, cineş oarda sa luând (căcĭ fără număr ĭera de mulţĭ) să margă, să-ş suppue ţărâle ce léu căzut în parté lor. Unuĭa dară din fraţĭ, i s'au vinit Moscul, Litfa, Polonie, şi Ghermanie; carile la anul pomenit cu oardele părţiĭ sale sculându-să, au întrat în ţara Moscului, şi de tot au suppus-o, apoĭ au trecut în Litfanie, şi în ţara Léşască, au slobozit oardele, ş'au prădat spre ţara Nemţască, cât şi cum lĭ-au fost voĭa; înnapoĭ întorcându-să s'au aşezat cu sedéré în Crâm, unde şed şi astăzĭ, însă marginele despre mare, şi cetăţile în Crâm, despre Ţarigrad, ĭera pe mâna Creştinéscă, şi aşé de la acest fićor a luĭ Genghiz, sau precum alţiĭ vor a luĭ Octaĭ, au rămas seminţiĭa familiiĭ Hanilor Crâmeştĭ caré şi până acmu cu multă prăsilă stă; ĭară ce zice Băsnuitorĭul Simion, că Tătarâĭ, cariĭ au scăpat din războĭu, cu Laslău cel mincĭunos să fie descălecat Crâmul, hirişe mincĭunĭ, şi poveştĭ, fără nicĭ un temeĭu sint, precum înnainte vom arăta, că Batie au fost dintr'alţĭ Tătarĭ, ĭară nu dintr'aceşté; ce acmu vine rândul să zicem ceva pentru Zmăul cu şépte capete, înpărăţiĭa Turculuĭ.

CAPUL II.

Arată-să începătura némuluĭ Turcesc, şi a familiiĭ Ali-Osmanilor, cariĭ astăzĭ ţin înpărăţia Ţarigraduluĭ, cu multe alte înpărăţiĭ în Asia, Africa, şi Evropa.

Numele acesta, Turc; cu năpaste ĭaste, şi să dă înpăraţilor Ali-Osmanilor, că numele acesta, neluând sama scriitoriĭ ceĭ maĭ denainte, a cuĭ au fost, şi cuĭ s'au căzut, atâta s'au întărit obicĭuiré, cât cu greu ĭaste a scóte din minté lumiĭ, numele acesta de pre înpăraţiĭ Osmanilor. Ce adevărul ĭaste, că aceşté cărora acmu cu toţiĭ, Turcĭ, ale zice, ne-am deprins, nu sint Turcĭ, ce stăpânitoriĭ Turcilor; cariĭ cu multe sute de anĭ (de pe vrémé luĭ Iraclie înpărat) maĭ denainte de aceşté, rumpând poarta de fier, [pre caré la anul 1722 cu închinăcĭune, înpăratul Peter Alexievicĭ cu câte-va alte cetăţĭ pe marginé măriĭ Caspiĭ până la ţara Ghilianuluĭ supt stăpâniré sa o au adus,] (1) la munţiĭ Cafcasuluĭ (caré ĭaste între maré négră, şi între maré Caspiiĭ, şi astăḑĭ să chémă Derbend, şi cetate ĭaste cu acesta nume, care hotăréşte înpărăţiĭa Rusască, cu cé Persască), au ĭeşit în părţile Asiiĭ, cariĭ acmu să chémă Turcmenĭ. Pre acesté, maĭ pre urmă suppuindu-ĭ Sultan Osman, cel din tâĭ, carile s'au numit înpărat turcesc, de pre numele acelora, scriitorĭ obicĭuiţĭ fiind, lĭ-au zis şi acestora Turcĭ, precum maĭ ğos, cât să va puté maĭ pre scurt, şi maĭ deschis, vom sili să arătăm. Cu multe vremĭ maĭ de nainte, în Tătărâmé cé mare, fost-au un loc pre den afara Hiniĭ (căruĭa istoriciĭ Arăpeştĭ ĭĭ zic Cin, şi Cinĭmacin) căruĭa loc ĭĭ zic istoriciĭ Turceştĭ Deşticapćac, adecă Câmpiĭ Capéaculuĭ. [Tragụ-să câmpiĭ aceşté din apa Donuluĭ până la Hina, trecând peste Volgăĭ alăturé cu Uzbecul, pre care câmpiĭ dusu-ni-au vrémé şi pe noĭ a'ĭ vidé.] (2) Pe câmpiĭ acésté lăcuĭa un ném de Tatarĭ, cariĭ să chema Oguziĭ. Dintr'aceşté o samă sculându-să, au vinit ş'au cuprins locurile, atuncé pustiĭ, pre marginile măriĭ Caspiĭ, céle despre răzsărit, carile sint între Limanul, ce'ĭ ḑic astă-zĭ Cara Bogáz, şi între

(1) Cuvintele puse în parentes sunt scrise de Cantemir pe margine.
(2) Idem.

mare Balta, ce o număsc Hiva, care baltă despre răzsărit, are înpărăţiĭa Ozbeculuĭ, şi a Havanuluĭ, şi într'ânsa dă o apă mare, care acmu îĭ zic Dara, ĭară la istoriciĭ Turceştĭ să chémă Nahrà, de pre a cărie nume şi parté loculuĭ acéluĭa, să chémă Nahrà. Oguziĭ dară acéşté, după ce au vinit pe locurile pomenite, pe vrémé, în caré cuprinsése Genghiz Han Persia, aniĭ de la Muhamed 611, carile ĭaste de la Hs 1214. In cetaté Nahrà, ĭera stăpânitorĭu Suleiman Şah, fiĉorul luĭ Chialeb, nepotul luĭ Câzil Bogà, strănepotul luĭ Bantemur, şi strănepot de strănepot, după câte-va némurĭ luĭ Oguz Han, nepotuluĭ luĭ Caì Han, cariĭ sint ceĭ din tâĭ părinţĭ, şi stăpânitorĭ Oguzilor. Din némul dară acestora, Suleiman Şah, precum am zis, auzind procopsala, caré făcusă Genghiz Han, după ce au întrat în Persia, şi câte ţărĭ au suppus supt stăpâniré sa, anul pomenit s'au sculat şi el cu 50 miĭ de Tătarĭ Oguzĭ, ş'au purces spre Asia, să îşĭ găsască şi el niscare-va locurĭ de stăpânire; şi aşé au ĭeşit în părţile Midiiĭ (caré Turcéşte să chémă Azerbaiğan) care ţară pre atunce ĭera supt oblastie Persilor. Ce Persiĭ, fiind într'acé uluire şi râsipă, caré le făcuse Genghiz Han, Suleiman Şah, pre lesne au suppus toată ţara Midiiĭ; după acéĭa, purcegând cu oasté să între asupra luĭ Alaindin, Domnul Turcilor (a căruĭa scaun pre atuncé ĭera la Iconie), vrând să trĭacă apa Evfratuluĭ cu calul în not, acolo s'au înnecat. Iară cé maĭ de obştie istorie Turĉască, scrie, precum aproape de Halep, supt cetaté ce să chémă Baber să'l fie îngropat. In urma luĭ au rămas triĭ fiĉorĭ Erdogrăl, Gĭundogdì, şi Dumdar; Aceşté tustreĭ, ş'au înpărţit după moarté luĭ Suleiman şi ţărâle ce suppusése, şi oştile. Decĭ Gĭundogdì, şi Dundar au purces cu oştile sale, spre părţile răzsărituluĭ, pentru a cărora sfârşit istoriciĭ Turceştĭ cevaş nu pomenesc, ĭară Erdogril s'au slobozit spre părţile Evropiĭ, şi s'au apropiet până aproape de Halep, arzind şi prădând; de carele véste luând Alaiddin, Sultanul Iconiiĭ, au socotit, că pre ném ca acesta vitéz, şi vrăjmaş, maĭ bine cu prietenie de cât cu neprietenie, în ţara sa să îĭ priimască; şi maĭ vârtos, acésta a face l'au îndemnat, maré nevoĭa, caré avé de rămăşiţa Tătarilor, cariĭ pre acélé locurĭ înprăştiaţĭ rămăsése, şi de toate părţile ardé, şi prăda. Şi aşé Alaiddin, trimiţind înnainté luĭ Erdogril oamenĭ, 'l-au poftit să

Tarihul luĭ Hogé Sadi, în Pridoslovie.

Lét 1214.

Tagĭut Tevarih, în capul 1, pentru familiia Ali-Osmanilor

vie cu pace, şi el cu dragoste îl va priimi. Erdogril îndată lăsind gândul cel de neprietenie, au vinit cu toţĭ oamenii săĭ în slujbă, lângă Allaidin Sultan; cărora îndată lĭ-au orânduit locurĭ pentru şederé, carile astădĭ îl chemă Caragédag, şi lĭafă şi altă ce lĭ-au trebuit, pentru hrană. Erdogrăl, după ce au priimit slujbă îndată s'au apucat, şi cu nebiruită mână, în puţină vréme, toată ţara luĭ Alaiddin Sultan, de Tălhărimé Tătărască, au curăţit-o; pre uniĭ prindindu'ĭ, pre alţiĭ omorându'ĭ, ĭară pre alţiĭ de tot peste hotarăle ţărâĭ gonindu-ĭ. Alaiddin văzind vrednicia, şi vitejia luĭ Erdogril, în maĭ mare cinste, şi dragoste luându'l, l-au pus Seraschéri peste toate oştile sale. Intre acéste tâmplându-să moarté luĭ Erdogril, Alaiddin acéĭaş cinste au dat-o luĭ Osman fiéoruluĭ său, (carelé pentru tineréţe, cu nume dezmierdat, să chema Osmangic). Osman luând cinsté tătâne-său, în vitejiĭa şi purtaré oştilor, cu multul covârşiĭa pre tată-său, Erdogril; şi nu numai căcĭ ţara luĭ Alaiddin Sultan, de nepriĭatinĭ ne călcată, şi ne atinse o feriĭa, ce încă şi multe alte cetăţĭ, din mâna Grecilor luând, la stăpâniré luĭ Alaiddin Sultan, le alătura. Intre acéste Alaiddin Sultanul Turcesc, sfârşit fiind de bătrânéţe, la
Lét 1300. anul Higĭretului 699 carele ĭaste de la Hs: 1300, fără fiéorĭ murind, cu sfatul şi cu voĭa de obşte, în locul luĭ au râdicat la stăpâniré Turcilor pe Osman. Aşé Osman deciĭa nume, şi putére de Sultan luând, şi oştile Oguzilor una făcând cu oasté Turcilor, ca un fulger deciĭa în toate părţile să sloboziĭa, şi încătro mergé, fără izbândă, şi fără dobândă nu să întoarcé. Şi aşé în 25 de anĭ şi 5 lunĭ, zile 17, cât după moarté luĭ Alaiddin au înpărăţit, toate ţărâle şi cetăţile în Asia mică, carile ĭera supt stăpâniré înpăraţilor Greceştĭ, (osăbĭ de Brusa în Vithania, şi de Nichia) supt stăpâniré sa lĭ-au suppus. Osman la anul de la Dom-
Lét 1326. nul Hs: 1326: în Enişehir de la Asia (unde scaunul din Iconie mutase) murind, au urmat la înpărăţie fiéorul său Orhan. Acesta au luat şi Brusa, şi Nichea, şi tot altă, ce maĭ rămăsése, înpăraţilor Greceştĭ la Anadol; apoĭ trimiţind pre feéorul său Suleiman, au trecut Bogazul, pe la Caliopolis, la Evropa, şi luând cetatea Caliupolis, au prădat la Evropa, pănă supt Udriĭu. Atâta ĭera înpăraţiĭ Greceştĭ de nesocotitorĭ lucrurilor sale, (Poate fi

Dumnăzău vrând, să le ïa înpărăţiia, întâï le luasă socotéla), că când au adus vésté luï Andronic Paliolog, precum Turciï au luat Caliupolis (caré ïaste chéïa Ţarigraduluï despre Maré albă), zic să fiïa râs; şi să fie răspuns: Oh! ce mare lucru, am pierdut o poïată de închis Porciï, şi un urlcior de Vin. — După Orhan au stătut al treilé înpărat Murad ficorul luï. Acesta au trecut cu totul la Evropa, Udriïul au luat, Filippopolis şi ţara Muntenéscă au suppus. După Murad au urmat ficorul luï, Baezid; carele s'au poreclit Ildârâm, adecă fulger. Acesta au căzut rob pre mâna luï Temurleng, şi acolo au şi murit. După cădéré acestuïa prin 7 anï au fost gâlcévă pentru înpărăţie, între ficoriï luï, Musa, şi Suleiman; şi pănă maï pre urmă, au stătut la înpărăţie Muhammed, ficorul lui Baezid, apoï ïarăş Almurad au urmat, a cuï ficor au fost Fatih Sultan Muhammed, carile au luat Ţarigradul, şi aşé deciïa din zi în zi, înpărăţiïa acésta mărindu-să, şi crescând, pănă într'atâta s'au lăţit, şi s'au înnălţat, cât, şi celor cât de proştï ştiut ïaste, şi pline sint Bibliotecile şi Turceştï, şi creştinéştï, de minunate şi marï faptele lor, înnainte a cărora de n'ar fi pus Dumnăzău mătaniile luï Leopold Chesarïuluï, cu armele Némţilor amestecate, pănă acmu toată creştinătaté în Evropa, la primejdie cé de apoï ar fi agïuns.

CAPUL III

Arată-să rândul Crailor Ungureştï, de la începătura Crăiiï lor, pănă la năpada luï Batie.

Maï denainte, de cât a lua Latiniï Ţarigradul din mâna Romanilor, pre vréme luï Isachie Anghel, la anul 1193: pentru Bela Craïul Unguresc am pomenit, precum au fost el atuncé crăind, şi precum au fost şi socrul luï Isachie, unde cursul anilor, ne trăgé să zicem şi de moarté luï, şi de craiï, cariï au stătut în urmă-ï; însă noï nevrând să abatem cursul hroniculuï, pănă la luaré Ţarigraduluï de la Latinï, şi pentru ca amestecare să nu facem voroaveï, am socotiţ cu deoşăbit cap, pentru Craiï Ungu-

reşti, să zicem, pentru ca cetitorĭul nostru, maĭ curat să cunoască, când, şi ce în vréme au fost Vladislav cel adevărat Craĭu în ţara Unguréscă, pentru carile Cititorĭul, precum ĭaste adevărat, înştiinţindu să, fără nicĭ un prepus va cunoaşte, că Vladislavul cel mincĭunos (pre carile Băsnuitorĭul Simeon îl cunoaşte Laslău), pre vrémile, în carile cu basmele lor în scaunul Craiĭ îl pun, nicĭ au fost, nicĭ au putut fi, nicĭ la Istoricii adevăraţĭ să află. In anul dară, precum am zis 997 fost-au Craĭu în ţara Ungurĭască Stefan ficorul Gheĭziĭ, carile întâĭ şi Craĭu s'au numit, şi la lumina Creştinătăţiĭ au vinit.

2: Al doilé au fost Petăr Alleman, ficorul luĭ Gulielm, şi nepot luĭ Stefan. Lét 1034:

3: Otto, cumnat luĭ Stefan, Lét 1041. Alţiĭ acestuĭa zic Aba.

4: Petăr Alleman, de al doilé, Lét 1044.

5: Andrias, întâĭ născut a luĭ Ladislav Pleşuvuluĭ, ficorul luĭ Mihail, carele au fost frate luĭ Stefan, Lét 1047:

6: Bela, fratele luĭ Andrias, Lét 1059:

7: Solomon, fiĭul luĭ Andrias, Lét 1063:

8: Gheĭza Marele, ficorul Beliĭ, Lét 1075:

9: Ladislav, fratele Gheĭziĭ, ficorul luĭ Bela. Acesta Ladislav, la Istoricii Ungureştĭ, să numéşte Sfânt; Ce acesta nu poate fi Vălhovnicului Simion Basnă, căcĭ ĭaste cu 167 de anĭ maĭ înainte de cât Laslău cel mincĭunos, carele au ucis cu toporul, cel din cerĭu coborât, pe Batie Hanul Tătărăsc; Că Ladislav acesta au stătut la Crăie Lét 1078: ĭară Laslău cel mincĭunos, carile zic să fie avut bătae cu Tătarâĭ luĭ Batie, au fost la Lét 1242: ce pentru acésta pre larg vom zice la acelaş an.

10: Al zecelé, după Sfântul Ladislav, au fost Craĭu Coloman, ficorul luĭ Gheĭza Marele, la Lét 1095.

11: Stefan al doile, ficorul luĭ Coloman, 1116.

12: Bela 2-le, orbul, ficorul luĭ Almu, Lét 1136.

13: Gheĭza 2 le, fiĭul luĭ Bela 2-le, Lét 1145.

14: Intre Gheĭza, şi între Stefan, în hronologhiĭa Crailor Ungureştĭ, să pune un Ladislav al doilé, ficorul Beliĭ orbuluĭ, carile au apucat Craiĭa cu sila, ş'au ţinut-o numaĭ 6 lunĭ, carile de pe vrémé annilor, şi de pe puţină stăpâniré, ce au avut, nu

poate fi Laslăul cel minciunos, a minciunoşilor Simion şi Misail.

15: Stefan 3-le fiĭul luĭ Gheiza 2-le Lét 1165:

16: Bela 3-le fiĭul luĭ Stefan 3-le, Lét 1176:

Acesta au dat pre fiĭcă-sa Marie, după Isachie Anghel, pentru carile la locul său s'au pomenit.

17: Emeric, fiĉorul Beliĭ 3-le, Lét 1199.

18: Al cestuĭa urmaş alt Ladislav, căruĭa uniĭ îĭ zic fiĉor a luĭ Emeric, alţiĭ amentrelé, la Lét 1206: Acesta Ladislav încă numaĭ şése lunĭ au stătut la Crăie, pentru caré Ricţiolul în hronicul cel mare, socotéşte, precum Hronologiĭa Ungurescă cu greşală să fie puind doĭ Ladislavĭ; cariĭ verĭ doĭ ar fi fost, verĭ numaĭ unul, pentru neapotrivire vrémiĭ, şi pentru scurtă Crăiĭa lor, precum am şi maĭ zis, nu pot fi Laslăul cel minciunos.

19: Bela 4-le, fiĉorul luĭ Andreias, Acesta au stătut Lét 1238: şi bătrân au murit Lét 1275: după ce au crăit anĭ 37: în vrémé acestuĭa, au vinit Batie ş'au prădat părţile Evropiĭ, şi au gonit şi pre dânsul din scaun; pentru carile cum ĭ-au fost povesté înainte la acela an vom zice, ĭară acmu întorcându-ne, trebue să arătăm, din doĭ Ladislavĭ, poate să să cuvie vre unul, cu Laslău cel din basna luĭ Simion Ungurénul? ĭară pentru Laslău acel minciunos, aşijdéré vom zice la anul, când plăzmuitoriĭ îl fac, că s'au bătut, ş'au omorât pe Batie; ĭară pentu alalţĭ Craĭ Ungureştĭ, cariĭ au urmat, vrând Cititoriul să să înştiinţéză, caute la Istoriciĭ lor, şi ales la Bonfin, Sansovin, Dolion, şi alţiĭ, şi acolo îĭ va afla, căcĭ noaă nĭ-au fost socotéla, să ducem rândul acestora Craĭ, numaĭ până la Batie, pentru ca şi hronicul nostru credinţa să'ş plinĭască, şi Băsnuitoriĭ gura să'ş astupe.

CAPUL IV.

Dovedéşte-să, precum din doĭ Vladislavĭ, cariĭ la Istoricĭ să pomenesc, nicĭ unul, pe vréme, când au vinit Batie, n'au fost la Crăie.

Mărturisesc Cititoriuluĭ, că când scriĭam Hronicul nostru la Mosc; unde cărţile de trĭabă încă tot sint rarĭ, aflându-ne; pe

Bonfin Istoricul (carile între toţĭ scriĭtoriĭ, pentru lucrurile Ungureştĭ maĭ curat, şi maĭ credincos să are), la mână a avé n'am putut; ce Izvodul Crailor l-am scos din Hronicul cel mare a luĭ Ricţiol pre carelé l-am potrivit cu Istoriĭa luĭ Dlugoş Léhul, şi cu Hrono(lo)gul Calviz, şi cu a luĭ Moreri Istoricesc Lexicon, şi dintr'aceşté culégând, (căcĭ şi eĭ din Bonfin scriu, şi luĭ urmază); Iară acmu când de iznoavă din Lătinesc, în limba Romanéscă l-am prefăcut, nu numaĭ Bonfin, ce şi alţiĭ câţĭ-va Istoricĭ la mână viindu-ne, lĭ-am înfăţoşétu cu Hronologhiĭa luĭ Ricţiol, pre carile în toate cu Istoriciĭ Ungureştĭ într'un glas l-am aflat, fără puţină neatocmire, ce să arată pentru aniĭ, cariĭ fiete care Craĭu în ce vréme au stătut Craĭu, şi în ce an au murit; Ce toată neatocmiré lor, numaĭ în doĭ anĭ stând, noĭ tot Hronologhiĭa luĭ Ricţiol, am urmat. Ladislav dară, (sau cum alţiĭ zic, Vladislav) cel din tâĭ stătut-au la Crăiĭa Unguréscă, după tată-său Gheĭza, la anul de la Hs. 1078 şi după ce au trăit în stăpânire 17 anĭ, la Lét 1095 au murit. Acesta au dat pe soru-sa Solomira după Domnul de Dalmaţia, şi de Croaţia, a căriĭa barbat, după ce au murit, şi ţărâle acéle în moşteniré eĭ rămâind, lĭ-au dăruit frăţine-său, luĭ Ladislav. După acéĭa Ladislav, şi Bulgariĭa şi o parte de ţara Rusască, caré ĭera supt Crăĭa Léşască) cătră stăpâniré sa lĭ-au adaos; fost-au adevărat om creştin, lĕgiĭ răvnitorĭu, şi în mirosul sfinţeniiĭ viĭaţa ş'au petrecut, pentru caré tare mărturisesc Epistoliile Papeĭ Grigorie al şeptélé. Avut-au biruinţa şi asupra Tătarâlor, ş'au murit precum am zis la Lét 1095 Iulie 30. Acesta nu poate să fie acel Laslău, căcĭ aniĭ Istoricilor adevăraţĭ, dovedesc, precum cu 167 de anĭ maĭ înnainte au murit, de cât năbuşiré luĭ Batie în ţara Unguréscă. Aşijderé nu poate acesta Vladislav, să fie Laslău cel minciunos, căcĭ cu mulţĭ anĭ maĭ înnainte Româniĭ au fost pre locurile lor, precum în multe locurĭ înnapoĭ din Istoricĭ vrednicĭ de credinţă am arătat; şi maĭ vârtos unde am istorisit războaele acestuĭ Ladislav, carile au avut cu Tătarâĭ. Aşijderé arătat-am, şi din Dlugoş, şi din Striicovschie Istoriciĭ Léşeştĭ; căcĭ de ar fi ĭeşit Româniĭ de la Râm întâĭ supt acesta Vladislav, n'ar fi avut de unde să margă într'agĭutorĭu Polovţilor, nicĭ Polovţiĭ şi Pecinighiĭ ar fi avut de unde să'ş înprumutéze limba; şi să o améstece cu cé Românéscă. Ce acésté fiind maĭ curate de cât ar tre-

bui a să dovédi, maĭ mult cuvântul pentru ce să lungim, nu avem. Decĭ să videm şi pentru Vladislav al doilé. Acesta au fost fićor luĭ Emeric, precum în Izvod am arătat; ş'au stătut la Crăie Lét 1206, şi precum mărturiséşte Bonfin, au stătut în Crăie numaĭ 6 lunĭ. Aşé mărturisésce şi Hronologhiĭa luĭ Abraham Bacşaĭ, macar că Dlugoş scrie să fie crăit un an şi doaă lunĭ, şi la Lét 1207 au murit. Aceste din Bonfin, şi Abraham şi Moreri, acéste adeveréşte Ricţiolul în Ghenealoghia Crailor Ungureştĭ, şi numaĭ 6 lunĭ să fie crăit mărturiséşte. Acesta Vladislav încă nu poate fi Laslăul minciunos a Măzaculuĭ Simion, căcĭ şi acesta au fost cu 36 de anĭ maĭ înnainte de întraré luĭ Batie în ţara Ungurésca. Aşijderé, nu poate fi, căcĭ scurtă vrémé, a şése lunĭ nu rabdă adeverinţa Istoriiĭ, să fie putut lucra, câte spun Băsnuitoriĭ c'au lucrat. Aşijderé nu poate fi, căcĭ de la anul 1206, şi de pe acéstă vréme, şi încă cu sute de anĭ maĭ înnainte, precum Româniĭ să fie fost cu Domniĭ, şi cu stăpânire, din Istoricĭ am arătat, şi înnainte din Istoricĭ ĭarăş de credinţă vom dovedi. Aşijderé nu poate fi Vladislav acesta, Laslău luĭ Simion, căcĭ cu câţĭ va anĭ maĭ înnainte, adecă pe la aniĭ 1186 Vlahiĭ s'au despărţit de la înpărăţiĭe Ţarigraduluĭ, şi multe războae după acéĭa au avut, cu Isachie Anghel, precum înnapoĭ pre amănuntul, din Istoricul Nichita Honiatis lĭ-am scris. Aşé dar minciuna Băsnuitorilor de Laslăul lor, maĭ goală de cât pilugul piuliţiĭ rămâind; Vladislaviĭ ceĭ adevăraţĭ, dintr'acé basnă să dezbat. Iară ce Craĭu Unguresc au fost pre vrémé, când au întrat Batie în ţara Ungurésca, şi ce războae au avut cu dânsul, vrând Dumnăzău, la aniĭ, cariĭ s'au tâmplat, maĭ înnainte la rândul lor pre larg să va zice (1).

CAPUL V.

Arată-să precum Româniĭ ceşti dincoace de Dunăre, să fie luat Protecţia luĭ Andreas Craĭuluĭ Unguresc.

Pre vrémé, ce înpărăţiĭa la Nichea, Ioannis Ducas în ţara Ungurésca ĭera Craĭu Andreas al doile, fićorul Beliĭ al triilé, care **Ioannis Ducas. Bonfin şi Dlugoş Tom. 1. carte 6. cap 508.**

(1) In manuscript numerotaţia capitolelor următóre începe cu 10 şi finesce cu 18.

la anul 1207 au fost stătut la Crăiĭa Unguréscă. In vrémé acestuĭa Craĭu, din Diplomatele şi pravilele, cari le-au aşezat el în ţara Unguréscă, fără îndoinţă cunoaştem, precum părţile Vlahiiĭ dincoace de Dunăre să fie fost supt Protecţiĭa Crăiiĭ Ungureştĭ; căcĭ pomenitul Craĭu în titul Diplomatelor, să pomenéşte Craĭu, şi a Valahiiĭ, care Titul în Carté a doa aşezământurilor Pravilelor luĭ Coloman, Craĭul Unguresc, scrie aşé: Andreas Dei gratia, Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramiae, Serviae, Gallitiae, Lodomiriae, Rex in perpetuum. Adecă: Andrias cu mila luĭ Dumnăzău tot déuna Craĭu a Ungariiĭ, Dalmaţiiĭ, Croaţiiĭ, Ramiiĭ, Serviiĭ, Galliţiiĭ şi a Lodomeriiĭ, i procĭ: Iară Galliţia pre atuncĭ să să fie chemat Vlahia din maré négră pănă în Tisa mărturiséşte Sambuţie Istoricul Unguresc, în tâlcuiré a unor cuvinte, şi numeré Ungureştĭ. Acéstaş adeveréşte şi Leunclavie, în Pantecte Cap 174 unde zice: Valahia toată, maĭ denainte s'au fost chemând Galliţia; precum şi Diplomatele Crailor mărturisesc. Scrisu-s'au acé Diplomă a luĭ Andreias Craĭu la anul 1222; ĭară Andrias după ce au crăit anĭ 31 la anul 1238 murind, urmat-au la Crăiĭa Ungurésçă ficorul său Bela al patrulé, cu acesta nume, într'acăruĭa vréme au fost poĭadé Tătărască, cu Hanul Batie. Decĭ toată pricina înpotrivíriĭ basnelor cu Istoriĭa ce adevărată, într'a ceşta punct stând, sili-vom ca curat, şi preamănuntul, toate năbuşiturile luĭ Batie la locul, şi la anul lor să le arătăm, şi toate răutăţile, morţile, prăzile şi râssipele, cari le-au făcut, în părţile Evropiĭ să le Istorisim; Căcĭ aşé bună nedejde avem, că Cititorĭul nostru, de-ĭ vor fi sunat maĭ denainte la urechĭ basnile luĭ Simion Ungurénul pentru Laslău Craĭu, şi pentru descălecaré Maramorăşuluĭ cu Romanĭ, acélé sunete toate, nemică adevărat însămnătoare, să ĭasă, şi în locul lor adevărata a adevăraţilor scriitorĭ Istorie să pue, că precum pănă acmu am făcut, aşé şi de acmu înnainte vom face, toate din Istoricíĭ streinĭ, şi vrédnicĭ de credinţă, culegând, nemică altă ceva al nostru vom pune, nicĭ vom adaoge, fără numaĭ o a Istoricilor alcătuire, şi mărturie aducând.

CAPUL VI.

Arată-să, cé d'intâĭ a luĭ Batie năpadă, şi cum ĭ-au închis atuncé Românïĭ poticile munţilor, de n'au putut întracé dată răzbate în ţara Ungurĭască.

După câtă trudă nĭ-au adus băsmuitoriĭ, cu Laslăul lor cel mincĭunos, atâta odihnă simţim acmu, când noĭ într'o parte dându-ne, toţĭ scriitoriĭ străinĭ Condéilé maĭ ascuţite de cât sulele, şi maĭ lungĭ de cât suliţele, asupră-le'ş buâréză, şi ca nişte bunĭ vitéjĭ a Istoriiĭ adevĕrate păzitorĭ, şi scutitorĭ, din trufaş scaunul minciuniĭ prăvălindu'ĭ, ca fumul şi pulberé de vântul vivorât înprăştiindu-'ĭ, şi răşchirându-ĭ, îĭ face, aşé; ca după ce le va peri numele cu sunet, să trécă, şi să să întórcă, şi nicĭ locul să nu li se maĭ afle. Decĭ dară Patavie în carté sămăluiriĭ vrémilor, Parté 1 Carté 9 Cap 3 din Iavcler cé din tâĭ a luĭ Batie Iavcler, carte 2. năbuşire, o pune cu 39 de anĭ, maĭ pre urmă de cât ĭeşiré luĭ Rodul 42. Genghiz Han, a căruĭa nepot acmu Crâmul stăpâniĭa, precum în céle trecute am arătat. Batie dară acesta, la anul de la Hs: 1236, sculându-să din Tătărâmé céĭa ce ĭaste peste apa Volgâĭ, Lét 1236. (aceştiĭa vechĭ Gheografiĭ Elleneştĭ, îĭ ḑic Rra), ĭară oardele acélé astăzĭ să chĭamă ruséşte, zolotaĭa Orda), şi viind, întâĭ au întrat în hotarăle înpărăţiiĭ Ruseştĭ, şi îndată au răzbit cetatea Volga (caré acmu să socotéşte să fie fost, unde ĭaste Ajdrahanul), de acolo spre părţile de Crivăţ slobozindu-să, în lung şi în lat, toată ţara Moschicéscă, au prădat, şi au fărmat; iar la al doilé an, au încunğurat şi Stoliţa Mosculuĭ, şi au şi dobândit-o; şi prinzind, Lét 1237. sau în războĭu omorând, pre Gheorghie marele Cnez, a Moscalilor; tot némul rusesc au supus, supt stăpâniré sa, puindu-le de la sine Cnezĭ pre Iaroslav, fratele luĭ Gheorghie marile Cnez. Aşé Batie, după ce au suppus ţara Moscalilor, scrie Marin Istoricul, «precum s'au slobozit în ğos spre Vlahĭ; Ce Vlahiĭ una Marin Par. 2. făcându-să cu Săcuiĭ, lacuitoriĭ Pannoniiĭ, au închis căilé, şi po- carte 3. cap 13. şi 16; şi în ticile munţilor, şi tare locurile acélé păzind, au înpins pre Epitome Istoriiĭ, Tătarĭ înnapoĭ, şi nu ĭ-au lăsat pre acolo să trécă maĭ spre păr- la acesta an, la Ioan Glnverie.

ţile Apusuluĭ». Vază aicé cititorĭul, şi să să scrăndăvască de minciuna Băsnuitorĭuluĭ, căcĭ din Istoriciĭ ceĭ adevăraţĭ, curat să dovedéşte, că Batie încă pănă a nu intra în ţara Ungurĭască, Volohiĭ (sau precum Istoricul Marin le zice Olahiĭ) cu săcuiĭ, puterile înpreunându'şĭ luĭ Batie pre acélé locurĭ n'au dat trecătoare, pentru caré au căutat Tătarâlor, a'ş muta şléhul prin ţara Léşască în Silezie, precum maĭ ğos vom arăta, cum dară să prinde sula în sac, şi măcĭuca în pungă; (Créză cititorĭul, şi ĭarte proastelor noastre cuvinte, căcĭ cătră Băsnuitorĭ ca aciĭa, pilde ca acesté să prind), cum putu fi, Volohiĭ, cariĭ în temniţile Râmuluĭ fiind, să oprĭască întraré Tătarâlor în ţara Ungurĭască; ce aşé trebue să să ruşinéză Măzacul, carile Istoriile necitind, basnilor urmază.

CAPUL VII.

Arată-să prada luĭ Batie în ţara Leşască, şi în Silezia.

Batie, văzind, că calé prin Volohia, i s'au închis, şi prin acé parte, în cotro îĭ era voĭa, a tréce n'au putut, Lét 1240: ĭarăş
Lét 1240. au întrat în ţara Léşască, şi râzsipind Cetaté Lĭublinul, prin tot anul acela din ţara Léşască afară, n'au ĭeşit; ce nime înpotrivă stându-ĭ, au tot prădat, ş'au omorât, pănă au agĭuns la Visla. Iară Lét 1241: ĭarna trecând Visla pe ghĭaţă, au început a prăda, şi într'acélé părţĭ; înpotriva luĭ Batie, au ĭeşit Palatinul cu oaste, şi întâĭ cu năroc mărgându-ĭ, au scos prada din mânule Tătarâlor; ce cu acésta maĭ mult întărtându să Batie, de cât biruindu-să, într'acelaş an, Mart 18: asupra Leşilor năvălind, mare moarte, şi stricăcĭune au făcut într'ânşiĭ, de care lucru văzind Boleslav Craĭul Léşesc, şi toţĭ Domniĭ Léşeştĭ, că nu vor maĭ puté să sté înprotriva Tătarâlor, luându'şĭ Doamnele, şi ce ş'au putut apuca de prin case, uniĭ au fugit la Selezia, ĭară uniĭ înpreună cu Craĭul, au scăpat în ţara Unguréscă. Tătarâĭ biruitorĭ, şi ţara Léşască fără nicĭ o apărare rămâind, după izbândă au vinit la Cracov, carile atuncé ĭera Scaunul crăiiĭ.

După ce au răzbit şi Cracovul, şi 'l au aprins, de au ars pănă în pământ; deciĭa acolo ş'au înpărţit oştile în doaâ părţĭ; Decĭ singur Batie cu o samă de oştĭ, au purces să gonĭască pe Craĭul în ţara Unguréscă, ĭară cu o samă au trimis Seraschérĭu, pe Peta, carile mărgând au prădat toată Sileziĭa, şi Bohemiĭa; Ce Tătarâĭ aceşté, trecând pre lângă Vratislavia, şi agĭungând la Ligniţĭ, acolo lĭ-au ĭeşit cu oaste înnainte Ducul Henric. Decĭ întâĭ, ĭ-au mărs războĭul oare ce cu năroc; ĭară maĭ apoĭ, necredincos nărocul războaelor, faţa întorcând, cu nepovestită răzsipă, şi prăpadéniĭa oştiĭ sale, şi el au perit. Minune scriu Istoricĭĭ pomeniţĭ, de moarté caré s'au făcut Creştinilor într'acel războĭu, că Tătarâĭ după ce au izbândit, zic, să fie tăĭat de la tot mortul, câte o uréche, şi cu acele urechĭ, să fie înplut 9 sacĭ, şi să'ĭ fie trimis la Batie, pentru dovada biruinţiĭ lor.

CAPUL VIII.

Arătăsă, precum Bela Craĭul Unguresc, adevărat au cerşut agĭutorĭu de la Chesarĭul, şi de la alţĭ Craĭ; ce n'au luat; şi bătaĭa fără năroc, caré au avut cu Batie.

Precum apa nu să poate ţiné în cĭur; aşé mincĭuna nu poate să să stăruĭască în basnele sale; ce ca năsipul în ćasornicul cel de steclă, unul după altul scurându-să, şi cu singură greutaté sa răsturnându-să, nu stă, pănă de tot să deşartă. Intr'acesta chip şi basna pentru Laslău, şi pentru aşezaré Românilor de la dânsul, în Maramorăş, prăvălindu să, nu să poate opri, pănă nu-ş arată desărtăcĭuné, şi sărăciĭa. Bonfin Decada 2: Carté 8: întratul luĭ Batie cu Tătarâĭ în ţara Unguréscă aşé îl scrie: «Bela, zice, fićorul luĭ Andrias débiĭa înplusă cincĭ anĭ în Crăĭe, când Tătarâĭ în ţara Ungurĭască năbuşind, sufletele Ungurilor greu au dosădit, cariĭ ĭeşind din ţara Léşască, au vinit la Poarta; caré să chĭamă Rodana, (acestuĭa loc strâmpt îĭ zice Uréche vornicul Rodna) caré ĭaste la hotarăle Ardéluluĭ, şi a ţărâĭ Ungureştĭ, ĭară păn a agĭunge la acesta loc (pre alte părţĭ fiind toate poticile în- Bonfin Decada 2 Carte 8.

chise), ĭ-au căutat a tréce printre ţara Rusască, şi printre Comanĭ, făcând, şi deşchizind cale de triĭ zile, tot pr'intregul munţilor; şi aşé precum am zis, răzbind la Rodna, acolo au aflat pre Palatinul Craĭuluĭ Beliĭ, carile păziĭa acé trecătoare; ce pre acesta
Bonfin acoloş. Parisiot List 540 şi 545. Dubravie cart.15. Navcler car. 2. Namul 42. îndată biruindu-l, au întrat în ţara Unguréscă. Iară Bela văzind prăzile, şi răutăţile, carele Tătarâĭ făcé în ţărâle vecine Ungariiĭ, au trimis la Frideric al doilé înpăratul Apusuluĭ; şi la Craĭul Franţuzesc, şi la acel Inglizesc, rugându-să: pentru agĭutorul; ce puţin au folosit, căcĭ Bela avé atuncé galcévă cu Unguriĭ săĭ, cariĭ bucuroşĭ era, orĭ cu ce mijloc ar fi, numaĭ de dîns să să izbăvască, decĭ Bela văzind nevoĭa ce'ĭ vine asupră, şi nicĭ de la aĭ săĭ, nicĭ de la streinĭ vré o nedejde având, întâĭ ş'au trimis Craĭasa în Austria, ĭară el cu câtă oaste s'au putut găta, au stătut faţă; şi groznic războĭu au avut cu Batie; ce ne oprit fiind bicĭul luĭ Dumnăzău asupra ţărâlor acelora, Bela fu biruit, şi oasté luĭ maĭ toată prăpădită, singur din războĭu cu puţinĭ scăpând.» După acésta Bela văzind că în ţara sa să să sprijinéscă, sau altă oaste înpotriva nepriĭatinuluĭ săŭ să pue, nu-ĭ putinţă, ĭ au căutat şi
Lét 1242. luĭ cu fuga a scăpa, şi aşé Lét 1242 din războĭu pedestru scăpând, au ĭeşit în Austria, unde şi Doamna îĭ ĭera trimisă; Ce Frideric Ducul de Austriĭa, pizmă véche pe Bela având, în vrémé slăbicĭuniĭ luĭ, mijloc de răscumpărare aflând, ĭ-au jăcuit toată avéré, caré Crăĭasa cu dânsa adusése; şi aşé gol, şi dezbrăcat, l-au gonit din ţara sa; Bela încă în cătro lua ne maĭ având, au ĭeşit cum au putut în Dalmaţia; ĭară de acolo tocma la ostroavele măriĭ, ce-ĭ zic Andriatică, să fie trecut, scrie Abraam Bacşaĭ în Hronologhiĭa Crailor Ungureştĭ.

CAPUL IX.

Arată-să înturnaré luĭ Batie cu Tătarâĭ înnapoĭ, şi a Beliĭ la Crăiĭa sa.

Batie după fuga Beliĭ, în Austria, au stătut cu coşul în ţara Unguréscă, şi acolo în toate părţile năvrapiĭ, şi cĭabulurile tri-

miţindu'ş, în ţara nemţască până la Dunăre prădasă, şi arsése; înpotriva a cărora Frideric înpărat, au trimis cu oaste pre doĭ fiéorĭ aĭ săĭ, pe Conrad şi pe Henric (căcĭ singur având războiu cu Papa, bătė cetatė Favenţia), cariĭ viind asupra lor, puţin lucru ar fi procopsit, de nu ş'ar fi stricat Tătarâĭ singurí şiĭa; căcĭ încătro mergé, toate supt foc puind, macar că de jacurĭ şi dobândă fără samă încărcaţĭ ĭera; însă la mare lipsa hraniĭ au vinit cu toţiĭ; înnainte a maĭ prăda fiéoriĭ luĭ Frideric vetejéşte oprindu-ĭ; de foame siliţĭ, şi înpuţinaţĭ fiind, lĭ-au căutat din ţara Unguréscă a ĭeşi, şi la ale sale a să întoarce. Pentru sfârşitul luĭ Batie în doaâ féliurĭ spun scriitoriĭ; uniĭ zic, precum în războĭul cu fiéoriĭ luĭ Frideric să fie murit, iară Bonfin cu Dubravie spun, precum la locul său să să fie întors cu Tătarâĭ, câţĭ ĭ-au scăpat întregĭ. Iară Bela Craĭul în anul 31 a înpărăţiiĭ luĭ Frideric la apus, înpărăţind asupra Grecilor la Nichea Ioanis Duca, şi în Ţarigrad Balduin al doilé Lét 1246, fiind în Dalmaţia, şi auzind, precum Tătarâĭ au ĭeşit din ţara Ungurésca, şi s'au dus la locurile sale; cercatus'au doară să va puté întoarce prin Austria, să ĭasă în ţara luĭ: Ce Ducul de Austria nevrând săĭ dé cale, el au strâns câtă-va oaste în Dalmaţia, şi cu alta l-au agĭutorit înpăratul Frideric; Aşijderé şi Cavaleriĭ de Rodos, şi Comesiĭ de Franghipan, cu bună samă de oaste ĭ-au vinit într'agĭutorĭu. Aceşté atuncé să chema Cruţiatĭ; căcĭ în haĭnele sale purta crucĭ cusute, pentru ca să să cunoască dintr'alţiĭ, aceşté apoĭ Cavalerĭ, fiind goniţĭ de Suleiman înpăratul Turcesc, au trecut la ostrovul Malta, Lét 1522, cu acéstă oaste agĭutorindu-să Bela, au întrat cu dé sila în Austria. Ducul de Austria, cu multă oaste înpotrivă ĭeşindu-ĭ, în tot chipul să siliĭa, să nu-ĭ dé cale de trecătoare; Ce Bela pe alt loc să trécă neavând, cu sabiĭa ş'au făcut drum, de vréme ce tare cu Ducul războĭu dându-ş, fu biruitorĭu, şi Ducul în războĭu căzind, toată oasté i s'au înprăştiet, care încătro au putut. Şi aşé Bela tot de odată şi din Dalmaţia au ĭeşit, şi pre Ducul de Austria au omorât; şi ţara Stiriiĭ supt stăpâniré sa, au luat; şi la Crăiĭa sa în ţara Ungurésca s'au întors. Apoĭ după ce s'au aşezat la Craiĭa Ungurésca, scrie Abraam Bacşaĭ în Hronologhie, precum acelor Cruţiaţĭ, şi Franghipanilor, să

Bonfin şi Dubravie la locurile de sus.

Naveler acoloş. Patavie parte 1 carte 9.

Lét. 1246

le fie dăruit multe sate, şi oraşe în ţara Unguréscă; întărindu-le cu urice de véćnică moşie, şi aşé acé oaste de agĭutorĭu să fie rămas cu totul, pre locurile, carile le dedése Craĭul. Poate şi de pre acésta Istorie, să fie schimosit basna sa Simion, în locul Cruţiaţilor de Rodos, pe Romaniĭ din temniţăle Râmuluĭ, puind. Aflat-am şi cestuĭ Craĭu o Diplomă în titul ei scris, tot într'un chip cu a Diplomeĭ, cariĭ ĭera scrise de tată-său Andrias, adecă: Craĭu a Ungariiĭ, Dalmaţiiĭ, Croaţiiĭ, Ramiiĭ, Sirbimiĭ, a Galliţiiĭ, adecă a Vlahiiĭ. Scrise ĭeste acéstă Diplomă la anul 1270; ĭară Bela, după ce au crăit anĭ 37, bătrân de zile, la anul 1274 murind, fu întropat în Strigon. Intr'acesta chip dară, au fost războaele luĭ Batie cu alte némurĭ, şi cu Bela Craĭul Unguresc, şi acesta a fost sfârşitul prăzilor, şi războaele luĭ Batie şi a Beliĭ; caréle adevărat pe acéle vrémĭ, au fost Craĭu Unguresc; de unde de cât soarele maĭ curat să cunoaşte, că povéstó pentru Laslău, caré zice să fie omorât pe Batie, şi cum Româniĭ să-ĭ fie bătut pe Tătarĭ, hireşă şi goală mincĭună ĭaste. Decĭ la
Lét 1255. anul 1255 Ioanis Duca înpăratul Grecilor, după ce au înpărăţit la Nichia anĭ 53 au murit, şi au lasat în locul său, pre fiĭul său
Theodor Lascar cel tânăr. Theodor Lascar cel tânăr. Macar că noĭ cu atâté dovéde şi mărturiĭ, câte până acmu înnainte am pus, pentru scornită basna luĭ Laslău, şi pentru descălecaré Maramorăşuluĭ cu Româniĭ noştri, odihnit să fie nedejduim; însă noĭ, adevărul să mărturisim, cu atâta încă tot nu ne putem odihni, de care lucru, cărpiturile mincĭunoşilor, încă a maĭ destrăma, şi a şpârcui, îndemnându-ne, încă şi acésta cătră cititoriĭ noştri a striga, nu ne vom sii.

CAPUL X.

Arată-să cĭudat chipul basniĭ scornite pentru Lăslăul cel scornit, şi mincĭunos.

O! omenite Cititorĭule! Cât de cu greu ĭaste adeverinţa mincĭuniĭ a afla; şi încă după ce o afli, maĭ cu greu cade ştiinţa eĭ, că aflând nu afli, şi ştiind nu ştiĭ; Că precum viind întunéricul,

altă nu putem afla, fără numaĭ că lipseşte lumina, aşé aflând minciuna, altă nu ştim, făr cât că ĭaste lipsa adevăruluĭ, care nicĭ fiinţă, nicĭ supstare poate avé. Râde-va poate, Cititorĭul, de surdă osârdiĭa noastră, căcĭ chipul, a căruĭa fiinţă, în lucrurile firiĭ nu să află, a zugrăvi ne apucăm, şi corăbiĭ în aer, stâncĭ, pre apă plutind; Leĭ şi Zmeĭ plugurile pre arăturĭ trăgând; şi altele ca acesté fosturĭ de chitélă (lucrurĭ, pre carile le zămisléşte păréré) a arăta ne nevoim. Ce precum noĭ slobozenie la râs îĭ dăm, aşé şi el icoana, ce 'ĭ vom şerui, trebue, nu de tot să o lépede, caré macar că de altă trebnică, n'ar fi; însă râsul póte să clătéscă; şi oare carea chip de tréceré vrémiĭ, să 'ĭ dé. Pocitaniĭa acésta a luĭ Laslău (ce 'ĭ zice Simion Măzacul Craĭu Unguresc, şi în Predosloviĭa Hroniculuĭ luĭ Uréche o au adaos), în capetele trecute atâta am înfruntat-o, şi la gol am scos-o; cât maĭ mult, maĭ mult a o scutura, n'ar fi trebuit; ce căcĭ prin multă vréme prin auzul cititorilor, ştim că s'au tăvălit; şi oare ce chip dè Istorie adevărata au luat, pentru acéĭa şi maĭ tare a o scutura, şi din toate încheeturile a o deznoda, şi a o destrăma, foarte de trébă, şi în adeverinţa Istoriiĭ de folos, a fi am socotit. Că precum cât ĭaste întunéricul maĭ des, atâta lumina să luminéză maĭ tare, şi maĭ departe îşĭ sloboade razăle; Aşé pre cât să dovedéşte minciuna maĭ tare, pre atâta ştiinţa adevăruluĭ să curăţéşte, şi să luminéză. Pocitanie acesta, zice dară, Simion, să o fie luat din Istoricul cel Unguresc; ĭară din care Istorie, anume, nu arată, zice că în hronicul luĭ Uréche, nu ĭaste scris, ĭară el socotind-o că pre sémne va fi adevărată, n'au vrut să nu o scrie, (o ce frumos gĭudecătorĭu asémené aceluia, căruĭa zicându-'ĭ unul să gâćască ce ţine strâns în pumnĭ, el aŭ răspnns, că de 'ĭ va spune numaĭ forma lucruluĭ aceluia, atuncé va puté să gĭudece, şi anume să gâcéscă ce ţine în pumn. Celalalt spuindu-ĭ, că ţine în pumn un lucru rătund, şi în mijloc găurit, Gâcitorul, după multă chitélă, ĭ-au răspuns zicând, că altă nu poate fi fără numaĭ o piatră de moară, căcĭ acéĭa ĭaste rătundă, şi în mijloc găurită. Tocma aşé ĭaste şi socotéla gĭudecătoruluĭ Simion, socotind numaĭ căcĭ ĭaste rătundă, şi găurită, ĭară nu ce poate pumnul cuprinde). Aşijderé zice că acel Laslău să fie

Laslăul cel mincĭunos.

fost Vâlhovnic, caré di pe limba slovenéscă, să înţălége, vrăjitorĭu, căutătorĭu în stéle; zice c'au fost în légé Păpiştăşască, şi de la dânsul întâĭ, au început Unguriĭ, a lăsă săc marţé, şi altele, câte buĭguĭaşte, tuturor sint ştiute. Ce acesté cât de crude mincĭunĭ să fie, din Istoria trecută s'au dovédit; ĭară el de unde au luat-o, ĭată aciĭ vom arăta. Incepătura şi părintele basniĭ aceştiĭa, după multă trudă, şi osteninţă, aflat-am să fie fost un Sava, ce'ĭ zic mitropolit Bulgăresc, şi frate unuĭ Stefan, carile întâĭ s'au numit Craĭu la Bolgarĭ; însă basna aćasta in izvorul eĭ, precum acel Laslău să fie luat agĭutorĭu de la înpăratul Râmuluĭ nu scrie, nicĭ ceva pentru aceĭ Românĭ pomenéşte; ce numaĭ cum, şi în ce félĭu ĭ-au fost războĭul cu Batie, şi cum singur, cu mâna luĭ să'l fie omorât, pre larg şi cu cĭudése amestecat, povestéşte; precum noĭ în céle trecute, pre larg am şeruit-o, şi cu negréţa eĭ, nu puţină hârtie am muruit, însă acolo câte-va neatinse de dovadă trecând, şi nepomenite unile lăsind, aicé şi céle pomenite, pre scurt poftorim, şi céle le nepomenite vom adaoge; ĭară cititorĭul pentru adése pomenirea aceştiĭ basne ĭertare ne dé, căcĭ
Diu pingo, quia aeternitati pingo. noĭ socotim, că cine ĭaste numaĭ odată mincĭunos, trebue în vécĭ, precum mincĭunos să fie să să aréte.

CAPUL XI.

Iarăş să arată izvorul de unde au piştit, puturoasă basnă pentru Laslăul ceĭ zic Vâlhovnic.

Véde-să, că némul Rusesc după ce s'au luminat cu credinţa Orthodocsiiĭ, foarte răvnitorĭu au fost să să înştiinţéze, şi de lucrurile ce s'au întâmplat maĭ de nainte în înpărăţiĭa Grecilor, şi în Crăiĭa Bolgarilor; căcĭ Hronicul Rusesc, toată istoriĭa sa cu istoriĭa înpăraţilor Greceştĭ, şi a Crailor Bulgăreştĭ, alăturând'o au scris; şi pre scurt de lucrurile lor încă însămnéză; şi ales unde au văzut că să poméne vré o cĭudésă lucrată, cu mare osirdie în hronicul lor au amestecat-o; pentru care lucru vrând cu unele ca acésté istoriĭa lor să înpodobască, ca nişte oamenĭ

încă cruzĭ, şi prostacĭ în lucrurĭ ca acéstĕ, fără de nicĭ o deosăbire, ce în mână scris lĭ-au vinit; acéĭa nu numaĭ în loc de istorie adevărată; ceĭ încă şi în loc de povéste sfântă au ţinut-o, ş'au crezut-o. Acestora dară, Rusiĭ cu drept suflet răvnitorĭ şi cercătorĭ fiind; Bulgariĭ, cariĭ încă de mult în părţile Evropiĭ trecusă, şi cu Pravoslavie să luminasă, vrând să aréte mare laudă şi pohfala némuluĭ, şi numeluĭ lor, cu toate Istoriile şi cĭudésele lor, ĭ-au înprumutat, şi ca unura din némul lor, lĭ-au obştit. Treĭ dară Hronice marĭ ruseştĭ, până acmu nĭ-au venit la mână, unul ce să chémă hronic, altul Letopisăţĭ, al triile. Stepenia, şi în tustréle acéstĕ pocitaniĭa acestuĭ Laslău, tot într'un chip o spun, caré ĭaste într'acesta chip: zic, că pe vrémĕ, când au intrat Batie cu Tătariĭ în ţara Unguréscă, să fie fost Craĭu acolo acest Vladislav, (căruĭa Măzacul Simion ĭĭ zice Laslău). Acesta maĭ denainte să fie fost Păpistaş, ĭară apoĭ Sava Mitropolitul Bulgarilor cu mare cĭudésă, să-l fie întors la Pravoslavie; ĭară pricina întoarceriĭ luĭ aşé o scriu: zic, că Stefan Craĭul Bulgăresc luând titul şi coronă de Crăie, (ĭară de la cine să-l fie luat acéstă cinste nu arată), Vladislav să-ĭ fie răvnit, şi să fie zis, cum poate Domnul Bulgăresc să să numască Craĭu, şi să fie la cinste atocma cu dânsul? Deci acésta pizmă la inimă cocându-ĭ, odată aflând vréme, s'au sculat cu multă oaste, şi au mărs asupra luĭ Stefan. Stefan, văzind că de bătae n'are gătire, şi putére ca acéĭa, cu caré să-ĭ poată sta înpotrivă; au trimis pe frate-său Sava Mitropolitul, rugându-l să să părăsască de cé s'au apucat, şi să trăĭască ca nişte vecinĭ bunĭ în frăţie, şi prieteşug. Sava mărgând în tabăra Craĭuluĭ Unguresc, nicĭ cum să-ĭ aducă la pace n'au putut, căci Craĭul Unguresc nicĭ cum uréche spre pace pleca. Intre acéle dat-au Dumnăzău o arşiţă, şi o căldură ca acéĭa, cât toate apele şi izvoarăle atâta s'au fost încălzit, cât n'au maĭ putut oameniĭ să-şĭ potoléscă setĕ cu apa, şi de au fost bând, cât de multă, nu lĭ-au fost folosind nemĭcă. Intr'acesta chip s'au fost încălzit şi vinul, şi altă băutură, caré au fost având cu sine în tabără. Sfântul Sava Mitropolitul, vrând să aréte cĭudésă, şi minune, caré ĭera să urméză; într'adins au trimis la Craĭul Ungurésc, să-ĭ spue, că n'aré cu ce'ş potoli setĕ, şi să roagă să-ĭ trimiţă puţinĕ ghĭaţă,

ca să-'şĭ răcéscă băutura. Craĭul ĭ-au răspuns, că ca acéĭaş patimă trage şi el, şi toată oasté luĭ; şi precum preste toată faţa pământuluĭ au cercat, şi ghĭaţă n'au aflat. Sfântul Sava luând de la Craĭul acesta răspuns, în taĭna sa s'au rugat luĭ Dumnăzău, să ĭ trimaţă ghĭaţă să'ş răcéscă vinul, cu caréle să-ş răcoréscă sété. Dumnăzău, ruga ascultându-ĭ, îndată în cĭur înpregĭurul taberiĭ, au plouat multă pĭatră, din caré stringând, şi într'un blid puind, au trimis Craĭuluĭ zicându-'ĭ, cu acésta să-şĭ răcéscă băutura, şi să poroncéscă şi oştiĭ, ĭeşind afară din tabără, să-'ş strângă, cât le va fi voĭa (căcĭ în tabără nicĭ un grăunţ n'au fost picat). Acésta auzind, şi văzind Craĭul, 'l-au cuprins mare frică, şi nespusă spaimă, şi îndată după învăţătura Sfântuluĭ Saveĭ, lăsindu-să nu numaĭ de vrajbă, ce şi de Eriasa Păpiştăşască, (noĭ cuvintele hronicululĭ precum sint zicem) îndată s'au botezat (ca cum Latiniĭ n'ar fi botezaţĭ), întorcându-să la Orthodoxie, atuncé Sfântul Sava ĭ-au pus numele Vladislav, ĭară ce nume să-ĭ fie fost avut maĭ de nainte nu scriu. Iată cum să potrivăsc basnile de frumuşel, cela scrie Papistaş fiind, şi vrând să facă veselie pentru biruinţă asupra Tătarâlor, au poftit de la episcopiĭ să-'ĭ dé voia să facă lăsatul săculuĭ marţé; Iară acesta zice, că Păpiştaş fiind, maĭ de nainte până a avé războĭu cu Tătărâĭ, au vinit la pravoslavie, şi apoĭ au petrecut viĭaţă sfântăĭ, cât şi după moarte, din mormânt, multe minunĭ au făcut. Decĭ să mergem înnainte să videm şi războĭul cu Batie, cum ĭ-au fost.

CAPUL XII.

Arată-să basna războĭuluĭ, carile zic să fie avut Laslău cu Batie Hanul Tătărăsc.

Batie, după ce au prădat ţara Moscmuluĭ, şi ţara Léşască, deciĭa la anul 6756 (cu şése anĭ maĭ pre urmă de cât cum scriu toţĭ Istoriciĭ vremiĭ aciĭa), au întrat cu prada în ţara Unguréscă, şi au agĭuns până la Varad, unde ĭera scaunul luĭ Ladislav. Iera, zice, cetate acéĭa taré foarte, şi din toate părţile cu apă încun-

ğurată, ĭară în mijlocul cetăţiĭ au fost un stâlp de marmure, înnalt peste samă, cât abiĭa i se vidé vârvul. Deci Vladislav în grabă, neputându-să găti de oaste, sau de altă bătae; s'au închis în cetate, şi suindu-se în vârvul aceluĭ stâlp înnalt, de acolo prăviĭa răutăţile, carile pre den afară făcé Zĭocistivul, şi ne având nicĭ o faceré, numaĭ ce s'au fost rugând luĭ Dumnăzău, cu atâta de fierbinţĭ lacrămĭ, cât şi marmurile acele potricăliĭa, unde cădé din ochiĭ luĭ Vladislav, pe pléşé stâlpuluĭ. Aşa el luĭ Dumnăzău rugându-să, şi cu lacrămile marmurile găurind, de năprasnă i s'au arătat un om, lângă dansul stând, şi zicându-ĭ, pentru lacrămile tale, caré le verşĭ, ĭată Dumnăzău îţĭ va da biruinţă asupra nepriĭatinuluĭ, şi tiranuluĭ spurcat; şi îndată omul acela fu nevăzut. După acéia Vladislav, coborându-să ğos de pe stâlp (aicé cititorĭul trebue să-'ş oprĭască râsul, căcĭ minune Sirbască să povéstéşte) văzu un cal înşelat, acolé neţinut de nime stând, şi pe cal un topor. De pe acésta Vladislav cunoscând, că ĭaste agĭutorĭul, de la Dumnăzău trimis, în dată luând toporul amână, şi pe calul acela din ceriu coborât, incălecând, cu câţĭ oamenĭ aŭ putut avé lângă sine, au ieşit din cetate afară, şi s'au slobozit asupra păgânilor Busurmanĭ, (că aşé le zicé Istoricul Sirbăsc), pe Tătarĭ îndată căzu frică, şi nicĭ cum de bătae apucându-să, plecară a fugi; ĭară Unguriĭ a-ĭ goni şi a-ĭ fărma; zic, precum în războĭu au fost şi o sor a luĭ Vladislav, pre caré maĭ denainte Batie robind-o, au fost-o luat muĭare, caré multă stricăcĭune au fost făcând Ungurilor, ce vitézul Laslău, agĭungând în goană pe Batie, şi pe soru-sa, pe amândoĭ ĭ-au despicat cu toporul, cel din văzduh oţelit. Şi aşé deciĭa, Unguriĭ pe toţĭ Busurmaniĭ aciĭa au ucis, fără numaĭ cariĭ au priimit légé Creştinéscă, pre aciĭa au poroncit Vladislav să-ĭ cruţă. După acésta izbândă, cetăţéniĭ zic, să fie făcut chipul luĭ Vladislav de aramă vărsat, şezind pe cal, şi cu toporul a mână, şi să-l fie pus în vârvul stâlpuluĭ, pentru caré am zis, că au fost în mijlocul cetăţiĭ, şi s'au fost rugând Vladislav luĭ Dumnăzău din vârvul luĭ.

CAPUL XIII.

Aduce-să înfățășéré basnelor Istoricului Bulgăresc, cu a luĭ Simion Măzacul, pentru Laslăul lor.

Iată omenite Cititoriule, fântâna; iată și pârăul basniĭ pentru Vladislavul din Istoria Sirbască, saŭ Laslăul luĭ Simion Măzacul. Vezĭ, și cunoaște, că toată pocitaniĭa acésta altă ceva nu cuprinde, fără numaĭ precum am și maĭ zis, crude basne și râncede minciunĭ, cu caréle un Sirbac au amăgit pe un Rusac vrênd să aréte, precum de la Părinţiĭ Bulgarĭ, multe și marĭ minunĭ, și cĭudése s'au făcut; ïară amentrelea din Istoriciĭ vrémilor acelora aĭavé s'au arătat, că nicĭ Vladislavul, nicĭ Laslăul au fost pre vréme, când au vinit Batie cu Tătarâĭ în' ţara Unguréscă; nicĭ din Latin s'au făcut Orthodox, nicĭ cu Stefan Dispotul Bulgarilor să să certe pentru pizma, și zavistiĭa Tituluĭ și Coroniĭ Crăeștĭ; nicĭ cu Batie s'au bătut, nicĭ 'l-au bătut; nicĭ 'l-au omorât; nicĭ cal din văzduh; nicĭ topor din cerĭu i s'au cuborât; nicĭ stâlpul cel de marmure cu picăturile lacrămilor s'au potricălit, nicĭ sora Craĭuluĭ Ungurésc au căzut la robiĭa Tătarâlor; nicĭ muiare luĭ Batie au fost; nicĭ cu frate-său, pentru bărbat, s'au bătut; nicĭ frate-său cu toporul au tăĭat-o; nicĭ vreuna de acesté au fost, nicĭ chip de adeverinţă, sau de Istorie adevărate au; ce toate până la una scorniturĭ de proștĭ crierĭ, și crezătorĭ de slavă mente sint. Că de ar fi fost vre-unile de acesté, Istoriciĭ Ungureștĭ slava și lauda Crailor lor, și a lor, n'ar fi tăcut o; nicĭ de la Bulgarĭ acésté să să scrie ar fi așteptat. Ce eĭ adeverinţiĭ slujind, mărturisesc patima și stricăciune, caré lĭ-au făcut Batie, dintr'acuĭ mână Craĭul lor Bela, débiĭa pe gĭos, din războĭu au putut scăpa. Așé basne, și blojeriturĭ, și buiguiturĭ sint, câte către acesté Simion Măzacul, prepune, și adaoge. Că nicĭ Laslăul acela de la împăratul Romanilor, oamenĭ ca aciĭa, într'agĭutorĭu au luat, fără cât cu îndemnaré luĭ au mărs Cruţietiĭ de Rodos, de cariĭ am pomenit, ce aceia nu împrotiva luĭ Batie, ce împotriva Duculuĭ de Austria, ĭ-au fost agĭutorĭu; nicĭ împă-

ratul Frideric, (căcĭ acesta ĭera împărat pe vrémé când au vinit Batie) au făcut vré o dată gĭurământ ca să nu moare om de sabiĭa luĭ; nicĭ Laslăul acela pe Tătarĭ, pănă peste munţĭ ĭ-aŭ gonit; nicĭ în apa Sirétuluĭ înnecându-să, au strigat unguréşte: Seretem, Seretem, adecă (precum acelaş măzac Ungurĭan tălmăcéşte) Aşé-m place, Aşé-m place; nicĭ semnele prin pietri, şi prin Stâncĭ să cunosc, pe unde au călcat caiĭ Unguréştĭ; că nicĭ stâncile céle de pĭatră au fost atuncé humă, sau tină în carile să poată tipări copitele cailor; nicĭ Unguriĭ atuncé, au început a să lăsa săc marţé; nicĭ atuncé întâĭ s'au aşezat Româniĭ în ţara Maramorăşuluĭ; nicĭ acésta au fost pricina ĭeşiriĭ lor de la Răm; nicĭ poate acesté toate sau vré una între Istoriĭ să să numască; Ce toate, pănă la una, scornuturĭ, şi din slabĭ crierĭ fătăturĭ sint; Că cé dintâĭ a Românilor din Dachia descălecare, şi apoĭ într'ânsa necurmată trăire din an în an, şi din Istoricĭ în Istoricĭ, cum au fost, şi cum s'au ţinut, şi cum trăesc, şi pănă astă-zĭ, cu neclătite mărturiĭ am dovedit, şi am arătat. Aşijderé Batie când, cum şi cu cine, au avut războĭu, şi sfârşitul acelor războae la cé au ĭeşit, şi Vladislaviĭ ceĭ adevěraţĭ, pre ce vréme au fost Craĭ în ţara Unguréscă din bireşe a lor, şi a multora, vrednice de credinţă Istoriĭ, am istorisit, ş'am vincit; pentru caré nu într'a noastră laudă zicem, ce ce poftéşte adevărul poftind şi urmând; în bună nedejde sintem, precum cititorĭul nostru, credinţa Hroniculuĭ, cu curată socotélă cercând, şi aflând; de nu ne va mulţămi, încailé în ce vom fi lipsit, ne va agĭutori, şi altora după noĭ, maĭ cu osirdie, şi maĭ cu silinţă a scrie, pricină, şi materie va da. Iară noĭ aicé sfârşitul cărţiĭ aciştiĭa făcând, înnainte condeĭul vom muta, cu caré, de va învoi Dumnăzău, sintem să arătăm statul Românilor după prada luĭ Batie, şi de iznoavă ĭeşiré lor pre la locurile, şi moşiile sale, din carile în scurtă vréme ĭeşind, ĭară în scurtă vréme şi fără zăbavă, la dânsele s'au întors, unde şi pănă astă-zĭ trăesc.

Sfârşitul Cârţiĭ a Noâa.

CARTÉ A ZÉCE

Caré arată Statul ţărâlor Româneştĭ, de după prada luĭ Batie Hanul, până la înturnaré luĭ Dragoş Vodă în Moldova, şi a Raduluĭ Vodă în ţara Munteniască. Aşijderé arată, vréme, pricina, chipul, şi alalte tâmplărĭ, pentru carile o samă de Românĭ s'au tras spre ţara Ardéluluĭ, iară o samă au rămas tot pre locurile, şi moşiile sale, neclătiţĭ. Aşijderé, arată cetăţile, târgurile, şi Provinţiile, carile au ţinut în Ardĭal Româniĭ, cariĭ au trecut acolo, şi carile au ţinut Româniĭ, cariĭ au rămas pe loc. Aşijderé arată, precum un Craĭu Sirbăsc, au ţinut pre o fată a unuĭ Domn Românesc, cu mulţĭ annĭ maĭ denainte, de anul ce însămnéză Hronicile noastre, înturnaré Domnilor de la Ardĭal la moşiile sale.

CAPUL I.

Inştiinţare cătră Cititorĭu.

Vrérem, pentru ca să să înştiinţéze Cititorĭul nostru, că alta pusésem în gândul nostru, şi alta strâmtoaré vrémiĭ, şi lipsa a unor scriitorĭ, la lucrul nostru foarte de trĭabă, nĭ-au asuprit a face. Căcĭ propozitul (pusésem în minte) nostru ĭera, ca cu sfârşitul cărţiĭ a noâa, şi sfârşitul Hronicululĭ, pentru vechimé Ro-

manilor din Dachia, să punem; şi de unde la Carté pomenită facem sfârşit, de acolo, să luăm începătura Hroniculuĭ amanduror ţărâlor, adecă precum, a Moldoviĭ, aşé a ţărâĭ Munteneştĭ, şi să'l ducem, de va vré Dumnăzău, pănă la vremile noastre. Ce către lipsa a pomeniţilor scriitorĭ, maĭ adausu-ni-s'au şi altă zăticnire, căcĭ şi pentru lucrurile Domnilor Munteneştĭ, Hronicul, carile în ćastă dată la mână îl avem, macară că de la Radul Vodă începând, pănă la Domniĭa luĭ Constantin Vod Brâncovĭanul, vine; însă noĭ neputând dosluşi de cine să fie scris, (căcĭ numele nu-ş ivéşte), şi de să potrivéşte cu alte Hronice a ţărâĭ Munteneştĭ, din scriitorĭu fără nume ca acesta, pănă nu-l vom înfăţăşé şi cu alţiĭ, a ne încredi[n]ţa, n'am îndrăznit. Pentru caré nĭ-au căutat a maĭ muta vrémé; şi a aştepta, pănă când ne va vini la mână sau altul cu acesta, sau alt scriitorĭu, a căruĭa nume, şi credinţă să fie ştiută. Avutam noĭ, încă la Ţarigrad fiind, Hronicul Muntenesc, şi aşéş cu singură mâna luĭ Şerban Logofătul, pe proastă limba grecĭască scris, ce acela cu alte multe ale noastre, acolo la Ţarigrad au rămas. Decĭ dară cu acéste pomenite înpiedecărĭ, fiind siliţĭ socotéla cé din tâĭ a ne schimba, ales-am ca către alalte adăogând, şi aćasta a zécé Carte, cu caré sintem să arătăm Statul Românilor, de după năpada, şi prada luĭ Batie, pănă la înturnaré Românilor, cu Domniĭ săĭ de la Ardĭal ĭarăş la locurile sale céle din tâĭ; şi altele, carile în titulul Cărţiĭ aceşté o au pomenit. Acmu dară îl poftim cu acésté să fie mulţumitorĭu, (încă de putem zice, că truda noastră aştĭaptă mulţumită); Iară maĭ pre încet, învoind cel de sus, după ce vom tocmi, şi vom îndrepta anniĭ, precum acestuĭ Moldovenesc, aşé aceluĭ Muntenesc Hronic, şi vom adaoge, şi altele, carile din câţĭ-va scriitorĭ streinĭ avem culése, (carile Istoriciĭ noştriĭ ceĭ maĭ vechĭ, nicĭ cu vârvul condeĭuluĭ, nu lĭ-au atins, şi pănă astă-zĭ, a lor noştriĭ stau îngropate, şi neştiute); şi lipindu-le la locul, vrémé, şi chipurilor sale; atuncé, cu agĭutorĭul luĭ Dumnăzău, vom pune începătura Hroniculuĭ acestor doaă ţărĭ, de obşte, adecă de după înturnaré Românilor; cariĭ pre vrémé luĭ Batie s'au fost tras la Ardĭal, pănă la vremile noastre; unde întâĭ din Istoriciĭ streinĭ sintem să arătăm, şi cu curate dovéde să înştiinţăm, precum Hronicile

noastre în multe, şi maĭ vârtos pentru înturnaré luĭ Dragoş Vodă în Moldova, şi a Raduluĭ Vodă în ţara Muntenéscă, pe ce vréme, şi în ce an să să fie tâmplat, foarte greşiţĭ sint; căcĭ noĭ annul înturnăriĭ lor de la Ardĭal, cu câţĭ-va anĭ maĭ înnainte, şi aşéşĭ nu cu mulţĭ, după înturnaré luĭ Batie, cu Tătarâĭ săĭ; din Istoriciĭ streinĭ, Scriitoriĭ vremilor acelora, dosluşim; precum Istoria înnainte va arăta.

CAPUL II

Arată-să Statul Românilor, sau cum acmù le zicé, a Vlahilor, după prada luĭ Batie.

Precum au început Romaniĭ, din descălecătura lor, de la Traĭan înpărat, prin toată Dachia; aşé au şi ţinut. Şi macar că pre vremile năpăzilor Vărvăreştĭ, (pentru carile pre la locul, şi vrémé sa, în destul s'au pomenit), mult s'au clătit, şi s'au strunciunat; însă de pe hotarâle Dachiiĭ de tot afară n'au ĭeşit, ce numaĭ de la câmp spre munţĭ, adecă despre Dunăre, şi despre Prut, şi Nistru, spre părţile Ardéluluĭ să trăgé. Iară după ce trecé fortuna acelor prăzĭ vărvăreştĭ, ĭarăş la locurile sale ĭeşiĭa, (precum şi acésta adóse, şi în multe locurĭ, din scriitoriĭ vremilor acelora am dovedit), şi cu toţiĭ supt o stăpânire fiind, toate locurile, şi cetăţile, unde acmù Ardĭalul, Moldova, şi Muntenia, ĭaste, ţiné. Iară după năpada Unnilor, sau a Ungurilor (precum la rândul său s'au zis), o parte din Dachia, caré ĭera pe apa Tiseĭ, de tot au pierdut. Aşijderé, pe vrémé luĭ Carolus Marele, vinit-au coloniile Saxoniilor, de acel înpărat trimise, şi s'au aşezat pre o samă de locurĭ în Ardĭal, pe'ntre Românĭ, unde din temelie, şépte Cetăţĭ făcând, maĭ pre urmă, de pre acelé cetăţĭ, Ardĭalul în limba Saxonéscă, (saŭ precum noĭ Româniĭ zicem, Săsască) s'au numit [Siebenburg](1) ţara a şépte cetăţĭ. După Saşĭ, au maĭ vinit şi Săcuiĭ, şi aŭ apucat şi eĭ o parte din ţara Ardĭaluluĭ; ce cu toţĭ cu aceşté o samă de Românĭ, tot au rămas înpreună lăcuitorĭ, precum şi până astă-zĭ lăcuesc; însă maĭ mulţĭ spre părţile Ardĭaluluĭ

(1) Loc alb în manuscript.

de sus; ĭară alalţĭ, cariĭ adecă, lăcuĭa, dincoace de munţĭ şi în Ardĭal tot avé stăpânirea moşiilor, şi cetăţilor sale. Ceştĭ dară despre locurile Moldoviĭ; în părţile Ardĭaluluĭ de sus, ĭară ceĭ despre parté Munteniiĭ, în părţile Ardĭaluluĭ de gĭos, (precum maĭ înnainte anume vom arăta şi locurile, şi cetăţile, carile eĭ, în Ardĭal au stăpânit). Decĭ precum am zis, când cădé niscare va varvarĭ spre părţile dincoace de munţĭ, eĭ cu toţiĭ să trăgé peste munţĭ, şi de acolo să sprijeniĭa, şi să apăra, până aceĭ varvarĭ sau spre Italia să ducé (precum au făcut Gotthiĭ), sau peste Dunăre trecé, (precum au făcut întâĭ Unniĭ, apoĭ Bulgariĭ, Slovéniĭ şi Sirbiĭ); sau spre amândoaâ ţărmurile Dunăriĭ, (precum au făcut ĭarăş Unniĭ, cariĭ maĭ pre urmă s'au numit Ungurĭ). Şi aşé Româniĭ ĭarăşĭ pre locurile sale în Dachia neclătiţĭ rămâné. Ce acéste, carile zicem, pentru ca să nu cum-va socotéscă cine-va, că sint cuvinte din voĭa, şi poĭta noastră alcătuite, iată martur vom aduce pe Anton Bonfin, om strein, şi Ungurĭan, carile, cu deşchise cuvinte zisele noastre întărind, zice: Valachi e Romanis oriundi, quod eorum lingua adhuc testatur, quum inter varias gentes barbarorum sita, adhuc extirpari non potuit. Ulteriorem Istri plagam, quam Daci et Getae olim incoluere, habitarunt, nam citeriorem Bulgari, qui ex Sarmatia prodiere, deinde occuparunt. E legionibus enim, et colonijs a Traiano, ac cæteris R. Imperat: in Daciam deducti, Valachi promanarunt. Adecă: «Româniĭ, cariĭ din Romanĭ sint născuţĭ, caré, limba lor şi astăzĭ mărturiséşte, macar ca între multe, şi deosăbite némurĭ au stătut; însă cine-va (despre locurile lor) să-ĭ dezrădăcinéze, n'au putut. Lăcuit-au pe olatul cest de ćasta parte de Dunăre, unde au fost lăcuind odânăoară Dachiĭ şi Ghetiĭ; căcĭ cel de céĭa parte de Dunăre, Bulgariĭ, cariĭ au ĭeşit de la Sarmaţĭ, maĭ pre urmă l-au cuprins. Căcĭ din polcurile şi Coloniile (adecă sloboziile), pre carile Traĭan, şi alţĭ înpăraţĭ a Romanilor, iĭ-au adus în Dachia, Valahiĭ aceştiĭa să trag.»

Anton Bonfin, Decada 2 carte 7.

CAPUL III.

Arată-să trécerê Românilor, din Volohia în Ardĭal de grijê luĭ Batie.

Din Istoriciĭ ceĭ vechĭ, pre cât noĭ am putut afla, pre altul maĭ îndămână mărturie, şi maĭ bună dovadă a avé nu putem, fără pre Marin, carile de lucrurile Săcueştĭ scriind, şi pentru Româniĭ noştriĭ pomenéşte. Acesta dară scrie, că pe vrémé când au vinit Batie cu Tătarâĭ, numaĭ Vlahiĭ adecă Româniĭ cu Săcuiĭ însoţindu-să, nu numaĭ căcĭ pe sine ne stropşiţĭ au apărat; ce încă şi pe Tătarĭ, din strâmtorile munţilor înpingând, despre acélé părţĭ să între în ţara Ungurĭască, nu ĭ-au lăsat. Şi singure numaĭ acéste doaâ nĭamurĭ, au tâmpit nasul acelor vrăjmaşĭ, şi de toate alalte a Evropiĭ némurĭ, nebiruiţĭ Varvarĭ. Insă de pe cuvintele Istoriculuĭ aĭavé să poate înţălége, că Româniĭ ceştĭ din coace de munţĭ; adecă din Moldova, şi din ţara Muntenéscă, cu toţiĭ odată să fie părăsit părţile despre câmpĭ, şi la strâmptorile munţilor, cumu-ĭ pre la Câmpul-lung, pe la Ocnă, pe la Tazlău, şi pe la Totruş, şi pre la alte trecătorĭ pre unde sint în ţara Munteniască, să fie oprit năvala luĭ Batie. Iară ce Domn pe acéĭa vréme să fie fost stăpânitoriu Românilor, anume la Istoricĭ să aflăm, n'am putut; fără cât putem cu socotéla înţelége, că Istoriciĭ pomenind la anul 1206: pre acel a tuturor Românilor vestit Domn, Ioan: şi viniré cé din tâĭ a luĭ Batie, când l'au oprit Româniĭ, cu Săcuiĭ înpreună, să nu între în Ardĭal tâmplându-să la annul 1236: de va fi lungit acel Ioan Vod Alexie Domniĭa peste triĭ-zăcĭ de anĭ, cu bună samă, poate că şi năpada luĭ Batie în vremile luĭ să fie căzut. Iară de i să va fi tâmplat moarte maĭ denainte, (căcĭ şi pentru acésta ştire dintr'alţĭ Istoricĭ neavând, cevaş din capul nostru a adeveri nu putem) fără prepus ĭaste că pe vremile a vre-unuĭ fićor, sau nepot a luĭ trebue să să fie tâmplat, cariĭ Dragoş Vod, şi Radul Vod să fie fost, multe socotéle sint, carile ne pot adeveri Ce pentru acésta având maĭ pre urmă maĭ pre larg să zicem, la cuvântul de acmu, să vinim. Decĭ dară Româniĭ, cariĭ în Misia trecusă, înpinşĭ fiind de Bulgarĭ, şi de Latinĭ, întâĭ au trecut Du-

Marin Par. 2, carté 3. cap 13 şi 16.

năré, precum am zis, în ćasta parte (deosăbĭ de cariĭ au rămas în ţara Grecéscă) de grijé luĭ Batie, atuncé s'au tras la munţĭ, trecând la Ardél, unde cătă-va vréme, întâĭ cu poftă, apoĭ şi cu désila opriţĭ fiind de Bela Craĭul Unguresc, acolo s'au şi aşezat, până când vréme aflând, Dragos Vod cu o samă în Moldova, ĭară Radul Vod negrul cu alţiĭ în ţara Muntenéscă, s'au întors; pentru cariĭ înnainte la locul şi vrémé sa vom zice. Iară pe locurile, carile sint acmu a Moldoviĭ, de peste Prut pănă în Nistru, şi de peste Nistru pănă la Buh, şi pănă în Nipru, în urma luĭ Batie, au rămas lăcuitorĭ, Tătarâĭ ce le zicé Comanĭ (aceşté sânt acmu Tătarâĭ cariĭ să chĭamă Cobanĭ) (1), pentru cariĭ am pomenit de la înpărăţiĭa luĭ Isachie Anghel, şi pre la vremile ce au luat Latiniĭ de la Grecĭ Ţarigradul:—Acésta ce noĭ zicem, din cuvintele luĭ Nichita Honiatis, curat să poate adeveri, carile în Istoria sa aşé arată. «Pre acéstaş vréme, şi Ioan Craĭul Bulgăresc cu Latiniĭ prieteşug legând, şi înpotriva Grecilor, cariĭ la Thessalia, Machedonia, şi în alte a Greţiiĭ Provinţiĭ câte-va apucând, cineş de capul său le ţiné, mărgând, pre uniĭ au suppus, ĭară pre alţiĭ cu tocméle de pace ĭ-au aşezat. Cu care mijloc Henric înpăratul Latinilor maĭ cu vréme, încă maĭ întărindu-să, nu numaĭ Thessalia, şi Peloponisul în Greţia; ce încă şi toate cetăţile, cari le apucasă Ioan Alexie în Trachia şi în Misia, stăpâniriĭ sale lĭ-au adaos.» Aşé dară Româniĭ noştrĭ, precum zisăm, de Latinĭ înpreună şi de Bulgarĭ asupriţĭ fiind, lĭ-au căutat a tréce Dunăré ĭarăş înnapoĭ, la locurile sale céle vechĭ. Iară cariĭ s'au fost întins pănă în Epir la Greţia, acolo au şi rămas (pentru cariĭ la cursul vremilor, pe la înpărăţiĭa luĭ Ioan Cantacuzinos, câte-va avem să arătăm). Iară după ca au trecut Româniĭ din Misia în Moldova, şi în Munteniĭa după 16, anĭ (precum maĭ denainte am arătat) s'au tâmplat şi năpala luĭ Batie, şi aşé şi treceré Românilor la Ardĭal tot de odată s'au tâmplat (2).

Nichita Honiatis în carté Istoriiĭ sale cé de pre urmă

(1) Notă autografă a autoreluĭ.
(2) In manuscript numerotaţia capitolelor sare de la nr. 3 la nr. 5.

CAPUL IV.

Arată-să, precum şi pre vrémé luĭ Batie, o samă de Românĭ au fost rămas prin cetăţile pre marginile Dunăriĭ, pănă în maré négră, cariĭ împreună cu ceĭ trecuţĭ la Ardĭal, au luat Protecţia Crailor Ungureştĭ.

Aşé dară în carté trecută din Istoriciĭ streinĭ, şi după adeverinţa hronologhiiĭ am arătat, precum Henric înpăratul Latinilor în Ţarigrad, la anul de la Hs 1210 au luat toate cetăţile în Trachia şi Misia, carile le cuprinsése Ioan Alexie cu Vlachiĭ, după caré au urmat şi trécerë Românilor peste Dunăre înnapoĭ. Aşijderé am arătat că cea dintâĭ a luĭ Batie năpadă, şi războĭul luĭ cu Vlahiĭ şi cu Săcuiĭ, s'au tâmplat la anul 1237, adecă în al 17 an după înturnaré lor peste Dunăre. Acmù vine rândul să aratăm, o samă de Românĭ, cariĭ şi pe vrémé luĭ Batie, tot au fost rămas prin cetăţile de pe malul Dunăriĭ pănă în maré négră, şi ceĭ ce au fost trecut din Misia de Latinĭ, şi de Bulgarĭ împinşĭ, precum, şi când au luat Protecţia Crailor Ungureştĭ. Caré o aflăm din Istoricĭ, să să fie tâmplat pe la anul de la Hs. 1222, adecă cu 12 anĭ după ce s'au întors la alalţĭ peste Dunăre, maĭ pre urmă; şi cu 16 anĭ maĭ denainte de năpada luĭ Batie. Acéstă dară a Românilor supt Crăiĭa Unguriască Protecţie, precum din Istoriciĭ streinĭ, cu curate cuvinte am arătat, aşé din hronicele noastre, puţin, şi numaĭ pe désupra, cum să zice, însămnată, a o arăta ne vom nevoi. Dintre ciĭ streinĭ dară Istoricĭ, cu acéstă mărturie, întâĭ ne ĭase înnainte Anton Bonfin, de atâté orĭ de la noĭ lăudat, carile zice, că «pe vrémé luĭ Carolus Craĭuluĭ unguresc, (carile au fost Craĭu pe la anul maĭ sus pomenit), sculându-să cu războĭu, ş'au luat cetaté Severinul, din mâna Banuluĭ, carile atuncé, acolo stăpâniĭa, alaltă ţară a Vlahiiĭ, care n'are ape, (caré să înţelége Basarabia. sau precum noĭ acmù cu nume Tătărăsc ĭĭ zicem Bugĭacul), şi să întinde pănă la maré négră, au fost supt ascultaré Crailor Ungureştĭ.» De pe acéste dară a luĭ Bonfin cuvinte, putem cunoaşte, că pe acéle vrémĭ au fost nişte lăcuitorĭ Românĭ, precum în ţara Muntenéscă, pe Anton Bonfin Decada 2 carté 9.

Dunăre în sus, până la Severin, aşé pe Dunăre în ğos până la maré négră. Nicĭ ĭaste de crezut, precum aceĭ Craĭ Ungureştĭ, să să fie numit stăpânĭ a locurĭ pustiĭ, şi de tot fără oamenĭ, şi ales Banul de Severin puteriĭ sale biruindu-să, nevrând şi acé cetate, (caré una numaĭ şi singură ĭera Crailor Ungureştĭ neascultătoare), să o suppue Craĭuluĭ, el viind cu războĭu, şi în putére au luat-o. Acéstaş să adeveréşte, şi din Diplomatele Crailor Ungureştĭ, cariĭ în toate Diplomatele, ce au făcut, de pe la anul 1222 până la anul 1270, au vrut să scrie în titulurile sale, Craĭu, şi a Gallitiiĭ, caré ĭaste Valahia cé întinsă din munte pe malul Dunăriĭ până în maré négră, de pre care nume poate că şi astăzĭ ţinutul Galaţilor să chémă. Acéstaş maĭ pre urmă (precum acum zisăm), s'au chemat Basarabia; a căriĭa lăcuitorĭ, pre vrémé năpăziĭ luĭ Batie, prin cetăţĭ neîncăpănd s'au tras spre Severin, şi peste Olt, unde şi la stăpâniĭa Bănĭască, uniĭ dintr'ânşiĭ au ağuns, precum puţin maĭ ğos să va vidé. Decĭ orĭ de pe aceştĭ Băsărăbeştĭ, orĭ de pe Baniĭ, cariĭ stăpăniĭa Severinul, şi până astăzĭ, Baniĭ în ţara Munténéscă, macar că supt ascultaré, şi voĭa Domnuluĭ sint, însă după privileghiile poate fi, carile d'inceput au fost având, şi la Boerie sint maĭ de frunte, şi altă putére au peste Olt, nu numaĭ a ğudeca, ce şi cu mórte, pre vinovaţĭ a căzni; şi tot acel vechĭu titul de Ban îş ţin. Iară acest nume Ban, precum îl tâlcuiĭaşte Leunclavie, va să zică, purtătorĭu de Stĭag. Ce pentru maĭ curat să arătăm precum şi Bugĭacul, o dată s'au fost chemând Basarabia; şi titulul acest Bănesc, precum este maĭ vechĭu de cât Domniĭa Raduluĭ Vodă Negrul, singure cuvintele luĭ Leunclavie (pre carile le pomenéşte din vechĭu Istoricul Cureus Secretarĭul luĭ Maximilian Chesarĭuluĭ), precum sint faţă să le aducem. «Basarabia, zice, ĭaste Olatul cel maĭ de laturĭ a ţăriĭ Moldoviĭ, până la maré négră, în care Olat să cuprinde Chiliĭa, şi Moncastrul (adecă cetaté albă). Iară acest nume l-au luat de la Besiĭ, cariĭ odată au lăcuit în Thrachia. Văzut am, zice Cureus Istoricul, în curté luĭ Maximilian al doilé, Avgustul, pre un Nicolaĭ, de moşiĭa sa din viţa Domnilor de Bassarabia născut, şi precum Uricile, carile cu pecoţĭ de plumb aräta, şi maĭ vârtos şi une mărturiĭ a Veneţi-

Leunclavie în Pantecte cap 129.

ĭanilor, carile acéstaş adeveriĭa, precum acéstă ţară Bassarabia, să 'ĭ fie fost moşiĭa.» Şi ĭarăş Leunclavie într'acelaş loc zice: «Ţărâle, carile maĭ de nainte vréme ĭera supt stăpâniré Crăiiĭ Ungureştĭ; din carile unele şi acmu sint tot supt a eĭ stăpânire, sint acésté: ţara Unguriĭască, Dalmaţia Croaţia, Slavonia (adecă Illiria), Ramia sau Rama, (cu care nume în titulul Crailor Ungureştĭ să înţălége Bosna), Sirbia, Galliţia, sau Vlahia, Lodomiria, Comania, şi Bulgaria. Cătră acésté ţărĭ, face-să şi pomeniré Banilor Mohavinénilor, şi a Severinénilor, care Severin ĭaste cetate în ţara Munténéscă lângă Dunăre de Sever înpărat zidită. Iară numele Ban să cunoaşte, zice, că ĭaste făcut din numele Bando, carile în Pravilele, sau aşezământurile înpărăteştĭ, să zice Banderium, Iară Greciĭ zicé Banuluĭ Φλαμουλάρις, de la cariĭ luând Turciĭ a lor săĭ, li-au zis sangĭac Beg.» Acésté dară până aicé Leunclavie. Iară Laonicos Halcocondilas, zice, precum cel maĭ vechĭu a Moldovénilor scaun au fost Λευκόπολις, adecă cetatea albă; caré nu poate să să înţălĭagă, că doară au fost scaunul şederiĭ Domnilor, după înturnaré luĭ Dragoş Vodă de la Ardĭal, căcĭ de ar fi fost vre o dată Cetaté albă scaunul Domniiĭ, Hronicile Moldoviĭ, carile scriu viaţa Domnilor de la Dragoş Vodă încoace, acésta nepomenit n'ar fi lăsat. De care lucru fără prepus să poate înţălége, că cetaté albă au fost scaunul stăpânitorilor acelor Românĭ, cariĭ şi maĭ denainte, şi pe vrémé prăziĭ luĭ Batie, prin cetăţile de pre marginile Dunăriĭ, neclătiţĭ au rămas, adecă, de la maré négră, până la Severin.

CAPUL V.

Acastaş să poate înţelége, din Hronicul ţărâĭ Munteneştĭ, şi din Hronicul Moldovenesc.

Iară dintr'ale noastre Hronice, întâĭ dovadă avem din cel Muntenesc, carile dice, că când au ĭeşit Radul Vod Negrul de la Ardĭal în ţara Munténéscă, atuncé şi Băsărăbeştiĭ, cariĭ ĭera maĭ denainte lăcuitorĭ pre Olt, sculându-să cu toţiĭ au vinit la

Radul Vodă, şi i s'au închinat, dându să supt ascultaré, şi poronca luĭ, ca deciĭa numaĭ unul Radul Vodă, să fie peste toţĭ stăpânitorĭu; Iară pentru aceĭ Băsărăbeştĭ ce lăcuĭa pre atuncé de la Olt încolo, şi când, şi de unde, şi ce nĭam să fie fost, Hronicul Muntenesc, maĭ mult ceva nu arată. Iară de vréme ce Leunclavie cu Cureus Sécretarĭul, amândoĭ în cĭata Istoricĭască vestiţĭ bărbaţĭ, mărturisesc, precum acel nărod, ce s'au fost chemând Băsărabĭ, n'au fost de alt nĭam, nicĭ de aĭuré vinit, ce tot din némul Românesc. Iată că fără greş putem socoti, că o samă de Românĭ, şi maĭ denainte, şi maĭ pre urmă, 'de prada luĭ Batie să fie fost rămas neclătiţĭ pre locurile sale, şi ales prin cetăţile, de la cetaté albă, precum am şi maĭ zis, pănă la Severin; şi precum acel nărod Băsărăbĕsc sculându-să de pe câmpiĭ Bassarabiiĭ, să să fie tras spre pădurile Oltuluĭ, şi acolo deciĭa să fie rămas locaşĭ; de la cariĭ şi astă-zĭ familia Băsărăbeştilor în ţara Românéscă să trage, luând adecă stăpânitorĭul, sau Banul lor de atuncé, nume de pe numele nărodeluĭ, din care familie şi Domnĭ vestiţĭ au ĭeşit în ţara Muntenéscă, precum cursul Istoriiĭ înnainte la locul său va arăta. Iară din Hronicul Moldovenesc, întâĭ zicem, că mare jéle ne ĭaşte, căcĭ Hronicul, carile au fost scris maĭ denainte de Hronicul luĭ Uréche Vornicul, şi a luĭ Misail Măzacul, să aflăm nicĭ cum n'am putut. Iară precum cel d'întâĭ Istoric a ţărâĭ Moldoviĭ să nu fie fost Uréche Vornicul, singur el mărturiséşte, de vréme ce în multe locurĭ pomenéşte de Hronicul cel Moldovenesc. Aşijderé Misail, şi Simion véde-să, acel vechĭu hronic să-'l fie avut la mână, căcĭ şi eĭ pomenesc de acelaşĭ Hronic, precum şi de a luĭ Uréche, şi ales Misail Călugărul anume însămnéză, precum acel d'întâĭ Istoric, au fost însămnând viĭaţa Domnilor, de la Dragoş Vodă, numaĭ pănă la Pĕtăr Vodă Şchiopul. Zicem dară că mare jéle ducem, pentru căcĭ acel vechĭu Hronic, la mână nu nĭ-au vinit, ĭară pricina ĭaste, căcĭ văzind noĭ adăosăturile basnelor, carile acel Misail, şi următorĭul luĭ, Simion, din uscată tidva lor lĭ-au scornit, şi în Pridosloviĭa Hroniculuĭ luĭ Uréche, fără nicĭ o ruşine a le amesteca au îndrăznit, atâta, cât acmù orĭ-ce şi adevăr ar fi scris, toată Credinţa ş'-au pierdut, căcĭ semel mendax,

semper mendax, odată minciunos, pururé minciunos, rămâne, ὁ ἐν ἑνί καὶἐν παντὶ, cel ce într'una, acela, şi în toate; şi căcĭ acésta ĭaste dobânda minciunosuluĭ, ca când ar grăi şi adevĕrul, să nu să maĭ crézĕ. Iară de am fi avut acel vechĭu Hronic la mână, precum pentru înturnaré luĭ Dragoş Vodă la moşiĭa sa, aşé pentru alţĭ Românĭ, cariĭ au maĭ rămas pe supt munţĭ, şi pre la locurĭ maĭ tarĭ, şi după năpada luĭ Batie, multă lumină, socotim, în aflaré, şi în ştiinţaré adevĕruluĭ c'am fi putut avé. Iară dintr' acéste Létopiseţe, carile acmù prin mânule noastre să poartă, macar că chip, şi socotială de adevĕrată Istorie nu pot avé, însă pre cât arată, că şi maĭ denainte de înturnaré Moldovénilor de la Ardél să să fie aflat nişte Cojocarĭ Ungurĭ la Sucĭavă, şi nişte Olarĭ la 'Bae, şi de un Iaţco Rus, la satul, carile de pe numele aceluĭ Rus, şi acmù să să fie chiemând, Ieţcaniĭ, Acésté de au fost aşé adevĕrat, putem zice, că de mirat, lucru ĭaste, cum Unguriĭ şi Rusiĭ, oamenĭ streinĭ fiind, s'au putut stăvi, şi a să ţiné pre acéle locurĭ, ĭară ceĭ de moşie, nicĭ cum? Ce acésté, precum adevĕrul Istoricilor streinĭ dovedéşte, aşé noĭ le ţinem, să nu fie altă, fără numaĭ Basne din slabĭ şi proştĭ crierĭ scornite, precum şi de capul bouluĭ în pecété ţărâĭ, să să fie luat de pe Boul cel sălbatec, pre carile gonindu'l căţéoa Molda, şi înnecându-să în apa Moldova, de pe numele aceiĭ căţéle întâĭ apa să să fie chemat Moldova, ĭară apoĭ de pe numele apiĭ, toată ţara. Ce pentru pecété ţărâĭ, am arătat aĭuré, că nu poate de aĭuré să să fie luat, fără numaĭ de pe Cetaté caré întâĭ au făcut Traĭan înpărat în Dachia, şi au numit-o Caput Bovis, Capul Bouluĭ. Iară numele ţărâĭ marturĭ ni sint Istoriciĭ streinĭ, că încă şi maĭ dennainte de Traĭan, când trăiĭa pe acésté locurĭ Dachiĭ, o parte din Dachĭa, s'au fost chemând Molisdavia, adecă Davia moale, şi multe cetăţĭ într'ânsa, a cărora numere maĭ mult să sfârşiĭa în Davia, sau Dava. Aşijderea târgul Romanul, carile ĭaste pe apa Moldova, după ce s'au aşezat Romaniĭ luĭ Traĭan- în Dachia, s'au fost chemând «Forum Romanorum», adecă târgul Romanilor. Acésté dară numere Istoriĭa adevărată aşé le va, aşé le zice, ĭară nu scornite, (precum va Băsnuitorĭul Misail, şi altul ca dânsul Simion) din floace de cojoc, şi din hârburĭ de

oale. Ce pentru acéste în ćastă dată maĭ multe a zice părăsind, poftim pre cititorĭul nostru să nu să lenéscă a cerca în carté hotărîriĭ ţărâĭ Moldoviĭ, pre caré cu patru anĭ maĭ înnainte în limba lătinéscă am scris-o. Iară de va plăcé luĭ Dumnăzău să maĭ fim între viĭ, şi pre acéĭa în limba nóstră; ca şi pre aćasta, a o întoarce vom pune osteninţă, că acolo nedejduim, că de toate pre amănuntul, şi îndestul să va înştiinţa.

CAPUL VI.

Arată-să, moşiile, cetăţile, târgurile, şi olaturile, carile aŭ ţinut odată Româniĭ din Moldova, şi din ţara Munteneścă, în Ardél.

Aducu'm aminte, precum pomeniţiĭ Misail, şi Simion, şi către dânşiĭ adaosul Istratie (carile şi Logofăt al triile au fost la răpăosat Părintele nostru Constantin Voevod Cantemir), precum în Pridos lovĭĭa Létopiseţuluĭ lor, şi altă năpaste aruncă asupra luĭ Dragoş Vodă, cu Româniĭ săĭ, nu maĭ nescărăndăvićoasă de cât cé dintâĭ, cu temniţile şi cu Tâlhariĭ Râmuluĭ, şi cu Laslăul lor cel mincĭunos. Indrăznind dară eĭ scriu, precum Dragoş Vodă cu oameniĭ săĭ, să fie fost strânsură de oamenĭ proştĭ, adecă păstorĭ, cariĭ îş ţin viaţa prin munţĭ, cu oile, apoĭ din păstorĭ îĭ face vânătorĭ, şi cu tâmplaré vânatuluĭ să fie trecut munţiĭ din Ardĭal spre Moldova, şi aşé să fie descălecat ţara Moldoviĭ, cu acé strânsură de oamenĭ, între cariĭ să fie fost şi Ungurĭ, şi Ruşĭ, şi altele ca acéste blojăriturĭ, ce zic eĭ în pomenitul lor hronograf. Deci dară pentru Dragoş Vodă, precum au fost Domn, şi fićor de Domn, în cursul cuvântuluĭ, înnainte, pre larg vom arăta. Iară aicé arătând noĭ moşiile, şi cetăţile, carile au ţinut Româniĭ amânduror ţărâlor acestora în ţara Ardĭaluluĭ, de pre acesté curat să va puté cunoaşte, precum nu prostime, nicĭ chipurĭ necunoscute au putut să fie oameniĭ, cariĭ cu acest félĭu de moşiĭ au fost slăbiţĭ. Aşé dară véde-să că după ce s'au tras Româniĭ noştri pre vrémé năpăziĭ luĭ Batie spre Ardĭal, şi apoĭ Bela Craĭul Unguresc după ce s'au întors la Crăiĭa sa, (precum la locul său am spus) şi văzindu'ş ţara, şi

toată oblastiĭa de fierul, şi focul Tătarâlor sfărâmată, şi de lăcuitorĭ aşéş maĭ de tot pusteită, şi deşertată, precum n'au maĭ lăsat pe Cavalériĭ ceĭ de Rodos ce 'ĭ vinisă într'ajĭutorĭu să să întoarcă înnapoĭ; ce cu darurĭ marĭ şi multe biruindu'ĭ, ĭ-au făcut să rămâe lăcuitorĭ în ţara sa, dându-le cu privileghiĭ lungĭ, şi late moşiĭ, în care chip putem créde, să fie făcut şi Românilor noştri, cărova locurĭ de traĭu, şi moşiĭ îndestule arătându-le, să 'ĭ fie oprit în Ardél, din cariĭ uniĭ maĭ pre urmă cu Domniĭ lor s'au întors la moşiile sale, adecă în Moldova, şi în ţara Muntenéscă, ĭară uniĭ pre acéléşĭ locurĭ în Ardél au rămas, precum tuturor ştiut ĭaste, că Ardélul şi acmù de Româniĭ noştri ĭaste plin, cariĭ pănă nu de mult, némişĭ ca aceiĭa ĭera, cât şi în sfatul de obşte, înpreună cu alalţĭ Ungurĭ, şi Saşĭ încăpé. Acestora dară tuturor Olaturile, carile să li să fie vinit, deosăbĭ de ştiinţa de obşte, marturĭ ne sint încă şi Mapele Gheograficeştĭ, adecă tablele ce însămnéză hotarâle, şi ţinuturile ţărâĭ Ardĭaluluĭ, şi ales, carile cu porunca luĭ Emeric Techelie Domnul Transilvaniiĭ s'au tipărit. Că Mappa altă nu ĭaste, fără numaĭ Istorie în şiruirĭ însămnată, caré de cât Istoriĭa în slove spusă, maĭ chĭar, şi maĭ aĭavé arată părţile loculuĭ, şi ţinuturile ţărâĭ. In pomenita dară Mappă, toată ţara Ardéluluĭ în câte-va Provinţiĭ, adecă ţinuturĭ să desparte, din carile unele (deosăbĭ de céle Săsăştĭ) au fost Moldoveneştĭ, adecă a Românilor, cariĭ au fost trecut acolo despre parté Moldoviĭ, ĭară altele Munteneştĭ, supt a cărora nume şi pănă astă-zĭ să chĭamă, şi să scriu. Iară maĭ de nainte de năpada luĭ Batie, după ce au scos Ghepidiĭ pe Româniĭ cariĭ au fost [pus] Traĭan în Ardĭal (precum noĭ la locul său anume am pomenit) alte coloniĭ de la Italia să maĭ fie vinit, sau într'altă parte în Ardél să maĭ fie întrat, nicĭ la un Istoric noĭ n'am aflat, de care lucru de crezut ĭaste, că după ce s'au înturnat Craĭul Bela la Craiĭa sa să le fie dat, precum zisăm, acéste, ce vom să pomenim moşiĭ. Decĭ dară din ţinuturile Românilor de Moldova, întâĭ ĭaste ţinutul Rudivaniĭ, carile maĭ denainte româneşte să chema Rodna; ĭară cetate într'acel ţinut să chĭamă Vestendorf. Al doilé ţinut au fost, Tordia, pe apa Morăşuluĭ. Al triilé ţinut au fost Cochelvar, carile ĭaste între Clĭuşvar, şi între Mediĭaş, pe apa Cochel. Al patrulé

ţinut au fost Totrus, cu cetaté Pogava, cu alalte multe sate a Olatuluĭ său. Româniĭ poate fi acestuĭ ţinut fiind trecuţĭ de pe apa Totruşuluĭ, şi a Bacăuluĭ, cu acelaş nume au numit şi ţinutul din Ardĭal, în carile s'au fost aşezat eĭ, Totrus, şi cetaté de pe Bacov, Pogava; puţin oarece Unguriĭ voroava numerelor, după graĭul 'lor schimbând. Aşijderé Româniĭ despre parté ţărâĭ munteneştĭ, pre lângă ţinutul, carile acmù să chĭamă Zatmar, au ţinut cetaté Fines, Cheplac, Beling, Papneţ, Belé, şi Mişcovul. Iară între Alba Iulia (caré ĭaste Oradiĭa mare), şi între Sibiĭu, au avut târgul Roşiiĭ, a caruĭa lăcuitorĭ apoĭ după înturnare s'au chemat cĭata Roşiiĭ, precum şi cĭata Sirbilor ce să chema Venediĭ, s'au chemat Venetinĭ, precum şi astă-zĭ în ţara Munteniască, acéste céte cu nemutat nume să ţin. Acoloş maĭ avut-au şi ţinutul Halaoş, (din carile apoĭ au ĭeşit Radul Vod Negrul în ţara Munteniască), şi Beniĭ, Morséniĭ, Hacegul, şi Verhel, (care cetate întâĭ să chema Ulpia Traĭana). Aşijderé, pe apa Strela, cărie astă-zĭ îĭ zic Strig, au avut Mediĭaşul, Craşé, şi Sapsonul. Acéste olaturĭ dară, şi cetăţĭ au ţinut Româniĭ pe acéĭa vréme în Ardĭal; şi deciĭa câtă-va vréme, au rămas cu Unguriĭ, şi cu Sasiĭ moşnénĭ, şi stăpânitorĭ acelor locurĭ, unde Româniĭ noştri pe vréme luĭ Batie sau cu Domnul lor Ioan Alexie, sau cu vreun ficór a luĭ, pre carile să-'l fie chemat Bogdan (căcĭ pentru aćasta chiar a ne adeveri nu putum) să să fie aşezat, însă cu Româniĭ pre acélé locurĭ Domn să fie fost un Bogdan Vodă, nu numaĭ căcĭ şi astă-zĭ între Româniĭ Ardelénĭ să pomenéşte; ce încă şi târgul Bogdan, carile ĭaste unde dă apa Maramorăşuluĭ în Tisa, de pre numele aceluĭ Bogdan să să fie chemat, socotim. Iară acestuĭ Bogdan Vodă să-'ĭ fie fost porecla, Negrul, să dovedéşte, că şi Radul Vodă în ţara Muntenéscă, s'au chemat Negrul, şi ţărâle amândoaâ, una s'au chemat Μελανὴ Βλάχια (Vlahia nĭagră), ĭară alta Μελανὴ Βογδανία (Bogdania négră), şi aşéşĭ Domnul Moldovénilor la Istoricul Laonic Halcocondilas să chĭamă Ἄρχον τῆς μελανῆς Βογδανίας, adecă, Domnul a Bogdaniiĭ négre; de la Istoriciĭ Greceştĭ, maĭ pre urmă, şi Istoriciĭ Turceştĭ înprumutându-să, în céle maĭ vechĭ Istoriĭ a curţiĭ înpăraţilor turceştĭ, ţăriĭ munteneştĭ îĭ zic: قرا الاق Caraiflac, ĭară ţăriĭ Moldoviĭ قرا بغدان Cara Bogdan, adecă ţărâle a

luĭ Bogdan cel negru. Ce de acésté la locul său înnainte, şi maĭ pre larg avem de zis; Iară acmù în scurt atâta vrum să arătăm, că de pre acésté moşiĭ, pre carile lĭ-au ţinut Româniĭ noştri în Ardĭal, cu Unguriĭ şi Sasiĭ înpreună némişĭ fiind, aĭavé să cunoaşte, întâĭ: că după ce au trecut eĭ în ţara Ardéluluĭ, nu ca nişte oamenĭ proştĭ, şi fără capete, sau ne băgaţĭ în samă să fie fost, ce cu Domniĭ, şi Némişiĭ lor să fie lăcuit pre acéle locurĭ. A doa, să cunoaşte, că văzind maĭ pre urmă ĭarăş aceĭ. Românĭ, precum locurile lor céle d'intâĭ s'au curăţit de poĭadé Tătarâlor, (precum înnainte vom arata, cum, şi cu ce mijloc s'au râdicat Tătarâĭ de pe acésté locurĭ), ĭarăş cu Domniĭ săĭ, ĭară nu cu strânsură din Păstorĭ, precum măzaciĭ pomenesc, s'au înturnat la locurile sale céle de moşie; adecă Dragoş Vod ficórul luĭ Bogdan Vodă, cu o parte în Moldova, ĭară Radul Vodă Negrul, sau frate, sau văr luĭ Dragoş Vodă, cu alta, în ţara Muntenéscă. Amăgéşte-să Neculaĭ Costin Logofătul, carile dând de nişte cuvinte a luĭ Anton Bonfin, unde el zice, că pe vréme luĭ Ludovic Craĭuluĭ Unguresc, un Bogdan Vodă, să să fie întors din Ardél ĭarăş la Moldova, însă acest Domn pre vrémé aceluĭa Craĭu n'au putut fi Bogdan Vodă, carile au trăit cu Româniĭ în Ardél, maĭ de-nainte de înturnaré luĭ Dragoş Vodă, ce au fost Stefan Vodă, cu porecla Bogdan, ficiorul luĭ Dragoş Vodă, şi nepot luĭ Bogdan-Vodă, carile fiind acmù Româniĭ de câţĭva anĭ maĭ înnainte în Moldova, pe vrémé luĭ Lĭudovic Craĭuluĭ Unguresc şi a luĭ Stefan Vodă Domnul Moldoviĭ, au maĭ fost şi alte poĭade de Tătarĭ, cu Atlan Hanul Tătărăsc, de a cărora nevoe acest Stefan Vodă ĭarăşĭ s'a fost tras la Ardél, apoĭ după râdicaré Tatarâlor, şi Stefan Vodă, cu bejeniile sale, ĭară s'aŭ întors la Moldova, caré aşé să fie fost din singure cuvintele luĭ Bonfin curat să poate înţelége; că el nu zice, precum acel Bogdan Vodă atuncé întâĭ să fie ĭeşit de la Ardial în Moldova, ce zice, că râdicându-să Tătarâĭ de pe Moldova, Bogdan Vodă, ĭarăşĭ s'au întors la locul săŭ. Çe acéstă povésté cu Atlan Hanul, şi cu bejeniré luĭ Stefan Vodă (căruia Bonfin de pe poreclă îĭ zice Bogdan) în Ardial, în Hronicul Moldoviĭ după ĭeşiré luĭ Dragoş Vodă, de va învoi Dumnăzău, pre larg vom zice; Iară acmù la rândul Hronologhieĭ, de unde ni-am abătut, să ne întórcem.

CAPUL VII.

Arată-să, cum Grecii iarăş au luat Ţarigradul de la Latini.

Theodor Lascaris. Lét 1259. Zis-am dară în céle trecute, precum că la anul 1259 Ioannis Duca înpăratul Grecilor, după ce au înpărăţit ani 33 murind; au stătut în locul lui înpărat fićorul său, Theodor Lascaris; Ce acesta încă numai trii ani, şi câte-va luni înpărăţind, la anul 1259 au murit; şi rămâind fiiul său (1) cucon numai de şése ani, cu testament de moarte l-au lăsat pe paza unui Muzalos, adecă ca să chivernisască lucrurile înpărăţiii, pănă va sosi fićorul său la vârstă. Care Muzalos, ca un spurcat vicliian, dându-ş cuvinte cu Mihail Paleolog, în curândă vréme, şi aşéşi într'acelaş ann, pre cucon şi din înpărăţie, şi din viaţă l-au scos. După a căruia peire, cu sfatul de obşte, ales-au la Mihail Paleolog. chivernisala înpărăţiii pe Mihail Paleolog, însă cu titulul de Despot. Lét 1266. In vrémé dară acestui înpărat, la anul 1266, Grecii iară au răscumpărat Ţarigradul de la Latini, a căriia tâmplări Istorie, Nichifor Grigoras pre larg o povestéşte, din carile noi, cât pentru trebuinţa însămnării ar fi, scoţind, pre scurt macar însă cu condeiul nu o vom tréce; Intrând zice, al triilé an, a înpărăţiii lui Mihail Paleolog, s'au fost sculat un Domnişor, pre carile aşijderé Mihail l-au fost chemând, şi cu chip tâlhăresc, au fost întrat în Machedonia, şi în Thrachia, şi au fost prădând cetăţile şi satele carile încă tot să ţiné de oblastiia înpărăţiii Grecilor. Mihail înpăratul, înştiinţindu-să, pentru răutăţile, ce făcé acel tâlhariu Mihail, au gătat câtă-va oaste, şi supt Hătmăniia frăţine-său lui Alexie Stratigopul (pre carile acmu şi Chesar îl făcusă), au trimis-o, pentru ca să spargă acé adunătură de prădători; însă în taină i-ar [fi] poroncit, ca trecând pe aproape de Ţarigrad, şi înştiinţindu-să de slabă, şi fără orânduială paza Latinilor, dându-i fortuna îndă-mână, ori cu ce chip ar puté, să să ispitiască, cândailé fără véste, ar puté răzbi în cetate. (Lungă iaste povésté aćasta, ce noi pentru a noastră trebuinţă foarte scurtă o facem). Chesariul dară Alexie, cu oasté de la Nichea purcegând, şi noapte sosind cu Cătărgile

(1) Loc alb în manuscript.

supt Țarigrad, au scos câtă-va oaste la uscat, carii dând noapté, peste un om bătrân Grec, încă maĭ bine s'au înștiințat, precum Latiniĭ nicĭ o grije de viniré nepriĭatinilor nu poartă, și precum eĭ numaĭ despre Limanul din luntru, unde le staŭ și vasele, să străjuesc; ĭară despre uscat, nu numaĭ prin turnurĭ, ce așéșĭ nicĭ pre la porțĭ nu să străjuesc. Către acésta le spuné, precum el știe o gaură pe supt zidul cetățiĭ, prin caré câțĭ-va întrarmațĭ, tot de o dată vor puté; întra în scurt: cu povățuiré aceluĭ bătrân, câțĭ-va slujitorĭ, pe acé gaură, cu mare inimă, au întrat în luntru, cariĭ îndată câte-va porțĭ a cetățiĭ deșchizind, Chesarĭul încă cu alalțĭ, nime înpotrivă stându-le, în cetate răzbind, din câte-va părțĭ au poruncit di-au dat foc caselor, și așé de o dată cu mare chiot spre în luntrul cetățiĭ purcegând, pre orĭ-cine timpina, supt sabie puné. Latiniĭ cu înpĕratul lor, din somn, supt foc, și supt sabie deșteptându-să, nu de altă,ce numaĭ cu fuga la corăbiĭ să scape, s'au apucat. Greciĭ, știindu-ș puținătaté, cu goana luĭ întisiĭa, ca nu cum-va nevoĭa, să-'ĭ întoarcă în vitejie; ce maĭ vârtos, cum să zice cuvântul, pod de argint, pentru ca maĭ pre lesne în corăbiĭ să saie, le așterné. Așé dară cetaté, precum cé din afară, așé cé din luntru, deșartă lăsind, apucându-șĭ numaĭ corăbiile, fără nicĭ o zăbavă, ș-'au deșchis pânzele, spre Propontis. Iară Alexie Chesariul, stăpânind Țarigradul, îndatăș, de neașteptată nărocire ca acésta pe înpăratul însciință, carile fără nicĭ o zăbavă, de la Nichea, cu totul rădicându-să, aŭ vinit în Țarigrad; și așé înpărățĭasa cetăților, ĭarăș au vinit pre mâna stăpânitorilor eĭ, ceĭ de moșie, și adevărațĭ. Luat au dară Greciĭ de la Latinĭ Țarigradul, la anul maĭ sus pomenit, în luna luĭ Iulie 25, după ce 'l-au fost ținut Latiniĭ fără cale, și tirănéste anĭ 58 lunĭ 3, ĭară după ce au așezat Mihail Inpărat scaunul înpărățiiĭ Greceștĭ ĭarășĭ în Țarigrad, și ĭ-au întărit lucrurile nu cu puțână laudă vécilor acelora, la annul 1283 dechemvrie 11, de boala ce 'ĭ zic, izbâcniré inimiĭ, s'aŭ săvârșit, după ce trăĭsă anĭ 58, și înpărățisă 24. Lét 1283.

După moarté luĭ Mihail Paleolog, aŭ stătut la înpărăție fiĭusău Andronic, carile s'au numit cel bătrân. Pre vrémé înpărățiiĭ

acestuĭ înpărat, arată-ne Istoricul Nichifor Grigoras, nu numaĭ întărită, şi slăvită stăpânire în Vlahia, ce încă precum Craĭul Sârbesc, să fie luat şie Crăĭasă, pe fata Domnuluĭ de Valahia, pentru caré, pre amănuntul vom zice.

CAPUL VIII.

Arată-să, precum Craĭul Sirbăsc, curând după prada luĭ Batie, să fie avut Crăĭasa, pre fata Domnuluĭ de Valahia.

Andronic cel Bătrân.

Frumos, şi adevărat ĭaste cuvântul, carile zic bătrâniĭ noştrĭ, că nime nu poate şti maĭ mult pe altul, de cât singur pe sine; *însă pentru căcĭ ştiinţa* pentru sine ĭaste maĭ gré de cât toate *ştiinţele*, pentru *acéĭa* pentru sine, maĭ mult trebue să crĭază pe altul, de cât pe sine. Socotiala acestuĭ cuvânt ĭaste acésta, că cine îş créde maĭ mult şie, de cât altuĭa, în greşala trufiiĭ să nu cază, peste putinţă ĭaste; ĭară când pentru sine, maĭ mult altuĭa de cât şie créde, atuncé cu multul maĭ vârtos îş stăruĭaşte stiinţa, caré în sine, şi pentru sine are. Cu acesta dară chip, când pentru lucrurile noastre, verĭ bune ar fi, verĭ proaste, nu noĭ, se streiniĭ mărturisesc, atuncé cu bună samă, şi pentru ştiinţa, caré avem în noĭ, putem fi adeveriţĭ; şi de proboziré şi cleveta altora păziţĭ, şi feriţĭ ne putem ţiné. Decĭ dară, cu acástă pravilă, şi noĭ adeverinţa Istoriiĭ, ce vom să aducem, urzind, célé ce de la alţiĭ pentru noĭ să mărturisesc, la mijloc a aduce purcédem. Pomenit-am dară maĭ denainte, precum pre la annul de la naşteré Cuvîntuluĭ întrupat 1246, să să fie râdicat Batie cu Tătarâĭ săĭ despre părţile Evropiĭ, şi să să fie întors ĭarăşĭ la locurile sale. Aşijderé, precum şi Bela Craĭul Unguresc, carile de nevoia Tătarâlor, până la Dalmaţia fugisă, să să fie înturnat ĭarăş la Crăiĭa sa în ţara Ungurĭască. Iară acmù, pe la anul 1274, adecă cu 9 anĭ maĭ de nainte de a sta la înpărăţie Andronic cel bătrân, aflăm la istoricul Nichifor Grigoras, carile cu deşchise cuvinte scrie, precum pre la anul pomenit, Craiul Sirbăsc să fie avut Crăĭasă pe fata Domnuluĭ de Valahia, care an ĭaste

numaĭ cu 28 anĭ maĭ pre urmă de înturnaré luĭ Batie, şi cu câţĭ-va anĭ maĭ înnainte, de cât anniĭ, cariĭ însămnéză Hronicile noastre să fie ĭeşit Dragoş Vodă în Moldova, şi Radul Vodă în ţara Munteniască. Ce pentru greşala ce fac Istoriile noastre în sămăluiré annilor, şi în însămnaré annuluĭ ĭeşiriĭ acelor Domnĭ, înnainte pre larg avem de arătat; Iară acmù la cuvintele luĭ Grigoras să ne uităm, şi să videm, cu ce pricină aŭ fost el îndemnat, de au pomenit, precum Craĭul Sirbesc să fie avut Crăĭasă pe fata Domnuluĭ de Valahia. Decĭ pentru maĭ bună credinţa, cuvintele Istoriculuĭ, precum sint, aşé Ellinéşte le vom pune faţă, carile sint acéste: «Τάυτην τὴν 'Ευδοκίαν (ἀδελφὴν τοῦ 'Ανδρονίκου τοῦ Βασιλεώς) πέμψας ὁ Κράλης Σερβίας ἐζήτει γυνάικα λαβεῖν, ἵν αιὼνιζούσας ποιήσῃ πρὸς Ρομαίους σπονδάς (ισχυρὸς γὰρ ἦν καὶ οὐ διάλιπε, τὰ τῶν Ρομαίων ἀεὶ συνχέων πράγματα, καὶ πόλεις, καὶ χώρας, τὰς μὲν αἱρῶν, τὰς δὲ ληιζόμενος) τοῦ το πολλαπλῇ μεριζωμένιν τῳ βασιλεῖ τὴν ἀπορίαν ἤνεγκε. Πρῶτον μὲν ὅτι περὶ-πλείονος τοῦ Κράλη φιλίας ἐτίθετο: δευτερον, ὅτι καὶ τὴν ἐκείνου συνάφειαν ἀποτρόπαιον ἡγεῖτο, ἡ τοῦ Βασίλεως αδελφὴ 'Ευδοκία, καὶ οὐδ'ακροις ὠσίν ἀκούειν ηνείχετο τῶν λεγόντων. Τρίτον, ὅτι καὶ τέταρτον ἦν ὅπερ ἦτα συνοικέσιον, τῇ γὰρ πρώτῃ θυγατρὶ τὸν τῆς Βλαχίας Ἄρχοντος ούσῃ, χρόνους τινας συνοικήσας εἶτα αὐτὴν μὲν ἔπεμψεν εἰς τὴν θρεψαμένην, ἠγάγε τὸ δὲ τὴν γυναῖκ 'αδελφὴν τοῦ αὐτ αδέλφου, τὸ μοναχικὸν αὐτὴν περιδύσας πρότερον σχῆμα: εἶτα τῆς τῶν Τρεβάλλων ἐκλησίας ἀνθιζαμένης ἐπι πολὺ πρὸς τον παράνομον, εκπέμπει καὶ αὐτὴν μετὰ πολὴν τὸν χρόνον, ἄγεται δὲ τὴν αδελφὴν τοῦ τῆς Βουλγαρίας ἄρχοντος Σφενδοσλάβου, σύζυγον τριτην αὐτὴν». Grigoras Tomul 1, carté 6. cap 9.

Carile în limba noastră să înţăleg aşé:

«Trimiţind, zice, Craĭul sirbăsc, poftiiĭa pre acéstă Evdochie (pe sora înpăratuluĭ Andronic) să o ĭae femée şi véćnică pace cu Romeiĭ să facă, căcĭ putérnic ĭera, nicĭ să părăsiĭa, lucrurile Romeilor tot-dé-una a tulbura, pre une oraşe cuprinzind, ĭară une ţărĭ prădând care lucru în multe cugete cu prepus ducé pre înpăratul, întâĭ, căcĭ prieteşugul Craĭuluĭ foarte de trebuinţă socotiĭa; A doa, căcĭ sora înpăratuluĭ Evdochia, macar cu coada urechiĭ lucru ca acesta să auză, nu primia. A triĭa, căcĭ căsătoriĭa, caré el acmù poftiĭa, ĭera a patra, de vréme ce pe fata Domnuluĭ Românesc, pre caré o avusése maĭ întâĭ, după ce trăisă cu dânsa câţĭ-va

anĭ, apoĭ au trimis-o în ţara sa, şi luasă pe sora muerii frăţine-său, pre caré dezbrăcând-o din Shima călugăréscă, o luase femée. Ce pentru lucru fără lége ca acesta, beserica Sirbască multă vréme stându 'ĭ înpotrivă, pentru ca să să strice acé căsătorie, ĭ-au căutat a o lăsa şi pe acéĭa, şi aşé luasă a triĭa muĭare pe fata luĭ Svetoslav Domnuluĭ Bulgarilor». Grigoras dară Istoricul ca acéste, ĭară noaâ mare jéle nĭ-au lăsat, căcĭ nicĭ numele Craiuluĭ Sirbăsc, nicĭ numele Domnuluĭ de Vlahia, Cine să fie fost, şi cum să-'l fie chemat, nu pomenéşte; că de ar fi pomenit numele Domnuluĭ de Valahia, multă şi nestânsă lumină ar fi dat adeverinţiĭ hroniculuĭ nostru. Ce de vréme ce Grigoras, cu acésta ne lasă lipsiţĭ, mérge vom pre la alţiĭ, pentru aćastaş, maĭ cu dédins a cerca.

CAPUL IX.

Oblicéşte-să numele Craĭuluĭ Sirbăsc, carile au ţinut pe fata Domnuluĭ Românesc.

Din Létopiseţul Sirbăsc, aflăm, precum acel Craĭu Sirbăsc, carile au fost cerşind pe Evdochia sora luĭ Andronic, arĭ apoĭ nu pe soru-sa, ce pe fie-sa Simonidis, au luat, să-'l fie fost chemat Mi-
Létopisăţul Sirbesc Glava 93. lutin, ficor luĭ Stefan, nepot altuĭ Stefan, şi strănepot luĭ Simeon, carile întâĭ între stăpânitoriĭ Sirbilor, au luat titul de Despot. Ce singure cuvintele Létopisăţuluĭ să aducem: «După ce au luat zice, Milutin pe fata luĭ Andronic (ĭară cum au luat pe fata, şi nu pe sora luĭ Andronic, maĭ gĭos vom arăta), i s'au născut dintr'ânsa un ficor, caruĭa ĭ-au zis Constantin. Iară Stefan, aşijderé ficor luĭ Milutin, carile ĭera născut din feméĭa cé maĭ d'intâĭ, (adecă caré zice Grigoras c'au fost fata Domnuluĭ Românesc), căzind în ura maştehiĭ sale Simonidiĭ, 'l-au zavistuit la tată său, precum ar fi ispitit-o pentru spurcată pre-curvie. Milutin crezind, cu lacrămĭ amestecatelor mincĭunĭ a mueriĭ, au prins pe ficĭorul său, şi fără nicĭ o milă ĭ-au scos ochiĭ; şi aşé orb, (pentru ca să facă deplin voĭa înpăratuluĭ) înpreună cu doĭ cuconĭ, ce avé,

anume Duşmn şi Duşan, 'l-au trimis la Ţarigrad.» După acéstĕ scrie ĭarăş acolo, precum Stefan orbul trăind în Ţarigrad, după cincĭ anĭ, Sfântul Neculaĭ cu mare minune, să-'ĭ fie deşchis ochiĭ, şi după moartĕ tătâne-său luĭ Milutin, să se fie întors ĭarăş în Sirbime, unde prinzind pe Constantin ficĭorul Simonidiĭ, să '-l fie omorât, şi să fie stătut el la Crăie. Ce acéstĕ necăutând la trébă noastră, altora le lăsăm, şi vinim la cuvânt. Pentru acéstĕ nu atâta am fi odihniţĭ, numaĭ cu Létopisăţul Sirbesc, di n'am vidé acéstéşĭ mărturisind, şi Istoriciĭ Greceştĭ. Că întâĭ acelaş Istoric Grigoras într'acelaş loc scrie, precum Andronic înpărat, având mare frică de putérĕ Sirbilor, şi văzind că soru-sa Evdochia, (carĕ ĭera rămasă văduvă de după Ioan înpăratul Lazilor), pentru pricinile, carile maĭ sus s'au pomenit, după dânsul să margă, nicĭ cum nu vré; de nevoe pentru ca să-'ĭ plinĭască pofta, ĭ-au căutat numaĭ să-'ş dé pe fată-sa Simonidis după dânsul, fiind copilă numaĭ de 5: anĭ. Ačasta dară aşé adeverindu-să, acmù avem datorie a arăta, precum acest Milutin Craĭul Sirbilor, să fie luat pe fata Domnuluĭ Românesc, pe la anul de la Hs 1274. Lét 1274. precum maĭ sus am pomenit. Pahimeris Istoricul scrie, precum Pahimeris carté 1, cap 31. acĭastă nuntă a luĭ Milutin cu Simonidis fata luĭ Andronic înpărat, să să fie făcut la anul: 1299: fiind atuncé Milutin la vârsta de 45 anĭ. Acéstă vârstă a luĭ Milutin o sămăluĭaşte Posonie, în notele luĭ Grigoras, la capul al şéselé. De vreme zice, ce singur Grigoras scrie, că atuncé Milutin ĭera cu cincĭ anĭ maĭ bătrân de cât Andronic înpăratul; Iară Andronic când ş'au dat fata după dânsul ĭera de 40: de anĭ, iată că Milutin, când au luat pe fata luĭ Andronic, au fost de 45 anĭ. Acmù de aicé lesne putem socoti, că Milutin când s'au însurat întâĭ de va fi fost la vârstă de 20 anĭ, ĭată că cu 25 anĭ de acéstă nuntă a Simonidiĭ maĭ înnainte, au luat pe fata Domnuluĭ Muntenesc, care an cade precum am zis, în anul de la Hs 1274: Iară de va fi fost şi maĭ tânăr de 20 anĭ, (care să şi poate créde), aşé încă maĭ cu mulţĭ anĭ înnainte să dovedéşte, precum acel Domn Românesc, să fie fost în ţara sa cu domnie întemeĭată, şi aşăzată, că de n'ar fi fost aşé, Craĭul Sirbăsc (carile şi de fata înpăratuluĭ Ţarigraduluĭ vrédnic s'au socotit), n'ar fi învoit să ĭa muere a unuĭ om prost,

şi necunoscut, şi maĭ cu dédins, că pre atuncé Craiĭ Sirbeştĭ şi Bulgăreştĭ, cătră maĭ mult nu să bătĕ, fără numaĭ să să améstece cu alte familiĭ, a cărora nume şi singe ĭera maĭ ştiut, cu acésta socotind în Evghenia Grečască, şi Romanĭască să între. Aşé dară fără prepus rămâne a să cunoaşte, că după prada luĭ Batie, cu 28 anĭ maĭ pre urmă, în ţara Românilor au fost Domn cu Domnie aşezată, şi întemeĭată, adecă cu câţĭ-va anĭ maĭ denainte, de cât cum pun hronicile noastre ĭeşirile Domnilor de la Ardĭal, a caruĭa an adeverinţă, rămâne maĭ pre urmă să o arătăm. Pentru numele dară acestuĭ Craĭu Sirbăsc, carile întâĭ au ţinut pe fata Domnuluĭ Românesc, apoĭ şi pe fata înpăratuluĭ Grecesc, precum ni să pare, negresiţĭ sintem. Iară Domnul Românilor socrul luĭ Milutin, cine să fie fost, şi cum să-'l fie chemat, macar că în cercaré acestuĭ lucru, nu puţin nĭ-am trudit, însă adevĕrul mărturisind, nicĭ cum de unde-va, a ne adeveri n'am putut, fără numaĭ de va socoti cine-va, că vor fi fost aceĭ stăpânitorĭ a Românilor, pentru cariĭ am arătat, precum şi după prada luĭ Batie să fie rămas o samă prin cetăţile, de pe ţărmuriĭ Dunăriĭ; Insă acéstă socotélă să să întărĭască, nu poate; pentru căcĭ aceĭa atuncé ĭera supt ascultaré Crailor Ungureştĭ, şi cu nume de Ban să scriĭa, (pentru cariĭ la locul său pre larg am arătat), ĭară nu Domn a Vlahiiĭ. Ce toată socotéla rămâne să înţelégem, precum acest Domn a Vlahiiĭ pe acé vréme, de la Grigoras pomenit, altul să nu fie fost, fără numaĭ sau Radul Vod Negrul, sau Dragoş Vodă, (căcĭ şi pentru acésta fără prepsus să fim nu îndrăznim), cariĭ precum au ĭeşit din Ardĭal, îndatăş ş'-au întemeĭat stăpânirile, şi li-aŭ aşezat, însă nu ca cum de iznoavă lĭ-ar fi descălecat, (precum rău să greşesc Hronicile noastre), ce ca cum din bejeniĭ întorcându-să, şi pre la locurile şi moşiile sale aşezindu-să, în curândă vréme ş'au înnoit şi ş'-au tocmit toate lucrurile; Că precum am şi maĭ zis, că dĭ-ar fi fost acel Domn (orĭ carile s'ar înţălége), atuncé întăĭ, şi de curând de aĭure vinit, Craĭul Bulgăresc, a om prost, şi de familie necunoscută, şi neştiută, fata să'-ĭ ĭa, n'ar fi primit. De crezut dară ĭaste, că înturnaré Domnilor de la Ardél, ĭarăş pre la locurile lor, cu câţĭ-va anĭ maĭ înnainte să să fie tâmplat, de cât cum

o însămnéză Hronicile noastre. Pentru greşala dară annuluĭ ĭeşiriĭ Domnilor de la Ardĭal, de vréme ce la Predosloviĭa Hroniculuĭ, carile va urma de la ĭeşiré luĭ Dragoş Vodă în Moldova, şi a Raduluĭ Vodă în' ţara Muntenéscă, sintem pre larg, şi pre lat să arătăm, aicé în sfârşitul aceştiĭ cărţĭ, pentru maĭ bună pomeniré Cititorĭuluĭ, pre scurt o vom arăta. Intâiaş dată acel domn de Istoricul Grigoras pomenit, au fost Domn Românilor, şi când ş'-au dat fata după Craĭul Sirbăsc, pre la anul 1274: carile ĭaste de la Adam 6782: şi anul cel maĭ de pre urmă a împărăţiiĭ luĭ Mihail Paleolog. Iară ĭeşiré Raduluĭ Vodă Negrul, o pune Hronicul Muntenesc, la annul de la Adam 6798, carile ĭaste de la IIs 1290: adecă cu 16: anĭ maĭ pre urmă de cât Domnul de la Grigoras pomenit. Aşijderé ĭeşiré luĭ Dragos Vodă o pune Uréche Vornicul în Hronicul său, la annul de la Adam 6821: carile ĭaste de la Hs 1313: adecă cu 23 anĭ maĭ pre urmă de cât Radul Vodă, şi cu 39 maĭ pre urmă de cât Domnul luĭ Grigoras. Pentru acéstaş Neculaĭ Costin Logofătul, scrie în Hronicul său, precum în izvodul ce au avut el, însămnéză annul luĭ Dragoş Vodă la anul de la Adam 6807: carile ĭeste de la Hs: 1299: adecă cu 9: anĭ maĭ pre urmă de ĭeşiré Raduluĭ Vodă, şi cu 25 anĭ maĭ pre urmă de Domnul Românilor de la Grigoras pomenit. Apoĭ şi Neculaĭ Costin a sa socotélă puind, întâĭ să încredinţază dintr'un Uric a luĭ Roman Vodă, scris la anul de la Adam 6900: carile ĭeste de la Hs 1392: care Uric zice că el nu 'l-au văzut, numaĭ să fie auḑit de la Dositheĭ Mitropolitul, precum aşé să fie fost însămnat annul într'acel Uric. Ce Roman Vodă fiind al şésele Domn după Dragoş Vodă, şi deciĭa nu ştim cu ce socotélă scoţind dintr'aceştĭ 6900 anĭ 30 de anĭ, pune ĭeşitul luĭ Dragoş Vodă la anul de la Adam 6870 care sămăluire nicĭ c'un chip de adeverinţă să aibă, nu poate, de vréme-ce şi Hronicul luĭ Uréche văzind greşala annilor în Hronicul Moldovenesc, din Istoriciĭ Leseştĭ dovedéşte, precum la annul de la Adam 6867 Petăr, şi Stefan fraţiĭ, ficoriĭ luĭ Stefan Vodă, carile au fost Domn, după Roman Vodă, să fie avut războĭu la Codriĭ Cosminuluĭ, adecă cu triĭ anĭ maĭ de nainte de annul carile însămnéză Neculaĭ Costin să fie fost annul ĭeşiriĭ luĭ Dra-

goş Vodă. Decĭ acésta cum nu póte fi adevĕrată, fiete-cuĭ cunoscută ĭaste. Pentru acéste dară înpletecite, şi foarte greşite socotéle, precum pentru dosluşiré aceluĭ adevĕrat an a ĭeşiriĭ luĭ Dragoş Vodă în Moldova, aşé pentru a Raduluĭ Vodă în ţara Muntenéscă, pune-vom céĭa ce vom puté nevoinţă, însă nu că doară scrisorile altora de greşite să le arătăm, sau în cevaş cinsté osteninţelor lor să micşurăm. (Acésta nu dé Dumnăzău). Ce numaĭ ca din Hronicele streine, şi din socotéla caré maĭ aproape de adevĕr să poate alătura, nu numaĭ annul ĭeşiriĭ pomeniţilor Domnĭ din Ardél la moşiile sale, să adeverim; ce încă şi tot cursul annilor înnainte tocmind, şi lucrurile pre la vremile şi lucrurile sale alcătuind, Hronicul Moldoviĭ împreună şi a ţărâĭ Munteneştĭ, de la înturnarea Domnilor de la Ardĭal, pănă la vremile noastre pre cât voĭa Dumnăzăĭască, între viĭ ne va răbda, să istorisim. Iară pre Cititorĭu poftim, ca de acésta dată, cu acéste de nemică ale noastre osteninţe, să să zăbăvască.

Sfârşitul Hroniculuĭ, pentru vechimé Româno-Moldo Vlahiĭ, şi luĭ Dumnăzău Laudă.

TABLA HRONOLOGHICÉSCĂ

Caré arată vacurile, şi annii, în carii să pomenesc Romanii, ceĭ de Ulpie Traĭan în Dachia, de la Roma aduşĭ, şi în sălăşluire véćnică, într'ânsa aşezaţĭ, de la descălecatul lor, până la înturnaré luĭ Dragoş Vodă din ţara Ardĭaluluĭ în Moldova, şi a Raduluĭ Vodă Negrul, în ţara Munteniască.

Inpăraţiĭ Romanilor	Anul maĭ denainte de Hs.	Annul de la Adam	
Iulie Chesar	61	5449	Iulie Chesar să naşte.
			Iulie Chesar, înpărăţiĭa Romanilor, din respublică o mută în Monarhie.
	42	5468	Iulie moare ucis cu 23 de rane, Carile ĭaste annul 25, a înpărăţiiĭ luĭ.
Octavie Avgust. . . .		.	Să naşte Mântuitorĭul lumiĭ Hs.
	14	5524	Octavie Avgust moare de boală.
Tiverie . .	37	5547	Tiverie moare de boală.
Caligula. .	41	5551	Caligula moare ucis.
Clavdie Drus	54	5564	Clavdie fićorul luĭ Drus, moare otrăvit.
Neron cel cumplit . .	61	5571	Neron singur pe sine să omoară.

Inpărațiĭ Romanilor	Anul după Hs.	Anul de la Adam	
Galba . . .	69	5579	Galba, moare ucis.
Salvie Othon	69	5579	Salvie Othon singur îş face moarte.
Vitelie . .	69	5579	Vitelie, moare ucis.
Vespasian .	70	5580	Sarmatiĭ trec Dunăré, şi pradă Misia, apoĭ bătuţĭ de Rubrie Hatmanul lucrurile să potolesc.
	79	5589	Vespasian moare de vintre.
Tit Vespasian	81	5591	Tit Vespasian, moare de frigurĭ.
Domitian .	81	5591	S'au scornit întâĭ războĭul Romanilor cu Decheval, Domnul Dachilor.
	93	5603	Romaniĭ au multe războae cu Dachiĭ, în Misia, în Dachia, în Ghermania, şi în Pannonia, unde tot Dachiĭ sint biruitorĭ.
	94	5604	Şi alt războĭu are Iulian Hatmanul, cu Dachiĭ, ce fără de plin biruinţă.
	96	5606	Domitian moare ucis.
Ulpie Traian	101	5611	Traĭan bate pe Decheval Domnul Dachilor, apoĭ face şi pace.
	104	5614	Traĭan face podul peste Dunăre.
	105	5615	Traĭan omorând pe Dechebal, şi supuind toată Dachia, lasă slujitorĭ Romanĭ pentru paza în cetăţile Dachiiĭ, şi să duce la Roma cu Triumf.
	107	5617	Traĭan trecând cu oştile la Asia, dezrădăcinĭază tot némul Dachilor din Dachia, şi aducând mulţime de Cetăţénĭ Romanĭ, şi slujitorĭ Veteranĭ, ĭĭ aşază în traĭu vécnic într'ânsa, şi o face Provinţie Românĭască.

Inpărații Romanilor	Anul după Hs.	Anul de la Adam	
Adrian . .	118	5628	Adrian pe Romaniĭ, cariĭ Traĭan îĭ pusése în Dachia, îĭ lasă acolo neclătițĭ, macar că de pintr'alte țărĭ îĭ trăsése înnapoĭ.
Commod. .	180	5690	Are războĭu cu Varvariĭ ceĭ dincolo de Dachia.
Pertinax. .	192	5702	Au fost Guvernator Misiiĭ, și Dachiiĭ.
Severus . .	193	5703	Face cetate la Dunăre, și de pe numele său o numéște Severinul.
Dechie . .	251	5761	Are războĭu cu Tătarâĭ de la Don.
Gallien . .	259	5769	Acestuĭ înpărat Avriolus vestit Hatman, au fost om născut în Dachia.
Avrelian. .	274	5784	Vrând să trĭacă cu oștile la Asia, înpotriva Persilor, și temându-să, că Romaniĭ din Dachia singurĭ nu să vor puté apăra de Tătarĭ, lĭ-au poruncit să trĭacă peste Dunăre în Misia.
Probus . .	278	5788	Suppune toate némurile Gotthilor, cariĭ trăiĭa peste Nipru.
	280	5790	Suppune némul Bastarnilor, cariĭ lăcuĭa pestre Nistru spre malul măriĭ négre, și-'ĭ tréce pe toțĭ, cu muerĭ cu copiĭ, în Misia; ĭară Romaniĭ, cariĭ supt Avrelian trecusă în Misia, să întorc la locurile sale în Dachia.
Dioclitian .	285	5795	Acest înpărat au dat pre fiĭcă-sa Vlaha, după Gubernaturul de Dachia, de pre a căriĭa nume Bonfin Istoricul socotéște Dachia să să fie chemat Vlahia.

Inpăraţiĭ Romanilor	Anul după Hs.	Anul de la Adam	
	288	5798	Dioclitian face triĭ cetăţĭ în Dachia pe Dunăre, şi suppune pe toţĭ Varvariĭ de peste Nistru şi de peste Nipru.
Lichinie . .			Carile au fost cumnat, apoĭ şi soţie luĭ Constantin marele, au fost născut în Dachia.
Constantin Hlorus . .			Căruĭa i s'au născut Constantin marele în cetaté Dachiiĭ, precum mărturiséşte Zonaras Carté 12.
Constantin marele. . .	313	5823	Inpărţind înpărăţiĭa cu Lichinie, în parté sa ĭa apusul cu Dalmaţia, Machedonia, Misia, şi Dachia.
	330	5840	Constantin face Ţarigradul, şi mută scaunul înpărăţiiĭ de la Roma la Ţarigrad.
	337	5847	Constantin marele, apoape de morte, înparte cu Testament înpărăţiĭa în patru părţĭ, şi le lasă fiilor săĭ de moştenire, luĭ Constantin, Constans şi Constantie, şi nepotuluĭ-său luĭ Dalmatie, în care Testament, să pomenéşte Dachia lăsată luĭ Constans.
Constantin Constantie .	342	5852	Constans, cincĭ anĭ stă cu scaunul înpărăţiiĭ în Dachia.
Constans şi Dalmatie ,	358	5868	La Soborul carile s'au făcut la Sardica, în Titulul Cărţiĭ ciĭ de sobor să scriu Mitropoliţiĭ amânduror Dachiilor.
Valens . . .	376	5886	Gotthiĭ înpinşĭ fiind de Unnĭ de la maré Meotida, şi de la Don, au trecut cu case cu tot în Thrachia.

Inpărații Romanilor	Anul după Hs.	Anul de la Adam	
	378	5888	Gotthiĭ din Misia rocoşindu-să, pradă Dachia, şi Dachia măluroasă, caré ĭaste de la Olt, pe marginile Dunăriĭ păn în Tisa, o suppun supt dajde pe an.
Grațian Theodosie marele. . .	379	5889	Grațian luând soție pe Theodosie marele, îl triméte asupra Gotthilor, pre cariĭ bătându-ĭ, dezbat locurile carile eĭ apucase în Misia, şi în Dachia.
Arcadie şi Honorie . .	398	5908	Radagaĭz Domnul Gotthilor, sculându-să cu o samă de Gotthĭ, tréce la Italia.
	400	5910	Alaric cu altă samă de Gotthĭ, cariĭ maĭ rămăsése în Greția, încă au lovit la Italia.
	406	5916	Vandaliĭ cu Domnul lor Godighisil trec la Gallia.
Theodosie cel tânăr. .	427	5937	Romaniĭ dezbat Pannonia de la Unnĭ, pre caré o ținusă 50 de anĭ, supt putéré lor.
	441	5951	Attila trecând Donul năpădéşte cu Unniĭ în părțile înpărățiiĭ Romanilor.
	442	5952	Attila sfărâmă câte-va cetățĭ pe Dunăre; şi trecând, pradă la Thrachia, Illyria, Machedonia, şi toată țara Grecéscă. La acest an socotéşte Neculaĭ Costin, precum să fie rĕmas Dachia pustie de Romanĭ, şi deciĭa să fie rĕmas tot aşé pustie pănă la a doa descălecare de Dragoş Vodă în Moldova, şi de Radul Vodă negrul în țara

Inpărații Romanilor	Anul după Hs.	Anul de la Adam	
			Munteniască; ce cât de greu să fie greșit cu acéstă părére, tabla hronologhiiĭ înnainte va dovedi.
	447	5957	Attila de iznoavă tréce Dunăré înnapoĭ pe ghĭață și ağunge cu prada până la Dachia, apoĭ face pace cu Theodosie Inpărat.
	449	5959	Attila, părăsind părțile răzsărituluĭ, să scoală cu toate gloatele sale, și purcéde spre Turinghia; și stând în Saxonia, în cetatea Isnac, pune sfat să între în Italia.
Marchian .	451	5961	Attila întră cu Unniĭ în Ghermania, unde Aetie Hatmanul (om născut in Dachia) la cetaté Avreliile rău bătându-'l, ĭ-au căutat a să trage înnapoĭ la Illyria.
	453	5963	Attila și din Illyria gonit, întră în Italia, și de acolo tréce la Gallia.
	454	5964	Ghepidiĭ, după râdicaré Attiliĭ cuprind Dachia cé din mijloc, adecă Ardélul. Bonfin Decada 1 Carté 7:, și fac pace cu Marchian.
Leon Thracul	460	5970	Ostrogotthiĭ de la Don, lepădând gĭugul Unnilor, întră în Pannonia.
	463	5973	Ostrogotthiĭ cuprind Pannonia, și gonesc de acolo rămășița Unnilor.
Zenon. . .	483	5993	Theodoric Domnul Gotthilor Amaliticĭ, vine în Țarigrad la Inpăratul Zenon, pre carile înpăratul cinstindu-'l cu Boierie de consulat, 'l-au făcut Hatman pe oștile Dachiiĭ Mă-

Inpărații Romanilor	Anul după Hs.	Anul de la Adam	
			luroase, unde au fost pănă în anul 487: ïată aicé Dachia stăpânită de înpărăția Romanilor, ïară nu pustie de lăcuitorĭ, precum s'au părut luĭ Neculaĭ Costin.
Anastasie .	499	6009	In vrémé acestuĭ înpărat, s'au ivit întâĭ némul Bulgăresc spre părțile înpărățiiĭ Romanilor, de la cariĭ Romaniĭ din Dachia, s'au numit Voloșĭ, adică Italienĭ, căcĭ în limba slovenéscă Italia să chémă Vloh.
Iustinian cel mare . .	527	6037	Pre vrémé acestuĭ înpărat, scrie Procopie Istoricul, carile și Logofăt au fost la Velisarie Hatmanul, precum Turnul de la Dunăre, pre carile îl făcusă Traïan înpărat, să 'l fie făgăduit înpăratul Slovénilor și Antilor, pentru ca să fie pentru paza, ca să nu pótă prăda Unniĭ într'alte olaturĭ a înpărățiiĭ, și precum tóte locurile, carile tot maĭ ține rămășița Gotthilor în Dachia, lĭ-au dezbătut, și precum o parte din Dachia, pe la Sighidon, să o fie dat înpăratul Herurilor să lăcuïască. Iată și aicé Dachia noastră cu ómenĭ lăcuită, și supt oblastiïa înpărățiiĭ Romanilor.
Mavrichie .	599	6109	Hagan Domnul Avarilor în tractatul de pace, ce vré să facă, cu Mavrichie, ceré catarractele, adecă pragurile de la Dunăre, unde să zice

Inpărații Romanilor	Anul după Hs.	Anul de la Adam	
			locul Poarta de Fier; ce înpăratul ne vrând să le dé, nicĭ pacé sau lăcut.
Constantin Pogonat. .	679	6189	Bulgariĭ pradă : τὰς Ρομαϊκὰς χώρας, τὰς πέραν τοῦ Ἴστρου, Țărâle Românilor celor de peste Dunăre, adecă Dachia.
Constantin și Irini . . .	800	6310	Carolus Marele, să încoronĭază înpărat apusuluĭ, carile coborându-să cu oștile până la Dachia: lăcuitoriĭ din Dachia, înpreună cu Léșiĭ, și cu Bohemiĭ au trimis la dânsul Solĭ, de ș'-au făcut așezământ de pace. Saxoniĭ stându-'ĭ înpotrivă cu armele ĭ-au suppus, din cariĭ multe familiĭ de Domnĭ, și de alte Stepene scoțind, ĭ-au adus, și ĭ-au așezat în Dachia medeterranea, caré ĭaste Ardĭalul. Depe acasta vréme sint Sasiĭ, cariĭ lăcuesc și astă-zĭ în Ardĭal.
Vasilie Machedon . .	867	6377	Bulgariĭ, și Harvațiĭ, să dau supt suppuneré înpărățiiĭ Răzsărituluĭ.
Romanos .	959	6469	Pe acéstă vréme încep a să pomeni la Istoriciĭ Greceștĭ némul Pazinachilor, cărora le zic Istoriciĭ Leșeștĭ Pecinighĭ, a cărora limbă, scrie Bilschie, List 239, să fie fost ames tecată, din Rusască, Leșască, și Moldovenéscă. Acestéșĭ Pazinacĭ d'inceputul lor au ĭeșit de la Litfa, apoĭ coborându-să spre maré négră, ș'-au făcut pace cu Ghenoveziĭ,

Inpărații Romanilor	Anul după Hs.	Anul de la Adam	
			carii ținé Crâmul; ïară aceï Ghenovezï înpreună cu Volohiï din Dachia, să fie tocmit cetățile Mancopul, Chircher, Crâmul, Azovul, Cafa, Chiliïa, Cetaté albă, și Târgoviște.
Vasilie Vulgarocton. .	1000	6510	Incépe războïul cu Bulgariï, carile au stătut necurmat 17 anï.
	1017	6528	Vasilie Vulgarocton, suppune tot némul Bulgăresc înpărățiiï Răzsăritului. Pre care vréme și Romaniï din Dachia, (cariï acmù și la Istoriciï Greceștï Vlahï să chema), ïarăș s'au lipit la înpărățiïa răzsăritului. Pentru cariï înpăratul Vasile au scris într'o tablă de Testament, (pre caré au pus-o în Mănăstiré Sosthenis), cu caré dă învățătură înpăraților cariï vor urma, că de să vor clăti Vlahiï asupra înpărățiiï, să le facă și lor, precum au făcut el Bulgarilor. Vază aicé orïcine socotéște, că țărâle Dachiiï să fie stătut cu sute de anï pustie, de moșnéniï săï ceï dintâï, că de aicé pare-mi-să că-'ș va tocmi smintïala.
Arghyros .	1034	6544	Pre acéstă vréme au murit Craïul Unguresc Stefan, carile întâï au primit légé creștinéscă, la a căruïa astrucare, scrie Bonfin, precum s'au strâns toate nïamurile vecine, între carile au fost și Romaniï din Dachia.

Inpărații Romanilor	Anul după Hs.	Anul de la Adam	
Constantin Ducas . .	1063	6573	Pe acéstă vréme să pomenéşte, precum Hunniĭ ĭarăş să fie apucat o parte din țărâle Vlahiiĭ, şi de nevoĭa lor multă samă de Românĭ, trecând Dunăré, să să fie aşezat în Misia; de pe cariĭ apoĭ Istoriciĭ Greceştĭ au luat de zicé, că ceĭ ce maĭ de nainte să chema Misiĭ, acmù să chĭamă Vlahĭ; căcĭ Vlahiĭ au fost cuprins toată Misia, adecă Dobrugé, pănă în munțiĭ Emuluĭ, cărora acmù le zicem munțiĭ Cenghiĭ, séu Balcan.
Romanos Dioghenis .	1070	6580	Pre acástă vréme pomenéşte Dlugoş Lĭahul, precum Vinţeslav Domnul Polovţilor, biruind pe Zeslav, Domnul Chiovuluĭ, şi vrând aşijderé să facă şi luĭ Boleslav Craĭuluĭ Leşesc, să fie strâns într'agĭutorĭu multă oaste de Ruşĭ, de Pecinighĭ, şi de Moldovénĭ.
Mihail Parapinachis . .	1078	6588	Supt acest înpărat pomenesc Istoriciĭ Greceştĭ de un Nestor Vestarhis, să fie fost Hatman τῶν λαῶν, τῶν Παρΐστρον, a năroadelor de pre lângă Dunăre.
Manuil Comnenos .	1147	6657	Pomenéşte Dlugoş, precum Conrad înpăratul apusuluĭ, mergând prin țara Leşască spre Țarigrad, pre unde ĭera să trĭacă cu oasté la Asia asupra Serachénilor, cariĭ țіné Ierusalimul, Vladislav Craĭul Leşesc,

Inpărații Romanilor	Anul după Hs.	Anul de la Adam	
			să fie trimis înnainte, ca să-'ĭ gătéscă Volohiĭ, adecă Moldovéniĭ zahara pentru hrana oștiĭ.
Isachie Anghel . . .	1185	6695	Româniĭ, sau Vlahiĭ, cariĭ apucasă Misia, încep a să tulbura asupra înpărățiiĭ Răzsărituluĭ.
	1187	6697	Româniĭ, cu maĭ mariĭ lor Petăr și Asanis, aĭave să ridică asupra înpărățiiĭ Răzsărituluĭ.
	1190	6700	Româniĭ să însoțesc cu Tătarăĭ ce-'ĭ chema Comanĭ asupra luĭ Isachie Anghel, și pradă Thrachia pănă la Filippopolis.
	1193	6703	Româniĭ bat pe Alexie Gvido, și pe Vasile Vataci Hatmaniĭ luĭ Isachie înpărat.
Alexie Anghel . . .	1195	6705	Ioan, carile apoĭ s'au numit Alexie Românul, omoară pe Asan, fratele luĭ Petăr, și fuge de la dânșiĭ.
	1196	6706	Ioan vine și să închină la înpăratul Alexie Anghel, pre carile înpăratul cu multe daruri daruindu-'l, și cu nepoată-sa logodindu-'l, îl triméte Hatman ostilor de la Fillippopolis.
	1197	6707	Hrysos Românul, despărțindu-să cu o samă de Românĭ, rămâne supt ascultaré împărățiiĭ. Acesta fiind om scund la stat, Româniĭ cariĭ au rămas supt ascultaré luĭ, s'au poreclit Condovlahĭ, apoĭ aceloraș lĭ-au zis Cuțovlahĭ.

Inpărații Romanilor	Anul după Hs.	Anul de la Adam	
	1198	6708	Și alțĭ Românĭ însoțindu-să cu Tătarâĭ Comanĭ trec Dunăré, și prădând păn la Córlu, apoĭ vin la Ioan.
	1199	6709	Hrysos cu Româniĭ săĭ încă să dizlipéște de la înpărăție, și înpăcându-să cu Ioan, apoĭ apucă cetaté Prosacul, și deciĭa cuprinde acéle părțĭ, până la Thessalia, și până la Epiros în țara Grecéscă, unde și până astăzĭ mulțime de aceĭ Românĭ, de atunce rămașĭ lăcuesc. Intr'acelaș an și Ioan Alexie să râdică asupra înpărățiiĭ, și stă singur stăpânitorĭu tuturor Românilor.
Murciflis .	1203	6713	Latiniĭ, cu vicleșug apucă Țarigradul din mânule Grecilor, și râdică înpărat pe Balduin, iară o samă din Arhondiĭ Grecilor fug la Ioan Domnul Românilor, a cărora protecție el cu dragoste priiméste.
	1204	6714	Ioan Domnul Românilor, luând Greciĭ ceĭ la dânsul pribegițĭ, și oaste Tătărască, mérge asupra luĭ Balduin, pre carile biruindu-'l, toată oasté ĭ-au prăpădit până la unul, și pe dânsul prinzindu-'l viu, apoĭ 'l-au și omorât.
Theodor Lascaris . . .	1205	6715	Theodor Lascaris stă înpărat Grecilor la Asia, și așéză scaunul înpărățiiĭ în Nichea, ĭară Ioan dobândéște cetaté Filippopolis.

Inpărații Romanilor	Anul după Hs.	Anul de la Adam	
	1206	6716	Ioan Domnul Românilor încungură Udriĭul şi Didimoticul, ce ne putându-le izbândi, să întoarce înnapoĭ.
	1210	6720	Henric fratele luĭ Balduin, carile stătusă înpărat Latinilor în Țarigrad, după peiré luĭ Balduin, lucrurile cu năroc purcegându-ĭ, dezbate toate cetățile, cari le-apucase Româniĭ în Misia, şi în Thrachia.
	1222	6732	Româniĭ din țărâle de piste Dunăre să dau supt protecția Crailor Ungureştĭ.
Ioanis Ducas	1236	6746	Batie Hanul Tătărăsc, trecând apa Volgăĭ, năpădéşte spre țărâle Evropiĭ, şi pradă Moscul, şi țara Leşască.
	1237	6747	Batie are războĭu cu Româniĭ şi cu Săcuiĭ la trecătorile munților, pe unde neputând răzbi, ĭară s'au întors în țara Leşască, şi într'acelaş an întră în țara Unguréscă pe la Rodna, pe Bela Craĭul Ungurescu biruĭaşte, carile fuge la Austriĭa; ĭară Batie cu Tătarâĭ pune toată țara Ungurĭască, supt foc şi supt sabie. Intr'acestaş an să socotéşte, că sau Ioan Alexie, sau ficorul luĭ Bogdan, cu multă samă de Românĭ trecând la Ardĭal, câtă-va vréme să să fie aşezat acolo.
	1246	6756	Bela Craĭul Ungurescu, auzind precum Batie s'au întors înnapoĭ, şi

Inpărații Romanilor	Anul după Hs.	Anul de la Adam	
			toată țara s-'au curățit de Tătarĭ, el încă s'au întors la scaunu-șĭ, și pentru ca să-'ș tocmască țara, agĭutorĭul ce-'ĭ vinisă cu Cavalériĭ de
Mihail Paleologul stă înpărat . . .	1246	6767	Rodos, și pe Româniĭ ce întrasă în Ardĭal, îĭ opréște lângă sine, dându-le sate și cetățĭ moșie, într'acăruia vréme și Bogdan, fiórul luĭ Ioan Alexie, tatăl luĭ Dragoș Vodă, au murit în țara Ardéluluĭ.
Mihail Paleolog	1266	6776	Mihail Paleolog ĭară răscumpără Țarigradul de la Latinĭ, și mută scaunul de la Nichea, ĭar în Țarigrad.
	1274	6784	Radul Vodă Negrul, și Dragoș Vodă, fióriĭ luĭ Bogdan Vodă, ĭes din Ardĭal cu toată casa lor, la locurile sale céle dintâĭ; și înpărțindu-'ș locurile, deciĭa Stăpâniré ș'au despărțit în doaâ, adecă: în Domnia
Andronic Paleolog stă înpărat . . .	1283	6791	Moldoviĭ, și a țărâĭ Muntenești. Intr'acestaș an scrie Nichifor Grigoras, precum Milutin Craĭul Sirbăsc, să fie luat Crăĭasă, pe fata Domnuluĭ de Valahia, de unde noĭ socotim, de pe tocmala annilor, și vecinătaté loculuĭ, să fie fost fata Raduluĭ Vodă.
Andronic Paleolog . . .	1299	6809	Acelaș Milutin Craĭul Sirbăsc, să însoară a patra muĭare, cu fata luĭ Andronic înpărat, cu Simonida. Pănă aicé, cu agĭutorĭul luĭ D(u)mnăzău adusăm Hronologhiĭa a vechimiĭ

Inpărații Romanilor	Anul după Hs.	Anul de la Adam	
			némuluĭ Românesc; ĭară de la înturnaré Românilor de la Ardĭal, de când adecă s'-au despărțit acéste țărĭ în doaâ Stăpânirĭ, până la vremile noastre, de ne va în voi D(u)mnăzău cu viață, tocmind și plinind tot hronicul acestor doaâ Domniĭ, la sfârșitul luĭ, vom arăta și Tabla hronologhiiĭ annilor, ce urmază. Iară aicé sfârșitul lucrișoruluĭ acestuĭa puind, luĭ D(u)mnăzău unuĭa în Troiță Slăvituluĭ, și închinatuluĭ, laudă și închinăcĭune, cu Latrie véčnică, trimitem.

SCARA

A lucrilor, şi a cuvintelor, carile sint maĭ de însămnat într'acest Hronic. [1]

A.

---

(1) Dăm paginaţiunea ediţiuneĭ de faţă, ĭar nu cea din manuscriptul autoreluĭ. Lipsa în câte-va locurĭ a paginaţiuneĭ provine din causa lacunelor ce există în manuscript. *Nota editoruluĭ.*

V.

G.

D.

E.

J.

DZ.

Z.

I.

I.

C.

L.

M.

N.

O.

P.

S.

T.

U.

Th.

H.

O.

Ţ.

C.

X.

In.

G.

INDICE GENERAL

A.

rea luĭ peste Dunăre a fost prin Pannonia. El zăbăvia maĭ mult spre Saxonia. 285. A treia năvală a Attilii. 285. La anul 449, scrie Constituțiile», că Attila se mută cu órdele spre apus şi ajunge la Thuringhia. Aşază sfatul acolo, în cetatea Insacon şi poruncesce hatmanilor sĕĭ să supue Normaniĭ, Triziĭ, Ţimbriĭ. Ca să afle despre resultatul luptelor, face 4 reşedinţe: în Colonia Agripina, care e în Ghermania; la Iadira în Dalmaţia; la Litfania. şi a 4-a la Tătărime, pe apa Donuluĭ. 285. Cum a intrat Attila în Germania. 286. Attila după ce coprinde atât de mare parte a Evropeĭ, voesce să intre maĭ în spre Apus. 286. La el trimite solĭ Ghenseric, de frica luĭ Theodoric rugându-l să vie asupra Gotthilor şi să-ĭ gonéscă din Gallia. El ordonă ca tóte órdiile să se adune la Sicambria, pe apa Renuluĭ. 287. La Sicambria, el adună 700.000 varvarĭ. El socotea să învingă pe Gothiĭ cu armele şi pe Romanĭ cu vicleşug. Scrie luĭ Valentinian împĕratul, să-l lase să tréca asupra Gotthilor, prin hotarele împărăţieĭ şi să-ĭ pregătéscă gazdă la Roma. Se iscălesce: Attila, fiul luĭ Mundizic, nepot mareluĭ Nemvrot, născut în Engadia, cu Dumnezeiască bunătate, Craiul Hunnilor, Midilor, Gotthilor şi a Danilor; gróza lumiĭ şi biciul luĭ Dumnezeŭ. 287. Ast-fel spune Mihail Ruţie Neapolitanul şi Olah, şi Bonfin. 288. Scrie luĭ Theodoric, Domnul Gotthilor, să se însoţéscă cu dînsul asupra Romanilor şi îĭ va da jumătate Galia. El se scólă asupra luĭ Marchian, în mijlocul erniĭ intră în Ghermania. Trece Renul, arde multe cetăţĭ şi sosesce la Avreliĭ, cetate tare, unde ajunge şi Aetie, împreună cu Theodoric şi cu óstea soţiilor. Attila e biruit. El îşĭ trage óştile în câmpiile Cataloniĭ, unde e o nouĕ luptă în care mor 180.000 din amêndouĕ părţile. 288 Attila cu Varvariĭ rĕmaşĭ, fuge în Illiria. La anul 453, intră iarăşĭ în Italia, fiind gonit de Marchian din Illiria Stă lângă Acfilia Valentinian trimite pe Papa Leon, sol la Attila şi el îşĭ retrage oştile din Italia. Intră în Gallia, unde e bătut de Allanĭ, ajutaţĭ fiind de Thorismund domnul Gotthilor. Se întórce în Schythie, şi după cum spnne Ricţiolus, la nunta uneĭ fete a sa, bând mult vin, i se pornesce sânge pe nas şi móre la 455 d. Hs. Nicolai Holah scrie ast-fel: Attila, întâĭ aŭ cerşut să ia pe Honora, sora luĭ Valentinian şi neputând-o lua. ia pe fata Domnuluĭ Bactrianilor, pe care o chema Micolta, fiind bĕtrân şi petrecênd mult la nuntă, diminéţa e găsit mort. După peirea luĭ, Dinzig, fiul sĕŭ cel maĭ mare, se face domnul Unilor din Pannonia. Iar cel maĭ mic, pe care Bonfin îl chiamă Ernoc se aşază în Schytia mică. Bonfin spune că Evmegiur şi Vultizic, rude ale luĭ Attila, ar fi apucat Dachia mălurósă. 289. El numaĭ o dată a stăpânit Dachia de gios. Neculaĭ Costin greşeşte, spunând că pe vremea luĭ Attila, Dachia a fost pustiită. Neculaĭ Costin pune năpădirea Attiliĭ la 401, însă Attila a intrat la 449. 290. După mórtea

B.

tiae Darcolomarum, (forte Dacoromarum) Ulpianarum, Traianarum, Sarmaticarum, D. M. Civis Sabinius, Miles Legionis XIII. Glibres a Rationibus, vixit annis XXX. Civi valens, Duumvir coletcomania Florentina, Parentes inefficacissimi. Peurio Saturnino, gato Augustali, Praepositoque Consulari Coloniae Daciae Sarmatiae. L. D. D. D. 161; ḑice, că cetatea Severinuluĭ din ţéra Muntenéscă pe Dunăre în ţinutul Jiuluĭ ar fi zidită de Sever. 204, 205. Despre Romanĭ, Dachia şi Aurelian. 215. Spune, că pe fiica luĭ Diocleţian o chema Vlahie şi o dă soţie unuĭ domn din Dachiia. 231. Ḑice, că Avrelian a trecut pe Romaniĭ din Dachiia în Misia. 250. Spune, că Frithighern, domnul Gotthilor, a fost învitat de Lupiţin, cu gândul să-l omóre. Frithigheru scapă, omorînd pe Maxim şi pe soţia luĭ, carĭ eraŭ orînduiţĭ să-l ucidă. Frithighern prădéză apoĭ Dachia, Thrachia şi Misia. 257. Numesce Ulpia Traiana cetate căreia Sarnitie îĭ zice Sermituza. 261. Spune că Theodosie pleacă cu óste contra varvarilor, scapă Misia de sus, de jos, Thrachia şi Dachia mălurósă, face pace cu Athanaric domnul Gotthilor şi se întórce la Ţarigrad. 265. Zice că «Ungaria este născută din Unniĭ, eĭ aŭ limba schyticéscă, eĭ aŭ cuprins Panonia şi peste Dunăre Iazigul şi maĭ tótă Dachia aŭ coprins-o,» el înţelege Pano-Dachia şi Dachia Mediterranie, care este Ardélul, sciind că Dachia mălurósă şi muntósă era sub Romaniĭ precum acum este sub Turciĭ. 281. ḑice, că mulţĭ Siculĭ (astăḑĭ Secuĭ) aŭ venit cu Atila şi aŭ coprins o parte a Dachieĭ, care astăḑĭ se chémă Transilvania, şi eĭ auḑind, că alţiĭ d'aĭ lor până la Roxolan şi Amaxoviĭ (astăḑĭ Ruşiĭ) aŭ ajuns, le-a ieşit înainte. 281 Zice că, Unniĭ după ce pe Ostrogotthiĭ şi pe Ghepizĭ îĭ goniseră şi hronicele unguresci spun, că după ce aŭ apucat Dachia, plăcânḑu-le Panonia voiaŭ să intre în ea, în care se afla pe acel timp Macrin din Sevastiia născut proconsul şi în ea locuiaŭ din Alemaniĭ şi din Italĭ. 281». Vorbesce despre scrisórea luĭ Attila către Valentinian împăratul. 288. Numesce Ernac pe fiul cel maĭ mic al luĭ Attila. 289. Spune, că Moldoveniĭ singurĭ 'şĭ aŭ dat acest nume, şi ţăriĭ lor, Moldova. 306. In el se gasesc multe cetăţĭ numĕrate, din cele făcute de Traian. 323. El ḑice, că o parte din Dachia, care între Nistru, Prut şi Dunăre se coprinde, se numesce Moldavia, iar cea maĭ pre lângă Dunăre Montana şi că din Romanĭ, se trag, aŭ trăit între Varvariĭ, însă ca să îĭ scóţă nu aŭ putut. 346. Spune despre Carolus Marele şi de lupta luĭ cu Gothofred domnul Dailor, despre cererea de pace a Dailor, Leşilor şi Boemilor, despre trecerea luĭ prin Dachia, despre mutarea Saşilor în Ardél şi Panonia. 349. Ḑice, că Ruşiĭ aŭ intrat în Ardél la anul 1002. 374. Ḑice, că i s'a arătat în vis Sarolteĭ muma luĭ Ştefan craiul unguresc, protomartyrul St. Stefan. 375. Ḑice, că Stefan ar fi fost de origine romîn. 375. Ḑice, că St. Stefan, craiul unguresc, móre în anul 1034. 379. Ḑice, că la 1064 Solomon craiul ungu-

(1) Indemnat de Pangratie Astrologul.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

Ş.

T.

U.

V.

X.

Z.

GLOSARIU

LA

HRONICUL ROMANO-MOLDO-VLAHILOR

AL PRINCIPELUI

DIMITRIE CANTEMIR

PRESCURTARILE INTREBUINŢATE IN GLOSARIŬ

v.	verb
verb	verbal
viit.	viitor
Vz.	vedĭ
adj.	adjectiv
adv.	adverb, adverbial(ă)
cit.	citeşte
comp.	compară
cond.	condiţional
conj.	conjuncţie
conjg.	conjugare
decl.	declinare
dem.	demonstrativ
DIV.	Divanul Lumiĭ *)
f.	femenin
gr.	greceşte
ibid.	ibidem, în acelaş loc
IER.	Istoria Ieroglifică **)
imp.	impersonal
inf.	infinitiv
inter.	interogativ
intj.	interjecţie
intr.	intransitiv
lat.	latineşte
loc.	locuţiune
m.	màsculin
n.	neutru
ngr.	neogrec
num.	numeral
part.	participiŭ
pl.	plural
plusq.	plus quamperfectul
pr.	propriŭ
prep.	prepoziţie, prepoziţional(ă)
prez.	prezinte
pron.	pronume
pslv.	paleoslovenic
refl.	reflexiv
s.	substantiv
sg.	singular
tr.	transitiv
turc.	turceşte

*) Ediţ. Academiei Române. Bucureştĭ 1878.
**) Ediţ. Academiei Române. Bucureştĭ 1883.

GLOSARIU

A.

Abate (a), v. tr. A îndelunga, a îndepărta, a înlătura: *ţénchiul sfârşitului nĭ-au abătut* 49; *care primejdie... débie au abătut-o* 188.
Part. prez.: *abătundu-ş calé* 409.
Part. trec.: *limba ellinéscă ĭaste din limba şfezască abatută* (=derivată) 101.
V. refl. **A să—**, a se îndepàrta: *de la maĭcă cu multul s'au abătut* 102 (Comp. DIV. 66, 159, etc.; IER. 30, 35, 47, 82, 99, 119, 330, etc.)

Abătund } Vz. **Abate (a)**
Abătut }

Acasăş saŭ **Acaseş**, adv. acasă: *saŭ întors acasăş* 369, 411; *lĭ-au dat voe să-şĭ margă pre acasăş* 423; *s'au întors acaseş* 315; *şi mărgând acaseş* 344.
Cantemir are o predilecţiune deosebită pentru sufixul-*ş* pe care-l acaţă la o mulţime de adverbe: *acolé-ş, acolo-ş, acmu-ş, atunce-ş, îndată-ş, aşé-ş, cumu-ş, încă-ş*. etc.

Acĭua (a), r. tr. A adăposti: *slabe şi lângede osîrdiile mele să acĭuâz* 3.
Part. trec.: *între ţiţile maĭcă-sa acĭuat* 205. (Comp. DIV. 181; IER. 14, 113, 180).
V. refl. **A să acĭu(o)a**, a se adăposti: *unde să pot aciuoa de răutaté lor* 224. (Comp. DIV. 157; IER. 14, 188, 203, 236, 315, etc.)

Acmu, adv. acum: *de acmù şi pără în vécĭ* 3; *aceştĭ Romanĭ cariĭ noĭ sintem acmu* 230; *de pe lacul ce-ĭ zicem acmu noĭ Vidovul* 323; *a căruĭa nepot acmu Crâmul stăpâniĭa* 447, etc. (Comp. DIV. 38, 81, 88, etc.; IER. 32, 107, 161, etc.)

Acmuş, adv. îndată: *carile acmuş de faţă le vom aduce* 139; *acmuş va cunoaşte cetitorĭul nostru* 265; *precum viĭ vidé acmuş înnainte arătând* 348. (Comp. IER, 67).— Vz. **Acasăş.**

Acoace, adv. întrebuinţat numaĭ în loc. *dintr'—*: *şi tocmind marginile înpărăţiiĭ dintr' acoace* 369.

Acoléş saŭ **Acoleş**, adv. tot acolo, în

acelaş loc: *singur Zonara a c o l é ş cap. 37 mărturiséşte* 79 ; *apoĭ ĭarăş a c o l e ş maĭ zice* 155 ; *zice Procopie a c o l e ş puţin maĭ gĭos* 320. — *Vz.* Acasăş.

Acoloş, adv. tot acolo, în acelaş loc: *o parte de a luĭ Stravon a c o l o ş pomenind* 70; *a c o l o ş (în Dachia) au rămas* 240 ; *a c o l o ş şi pe tiran au omorât* 336 ; *a c o l o ş am explicat-o* 392; *a c o l o ş maĭ avut-au şi ţinutul Halaoş* 474. (Comp. încă 83, 96, 125, 129, 149, 152, 155, 207, 221, 263, 318, 319, 424, 433). — Vz. Acasăş.

Acoperi (a), v. tr. a adăposti : *nemulţămitorĭ pădurilor carile ĭ-au a c o p e r i t* 99. (Comp. IER. 46.)

Adagheu, s. n. zicătoare, adagiu: *precum să zice a d a g h e u l** (în nota marginală=* *zicătoare) de pre unghe leuluĭ* 88.

Adaoge (a), v. tr a mări, a creşte, a augmenta, a exagera. Plusq.: *până într'atâta puterile Dachiiĭ a d ă o s é s ă* 81. — Part. prez.: *ĭară alţiĭ basna a d â o g â n d* 97.

Adăosătoriu, adj. verb. care-şĭ apropie, care-şĭ însuşeşte (bunul altuia): *nu prădătorĭ, nu năpăditorĭ, nu a d ă o s ă t o r ĭ* (textul prezintă greşit *adăosăturĭ).. a fi ĭĭ vom găsi* 13.

Adăosătură, s. f. exagerare : *căcĭ văzind noĭ a d ă o s ă t u r i l e basnelor* 470.

Adăpa (a), v. tr. a otrăvi: *şi de otrava ce-ĭ didése şi cine îl a d ă p a s e bine ştiind* 203. (Comp. IER. 272).

Adăpătură, s. f. udare, adăpare: *la răsad ca acesta, a d ă p ă t u r ă cu puhoĭu de singe să să fie cuvenit* 14.

Adésă, adv. adesea, adese-orĭ: *cu prăzile sale a d é s ă ţărâle Romanilor de pre Dunăre strica* 78. De altfel regulat *adése.* (Comp. 97; IER. 31).

Adoara, adj. num. a doŭa oară: *prin darul de a d o a r a naştere* 100.

Adulmăca (a), adv. a mirosi (vînatul), a ulma: *şi urmele céle astupate şi pĭerdute, a a d u l m ă c a şi a le descoperi* 298. (Comp DIV. 96; IER. 71, 79, 172, etc.).

A-fir-a-păr (de-), loc. adv. din fir pînă în aţă, fórte cu de-amăruntul : *şi de toate d e-a f i r a p ă r pomenindu-ĭ* 98. (Comp. IER. 98, 219, 271).

Agĭunge (a să), v. refl. a se înţelege, a face înţelegere, a se învoi, a se alia: *să nu cum-va s ă s ă a g ĭ u n g ă cu alţĭ varvarĭ de prin pregĭur* 105; *ca nu cum-va cu dânşiĭ a g ĭ u n g â n d u-s e* 190.

Agĭutora (a), v. tr. a ajuta, a da ajutor: *în caré alégere mult a u a g ĭ u t o r a t şi Crocus Craĭul Alemanilor* 234.

Agĭutori (a), v. tr. a veni în ajutor, a da ajutor: *socotéliĭ noastre a g ĭ u t o r é ş t e Isidor* 71; *acéstă socotélă... a g ĭ u t o r é ş t i-n e Plutarh* 87. (Comp. IER. 46).

Part trec.: *şi cu cé D u m n ă z ă ĭ a s c ă a g ĭ u t o r i t* 243 (Comp. IER. 241).

V. refl. A să —, a-şĭ da mînă de ajutor, a se ajuta, a se sprijini: *şi unul pre alaltul să a g ĭ u t o r i ĭ a* 90; *nu căuta unul pe alaltul s ă s ă a g ĭ u t o r ĭ a s c ă* 433. (Comp. DIV. 38).

Agĭutorinţă, s f. ajutor : *puind nădéjde în Dumnăzăĭasca a g ĭ u t o r î n ţ ă* 180.—Comp. IER. 133, 316.

Agoană, s. f. agonie, tragere de mórte [gr. ἀγών]: *în toate zilele şi césurile în a g o a n a morţiĭ (în tragerea sufletuluĭ de moarte) şi în oglinda peiriĭ* 360 (Comp. IER. 7: «*a g o a n ă*»,

lupta caré face trupul cu sufletul în cĭasu morțiĭ; ibid. 132).

Amăgélnic, adj. înșelător, amăgitor: *macar că cu amăgélnice tocméle* 23. (Comp. DIV. 53).

Amăgeu, s. m. înșelător, viclean: *ca înpotriva a amăgeu ca acesta* 18. (Comp. IER. 259, 267).

Amăgĭală, s. f. viclenie, înșelăciune: *după ce Latiniĭ cu amăgĭală apucasă Țarigradul* 18.

Amăgitură, s. f. viclenie: *și pentru amăgiturile ce înbla să facă* 82.

Amână, adv. în mână: *și să fie luat amână toporul* 142; *îndată luând toporul amână* 457; *ar fi fost Romaniĭ aciĭa cu armele amână* 229; *și scăpând oare-cum vasul din amână* 158; *luându-l l-au fost purtat pe amână* 80. (Comp. IER. 280).

Amănuntul (pre-), loc adv. cu de-amăruntul: *carile lucrurile acelor vremĭ pre amănuntul au scris* 81. (Comp. DIV. 63; IER. 101).

Amărâme, s. f. amărăcĭune, suferință: *că eĭ în foamete și amărâmé flămângĭuneĭ fiind* 256. — Comp. IER. 140, 175).

Amelățătură, s. f. menționare, pomenire în treacăt: *de sint și de față, ce sint puținéle, și amelățăturĭ numaĭ* 300.

Amelița (a), v. tr. a menționa, a pomeni în treacăt: *câte oare-ce și pentru a altora au amelițat* 361. Part. prez.: *unde noi pre scurt pentru acésta amelițind* 301. Part. trec.: *din céle puține și amelițate însămnărĭ* 299; *cu cât de puțin și amelițat numaĭ cuvânt* 348.

Amente, adv, aminte: *ĭa amente și aicé vechĭu numele Dachiiĭ* 76; *și să-șĭ aducă amente* 180.

Amentrelé, Amentrele, Amentréle saŭ **Amentrilé** saŭ **Amintrilé**, adv. altmintrelea, alminterea: *că amentrelé ar fi trebuit să fie alt ném* 307; *ĭară amentrelé regulă de toțĭ priimită ĭaste* 368; *ĭară amentrele făcând* 252; *că amentrele nu-ĭ vor puté dobândi* 257; *ĭară amentréle în hirișiĭa sa* 303; *ĭară amentréle numele acesta* 304; *ĭară amentrilé limba lor cé de temeĭu Sarmatică ĭaste* 130; *ĭară amentrilé și tăcéré... rămâne neclătită* 183. (Comp. 5, 6, 86, 396, 436, 443, 458, etc.; IER. 28, 31, 168, 192, 320, 324, 343, etc.). E de remarcat că acest adverb e maĭ în tot deauna precedat la Cantemir de expletivul *ĭară*.

Amentrilé, Vz. Amentrelé.

Amézizi saŭ **Amĭazizĭ**, s. f. mĭază-zi, sud: *și de la amézizi la mĭază noapte să întinsése* 170; *cu malurile Dunăriĭ spre amĭazizĭ să hotărâĭa* 66. (Comp. 237, 242; IER. 137).

Amĭazăzĭ, adv. la nămiezĭ, ziŭa nămĭaza mare: *cu făcliĭa aprinsă amĭazăzĭ pe uliță* 11.

Amĭazizĭ, Vz. Amézizi.

Amintrilé, Vz. Amentrelé.

Amirosi (a), v. tr. a mirosi: *a Profanilor (păgâneștĭ) scrisorĭ va fi amirosit* 169. (Comp. IER. 79).

Amurțit, part. trec amorțit: *carépentru minćună ar ține amurțită rămâne* 171. (Comp. IER. 117, 162).

Anarh, adj. fără început [gr. ἄναρχος]; *Țiĭe a Anarhuluĭ Părinte fiĭu* 3.

Anthraxi, s. n. carbuncul [gr. ἄνθραξ: *l-au lovit buba ce-ĭ zic Anthraxi* 347. (Comp IER. 7: «*Anthrax*»,... *carvuncul)*.

Apleca (a), v. tr. a alăpta, a hrăni la

sîn: *din lăuntrurile sale născându-ĭ ĭ-au aplecat şi ĭ-au crescut* 15; *adése la dânşiĭ mĭărgând şi aplecându-ĭ* 97; *ţiţele la gura pruncilor aplecând* 98. (Comp. DIV. 73, IER. 171).

Apothecarĭu, s. m farmacist, spiţer: *la apothecarĭ şi la ţiruliciĭ ne maĭ rămâind pânzăturĭ* 81 (Comp. IER. 8: «*Apothecarĭu, cela ce şéde la prăvălie, şi maĭ cu dédins cela ce vinde erbĭ doftorie).*

Arătos, adj. chipeş, mândru, frumos: *cinsteş şi arătos a zavistiiĭ veşmânt* 23. (Comp. DIV. 42; IER. 262, 315, 353).

Aşéş, Aşeş saŭ **Aşéşĭ,** adv. chĭar, măcar: *nu numaĭ cât pe Zeslavu de tot au biruit, ce aşéş şi citatea Chiovuluĭ din mână ĭ-au luat* 385; *nu numaĭ lăcuită de moşnéniĭ săĭ ce aşés foarte bine întemeĭată... să fie fost* 390; *căcĭ maĭ pre urmă aşéş de tot slăbind* 429; *şĭ aşéş cu singură mâna luĭ Şerban Logofătul... scris* 462; *şi aşéşĭ Domnul Moldovénilor... să chĭamă.... Domnul a Bogdaniiĭ négre* 474; *nu numaĭ prin turnurĭ, ce aşéşĭ nicĭ pre la porţĭ nu să străjuesc* 477. (Comp. maĭ departe 6, 14, 199, 323, 325, 342, 350, 353, 354, 375, 400, 415, 418, 463, etc; IER. 30, 46, 50, 119, 199, 325, 339, etc.).—Vz Acaşăş.

Aspuma (a), v. intr. a spuma: *ĭară altul... carile asudă şi aspumă să zică* 101.— Comp. IER. 258, 267, 309.

Astruca (a) v. tr. a înmormînta, a îngropa [Cuvîntul pare a veni de la **abstrūco, —are,* formă derivată cu ajutorul sufixuluĭ *—ūcare* din *abstruo,—ĕre* care a existat în latina vulgară alăturĭ de *obstruo.*]: *ĭară oasele luĭ... lĭ-au astrucat supt stâlpul carile era de dânsul zidit* 195; *ĭară sfintele oase... le-au astrucat cu mare cinstea* 246. — Comp. IER. 74, 194.

Astrucare, s. f. înmormîntare: *s'au tâmplat mórtea luí Roman Arghir.. şi la astrucaré luĭ* 379.

Asupri (a), v. tr. a sili, a nevoi: *însă noĭ nu asuprim pe cine-va... să crézá* 218; *au asuprit pe Athanaric să dé fuga* 271; *Matheĭ Pretor... foarte ne asupréşte... pentru lucrurile Hunnilor să însămnăm* 279.

Atmeĭdĭan, s. n. hipodrom [turc. *atmeidan*]: *mult pe uliţă şi la Ipodrom (acesta-ĭ astăzĭ Atmeĭdĭan) târându-ĭ* 341.

Atocma adv. la fel, de-o-potrivă, asemenea: *ĭaste altul atocma acestuia lunatec pre nume Maenburg* 101; *ce încă de atocma cu apa undezată înfierbântându-să* 141; *ce încă şi vredniciilor luĭ Traĭan de atocma să le facă* 196; *să fie amândoĭ soţiĭ şi să înpărăţască de atocma în Italia* 295; *să să numască Craĭu şi să fie la cinste atocma cu dânsul* 455. (Comp. IER. 34, 318).

Loc: *A face atocma cu pământul,* a dărâma până la temelie (o casă, o cetate, etc): *şi pe Troada atocma cu pământul răzsipind-o* 92; *târgurile atocma cu pământul făcându-le* 369; *cetaté au pns-o de au făcut-o atocma cu pământul* 428; *cetaté aŭ făcut-o atocma cu pământul* 432;

Atocmat, part. trec. (de la v. a atocma IER. 127 = a potrivi) potrivit: *între bolte înplut, atocmat peste tot néted aşternut* 189. (Comp. IER. 127).

Atuncéș saŭ **Atuncéși**, adv. pe loc, în acelaș timp: *atuncéș au pus Traian doaă cetățuĭ* 322; *și atuncéșĭ Constantin fiĭul său cu alégere tuturor înpărat s'au făcut* 234.—Vz. **Acasăș**.

Avidoma, 1° adv. la fel, întocmaĭ, aidoma: *cariĭ slova avidoma potrivind* 344;—2° adj. vădit, evident: *cu care avidoma sămn au arătat* 410.

Avthentic, adj. autentic: *însă cinsté numeluĭ de istoric avthentic** (în nota marginală = **izvoditorĭul de crezut) să-ĭ dé, nu videm* 113.

Avție, s. f. avuție: *toate avțiile cuvântuluĭ... ĭĭ răsipă* 6.

Avtor(ĭu), s. m. autor: *câți-va avtorĭ a avé putem* 62.

B.

Basnă, s. f. poveste, legendă, fabulă: *ĭară alțiĭ basna adâogând* 97; *și cu totuluĭ tot basnă să fie să arată* 135; *ĭară basna luĭ înpomenita Predoslovie a luĭ Uréche așa o citim* 136; *o cât ĭaste de frumoasă și adevărată basna luĭ Iosip (*cit. *Esop?)* 248.

Băsnuì (a) v. tr. a povesti, a spune minciunĭ: *ĭară nu ce băsnuesc une Létopisețurĭ* 155.—Comp. IER. 119.

Băsnuitorĭu, s. m. povestitor mincinos: *pentru numele dară băsnuitorĭuluĭ acestuĭa* 136; *în urechile și gurile a unor băsnuitorĭ căzind* 139; *acmu dară basnile ĭarăș băsnuitorilor lăsind* 150. (Comp. 172, 366, 367, 392, 437, 442, 445, 448, 471, etc.).

Batğoc, s. n. batjocură: *într'un chip oare-carile de ğoc și de batğoc... până acmu să fie adus* 169.

Batğocurì (a), v. tr. a batjocori, a lua în rîs: *de proștĭ ĭ-ar râde sau de varvarĭ i-ar batğocuri* 86. — **A-șĭ—**, v. refl. a-șĭ bate joc: *îș batğocuriĭa de Rome, și-șĭ râdé de dânșiĭ* 416.

Becisnicie, s. f. Vz. **Bezcisnecie.**

Beșic, s n. (pl. *beșicurĭ)* bășică: *beșicurĭ de vânt înflate și pe apă înnotând* 9.

Beteji (a), v. tr. a vătăma: *și în ceva cinsté a nu-ĭ beteji ne silim* 123. — V. refl. **A să —**, a se înbolnăvi, a se vătăma: *de multă plângere betejindu-i-se ochiĭ* 231.—Comp. IER. 166.

Betejitură, s. f. vătămare, rană: *dintr'acé puțină betejitură, răul peste tot trupul lățindu-să* 389.

Bezcisnec, adj. ticălos, becisnic: *Valentinian văzindu-ĭ așé de bezcisnecĭ* 255.

Bezcisnecie, s. f. becisnicie: *neîncetate nevoĭ și bezcisneciĭ* 360. — Comp. IER. 198, 267;—DIV. 87: *bezcisneciĭ*; *multe nevoĭ și becisniciĭ* 145 (comp. încă pg. 408 și pass.)

Bineînvoi (a), v. tr. a încuviința: *pre .. Părintele luminilor... rugați pentru ca să bineînvoĭască.... a săvârși* 52.

Birnic, adj. tributar: *Crăiĭa Ungurésca ĭaste birnică scaunuluĭ Papiĭ* 387.

Bișug saŭ **Bivșug**, s. n. înbelșugare, belșug, productivitate: *și plăcându-ĭ bișugul loculuĭ* 129; *de așezământul aeruluĭ, de bișugul pământuluĭ* 179; *cu frumséțĭa și bivșugul țărâlor Romanilor* 11.— Comp. IER. (90, 192: *bișugul*).

Bișugos saŭ **Bivșugos**, adj. îmbelșugat, roditor: *să fie putut apăra acé ves-*

tită, largă şi bişugoasă ţară 216; *undele bivşugoasei Dunări trecând* 12.—Comp. IER. 194 şi 223: *bişugoasa pradă*.

Blagocistiv, adj. temător de D-zeŭ, evlavios: *putérnică şi blagocistivă înpărăţiia Mosculuĭ* 371. — Comp. DIV. 45 : *blagocestiv*.

Blagorodie, s. f. nobleţă: *şi altele multe a blagorodieĭ greceştĭ florĭ* 25. Comp. DIV. 45.

Blăstămăţéşte, adv. în mod blestemat, afurisit: pag. 15, 150, 229, 379.

Blojăritură, Vz. **Blojeritură**.

Blojeritoriŭ, s. m. clevetitor, născocitor, bărfitor: *armele... apucând înpotriva blojeritorilor* 24.

Blojeritură saŭ **Blojăritură** saŭ **Blojitură**, s. f. clevetă, defăĭmare, bărfeală, născocire: *basne şi blojeriturĭ şi buiguiturĭ sînt* 458; *şi altele ca acéstě blojăriturĭ* 472; *în putoase şi grozave blojiturĭ se preface* 139. — Comp. IER. 274; — DIV. 178 : *blojiriturĭ*.

Blojitură, Vz. **Blojeritură**

Blojori (a), v. tr. a cleveti, a defăĭma, a bărfi, a spune minciunĭ: *pre singurĭ Elliniĭ... a blojori nu s'au siit* 103. — Comp. DIV 71: *blojoreştĭ;* 209: *blojoresc;* IER. 214: *blojorind*.

Blojviitor(ĭu), s. m. = **Blojeritor(ĭu)**: *pentru istoricĭ... am gĭuruit, ĭară nu şi pentru blojviitorĭ* 144.

Bloşticăi (a), v. tr. de aceĭaşĭ origine şi însemnare ca: *a blăt-ări* (Barcianu, Dicţ. Rom.-German p. 60), *a bălt-ăc-ăi* (Costinescu, Vocab. Rom.-Fr. I, 96; Polizu, Vocab. 59), *a blotec-ări* (Iser, Vocab. 20), saŭ *a bleotoc-ări* (Sof. Nădejde, Nuvele, ed. Şaraga, p. 13), derivate toate din slav. *blato* „noroiŭ, mlaştină, baltă".]: *peste nişte tinoasă piştélniţă şi glodoase tinĭ şi bălţĭ... bloşticăind maĭ mult de cât mărgând* 139.

Boâr, s. m. bour, zimbru: *boârul carile înpreună cu căţaoa Molda, să să fie înecat în apa Moldoveĭ* 155. (Textul presintă greşit *boârul*, forma corectă fiind *buârul*, de unde şi derivatul a buâra = a sta gata de a împunge, a îndrepta (o armă etc. asupra cuĭ-va): *Tătarâĭ... léu ĭeşit înnainte buârându-ş suliţăle asupra lor* 447; *condéilé maĭ ascuţite decât sulele... asupră-le-ş buârézá* 447. Tot aşa IER. 76: *urechile înnainte buârându-ş*. De asemenea: *coarne buârate* IER. 101; *suliţa buârată* IER. 197. [*Búâr*, care se găseşte şi în IER. 124, 130, 144, derivă din lat. BUBALUS. *Buâr* a devenit maĭ tărziu *búor* (Vz. Dosoft. Psalt. ediţ. Bianu, p. 2), ĭar apoĭ *bour*, întocmaĭ după cum *núâr* = NUBĬLUS a devenit *nûor*, iar apoĭ *nour*, *nor*. *Bour* n'a devenit la rîndul sĕŭ *bor*, pentru că desvoltarea maĭ departe fonetică a cuvîntuluĭ s'a oprit odată cu dispariţiunea acestuĭ animal din ţările noastre].

Boază, s. f. zeiţă: *păzia focul carele la altarĭul boaziĭ ardé* 97; *boazele* (=nimfele) *fântânilor* 158.— Comp. IER. 9: *Afroditis... Boaza dragostelor, a curvii*. Vz. şi 239, 240, 263. — Comp. Dosoft. V. Sfinţ. 95, 34: *bodzâĭ*.

Bolničos, adj. bolnăvicĭos: *slabă şi bolničoasă firé luĭ Iustin* 326.

Boţi (a), v. tr. a înghesui, a îngrămădi, a strivi: *la apa Vistliĭ ĭ-au înpins şi acolo boţindu-ĭ* 17; *boţind pre Varvarĭ în balta ce ĭera*

acolo 329; *tabăra Latinilor din toate părțile b o ț i i a* 430.— Comp. IER. 234: *b o ț i n d.*

Boz, s. m. idol, zeŭ păgân: pg. 252 și pass.

Brâneț, s. n. (pl. *brânéțe*) cingătoare: *léfa în b r â n é ț e l e sabiiĭ să-șĭ poarte* 220.

Brăni (a), v. tr. [sl. *braniti*] a opri, a împedeca, a apăra: *pre alțiĭ ačasta a face b r ă n i ĭ a* 98.

Brudiiaște, adv. copilărește, prostește: *b r u d i ĭ a ş t e gândiĭa* 196. — Comp. **Brudiu.**

Brudiu, adj. și s. m. copilăros, naiv, prostuț: *ca nişte b r u d i ĭ şi tinerele de vrâstă* 11 = ut tenerae aetatis j u v e n c u l a m 34. — Comp. *b r u d i e* IER. 148; *brudŭ* la Dosoft. V. Sf. fol. 5 b, 25 a, 168 b. Cuvîntul *brudiu* se aude și astăḑĭ în Moldova (Vz. Sbiera, Poveștĭ, p. 70; C. Negruzzi, Păcat. Tiner. p. 223.)

Buâra (a), v. tr. Vz. **Boâr.**

Bueci (a), v. tr. a face îngîmfat, mîndru, a obrăznici: *nărocul pe Bulgarĭ b u e c i n d* 379. — V. refl. A să —, a se îngîmfa, a se obrăznici: *de biruință ca acéste b u e c i n d u - s ă* 408.

Buecie, s. f. îngîmfare: *cu mândriĭa şi cu b u e c i ĭ a luĭ adusése oasté* 253; *cu corona ca ačasta înpodobéşte mândriĭa, pre cariĭ întâĭ cu b u e c i ĭ a sa ĭĭ cuprinde* 427. — Comp. Dosoft. V. Sf. fol. 165 a.

Buhnet, s. n. (pl. *buhnete*), pocnet, pocnitură, cĭocănitură: *b u h n e t e de puştĭ omeneştĭ* 9.—Comp IER. 87: *b u h n e t e l e căldărăreştĭ* (Vz. și 153, 186).

Buĭgui (a), v. tr., a aĭuri, a vorbi aĭurea: *a patra părére ĭaste a celora cariĭ b u ĭ g u e s c* 110. (Comp. și pg. 135); *nu s'au ruşinat, nicĭ sau siit a b u ĭ g u i* 171; *câte b u ĭ g u i a ş t e tuturor sint ştiute* 454.—Comp. DIV. 87: *b u ĭ g u e ş t ĭ*; IER. 98: *b u ĭ g u e ş t ĭ*; 154: *b u ĭ g u ĭ a ş t e;* 236: *b u ĭ g u e s c.* Cuvîntul ne întâmpină destul de des în textele moldoveneștĭ.

Buĭguit, adj. zăpăcit, amețit: *şi maĭ b u ĭ g u i ț ĭ şi maĭ uluițĭ au fost* 100.—Comp. IER. 119: *b u ĭ g u i t de căruntéțe.*

Buĭguitoriu, adj. și s. m. care vorbește într'aiurea: *mustră pe uniĭ b u ĭ g u i t o r ĭ* 359. Comp. IER, 118: *b u ĭ g u i t o a r e socotélă;* 157: *b u ĭ g u i t o r ĭ vă arătațĭ.*

Buĭguitură, s. f. vorbire într'aĭurea, aĭurare: *basne şi blojeriturĭ şi b u ĭ g u i t u r ĭ sint* 458.—Comp. IER. 97: *b u ĭ g ă i t u r ĭ*; 310: *b u ĭ g u i t u r ĭ.*

Buluc, s. n. (pl. *bulucurĭ)* ceată, trupă: *oştile în treĭ b u l u c u r ĭ înpărțind* 333.- Comp. IER. 186: *b u l u c u r i l o r.*

Buluci (a să), v. refl. a se strînge, a se grămădi la un loc: *alalțĭ b u l u c i n d u - s ă fără nicĭ o frică* 405.

Bunguitură, s. f. superstițiune; păgînătate: *de turbată şi lunatecă b u n g u i t u r a muhammedinĭască* 23= a lunatica rabie et muhammedana superstitione 45.

Bură, s. f. furtună, vijelie [vsl. *burja]: de b u r e înpiedecat* 191.

Buric, s. n. centru, mijloc: *departe de b u r i c u l înpărățiiĭ* 266.

Busurman, s. m. Musulman, Turc; pg. 142, 143, 457, etc.

C.

Căce și **Căcĭ,** conj. că; de ce, pentru ce: *nu numaĭ c ă c ĭ* 5=non solum 29;

pentru căcĭ în bătae să arătasă 71;*pentru căce știĭa* 148; *O! căcĭ n'a dat Dumnăzău!* 306. — Ne întîmpină des la Cantemir și în toate textele vechĭ.

Călcătură, s. f. năvălire, năpădire: *că va maĭ puté apăra Dachia de călcăturile lor* 215; *călcăturĭ și stropșiturĭ în hotarăle înpărățiiĭ să nu maĭ facă* 223. (Comp și pg. 208, 224).

Čambul, s. n. (pl. *čambulurĭ*) hordă: *numaĭ čambulurile să-i fie agĭuns și până la Dachia* 285. — Vz. **Cĭabil.**

Cândailé, adv. poate: *cândailé pără-să-va cuĭ-va* 9 = opinabitur fortean non nemo 32; *cândaile să vor întoarce cu inima cătră credința orthodocsiiĭ* 149; *cândailé înpreună cu făcătoriĭ... s'ar fi îngropat* 170; *cândailé s'ar fi purtat lucrul maĭ bine* 404; *cândailé și până subt Țarigrad ar fi agĭuns* 418; *cândailé fără véste ar puté răzbi în cetate* 476. — Comp. IER. 335, 349.—Cuvîntul e derivat cu ajutorul amplificativuluĭ—*lé* (comp. *încai-lé, adecăte-lé* etc.) din *cândai* (comp. IER. 34, 258) care ne întâmpină des în textele vechĭ (în Chrestomatia d-luĭ Gaster, Vol. II, p. 400 e tradus greșit prin „alors, après", de oare-ce în tóte pasagiele pe carĭ le citéză, *cândai* are înțelesul de „poate"). *Cândai* e derivat la rîndul luĭ din *când*, după cum *încaĭ, săvaĭ*, etc. din *încă, săva*, etc.

Canțilariu, s. m. cancelar: pg. 115.

Cap, s. n. (pl. *capete*), capitol: *precum curat la capul pentru hotarul Dachiiĭ s'au arătat* 104; *caută și maĭ pre larg în capetele ce urmază* 125. — E des întrebuințat în scrierile vechĭ.

Căptușală, s. f. ascuns, taĭnă: *căptușala aceștiĭ basne... să o descoperim* 144.

Căptuși, (a), v. tr. a acoperi, a ascunde: *cerĭul cu palma să căptușască* 24 = coelum palmo contegi 46; *adevărul să poate căptuși* 119.

Căsaș, s. m. casnic, om de-al caseĭ: *de la fičorul și căsașiĭ luĭ a păți suferind* 203.—Comp. DIV. 136: *căsașiĭ.*—Nu e rar în textele vechĭ.

Catargă, s. f. corabie: *sosind cu cătărgile supt Țarigrad* 476, 477.

Ce, conj. însă, ci: pass.

Cerbice, s. f. ceafă: *cu biruința armelor cerbicé plecăndu-le* 88; *vré să lépede ğugul de pe cerbicé lor* 291; *întorcé cerbicele cele vârtoasă* 426. — Comp. IER. 79: *cerbice.*

Cerși (a), v. tr. a cere: *Laslău cerșind agĭutoriu* 148.

Certa (a), v. tr. a pedepsi: *așé cértă Dumnăzău pe mândriĭ* 347.

Cevaș și **Cevași,** adv. cîtuși de puțin: *macar cevașĭ înpotriva noastră nefăcând* 9=nihil obstantibus 33; *lucrurĭ cevaș vrédnic[e] de pomenire* 79; *cevaș de pomenit... nu aflăm* 326.

Chezĭ, s. m. pl. auspiciĭ, augur: *supt a căruĭa chezĭ s'au și născut* 8= cujus auspiciis et nata fuit 31; *în bunĭ chezĭ Dumnăzăescul cuvânt. luând* 58.—Comp. Ier. 40, 267, 308: *chezĭ răĭ;* 204: *răĭ chezĭ;* 42, 214, 228, 358: *bunĭ chezĭ;* 54: *chezĭ bun[ĭ].*

Chiar, adj. lămurit, clar, limpede: *maĭ chiar să putem a arăta; maĭ aĭavé și maĭ chiar să véde* 102;

cé chiară şi adevărată... istorie 171; *ar trebui maĭ chiar şi maĭ curat a se înţălége* 320.

Chichiţă, s. f. cutie, lădiţă: *pline de pânzăturĭ chichiţele hirurghilor* 14=plenissima chirurgica theca 37. -Comp. IER. 115: *chichiţele erbilor; chichiţele văruite.*

Chicĭ, adv. de loc, nicĭ: *nu să prinde, zic, chicĭ orânduit de altul* 295.

Chitélă s. f. cuget, gînd, socoteală: *şi atâtĭa înpotrivnice chitéle a auzi să învoĭască* 10=tamque sinistras de se conjecturas audire optaret 34; *truda şi chitéla omenească* 58 — Comp. IER. 23: *vivor de chitéle şi holbură de socotéle;* (vz. şi 267); — DIV. 77; *iscusit la socotélă şi întreg la chitélă.*

Chiti (a), v. tr. a socoti, a gîndi, a cugeta: *totdéuna chitiĭa cum ar puté scoatedin Dachia leghioanele* 221. — Comp IER. 190.

Cĭabil, saŭ **Cĭabul**, **Cĭambul**, **Cĭabur**, s. n. (pl. — *urĭ)* hordă *până la Greţia cu cĭabilurile au agĭuns* 384; *în toate părţile năvrapiĭ şi cĭabulurile trimiţindu-ş* 450—451; *cu cĭaburuurile şi până la Greţia agĭunsése* 208; *Tătarâĭ tot cu un cĭambul şi Perinthul... şi Daoniul apucând* 432. — Vz. şi **Čambul.**

Cĭabul } Vz. **Cĭabil.**
Cĭabur }
Cĭambul }

Ciia, pron. dem. aceĭa: *ceşté... Ellinĭ, ĭară ciĭa Ionĭ să chema* 90.

Cin, s. n. (pl. *cinurĭ*) rang, clasă: *de toată stepena şi cinul din lăcuitoriĭ Romiĭ* 190.

Cineş, pron. nedef. fie-care: *să margă cineş la Eparhia sa* 251; *cineş cu polcurile sale* 425; *cineş de capul său le ţiné* 466.

Cinie, s. f. unealtă, instrument: *cu acéste dară ciniĭ şi istrumenturĭ Elliniĭ... slujindu-să* 86; *ciniile meşterilor au topit* 252; *mahinilor (ciniilor) de oaste* 416. —Comp. *ciniile* la Dosoft. V. Sf. folio 4 b; DIV. 130: *cinie;* IER. 219: *ciniĭă.*

Cinsteş, adj. de cinste, cinstit, omenos: *cinsteş şi arătos a zavistiiĭ veşmânt* 23; *bun şi cinsteş a să face* 85; *obicéile céle bune şi cinsteşe* 86; *ca un cinsteş scriitorĭu* 126; *de vor vré maĭ cinsteş să-ĭ dojenéscă* 171; *om blând, cinsteş* 234.—Comp. DIV. 182.

Cinsteşie, s. f. cinste, omenie: *cu slava cetăţénilor, cu cinsteşiĭa năroadelor* 16=populorum urbanitate, civium claritudine 39; *orânduala şi cinsteşiĭa omenéscă* 179.

Citate, s. f. cetate: *citaté Chiovuluĭ* 385.

Citélă saŭ **Citĭală**, s. f. citire, lectură: *să punem pe cititorĭul nostru cu citéla lor la ostenélă* 243; *în citĭala istoricilor a ne zăbăvi* 127.

Ciudésă, s. f. minune, faptă minunată: *ce monstru şi ce groznică ciudésă* 360; *fâcé ciudésele sale asupra Latinilor* 433; *pre larg şi cu cĭudése amestecat* 454; *cu toate istoriile şi cĭudésele lor* 455; *multe şi marĭ minunĭ şi ciudése s'au făcut* 458.—Comp. IER. 173, 185, 324: *cĭudésă;* DIV. 132: *cĭudése.*

Climat, s. n. (pl. *climate*) climă: *climatelor friguroase* 11=rigidorum climatum 34.

Clironomitorĭu, adj. ereditar: *fiind stăpânirile acéste de moşie şi clironomitoare* 107.

Colachie, s. f. lingușire: *acéstă socotélă adevărată și fără* *c o l a c h i e* (în nota marginală=*lingușire)* 87; *poeticul fără* *c o l a c h i e* *au scris* 122. — Comp. IER. 316.

Comendă, s. f. comandă, conducere: *o parte au dat supt* *c o m e n d a* *frăține-său* 333.

Comendant, s. m. comandant: *c o m e n d a n t u l* *de Gălata* 131.

Comes, s. m. comis, titlu de nobleță: *căzut-au și Doloicos* *c o m e s u l* *de Pelee* 426.—Comp. Dosoft. V. Sf. 246 a: *comesuluĭ;* 100 b: *comisŭ.*

Consens, s. n. acord, înțelegere: *din tâmplaré vrémilor și* *c o n s e n s u l* *istoricilor* 324.

Constandă și **Costandă**, s. f. veche monedă valorînd aprópe $^1/_5$ dintr'un galben: *banul era de argint curat, maĭ mare și maĭ gros decât o* *c o s t a n d ă* 248; *să fie făcut aceĭ banĭ, și de pe numele luĭ să să fie chemat și* *c o n s t a n d e;*... *acolo unde să fac nu să chémă* *c o n s t a n d e,* *ĭară aĭ noștriĭ le zic* *c o n s t a n d e;*.. *lĭ-aŭ fost zicând* *c o s t a n d e,* *adecă baniĭ luĭ Constans* 249.

Conștienție, s. f. conștiință: *cu întrĭagă* *c o n ș t i e n ț i e* *mărturisim* 10=salva conscienția profitemur 33; *și cu curată* *c o n ș t i e n ț i e* (explicat în parentesă prin=*ascunsul inimiĭ)* 179.

Conteni (a), v. tr. [Lat. CONTINERE] a înceta: *cetaté Udriĭul a bate nu* *c o n t e n i ĭ a* 398.

Contenire, s. f. abstinență, cumpătare: *pentru cinsté curățiiĭ și cu* *c o n t e n i r é,* *hadâmb să făcusă* 315. — Comp. DIV. 202: *c o n t e n i r é;* 208: *c o n t e n i r i l e.*

Content, adj. mulțămit: *pare-ni-se că cititorĭul va fi* *c o n t e n t* 124; *c o n t e n t* *și îndestulat au fost* 247.

Contetui (a să), v. refl. a se mulțămi: *cu cinsté de Chesar s'au* *c o n t e t u i t* (explicat în parentesă prin: *au fost mulțămit)* 246.

Continuație, s. f. continuare pg. 107.

Còpil, s. m. bastard: *nu copil, ce* *c ò p i l* *(și cu ertaré cuvântuluĭ maĭ chiar să zic fĭčor de curvă) să numéște și ĭaste* 112.

Corenie, s. f. origine, început, începătură: *tot dintr'o* *c o r e n i e* *și dintr'o* *c o r e n i e* *cu Schythiĭ au fost* 57; *a nĭamurilor ghenealoghie (adecă* *c o r e n i e)* 58; *ce trebue să știm pentru* *c o r e n i ĭ a* *lor* 129; *din* *c o r e n i ĭ a* *lor sint Venediĭ* 365.

Coropalat, Vz. **Curopalat**.

Costandă, s. f. Vz. **Constandă**.

Coțovlahĭ, s. m. pl. Româniĭ din Macedonia: *Româniĭ, cariĭ sint în Greția și le zicem noĭ* *C o ț o v l a h ĭ* 157.

Crăi (a), v. netr. a domni: *să fie* *c r ă i t* *pe vrémile luĭ Tiverie înpărat* 79; *au* *c r ă i t* *în țara unguréscă* 144; *c r ă i n d* *în țara unguréscă* 145, etc.

Crăișor, s. m. regișor: pg. 130.

Crede (a), v. tr. a încrede, a încredința: *în mână streină nu-l puté* *c r é d e* 246.

Crivăț, s. n. mĭază-noapte, nord: *armele spre* *c r i v ă ț* *să-șĭ fie întors* 20=in septentrionem... arma vertit 43; *ale fundurilor* *c r i v ă ț u l u ĭ* *némurĭ* 174; *părțile despre* *c r i v ă ț* *a așéza* 232, *pentru părțile* *c r i v ă ț u l u ĭ* a *însămna neaflând* 353; *némurile varvarilor despre* *c r i v ă ț* 361 (Comp. și pg. 305, 326, 335, 343, 447, etc.)

Crivățan saŭ **Crivățén,** adj. de mĭazănoapte, nordic, septentrional: *purtând de grijé mântuinții acestor crivățéne năroade* 21; *în parte ca acéĭa crivățană* 406.

Cuborâ (a să), v. refl. a se coborî: *pe calul cel năsdrăvan din ceriu cuborât* 142; *precum să să fie cuborât din coreniĭa Italilor* 159; *cuborându-să cu mulțime de aceĭ Varaghĭ* 372 (Comp. și pg. 73, 418, 458, etc.)

Cucon, s. m. copil: *fiind cucon numaĭ de opt anĭ* 275; *vrând să omoară pe Leon cuconul* 293; *mamca, care ține un cucon de țiță, acuzind cuconul înpăratuluĭ* 331 (Comp. încă pg. 97).

Cumpleciune, s. f cumplire, grozăvie, cruzime: *a luĭ Batie cumpleciune și a Tătarâlor luĭ vrăjmășie* 19 = Bathi saevitiem ac Tartarorum immanitatem 41.

Cumuș, adv. cum, așa cum: *apa cumuș era fierbinte* 141.

Curan, s. m. coran: *poruncii curanuluĭ cu totuluĭ tot înpotrivnice fiind* 23; *au scornit légé și carte curanuluĭ* 326.

Curopalat, saŭ **Coropalat,** s. m. demnitate bizantină: *în locul luĭ urmând Iustin coropalat* (textul prezintă greșit *cororopalat)* 325; *boeriĭa ce să chema curopalat, adecă purtătoriu de grija Curții; poate să să înțălĭagă ca Postelnicul cel mare în țara Moldoviĭ* 326.

Curund, adv. curînd: *maĭ de curund* 172; *într'o casă de curund albită cu var* 253; *toate în curund lĭ-au potolit* 254; *curund de fulger viĭ peri* 314; *în curundă vrême veĭ naște făt* 375; *maĭ curund să fugă îl grăbiĭa* 407, etc.

D.

Dălogĭ, s. m. pl frîne, dărlogĭ: *a sprintiniĭ péne dălogĭ sloboade* 6 = velocis pennae laxat habenas 30; *după ce au luat chivernisala dălogilor împărățiĭ* 186. — Comp. IER. 196; — Dosoft. V. Sf. 118 a: *dălog.*

Dârmoetură, s. f. vorbă goală, fără temeĭŭ: *câte fabule ca acéstă aduce... de acel féliu de dârmoeturĭ* 221.

Dăscălie, s. f. instrucțiune, educațiune, doctrină: *cu a cuĭ dăscălie nu numaĭ maĭ deșteptat* 87.

Deciĭa, adv. în urmă, apoĭ, de atuncĭ, de aci înainte: *deciĭa aceștiĭa pofte doaâ maĭ alése temeliĭ așază* 6 = tandem hujus desiderii duas praecipue fundat bases 30; *deciĭa întorcându-să spre apus* 60; *pre care locurĭ deciĭa au și lăcuit* 286; *deciĭa din céle puține și amelițate însămnărĭ* 299; *apoĭ ĭ-au tăĭat mânule.. și deciĭa și capul* 332; *deciĭa Mihail... singur au părăsit înpărățiĭa* 352. (Comp. încă pg. 121, 311, 318, 334, 347, 362, 406, 418, 424, 474, 489, etc.).—Comp. DIV. 95, 144, 179; IER. 217, 271.

Decinde, adv. dincolo: *să trĭacă peste Dunăre decinde în Misia* 215; *și astăzĭ lăcuitorĭ pe decinde de Dunăre* 230.

Dédins, adv. în locuțiunile: *maĭ cu dédins* = maĭ cu deosebire, în deosebĭ: *maĭ cu dédins lucrurile* 5 — potius res; *maĭ cu dédins de la însoțiré noastră* 179; (Comp. încă pg. 73, 134, 142, 146, etc. *cu tot dédinsul* 9, 62, = cu tot dinadinsul, din

toată inima. (Comp. încă pg. 124, 146, 421, etc).

Défiré, adj. vrednic, harnic, arătos: *maĭ mare şi maĭ défiré să să aréte* 237; *s'au ales ceĭ maĭ défiré şi maĭ de frunte* 255.—Comp. IER. 162, 338; DIV. 78

Denafara, s. f. exterior: *luntrurile şi denafarăle înpărăţiiĭ cu bună socotélă... au orânduit* 243.

Depândi (a), v. tr. a pândi: *socotind că vrémé ce depăndiĭa ĭ-au vinit la mână* 410.

Deplomă, s. f. (pl. *deplomate*), diplomă, hrisov: pg. 131.

Deregătorie şi Diregătorie, Dregătorie, s. f. cîrmă, conducere, administraţiune, funcţiune: *cariĭ maĭ denainte de dânsul deregătoriĭa înpărăţiiĭ ţinusă* 270; *acé diregătorie caré au avut Theodoric în Dachia* 295; *pre vrémé diregătoriiĭ luĭ* 6.

Deregătoriu, s. m. guvernator, administrator: *până a nu fi înpărat, să fie fost deregătoriu Misiiĭ şi Dachiiĭ* 204.

Descâlci (a), v. tr. a descurca: *întâĭu aduce la mijloc înpletecetura, apoĭ o şi descâlcéşte* 74.

Descâlcit, adj. descurcat, lămurit: *maĭ descâlcit şi maĭ nétedă să dăm istoriĭa* 89.

Descălecătură, s. f. întemeĭere: *arată-se multe descălecăturĭ a multe crăiĭ* 277.

Desfărnat, adj. desfrînat, neînfrînat: *cu desfărnată porniré şi nedumnăzăire* 112; *luând sama desfărnatelor fapte a înpăraţilor* 270.

Deşirtare, s. f. deşertăcĭune: *frumos ne arată Cornilie Agrippa, carté pentru deşirtaré ştiinţâlor* 139.

Despiedecat, adj. liberat, slobozit: *ca dintr'o piĭadecă a învăţăturilor tătâne-său slobod şi despĭedecat* 211.

Despleteci (a) şi a Despletici, v. tr. a descurca: *şi vrănd ca să despletecĭască voroavă....; pre acéstă inpletecetură o despleticéşte aşé* 74.

Despletitură, s. f. despletire: *plata păcatuluĭ ca despletitura ćorapuluĭ fiind* 205.

Despune (a), v. tr. a dispune, a orîndui: *supt hatmanĭ oblăduitorĭ le despuné* 243.

Dévălomi (a să), v. refl. a se amesteca: *uniĭ cu alţiĭ dévălomindu-să* 363.

Dezbate (a), v. tr. a scăpa, a libera: *din mânule altora să o dezbată* 102; *dezbătând şi Misia cé di ğos* 265; *au dezbătut toată Dachia de la Gotthĭ* 318; *multe cetăţĭ şi ţărĭ de supt mâna lor au dezbătut* 354; *a le dezbaće şi a le mântui* 362; *dezbat locurile carile eĭ apucase în Misia* 489 (Comp. încă pg. 266, 319, 375, 386, 445, 491).—A să—v. refl. a se scăpa, a se mântui, a se libera: *de supt stăpâniré Hunnilor s'au desbătut* 291; *când s'au dezbătut Româniĭ de supt înpărăţiĭa Ţarigraduluĭ* 359; *după ce s'au dezbătut de supt puteré Crăiiĭ Ungureştĭ* 377; *de supt puteré înpărăţiiĭ dezbătându-să* 397.

Dezbatere, s. f. liberare: *dezbateré lor de supt înpărăţiĭa Răzsărituluĭ* 351

Dezbătut, adj. liberat: *câte-va cetăţĭ dezbătute* 426.

Dezlupi (a să), v. refl. [sl. *lupiti*], a

se deslipi, a se separa, a se desface: *Vlahiĭ aĭave de la înpărăție s'au dezlupit* și maĭ jos : *atuncé de la înpărăție s'au dezlupit* 397.

Dialecteсă, s. f. dialectică: pg. 130.

Diregătorie, s. f. Vz. **Deregătorie**.

Dispot, s. m. despot, stăpînitor : *cu numele de dispotĭ și de craĭ stăpâniĭa* 397.

Disputație, s. f. discuțiune, dispută: *văzind că Sarniție maĭ pre larg ìngaĭmă acastă disputație* 127. — Comp. DIV. 89: *desputațiĭ*.

Divă, s. f. mirare: *de care lucru nicĭ cu divă ĭaste de se află vre uniĭ* 100.—Comp. IER 163: *nicĭ o divă nu ĭaste*; 44: *nu cu divă-țĭ pară*; 200 : *ce divă ĭaste*.

Dodei (a), v. tr. a supăra, a necăji: *nicĭ să părăsesc a dodei pre vecinĭ* 187; *să nu maĭ îndrăzniască mărire Dumnăzăĭască a dodei* 195.

Donanmà, s. f. triumf, serbare: *ĭ-au făcut triumf adecă donanmà* 121; *s'au întors la Roma și au făcut triumf, adecă donanmà* 232; *făcându-să ğocurĭ și donanmale* (textul prezintă greșit *donaimale) prin cetate* 331.

Donoimà și **Dunaimà**, s. f. flotă: *s'au sculat cu donoimaoa de la Țarigrad* 336; *cu mare dunaimà de corăbiĭ purcegând pe Maré Négră* 337; *îl orînduisă să margă cu dunaimaua la Greția* 339.

Dosloși (a) și **Dosluși (a)**, v. tr. a desluși, a lămuri: *pune-vom nevoință să dosluşim* 136; *nicĭ-cum a o dosloşi n'am putut; pentru ca să dosluşim acasta* 150; *din istoricĭ a dosluşi n'am putut* 323; *neputând dosluşi, de cine să fie scris* 462.—**A să—**, v refl. a se deslușі, a se lămuri: *foarte cu greu ĭaste a să dosluşi* 66.

Doslușire, s. f. deslușire, lămurire: *pentru dosluşiré aceluĭ adevărat an* 484.

Duc, s. m. duce: *Razivil ducul de Litvaniĭa* 26; *lĭ-au ĭeşit cu oaste înnainte ducul Henric* 449; *ducul de Austria* 451, etc.

Dunaimà, s. f. Vz. **Donoimà**.

E.

Effecație, s. f. trecere, credință : *verĭ doĭ marturĭ adevărațĭ, verĭ o sută tot o credință și o effecație* (în nota marginală explicat prin *tréceré) au* 101.

Eleftirie, s. f. libertate: *dovada ceiĭ de demult a lor puterĭ și eleftirie* (în nota marginală tălcuit prin *slobozenie)* 106.

Erésă și **Erĭasă**, s, f. eresie, credință eretică : *Anastasie înpăratul în erésa sa rămâind* 313; *unde erĭasa luĭ Ariie dovedindu-să* 239; *lăsindu-să... și de erĭasa papistășască* 456.—(Găsim și *eresie*, pg. 141 și pass.) Vz. **Ierésă**.

Eresie, s. f. Vz. **Erésă**.

Ernatic, s. n. ședere, petrecere (într'un loc): *pré lungă ar fi ernaticul în 177 de anĭ neschimbat* 221.

Eșit, s. n. ĭeșire: *nicĭ întratul nicì eşitul i să poate afla* 75.

Etymologhic, s. m. filolog, linguist: *homo, om, vor ceĭ maĭ curațĭ etymologhicĭ, precum purcéde de la cuvîntul ellinesc* ὁμῶς 103.

Etymologhicesc, adj. etimologic: *cu marĭ și nétede socotéle etymologiceştĭ (adecă tâlcuitoare de cuvinte)* 102.

Etymologhie, s. f. etimologie: *Deus, Dumnăzău, a căruia* *etymologhie*... *o fac* 103.

Evghenie, s. f. nobleță: *arată-să* *evghenia* *și slăvit niamul și numele Ellinilor* 87; *evgheniia* *némuluĭ românesc* 106. — Comp. IER. 35.

Evghenisi (a), v. tr. a înobila: *pre céle varvare némurĭ cinstéște și le* *evghenisésțe* 170.

Evghenisit, adj. nobil: *astăzĭ marĭ, tarĭ și* *evghenisite* *sint* 11=hodie amplissimae sint, potentissimae atque nobilissimae 34.

Explicui (a), v. tr. a explica: *acoloș am* *explicuit-o* 392.

F.

Fâĭcav, adj. gîngav: *fu ucis în bisérică de Mihail Balbul (ce va să zică* *fâĭcavul)* 352.—Comp. IER. 62: *limba* *fâĭcavă*; 114: *fâĭcava mé voroavă*

Fătătură, s. f. născocire: *toate până la una scorniturĭ și din slabĭ crierĭ* *fătăturĭ* *sint* 459.

Feredeŭ, s. n. (pl. *feredée*) baĭe: *prin* *feredeul* *daruluĭ săŭ... spălându-ĭ* 86; *au cerșut meșterĭ pentru ca să-ĭ facă* *feredée* 327; *ĭară Constans înpăratul... fu ucis în* *feredeu* 335 (vz. încă pg. 337, 379). — Comp. DIV. 70.

Fĭčoară, adj. (f.) însoțind subst. *fată: la capiște a căriia era obiceĭu de puné féte* *fičoare* 97; *o fată* *fičoară* *apucând, o aruncase pe cal* 146; *sora luĭ Theodosie fiind fată* *fičoară* *de anĭ 51* (pg. 288).

Fičor, s. m. fecĭor: pass.

Fičorie, s. f. fecĭorie: pass.

Fierbinteĭală și **Fierbintélă**, s. f. ferbințeală, înflăcărare: *l-au lovit buba ce-ĭ zice Anthraxi, și deciĭa mare* *fierbinteĭală* 347; *într'acéĭaș* *fierbintélă* *tocma până la Rodosto slobozindu-să* 431—432. — Comp. IER. 298, 346.

Fiete-care și **Fiete-carele**, pron. indef. = fie-care.

Fiete-cine, pron. indef = fie-cine, orĭcine.

Filosofăsc, adj, filosofic: *însă el cu* *filosofăsc* *suflet... suferind* 203.

Filosoféște, adv. filosoficește: *Socrat filosoful adevărat* *filosoféște* *zicând* 86.

Flămângĭune, s. f. foame: *în foamete și amărâmé* *flămângĭuneĭ* *fiind* 256.

Fortună, s. f. noroc, soarte: *cu mânule goale* *fortuna* *bătăiĭ să ispitéscă* 8. — Vz. **Furtună**.

Frămséțe și **Frumséțe**, s f. frumusețe: *frămséțé* *ș'au schimosit* 102; *cu* *frumséția* *și bivșugul țărâlor Romanilor îndulcindu-să* 11.

Funtament, s. n. (pl. *funtamenturĭ*) temelie, fundament: pass.

Furtună, s. f. noroc, soarte: *vrémé și* *furtuna*... *să fie mutat* 72; *furtuna* *caré după vremĭ îĭ muta* 75; *furtuna-ĭ* *ré de n'ar fi zavistuit norocu luĭ bun* 88. — Vz. **Fortună**.

Furtușag, s. n. (pl. *furtușagurĭ*) hoție, furtișag: *acéléș* *furtușagurĭ* *și tălhușagurĭ să facă* 138.

G.

Gârtan, s. n. gîtlej: *cu larg și nesăturat* *gârtan* *a înghiți* 19. — Comp. IER. 175.

Genune, s. f. mulțime nenumărată, potop (fig.): *să sté înpotriva atâta genune de Tătarĭ nu va puté* 141.— In textele vechĭ ne întîmpină *genune* numaĭ cu sensul de „prăpastie, adîncime fără fund". Așa bunăoară la Dosoft. V. Sf. fol. 150 a: *genune de focŭ*; Psalt. în vers., p. 183 edit. Bianu): *vorŭ da 'n genune*

Ghenarie, s. m. Ianuarie: *au murit la Mediolan, lét 395, ghenar(ie) 17* (pg. 272); *anul 1204, ghenarie 25, Latiniĭ pe amândoĭ înpărațiĭ prinzind* 421. — Vz. Ghenvariĭe.

Ghenealoghie, s. f. genealogie: *în carté ghenealoghiiĭ nĭamurilor boerimiĭ moldoveneștĭ* 26; *a nĭamurilor ghenealoghie (adecă corenie)* 58.

Ghenvariĭe, s. m. Ianuarie: *omorâtu-l-au ghenvariĭe 29* (pg. 225).— Vz. Ghenarie.

Gheometricesc, adj. geometric: *cu meșterșug gheometricesc la orânduială a le pune* 59.

Ghimp, s.m ghimpe: *ca un ghimp sta în inima înpăratuluĭ* 408.—Comp. IER. 123.

Ghizdav, adj. frumos: *maĭ ghizdavă de cât toate muerile Grețiiĭ* 92.— Comp. IER. 246, 288; DIV. 56.

Ghizdăvi (a să), v. refl. a se înfrumuseța: *frumos s'au schizmit și s'au ghizdăvit* 102.

Giudeț (ĭ), s. m. judecător: *când era Sampson gĭudețĭ la Iudia* 135.

Gĭudeț, s. n. judecată: *gĭudețul în mâna și socotĭala cititorĭuluĭ lăsind* 180. (Comp. pg. 7).

Gĭurui (a), v. tr. a făgădui: *cu curată inimă gĭuruim* 180; *200 miĭ de dramurĭ gĭuruindu-le* 209; *cu bună știința inimiĭ îĭ gĭuruesc* 230; *gĭuruĭa singele creștinilor să-l vérse* 252. (Comp. încă pag. 133, 134, 144, etc.):—Vz. Ğurui (a).

Gĭuruință, s. f. fagăduială, făgăduință: *va fi așteptând gĭuruința caré... ĭ-am făcut* 359. (Comp. încă pg. 135, 144, etc.—Vz. Ğuruință.

Gĭuruită, s. f. făgăduință, lucru făgăduit: *venit-au acmu rândul... ca și gĭuruita să plătim* 359—360 (Comp. încă pg. 421).

Gligan, s. m. godac sălbatic: *cu calul denainté unuĭ gligan fugind* 328; *după ce au ucis un gligan sălbatic* 389.—Comp. IER. 124, 307.

Glodos, adj. noroĭos, plin de glod: *tinoasă piștélniță și glodoase tinĭ și bălțĭ* 139.

Glogozală, s. f. amestecătură, încurcătură, îmbulzeală: *nu din glogozala a naștenĭ de strânsură să fie scornit* 25=non ex collectanearum nationum colluvie conflatam 46; *slujitoriĭ într'acé glogozală... au rădicat pre Mesăus Dețeus înpărat* 207-208; *într'acé glogozală, Murciflis... au scăpat din cetate* 422.—Comp. IER. 55, 101, 164.

Ğosén, adj. din țara de jos: *oștile ğosénе saŭ de țara de ğos* 244.

Graf, s. m. conte, comite: *Balduin, graful de Flandriĭa* 421.

Greuime, s. f. greutate: *ca cum ș-ar fi lepădat firé greuimiĭ sale* 158; *singură mărimé și greuimé a atâta înpă(ră)țiĭe* 233; *nicĭ greuimea sarciniĭ... ne-va spâriĭa* 298; *socotind greuimé lucruluĭ* 401. —Comp. IER. 35, 41, 114, etc.

Greuință, s. f. greutate, povară: *mare și de nepurtat greuința caré asupră-ne vine* 297.

Gubernatur, s. m. guvernator, admi-

nistrator: *au dat pre fiică-sa Vlaha după gubernaturul de Dachia* 487.

Ğurui (a), v. tr. a făgădui: *cĕĭa ce ğuruisem în prevorovire* 109.— Vz. **Gĭurui (a)**.

Ğuruință, s. f. făgăduială, făgăduință: *cu ğuruință și măguliturĭ l-au făcut de s'au întors înnapoĭ* 312.— Vz. **Gĭuruință**.

H.

Hadânb și Hadâmb, s. m. eunuc, castrat: *prin vestitul hatman Velisarie și prin Narsitis hadânbul* 314—315; *pentru cinsté curățiiĭ și cu conteniré hadâmb să făcusă* 315; *au trimis la dânsul pre un hadâmb,... ce hadânbul mărgând la dânsul* 417.—Comp. IER. 52, 69.

Haĭni (a să), v. refl. a se răsvrăti: *ce hainindu-să le luase de la împăratul Parthilor* 190; *maĭ pre urmă, hainindu-se, au prădat și în Dachiĭa* 256.

Hălădui (a), v. intr. a scăpa, a fugi: *cu puținĭ să fie hălăduit la Austria* 145; *nicĭ aşé putând hălădui, fu prins și omorât* 292.

Halcotyp, s. m. tipar, tipăritură: *cu mijlocul halcotypuluĭ tuturor să să obștĭască* 52.

Harț, s. n. (pl. *harțurĭ)* încăĭerare: *după câte-va ĭușurĕle harțurĭ... au răzbit pe Athanaric Domnul lor* 254.

Herb, s. n. stemă: *herbul țărâĭ noastre, carele cap de bou ține,... unde vom zice pentru herbul țărâĭ în gheografiĭa Moldoveĭ* 249.

Hireș și Hiriș, adj. firesc, adevărat: *acel adevĕrat cuvânt pentru ceĭ hirișĭ Romanĭ* 14=illud de genuinis Romanis aureum dictum 37; *și părțile lumiĭ cu hireșe hotară a însămna* 59; *și maĭ cu hireș nume de crăiĭa Dachilor* 77; *sint din nĭamul lor hirișĭ Romanĭ de la Italia* 85; *din hiriș locul său nemutat să scape lăsind* 178.— Comp. IER. 35.

Hiriș, adj. Vz. **Hireș**.

Hirișie, s. f. fire, stare firească: *în hirișiĭa sa și Dachia și Romaniĭ din Dachia... tot așé și astăzĭ să număsc* 303. — Comp. IER. 28, 2J, 32, etc.

Hloricar, s m. cuvînt schimosit spre bătaĭe de joc pentru cronicar mincinos: *pre carile hloricariĭ (ĭară nu hronicariĭ) pomenițĭ amestecându-le* 150.

Holburi (a să), v. refl. a se ridica în vîrtejurĭ: *cu vânturile să holburéște* 170.

Holmuros, adj. deluros, rîpos, prăpăstios: *în niște locurĭ văĭoasă și holmuroasă, toată nevoința puind* 425—426. — Comp. IER. 87: *munțĭ hormuroșĭ;* 307: valurĭ.. *holmuroase.*

Hronolog, s. m. cronolog, cronicar, istoriograf: *pre aceștĭ triĭ hronologhĭ între sine alăturând* 51.

Hronologhic, s. n. cronologie: pg. 130.

Hronologhie, s. f. cronologie: pg. 144.

Hultuitorĭu, s. m. săditor: *ca un nărocit hultuitorĭu și ca un înțelept înpărat* 14 = auspicatissimus sator et prudentissimus imperator 37.

Hultur, s. m. vultur: *de nu s'ar fi înpănat sigĭata cu pénele vulturuluĭ, carele o îndreptĭază și ucide ĭară pre hultur* 107.

Hurduitură, s. f. hodorogeală: *neputându-să ști ce poate fi acélé hurduiturĭ și sunete* 416.

I.

Iarbă-pučoasă, s. f. pucĭoasă: *tocmind într'o nucă metĭnute ĭarbă pučoasă... să vidé că sloboade foc din gură* 121.—Comp. IER. 54, 185.

Idolesc, adj. ce ține de idolĭ, ce se rapoartă la idolĭ: *ușile capiștilor idoleștĭ au deschis, și singur spurcatelor idoleștĭ slujitorĭu* 251.

Idololatrie, s. f. închinare la idolĭ, idolatrie: *cu alte măguliturĭ și amăgiturĭ vré să-ĭ tragă la idololatrie* 252.

Idololatru, s. m. idolatru: *rău om, rău credincĭos, rău idololatru au eșit* 251.

Ierésă, și **Ierĭasă**, s. f. eresie, credință eretică: *în ĭerésa Mandhelitelor căzind* 334; *murit-au dară Leon în ĭerĭasa tătâne-său* 347. — Vz. **Erésă**.

Ijdărâ (a), v. a da naștere, a produce: *într'a urâĭ și clevetiĭ pojar să o ațițăm și să o ijdărâm* 10. — **A să—**, v. refl. a-șĭ lua nașterea, a purcede, a se trage: *cel dintăĭ a Turcilor Osman înpărat la Asia s'au ijdărât* 174; *din ćas în ćas maĭ mult și maĭ mult lățindu-se și ijdărându-se* 205; *zizaniile carile în țarina adevărateĭ istoriĭ s'au ijdărât* 396.—Vz. **Izdără (a să)**.—Comp. IER. 32, 190, 209.

Ijdărănie, s. f. obîrșie, naștere, origine: *așé dară fiind ijdărăniĭa și începătura Romanilor* 99.

Ijdărât, adj. născut, provenit, iscat: *din vrémile Focâĭ clătite și ijdărâte amestecăturĭ* 332.

Ima (a), v. tr. a murdări, a mînji, a umplea de noroĭu: *cinsté... a o păta sau a să sili a o ima* 114.—**A să—**, v. refl. a se murdări, a se mînji, a se umplea de noroiŭ: *s'au imat în scăldătoaré Sfântuluĭ Botez* 345. Comp. DIV. 128.

Imăcĭune, s. f. murdărie, necurățenie: *nicĭ cleveteĭ pricină să dăm, nicĭ imăcĭune necurățită și neștĭarsă să lăsăm* 110 —Comp. IER. 213, 217, 246, 309.

Imătoriu, adj. necurat, mînjitor: *cu cât de puțină imătoare stropire, cine-va a o păta* 114.

Iprocĭ=et caetera: *așé* Δάκος *au mutat în* Δάος, *și* Δάκοι *în* Δάοι, *iprocĭ* 72; *din Flac să să fie făcut Valah, Vlah și Voloh, iprocĭ* 124; *ca să nu maĭ greșască poruncă luând, iprocĭ* 198; *Codréniĭ, Fălciĭaniĭ, Lăpușnéniĭ, Orheĭaniĭ, iprocĭ* 244.

Iroicesc, adj. eroic: *le vom căuta firé, inima, și cé iroicéscă vitejie* 14.

Istecĭune, s. f. deșteptăcĭune, agerime, istețime: *și a celor cât de proștĭ istecĭunĭ neostenit răvnitorĭu fiind* 15; *la loc de primejdie mare istecĭuné pricéperiĭ au fost arătând* 146. — Comp. IER. 215, 269, DIV. 46.

Istrument, s. n., (pl. *istrumenturĭ)*, instrument: *cu acéste dară ciniĭ și istrumenturĭ* 86; *cu meșterșugul istrumenturilor prăvălite.* 416.

Iușĭurel, adj. Vz. **Iușurel.**

Iușor, adj. ușor: *nu cu ĭușor lucru a fi ni să pare* 76; *nu puține, nicĭ ĭușoare primejdiĭ au vinit la capul luĭ Traĭan* 82; *câte-va maĭ ĭușoare bătăĭ* 174; *însă și acéĭa nu ĭușoară pricină arată* 215;

cu multe bătăĭ maĭ ĭuşoare biruițĭ fiind 329; *ĭera la minte ĭuşor* 339; *nu puține, nicĭ ĭuşoare înpiedecărĭ* 396.

Iuşura (a), v. tr. a uşura: *pentru ca să-şĭ maĭ ĭuşuréze ocara* 410;

Iuşurel, adj. uşurel: *după câte-va ĭuşuréle harțurĭ... au războit pe Athanaric* 254; *după câte-va războae maĭ ĭuşuréle, au asuprit pe Athanaric* 271; *în ĭuşuré boală căzind* 379; *cu câțĭ oamenĭ ĭera maĭ ĭuşuriĭ s'au întors la Țarigrad* 406; *cu ĭuşĭuréle frigurĭ s'au simțit* 246.

Izbâcnire, s. f. svîcnire, bătaĭe: *de boala ce-ĭ zic izbâcniré inimiĭ, s'au săvârşit* 477.

Izbélişte, s. f.: *oare-ce lucru de izbélişte şi de obrăznicie într'ânsul să nu însămnéze* 6; *preste alte délurĭ şi preste alte văĭ în izbélişte să ĭiapădă* 170.—Comp. Creangă, Poveştĭ, I, 118: „De-oĭŭ pune ĭeŭ mînile pe pĭept, are să rămîĭe căruța asta de haĭmana şi ĭepuşoarele de *izbelişte*.—IER. 62: *„ce căcĭ precum Papagaele prin izbéleşte... multe se află;“* ibid. 148.

Izdărâ (a să), v. refl. a-şĭ lua naşterea, a purcede, a se trage: *dintr'aceşté să să fie izdărât némurile Tătăreştĭ* 61. — Vz. **Ijdărâ (a să).**

Izgnanie, s. f. exil: *au fost trimis în izgnanie la cetate Tomus* 72; *tâmplatu-s'au dară acestuĭ poetic izgnanie* 117; *au trimis-o la izgnanie* 335. (Comp. încă pg. 130, 313, 340, 342, 344, 351).—Comp. IER. 38, 40, 166, 350.

Izvod, s. n. însemnare, listă, tabelă: pg. 119 şi pass.

Izvodi (a), v. tr. a născoci, a inventa: *măcar un cuvințel să nu izvodim* 110.

Izvoditorĭu, s. m. istoric, istoriograf: pg. 113, 139.

Izvoditură, s. f. născocire, scornire: *întăĭaş dată Ellinilor izvoditura mincĭunilor dând* 172.

Izvozel, s. n. notă, listă, însemnare, hîrtiuță: *un copil din casă neştiind ce izvozel ĭaste acela* 80.

Î.

Înbiĭa (a), v. tr. a îndemna: *cu îndemnare cerĭască înbiĭat fiind* 149—150.

Înbrățăşa (a), v. tr. a îmbrățişa: *ca pre un vîrtos şi tare scut înbrățăşind* 7.

Înbunătură, s. f. îndemnare, făgăduĭală: *de înbunăturile luĭ Calochir înflându-să* 370.

Încălcitură, s. f. încurcătură: *fără nicĭ-o încălcitură va învăța* 10.

Încăpăta (a), v. tr. a căpăta; a găsi: *de unde să o fie încăpătat Sarniție n'am putut desluşi* 129. — **A să—,** v. refl. a găsi: *de unde s'au încăpătat de aćastă aşé de grozavă minćună* 136.

Încăpea (a), v. tr. a cuprinde: *nicĭ pot să le încapă cine-va cu mintea* 432.

Încarileş, = în care: 179.

Încăş, adv. încă: 164, 290 etc.

Începătură, s. f. început, origine: 75, 259, 419 şi pass.

Încoroni (a să), v. refl. a se încorona: 332.

Încredințală, s. f. încredințare, asigurare: 102.

Încujbătură, s f. încovoĭetură, curbătură: *cine-va când află vre-o parte*

de sferă... de pe încujbătura caré véde în parté cé aflată 299.

Îndămâna (a-şĭ saŭ a să), v. refl. a-şĭ procura: *de la carii agĭutorĭu îndămânându-şĭ, s'au întors asupra luĭ Filipic* 342; *cu puţinéle sémne îndămânându-să* 300.— Comp. IER. 64, 67.

Îndărăpnic, adj. îndărătnic: 255.–Comp. DIV. 84.

Indărăpt, adv. invers, vice-versa: *după ce s'au făcut Papă, acéléş îndărăpt lĭ-au cântat* 116; *de pre numele ţărâĭ de dânsul suppusă, l-ar fi numit Ghetĭanul.. ĭară nu îndărăpt* 118.

Îndatăş, adv. îndată: 113, 325, 477, etc.

Înde, prep. între: *eĭ înde eĭ* 172; *eĭ înde iĭ* 198, 333.

Îndemnătură, s. f. îndemnare: 311.

Îndemonit, adj. îndrăcit: 401.

Îndesătură, s. f. îmboldire, calomnie: *cuîndesăturileunor nepriĭatinĭ aĭ săĭ, căzusă în oare-care prepus de vicleşug la înpăratul* 328.

Îndoinţă, s. f. îndoĭală: 49, 126, 396, etc.

Îndrăpt, adj. întors, pe dos; nedrept: *într' atâta de ascuţit şi îndrăpt gĭudeţ cade* 7 = in tale acre et sinistrum incidit judicium 30.

Îndupăca (a), v. tr. a înghiţi, a înhăţa: *cu colţiĭ a muşca şi cu fălcile a îndupăca n'au putut* 22 = dentibus mordere et hiantibus faucibus devorare non potuit 44. — Comp. IER. 79.

Îndupleca (a), v. tr. a supune, a birui, a aduce sub ascultare: *cu armele atâta ĭ-au îngrozit şi cu pacé atâta ĭ-au înduplecat* 17 = ita armis terruit, ita pace sibi devinxit 39. — Comp. IER. 173.

Înduplica (a să), v. refl. a se supune: *negreşitiĭ ştiinţe, pururé a să înduplica şi ĭeĭ a să pleca*, 9 = semper infallibili scientiae obedire, ac ille sese subjicere 33.

Înfoca (a să), v. refl. a se aprinde: 82—83.

Înformălui (a să), v. refl. a se instrui: 87.

Înformăluire, s. f. instrucţiune, lămurire, înştiinţare, prevenire: 215.

Înformui (a), v. tr. a instrui, a lămuri, a preveni, a înştiinţa: 215. — Comp. IER. 65.

Îngăĭma (a), v. tr. a îndruga, a încurca: *văzind că Sarniţie maĭ pre larg îngaĭmă acéastă disputaţie:* 127. — Comp. IER. 55, 203, 225, 273.

Îngĭuga (a să), v. refl. a se alia, a se însoţi: 212.

Îngrecată, adj. fem. însărcinată, grea: 97.

Înnalgŏs, s. n. (pl. *înnalgŏsurĭ):* neajuns, răutate stricăciune: *până a nu să face el Papă, cu carele multe înnalgŏsurĭ* (textul prezintă greşit *înnalgŏsul) şi peste hotarul adevăruluĭ... adusése* 116.— Comp. IER. 67, 161, 162, 272, etc.

Înpăcăluire, s. f. împăcare, împăcăcĭune: 23.

Înpiedecătură, s. f. pĭedică, obstacol: 50.

Înpidicătură, s. f. pĭedică, obstacol: 297.

Înplătoşat, adj. îmbrăcat cu platoşă: 93. — Comp. DIV. 121: *împlătăşaţĭ.*

Înpletecetură şi **Înpletecitură**, s. f. încurcătură 74 — Comp. IER. 42, 291.

Înpletecit, adj. încurcat: 24, 73, 297, 484, etc. — Comp. IER. 164, 216, 348.

Înpleticire, s. f. încurcătură: 360.

Înponcişare, s. f. împotrivire, contrarietate: 205.— Comp. IER. 7: «*Antepathia: înponcişare, nepriimiré firiĭ, ura şi urăcĭuné din fire* .

Înpotrivnic, adj. contrariŭ : 23, 71, 177, etc. -- Comp. IER. 30, 31, etc.

Înpotrivnic, s. m. adversar: 71, 221, etc.

Înpregiuraș, s. m. vecin, megiaș, lăcuitor dimprejur: 170

Înspăĭma (a), v. tr. a spăĭmînta, a îngrozi: 20. — A să — v. refl. a se spăimânta, a se îngrozi: 178.

Înștiința (a să), v. refl. a afla, a lua cunoștință, a se încunoștiința: 82, 127, etc.

Întemeliitoriu, s. m. întemeĭetor, fundator: 9.

Întiri (a), v. tr. a urmări, a goni, a prigoni: 98, 137, 146, 254, 477, etc.

Întituli (a să), v. refl. a se intitula: 437.

Întrăma (a), v. tr. a reculege, a recăpăta forțele: 91. — A să—, v. refl. a-șĭ recăpăta forțele, a se întrema, a se întări: 433.

Întrant=într'alt: *în unghĭurile uliților sau întrante locurĭ* 112.

Întrat, s. n. intrare: 75.

Întregĭune, s. f. întregime. 127.

Întruducătoriu, adj. introducător: 299.

Învălătuci (a să), v. refl. a se încurca, a se ameți, a se dezorganiza: 366, 396, 402.—Comp. IER. 143, 194, 289.

Învălătucitură, s. f. încurcătură, neorînḑuĭală: 51, 405.

Învârtejire, s. f. învîrtire: 299.—Comp. IER. 133: *învârtijiré.*

Învicrmănoșa (a să), v. refl. a se vĭermănoșa: 386.

Învininat, adj. înveninat, otrăvit: 22.

Învoeșa (a să), v. refl. a se înveseli, a se învoĭoșa: 428.

J.

Jac, s. n. (pl. *jacurĭ)* jaf, pradă, jefuire, prădare: 9, 278, 327, 414, 432, 451, etc.

Jăcaș, s. m prădător, jefuitor: 415.

Jăcui (a) și **Jecui (a)**, v. tr. a jefui, a prăda: 129, 209, 317, etc.

Jecui (a), v. tr. Vz. **Jăcui (a)**.

Jicniță, s. f. hambar, grînar: 367.—Comp. IER. 97, 153.

Jigăniuță, s. f. insectă: 24. - Comp. IER. 31, 51, 56, 114.

Jirtvă, s. f. jertfă, sacrificiŭ: 3, 106, 116, etc.--Comp. IER. 133.

Jirtvi (a), v. tr. a jertfi, a sacrifica: 193 și pass.

Juli (a să), v. refl. a se sgâria, a se răni: 389.

L.

Lăcrămos, adj. de plâns, jalnic: 211.—Comp. IER. 241, 309.

Lânged, adj. fără putere, neputincĭos, bolnav: 3.

Lanțuh, s. n. (pl. *lanțuje*) lanț: *ca cu niște lanțuje legându-ĭ* 407 ; *încărcânḑu-l de la pĭcoare până la grumazĭ de lanțuje și obezĭ și de cătuș (ĭ)* 426. Comp. IER. 57: *lanțuh.... lanțuje;* 130: *lanțuh;* 212: *lanțuje;* DIV. 77: *lanțuje.*

Lăontru și **lontru**, **luntru**, adv. lăuntru, năuntru: 24, 186, 279, 317, 332, 375, 428, etc. — s. n. (pl. *lăontrurĭ, lontrurĭ, luntrurĭ)*, interior: *cum ar puté maĭ în lăontrul Evropiĭ să între* 286; *în lontrul mănunteilor sale... a-l despărți siléște* 111; *de demult din luntrul inimiĭ gemé* 24.

Lătrătură, s. f. lătrat: 9.—Comp. IER. 345.

Lectică, s. f. patașcă, leftică: *cu vicleșugul socruluĭ săŭ luĭ Aper, în lectică fu ucis* 231.—Comp. IER 299.

Lega (a să), v. refl. a se obliga, a se îndatora: 337, 357, etc.

Legământ, s. n. (pl legământurĭ) alianță. obligațiune, îndatorire : 23, 209, 339, 357, etc.
Legheoană, saŭ **Leghioană**, **Lighioană**, s. f. legĭune: 128, 209, 221, 225, 240, etc.
Léniș, adj. leneș: 82.
Lenitorĭu, adj. leneș: 374.
Lighioae, s. f. insectă, lighioană: 24.
Lighioană, s. f. Vz. **Legheoană.**
Limbă, s. f. popor, neam, națiune: 105, 118, 360 și pass.
Lovi (a), v. tr. a atinge, a se mărgini: *lovéște hotarâle Indiiĭ despre parté Crivățuluĭ* 60.
Lunatec, adj. zăpăcit, nebun : 23, 101.

M.

Mâcenic, s. m. mucenic, martir : *Sfântul al luĭ Hs: mâcenic Dimitrie părăsind besérica* 401.
Mahină, s. f mașină, instrument: 416.
Maĭ, adv. maĭ mult: *maĭ ĭubiĭa viața bărbatuluĭ.... decât a frăține-său* 143.
Măĭinte și **Mainte**, adv. maĭ 'nainte: 120, 121, 123 și pass.
Măistrie, s. f. meșteșugire: 82, etc.
Mâlcomiș, adv. în liniște, liniștit: *pe mâlcomiș au cuprins toate cetățile* 429. — Comp. IER. 73, 195, 238: *mulcomiș.*
Măluros, adj. țărmurean (= ripensis . maluensis, ca nume al uneĭ părțĭ a Dacieĭ) 69, 217, 219 și pass. Comp. IER. 197.
Mamcă, s. f. doĭcă, mancă (mold.): 97, 331.— Comp. IER. 82; DIV. 73.
Mamină, s. f. grozăvenie, enormitate: *mamină și minune de lucru ca acesta* 189.— Comp. IER. 89, 142, 167.
Măminos, adj. grozav, enorm: *cu măminos trupulputeriĭ armelor, puțin de nu toată fața pământuluĭ lăcuit căptușisă* 170.—Comp. IER. 90.
Mână, s. f. (pl. *mânule*: 8, 65, 88, și pass.).
Mântuință, s. f. mântuire: 195.
Mănunt, adj. mărunt: 90, 166, 322, etc.
Mănuntăĭ și **Mănunteie**, s. f. pl. măruntaĭe: 111, 252.—Comp. IER. 9, 41 *mănunteile.*
Mapă, s. f. hartă: 286.
Marmure, s. m. marmoră: 120, 142, 458, etc.— Comp. IER. 128
Martur, s. m. mucenic. martir: 401.
Mârzac, s. m. Tătar nobil: 426
Măscăriciune, s. f. caraghĭoslîc: 203.
Măstacăn, s m. mesteacăn: 374.
Maștehă și **Maștihă**, s. f. mumă vitregă: 335, 480.
Măzae, s. m. scriitoraș, scriitor prost: 138, 143, 145, 146, 367, 448, 453, 458, 459, 470, 475.
Măzăcie, s. f. neștiință, ignoranță: 366.
Măzdă, s, f. mită: *cu mâzdă agiunșĭ fiind de la Menelaos* 93. — Comp. IER. 118, 144, 351.
Meccit. s. n. geamie: 107.
Megieșesc, adj. vecin, megĭaș: *să schimbe dragosté frățéscă și megieșască* 93.
Meidan și **Meidĭan**, s. n. câmp deșchis. arenă: 24, 167, 222. —Comp. IER. 317
Mencĭună, s. f. minciună: pass.
Mencĭunos și **Mincĭunos**, adj. mincinos : pass.
Menitură, s. f. nenorocire, calamitate: *atâta de strașnice meniturĭ și urĭ să ispitéscă* 10. Comp. IER 320.
Mente, s. f. minte: pass.
Mesti (a), v. tr. a nimici, a lovi: *nefericiré și pustietaté caré armele turceștĭ ĭ-au mestit* 19=infelici-

tatem... devastationemque ab saevientibus Turcicis armis 42. — Comp. IER. 226.

Meșterșug, s. n. (pl. meșteșugurĭ) meșteșug, artă: pass.

Metiutel, Metĭutea, adj. mititel: *tocmind într'o nucă metĭuté ĭarbă pućoasă* 121.

Miera (a să), v. refl. a se mira: pass.

Miloserdie, s. f. îndurare, milă: 112.

Mișălos, adj. ticălos, mizerabil: 427.— Comp. IER. 121, 148, 251.

Moĭmâță, s. f. maĭmuță: 7, 300.—Comp. IER. 147.

Molcom, adv. *foarte molcom tace* 133=tace chitic, tace molcum (mold.), nu zice cîrc. — Comp. IER 301. *mulcom*; DIV. 95: *mâlcom*.

Monarhicesc și **Monarșesc**, adj. monarhic: 23, 165. — Comp. IER 112.

Monomahie, s. f. luptă singuratecă: 8.— Comp. IER. 217.

Mrejuliță, s. f. dim. din mreajă: 24.

Muhammedinesc, adj. mohamedan, turcesc: 23.

Mursăcătorĭu, adj. mușcător: 21.

Murui (a), v. tr. a măsgăli, a mînji: *hărtiĭa au muruit* 144, 359, 366. —**A să**—, v. refl. a se mînji: *s'au muruit să nu să cunoască* 116.

Mușiță, s. f. insectă: *și altele asémene acestora neputinćoase și neîntrarmate mușițe* 24 =et id genus infirma ac inermia . . . insecta 46. — Comp. IER. 108.

Muta (a), v. tr. a schimba: 72, 75, 129 și pass.—**A să**—, v. refl. a se schimba: pass.

Mutare, s. f. schimbare: pass.

N.

Năbușală, s. f. năvălire, invaziune, incursiune: 58, 321, etc.

Năbuși (a), v. intr. a năvăli, a face irupțiune: 78, etc.

Năbușire, s. f. năvălire, invaziune, incursiune. 280, 321 și pass.

Năbușitură, s. f. năvălire, incursiune, invaziune: 374, 446.

Nădi (a), v. tr. a făuri, a inventa, a născoci: 132.

Năpadă, s. f. năvălire, invaziune, incursiune: 50, 51 și pass.

Năpăditorĭŭ, s. m. năvălitor: 13.

Năprasnă (de), loc. adj. fără veste: pass.

Năroc, s. n. noroc: 120, 122, 129, 133, 312, 431 și pass.

Nărod, s. n. norod, popor, neam: 133 și pass.

Năstăvit, adj. povățuit, învĕțat, deprins. 410. — Comp. IER. 34.

Năvălitură, s f. năvălire, incursiune, invaziune, 415.

Năvrăpi (a), v. intr. a năvăli, a da năvală: 225. — Com IER. 70, 76, 195.

Năvrăpitoriŭ, s. m. năvălitor, uzurpator: 18

Năzui (a), v. intr. a căuta scăpare, a se îndrepta, a o lua spre: *cu sĭgata rău rănit fiind, cu puținei au năzuit la o casă aproape* 257.

Neapotrivire, s. f. nepotrivire, necorespundere: 443.

Neapotrivit, adj. neîntrecut, neimitabil, fără seamăn: 5,59.

Neatocmire, s f. dezacord, neînțelegere, nepotrivire: 63.

Nebetejit, adj. intact, nevătămat: 19, 107, etc.

Nedéjde, s. f. nădejde: pass.

Nedejdui (a), v. tr. a nădăjdui: pass.

Nedezrupt, adj. neîntrerupt: *pentru nedezruptă continuația luĭ oarece și cu laudă atingând* 107.

Nedumnăzăire, s. f. nelegĭuire, sacri-

legiu: 112, 339, 344, 345, etc. — Comp. IER. 225.

Neimat, adj. nepătat, curat: *a neimatiĭ conștiențiĭ întregĭune să păzim* 10. — Comp. IER. 159, 180, 261.

Neîntors, adj. imobil, nemișcat: *cu înfipțĭ pașĭ și cu neîntoarsă față* 7=fixo passu et immota facie 31.

Nemică, adv. nimic: pass.

Némiș, adj. nobil: 473, etc.

Nenărocit, adj. nenorocit: pass.

Neogoit, adj. și adv. necurmat, mereŭ: *cu multul maĭ pre lesne ar fi cuĭva neogoit a le plânge* 22=facilius esset cuique ea continuo deplorare 44.

Nepărăsit, adv. mereŭ, necontenit: 93.

Nepriĭaten și **nepriĭatin**, adj. și s. m. vrăjmaș, dușman: pass.

Nescărândăvicos, adj. nescîrbos: *altă năpaste... nu maĭ nescărândăvicoasă de cât cé dintâĭ* 472.

Nescocorât, adj. necercetat, nescormolit: *nicĭ-un unghĭŭ nescocorât n'am lăsat* 281. — Comp. IER 202: *nescucĭurată*.

Nesmentit, adj. și adv. precıs, stabil, neschimbat: *caril mathematicéște cursul annilor foarte nesmentit au însămnat* 191; *nesmentite și nebetejite lĭ-au păzit* 107.

Nestare, s. f. inconstanță, nestabilitate, neținere: *nestaré la cuvânt a luĭ Decheval* 82.

Netocmală, s. f. nepotrivire, dezacord, neînțelegere: *acéstă a lor netocmală nu socotim de aĭuré să fie purcegând* 63.

Nevoe (cé-), s. f. anevoĭa, epilepsia: *din băutură fără măsură, l-au lovit cé nevoe* 296.

Neznult, adj. nedezrădăcinat, nesmuls: 107.

Ni, conj. nicĭ: 73.—Comp. IER 29.

Nicăĭurĭ, adv. nicăĭerĭ: pass.

Niciș, conj. nicĭ: 251.

Noime, s. f. noutate: *nice vechimé asupra noimeĭ capul ș-ar rădica* 86.

Nuâr și **nuìr**, s. m. nor: *să fie poruncit nuîrilor să nu maĭ ploae* 140; *să sloboază nuâriĭ pĭatră în chip de ghĭață* 141; *până la nuîrĭ învârtit rădicându-să* 170. Comp. IER. 33, 113, 123, etc.

Numere, s. f. pl. [reprezintă exact plur. latin NOMĬNA cu rotacizarea luĭ N intervocalic]=nume, numirĭ: 53, 57, 59, 60, 66, 69, etc., etc.

O.

Oardă, s. f. hordă: 72, 285, 286 și pass.

Obiceĭnic și **Obicéĭnic**, adj. potrivit obiceiuluĭ: 86, 206.—Comp. IER. 63

Obicĭni (a), v. tr. a obicĭnui: pass. — **A să**—v refl., a se obicĭnui: pass.

Obicĭuire, s. f. obicĭnuință: 438, etc.

Obicĭuit, adj. obicĭnuit: 72, 186 și pass

Oblastie, s. f. stăpânire, dominațiune: 60, 206, 255, etc.

Oblici (a), v. tr. a afla: 126, etc. — **A să**—, v. refl. a se afla: 239, 480, etc.

Obligui (a să), v. refl. a se obliga, a se îndatora: 23.

Obrinti (a să), v. refl. a se inflama: 314.

Obști (a), v. tr. a însciința, a publica: passim.

Ochean, Ocheén, și **Ocheĭan**, s. n. ocean: 60, 116 117.—Comp. IER. 29, 137, 161.

Odânăoară (saŭ **Odânăoară**, **Odâneoară**, **Odânăoare**, etc.), adv. odinĭoară: 11, 19, 102, 130, 140, și pass.; nicĭ—, nicĭ odată: 97, 254, etc.

Odejdie, s. f. odăjdiĭ: 24.

Ogoi, (a să), v. refl. a se astîmpăra, a

se liniști: *calul de sărituri și de asvârlituri nu s'au ogoit* 410.

Olat, s. n. (pl *olaturi*) ținut, provincie: 66, 224, 428, etc.—Comp. IER. 27.

Olecăi (a), și **Olicăi (a)**, v. tr. a se văeta. a se boci: *amânduror înpărățiilor de plâns și de olecăit sfărmare și râzsipă* 93; *jélnic glasul robiei olicăesc* 175.

Oltariu, s. n. altar: *păzi focul carele la oltariul Boazii ardé* 97.

Omănaș, s. m. dim. omuleț: *cine, și de unde iești tu, o omănașule?* 8=quis. cujasque tu homuncio 32.

Omenit, adj. onorabil, cinstit: *omenite cititoriule* 109, 452, 458, etc.

Orfanothrofie, s. f. asil de copii găsiți: *sau în casa sa, sau în orfanothrofia de obște îl cruță* 112.

Osăbi (de—), loc. adv. afară de, deosebit de: 124, 288 și pass.

Osirdie, s. f. osîrdie, străduință: 3, 222 etc.

Osirdnic, adj. harnic, străduitor: *osirdnici tocmitori, și bine cumpătați domnitori* 13.

Osmănesc, adj. turcesc: 12.

Ostâmpui (a,) v. tr. a respinge a alunga: *une-ori singur, alte-ori prin hatmanii săi năpădirile Tătarâlor și a Vlahilor ostâmpuia* 406.

Osteninţă, s. f. oboseală 3, 180, 181, etc.

Oștenesc, adj. milităresc: 80, 219, 417, 418.

Oștenire, s. f. expediţiune: *pentru oștenire cu năroc ca acéia* 129; *oșteniri înpreună cu Moldovénii asupra altora să fie făcut* 365. (Comp. încă 148, 223, 336, etc.)

Oștenitoriu, s. m. șeful, conducĕtorul unei expedițiuni: *căci Flac acela hatmanul pre vrémile lui Avgust în Misia era oștenitoriu* 129—130.

Otcârmui (a), v. tr. a guverna, a cârmui: pass.

Otcârmuitoriu, s. m. guvernator, cârmuitor: 3, 364, etc.

Oteși (a), v. tr. a potoli, a împăca: *iară pre Turci în locul lor cu alte daruri să-i oteșască* 415.—**A să**— v. refl. a se potoli, a se calma: *de durerile ce trăgé să oteșiia* 97.

Oturac, s m. veteran: *și înplând-o de cetățéni și de ostași viterani (aceşté era cum sint oturacii la Turci)* 83.

P.

Paic, s. m. paj (page): *au perit ucis de paicii săi* 350.

Paing, s. m. păianjen: *în mrejé painguluí alte lighioi nu să pot prinde* 24=aranearum telis non... posse capi insecta 46.—Comp. IER. 113.

Painjini (a), v. tr. a păinjini, a urzi: *acéste le painjiniia Latinii la ivala lumii* 422.

Pânzătură, s. f. albituri, rufărie, pînzeturi: *svârșindu-să acmu, pline de pânzături chichițele hirurghilor* 14 = deficiente jam plenissima chirurgica theca... linteolis 37; *ne mai rămâind pânzături* 81; *nici pânzături au mai rămas* 186.

Păpăsc, adj. papal: 116.

Pără, prep. până: 3, 283, etc.

Părăros, adj hipotetic: *din viseroasă și părăroasă tâlcuiré lui Maienburg* 264.

Paransanghe, s. f. milă, distanță de 30 de stadii saŭ 3750 de pași: *încă patru parasanghe (mile mari) nu mersése* 405.

Păring, s. n. părinc: *nu o altă sămânța adevărată, ce zizanie și păring* 387.

Parnic, adj. ipotetic (?) : *şi alalţĭ a-ceştiĭ părerĭ parnicĭ vânturĭază* 221.

Pârte, s. f. cărare, potecă (în zăpadă) *ca nu cum-va pârté rătăcind* 297.

Părtnicesc adj. particular: *a însuratuluĭ şi a măritatuluĭ legătură părtnićască fiind* 26 = thori et connubii connexio cum sit particularis 48; *de oare-care affectaţie părtnićască atins* 116.

Păsăruĭcă, s. f. dim. păsărică: 24.

Patemă şi **Patimă**, s. f. suferinţă: 22, 82 şi pass.

Pentecoste, s. f. pl. Rusaliĭ: *în zua de Pentecoste* 246.

Pentru, prep. despre: pass.

Pesti (a), v. intr. a întîrzia, a zăbovi: 98.—Comp. IER. 310.

Petĭutinderé şi **Petutindene**, **Pretĭutinderé**, **Pretutinderé**), adv. pretutindenĭ: 156, 179, 319, 321, etc.

Piftire, s. f. piftie (?) : *decât cerbiĭ maĭ fugare şi decât piftiré maĭ dejgheţătoare ĭaste* 179.

Piştéluiţă, s. f. baltă, ĭaz : *arată-să din ce izvor s'au scurs piştélniţa aceştiĭ puturoase basne* 139; *în piştélniţă şi în bălţĭ stătătoare oprindu-să* ibid.; *nişté tinoasă pi-ştélniţă şi glodoase tinĭ* ibid.; *piştélniţa basniĭ bulgăreştĭ* 147.

Pizmăluitorĭu, s. m. pizmuitor: *pre-uniĭ.... fără socotĭală pizmăluitorĭ la meidanul luptiĭ îĭ strigă* 24=intempestivos osores ad arenam... provocant 46.

Plén şi **Plĭan**, s. n. pradă: 148, 292, 369, 405, 415 şi pass.

Plini (a), v. tr. a împlini, a îndeplini, a săvîrşi: pass.—**Asă**—, v. refl. a se în(de)plini, a se sĕvîrşi: 206 şi pass.

Ploadă, s. f. fertilitate, productivitate: *cu ploada pământuluĭ, cu frumuséţé câmpilor* 16=telluris fertilitato ... camporumve amoenitate 39.

Plodi (a să), v. refl. a se spori: 138.

Plomădeţ, adj şi s. m. scornitor: *şi alţiĭ mulţĭ sint de acest félĭu de plomădeţĭ* 101.

Poate-fi, loc. adv. poate: 7, 128, 150 şi pass.

Pocaianie, s. f. pocăire, pocăinţă : *a-céstă... la ĭeşitul sufletuluĭ strâmtă pocaianie, besérica în loc de pocaianie n'au primiit-o* 347.

Pocitanie, s. f. povestire: *pocitaniĭa acésta a luĭ Laslău... atâta am înfruntat-o* 453; *pocitanie acésta zice... să o fi luat din istoricul cel unguresc* ibid.; *toată pocitaniĭa acésta altă ceva nu cuprinde* 458.—Comp. IER 219.

Pocvală, s. f. Vz. **Pohfală**.

Podan, s. m. supus: 325.

Poetic, s. m. poet: 72, 117, 128, etc.

Poffală, s. f. Vz. **Pohfală**.

Poftori (a). v. tr a repeta: 70, 117, 153, etc.—Comp. IER, 42, 74 etc.

Pogrebanie, s. f. înmormîntare, îngropare: 247, 258, etc.

Pohârni (a), v. tr. a răsturna, a doborî, a dărâma: 410, 425, 433. — **A să**—, v. refl. a se surpa, a se strica: *lucrurile tot din rău maĭ în rău să pohârniĭa* 407.—Comp. IER. 47, 82, 101, 152, 161, 199, 230, etc.

Pohârnit, adj. surpat, prăpădit: *pohărnit nărocul luĭ Decheval* 83.—Comp. IER. 170.

Pohfală şi **Poffală**, **Pocvală**, s. triumf: 7, 105, 137, 187, 334, 376, etc.

Pohfăli (a să), v. refl. a se lăuda, a triumfa: *prin céle în patru părţĭ a lumiĭ deşchise a Romi(ĭ) porţĭ să între pohfălindu-să* 10.

Pohoïu și **Puhoiu**, s. n. (pl. — *hoae*) torent, șiroïŭ: 6, 14, 202.—Com. IER. 113, 116, 307.

Poiade, s. f. năvălire, incursiune, invaziune: *arată-să p o ï a d é varvarilor dintâï* 273; *a triïa p o ï a d e s'au făcut...maï grozavă* 275 *(comp. încă pg.* 223, 274, 446, 475, erc.).

Pojar, s. n. incendiu, foc: 278, 290, etc.

Polc, s. n. (pl. *polcurì)* legiune: 79, 130, 464, etc.

Pominoc, s. n. prinos: *ca p o m i n o c u l pământuluï lor în toţĭ anniï la căscată poarta luï... s'au obliguit* 23=ut primitia terrae, singulis annis, ad hiantem illius portam.... obligantur 45.—Comp. IER. 133.

Popré, s. f. (pl. popréle), proptea, razăm: *nicĭ p o p r é l e să se razime au* 221.—Comp. IER. 127, 300.

Poroncă, s. f. poruncă: pass.

Poronci (a), v. tr. a porunci: pass.

Potopi (a să), v. refl. a se prăpădi, a pïeri: 278.

Potopire, s. f. prăpădenie, peire: 427.

Potricăli (a), v. tr. a găuri: *stâlpul acel de marmure, din vârv până în temelie, s ă - l fie p o t r i c ă l i t* 142; *cât şi marmurile acéle p o t r i c ă l i ï a* 457.—A să-, v. refl. a se găuri: 458.

Potricălit, adj. găurit, străpuns: 413.—Comp. IER. 140, 198.

Povijie, s f. mobilă, unealtă: *ca cum de p o v i j i ï a aflăriĭ săracă arprobozi-o* 6; *alte a casiĭ p o v i j i ï* 157; *cu toată p o v i j i e caselor* 294.

Pragmatie, s. f. lucrare: *noĭ firĭ-am lăsat p r a g m a t i a (lucraré) acasta* 178.

Prav, s. n. praf: pass.

Privi (a), v. tr. a privi: 361,. etc.

Precumuș, adv. precum: *p r e c u m u ș ïaste firé basniï* 145.

Predoslovie și Pridoslovie, s. f. precuvîntare: pass.

Pregïur, prep. în jurul, împrejurul: *cu nişte groznicĭ şerpĭ şi bălaurĭ p r e g ï u r grumazĭ şi p r e g ï u r mijloc încinsă* 360; *p r e g ï u r limba Pecinighilor să să învălătucéscă* 366.

Premare, adj. primar: *carile ïera văr p r e m a r e înpăratuluï* 408.—Comp. IER. 266.

Prepus, s. n. bănuïală, îndoïală: 77, 144 și pass.—Comp. IER. 93, etc.

Prestăvi (a să), v. refl. a muri: *s'au p r e s t ă v i t în luna luĭ Iunie* 357;

Pretăndălui (a) și **Pretendelui** (a), v. tr. a pretinde: 300, 387.

Pretendui (a), v. tr. a pretinde: 25.

Prevoroavă, s. f. precuvîntare: *în predosloviïa (sau precum noĭ zicem în p r e v o r o a v a) hroniculuĭ luĭ Uréche* 136.

Prevorovire, s. f. precuvîntare: 109, 215.

Prezentui (a), v. tr. a înfățișa, a pune înainte: *maĭ de aproape le p r e z e n t u ï a (le puné înnainte)* 360. — Comp. IER. 47.

Pricini (a), v. tr. a pricinui, a cauza: 15, 196, etc.

Pricinitorïu, s. m. pricinuitor: 3.

Pridoslovie, s. f. Vz. **Predoslovie**.

Priïaten, adj. și s. m. prieten: pass.

Priïateșug, s n. prieteșug: pass.

Prinţipal, adj. principal: 75) explicat în nota marginală prin *maï de frunte).*

Prirod, s. n. neam (oareșĭ-cum: străneam): *nicĭ rodul p r i r o d u l lor din Greciĭ Troadénĭ să li să tragă* 100.

Pristav, s. m. pristav: 254, 278.

Pristăvire, s. f. moarte: *până la p r i s t ă v i r é luĭ Constantin Marele* 245.

Proaspăt, adj. recent, noŭ: 123, 124, 132 și pass.
Probălui (a să), v. refl. a se încerca, a se proba: 184.
Probozală, s. f. mustrare, ocară: *a L e ș i l o r acestora cuvinte și p r o b o z a l e* 125.—Comp. IER. 34.
Probozi, (a), v. tr a mustra, a dojeni, a ocărî, a insulta: 6, 124, 171, etc.
Probozire, s. f. mustrare, dojană, insultă: *nicĭ alt-féliŭ de p r o b o z i r e să le dăm* 144; *de p r o b o z i r é și cleveta altora păzițĭ* 478.
Procopsi (a), v. tr. a profita, a folosi: 283.
Prodosie, s. f. vînzare, trădare: *cu a lor p r o d o s i e și vicleșug să să fiĭă făcut cale nepriiatinilor* (în nota marginală explicat prin vînzare) 94.
Prohaz, s. n. lanț?: *pre un ogar în p r o h a z gata țiind* 21.
Pronie, s. f. Providență: *acé de sus P r o n i e* 21.
Prooratec, adj. prorocitor, ghicitor: *acolo să află un sahastru p r o o r a t e c, adecă carile cunoștĕ lucrurile viitóre* 409.
Propozit, s. n. intențiune: *căcĭ p r o p o z i t u l (pusésem în minte) nostru ĭera* 461.
Propoziție, s. f. propoziție (în logică): 130.
Prosac, s. m. Prusian: 415.
Prostac, adj. simplu, naiv: 138 455.
Prostime, s. f. simplicitate, naivitate, nerozie; poporul de jos: 139, 144, etc
Protie, s. f. întîĭetate: *cu toțiĭ acéstă p r o t i e (adecă locul cel maĭ de cinste) lor au dat* 88.
Provinție, s. f. provincie: pass.
Publică, s. f. republică: 282.
Puhoĭu, s. n. Vz. **Pohoĭu**.
Punt, s. n. (pl. *punturĭ)* punct, condițiune: *condițiĭ și p u n t u r ĭ foarte cu ocară... puné 411.*
Pusătură, s. f. pozițiune, situație: *de pe p u s ă t u r a loculuĭ de iznoavă lĭ-au numit* 69.
Putos, adj. puturos, împuțit: 139.
Putregĭune, s. f. putrezire: 86, 169, 260,
Puținel, adj. puțintel, 88, 95, 101, 141. 279, 389, 408 și pass.

R.

Răcoși (a să), v. refl. a se răscula, a se răsvrăti: *Româniĭ, zice, s'au r ă c o ș i t asupra luĭ Isachie* 133; *Parthiĭ gonise pre înpăratul... și ĭarăș s ă r ă c o ș i s e* 195. —Vz. **Rocoși (a să)**.
Răduce (a-și), v. refl. a semăna: *căcĭ și la față foarte ș'au f o s t r ă d u c â n d cu dânsul* 98.— Comp. IER. 207.
Răsad, s. n. plantațiune: 14
Răsipi (a) și **Răzsipi (a)**, v. tr. a risipi, a dărâma: 370, 431 și pass.
Răspublică, s. f. republică: 377, 430, etc.
Răstoarce (a), v. tr. a smulge: *din mânule lor r ă s t o r c â n d u-l e* 8.
Rășchira (a să), v. refl. a se împrăștia: 6.
Rătui (a), v. tr. a apăra: *ca cu arme s ă r ă t u ĭ a s c ă orthodocsia* 312.
Rătuire, s. f. apărare: *armele a dréptiĭ r ă t u i r ĭ apucând* 24=arreptis justae defensionis armis 46.
Rătunzélă, s. f. rătunjime: 86.
Răzlățire, s. f. împrăștiere: 86.
Răzleți (a să), v. refl. a se împrăștia: 58.
Răzlețit, adj, împrăștiat: 101
Răznaște (a), v. tr. a renaște, a face să renască, a reînvia: 100.

Răzsări (a), v. intr. a răsări: pass.
Răzsărit, s. n răsărit: pass.
Răzsbi (a), v. tr. a răsbi: 137, etc
Răzsboiu, s. n. războiu: pass.
Răzscumpăra (a), v. tr. a răscumpăra: 102, 210, etc.
Răzsipă, s. f. risipă, risipire, nimicire: 13, 105, etc.
Răzsipi (a). v. tr. Vz. **Răsipi (a)**.
Răzsturna (a), v. tr. a răsturna. 349.
Răzsuflu, s. n. răsuflare: *a o bate au început fără r ă z s u f l u* 94; *Varvarii macar cum r ă z s u f l u nu da* 406.
Recomendui (a), v. tr. a recomanda: 203.
Recomendălui (a), v. tr. a recomanda: 420.
Referindar, s. m. referendar: 115.
Rezidenție, s. f. reședință, scaun: 285.
Rocoșean, adj. și s. m. rebel, răzvrătit(or): *carii să făcusă r o c o ș é n i asupra înpărățiii* 228
Rocoși (a să), v. refl. a se rescula, a se revolta: *Gotthii cei suppuși de Theodosie.... după moarté lui s ă r o c o ș i s ă* 273; *Gotthii din Misia r o c o ș i n d u - s ă* 489; Vz. **Răcoși (a să)**.
Roiu, s. n. (pl. *roi*), roiu: *ca r o i i s'au pornit* 58.
Rugămente, s. f. rugăminte: 140, 142, 211, etc.
Rumptură, s. f. fragment: *a Schythii înghețate r u m p t u r i* 11=gelidae Schythiae fragmenta 34.

S.

Săcretariu, și **Secretariu**. s. m. secretar: 115
Săhastru, s. m. sihastru, pustnic: 409.
Sălășluire, s. f. ședere, lăcuire: 181.
Sămălui (a), v. tr. a socoti, a calcula: 51, 481, etc. — **A să--**, v. refl. a se socoti, a se calcula: 78, etc.
Sămăluire, s. f socoteală, calculare: 261, 447, 479, etc.
Sămăluitoriu, s. m. socotitor, calculator: 51. 324, 396, etc.
Sămenție și **Semenție**, s f. neam, seminție: pass.
Sărătură, s. f. spirit (fig.): *de unde fieşte-care cât de puțină s ă r ă t u r ă având la crieri* 244.
Săvârși (a să), v. refl. a muri: *acolo s'a u s ă v â r ș i t în luna lui Avgust 10 zile* 195.
Săvârșit, s. n. sfîrșit: 119, etc.
Săzdanie, s. f. creațiune: *aceştii lumi şi a toată s ă z d a n i e lucrătoriul Dumnăzău* 252.
Scandal, s. n lovire, lovitură, ciocnire: *s c a n d a l u l piciorului departe să o svîrliască* 298. — Comp. IER. 110, 114.
Scandală, s. f. scandal: 96. — Comp. IER. 146, 147, 166, 180, etc.
Scărândăvi (a să), v. refl. a se scîrbi: *de numele creştinilor foarte s c ă r ă n d ă v i n d u-s ă* 202: *s ă s ă s c(ă) r â n d ă v a s c ă de minciuna băsnuitoriului* 448. — Comp. IER. 111, 189, DIV, 126.
Scăueș, s. n. scăunel: 211. — Comp. IER. 47, 177.
Schimosi (a), v. tr. a deforma, a schimonosi: 19, 147, 452, etc — **A să—**, v. refl. a se deforma, a se schimonosi: 124, etc.—Comp. IER 36, 262.
Schimositură, s. f. deformare, schimonosire: 148, 169. — Comp. IER. 267.
Schiptru, s n. sceptru: pass
Schizmi (a să), v. refl. a se îmbrăca: *s c h i z m i t u-s' a u, ca cum chipul şi firé... ş-ar fi lepădat, însă alta de scorpie au înbrăcat* 22; *frumos*

s'au schizmit şi s'au ghizdăvit 102.—(Comp. IER. 21: *schismiré).*
Sclip, s. n· boltă: *din pićor în pićor boltă, sau cum maĭ prost zicem sclip rădicat* 189. — Comp. IER. 127; DIV. 93.
Scuia (a să), v. refl. a se scurge: *ca năsipul în ćasornicul cel de steclă, unul după altul scurându-să* 449.
Secretariu, s. m. Vz. Săcretariu.
Semenţie, s. f. Vz. Sămenţie.
Senteuţie, s. f. părere, opinie: 62, 180, etc.
Seraschériu, s. m. general 449.
Sfedenic, s. m. sfetnic: *cu sfatul de obştie, înnainte-ĭ pre sfedenicul său... cu oaste trimiţind* 386.
Shimă, s. f. rasă, haĭnă călugărească: *şi luând shima călugărĭască* 343; *pre caré desbrăcând-o din shima călugăréscă* 480.
Sigétă şi **Sigĭată,** s. f. săgeată: pass.
Sii (a să), v. refl. a se sfii: 6, 100, 116 şi pass.
Siĭală, s. f. sfiĭală: pass.
Silţă, s. f. cursă, laţ: 111, 326, 426.— Comp. IER. 177, 203, 204.
Simcé, s. f. ascuţiş, vîrf: *simcéoa condeĭuluĭ să întoarcem* 114. — Comp. IER. 41, 63, 79, 146, etc.; DIV. 77.
Simcelos, adj. tăĭos, ascuţit: *de limba simceloasă păzindu-l şi ocrotindu-l* 3. — Comp. IER. 197.
Simğorzi, s. m. Sf. Gheorghe: *în zua de Simğorzi* 415.
Sin, s. n. sîn: pass.
Singe, s. n. sînge: pass.
Sint, sintem, vb sînt, sîntem: pass.
Sirép şi **Sirĭap,** adj sălbatic, neîmblînzit: 14, 226, 343, etc.
Sirepie, s. f. sălbătecie: 20.
Slăbăciune, s. f. slăbiciune: 201, etc.
Slim, s. n. adunare: *unde era să să facă slim de obşte* 287.
Slobozie, s. f. colonie: 66, 105, 157, 464, etc; libertate: 107.
Smomi (a), v. tr. a ademeni, a momi: 401.
Soţie, s f. tovarăş: 18, etc.
Spământa (a), v. tr. a spăĭmînta: 406, etc.
Sparge (a), v. tr. a birui; 294, 355, 415 şi pass.
Spăria (a), v. tr. a speria: 298, etc.
Spentica (a), v. tr. a spinteca: 287.
Stâblă s. f. ramură; fig. premiu, recompensă: *nu numaĭ stâbla biruinţiĭ... nedejduim* 9; *stâbla biruinţiĭ să apuce* 172.— Comp. IER 97.
Stâlp, s. m. coloană, columnă, monument: 105, 118, 129, etc.
Stărnuta (a), v. tr. a strănuta: 289.— Comp. IER. 189.
Stărui (a să), v. refl. a se baza, a se întemeĭa: *pre carile toată légé Evangheliiĭ obiceĭnică să stăruéşte* 206; *minciuna nu poate să să stăruĭască în basnele sale* 449.
Stăvi (a să), v. refl. a se stabili, a se aşeza: 224, 304, 471.
Stepenă, s. f. treaptă, rang: 25, 102, 190, etc.—Comp. IER. 29, etc.
Stidire, s. f. sfială, ruşine: 6, 7, 101, etc.—Comp. IER. 32, 210, 290.
Stihie, s. f. element: *în putérile stihiilor aşăzindu-ş* 89. — Comp. IER. 27, 34.
Strâmpt, adj strîmt: pass.
Strâmpta (a), v. tr. a strîmta: pass.
Strâmptoare, s. f. strîmtoare: pass.
Strica (a), v. tr, a bîntui, a face stricăciunĭ, a călca: *adésă ţărâle Romanilor despre Dunăre strica* 78.
Stropşi (a), v. tr. a călca în picĭoare,

a strivi, a năvăli: 146, 154, 337, 349, 350, etc.

Stropșit, adj. strivit, nimicit: 332.

Stropșitură, s. f. năvălire, nimicire: 223, 270. Comp. IER. 188.

Struncina (a să), v. r. [derivat prin suf.-*inare* de la *a struci* „a stoarce, a strivi“ = lat. * EX-TRUCIRE] a se sdruncina: *tare au început a să struncina și... a să scutura* 334.

Struncïunat, adj. sdruncinat: *acmu fărîmate și strunciunate lucrurile înpărățiiĭ* 433.--Comp. IER. 36.

Supleca (a), v. tr a închina: *cu umilit suflet și cu înfrântă inimă plecându-l și suplecându-l* 3

Supstare, s. f. substanță: *care nicĭ ființă, nicĭ supstare poate avé* 453.—Domp. DIV. 186 *substare;* 93: *substările.*

Surgun, s m. exilat: *l-au făcut surgun* 121; *și pe toțĭ Episcopiĭ ce-ĭ făcuse Constantie surgunĭ* 251.

Syllevă, s. f. silabă: 178

Sympatriot, s. m. compatriot: *omeniților și ïubiților sympatrioțĭ* 52.

Ș.

Șărui (a), saŭ **Șerui** (a), **Șirui** (a), v. tr. a desemna, a descrie: 116, 117, 159, 202, 285, 299, 300, etc.

Șicui (a să), v. refl. a se orîndui, a se pregăti: *înpărțind oasté pe la hatmanĭ și șicuindu-să, au luat drept pe acé cale* 405. Comp. IER. 7: *Alaïu: petrecanie, tocmala de oaste, șicuire,* 72: *cu tobe și cu surle alaïurile șicuind;* 186: *de războïu șă șicuïa*

Șirag, șir, rînd: 95.

Șirui (a), v. tr Vz. **Șărui** (a).

Șlïah, s. n. drum: *de acolo șlïahul oștilor luĭ prin țara leșască* 285; *să cunoaște șlïahul carile au fost țiind Varvariĭ luĭ Atila* 285.

Șpărcui (a), v. tr. a împrăștia, a risipi: 452.—Comp. IER 326.

Șpărcuit, adj. împrăștiat, risipit: 83.

Știupit, s. n. scuïpat: *prin știupit și tină le deșchide luminile:* 197—198.

T.

Taïfa, s. f. ceată: *au trecut cu taifaoa luĭ după ciïalalțĭ la Italia* 266.

Tălaniță, s. f. femeïe desfrînată: *ca tălanița dezmățată pre uliță a să purta* 366.

Tâlcui (a), v. tr a explica, a traduce: pass.

Tâlcuire, s. f. explicare, traducere: pass.

Tâlhușag, s. n. (pl. *tălhușagurĭ)* tălhărie: 78, 138, 323, etc.

Tâmp, adj. tocit, știrbit: 115, 222, etc.

Tâmpina (a), v. tr. a întîmpina: pass.

Tâmplare, s. f. întîmplare: pass.

Tând... tând, adv. cînd .. cînd, aci... aci: *Greciĭ ca un om când trage de moarte, tând leșinând, tând ïarăș maĭ răzsuflând* 422.

Vorba *tând* nu-ĭ nicĭ de cum „o eroare tipografică“ cum presupunea Sion, care întîlnia această formă pentru întîïa oară în DIV. p. 155: *„ïară soția soareluĭ, care tând plină, tând deșartă“.*

Forma aceasta e deasă la Cantemir și la alțĭ scriitorĭ moldovenĭ din secolul al XVII-lea. Așa bună-oară: IER. p. 30: «*cu sufletele numaĭ tând biruïa, tând se biruïa;* p.

228: *tând pe sine norocit, tând ciasul înpreunării fericit și de buni chezi numiia;* p. 334: *tând la nemica, tând la a fi a lucrului să întorc.*

Dosofteiu, Viața și petrécere svinților, Iași 1682, fol. 41 b: *trăgândŭ tândŭ cu dinții, tândŭ cu codele bătându-i;* fol. 180 a: *tândŭ mântuindŭ de îmflătură, tîndŭ gonindŭ dracii,* comp. și fol. 183 a. Varlaam, Cazania, Dumeneca a treia săptămână în post: *căci cruce iaste acéia, cându-și pune mâna tând întruîn umăr, tând într'alt, tând în frunte, tând în piept.*

Care să fie origina lui *tând?* In dialectul sard din Logudoro există adverbul *tando* tradus de Spano (Dizionario Sardo-italiano, p. 393) prin „allora, in allora", iar în locuțiunea „*dai tando in tando*" are însemnare de „di tratto in tratto" = din când în când. Sardul *tando* și romînul *tând* își aŭ drept origine latinul vulgar *TANDO, un corelativ al lui QUANDO, prin aceiași alternanță QU:: T ca în QUOT::TOT, QUANTUS : : TANTUS, QUALIS : : TALIS, etc. Iată încă unul din cuvintele latine vulgare păstrate numai în dialectul sard și limba romînească. Nu e oare o dovadă mai mult că o mare parte din coloniștii aduși de Traian în Dacia, vor fi fost originari din Sardinia?

Tânguială, s. f. jale, lamentare: 297.

Tartar, s. n. (pl. *tartaruri*): adîncime, infern: 89, 253.

Târzău, adv. târziu: pass.

Tas, s. n. ceașcă, ulcior: *lovindu-l cu tasul cel ce să spală în cap* 335.

Temeliitoriu, s. m. întemeietor: 192.

Tepsie, s. f. tipsie: 345.

Timpina (a), v. tr. a întîmpina: pass.— Vz. Tâmpina (a).

Titul, s. n. (pl. *tituluri*) titlu: 50, 287, 468, etc.—Comp. IER, 40.

Tituli (a), v. tr. a întitula: 131.

Titulire, s. f. întitulare: pass.

Toapsăc, s. n. otravă: *coada cu venin și toapsăc întrarmându-și* 22. Să fie oare o moștenire directă din lat. TOXICUM— și în acest caz am avea încă un exemplu de trecerea lui X în *ps* ca în *coapsă* > COXA —saŭ e numai grec. τοξικόν pe care Cantemir l-a tranformat în *toapsăc* după analogia lui *coapsă?* Inclinăm mai mult spre această din urmă ipotesă, de oare-ce, afară de scrierile lui Cantemir, nici într'un text vechiŭ n'am mai întîlnit acest cuvînt.—Comp. IER. 114, 121, 205, 226.

Toiŭ, s. n. încăerare: *în mijlocul toiului s'au dat în parté Hunilor* 284; *slabă bătae făcând, oricând sta cu dînșii la toiu, puțin cevaș procopsiia* 409.

Tomos, s. n. tom, volum: 26.

Toropi (a să), v. refl. a se exalta: *luați de minte să toropiia și ca cum ar fi din duh înflați, în gura mare striga* 401.

Toropire, s. f. exaltare: *i-au învățat în toropiré lor să zică, precum așé va Dumnăzău* 401.

Tract, s. n. ținut, întindere: 67, 211, 220, 227, 277, 286.

Trântitură, s. f. luptă, trîntă: 8.

Trébnic, adj. trebuincios, necesar: 8.

Trii, adj. num. trei: pass.

Troahnă, s. f. epidemie: *ca cum ar fi fost o troahnă lipicioasă întrat într'ânsele* 418: *acmu și troahnă*

de boală ii întrasă în oameni 431.—Comp. IER. 109.

Truchină, s. f. trupină, tulpină: 328 (Vz. și **Trupină.** p. 79, 102).

Tupila (a să.), v. refl. a se ascunde: *scăpasă din Țarigrad și s'au fost tupilat la Greția* 422.

Turbătură, s. f. turbare: 25.

Tyrănnie, s. f. tiranie: 51.

Ț.

Țăsătură și **Țăsitură,** s. f. țesătură: 49, 52.

Țenchiu și **Țénchiu,** s. n. țintă, țel, termen: 49, 88, 181, 337, etc. — Comp. IER. 27, 30, 215, 335, DIV. 161, etc.

Țerămonie, s. f. ceremonie: 179.

Țerber, s. m. Cerber: 9.

Țerulic și **Țirulic,** s. m. chirurg: *nici pânzăturĭ au maĭ rămas la țerulicĭ 186; la apothecarĭ și la țirulicĭ ne maĭ rămâind pânzăturĭ* 81.—Comp. IER. 288.

Țînc, s. m. puiŭ (de animal): *o lupoaică au îndreptat căriia murindu-ĭ țîncii* 97.

Țincșor, s. m. dim. puiŭ (de animal), cățel: *de mici țincșorĭ și fricoșĭ* 9=paridi...catuli 33.—Comp. IER. 129.

Țînsorie, s. f. demnitate de censor, censorie 119.

Țircălam, s. n. orbită, crug, cercălam: *peste țircălamul lumiĭ* 15 = ultra mundi orbitam 38. Comp. IER. 50, 152, 177, 186.

Țircumstanție, s. f. circumstanță: 396 (explicat în parenteză prin *lucrurĭ înpregĭur stătătoare).*

Țirulic, s. m. Vz. **Țerulic.**

U.

Undătură, s. f. revărsare, invaziune: *pentru a cărora năbușéle și undăturĭ pline sint istoriile Elinilor* 58.

Undezat, adj. fiert, clocotind: *de atocma cu apa undezată înfierbântându-să* 141.

V.

Văĭos, adj. plin de văĭ: *s'au ascuns în niștĕ locurĭ văĭoasă și holmuroasă* 425—426.

Vâlhovnic, s. m. vrăjitor, astrolog: *căruia iĭ zicé că ĭaste vâlhovnic (ce să tâlcuĭaște din limba slovéniască vrăjitoriŭ)* 136; *ce acesta nu poate fi vâlhovnicului Simion basnă* 442; *acel Laslău să fie fost vâlhovnic, caré di pe limba slovenéscă să înțălége vrăjitoriu, căutătoriu în stéle* 454.

Vânos, adj, tare, puternic: 101.

Vârtop, s m. hîrtop, groapă, peșteră: *în adîncĭ vârtopĭ și neînblațĭ codri* 297.—Comp. IER 55, 308: *vârtopile;* 73: *vârtoapă;* 159: *vârtoape;* 241: *vârtopĭ.*

Vârv, s. n. vîrf: pass.—Comp. IER. 40.

Varvaresc, adj. barbar: 12, 209, etc.

Varvarime, s. f. barbarime: 12.

Vecnicéște, adv. în vecĭ: 3.

Veri, conj. orĭ, saŭ: pass.

Verș, s. n. (pl. *verșurĭ*) vers: 59.

Vestitoriŭ, s. m. nunțiu (papal) 115.

Vetejie, s. f. vitejie: pass.

Vétrelă, s. f. pînză (la corăbiĭ): 5, 95.—Comp. IER. 156, 303.

Vicin, adj. vecin: pass.

Vicol, s. n. viscol: 297.

Vinci (a), v. tr. a birui: 24, 88, 239. etc.

Vinetic, s. m. venetic, străin: 365.

Vini (a), v. intr. a veni: pass.

Vinire, s. f. venire: pass.

Vintre, s. m. disenterie: 165, 292.
Vinui (a), v. tr. a învinui, a învinovăți: 76.
Viseros, adj. visător, închipuit: *din viseroasă și părăroasă tâlcuiré luĭ Maienburg* 264.
Viteran, s. m. veteran: 83.
Vivor, s. n. vifor, vijelie: 25, 297, 360.— Comp. IER. 25, 237; DIV. 121.
Vivorât, adj. viforît, furtunos: 447.
Vlasfemie, s. f. blestem: 253.
Volnic, adj. liber, neatîrnat: 417.
Volnicie, s. f. libertate, neatîrnare: 380, 401, 402.
Vonic, s. m. tînăr, voĭnic: 99.
Vonicel, s. m. dim. tînăr, voĭnic: 232.
Voroavă, s. f. vorbă, cuvîntare: 5, 109, 159, 303, 361, 395, 399, 441 și pass.
Vorovăi (a), v. tr. a vorbi: 157.
Vorovi (a), v. tr. a vorbi: 82, 330, 362 și pass.
Vrâdnic, adj. vrednic: 348.
Vrémennic, adj. vremelnic, lumesc: *înpărățiĭa ćastă vrémennică cu cé vécnică ș'au mutat* 246.

Z.

Zăćuĭală, s. f. zecĭuĭală, dijmă, dare, tribut: 107.
Zahara, s. f. proviziunĭ: 220, 256, 390, 430, etc.
Zămentit, adj. încurcat, amestecat: 59.
Zămintélă, s. f. încurcătură, amestecătură: 76.
Zăminti (a să), v. refl. a se încurca, a se amesteca: 102.—Comp. IER. 163, 219, 225.
Zămintitură, s. f. încurcătură, amestecătură: 11.
Zarvă, s. f. neînțelegere, ceartă, gîlceavă: 91, 92, 233. — Comp. IER. 33.
Zaticni (a), v. tr. a împĭedeca: 396. —**A să**— v. refl. a se împĭedeca: 188.
Zăticnire, s. f. pĭedică, obstacol: 462.
Zavistie, s. f. invidie, pizmă: 100, 140, 366, etc.
Zavistnic, adj. și s. m. invidios, pizmaș, pizmătareț: 102.—Comp. IER. 267.
Zavistui (a), v. tr. a pizmui, a învidia: 88, 196, 433, 480, etc.
Zavistuitoriu, adj. și s. m.=**Zavistnic**: 138.
Zbate (a), v. tr. a desbate, a discuta: 397.
Zbucĭumătură, s. f. colindare, vînturare: *prin țările streine zbucĭumăturĭ* 196.
Zdrumica (a să), v. refl. a se fărăma 170. — Comp. IER. 189, 195, 232.
Zidĭu, s. n. zid: 14, etc.
Zmicé, s. f. ramură. nuĭa: 102.—Comp. IER. 274
Zmult, adj. și part. trec. de la *a zmulge: de unde l'au zmult* 47; *cu* (IER. 241, 253).
Zuă, s. f. zi: pass.
Zugruma (a), v. tr. a sugruma: pass.

ERRATA

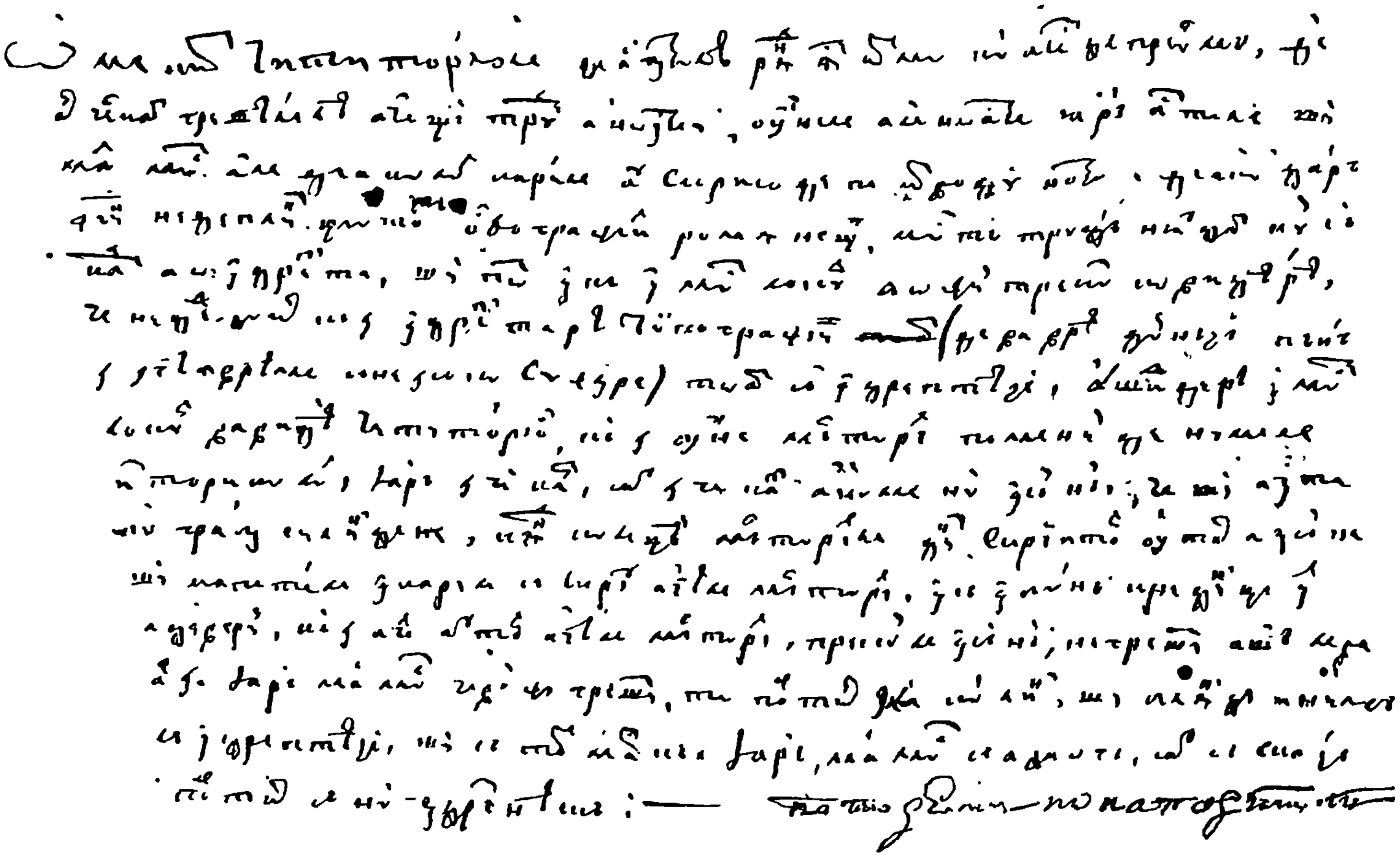
La pag.	rândul	colóna	în loc de	să se citéscă
59	11		se	ce
71	3		uimindu-să	unindu-să
303	3		să se adaoge ca notă mărginală scrisă cu mâna luĭ Cantemir	Non usu, sed abusu
438	26		*să se adaoge înainte de* „Volgăĭ"	apa
566	37	2	Alimimănéscă	Aliosmănéscă
593	28	2	Crăie	Crăieĭ
730	27	1	Diocletia	Diorletian
750	20	1	**Grigoraş**	**Grigoras**
758	13	1	Malla	Malta
758	7	2	Greţia	Greţin
758	12	2	corumpt	corupt
758	19	2	Triaditia	Triadiţă
770	10	1	162	161
772	40	1	pracinciĭ	provinciĭ
777	27	2	**Boman**	**Roman**
807	2	1	stăpâneşte	stăpânesc
832	21	1	**Uunde**	**Unde**
840	37	1	**Varvaresc**	se şterge

Nos penè effugerat quod omnium primò dixisse debueramus,
Scythicam gentem, Persico, Græco et Romano Imperio semper
inuictam, et non nisi à solo Deo, aut cui Deus facultates ex-
traordinario quodam suæ diuinæ voluntatis nutu, auxerit,
domari posse, creditum est. Eam, inquam gentem Aula Oth-
mana ita perdomuit, atq diminuit, vt non secus ac rapinæ
auidus venator, ligatum canem, ad suum arbitrium quando
vult, et quas in partes jubet, in Christianas regiones nati-
uâ sæuiendum rabie, dimittit. Ita nonnunquam vt mordacem
infidamque feram cauens, per assiduam Chanorum mutati-
onem, depositionem, aliquando etiam internecionem (: omnia
enim hæc in Sultani consistunt arbitrio:) humiliat, et occasio-
nes ei caput eleuandi subtrahit. Hæc ita se habere, nemo
est, vt reor, qui nesciat. Tot enim tantaq in tam amplo Im-
perij sui orbe subegit, conculcauit, deleuit, et in nihilum
redegit Imperia, Regna, Principatus, Dominia, vt facilius
esset cuique ea continuò deplorare, quam per totum
ex catalogo recitare, et lamentādi potius, quā scribendi tēpus
adesse decernere. Ita indies Babylonius iste draco Christiano
sanguine saginatus, cūq totū terrarū orbem vt angustissimam
speluncā, atq strictissimā ad suā vastā capiendā existimaret mo-
lem,

FAC-SIMILE I

AUTOGRAFUL PRINCIPELUĬ DIMITRIE CANTEMIR

(fóia 20 din mscr. Chroniculuĭ vechimeĭ a Romano-Moldovlahilor).

FAC-SIMILE II

AUTOGRAFUL PRINCIPELUĬ DIMITRIE CANTEMIR

(Fóie deosebită aflată în mscr Chroniculuĭ vechimeĭ a Romano-Moldovlahilor).